

IX-X

Averrois
in Aristoteli

Nonum Volumen.

AVERROIS
CORDVBENSIS

Sermo de Substantia Orbis.

Destructio destructionum Philosophiæ
Algazelis.

De Animæ beatitudine, seu epistola
de Intellectu.

*Quos quidem libros in Philosophia, tum Naturali, tum Postnaturali
extra omnes in Aristotelem commentarios ipse edidit.
Quid autem in ipsis additum sit, versa
pagina demonstrat.*

M. Antonij Zimare in sermonem de Substantia Orbis
Contradictionum Solutiones.

VENETIIS APVD IVNCTAS 08580
M. D. LXII

 Bibliotheca
Facult. Philosophiæ
Prov. Cast. Orient. S. I.

IN HOC NONO VOLVMI NE
HÆC CONTINENTVR.

AVERROIS Sermo de Substantia orbis, castigatus, ac
Duobus Capitulis auctus, ab Abramo de Balnes He
bræo latinitate donatis.

Destructio destructionum Philosophiæ Algazelis, Calo
Calonymos Hebræo interprete: in Metaphysicis qui
dem in Sexdecim diuisa Disputationes, duabus addi
tis, cum prius ante hanc translationem non nisi Qua
tuordecim essent, præterquam q̄ in earum quamplu
rimis plæraq; interiecta sunt dubia, quæ priu: non ex
tabant: in Physicis autem in Quatuor, quas idem La
tinis donauit.

Tractatus de Animæ beatitudine:
Cui addita est Epistola de Intellectu, quæ idem est cum
dicti libelli parte, eodem Calo interprete.

M. Antonij Zimaræ Solut. Cont. in fine totius volumi
nis posite sunt.

INDEX CAPITVM LIBRORVM,
QVI IN HOC NONO VOLVMI NE
CONTINENTVR.

Capita sermonis de Substan
tia orbis.

quintæ mundi, & earū destructionibus.
fo. 15.B

Disp. 2. De destructione sermonis eorū de
aeternitate mundi, & ipis, & motus. 38.C

Disp. 3. De declaratione deceptionis eorū,
dicentium Deū gloriosum esse agēs nū
di, & mundum opus & operatione eius.
fo. 44.K

Disp. 4. De declaratione, quod nō possunt
asserre rationem, quod sit efficiens mun
di.
fo. 69.A

Disp. 5. De declaratione, quod nō possunt
asserre rationem quod Deus gloriosus sit
vni: & quod impossibile est ponere duo
necessaria in esse, & quodlibet eorū non
habeat causam.
fo. 74.A

Disp. 6. De cōuenientia eorū circa falsi
tatem constitutionis scientiæ, posse & vo
luntatis in primo principio.
fo. 80.d

Disp. 7. De destructione sermonis eorū,
quod impossibile est ut communicez eum
alio genere, & separaret ab eo differētia
aliqua: & quod non dirigitur ad id veri
ficatione intellectus diuisio in genus, &
differētia.
fo. 92.E

Disp. 8. De destructione dicti eorū, quod
esse pr. mi sit simplex, s. quod est esse ab
solutum, & nō est quidditas nec verifika
tio, ad quas referatur esse, sed esse conue
niens ei est sicut quidditas alteri. f. 98.B

Disp. 9. De diminutione eorū circa proba
tionē, quod primū nō sit corpus. 100.G

Disp. 10. In declarando diminutionē decla
rationis eorū, quod Deus mundi sit cū ef
ficiens, & quod sermo Hæretici sequitur
eis.
fo. 103.F

Disp. 11. De diminutione tenentis quod
Primū scit aliud ab eo, & scit genera, &
species modo inueriali. f. 105.E

Disp. 12. De diminutione tenentis quod
Primū scit aliud ab eo, & scit genera, &
species modo inueriali. f. 105.E

Disp. 13. De diminutione tenentis quod
Primū scit aliud ab eo, & scit genera, &
species modo inueriali. f. 105.E

Disp. 14. De diminutione tenentis quod
Primū scit aliud ab eo, & scit genera, &
species modo inueriali. f. 105.E

De substantia cæli, vniūq;
forma, ac materia. Ca. I
folio 3.A

De natura corporis cæle
stis, quo pacto sit sim
plex, non compositum, nō graue, neq; le
ue: ac de pluribus ip̄ suis accidentibus.
Cap. 2 fo. 5.M

Forma cæli virtutē esse nō in corpore: ip
sumq; simplex esse, nō cōpositum: eiusq;
virtutē, in actione finitā, infinito, æter
noq; ip̄e mouere. Cap. 3. fo. 8.I

Quo pacto necessaria sit motus cæli conti
nuatio cū hui inferioribus. Ca. 4. f. 10.C

De cæli simplicitate, ac spiritalitate. Ca.
put. 5. fo. 10.L

Hæc duo sequentia capita ab Abramo de
Balnes latinitate donata, quæquā ab
hoc tractatu separata esse videantur, cū
iā ei suis sit impositus: qui tamen in ea
dem versantur re, in qua & priora: ideo
ipsa Sextum, & Septimū tractatus hu
ius capita constituiimus.

Corpora cælestia non componi ex mate
ria & forma: multaq; de Primo motore
Cap. 6. fo. 11.F

Questum, quo ostēditur quō corpora cæ
lestia, cum sint finita ex se, acquirant ab
alio aeternitatem. Cap. 7. f. 13.H

Disputationes Libri, Destructio de
structionum Philosophiæ Al
gazelis appellati.

IN METAPHYSICIS.

Disputatio prima. De narratione ra
tionum philosophorum circa aeterni

Index

Disp. 12. De diminutione eorum in adducendo rationem, quod ipse scit seipsum. fo. 110. F
 Disp. 13. De destructione eius, quod dicunt, quod Deus gloriosus, absit, ignorat particularia diuisa ad diuisionem temporis, ad presens, & prateritum, & futurum. fo. 112. D
 Disp. 14. De diminutione eorum in constituendo rationem, quod caeli sunt animati, seruientes Deo glorioso motu circulari eorum. fo. 116. E
 Disp. 15. De destructione eius, quod dixerunt de intentione, & virtute motiua caeli. fo. 119. G
 Disp. 16. De destructione dicti eorum, quod anima caeli respiciunt oia particularia, quae sunt in hoc mundo. fo. 122. D

IN PHYSICIS.

Disp. 1. De iudicio eorum, quod haec copulatio, quae apparet in esse inter causas & causata, est copulatio, quae consequitur necessario. fo. 126. G
 Disp. 2. De dicto eorum, quod anima humanae sunt substantiae existentes in se, & non sunt in materia in corpore. fo. 135. H
 Disp. 3. De dicto eorum, quod falsum est dicere quod corrumpantur iste animae, sed cum reperiantur, sunt aeternae, perpetuae, & non potest considerari corruptio, & finis earum. fo. 145. C
 Disp. 4. De dicto eorum, quod sit falsum quod animae reuertantur amplius in corporibus. fo. 146. A

Capita Tractatus de Animae Beatitudine.

Propositio declarare animae beatitudinem, quae est secundum Aristoteli conuulsi intellectus abstracti cum anima humana. Cap. 1. fo. 148. B
 De intellectus materialis essentia, tum ex Antiquorum, tum ex proprijs dictis declarata. Cap. 2. fo. 148. G
 De intellectus materialis cum abstractis intellectibus e connexionione. Ca. 3. fo. 150. d
 De intellectus agentis natura: ne quo pacto intellectio causa sit humano intellectui. Cap. 4. fo. 151. K
 De ordine Principiorum. Cap. 5. fo. 153. G
 De Connexione intellectus abstracti cum homine libellus. fo. 155. H

Finis.

3
 A V E R R O I S
 C O R D V B E N S I S

SERMO DE SVBSTANTIA ORBIS,
 NVPER CASTIGATVS, ET DVOBVS
 CAPITVLIS AVCTVS.

De substantia Caeli, eiusque forma, ac materia.
 Cap. 1.

EN hoc tractatu intendimus perferuari de rebus, ex quibus componit corpus caeleste: de terminatis est enim corpus caeleste componi ex duabus naturis, sicut generabilia, & corruptibilia corpora. Sed tamen in istis est declaratum has duas naturas esse propter generationem, & corruptionem in eis inuentas, in caelestibus autem propter motum localem. Quia enim declaratum est haec corpora moueri ex se in loco: amplius autem id, quod mouetur ex se componitur ex duabus naturis, vnde licet recipiente, & agente: quoniam cum declaratum est omne motum habere motorem: amplius aliquid motum esse, & mouens, in quarum idem impossibile esse: cum hoc inquam sit, declaratum est corpora caelestia componi ex duabus naturis.

In hoc tractatu igitur perferuatur sumus de his duabus naturis, ex quibus corpus caeleste componitur, vtrum sint similes illis naturis, ex quibus generabilia componuntur, quatum vna dicitur forma, altera materia, scilicet vtrum haec materia, & forma, quae sunt hic, sint eadem cum illis, aut diuersa: secundum magis, & minus. Sed, si sint diuersae specie, tunc aequiuoce dicitur de eis corporeitas, aut secundum prius & posterius. Quod autem haec duae naturae existentes in his generabilibus, & caelestibus corporibus non sint convenientes specie, manifestum est,posito corpore caelesti ingenito & incorruptibili, & corporibus, quae sunt apud nos, genitis & corruptibilibus. causas enim corporis generabilis & corruptibilis, & aeterni esse eadem impossibile est. Remanet igitur perferuari de eis, quibus haec duae naturae, quae sunt in corpore caelesti, differunt ab eis, quae sunt in corpore generabili & corruptibili. Principium quidem igitur perferuationis est in hoc, quod accepimus de istis rebus ab Aristotele, quia opinio eius est opinio, quae nulla verior peruenit ad nos de hominibus prioribus eo, neque minoris dubitationis, & maioris certitudinis. Est igitur opinio sua in humana natura, quae est vltima inter ea, quae comprehendit

ide 1. cap. 61. & 1. Met. 15.

A iij headit

Sermo

greditur homo suo intellectu, in eo qd est homo, & sicut Alexand. dicit, est ille, super quo nitimur in scientijs. Incipiam ergo commemorare opinionem eius de natura corporum, quae sunt hic, & quid ponit de eo, qd sunt composita ex materia & forma, & quod dixit de natura materiae & formae, quae sunt in eis: postea reuertar de eis ad compositionem naturae similis istis, in corporibus celestibus, in quo conueniunt, & in quo diuersificant. Et dico qd Arist. cum inuenit indiuidua existentia per se, haec, quae uocantur substantiae, transferrit de una dispositione in aliam, inuenit hanc transmutationem duobus modis: aut transmutationem in dispositionibus extrinsecis a quidam substantiarum existentium per se, quae non facit illa indiuidua deferentia illas dispositiones transmutari in nomine, neq; in definitione, sicut dispositiones, quae dicuntur quantitates, & qualitates, & alia praedicamenta, quae appellantur accidentia: aut transmutationes in dispositionibus, quae faciunt indiuidua deferentia ipsas transmutari nomine, & definitione: quae transmutatio dicitur generatio, & corruptio. Cum igitur considerauit hos duos modos transmutationis, inuenit in eis communia, & propria. cōia quidem sunt quinq; quae insunt transmutationi substantiali, & accidentali. Est n. cōe his duabus habere unum subiectū, recipiens transmutationē. Amplius necessarium est non esse praecedere esse rei genitae & corruptibilis, & omnino inherere eius, quod sit: non n. sit, nisi illud, quod non est. Similiter autem inuenitur posse praecedere esse in subiecto necessario, in utroque

Transmutatio duplex. Id. i. ph. 63.

modo factionis: quod enim est impossibile, non fit. Amplius inuenitur necessario esse illud, ex quo est factio rei, & ad quod est, esse contraria, & habere idem genus. Et qd illa contrarietas reducit ad primam contrarietatem, i. non esse, & formā. Differunt autem in hoc, quoniam inuenit transmutationem indiuiduorum in suis substantijs cogere subiectum non esse ens in actu, & non habere formam, qua substantiatur. si enim haberet formam, nullam aliam reciperet, nisi illa destructa: unum enim subiectum habere pluraquam unam formam est impossibile. Et si esset substantia simpliciter existens in actu, tunc esset impossibile, & non receptiuum. quod enim est in actu non recipit aliquid, quod sit in actu, secundum quod sit in actu. Unde natura huius subiecti recipientis substantiales formas, uidelicet primae materiae, necesse est ut sit natura potentiae, i. qd potentia sit eius differentia substantialis. Et ideo nullam habet formam propriam, & naturam existentem in actu: sed eius substantia est in posse: & ex hoc materia recipit omnes formas. sed posse, quo substantiatur hoc subiectum, differt etiam a natura subiecti, quod substantiatur per hoc posse, in hoc, qd posse dicitur respectu formae: hoc autem subiectum est unum entium existentium per se, & elementum unū aeternum existentium per se, quod substantia est in potentia. Et ideo est difficile intelligere, vel imaginari illud, nisi in comparatione ad alterum, sicut dicit Aristote. Et, quando inuenit substantiales formas diuidi secundum diuisionem huius subiecti, diuisio autem non est huic subiecto nisi

L Unū subiectū habere plura unā formā est impossibile.

Potentia & forma (sicut) prima materia. Oppositio phy. 7.

M

De Substantia orbis

nisi in quantum habet quantitatem, sicut qd primum eorum, quae existunt in hoc, sunt tres dimensiones, quae sunt corpus. Et, cum inuenit in eis dimensionibus communicari formas omnes, quarum quaelibet habet quantitatem terminatam, propriam, sciuit dimensiones terminatas ultimo actu non posse esse, nisi postquam forma substantialis est in eo, sicut est dispositio de alijs accidentibus in actu. Inuenit etiam qd subiecta omnium accidentium sunt indiuidua substantiae, quae sunt in actu: de quibus declaratum fuit ab eo esse composita ex formis, & subiecto, quod est in potentia. Et accepit etiam signum ex hoc, quod hoc subiectum recipit accidentia contingentia in eo, qd non est simplex, qm, si est simplex actu, non posset recipere accidentia: patet n. contrarium est ipsi actui. Et, quia inuenit omnes formas cōicari in dimensionibus non terminatis, sciuit qd prima materia nunquam denudatur a dimensionibus non terminatis, quia, si denudaretur, tunc corpus esset ex non corpore, & dimensio ex non dimensione: & tunc formae corporales essent contrariae, & succedentes sibi in hoc subiecto, sicut est dispositio de formis substantialibus. Et hoc totum conuenit sensui. v. n. forma caliditatis agente in aqua, aqua augeti, & crescere in dimensionibus, & vicinari in dimensionibus aeris: cum igitur peruenit ad maximam quantitatem aquae, tunc subiectum eius denudatur a forma aq; & quantitate dimensionum aquae propria, & recipit formam aeris, & quantitatem dimensionum propriam formae aeris, & sic facit contrarium forma frigiditatis in aere, si qd

Id. i. ph. c. 4. & c. 3. c. 17. & 71.

Prima materia si denudatur a dimensionibus hereditaria.

a. l. primum tabiles.

dimensiones aeris non cessant dimini, donec spoliatur a sua forma, & recipiat formam aquae. Dimensiones igitur simplices, quae appellantur corpus simplex, non denudantur a prima materia, sicut nec alia accidentia cōia orbis compositis contrarijs, aut duobus eorū, aut pluribus, v. g. diaphanitas, in qua cōicari ignis, & aqua. Et, quia illa forma, i. dimensionis non terminatae existit in prima materia primitus, & succedit sibi in ea, cum impossibile sit hoc subiectum recipere duas earū in eadem parte exites terminatae quantitates, iō impossibile est a subiecto denudare formam, vel subiectum denudari a forma, nisi per formae destructionem: neq; est est ipse fieri in subiecto, nisi per agēs extrahēs illa de potentia ad actum. Unde necesse est has formas esse contrarias, adeo qd altera corrumpat suam contrariam, & subiectum recipiat formam similem, unde formae eorū sunt contrariae. Et iō passiuam dicunt quodammodo esse contrariae, & quodammodo esse similia. Unde, si aliqua corpora simplicia sunt, quorum forma caret contrarijs, contingit quod illae formae sint nec generabiles, nec corruptibiles, nec habentes subiectū cōe. Declaratum est igitur qd causa corruptionis entium, & factionis eorum est contrarietas existens in suis formis, & cōe subiectum, quod nullam habet propriam formam: sed est potentia recipiens numerum secundum formas diuersas in specie, & numerum secundum formas diuersas in numero, & quae sit secundum maius, & minus. Et causa huius totius est, qd hoc subiectum recipit primitus dimensiones interminatas, & quia est multum in potentia. Quoniam,

A iiii si nō

Sermo

E si non haberet dimensionem, non reciperet simul formas diuersas numero, neque formas diuersas species. **S**ed in eodem tempore non inueniretur, nisi vna forma. Et cum hoc eius materia est vna numero, si non esset multa potentia, non denudaretur ab illa vna forma, quam reciperet, & esset forma in substantia illius subiecti, & istud subiectum esset impossibile vt denudaretur a sua forma omnino, aut corrumperetur illa forma, & alia forma generaretur. Et, quia istud subiectum non recipit multas formas in simul, vel successiue, nisi ex hoc, quod recipit tres dimensiones primitus, manifestum est, quod si subiectum aliquod sit, quod non recipit, nisi vnam formam semper, quod sit vnum numero simpliciter, & quod nulla multitudo est in eo omnino, neque potentia, neque actu, & quod non diuiditur per formam, neque forma per eius diuisionem. Et causa in hoc est, quia non recipit quantitatem primo, ante receptionem formarum: quia, si reciperet, esset diuisibile secundum formam, & forma diuisibilis secundum eius dimensiones, scilicet per subiecti diuisionem, & finiti essent actus secundum finitatem illius quantitatis, & esset possibile in ea formam recipere maius & minus, partem & totum. Si igitur aliqua forma esset, que non recipit maius & minus, neque diuiditur per diuisionem subiecti sui, neque subiectum diuiditur per diuisionem formae, scilicet per eius diuersitatem, manifestum est quod in subiecto istius formae non existunt dimensiones primitus, sed postquam forma existit. Et intelligo post, secundum esse, non post, secundum tempus, sicut est dispositio in prima ma-

8. ph. 78.
& 79.

teria, scilicet quod non inueniuntur in ea, nisi vt habet formam existentem. Vnde putauit Auicenna. quod dispositio trium dimensionum existentium in materia simpliciter, non terminatur, est dispositio dimensionum terminatarum in ea: quapropter dixit necesse est formam primam existere in prima materia, antequam dimensiones existant in ea. Ex quo accidit ei multa impossibilia. vnum est, formam non diuidi per diuisionem materiae: quapropter non recipit diuisionem: & ipsam esse aeternam non diuisibilem per diuisionem sui subiecti, & ipsam non habere contrarium sibi succedens in eodem subiecto. quod si ita esset, tunc materia nullam reciperet formam preter istam sibi propriam. Cum igitur fuerint declarata ab Aristotele, ista propria rebus generabilibus, & corruptibilibus ex parte subiecti, & ex parte formae, ex quibus accidit istis entibus sensibilibus generatio, & corruptio, & indiuiduis existentibus per se, & fuit declaratum de corporibus celestibus ipsa esse neque generabilia neque corruptibilia, negauit ea habere subiectum recipiens numerum, & diuisionem per existentiam simplicium dimensionum in eo primo ante existentiam formae, & ipsa esse in potentia multa, & vno numero. Et negauit formas corporum celestium diuidi per diuisionem subiecti sui, & esse finitum actionum per finitatem eorum corporum. quoniam potentia totius in formis diuisibilibus per diuisionem sui subiecti est maior potentia partium. Quando ergo inuenit eorum actiones esse infinitas, concludit formas eorum non esse in subiecto mediis dimensionibus, sed eas non esse potentias in corporibus. Et, cum figebatur in istis pro-

1. Co. 20
12. 4. 18
finem.

M

por-

De Substantia orbis.

A portioibus, & inuenit potentias caelestes agere actionem infinitam, concludit medianibus dimensionibus has virtutes non esse in corpore omnino, neque habere materiam recipientem eas medianibus dimensionibus, neque materiam multam in potentia, neque recipere magnam, & paruum, neque habere contrarium. & totum hoc sequitur ex hoc, quod formae eorum agunt actione infinita. & hoc est probatum in Physico auditu. Et, cum fuit perscrutatus etiam de natura istorum corporum in primo Caeli, & declarauit ipsa esse simplicia ex hoc, quod motus eorum sunt simplices, & quod natura eorum est neque gravis, neque leuis, i. natura non inna tra disponi per leuitatem, aut grauitatem: & fuit declaratum ei quod corpora graua, & leuia sunt contraria, quia motus eorum sunt contrarii: amplius quod motus corporum celestium non habent contraria: concludit haec corpora esse ingenerabilia, & incorruptibilia, & ipsa non habere subiectum recipiens dimensiones prima receptione, ita quod formae suae diuidantur per diuisionem sui subiecti. & hoc intendit, cum dixit in primo Caeli, quod formae horum corporum carent contrario, & subiecto, quemadmodum concludit hoc idem ex hoc, quod motus eorum a principiis, quae sunt in eis, sunt infiniti. Et, quia manifestum est sensui, quod corpora celestia recipiunt dimensiones terminatas secundum suas formas, neque possunt recipere formas medianibus dimensionibus interminatis, sicut est dispositio de formis generabilibus, & corruptibilibus, necesse est ea recipere dimensiones tali modo, ex quo non contingit formas generabiles, & corruptibiles: quod

Tet. 20.
& inde.

B

C

est, quia materia eorum recipit dimensiones prima receptione medianibus illis formis suis, & non recipit formas medianibus dimensionibus existentibus in eis in potentia, sicut non terminatis, sicut est dispositio in dimensionibus, quae sunt in prima materia cum forma istius materiae, sed dimensiones, quae sunt in materia caelesti, sunt proprii proprietatum eius. Et, cum fuerit declaratum ei de corporibus celestibus eorum formas existere in suis subiectis, videlicet existentia quod non diuiduntur per diuisionem sui subiecti, & quod cum in hoc est, quod non existit in subiectis, secundum quod sunt diuisibilia, sicut ei declaratum, quod istae formae non constituntur per subiectum, immo sunt abstractae in esse. quoniam, cum existunt in toto subiecto, & non diuiduntur per eius diuisionem, contingit quod non constituntur per subiectum: non enim existunt in eo, neque in toto, neque in parte, & vlt nec in diuisibili, nec in indiuisibili. Et, cum ita sit, necesse est vt forma, qua mouetur, sit illa, ad quam mouetur: in formis enim constitutis per sua subiecta differunt, quia forma, qua mouetur, non est illa, ad quam mouetur, & ideo omnis forma simpliciter, si que mouetur ad seipsam sufficienter per formam aham, necesse est vt suum mouere sit finitum, cum non mouet, nisi quoniam mouet. Et hoc est et vnum eorum, quod mouerunt Aristoteles ad opinandum quod formae corporum celestium non sunt constitutae per sua subiecta, quoniam tunc motus eorum essent finiti. Et non est dicendum quod formae, quibus mouentur corpora celestia sunt aliae ab eis, ad quas mouentur, & quod istae, quae dicuntur non esse in materia omnino, & quod careant sui, sunt formae, ad quas mouentur,

D

E

F

uent, cū tñ ille, qbus mouent, sint formæ i materijs, & siat diuisibiles per diuisionē earū. Qm̄ si ita esset, tunc ille formæ existent in subiectis, & mouerent per motum subiectōrū, & sic diuiderent ad diuisionē subiectōrū. motū n. si mouet essentialiter, erit diuisibile essentialiter, & si per accidēs, p accidēs. Ergo nihil est in corporibus cœlestib⁹, quo forma, qua est mot⁹, differat ab ea, ad quā est motus: immo sunt eadē forma, & non differunt, nisi in dispōne. Et si ita esset, tunc suum mouere esset finitum, quod n. mouet, impossibile est vt sit p̄cipiū mot⁹ eterni.

H & dicit Arist. q̄ intellectus, & intellectū idē sunt in corporibus cœlestibus. & hoc totū dictū est in alijs locis. Et nō est dictū cœlū hīc aīam, nisi pp̄ appetitū existentē in eo, & motū locale. appetitus vero, q̄ est in hoc corpore, nō est, nisi q̄a est corpus cœleste viuū per se, appetēs p se, nō pp̄ potentā existentē in eo diuisibile per eius diuisionē. eēt. n. generabile, & corruptibile. & dī eēt motū per p̄cipiū separātū, qd̄ est in eo, nō per p̄cipiū, qd̄ est ps in eo. & hoc mō dī viuū, & intelligens. Et, si eēt intelligens p partē in eo, nō eēt intelligens p se: & esset simile homini in hoc, q̄ hō est intelligens p partē in ipso, & sicut hō est viuens, & appetens, & mouens in loco. Et vlt, quia declarātū est actionē istī⁹ corporis esse eternā, declarabit formā ei⁹ nō existere p suum subiectum & suū subiectum esse simplex, non compositum ex materia & forma: quoniam, si ita esset, esset generabile, & corruptibile. Et qd̄ dicunt incipientes philosophari, q̄ animę istorum corporū cœlestiū sunt formę in ma-

2. Cor. 13. & 74.c.

terijs, quę, si acquirunt eternitatē ex formis immaterialibus, nihil est, cōuenit enim v̄id, qd̄ non habet naturam essendi æternam, acquirat eternitatē ab alio. & totū hoc est impossibile. natura enim generabilis, & corruptibilis, non recipit eternitatē ab alio. & hoc manifestum est ei, qui cōsiderat fundamēta Arist. Declarātū est igitur ex hoc sermone, quę sit substantia cœli, & substantia quiditatis formę, & materię eius non tñ omnia, quę diximus, inuenimus ea declarata in libris, qui perueniunt ad nos ex verbis Arist. sed aliqua eorum inuenimus i eis ab eo declarata, & aliqua sequuntur ex dictis eius. Apparet tñ ex verbis Arist. q̄ ita declarant omnia ista in libris, qui non perueniunt ad nos. Vocetur igitur iste tractatus Sermo de substantia orbis, dignior. n. est hoc nomine, q̄ libri. intituletur igitur hoc titulo. & hic finitus est sermo.

De natura corporis cœlestis, quo pacto sit simplex, non compositum, non graue, neq; leue: ac de pluribus ipsius accidentibus.
Cap. 2.

M

Per scrutandū est igitur de natura corporis cœlestis, & quid intelligunt, cū dicunt ipsum esse simplex, & non compositū, & ipsum eē neq; graue, neq; leue. Dicamus igitur quomodo illud corpus non componitur ex materia & forma, sicut generabilia & corruptibilia componuntur. nulla. n. potentia est in eo omnino: eēt. n. in quo est potentia, nō est potentia, nisi ad duo contradictoria, l. potentia, quę est in substantia. Et manifestum est etiam q̄ forma,

A forma, qua mouetur, non est generis formarum quatuor elementorum: quoniam, si esset aliquid generis illarum, esset graue, aut leue, & moueretur ex se per accidens, vt declaratum est in Octauo Physicorū. remanet igitur vt natura eius sit natura animę. Sed, quando nos inspicimus animalia, quę sunt hic, inuenimus duo principia duorū motuum, quorum alterum principium motus recti, scilicet motus ad inferius aut ad superius, & secundū est principium motus localis processiuī, & inuenimus motum istum esse contrarium motui declinatiois essentialis, qui est i eo. Et ideo accidit ei fessitudo, & cogitur ad quietem. vnde necesse est vt principium motus cœlestis corporis sit generis animę tantum: & q̄ motus, quem habet circulariter, sit motus proprię animę, secundum q̄ est anima. Et, cū ita sit, sequitur q̄ illa natura est, facit ipsum esse corpus neque leue, neq; graue, & moueri circulariter. Et animal, quod est hic, contingit non moueri circulariter, nisi quia eius anima cōstituitur per corpus, quod mouetur motu recto, & sic opponit declinatio hic. Sed, quia anima, quę est in corpore cœlesti, non ē innata moueri circulariter ab eo, quod est innatum circulariter moueri, quia non est anima in eo, vt in corpore graui aut leui, cum ipsum moueatur ex se ab anima, ideo animam habet tantum, & non habet aliud principium, & quia mouetur circulariter, scimus q̄ proprium illius animę, sicut q̄ est anima, est mouere circulariter. Natura igit istius corporis non est, nisi natura animę mouentis in loco. Sed, quia natura

31. ed.

Idē. 1. de Aia. 14. & 2. Cor. 6. & 71. Quo dicitur r̄aia cę. & aia aialū in motu.

Vide pro hoc 3. de Aia. 55.

corporis est alia à natura animę, q̄a est compositū sine dubio ex mouente, & moto, & necesse est mouens, & motum esse diuersa, necesse est cōsiderare de natura illius corporis. Et, quia declarātū est hoc corpus eē ingenerabile, & incorruptibile, apparet q̄ est necesse vt sit corpus simplex, non cōpositum ex materia, & forma. Et, quia est in diuiduum demonstratum, & ens demonstratum in actu, & habens vnā figuram in actu, & omnia ista sunt in corpore propter materiam, & sunt in materia propter formam, necesse est vt hoc corpus cœleste sit materia animalium cœlestium, quę mouentur circulariter ex se, & vt sit p̄fect⁹ modis ceteris materia. & hoc, quia non est in eo de potentijs, nisi potentia in loco, & de motu locali nobilior omnibus, scilicet circularis, quemadmodum habet nobilissimam, & perfectissimam figuram, scilicet sphericam. Et, quia declaratum est de formis cœlestibus ipsas non habere constitutionem per corpora cœlestia: nam, si haberent, tunc mouerentur ex se per accidens, & indigerent moto ex se primo essentialiter: declarātū est enim in Octauo Physicorum quod mota ex se, quę sunt hic vna essentia in specie, reducuntur necessario ad motum essentialiter, & mouens, & quod sit cōpositum ex vno mouente. & vno moto primo, & q̄ illud mouens non sit potentia in corpore omnino: videtur quod formę corporum cœlestium, & maxime forma vltimi continentis sit quodammodo anima, scilicet propter appetitum existentem in eo, & propter mouere sit quodammodo

Vid. 1. cor. 11. re. c. 12. & 1. 22. & 23.

modo intellectus, & sit forma simpliciter, p qua animal coeleste componitur ex vno mouete, & vno moto. E contrario de animalibus, quae sunt hic, apparet. n. q mouens componitur ex duobus mouentibus, ex aia videlicet, & re desiderata extrinsecus mouente anima. & ideo motum inuenitur in eis compositum, non simplex. Corpus autem coeleste e quasi materia istius forme abstractae, quae est materia existens in actu. & ideo non assimilatur materiae, nisi in hoc tantum, quia est materia fixa ad recipiendum formam. & ideo dignius dicitur subiectum, quam materia. materia. n. quae est hic, dicitur materia, quia est in potentia forma in eo fixa, & dicitur subiectum, quia est fixa forma, & sit compositum ex materia & forma. a. Et vbi quod ad esse corporis coelestis non sit necessaria eius forma, sicut est dispositio in corporibus animalium, quae sunt hic, in animalibus. n. quae sunt hic, anime eorum videntur necessarie pro esse eorum, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibile animam, & imaginatiuam: corpus autem coeleste, cum sit simplex, & non transmutabile ab aliquo extrinseco, non indiget in suo esse anima sensibili, aut imaginatiua, b sed tantum indiget anima mouente ipsum in loco semper, & virtute, quae non sit corpus, nec in corpore ad largiendum ipsi permanentiam aeternam, & motum aeternum, qui non habet principium neque finem. e. Et debes scire quod istud corpus coeleste non indiget virtute mouente semper in loco tantum, sed virtute largiente in se, & sua substantia permanentiam aeternam. quoniam, etsi simplex sit, & non habet in se potentiam ad corruptionem, tamen est finitae actionis ne-

* Vid. 1. 2. aia. 49. & 54. & 12. Me. 36. c.

H
* Caelum dicitur dicitur subiectum, quod materia. n. quae est hic, dicitur materia, quia est in potentia forma in eo fixa, & dicitur subiectum, quia est fixa forma, & sit compositum ex materia & forma. a. Et vbi quod ad esse corporis coelestis non sit necessaria eius forma, sicut est dispositio in corporibus animalium, quae sunt hic, in animalibus. n. quae sunt hic, anime eorum videntur necessarie pro esse eorum, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibile animam, & imaginatiuam: corpus autem coeleste, cum sit simplex, & non transmutabile ab aliquo extrinseco, non indiget in suo esse anima sensibili, aut imaginatiua, b sed tantum indiget anima mouente ipsum in loco semper, & virtute, quae non sit corpus, nec in corpore ad largiendum ipsi permanentiam aeternam, & motum aeternum, qui non habet principium neque finem. e. Et debes scire quod istud corpus coeleste non indiget virtute mouente semper in loco tantum, sed virtute largiente in se, & sua substantia permanentiam aeternam. quoniam, etsi simplex sit, & non habet in se potentiam ad corruptionem, tamen est finitae actionis ne-

b Caelum indiget tantum anima mouente in loco semper, & virtute, quae non sit corpus, nec in corpore ad largiendum ipsi permanentiam aeternam, & motum aeternum. Vide opp. 2. C. 6. Vide contra 12. Tim.

cessario, quia est finitarum dimensionum, & terminatarum superficie continente ipsum. & oem tale, cum intellectus, posuerit ipsum existens per se, absque eo quod aliud largiatur ipsi permanentiam, & aeternitatem, d necesse est ut ita sit de finitate suae permanentiae, sicut est de finitate suae actionis: & ideo necesse est in intellectu esse potentiam largientem ipsi permanentiam aeternam, quemadmodum largitur ipsi motum proprium aeternum. Et non tamen hoc, sed necesse est hic esse virtutem, quae largitur ei motum proprium, siue actionem, quae est aeternitas inter ceteros motus, scilicet motum localem in circuitu, & figuram propriam illi motui, scilicet sphericam, & mensuram propriam vnicuique: illorum corporum, & conuenientiam inter ea ad inuicem in ordine, & quantitate, ita quod ex omnibus proficiat vnus actus, scilicet totus mundus. Nulla. n. definitio est inter indigentiam virtutis actiuae in corpore, & in oem corpore, aut in vno corpore composito ex corporibus simplicibus huiusmodi, & indifferenter siue illud corpus fuerit generatum, siue non generatum. vnde videmus caelum habere vnam virtutem, non tamen mouentem omnia, sed agentem, & conseruantem, sicut est dispositio in corpore hominis, & in corpore factio propter finem proprium. Finis. n. significat agens significatione necessaria, sicut motum significat mouens. Sed in genere agentium quaedam est prius tempore actio, & omne, quod sit in sphaera istius mundi, est istius agens, & istius actus, quoddam est prius natura, sicut est dispositio temporis cum orbe, & agens cum orbe, scilicet faciens ipsum in dispositionibus necessariis in inueniendosinem, ob quem fuit. Et cum ignorauerunt

K
e. Vid. 2. Ph. 74. 8. Ph. 19. 3. de Aia. 5. & 16. & 2. de Genet. aia. ca. 4. d. Hoc vbi repugnat superius dicitur, quod est simpliciter, & non habet potentiam ad corruptionem.

L

M

Finis significat agens significatione necessaria.

Vid. contra 1. cor. ca. 105. & 106. Vide 12. Me. 4. ca.

A rauerunt hoc quidam esse de opinione Arist. dixerunt ipsum non dicere causam agentem vniuersum, sed causam mouentem tantum, & illud fuit valde absurdum. Et non est dubium in hoc, quod agens ipsum est mouens ipsum. quod. n. mouet ipsum motu illi proprio, est illud, quod largitur illi primo dispositiones, per quas acquirit motum proprium. Et haec est virtus illa, quam laudauit Arist. in multis locis sui Libri de Caelo, & indicat ipsam esse caelo nobiliorem, & altiozem. Et iam induxit nos amor explanandi hoc facere digressionem a principali, scilicet declaratione corporis coelestis, quod est de caelo, tanquam corpus de animalibus. Redeam igitur ad id, in quo sumus, & dicamus quod corpus coeleste communicat cum corporibus generabilibus, & corruptibilibus in hoc, quod est ex tribus dimensionibus, & est substantia recipiens dimensiones, & quod vtraque substantia non est sine dimensionibus. Sed inuenimus substantiam deferentem dimensiones, & dimensiones in corpore generabili, & corruptibili, vel corporibus generabilibus, & corruptibilibus eadem numero in potentia, non eadem in actu, scilicet quod dimensiones omnes eodem omnibus corporibus generabilibus, sunt eodem modo in potentia: quia inuenimus idem corpus transferri de forma in formam, & ex dimensionibus in dimensiones alias in actu, v. g. quod corpus, quod est aer, transfertur in corpus, quod est ignis: Si igitur hoc corpus, quod est eodem formae aeris, & ignis, esset idem numero in actu, tunc forma esset actus. & si essent duo in actu, & transfertur vnum in alterum, necesse

1. cor. 10. & 2. Cor. 17. & 6. 1. 46.

esset corporeitatem destrui de corpore corrupto ad non corpus, & corporeitatem generatam generari ex non corpore: quod est impossibile. vnde necesse est eas habere naturam corporalem sibi communem. Quae dum est igitur vtrum illa sit vna, aut plures. & si vna, vtrum vna potentia, aut actu: & si plures, similiter cogimur igitur ponere vnam in potentia, & plures in potentia. Declarabitur igitur secundum hoc, quod corpora, quae sunt hic, generabilia & corruptibilia, ipsa componantur ex substantia, quae est in potentia, & dimensionibus existentibus in ea, quae sunt in potentia, & est quod illud corpus est vnum potentia, & multa potentia, & quod, cum exit in actum, erit materia in actu. Vnde dicit Arist. quod materia non habet esse in actu, nisi secundum quod videtur, quae ad modum forma non habet esse in actu, nisi secundum quod intelligitur. Corpus vero coeleste, cum non transfueretur secundum subiectum, necesse est componi ex substantia in actu, & dimensionibus in actu. & ideo est ingenerabile, & incorruptibile. Et, cum ita sit, corpus coeleste est materia recipiens formam caeli hoc modo, qui declarat est de hac materia, scilicet de eius conuenientia cum materia generabili, & corruptibili in aliquo, & diuersitate eius ab ea in aliquo. Nam in vtroque eadem est materia, secundum quod videtur, & similiter etiam secundum quod inuenitur in eis potentia ad motum in loco, & si in corpore coelesti non sit potentia ad transfuerutionem. Et substantiae existentes in substantiis existentibus in corpore generabili, & corrupt-

11. me. 1. 14.

Sermo

ruptibili. & similiter est in corpore celesti. declaratum est. n. de eis eas esse conuenientes cō formis generalibus, & corruptibilibus i aliquo, & in aliquo differentes ab eis. Et ex hoc modo id, qd cōgregatur hic ex anima, & corpore, dī animal, cum hoc, qd illud, qd congregatur illic ex corpore, & aīa dī non equiuoce animal, sed sūm prius & posterius: & id necesse est in talibus naturis ut pī fit causa posterioris, ut dictum est de hac natura alibi, v. g. illa, quę dicuntur calida, sed diuersant sūm magis, & minus, qm̄ igitur celum cōponitur ex materia & forma, sicut est dispō in animalibus, q̄ sunt hic, declaratum est. Amplius in quo cōuenit forma istorum cum formis illorum, & in quo differūt, & in quo differunt motus istorū ab vltimo motore illorū.

H ponitur ex materia & forma, sicut est dispō in animalibus, q̄ sunt hic, declaratum est. Amplius in quo cōuenit forma istorum cum formis illorum, & in quo differūt, & in quo differunt motus istorū ab vltimo motore illorū.

In q̄ ac
chub̄ cō
tinent,
differant
corpora
celestia, &
q̄ hic.

Remanet igitur declarare in quo differunt hæc duo genera, quo ad accidentia, & in quo conueniunt. Differunt in nā passiuā, quę dī alteratio, & conueniunt sūm accidentia, sūm quę non transmutatur substantia. hæc. n. alteratio, sūm quam transmutatur substantia. **I** alterati, ut esse propria corporibus, quorum substantię admiscēt potentię, & sunt corpora generabilia, & corruptibilia. Accidentia vero, q̄ non transmutant substantiā desertis, sunt eōia vtriq; corpori. Et primū istorū est motus localis, & diaphaneitates, & qualitates, quas sequuntur illa, s. raritas, & densitas. videtur enim qd raritas, & densitas cause sint ferē diaphaneitatis, & non diaphaneitatis. Sed tamen dicuntur vireque in vtroque corpore secundum prius, & posterius, sicut dī corporeitas. Et similiter conue-

niunt in illuminatione, & obscuritate. sed hæc magis vident̄ dici equiuoce, q̄ sūm prius, & posterius. Lux enim videtur fieri in hoc corpore igneo diaphano simplici, qd est in concauo orbis Lunę, qm̄ agit in corpore denso, & admiscetur cum eo. at causa illuminationis partiū corporis celestis, scilicet stellarum videt̄ esse densitas illius partis diaphanę in actu ex orbe. & hoc apparet in stellis, quę eclipsant se ad inuicem, & hoc bene apparet in Luna. Et, cum ita sit, stellarū, & cœli substantia est eadem natura, secundum quod omnes Antiqui dicunt, & ut narravit Aristoteles in lib. Cœli: & corpus celeste secundum hoc est diaphanum per se in actu, e contrario corporibus diaphanis, quę sunt hic, quę sunt diaphana in actu apud præsentiam lucis. Et partes diuersantur in hoc in diaphaneitate, & non diaphaneitate, ita quod in eis sit aliquid simile colori, sicut in galacia. Et Luna videtur esse densa, & obscura, & recipiens lumen ab alio, scilicet a Sole. & in libro de Animalibus dixit Aristoteles, quod natura eius est vniuersa natura terrę plusquam ceterarum stellarum. Et forte corpora celestia diuersantur in raritate, & densitate, quę sunt cause illuminationis, & obscuritatis, licet hæc non inueniantur nisi in Luna tantum. Secundum igitur hoc est intelligenda, ut mihi videtur, dispositio, & illuminatio corporum celestium. Et de accidentibus conuenientibus corpori celesti, & generabilibus, & corruptibilibus, est calefacere. Et Aristoteles dicit qd corpora celestia nū calefaciunt, secundum qd sunt calida, sed secundum

Vide
cc. 49
M

l. cor.
Meteor.

A dum velocitatem motus. & ratiocinatur in hoc ex hoc, qd accidit in sagitta directā, & resoluit plumbum, quod est in ea, & dicit in Metaphysica qd non sequitur ut fiat accidens ex sibi simili, neq; in genere, neque in specie, sicut sequitur in qualitatibus, quę sunt substantię. Et expositores dant secundam causam, scilicet illuminationem. dicunt enim quod lux, in eo qd lux, videtur calefacere, quando reflectitur, & dicunt qd non est de accidentibus proprijs igni, sed de accidentibus communibus igni, & celesti corpori. Et forte

B dicendum est ad hoc, qd non est remotum ut calor dicatur in eis equiuoce per hoc signum, scilicet quia actio eorum diuersatur. calor enim ignis corrumpit, & destruit entia, & maxime ignis illuminantis, calor vero corporum celestium largitur vitam vegetabilem, sensibilem, & animalem. Et sūm hoc calor erit duobus modis, calor, qui est de qualitatibus passiuis, quę transmutat substantiam, in qua sunt, & calor, qui non est de qualitatibus passiuis, sicut est dispositio in diaphaneitate, & non diaphaneitate, s. qd quædam

C sequitur qualitatem passiuam, & quædam non. Considerantes autem actionem stellarum in antiquo tempore verē dicunt qd quædam largiuntur caliditatem & siccitatem, quædam caliditatem & humiditatem, quædam frigiditatem & siccitatem, quædam frigiditatem & humiditatem. & hec quatuor qualitates cōes corporibus celestibus, & quatuor elementis dicuntur equiuoce, aut secundū prius, & posterius. Et forte corpora celestia largiuntur calorem, licet nō sint calida in se: non. n. sequitur ut om-

ne faciens aliquid accidēs disponatur per illud. v. g. qm̄ non omne, qd mouet debet moueri, neq; oī, quod nigrificat, debet eē nigrum. Et hoc apparet etiam ex hoc, qd si alteratū esset ex alterato, & calidum ex calido, tunc procederetur in infinitū, & non inueniretur primū alterans, sicut sequitur in motu. necesse est igitur peruenire ad alterans non alteratum, sicut ad mouens non motū. Sed differunt, quia mouens in loco non peruenit ad aliquid mouēs se, secundum totum, sed ad mouens aliud: in alterationibus autem peruenire potest ad alterās per aliquā dispositionem, quę non habet causam, & ita sunt corpora celestia. Sed illa dispositio, quę est in eis, forte est de genere eius, quod agit i aliud, et forte non. v. g. quia calefactio, quę agit in inferiotibus, est a natura neque calida, neq; frigida, sicut motus eius est a natura neq; graui, neq; leui. & hoc est magis, quod apparet, cum hæc qualitates sint inuicē actiue, & passiuę necesse est peruenire ad qualitates actiuas, quę non sunt passiuę. Et apparenus est, & dignius, ut istę, quę sunt hic, non reducātur ad qualitates, quę sunt sui generis: & si ponantur, debent dici secundum prius, & posterius: sequeretur enim ut de genere qualitatum passiuarū esset aliqua non passiuā, quod est remotū. apparet igitur ex hoc qd ignis nō sit primū calefaciēs, quia ē passiuus, sed necesse est ut primū calefaciens calefaciat per qualitatem nō passiuā, sicut primū mouens mouet per dispositionem non mobilē. Hoc est igitur, qd currit in hac questione cursu demonstrationum scriptarum in illis rebus

Sermo

Gbus fm fundamenta, quæ adepti sumus a perficiente hos sermones, q fuit Aristo. Nichomachi filius. & quia iam peruenimus ad loquendam secundum mensuram, ad quã peruenit nostra scientia Naturalis in rebus diuinis remotis ab isto loco nostro, compleamus huc sermonem, & gaudeamus de scientia, quæ accidit nobis de istis rebus optimis magis, quàm gauderimus de scientia de rebus nobis propinquis, & q in nobis inueniuntur. quamuis. n. scientia nostra de eis prior sit scientia de illis, modicum tamẽ de re no-

Hbili, & desiderata nobis est nobili multo alio. & scientia eius est magna, fortasse at tamen id modicum, quod est tibi, est eligibili multo, qd est hic. Deus igitur perducatur nos ad felicitatem humanam, & ultimam perfectionẽ, quæ in nobis naturaliter inuenitur: de qua si percurabitur homo, videtur nobilius omnibus: & Deus nõ ponat nos in eis, quorum impedimenta sunt res. q in nobis sunt extrinsec, & intrinsec.

Modici d re nobili, & desiderata nobis e nobili multo alio vide pro hoc. i. de Parti. animaliu. c. f.

Formam caeli virtutem esse non in corpore: ipsumq; simplex esse, non compositum: eiusq; virtutem, in actione finitam, in finis, aeternoq; tpe moueri.
Cap. 3.

78. & 79

Quia declaratu est corpora celestia componi ex mouente, & moto, & motor in eis nõ est corpus, sicut est dispositio in cæteris motis ex se: & hoc in ultimo Octauo Physi. in quo etiam declaratum est q motus, quo mouetur hoc corpus, est æternus, ingenerabilis, & in-

corruptibilis, & quia hoc est, declaratum fuit illic quod istud mouens non est virtus in corpore, sicut est animalibus, scilicet quod mouentia ipsa sunt virtutes in corpore. Et hoc fuit declaratum ponendo duas propositiones, quarum vna est q omnis virtus in materia est finitæ motionis: Altera autem est quod virtus, quæ est maxima in corpore celesti, est infinitæ motionis: ex quibus concluditur q virtus, quæ est in corpore celesti, non est in materia. Propositio autem dicens quod virtus, quæ est in corpore celesti, est infinitæ motionis, declarat in Octauo Physi. per æternitatem motus, & temporis. Dicens vero quod omnis virtus, quæ in materia, est finita, est manifesta per hoc, quod omnis virtus in corpore, scilicet virtus corporalis materialis, videtur diuidi per diuisionem corporis secundum paucitatem, & multitudinem. Si igitur omne corpus est finitum, vt declaratum est Tertio Physico, impossibile est virtutem infinitam esse in corpore finito. & hoc manifestum est per inductionem. Et Arist. laborauit in octauo ad declarandũ hoc ex fundamentis declaratis ab ipso, scilicet q omnis motus est in tempore, ex quo intulit q, si virtus infinita esset in corpore finito, contingeret istud moueri per illam in non tempore. corpora. n. non excedunt se in velocitate, & tarditate, nisi in excessu eorum in virtutibus motibus materialibus, & excessus virtutum sequitur excessum corporum, scilicet corpus, cuius virtus est maior e velocioris motus. ex quo sequitur q, si aliqd corpus habuerit virtutẽ infinitã, vt moueatur in non tpe, sed declaratu est omnem

A tex. 1. v. q. i. h. 1. 4. Ph. 1. 6. Ph. 1. 10. 16.

de Substantia orbis.

A omnem motum eẽ in tempore. nã in omni motu est prius, & posterius, quæ sunt in tempore. Et, cũ ita sit, & est declaratum q corpus celi componit ex motore, & moto, & q iste motor non constituitur per rem motam, neq; existit in ea, sed est absolutus ab omni materia, quæ redum est de hoc, quod mouet ab eo, scilicet de corpore celesti, vtrum sit compositus ex materia, & forma, sicut dispositio corporis, quæ mouentur apud nos ex se a primo motore, qui est in eis, scilicet corporum animalium, quæ mouentur ab anima, an sit simplex, & non est in eo potentia oĩno, nec forma, a qua proueniat actio præter formã mouentẽ, quæ nõ constituitur per ipsum, scilicet formã, quæ largit ei motũ continuum, scilicet mouere infinitum.

Questio.

Solutio.

B Dicam us ergo, q si fuerit compositum q oĩs virtus in materia e finita, nulla dicitur in hoc, q sit actiua, aut passiva, scilicet receptiua. si igitur corpus celeste recipit mouere infinitum, vt declaratum est, necesse est vt nõ sit compositum ex materia, & forma, & vt sit simplex, scilicet subiectũ simplex primo motori, qui est forma ipsi: oẽ enim compositum ex materia, & forma est finitæ receptionis, sicut finitæ motionis in aliud. est igitur proprium isti moto ex se, quod est corpus celeste, hoc videlicet q motor ipse non est in materia, & q istud quod mouet ab eo, est simplex non compositum. & sicut intendimus verificare propositionẽ, in qua posuim quod cuiuslibet virtutis in corpore suo mouere est finitum, & suum moueri etiam est finitum. Et, si comcesserimus q in corpore celesti est virtus finita alia a virtute motiua, q nõ est in eo, nec constituitur per ipsum,

v. g. virtus, p q cælum dẽ habere motum circula rem, sicut grauiã, & leuiã per formã declinationis motum rectum, qua videlicet dicatur esse neq; graue, neq; leue, ita q ista virtus sit in materia, & quod aggregat ex materia, & ipsa sit corpus celeste, sicut dicit Auic. sequitur necessario vt in æterno sit posse ad corruptionem, absq; eo q corrumpatur. qd destruit in ultimo tractatu Primi de Cælo. Esse igitur necessarium non est nisi duobus modis, necessarium scilicet ex se, & necessarium ab alio: qd tamẽ est possibile ex se, sic potest aliquid existimare in corpore celesti, q ipsum, scilicet habeat virtutem finitam & acquirat necessitatẽ a virtute infinita. & super hoc fundauit Auic. suã declarationem de esse primi principij sine declaratione eius, q est motum æternum esse, & est declaratio fundata super propositiones in stabilibus, sicut tu vides. Sed est questio de hoc, quia Aristoteles dicitur in Cælo q virtutes corporum celestium sunt finitæ actionis, quia corpora celestia sunt finitæ quantitatis & ex hac propositione declarauit q corpora celestia sunt finitæ quantitatis, & dedit causã in hoc, quia corporum celestium quædam mouent vnã stellã, & quædam plures, & dixit quod si stellæ, quæ sunt in orbe stellarum fixarum, esset minores, aut maiores non possent mouere eas omnino, & declarauit illic vtr q, si virtutes, quæ sunt in corporibus celestibus essent in calefaciendo, & mouendo vnũuersaliter infinitæ, moueret corpora, quæ sunt apud nos in instanti. & hoc facit existimare quod in corporibus celestibus sunt virtutes actiue finitæ. Ad hoc Extraord. Auer. B dica-

A tex. 12. 4. v. q. i. h. 1. 4.

Dubitatio

Solo vide 2. cc. 3. & 71. & 12. Met. 41.

Sermo

G dicamus breuiter, q̄ infinitum dicitur duobus modis, quorum vnus ē virtus infinita actionis, & passionis in tempore, & est finita in se, s. in uoluntate, & vigore, secundus est virtus infinita actionis, & passionis in se, virtus autem infinita in actione sua, aut passione non existit in corpore, siue fuerit celeste, siue generabile, & corruptibile; hac enim non accidit corpori, nisi s̄m q̄ est corpus infinitum, & ideo orbes mouent, & mouentur in tempore, virtutes vero in actione, & passione infinitas in tempore necessarium est esse in corporibus celestibus: passione quidē, q̄a sunt simpliciter simplicia: actione vero, q̄a suā formā nō constituuntur per subiectum, & utrunq; est impossibile in corporibus generabilibus, & corruptibilibus, quia sunt composita ex materia, & forma. Infinitum igitur in vigore, cuius causa est corpus, s̄m q̄ corpus, impossibile est in corporibus siue celestibus, siue alijs: infinitum vero in tempore necesse ē ēē in corporibus celestib⁹ ex diuersitate motoris, & moti in eis a corporibus generabilibus, & corruptibilibus: & est impossibile in corporibus generabilibus, & corruptibilibus, quia virtutes eorum motiua sunt materiales, & corpora sua, quae mouentur ab eis, sunt composita ex materia, & forma. Corpora igitur celestia, & generabilia, & corruptibilia conueniunt in hoc, quod actio, & passio in eis existentes sunt finitae in se, & per hoc mouentur in tempore, & quaedam sunt uelociora quibusdam, & cum virtutes eorum motiua non sunt materiales, ideo recipiunt ex modo illo receptione infinita in tempore, nō

receptione finita, quia uero virtutes generabilium & corruptibilium sunt materiales, ideo nullam infinitatem recipiunt. Et non sequitur ex hoc, quod in corpore celesti est virtus finita in actione, & passione, ut in eo sit virtus finita in tempore, neque sequitur ex hoc, q̄ sit virtus finita actionis, & passionis, ut sit corpus possibile ut corruptatur, aut ut sit compositum ex materia, & forma. Possibilitas enim non debet esse nisi ex hoc, quod virtus finita in tempore sit, & quod ipsa sit composita. Et est manifestum q̄, si posuerim⁹ corpus celeste componi ex materia & forma, sequitur in ipso esse virtutem finitae actionis, & passionis in tempore. Manifestum est enim q̄, si in corpore composito ex materia, & forma esset virtus infinita in tempore, sequeretur in ipso esse virtutem infinitam in ipsa actione, aut passione, & est impossibile q̄ Aristotele. intulit ex posse virtutū, quibus mouentur corpora celestia in tempore. Et est manifestum q̄ non sequitur etiam ex hoc, q̄ corpus recipit passionem finitam in se infinitam in tempore, ut sit compositum ex materia, & forma, sicut sequeretur cum actio, & passio eius fuerit finita in tempore. primum enim contingit ei, secundum quod est corpus ceterum: secundum autem, s̄m q̄ est corpus non compositum. Modus deceptionis in hac quaestione, & quod fecit putari Aristotele. contradicere sibi, est aequiuocatio istorum duorum nominum, finitum, & infinitum, quoniam, cū non distinguitur finitas, & infinitas contingentes in tempore a finitate, & infinitate contingentibus in actione, & passione, contingit

de Substantia orbis.

A tingit ista ambiguitas, & ex hac finitate, in qua conueniunt corpora celestia, & materialia, declarauit Aristotele. vtr corpus oē esse finitum, non ex finitate, quae accidit corpori, s̄m q̄ componitur ex materia, & forma. & per hanc absconduntur dubitationes contra Aristotele. Et potest aliquis dicere q̄, cū omne corpus agit per aliquod, & patitur per aliud, necesse est ut oē corpus sit compositum ex materia, & forma. Et ad hoc dicimus esse verum, sed corporū quoddam est compositum, ita q̄ forma nō constituitur per materiā, ita q̄ materia est subiectū tm̄, & non materia, cuius esse sit in potentia, ut corpus celeste: & quoddam est compositum ex materia, quae est in potentia, & forma, quae constituit per materiā ut corpora generabilia, & corruptibilia. Et ex hoc vtr corpus dicitur de eis aequiuoce: quia aeternum, & non aeternum non cōciant in aliquo omnino. Apparet etiam ex hoc corpus celeste non habere subiectum, nisi tm̄ propter motū localem, corpora autē generabilia, & corruptibilia habent materiam pp̄ generationem, & corruptionem, datur autē eis forma pp̄ actionem, sed differenter, quia in altero est tempore infinita, in altero vero finita: propterea illae sunt immateriales, istae vero formae materiales. secundum hoc igitur debet intelligi ista q̄stio, quā ignorari diu ante* logicam perferuntationem.

Quo paulo necessaria sit motus carli conuatio cum his inferioribus.

Cap. 4. Vm declaratum est ab Aristotele q̄ motus celi est primus motus, & fuit et dictum q̄ motus est in

moto, sequitur ex hoc ut hoc, qd̄ mouetur hoc motu, sit aeternum. si enim esset generabile, & corruptibile, sic motus eius nō esset prim⁹ motus, & cū cōsiderauit res possibles in motu, & quiete, fuit necesse etiā, propter hoc, q̄ motus eius est mot⁹ primus ante omnem motū, ut eius motus sit aeternus. Et, cū declarauit ista, scilicet corpus esse aeternum, & motum etiam, perscrutabatur primum de motu celi, & inuenit istum à virtute neque graui neque leui. cū enim omnis virtus, aut leuis, aut grauis existat in corpore generabili, & corruptibili, aut natura generabili, & corruptibili, aut anima existēte in materia, necesse fuit ut hanc virtus, quae neq; est leuis, neq; grauis, sit in corpore simplici, non habens subiectum, nec contrarium, & ut sit anima necessario, non admixta materiae, sed anima corporis eterni, ita ut ista anima non sit abstracta à corpore, & cum hoc separata ab ipso, in quantum istud corpus nō indiget ipsa, quia est permanens per se, sicut est dispositio in animalibus quae sunt cū virtutibus naturalibus, & ut illa anima sit in eo: nam omne motum ex se mouetur per virtutē existentem in eo. Et, cū consyderauit in istis virtutibus, declaratum fuit ipsi ipsam esse virtutem appetitiuam de virtutibus animae tantū. Et, cum consyderauit de istis virtutibus appetitiuis celestibus, inuenit eas moneri ad appetibile nobilius ipsis. Et, cum consyderauit in virtutibus appetitiuis celestibus, inuenit eas ēē finitarū potētiarū. Et, cū cōsiderauit in cōtinuatione motus earū, fuit declaratū q̄ cā cōtinuationis in motu earū nō ē ista virt⁹,

Vide. 12. Met. 36. & 44.

12. Me. 41

B ij qua

Gua mouetur, sed illud, quod largitur ei continuationem, est aliquid appetibile. Et, quia continuatio non prouenit nisi a motore non moto, sequitur quod istud mouens neque est corpus, neque potentia in corpore & quod est intelligentia abstracta: quod etiam declaratum est in lib. de Anima. scilicet quod quod est tale, est intelligentia abstracta, & quod istud corpus celeste intelligit hanc intelligentiam: intelligentia enim transmutat ipsi secundum hoc desiderium. Et, cum

Tex. c. 114 & inde.

H considerauit etiam de causa eternitatis celi, declarauit in ultimo primi de Celo & mundo, in eo non existere potentiam omnino, & declarauit etiam de virtute, qua mouetur celum localiter, scilicet anima appetitiva, ipsam non habere materiam, nisi materiam, quae est in potentia in loco tantum. cum igitur scioit has tres causas, compleuit scientiam de celo. Et est declaratum ex hoc toto, quod dixit in. 2. Celi & mundi, scilicet quod, si in celo essent plures stellae, aut maiores, cessarent motus eius, aut essent minores, & sic cessaret continuatio motus: motus enim est necessarius, quo ad continuationem. & fuit declaratum ex his omnibus quod dator continuationis motus est dator motus celi, quia, nisi ipse esset, destrueretur motus, & si motus, etiam celum: celum enim est propter motum suum. & si motus celi destrueretur, motus eorum inferiorum destrueretur, & sic mundus ex quo verificatur quod dator continuationis motus est dator esse omnibus aliis entibus. Demonstratio autem, qua usus est in ultimo. 8. Phy. probans, quod virtus infinita non existit in corpore finito, siue fuerit mate-

Tex. c. 71.

Si motus celi destrueretur, & cetera.

Id. Id. De stru. de stru. disp. prima. ut de opp. 13 Met. 41. vide cont. 2im.

78. & 79

rialis, siue non. plures induxit ad errorem, & multotiens locuti fuimus de dissolutione questionis contingentis in ea, & similiter locuti fuimus de hoc, quod contingit ex hoc, quod videlicet primum motum ex se, & ex alio est motum per accidens per naturam motoris sui. & hoc intendebamus declarare. & est manifestum quod qui destruxit scientiam causarum illorum trium quaestorum, non complebitur in eo scientia caeli.

De caeli simplicitate, ac spiritualitate. Cap. 5.

Reseruatandum est de hoc, quod dicunt, quod corpus celeste est simplex, & spirituale, intendunt, in ipso esse dimensiones non in materia: & ideo non recipit alterationem in qualitatibus, nec in substantia. & est sicut dixit Themistius, quod Sol, & Luna, & aliae stellae aut sunt formae, id est dimensiones non in materia, id est corpora spiritualia, aut habent materiam aequiuocam cum istis materiis. Nullus autem dubitat in hoc quod sunt corpora, quae mouentur, & etiam nullus dubitat quod corpora non recipiunt alterationem, & transmutationem in substantia, nisi quia sunt in materia, & ideo inuenitur in eis plusquam unum numero, & sunt species, & genera, corpora igitur celestia sunt absoluta a materia. Sed tamen fuit dubitatum de eis, utrum habeant materiam, propter potentiam, quae est in eis ad ubi: omnino potentia existit in materia sed forte videtur quod ista materia habet eam medium inter materiam, quae est omnino in potentia, & inter actum pu-

Hic videtur le corp.

M rra celestia esse dimensionem spirituum. Id. De destr. spu. j. vide opp. 2. cor. 4. & 19. vide cont. 2im.

Materialis celi in deo medium inter materia.

Arum, scilicet tres dimensiones, in quibus non est potentia omnino, & sic potentia habebit gradus, & materia gradus, & per hanc potentiam indigent corpora caelestia motore, in quo non est potentia omnino.

ostendit potentia, & actum primum.

Dubitatio 103nis. 12. Met. 41.

Solutio.

Ioannes autem dedit quaestionem, de qua plures considerantes non potuerunt euadere. dixit enim si mundus est finitus, debet habere potentiam finitam, igitur est generabilis, & corruptibilis. Et ad hoc dicendum est quod generatio, & corruptio, & omnis motus est a virtute, quae est habitus: & omne, quod caret causis motus, necesse est habere quietem, quae est eius priuatio. Et non est impossibile existere in corpore finito, quod caret motu, quietem infinitam, licet corpus sit finitum, quies enim est priuatio, & priuatio non est potentia. unde dicit Aristoteles, quod, cum stellae caret causis motus, quas habent corpora caelestia, de necessitate habent quietem infinitam, quae est priuatio motus. Et similiter dicit quod terra debet habere quietem infinitam, quae est priuatio motus, quia caret agente motum in ea infinitum. & ideo dicit quod quies, quae est in ea, contingit necessario ut sit fortior virtute caeli, qua mouetur, quia motus super ipsam fit etiam motus impossibilis in eo, quod est quiescens, cum caret causis motus. & hoc manifestum est per se.

B In Caelo igitur est priuatio infinita licet sit finitum, cum quies sit priuatio, non virtus, sicut existimauerunt qui dixerunt quod, quies est in eo per virtutem, immo necessario est per priuationem virtutis. & ideo videmus loquentes in hac quaestione quaerere, utrum maneat per se, aut

per dispositionem additam illi, & est permanentium per se: quia permanentia est priuatio motus, & priuatio non accidit ei, nisi quia caret agente motum, & scias quod haec quaestio est valde bona & sic consumatus est libellus de substantia orbis.

Hec duo sequentia capita, ab Abramo de Balmes latinitate donata, quamquam ab hoc tractatu separata esse videantur, cum iam ei finis sit impositus: quia tamen in eadem versantur res, in qua & priora: ideo ipsa sextum, & septimum tractatus huius capita constituimus.

Corpora caelestia non componi ex materia, & forma. Cap. 6.

Viri philosophantes dubitauerunt de re motoris primi, quando dixerunt quod non sit necessarium quod sit hic motor, qui non sit in corpore omnino: & istud, quia ipsi dixerunt, quod in caelis sunt duae virtutes, quarum una est quod sunt aeterni, & altera quod sint compositi ex materia, & forma, ex quo haec est dispositio cuiuslibet corporis: sicque concluditur ex hoc i figura tertia quod aliqua corpora aeterna sint composita ex materia & forma, & illa sunt corpora caelestia. Hoc autem est, quia ipsi putauerunt quod omne generabile, & corruptibile compositum sit ex materia & forma, & istud non conuertatur. Et veritas est quod ista propositio conuertitur: & hoc: quia dictum dicentis omne corpus generabile, & corruptibile est compositum ex materia, & forma, est definitio generabilis, & corruptibilis, definitiones autem conuertuntur cum

B ij delini-

G definatis suis. Etiam oē compositū ex materia, & forma est alterabile: & omne alterabile est generabile & corruptibile. & cum hoc ita fuerit, omne compositum ex materia, & forma est non æternum: sicque concludetur cælos non esse compositos ex materia, & forma. Aristo. autem declarauit hanc rem, quia ex quo non est in cælis transmutatio secundum substantiam, nec alteratio, ex quo non est eis subiectum, neque contrarium, manifestum est de dispositione eorum quod ipsi sunt simplices: simplex autem est æternum necessarium: & quod inueniatur ex eis de dispositione materiae quod in eis sit potentia ad ubi tantum, & quod propterea ipsi digniores sint nominis subiecti, quam nominis materiae. Et ex eo declaratum fuerat ei quod res simplex non mutat substantiam suam, sequitur quod quilibet motor appositus, & hic motor non habeat consistentiam in cælo. quia, si hoc esset ita, cæli non essent simplices, & esset in eis potentia ad receptionem forme mouentis eos. si autem esset in eis potentia, sequeretur quod corrumperebatur. & ratio enata est super hoc, quia, si in esset eis potentia, esset sua positio, quia iam exiissent in actum, hoc est iam fuissent corrupti. quod est falsum possibile: hæc enim est dispositio potentiae, & possibilitatis, igitur ex positione istius sequitur absolum impossibile, videlicet quod æternum sit corruptibile. Iam autem declaratum est in libro Priorum quod ex falso possibili non sequitur impossibile. quoniam autem verificatum est quod in cælis non sit potentia, sequitur quod sint simplices, & quod motor eorum non sit forma in eis secundum quod inueniuntur

formam in materiis, quia essent generabiles, & corruptibiles: id autem, quod est talis denominationis, est simplex necessarium. Quando autem Aristo. inuenit motum circulem motum in infinitum, incepit perferuntari de motore istius motus in infinitum utrum sit possibilis, quod si posset esse virtus in corpore, illud corpus esset simplex, vel esset substantia separata ab omni corpore: & vidit quod notum sit quod ista actio infinita non possit esse ex virtute finita: & quod impossibile sit necessario ut quicquam sit ex virtute infinita, & denominetur secundum hanc denominationem, quia est in subiecto: quia virtus, quæ est forma in corpore, non denominatur per finitatem, neque per ipsius priuationem, nisi per subiectum, in quo est, ex quo non contingit ista denominatio qualitari, nisi propter corpus, cui contingit quantitas per se. & vidit quod, si denominarentur virtutes istæ per priuationem finitatis propter subiectum suum, sequitur ex hoc quod essent ex subiecto infinito in actu, hoc est ex corpore infinito. & iam declaratum est impossibilitas entitatis corporis infiniti, & declaratum est quod non sit virtus, de qua verificetur quod sit infinita secundum hunc modum, ex quo non est corpus infinitum: sicque manifestum est ex hoc quod demonstratio de motore abstracto consistit super verificatione quod in infinitum in actu sit falsum: sicque relinquitur ei, secundum quod cogit diuisio, quod dicamus ei fortan hæc virtus est in corpore finito, siue hoc corpus sit compositum ex materia, & forma, siue sit simplex. Et incepit declarare quod non possit esse virtus in finita, quia sit in corpore finito. hæc enim

A enim positio sibi ipsi contradiceret, hoc est positio dicens virtus, quæ denominatur quod sit infinita, quia sit in subiecto, & poneretur subiectum illud finitum: & fecit de hoc speciem demonstrationis, in qua dubitaret qui non esset exercitatus in illa, & iam fecit illam eandem in pluribus locis naturalium auscultationum, & hoc in principio Septimi, & Octauo Phisic. & est in qua accipiat propositionem possibilem per se, licet sit impossibilis per accidens, & coniungat illi propositionem, cuius destruktionem venatur, & concludit ex hoc impossibile. Et, cum hoc ita sit, ex quo ille iam præmisserat, & declarauerat in libro Priorum quod aliquando sequatur conclusio impossibilis ex illo, cuius ambæ præmissæ sunt possibles, vel altera earum. videlicet quia iam declaratum est quod linea, in quantum linea, diuidatur in infinitum, licet sit impossibilis ipsius diuisio per accidens, in quantum est linea in corpore naturali, aqua, vel igne. & ex quo declarata est ei hæc positio, quod si poneretur corpus finitum, in quo esset virtus infinita, ut sit gratia exempli corpus cæli, iam esset possibile quod poneretur corpus maius corpore cæli, licet sit impossibile per accidens: deinde coniunxit, & posuit rem notam de dispositione istarum virtutum, quæ sunt in corporibus, siue sint virtutes corporum simplicium, vel compositorum, quod virtus corporis maioris est maior virtute corporis minoris, ex quo hæc virtutes, quæ sunt in corporibus, denominantur per magnum & paruum propter subiecta earum, in quibus sunt. Et ex quo verificata fuerat ei hæc positio, posuit corpus

maius cælo, quod est possibile per se, & impossibile per accidens, & concludit quod huius corporis virtus sit maior virtute corporis minoris, quod est cæli per se cum, quæ diximus quæ est per se virtutem denominatam per quantitatem ex parte subiecti, ex quo verificata fuerat ei hæc positio, & coniungerat ei quod in corpore finito sit potentia infinita maior virtute infinita, quæ sit in minori. hoc autem est impossibile, id est quod infinitum sit maius in finito. Quædo autem sciuit quod impossibile non sequatur ex possibili, quod positum fuerat in hoc syllogismo: Et neque ex præmissa dicente quod virtus, quæ est in corpore maiore, sit maior virtute, quæ est in corpore minori: sciuit quod falsitas esset quod concludatur ex positione corporis finiti, in quo sit potentia infinita. Et ista est demonstratio vera, in qua non est dubitandum, quia Aristo. declarauit quod in corpore finito non sit potentia infinita, non solum in corpore composito ex materia & forma, sed et in corpore simplici. & declaratio sua iam nota est de corpore absolute, siue fuerit compositum, siue simplex. Et sit hoc notum de corporibus celestibus, quod opera eorum sunt finita, & quod ipsa mouentur temporibus finitis, & quod quedam eorum sunt velociora aliquibus, & quedam tardiora quibusdam, & quoniam intelligeretur principia, quibus mouentur corpora celestia per motorem proprium eis, hoc est virtus desideratiua animalis, videtur de dispositione sua quod non possit esse virtus naturalis, quia virtus naturalis mouetur ad ubi, & est virtus, ad cuius esse sequitur alteratio, & illa est generabilis, & corruptibilis: & virtutes, quibus mouentur cæli, non sunt generabiles neque corruptibiles

Sermo

cum autem non sint naturales, iam necessario sunt animæ. Et hoc iam declaratur, quia nobilissimum animarum, quod est corpus cœleste, non potest esse quin sit animatum. Et, quia hæc anima non sequitur alterationem, ex quo fuerat ingenerabilis, & incorruptibilis, ipsa itaq; est abstracta in hoc corpore secundum dispositionem, quam dicimus de anima, quod sequatur alterationem, & sit generabilis & corruptibilis. quæ res, quæ mouetur ex se, non habet motionem nisi in quantum est in anima, non secundum quod sunt formæ in materiis in corporibus compositis, quarum generationem præcedit alteratio. & ex quo etiam fuit per se notum quod corpus maius habet virtutem velocioris motus, sequeretur ex positione virtutis infinitæ in corpore finito, quod moueretur velocius quocunque motu, adeo quod moueretur in non tempore, quod est impossibile. Sicque demonstrationes huius speciei, cum ponerentur secundum hunc modum essent demonstrationes veræ: & non est in eis difficultas, nisi illi, qui ignorauerint id, quod declaratum est ex hoc in libro Priorum. Et ideo nos inuenimus Aucpace, quasi negante eas, & intelligentem ex forma verborum Auc. dubium in hac re. & ideo inueniuntur plures illorum, qui insisterunt hibriseius verificantes motus infinitos, qui finiretur in cœlo, quod non sequeretur ex hoc, quod sit hic motor abstractus à materijs. Causa autem huius erroris fuit, quia possibile est apud illos quod in corpore æterno sit res composita ex materia & forma. sicq; ex eo est manifestum quod, si sit corpus cœ-

Opio Aucpace.

Cæ erroris Aucpace.

lestq; impossibile sit quin sit in eo virtus desyderatiua, qua mouetur ad motorem, qui est finis, & quod sit cum virtute desyderatiua intelligens, & quod hæc virtus desyderatiua cum suo esse in corpore finito sit finita, et si esset simplex, prout diximus. Et iam declarauit hoc Arist. per alias demonstrationes, de quibus est quod, ex quo declaratum fuerat ei quod hic sint mota ex se, quorundam gignunt aliqua ex eis, & sic in infinitum, sicut generator homo ex hoie, & equus ex equo, & sic de similibus, conclusit quod sit hic mobile primum ex se, quod sit causa, qua sunt hæc mouentia mota, quæ sunt infinita: quia hoc est possibile per accidens non esse mobile primum per accidens: quia causæ quæ sunt per se, non est dubium quod ascendunt in causam primam per se, in qua est vltimum, & primum, & sequuntur ex isto primo causæ infinitæ per accidens, in quibus non est primum, neque vltimum. Et ex quo fuit motoris huius moti quod sit ipsum motum ex seipso per se, quod est ex quo est primum, & sic eodem modo impossibile est ipsum esse motum per accidens, sicut est dispositio motorum ex seipsis generabilium, & corruptibilium, ex quo, quicquid mouetur sub cœlo ex se habet motum suum sequentem alterationem, alteratio autem est corpori aut extrinsecus, vel ab intra, sed motum primi moti non sequitur alteratio, quia extra ipsum non est corpus, nec ipsum est compositum ex materia, & forma potentiæ ad substantiam, sed est simplex. & intendimus per simplex quod non sit in eo hyle potentialis, nisi ad vbi solum. Et, cum motus eius sit continuus

de Substantia orbis.

Anuus, & ipsam sit in se finitum, motum per formam, quæ est in eo, quæ est aia desyderatiua, & fuerit corpus cœleste animatum, & oia alatum mouet ad amatum per desyderium existens in eo & oia corpus fuerit finitæ virtutis, sicq; est manifestum quod, si virtus desyderij esset in hoc corpore, in quantum est, solum esset finitæ motionis, & est manifestum quod ipsum acquirerit continuationem motus per motorem, ad quem finitur motus. Et ex hoc est declaratum de re huius motus quod ipse sit intellectus abstractus à materia, & quod cœli non mouentur.

Bnisi secundum quod intelligunt ipsum. Si autem imaginaretur aliquod corpus cœleste, in quo sit virtus infinita, esset motus totius, & paritidem, & finiretur quicquid est hic de motibus ab illis, & esset vnus motus sine tempore. & hoc est dispositio sermonis Arist. Et, si essent in corpore stellato stelle plures ipsæ, quæ sunt, staret corpus, quia potentia eius est finita supra id, quod mouet. & si flaret motus, non posset primus motor facere acquirere ei continuitatem motus ultra deperditionem, & esset motus eius corruptibilis. si autem coram pereretur eius motus, corrumpereur ipsum per quietem, & corrumpereur omnia entia, quorum esse est in motu. Laudetur Deus ille, qui prouidit huic mundo per inuentionem huius corporis mobilis, quod est finiti motus secundum aliquam partem, & infiniti secundum aliquam partem. Ex quo autem motum primum ex se non finitur motus eius, neq; mouetur per accidens, quia motor in eo secundum modum agentis est motor secundum modum finis, manifestum est quod eius primus motor sit vnus, & sim-

plex, & intransmutabilis, quia mouet continuo. & manifestum est quod motum primum sit vnus simplex, ex quo non mouetur per accidens, quia, si ipsum esset compositum ex forma, & materia, esset mobile per accidens. Et, cum hoc ita sit, manifestum est quod sit hic motor primus simplex intransmutabilis, qui est necessario abstractus à materiis. & manifestum est quod hoc sit motum ab illo primum simplex, quod est cœlum. & hoc est, cuius declarationem inter debamus. & iam Arist. declarauit hæc rem. Ex quo, quando fuerit compositum ex duobus oppositis, & inuenitur vnus eorum separatum secundum esse, sicut etiam alterum inuenitur separatum secundum esse, exempli gratia, si inueniretur res mota mouens, & ultra inueniretur res mota non mouens, sic manifestum est quod sequatur ex hoc quod inueniatur res mouens non mota, omnino separata secundum esse. verbi gratia, quando inuenitur color compositus ex albedine, & nigredine, ut si diceres rubeum, & ultra inuenitur nigredo per se, sic est necessarium ut inueniatur albedo per se separata à rubeo. Ac iterum, quia, ut ait Arist. principium oportet esse, quod præcedat naturaliter id, cuius est principium. quia, si indigeret hoc, non esset prius natura, quia prius natura est quod, quando auferretur, auferret id, quo est prius, & quando hoc ita fuerit, forma constans in materia non est prior natura, quæ materia, sicq; non est verum quod principium sit compositum ex forma, & materia. & iterum omne compositum est in potentia simplex, in nullo autem æterno est potentia ut dissoluatur. Hæc itaq; sunt demonstrationes,

Sermo

Gstraciones, quibus vsus est Arist. fm hanc quantitatem, & sunt tutæ, & vera, vt cetero. Complaceat sibi Deus in nobis de eo, quod scripsimus in hoc quesito, quod est nobilissimum quantum, & maxime in quo errauerunt philosophi. Hoc autem actus est in Marrochia anno. DLXXIII. ad computum inuouatoris legis, id est maumethi.

Quis situm, quo ostendit, quomodo corpora celestia, cum sint finita, & possibilis ex se, acquirunt ab alio aeternitatem, Cap. 7.

HX quo declaratum est de te corporu cœlestiu motoru motu circulari, q̄ eorum motus non defectur, neq; defecturus sit, & declaratum est q̄ omne motu habeat mouens, oportet q̄ mouens hæc corpora sit potentia, vel potentie. quarum consistentia non sit in corpore, ex quo sunt impartibiles ad partitionem corporis illarum. Et manifestum fuit quod sunt impartibiles ad partitionem corporum earum, quia virtus corporis minoris earu, & corporis maioris sunt æquales in mobilitate non deficiente. Si autem essent partibiles ad partitionem corporis earum, in quo sunt, sequeretur necessario q̄ virtus corporis minoris, vt si dixissem virtutem mouentem orbem minorem, moueret breviori tempore q̄ virtus mouens orbem stellarum. quia iam est manifestum q̄ virtus partis corporum, quoru virtutes partiuntur ad partitionem eorum, sit minor virtute totius. & hæc demonstratio continet virtutem agentem, & patientem, quæ sunt in

omni corpore, sicut exquisitum est Primo Cœli, & mundi. Et, si res ita se habet, iam omnis virtus in corpore, agens vel patiens, est necessario finita: ex quo virtus totius in eis est maior virtute partis, & virtus maioris eorum est maior virtute minoris. res aut ita est, si in corporibus celestibus sit virtus recipiens, & agens in aliud necessario est finita. hoc autem sic existente iam possibilis esse fm eorum naturam. Si aut hoc ita esset, tunc esset aliquod æternum possibile corruptionis. iam aut ostensa est huius impossibilitas Primo Cœli. quia, si hoc esset possibile, iam possibile esset q̄ conuertatur possibile in necessarium. & si dixerimus q̄ non haberent possibilitatem corruptionis, iam non haberent virtutes receptoras, nec agentes finitas: quod est impossibile, cum sint corpora finita. cum autem est monstratum q̄ earum virtutes receptoras, & agentes sunt finitæ, ex eo quod coniungit eis de vehementia motus. & eius tarditate, & virtute agentis in aliud ab eis, & eius debilitate. intendo autem per virtutem agentis id, quod est maius in cœlo, v.g. in sua calefactione, & per agens minus, sicut est calefactio aliarum stellarum. Et dicimus q̄ virtutes corporeas recipientes, & agentes, quedam sunt necessario fm naturas suas finitæ, quæ sunt in potentia materie primæ, & non est possibile eis q̄ sint infinitæ, hoc est q̄ sint de natura necessarii, neque ex natura sua, neq; ex alio ab eis, vel sine medio, vel mediantibus potentijs alijs inuentis in materia. & hoc est, quia istarum potentiaru agentes hnt contraria, & patientes sunt cõiunctæ formis, quibus sunt contraria, siue fuerint

de Substantia orbis.

Arint istæ simplices, sicut snt quatuor elementa, siue fuerint compositæ elementa: & quædã earu snt, quæ sunt finitæ fm naturã suam, sed reditæ sunt infinitæ, & translata fuerunt nã possibilis in naturã necessarii, quia est fm suam naturam infinitum agens, & necessarium, & sunt potentia, quæ non sunt in corporibus, & istæ sunt, quibus non sunt contraria, neq; sunt in materia mediantibus formis, quibus sunt contraria. Et, nisi hoc esset, cogeret nos dubiu præcedens, & est sermo dicentis quod erit æternum id, in quo est potentia possibilitatis, & esset aliquod possibile non exiens in actum toto tempore. Hoc aut est falsum, quia potentia possibilitatis in hoc loco, quã comprehendit hic intellus in nã earu, comprehendit eã. postq̄ ipsam denudauerit à potentijs nõ possibilibus fm naturam. denudatio autem illarum ab illis est falsa. & p̄ illius possibet fm suã nãm est falsa. & hoc, quia semita intellus est q̄ denudet naturas, quæ nõ fuerint denudatæ à se inuicẽ, & seruetur consequentia illas naturas esse realiter, & iudicet de eis, fm q̄ fuerint denudatæ, iudicio quodam. qn aut consideraret eas fm q̄ sunt compositæ, & suæ conditionis sit q̄ non separantur, iudicasset de falsitate illius iudicij de eis. Ver. g. quod facit Geometra. ipse. n. qn denudauit superficiem æqualem, & circularem à materia, iudicaret q̄ vtamur eis fm re indiuisibilem. quando autem Physicus perserutatus esset hoc, declararet eius falsitatem, ex quo omnia duo corpora, quæ tangerentur à corporibus naturalibus, oporteret quod unum tangeret aliud secundum partem diuisibilem. Et similiter, quan-

do perserutatus fuerit intellectus de virtutibus finitis, quibus nõ sunt contraria, decerneret earum naturã apud ipsum q̄ suæ actiones, & passionis sunt finitæ: & quando perserutatus esset de eis, secundum q̄ non sit possibile eis q̄ separentur ab infinito agente secundum earum substantiã, fuisset apud ipsum falsum q̄ sit in eis potentia ad possibilitatem, secundum q̄ sunt consistentes in rebus non possibilibus, sed necessarii secundum substantiam earum. Et, quando hoc fuerit intellectum secundum hoc, dissolueretur dubium præcedens, & foret verum, quod dicit Alexander de regiminibus orbium, quod est hoc, scilicet si impossibile esset quod sit corpus infinitum, iam omne corpus esset finitum. & si omne corpus esset finitum, haberet virtutem finitam. ex quo autem cœli sunt corpus finitum, sequitur quod eorum virtus sit finita. si autem esset finita, aliqua die quiesceret. quando autem quiesceret destrueretur. si autem totum hoc esset, iam rediremus, & diceremus quod primorum corporum continuatio esset propter causam primam, & continuatio corporum transmutabilium propter corpora prima consistentia propter primam causam. Et fuisset etiam sermo Auicena. verus, videlicet quod res necessarie sunt duarum partium necessariæ ex sua substantia. est autem necessarium ex sua substantia illud, quod dicitur necessariæ entitatis secundum suam formam, & quædam sunt necessariæ ex alio ab eis, possibile ex substantia sua. hoc est dictum secundum considerationem suæ substantiæ, non quod eis penitus sit possibilitas,

Sermo

Gras, & har sunt, de quibus dicitur quod earum natura conuertatur ex possibili in necessarium apud intellectum, sed non in esse, & impossibile est ipsius translatio ad esse. Ac et anima corporum celestium non sunt aliquid ultra virtutes comprehendentes formas spirituales denudatas a materia, & quando intellectus scrutatus fuerit has virtutes, & denudauerit eas a formis spiritualibus, inuenit eas de natura possibili. quando autem eas scrutatus esset *fm q* impossibile est vt denudentur a formis spiritualibus, inueniet eas de natura necessarii *fm aliud ab eis*. quia, si ipse essent necessariae *fm sua substantiam*, sicut de eis crediderit Aldabarij, non essent de natura possibili *fm suam substantiam*. iam autem constitit demonstratio qd sint de natura possibili *fm suam substantiam*, quando eas intellectus denudauerit a natura necessarii secundum suam substantiam, quae sunt formae spirituales, quia ipsae sunt corpora finita, sed non sunt composita ex forma & materia, *fm quod sua forma consisteret in materia*. quia talia sunt possibilia ex sua substantia, non necessaria ex alio ab eis. Et *fm hoc est dispositio causae cum causato*. & hoc est, quia omne causatum, quando ipsum speculatus fuerit intellectus, iudicabit ipsum esse possibile ex sua substantia. & si esset causatum a causa aeterna, esset omnimode necessarium per aliud ab eo. si autem esset causatum a causa possibili, impossi-

bile esset ipsum esse necessarium per aliud ab eo. possibile autem simpliciter est oppositum necessario simpliciter, & natura medijs inter illa est possibilis ex sua substantia necessaria ex alio ab ea. sic itaq; est iudicium verum apud intellectum in eius comprehensione harum potentiarum. Et secundum hoc exponitur sermo Prophetae in Alchorano, quando dicitur, omnis res est corruptibilis praeter faciem eius. Et ex eo, quod manifestatum est in hoc sermone, dissoluetur quaestio Ioannis contra Peripateticos de aeternitate mundi. quia ille ait iam ostendit Aristoteles qd omne corpus sit finitum, & qd cuiusq; finitum virtus sit finita, ergo non verificaret de mundo qd sit aeternus, quia impossibile est qd illud, cui non est virtus infinita, sit virtutis infinita, nisi posse esset qd posse conuertatur in necessarium. Latuit autem eum qd virtutes finitae sunt duarum specierum. Virtus, cui ab eius initio est possibile qd recipiat necessitatem ab alio ab eo, & non auferatur necessarium, quia possibile est aeternum esse necessarium, sicut dixit Aristoteles octauo Physicarum auscultationum. Et virtus, de qua est impossibile qd recipiat necessitatem ab alio ab ea, & similiter neq; in particulari, uel in vniuersalibus suis, uel suis generibus.

Sermonis de substantia orbis finis.

15
AVERROIS
DESTRUCTIO DESTRUCTIONVM
PHILOSOPHIAE ALGAZELIS.

Calo Calonymos Hebraeo interprete:

Adiuuatis multis Disputationibus, ac etiam Dubijs Algazelis, quae prius apud Latinos minime reperiebantur.

PROLOGVS AVERROIS.

Intentio nostra in hoc sermone est declarare ordinem, & apparentiam opinionum sermonum positorum in libro Destructionis Philosophiae Algazelis, & diminutione plurimorum dictorum eius a gradu veritatis, & demonstrationis.

DISPUTATIO I.

De narratione rationum Philosophorum, circa antiquitatem mundi, & earum destructionibus.

ALGAZEL.

Al Gazel, recitans rationes Philosophorum de Antiquitate mundi. Sufficit autem nobis narrare ex rationibus eorum id, quod est conueniens animae. Et dicimus qd hic modus rationis est triplex. Primus quidem, cum dicunt impossibile est vt proueniat innouatum ab antiquo absoluto. nam, cum posuerimus qd ab antiquo non prouenerit mundus exempli gratia, deinde prouenit, tunc non proueniebat antea, quonia non fuit

ad esse ipsius aliquid inclinans. Et si esse mundi ab eo fuit possibile possibilitate absoluta, tunc, cum productus fuit, non euadet quin innouatum sit quoddam inclinans, aut non, si non fuit quoddam innouatum inclinans, ergo mundus remansit in possibilitate absoluta, vt fuerat antea. si vero innouatum fuit inclinans, permutabitur quidem sermo de hoc inclinante, quare nunc inclinauit, & non antea. & sic aut procedet in infinitum, aut deuenietur ad aliquid inclinans, quod nunquam defecit esse inclinans.

AVERROIS.

Al Auer. Iste sermo est sermo in supremo gradu graduu topicarum, & non peruenit ad demonstrationem. quonia propositiones eius sunt generales: & generales sunt proximae communibus: propositiones vero demonstratiuae sunt ex se dictis, & appropriatis. Nam nomen possibile dicitur aequinoctio de possibili vt plurimum, & possibili vt raro, & possibili equaliter: & non videtur necessitas inclinantis in eis esse eodem modo. possibile enim vt plurimum bene existimatur qd inclinatur ex seipso, non autem ex inclinatione ab extra in oppositum quidem possibile equaliter. Sic etiam & possibilitas

Disputatio

G l i a s aliqua est in agente, & est possi-
bilitas agendi: & aliqua est in pacien-
te, & est possibilitas recipiendi. Et no-
uideatur necessitas inclinantis esse in
eisdem modo. Nam possibilitas,
quæ est in patiente, apparet in ea ne-
cessitas inclinantis ab extra. apprehē-
ditur. n. sensu in rebus artificialibus,
& multi- ex rebus naturalibus. est tñ
dubium in rebus naturalibus. nam
multæ ex rebus naturalibus est prin-
cipium mutationis earum ex eis. &
ideo existimatur in plurimis earum
q̄ motor sit motum: & non est no-
tum per se q̄ oē motum habeat mo-
torem. & q̄ non sit hic res, quæ mo-
ueat seipsam. nam hoc totum indige-
t declaratione: & ideo perscrutati
sunt de eo Antiqui. Possibilitas ve-
ro, quæ est in agente existimatur in
plurimis eius q̄ non indigeat in exitu
eius in actum inclinante ab extra.
nam permutatio agentis ex non a-
gendo ad agendum existimatur in
plurimis eius q̄ non sit mutatio indigens
mutate: sicut pmutatio Geometra ex
non geometrizando ad geometrizandū,
& permutatio do-
centis ex non docendo ad docendū.
Sic etiam & mutatio, quæ d̄ indigere
mutate, aliqua est, quæ est in sub-
stantia, & aliqua in qualitate, & ali-
qua in quantitate, & aliqua in vbi.
Et Antiquum ēt aliquod d̄ de anti-
quo ex se, & aliquod de antiquo ex
alio apud multos, Vterius mutatio-
nes, aliquæ earum apud aliquos per-
mittuntur de antiquo, vt possibilitas
q̄ sit voluntas innouata, in antiquo
apud Carneos, & possibilitas genera-
tionis, & corruptionis in materia pri-
ma apud Antiquos, & tñ ē antiqua.
Sic ēt & intellecta dicuntur de intel-
lectu, qui est in potetia, & tñ est an-

tiqus apud plurimos eorum. & sic
aliqui eorū, apud quos non permit-
titur, & præcipue apud quosdam An-
tiquos eorum, & non apud alios. Si-
militer & agens aliquod est, quod a-
git voluntarie, aliquid vero natura-
liter: & non est quidē qualitas ema-
nationis actionis possibilis ex eis ea-
dem, s. circa necessitatem inclinantis.
Et quis scit an sit hæc dimissio agen-
tium sufficiens: aut inducet demon-
stratio ad agens, quod non assimila-
tur agenti naturaliter, neq; agēti vo-
luntarie, quod nobis apparet. Omnia
illa sunt qualita magna, & excelsa:
& vnumquodq; eorum indiget spe-
culatione separatim, & cum eo, qd̄
dixerint Antiqui de eo. Assumere
aut vnum loco multorum quæstio-
rum est locus famosus locorum fal-
sentium turpiū: & error in vno horū
principioꝝ est causa erroris maximi
circa speculationem de entibus.

ALGAEZEL.

A It Alga. Dubitatio autem est
dupliciter. Primo quidem, vt
dicatur eis, quare negatis id: quod di-
citur, q̄ mūdus fuerit productus vo-
luntate antiqua, quæ determinauit
esse eius, & q̄ procederet priuati-
o vsque ad finem, ad quem perue-
nit, & q̄ inciperet esse ab eo, in quo
incipit, & esse antea non fuit de vo-
luntate eius, & ideo non fuit produ-
ctus: attamen in hora, qua productus
fuit, fuit de voluntate eius, volunta-
te tamen antiqua, & ideo innouatus
fuit? Quid ergo prohibet hanc opi-
nionem, & quid eam falsam reddit?

AVERROES.

A It Auer. Iste sermo est fallax.
quoniam cum impossibile sit
ei dicere possibilitatem retardatio-
nis esse acti actioni id agentis, & deli-
berantis

A berantis actionē ipsam, cum fuerit a-
gens eligens, dixi possibilitatem re-
tardationis eius provenire a volun-
tate agentis. retardatio autē acti ex
voluntate agentis bene possibilis est,
sed retardatio eius actioni agētis est
impossibilis, & sic retardatio actio-
nis ex deliberatione ad agēdum in
agente voluntario. Attamen dubi-
tatio remanet, prout est. nam de ne-
cessitate eueniet ei vna duarum re-
rum, aut q̄ actio agentis, non cau-
sabit in agente mutationem, ex qua
sequitur vt sit ei mutas ab extra, seu
q̄ ex mutationibus aliqua ē de sub-
stantia mutati absq; indigentia mu-
tantis, aut quod reperit aliqua mu-
tatio, quæ bene potest euenire anti-
quo absque mutante. Nam id, ex
quo manuteneretur cōtrouersia hic,
sunt duo. quorum Vnū est, q̄ actio
agētis sequitur ex ea necessario mu-
tatio, & omne mutatum habet mu-
tantiem. Secundum vero, q̄ antiquū
non mutatur mutauone aliqua. &
hoc totum est difficilis declaratio-
nis. Et q̄ non potest se saluare ab eo
lecta assaria est ponere agēs primū,
seu actionem primam, quoniā im-
possibile est eis ponere q̄ dispositio
agentis circa actum, quod innouat,
sit hora actionis dispositio eius ho-
ra priuationis actionis. & ibi procul
dubio est aliqua dispositio, quæ in-
nouatur, & proportio, quæ nō fue-
rat: & hæc necessario, seu in agen-
te, seu in patiente, seu in vitroque. Et,
est sic fuerit, tunc illa dispositio, quæ
innouatur, cum de necessitate om-
ne innouatum sit ei agens, erit pro-
culdubio agens eius, aut aliud agēs.
& sic nō erit hoc agēs; primū agēs,
& non erit sufficiens in agendo ipsū
solum, sed cum alio, aut agens illius

dispositionis, quæ est conditio re-
quisita in agendo, est ipsummet. &
non erit hæc actio, quæ posita est, e-
manata ab eo prima, sed erit actio
eius, propter illam dispositionē, quæ
requiritur in agente, antequā agat
actum. & hoc sequitur necessario, vt
vides. Nisi dixerit aliquis abusiue,
quod sunt aliquæ dispositiones, quæ
sunt in agentibus, non indigentes
quidem mutate, & hoc profecto est
absurdum, nisi apud permitteutes q̄
sunt hic aliqua, quæ sunt ex se: & est
sermo primorum ex Antiquis, qui
negauerunt agens. & est sermo, cui-
us falsitas est manifesta ex seipsa.
Attamen in hac dubitatione est con-
fusio. nam, cum dicimus voluntatē
æternam, & voluntatem innouatā,
dicuntur, æquiuoce. & etiam in con-
trarietate. nam voluntas, quæ nobis
apparet, est potentia, in qua est pos-
sibilitas agendi vnum duorum op-
positorum æqualiter, & possibilitas
recipiendi vnum duorum volitorū
æqualiter, cum voluntas sit desyderi-
riū agentis ad actionem. & cum eā
egerit, defecit desyderium, & per-
uenit volitum. & hoc quidem desy-
derium & actio alligatur duobus op-
positis æqualiter: sed, cum dicitur,
quod hic sit volens vnum duorum
oppositorum æternum, auferitur de
finitio voluntatis propter permuta-
tionem naturæ eiusa possibilitate
ad necessitatem. & cum dicitur vo-
luntas æterna, non auferitur volun-
tas apud peruentionem rei volitæ.
& cum non fuerit ei principium,
non fuit innouata ab eo hora in per-
uentione rei volitæ. & non potest
innui talis esse, nisi dicatur q̄ demō-
stratio perducatur ad inuentionem a-
gentis secundū potetiam, q̄ non est,
nec

Disputatio

G nec voluntaria, nec naturalis, sed lex appellat eam voluntatem, sicut perducit demonstratio ad res, quae existimantur primo aspectu esse opposita, & tamen non sunt opposita, vt dicimus de ente, quod non est infra mundum, nec extra eum.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens pro Philo sophis. Si autē dixerit aliquis hoc falsum esse manifesta falsitate: quoniam innovatum habet efficiētē, & causantem, sicut est falsum innovatum esse absq; efficiente, & causante, sic etiam est falsum esse aliqd.

H efficiens cum complemento suarum conditionum, ad hoc vt sit efficiens, & causans, ac fundamentum, adeo q; non remansit ex eis aliquid omnino, deinde retardatur ab eo causatum. sed esse causati apud verificationem causantis cum complemento suarū cōditionum est necessarium, & eius tardatio est falsa, sicut est falsum esse innovatum causatum absq; causante. Et ante esse mundi erat volens repertum, & voluntas reperta, & proportio ei⁹ ad volitū reperta, & nō est innovatum volens, nec volūtas, nec fuit innovata voluntari proportio,

I quae ante nō fuerat. nam totum hoc est mutatio. ergo quomodo innovatum est volitum? & quid prohibuit quin sit innovatum antea? & dispositio innovationis non separata est à dispositione prinationis innovationis in aliqua rerum, nec in aliqua dispositionum, nec hora horarū, nec proportione proportionum, sed omnia eadem, sicut fuerant antea, & ad huc non fuit esse rei volitae, remanserunt prout fuerant, & tamen reperitur volitum, ergo non est hoc nisi vltimitas infania.

AVERROES.

A It Auer. Hoc est manifestum in vltimitate manifestationis, nisi apud negantem aliquam propositionum positarum superius, sed Alga. se permittit ab hoc ad exemplum posituum. & involuit cū eo hanc respōsionem Philosophorum. & hoc est, quod dixit.

ALGAZEL.

A It Alga. Et non est falsitas huius generis in causato, & causante necessario, & per se ratum, sed etiam accidentali positio. nam, si homo dixerit repudiare uxorem, & nō peruenierit repudiū, statim non imaginatur q; adhuc perueniet: quoniam posuit sermonem causam iudicij positione, & deliberatiue: & nō intelligitur retardari causatum, nisi dependeat repudium in aduentu patris, aut in introitu in domū. & nō erit statim, sed cum aduentu patris, & in introitu in domum. & si perse debet peruentio causati vsq; ad inuentionē eius, quod non inuenitur nūc. & non peruenit res, nisi iam innovata fuerit dispositio, & est ingressus in domum, aut aduentus patris, adeo q; si uoluerit aliquis assumere causatum à loquela circa peruentionem eius, quod non peruenit, non intelligitur, licet ipsemet sit ponens & eligens expresse positionem. & cum hac positio non fuerit intellecta. & eam non intelligimus, quomodo intelligemus hoc in causatis essentialibus intellectualibus necessariis? In consuetudinibus autem id, quod est in intentione nostra, nō retardatur ab intentione cum praesentia intentionis ad id, nisi propter prohibens. si autē verificabitur intentio, & posse, & auferuntur prohibentia, non intelligitur

A intelligitur retardari ei esse intenti. & hoc quidem imaginatur in deliberatione. quoniam deliberatio nō sufficit ad hoc, vt sit actio, sed deliberatio ad scribendum nūquam faciet scripturam, nisi innouetur intentio reperta in homine, cū venerit hora actionis. Si autē fuerit voluntas antiqua. vt est intentio nostra ad actionem, non pōt imaginari retardari intentum, nisi propter prohibēs, nec imaginari praecessionem intentionis, nam non intelligitur intentio in die ad surgendum in mane, nisi per viam deliberationis. Si autem fuerit voluntas antiqua, vt est deliberatio nostra, hoc quidem non sufficit in aduentu deliberati, sed impossibile est absq; inouatione emanationis intentionis apud inuentionē. & in eo est sermo de mutatione. iterum remanet dubitatio. quare hac emanatio, aut intentio, aut electio, aut volūtas (appella eam vt vis) innovatur nūc, & non antea. & sic aut inuenitur innovatum absq; causa, aut procedit in infinitum. & reuertitur sermo ad id, quod reperitur causans cū complemento suarum conditionū.

B & non remansit aliquid demonstratum tale, & tamen retardatur causatum, & erit absq; dispositione innovata: quod est falsum.

AVERROES.

A It Auer. Hae exemplificatio est positua de repudio. & existimauit cum ea robotare rationes Philosophorum: eas tamen debilitat. nā secta assaria potest dicere q; sicut retardatur repudium loquelae vsq; ad aduentum conditionis, cum fuerit mane, aut aliud, sic retardatur esse mundi in actione Dei vsq; ad tēpus inuentionis conditionis, à quo de

pendet. & est hora, qua intendit esse D eius. Attramen non est sic in materialib⁹, sicut est intellectualib⁹, qui autem assimilat hunc mundum materialem intellectuali, est ex eis, qui sequuntur cortices rerum.

ALGAZEL.

A It Alga. Non est necesse apud iustum, & non est apud aduentum conditionis retardantis iustui mandantis. quoniam nō erit iustus absq; eo, q; copuletur ei actio mandantis, & non est proportio intellecti ex eo, quod assumitur à natura hac intelligentia à subiecto sibi conuenienti. Deinde dixit Alga. respōdens quidem pro secta Aflacia. & responsio est, vt dicatur falsum esse voluntatem antiquam dependere ab inouatione rei, quicquid sit, &c. vsque ad, & inconueniens absolutū non sufficit absq; demonstratione.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo est ex sermonibus nimium rethoricis. & vis eius est q; cū posuerit aliquis quōd, cū sit agens cum omnibus suis cōditionibus, impossibile est vt retardetur ei actum, nō euadet quin ponat hoc sciri aut rōne, aut quia ē ex rebus p se notis. si autē rōne, oportet quidē eū, vt ea afferat: & tñ nulla est ibi rō. si vero posuerit hoc tanq; per se notū, oportet vt id sciant oēs hoīes disputantes, & alij. & hoc non est verum: quoniam non est de conditione requisita in rebus per se notis, vt sciant eas oēs hoīes: nam hoc non est magis q; esse famosum: sicut non est necesse ei, quod est famosū, vt sit per se notum.

ALGAZEL.

D Einde dixit Alga. tanq; respondens pro secta Assaria. Nos autem Extra ord. Auer. C tem

Disputatio

Grem de necessitate intellectus scimus q; non imaginatur causans eum complemento suarum conditionu absq; causato. & permittere hoc est dominatio ex necessitate intellectus, &c. vsque ad, non sciebat artem suam omnino.

AVERROES.

Ait Aver. Summa huius sermo nis est q; ipsi non ponunt possibilitatem contrarij eius, quod videtur de necessitate impossibilitatis retardationis acti actioni agentis abusive, & absque ratione perducente eos ad hoc, sed posuerunt hoc ex demonstratione, quæ perduxit eos ad inuouationem mundi. sicut nō ponunt Philosophi contradictionē necessitatis intellectiois sciti cum numeratione scientiæ, & sciti, eō quod vniuntur in Deo glo. nisi per viam demonstrationis, quam existima uerunt adduxisse eos ad hoc in aeterno ipso, & eo magis eum, qui posuit ex Philosophis contradictionem necessitatis eius, q; sciens sit seipsum, & non scit opus suum, cum dixerit in Deo glo. quod non scit, nisi seipsū.

I Attamen hic sermo, cum inspicitur, est de genere oppositionis corrupti corrupto. nam omne scitum scientia vera, & vniuersali in omnibus entibus, non reperitur demonstratio, quæ contradicat ei. & omne, cui reperitur demonstratio contradicōis, reputatur quidem esse verum, non quod sit verum in rei veritate. Et ideo, si fuerit notum per se vere esse numeratam sciam & scitum in apparenti, & in occulto, nos profecto sententiabimus quod non est demonstratio apud Philosophos esse eandem, & in Deo glo. si vero sermo de numeratione scientiæ, & sciti est

opinio, bene possibile erit de identitate eorum apud Philosophos esse demonstrationem. & si similiter, si fuerit per se notum q; non retardatur actum agentis actioni eius, & posuerit cōtrarium huius sectæ Astarie eo, quod apud eos in hoc est demonstratio, nos quidem scimus sententia incūsina quod nō est apud eos in hoc demonstratio. Et hoc quidem, & similia, quando euenierit eis disputatio, reuertitur res ad considerationem creationis convenientis, quæ non sit nutrita in opinione, & existimatione. quando quidem id imaginatus est ille cum signis, & conditionibus, quibus distinguitur inter veritatem, & existimationem in libris Logicæ: sicut est, cum commoti fuerint duo in vno sermone, & vnus quidem eorū dicit, q; sit versus, reliquis vero q; non sit versus: non reuertitur iudicium in eo, nisi ad creationē perfectā: quæ quidem discernit versus a nō versus, & ad scientiam versus suum. & sicut ille, qui apprehendit versus, nō prohibetur ei, quin neget eum negans, sic etiam est in eo, quod est verum apud vnum hominem, nō prohibetur ei, quin neget id negas. Isti autem sermones oēs sunt in vltimitate mollitiei, & debilitatis. oportebat tamen eum, vt non inuoluisset hunc suū librum his sermombus, si fuerat intentio eius in eo loqui cum hominibus priuatis. Et, q; si consequētia, quæ adduxit in hac sua disputatione, sūt extranea, & extra disputationem, dixit statim sed nō permittemus cōsequētia huius disputationis. & dicimus eis, quare negatis aduersariis, cum dixerint antiquitatem mundi esse falsam? quoniam inducit ad tenendum reuolutiones

A tiones cœli infinitas numero, & non est numerus vniuersibus earum, licet habuerint sextum, quartum, & mediu, &c. vsq; ad, & necesse est vobis dicere q; non sit par, nec impar, vt recitabimus postea. Et hæc etiam est questio sophistica, & summa eius est q; n, quemadmodum vos nō potestis contradicere nostre rationi, q; mundus sit creatus, & est quia, si esset non creatus, essent reuolutiones non pares, nec impares, sic etiā nos non possumus contradicere sermonei vestro, q; cum fuerit agens nō deficiens habere conditiones agentis, non retardetur ei actum. & hic quidem sermo finis eius est confirmare dubitationem, & eam cōfiteri: & est vna intentionum sophistarum. Tu autem, qui huic libro incumbis, iam sciisti sermones, quos dixerūt Philosophi circa affirmationem, q; mundus sit antiquus, cum hac ratione, & sermones, quos dixit secta Astarie in cōtradictione eius. & audi rationes sectæ Astarie circa nouitatem: & audi sermones, quos dixerūt Philosophi in contradictione rationū sectæ Astarie in eo, quod scripsit iste hō.

ALGAZEL.

A It Algazel. Et dicimus, quare negatis aduersario, cū dixerit antiquitatem mudi esse falsam? quoniam causabit reuolutiones orbis in finitas numero, & non est numerus vniuersibus earū, licet habuerint sextum, quartum, & medietatem. nam orbis Solis voluitur in anno vno, & orbis Saturni voluit in triginta annis, igit reuolutio Saturni erit tertia pars decime reuolutionis Solis, & reuolutio Iouis medietas sextæ reuolutionis Solis: nā ipse voluitur in duodecim annis. & sicut non est finis in

numero reuolutionum Saturni, sic non est finis in numero reuolutionum Solis, licet sint tertia pars decimæ, & sic etiam nō est finis in reuolutionibus orbis stellarum, quæ voluuntur in triginta sex millibus annorum semel, sicut non est finis in motibus ortus Solis in die, & nocte semel. Si autem aliquis dixerit q; falsitas huius habetur necessario, quæro quomodo recedat ab hoc sermone? Si vero vixerit, numerus harū reuolutionū aut est par, aut impar? si seu par, & impar? seu nec par, nec impar. Si quidem dixeritis par, & impar simul, seu nec par, nec impar, tunc habebitur falsitas eius necessario. Si vero dixeritis par, tunc par fiet impar in eodem. & quomodo determinabitur, quod est infinitum vnum.

Si vero impar, tunc impar fiet par in eodem. & quomodo terminabitur hoc vnum, quo sit par? & sequitur vobis necessario sermo, q; nō sit nec par, nec impar.

AVERROES.

A it Aver. Summa huius sermo nis est, cum imaginati fuerint duo motus habentes reuolutiones inter extremitates vniuersis; deinde imaginata fuerit pars vniuersi vsq; eorū inter extremitates alterius temporis, tunc proportio partis ad partem est proportio totius ad totum. Verbi gratia, si fuerit reuolutio Saturni in spatio temporis, quod dicitur annus, tertia pars decimæ partis reuolutionis Solis in eodem spatio, tunc, cum imaginati fuerint omnes reuolutiones Solis ad omnes reuolutiones Saturni, quæ fuerint in eodem tempore, de necessitate quidem erit proculdubio proportio

Disputatio

Gomnium reuolutionum vnus motus ad oēs reuolutiones alterius motus proportio partis ad partem. Attamen, cū non fuerit inter duos motus vnus proportio: quia vnusquisq; eorum est in potentia, i. non hñs principium, nec finem, & fuerit ibi proportio inter partes, quia vnaqueque earum est in actu, tunc nõ sequitur de necessitate vt sit proportio totius ad totum proportio partis ad partē, vt posuerunt hōes in rōnibus suis: quñ non reperitur proportio inter duas dimensiones, & duas mēsuras, & duas vnacūq; ponitur infinita, ergo Antiqui, quia posuerunt exempli gratia vniuersum motum solis non habere principium, nec finem, & sic motum Saturni, non erit quidem proportio inter eos omnino vt sequatur ex hoc, vt summa vnus cuiusq; eorū sit finita sicut sequitur in duabus partibus ipsius summae. & hoc est manifestum per se. Hic autē sermo facit opinari q, cū fuerit proportio partium ad partes proportio multi ad paucum, sicut etiam sequitur in genere, vt sit proportio vnus eorum ad alterum proportio multi ad paucum.

I Attamen hoc sequitur, cum fuerint ambae summae finitae: cū autē nõ fuerit ibi finitas, non est ibi multitudo nec paucitas. & cum ponitur, q, ibi sit proportio multitudinis ad paucitatem, imaginatur q, sequat ex hoc alia falsitas, & est q, sit infinitum maius infinito: quod quidem est falsū. cum. n. accipimus duo infinita in actu, tūc reperitur proportio inter ea: cū autem accipimus ea in potentia, non est ibi proportio. Hæc est responsio huic quaestioni: non autem id, cum quo respondit Alga. pro Philosophis. & cum hoc resoluuntur oēs

dubitationes euenientes eis in hoc capitulo. Et difficillima omnium est illa, quā assueci sunt dicere, s. si fuerint motus in tempore præterito in finiti, non reperitur motus ex eis in tempore præsentis demonstrato, nisi finiti sint antea motus in finiti. & hoc quidē est verum, & concessum apud Philosophos, si positi fuerint motus præcedentes conditio requisita in esse posteriorum. nam, cū oporteat vt repetiatur vnus, oportet vt reperiantur ante eum causae infinitae. & nemo sapientum concedit esse causas infinitas, sicut est possibile hoc apud Daliarios: quoniam sequeretur esse causatum absq; causa, & motum absq; motore. sed Philosophi, quia induxit eos demonstratio, q, hic sit principium motuum æternum, cuius esse nõ habet principium, nec finem, & quod actio eius necesse est vt sit non retardans esse eius, sequitur ergo apud eos vt actio eius non habeat principium, sicut est in esse eius. sin autem, tunc actio eius erit possibilis, non necessaria, & non erit principium primum, ergo sequitur vt actiones agentis, cuius esse nõ habet principium, non habeant principium, sicut est dispositio in esse eius. & cū sic fuerit, necesse est vt non sit aliqua suarum operationum primarum conditio requisita in esse secundæ. quoniam vnaqueq; earum non agit per se, & esse vnā ante alteram est per accidens. & est possibile apud eos esse infinitum per accidens, non autem per se. immo est necesse vt sit hæc species infiniti necessaria sequens esse principij voluntarij æterni. & hoc non est in imaginationibus motuum succedentium, aut continuorum tñ, sed etia in rebus

in

A in quibus existimatur quod præcedens sit causa subsequētis, vt homo, qui generat hominem, & similia, nā faciens hominem demonstratum, mediante alio homine, necesse est deuenire ad agens primū antiquū, cuius esse nõ habet principium, nec in faciēdo hominem ab homine, & esse hominem ab alio homine in infinitum est generatio per accidens: anticipatio vero, & postpositio p se, nam sicut agens, cuius esse non hēt principium, nõ est principium operationibus suis, quas operatur absq; instrumēto, sic non est principium in strumento, quo operatur operationes suas, quibus non est principium ex operationibus quidem eius, quarum mos est, ut sint enim instrumēto. Et, quia opinati sunt loquētes q, id, quod est per accidēs, sit per se, negauerunt esse eius, & est difficile soluere sermonem eorum: & existimauerūt q, ratio eorum sit necessaria. Attamē hoc est manifestum ex verbis Philosophorum. quñ declarauit princeps Philosophorum, & est Aristoteles, q, si motus haberet motū, non esset motus: & si elementum haberet elementum, non reperiretur elementum. Et hic quidem modus infiniti non habet apud eos principium. nec finem, quare non est verum dicere de aliquo eius, q, finiat, neq; q, sit ingrediens ipsum esse in tempore præterito, nec finiet, quñ omne, quod finitur, iam inceptit, & quod non inceptit, non finietur, & hoc etiam est manifestum ex eo, qd principium, & finis sunt in prædicamento relationis. Quare sequitur ei, qui dicit q, est infinitas in reuolutionibus orbis in futurum, vt non ponat in eis principium. nam oēs, quod

habet principium, habet finem: hoc autem non habet finem: ergo non habuit principium. & sic est dispositio in primo, & vltimo, scilicet q, oēs habens principium, habet finem: & quod non habet principium nõ habet finem: & quod non habet finem, non est cessatio alicui partium eius in rei veritate, nec est principium alicui partium eius in rei veritate: & quod non est principium alicui partium suarum, non habet finem. Et ideo, cū interrogauerunt Loquentes Philosophos, si cessauerint motus, qui sunt ante motum præsentē, responderūt q, non cessauerint nam expositione eorū, q, non est eis principium non habent cessationem. opinio autem Loquentium, q, Philosophi concedunt cessationem eorū, non est vera. quoniam non cessat apud eos, nisi id, quod inceptit. Igitur declaratum est tibi q, in rationibus, quas recitauit ex Loquentibus de innovatione mundi, non est sufficientia ad tangendum gradum veritatis, & q, non deueniunt ad gradum demonstrationis: nec rationes, quas recitauit ex Philosophis in hoc libro, perueniunt ad gradus demonstrationis. & hoc est, quod intendimus declarare in hoc libro. Et melius quod potest cum eo responderi interroganti de eo, quod ingressum est ex operibus eius in tempore præterito, vt dicatur q, ingressum est ex operibus suis, sicut ingressum est ex esse eius. ambo enim nõ habet principium. Id autem, cum quo respondit Alga. pro Philosophis circa traditionem rationis, quod sit altius motuum orbium velocior alio, & difficultatem in eis, est hoc, quod dicit.

Disputatio

ALGAZEL.

It Alga. Si autem dicatur locus erroris est, cum dicunt, qd hae reuolutiones sunt collectio unitatum: quia istae non sunt in rerum na: praeteritum. n. finitum est, futurum vero adhuc non reperitur: collectio autem innuit entia praesentia, & tamen non reperitur aliquid hic. Deinde dixit Algazel, in contradictione huius dicimus quod numerus diuiditur ad par, & impar, & falsum est, vt excludatur numerus ab eis, siue numeratum remaneat, siue deficiat. cum autem posuerimus numerum ex numeris, necesse est credere qd non potest quispiam euadere, quin sit par, aut impar, siue indicauerimus eum esse, siue no esse. na licet non reperiat post esse, no deficit tñ hae proposino, & non mutatur. hae est summa sermonis eius.

AVERROES.

It Auer. Hic sermo est verus in habente principium, & sine extra animam, seu in anima, s. qd sit iudicium intellectus de eo circa par, & impar hora priuationis, & hora esse eius. id autem, quod est in potentia, scilicet non habens principium, nec finem non verificatur de eo, nec qd sit par, nec impar, neq; qd incipit, neque qd finitur, nec ingreditur in tempus praeteritum, nec in futurum: nam id, quod est in potentia, est taq id, quod non est. & est id, quod voluerunt Philosophi, cum dixerint qd reuolutiones, quae fuerant in praeteritum, & in futurum non reperiuntur. Dispositio autem huius quaestionis est, omne, quod denominatur esse collectio determinata, habet principium, & finem, aut denominatur in hoc ex eo, qd habet principiu,

& finem extra animam, aut denominatur in hoc ex eo, quod est in anima, non autem extra animam. id autem, quod est ex eo totum in actu, & determinatum in praeteritum in anima, & extra animam, est necessarium aut par, aut impar. quod vero ex eis fuerit collectio non determinata extra animam, no erit quidem determinatum, nisi ex eo, quod est in anima: anima. n. non potest imaginari id, quod no finitur in esse suo, & denominatur Et hoc modo qd sit par, aut impar: in eo vero qd est extra animam, non denominatur nec par, nec impar. & sic etiam est id, quod fuerit de eo in praeteritum, & ponatur esse in potentia extra animam, s. qd no habet principium, nec denominatur qd sit par, nec impar, nisi ponatur in actu, s. habens principium, & finem. ergo omnes motus non habentes totum, nec collectionem, s. habentes principium, & sine, nisi in eo, quod est in aia, sicut est dispositio in tempore, & motu circulari, necesse est in natura eoru, vt non sit nec par, nec impar, nisi fuerit ex eo, quod est in anima. Causa autem huius erroris est quoniam res, cum fuerit in anima in vna denominatione, imaginatur qd sit extra animam in denominatione illa. Et, quoniam nihil est eius, quod fuerat in praeteritum, quod imaginetur in anima, nisi finitu, existimatur qd oes, quod fuerat in praeteritum, sit sic natura eius extra animam. Et, quoniam id, quod erit eius in futurum, adiuvat imaginatio qd sit infinitum ex eo, qd imaginabitur pars post partem, sicut existimauit Plato, & secta Alfaria qd sit possibile, vt sint reuolutiones orbis in futurum infinitae. Et hoc

A hoc totum est iudicium imaginabile, non demonstratum. & ideo fuit magis apprehedens radicem suam, & magis conseruans positionem suam ille, qui posuit modum habere principium, ponendo habere finem, ut fecerant aliqui loquentium. Sermo autem Alga. postea qd nos dicimus eis qd non est falsum secundum radices veltras ponere entia praesentia eadem in esse, diuersa tamen in denominatione, & sunt infinita, & sunt animae hominu separatae a corporibus hora mortis, quae sunt entia non denominata, nec paria, nec imparia. ipsi autem negant quod de contra hoc scientia necessaria, sicut, cum vos posuistis destructionem dependentiae voluntatis antiquae in nouatione necessariam, est sermo in vltimitate mollitiei. Summa autem eius est, qd non debet denegari id, quod dicimus de eo, quod est necessarium apud vos, qd no sit necessarium, postquam vos ponitis res possibiles, quarum impossibilitatem ponit aduersarius esse nota de necessitate intellectus. id est qd, sicut vos ponitis res possibiles, & aduersarius opinatur quod sint impossibiles, sic ponitis vos res necessarias, & aduersarius ponit eas non esse necessarias. & non potestis in hoc toto adducere differentiam inter duas positiones. Etiam declaratum est in Logicis qd huiusmodi est disputatio Rhetorica debilis, aut Sophistica. Attamen responsio in hoc est, vt dicatur qd id, quod ponitur notum, necessario est sic in seipso. Quod vero vos ponitis, quod destructio eius sit nota necessario, non est, sicut vos ponitis & non est via ad habendum differentiam eorum, nisi per virum perfectae natu-

ralitatis, sicut, cum aliquis posuerit aliquem sermonem esse verum, alium vero quod no sit verus, quod discernere hoc spectat ad virum perfectae naturalitatis scientia inata homini. Ponere autem animas absque materia multas numero est qd non notum ex opinionibus Philosophorum. nam causa multitudinis numeralis est materia apud eos: causa vero distinctionis in multitudine numerali est forma. Reperiri autem multa numero, eadem tamen forma absque materia, est quid dubium. nam non cognoscitur, nec distinguitur individuum ab individuo aliquo attributo, nisi per accidens, quoniam reperitur aliud, quod communicat ei in attributo illo: distinguitur tamen individuum ab individuo ex parte materiae. Etiam impossibilitas rependi infinitum ei, quod est in actu, est radix nota ex opinionibus Philosophorum, siue sint corpora, siue non sint corpora. & non reperitur aliquis, qui faciat differentiam inter habentem situm, & non habentem situm in hac re, nisi Auicenna tantum: alij vero omnes, non inueni aliquem eorum, qui hoc dicat. & non conuenit radici suarum Radicum: & est ex rebus vanis. nam Philosophi denegant infinitum in actu, seu corpus, seu no corpus. quoniam sequitur ex eo, quod sit infinitum maius infinito. Auicenna autem intedit blandiri vulgo in eo, in quo assueti sunt audire de anima. Sed est sermo paucae sufficientiae, & blanditiei. nam, si essent infinita in actu, esset pars vtotum, scilicet cum diuisum fuerit infinitum in duas partes. verbi gra. si linea, aut nume-

CA multi- tudina nume- ralis e- st ipa m, distinctio- nis vero i- multi- tudine ipa sic ma.

Disputatio

Grus esset infinita in actu ex duobus lateribus, deinde dividatur in duas partes, tunc esset qualibet partiu infinita in actu, & totu est infinitu in actu, ergo totu, & pars, qualibet eoz esse infinitum in actu. & hoc est falsum. & hoc totum sequitur, cu ponitur infinitum in actu, non autem in potentia.

A L G A Z E I.

AIt Alga. Si autem dixerit opinionem Platonis esse vera: & est q anima sit antiqua, & vna: diuiditur tamen in corporibus: & cum separetur ab eis, redit ad fontem, & radicem, & fit vna. Dicimus q hoc e magis abominabile, & magis absurdum, & potius credi debet q sit contradicens necessitatis in intellectus. Na nos dicimus q aia Socratis est alia ab anima Platonis. si enim esset eadem, sequeretur inconueniens necessario. quoniam vnusquisq; apprehendit animam suam, & bene scit q non sit anima alterius. si autem esset eadem, essent aequales in scientijs, quae sunt attributa essentialia animabus, ingredientia quidem est animabus in omni relatione. Si vero dixeritis q sit vna, diuiditur tamen circa alligantiam cum corporibus, dicitur diuidi vnum, non habens quidem magnitudinem, mensura aliqua in quantitate mensurabili est falsum de necessitate intellectus. Et quomodo vnum fiet duo? immo mille: deinde redit in vnu. sed hoc intelligitur de babeate magnitudinem, & quantitate: sicut mare diuiditur in lacus, & flumina, & ad id redeunt: id autem, quod non habet quantitate, quomodo diuiditur? Et intentio in hoc toto est declarare q ipsi non vicerunt aduersarios ex

opinionum eorum de dependentia voluntatis antiquae in innoatione, nisi cum rationibus necessitatis innoantis requisiti, q hoc sit possibile: & q ipsi non possunt absolui ab eo, qui ratiocinatur. necessario cum eis in his rebus contra opinionem eoz, & non potest fugi, & euadi ab eo.

A V E R R O E S.

AIt Auert. Socrates est alius a Platone numero: & tamen ipse, & Plato sunt idem in forma, quae est anima. si autem esset anima Socratis alia ab anima Platonis numero, sicut Socrates est alius a Platone numero, tunc esset anima Socratis, & anima Platonis due numero, & eadem in forma. & esset anime anima. & cum necesse fuerit, vt sit anima Socratis, & Platonis eadem in forma, & idem in forma, euenit ei multitudo numeralis, idest diuisio propter materias, tunc, si anima non moritur ad mortem corporis, seu fuerit in ea aliquid huiusmodi, necesse est, eum separetur a corporibus, vt sit vna numero. haec autem scientia non est via adipiscendi eam in hoc loco. Sermo autem, quem fecit in destructione opinionis Platonis, est sophisticus. & summa eius est, quonia anima Platonis aut est alia ab anima Socratis, aut est eadem: sed illa non est anima Socratis: ergo est alia. Attamen nomen alienitatis est equiuocum. sic etiam & identitatis nomen dicitur tot modis, quibus dicitur alienitas. & anima quidem Socratis, & Platonis sunt eadem aliquo modo, & multae aliquo modo: ac si diceretis sunt eadem ex parte formae, & multae ex parte subiecti earum. Cum autem dixit q non imagi

natur

Prima.

Anatur diuisio, nisi in eo, quod habet quantitatem, est sermo falsus in parte. quoniam hoc est verum in eo, quod diuiditur per se, & non est verum in eo, quod diuiditur per accidens: idest quod illud diuiditur per accidens, quia est in diuisibili per se. diuisibile autem per se est corpus. exempli gratia diuisibile per accidens est, vt diuisio albedinis reperitur in corporibus, cum diuiditur corpus per se: & sic formae, & animae diuiduntur per accidens, idest per diuisionem subiecti earum. Anima autem praeter ceteris assimilatur luminibus, & sicut lumen diuiditur ad diuisionem corporum illuminatorum, deinde fit vnum in ablatione corporum, sic est res in animabus cum corporibus. Et adducere hoc in demonstrationibus est turpe. nam reputatur de eo, quod non sit homo talis, q hoc eum lateat: sed voluit eum hoc blandiri hominibus sui temporis: & est remotum a moribus eorum, qui intendunt patefacere veritatem. Et forte iste vir habet excusationem ex tempore, & loco suo, sicut dicerantur in libro suo.

Ciuuant ad veritatem aliquam, dixit & intentum ex hoc toto est declarare q ipsi non vicerunt aduersarios ex opinione eorum de dependentia voluntatis antiquae in innoatione, nisi cum rationibus necessitatis innoantis requisiti: & ipsi non possunt absolui ab eo, qui ratiocinatur demonstratiue cum eis in istis rebus contra opinionem eorum, & non potest euadi ab eo. Ego autem dico q qui ratiocinatos est de eo, quod est notum per se quod sit tale aliter quam sit, non repetitur sermo, cu

quo possumus absolui ab eo. Nam **D**omnis sermo declaratur cum rebus nouis, quibus aequaliter ambo credunt aduersarij. & cum ratiocinatus est vnus aduersariorum in omni sermone quod sit aliter quam sit, ille, quae posuit aduersarius, non erit sibi via contradicendi ei, sed talis est extra speciem humanae, & sunt homines, quos debemus corrigere, & castigare. Qui vero ratiocinatus est in per se noto quod non sit per se notum propter errorem ingredientem in eo, hic quidem est ei medela. & est soluere dubitationem illam. Attamen qui non concedit per se notum, quia est diminutus in naturalitate, hic quidem non est eum aliquid docendum, nec corrigendum. nam est, sicut ille, qui imponit caeco vt sciat designatione colorum, seu eorum esse.

A L G A Z E I.

AIt Alga. ratiocinans pro Philosophis. Si autem dixerit hoc conuertitur contra vos, quoniam Deus glo. ante creationem mundi poterat eum creare mensura anni, aut duorum annorum, & non est finis posse eius: & quasi expectauit, & non creauit, deinde creauit, tunc tempus dimissionis aut fuit finitum, aut infinitum. si dixeritis finitum, ergo esse creatoris fuit finitum. si vero in finitum, ergo finita est mensura, in qua sunt possibilitates infinitae, & ambo falsa. Dicimus q mensura, & tempus sunt creata apud nos. & nos declarabimus verificationem responsionis ad hoc, cum loquemur de secunda ratione eorum.

A V E R R O E S.

AIt Auert. Plurimi eorum, qui dixerunt innoationem mundi

Disputatio

G di, dixerunt in nouationem temporis cum eo. Quare, cum dixit qd mensura dimissionis aut est finita, aut infinita, est sermo non verus, nam qd non habet principiu, no cessat, nec finitur: & etiam qm aduersarius no consistetur qd sit dimissioni mensura. Quod vero debet dici eis, est vtrum sit possibile vt innouatio temporis sit extremitas eius, quae est eius principiu, longior ab instante, in quo sumus? aut impossibile? Si dixerint impossibile, tunc posuerunt mensuram terminatam, qua maior no potest imaginari ab agente. & hoc est falsum, & abominabile apud eos. Si

H vero dixerit qd sit possibile vt sit extremitas eius longior ab instante extremitatis creatae, dicatur eis, vtrum sit possibile in hac extremitate secunda, vt sit extremitas longior ea? Si dixerint sic, & non euadent ab hoc, dicatur eis ergo hic est possibilitas innouationis mensurarum infinitarum numero, & sequitur vobis, vt sit cessatio earum secundum vos in reuolunonibus conditio requisita in innouatione mensurae temporalis, quae est ex eis. Si autem dixeritis quod id, quod est infinitum, non cessat, tunc id, quod sequitur secundum

I vos aduersario in reuolutionibus, sequitur vobis in possibilitate mensurarum temporu, quae innouantur. Si autem dixerit qd sit differentia inter ea, qm possibilitates illae infinite quae sunt in mensuris, non exierunt in actum, & possibilitates reuolutionum infinitarum iam exierant in actum, dicitur eis qd possibilitates rerum sunt ex eis, quae connectuntur rebus, siue sunt praecedentes res ipsas siue cum eis, vt tenet aliqui, & sunt necessario numerantes res ipsas. Si

autem falsum est reperiri reuolutio K nes infinitas ante reuolutionem reuertam in instante, tunc erit falsum reperiri possibilitatem reuolutionu infinitarum nisi quod posset dicere aliquis quod tempus est terminatum mensura, id est tempus mundi: & impossibile est reperiri tepus maiuseo, & minus eo, vt Philosophi dicunt de mensura mundi. & ideo illi sermones non sunt demonstratiui. Quare esset magis cautum dicenti mundum esse creatum ponere tempus terminatum mensura, & no ponere possibilitate ante id, quod est possibile, & ponere etiam magnitudinem finitam, sed magnitudo het totum, tempus vero non het totu.

ALGAZEL.

A It Alga. recitas de philosophis in eo, qd negant aduersario, qd sit ex se non retardari actionem antiqui antiquo, aliqua specie rationum in hac propositione. Si autem dixerit, quare negatis dimittenti rationes necessitatis, & adduceti rationem eis ex alijs modis? &c. vsque & non discernitur, & cognoscitur res a suo simili in aliquo.

AVERROES.

A It Auer. Summa eius, quod recitauit ipse de Philosophis in hoc capitulo, est in adducendo ratione, qd impossibile sit reperiri innouatum ab agente aeterno ex eo, quod impossibile est vt sit ibi voluntas. Attamen haec quaestio est eis congrua, cum concesserint aduersario qd opposita omnia sunt indistincta respectu ad voluntatem antiquam, tam id, quod fuerit ex eis in tempore, vt prius, & posterius, & ta id, quod est in qualitate contraria, vt albedo, & nigredo: & sic priuatio, & esse sunt apud

cos

Prima.

A eos in differentia respectu ad voluntatem primam, & quoniam concesserunt hanc propositionem aduersario, licet non teneant eam, dixerunt eis qd de natura voluntatis est no inclinare magis actionem vnus duorum indifferentium pre alio, nisi ex aliquo appropriante. & est causa, qd reperitur in vno duorum, quae non reperitur in alio. sin autem, tunc eet vnum duorum indifferentium casu & fortuna. Philosophi autem consentunt eis hunc sermonem. nam, si esset voluntas ab aeterno, tunc esset possibile fieri innouatum ab antiquo & cum non potuerint loquentes respondere, coacti sunt ad dicendum quod voluntas antiqua sit attributum, cuius natura sit distinguere rem ab indifferenti absque eo, qd sit ibi approprians inclinans actionem vnus duorum indifferentium pra alio: sicut caliditas est attributum cuius natura est calefacere, & scientia est attributum, cuius natura est apprehendere scitum. Attamen eis respondet aduersarius ex Philosophis, hoc est falsum, & non potest imaginari esse eius. quoniam duo indifferentia, quae apud volentem sunt aequaliter, non peder actio eius magis in vno quam in alio, nisi in eo sunt differentia, id est in eo, qd est in vno eorum attributum, quod non est in alio. cum vero fuerint aequalia omnibus modis, & non fuerit ibi approprians omnino, tunc voluntas pendeat in eis aequaliter. & cum pendeat in eis aequaliter, & ipsa fuerit causa actionis, non est dependentia actionis in vno eorum magis quam in alio. & tunc aut pender in duabus actionibus simul, aut no peder neque in vno eorum, & ambo

sunt falsa. In primo autem sermone D quasi concederent eis, qd oia sunt similia respectu ad agens primum, & sequit eis vt sit ibi approprians prius eo, & hoc est falsum. Et, quia respondent qd voluntas sit attributum, cuius natura est discernere, & cognoscere simile a simili, in eo qd est simile, contradixerunt eis, qd hoc non intelligitur, nec est quid intellectuale de voluntate, & quasi negauerit eis ra dicem, qua iam concesserunt. Hec est summa huius capituli. & est permutatio sermonis a quaestione prima ad sermonem de voluntate: permutatio autem est operatio sophistica. E

ALGAZEL.

A It Alga. respondens pro Loquentibus circa affirmatione voluntatis. Dubitatio autem est dupliciter, Primo quidem, cum dixerint hoc, non potest imaginari: na an scitis hoc de necessitate, aut speculatione, aut impossibile est ratiocinari aliquod eorum, vsq; ad affirmare attributum, cuius natura est appropriare rem suo indifferenti?

AVERROES.

A It Auer. Ista disputatio includitur in duabus rebus. Prima est, quia ipse concedit, qd voluntas, qd apparet nobis, non est verum de ea dicere quod distinguat rem a simili, in eo quod est simile. & ratio intellectualis iam cogit, vt sit attributum tale in agente primo, & id, quo existimatur impossibile esse attributum tale, est, sicut existimatur qd no est hic ens, nec infra mundum, nec extra. Et secundum hoc voluntas attributa ipsi Deo glorioso, & voluntas hominis erit distincta a quiuoce, si cut est in nomine scientiae, & alijs attributis,

Disputatio

Estribus, quorum esse in aeterno, non est prout est in innouato, appellamur tamen eam voluntatem in lege. At tamen apparet quod finis gradus huius disputationis est topicus, quoniam niam demonstratio, quae inducit ad affirmandum attributum tale in hac re, scilicet quod appropriet simile in esse a non simili, est positio volitorum similium, & tamen non sunt similia: immo etiam sunt opposita, postquam omnia opposita reuertuntur ad esse, & priuationem, quae sunt in vltimitate oppositionis, quae est repugnans similitudini. & positio eorum, quod res in quibus pendet voluntas, sint similes, est positio falsa: & sermo erit de hoc postea. Si autem dixerint, nos autem diximus quod sunt similia respectu ad volens, postquam fuerit remotum ab intentionibus: intentiones enim sunt, quae appropriant rem magis vni actioni, quam alteri: dicimus quod intentiones, quae sunt ex eis, quibus perficitur substantia volentis, ut intentio nostra, quae pendet voluntas nostra in rebus, sunt falsa de Deo, quoniam voluntas talis est desiderium rei ad perfectionem apud diminutionem repertam in substantia volentis. intentiones vero, quae sunt in substantia voliti, non ex eo quod aliquid voliti peruenit volenti, quod non fuerat in eo, sed hoc peruenit volito tantum, ut exitus rei a priuatione ad esse, non est dubium quod esse est melius sibi, quam priuatio, id est rei exeunti. & haec est dispositio voluntatis primae cum entibus, quoniam ipsa eligit semper eis melius duorum oppositorum: & hoc essentialiter, & primo. & haec est vna specierum disputationis, quas includit hic sermo. Secunda vero est quia ipse non concedit hoc attributum voluntatis, quae est in apparentia nobis, & conatus est affirmare quod reperitur in nobis in rebus similibus voluntas, quae eligit rem praesimili. & adduxit ad hoc exemplum, ut si ponantur ante aliquem duo dactyli similes omnimode, & considerat quod impossibile est eos simul capere, & considerat quod non imaginetur apud eum inclinans ad aliquem eorum, & ipse proculdubio eliget vnum eorum in capiendo. Quod quidem est sophisticum. Nam, cum posuerit aliquod tale, & posuerit volentem quem induxit necessitas ad comedendum dactylum, seu ad capiendum, tunc captio quidem vnius duorum dactylorum in hac dispositione non est distinguere simile a simili, sed est tenere simile loco similis: & quemcumque eorum acceperit, peruenit ei volitum, & erit adimpleta eius intentio: & voluntas sua erit pendens in electione captionis vnius eorum, potius quam in dimissione absoluta, non autem in captionem vnius eorum, & electione eius, potius quam in dimissione alterius, scilicet cum ponantur intentiones in eis aequales, quoniam ipse non eligit accipere vnum eorum, quodcumque sit, & inclinatur ad relinquendum aliud. & hoc est manifestum per se. nam electio vnius eorum praesimili est inclinatio vnius eorum praesimili, & impossibile est ut inclinatur ad vnum duorum similium praesimili, in eo quod est simile. si autem fuerint in esse suo, in eo quod sunt duo indiuidua, non sunt similia: nam omnia duo indiuidua, differunt vnum eorum ab alio aliquo attributo, appropriato ei, ergo, si posuerimus voluntatem pendere in aliqua re appropriata

Prima.

23

Apriata alicui eorum, tunc imaginatur esse voluntas in aliquo eorum praesimili, propter differentiam repertam in eis, igitur non erit pendens voluntas in duobus similibus, in eo quod sunt similia. Haec est dispositio rei, quam narrauit de primo modo dubitationis. Deinde recitauit Alga. secundum modum dubitationis in eo, quod dixerit non reperiri attributum, quod distinguet vnum similitum ab alio, & dixit.

ALGAZEL.

AIt Alga. Er modus Secundus dubitationis est, quia nos dicimus, vos autem in opinione vestra estis indigentes appropriatione rei praesimili, quoniam mundus est a causa sua causante eum in dispositione propria cum assimilatione differentiarum eius: & quare appropriatur aliquibus modis? & falsitas differentiae rei a simili in intellectu aut in necessitate naturaliter, aut coae non differet, & vsque ad, fuit autem affirmatio situs in eo, potius quam mutatio situs. & hoc est, quod non potest euadi ab eo.

AVERROES.

AIt Auer. Prouenit ex hoc sermone quod oportet de necessitate Philosophos confiteri quod sit hic aliquod attributum agenti mundo, approprians rem praesimili, nam ipsi tenent quod mundus potest esse maior quam est, aut minor. & cum sic fuerit, sunt similes circa esse eius. Si autem dixerint Philosophi quod mundus possibile est ut sit in figura sibi propria, & quantitate corporum appropriatorum, & numero appropriato, & quod haec assimilatio non imaginatur, nisi in tempore innouationis, & quod non sit ibi hora, in qua fuit innouatio mundi dignior alia, dicitur eis quod iam possibile fuerat eis respondere huic quod creatio mundi fuit in hora digniori, sed appropinquatur eis duo similia, inter quae impossibile est Philosophis ponere differentiam: quorum vnum est appropriatio partis motus, qui est in orbibus: secundum vero appropriatio loci polorum orbium quoniam omnia duo puncta opposita, quae posuerimus in linea protrahata ab vno eorum ad aliud, transiens per centrum sphaerae, possunt esse poli, appropriatio autem duorum punctorum praesimili ceteris punctis, quae possunt esse poli eiusdem sphaerae praesimili ceteris punctis, quae sunt in illa sphaera, non erit, nisi ex attributo appropriate vnum duorum similitum. Si vero dixerint quod non est verum ut omnis locus sphaerae possit esse locus polorum, dicitur eis, sequitur vobis secundum hanc radicem quod non erit similitum partium: & iam vos dixistis in multis locis quod est simplex, & propter hoc fuit ei figura simplex, & est rotunda. Vltimus, si posuerint quod sint ibi loca non similia, dicitur eis quomodo sunt dissimiles naturaliter? an ex eo quod sunt corpus, aut ex eo quod sunt corpus caeleste: & non potest esse priuatio similitudinis his duobus modis. Dixit & cum sic fuerit, sicut stat apud eos, dicere quod hora in innouatione mundi sunt similes, sic bene stat aduersario dicere quod omnes partes orbis sunt aequales, ut sint poli, & non videtur quod hoc appropriatur eis in vno situ praesimili, nec in vno loco praesimili. & haec est declaratio huius quaestionis, & est rhetorica: nam multa, quae apparent demonstratiue esse necessaria, sunt primo

Disputatio

Primo aspectu possibilis. Attamen responsio apud Philosophos est qd ipsi opinatur fuisse apud eos demonstrationem, qd mundus sit compositus ex quinque corporibus, corpore quidem neq; graui, neq; leui, & est corpus coeleste rotundum, quod mouetur circulariter, & quatuor corporibus: quorum duo sunt sicut extrema: nam vnum est graue absolute, & est terra, quae est centrum corporis circularis, & alterum est leue absolute, & est ignis, qui est in concavitate orbis circularis: & id, quod sequitur terram, & est aqua, est graue in comparatione ad aerem, & leue quidem in comparatione ad terram: & associatur aquae aer, & est leuis in comparatione ad aquam, & grauis in comparatione ad ignem. Et causa qd terra sit grauitas absolute, est quia est in vltimitate remotioris a motu circulari: & ideo fuit centrum fixum. Et causa leuitatis ignis absolute est, quia est in vltimitate appropinquatio nis motui circulari, & corpora, quae sunt inter ea, reperitur eis vtrunq; simul, scilicet grauitas & leuitas, quia sunt in medio inter duo extrema. scilicet locum logiorem, & locum propinquiore. & nisi esset corpus circulare, non est ibi nec graue, nec leue naturaliter, nec sursum, nec deorsum naturaliter, nec absolute quidem, nec respectiue, nec essent diuersa naturaliter, adeo qd terra, exempli gratia, de natura eius est vt moueatur ad locum appropriatum, & ignis de natura eius etiam est vt moueatur ad alium locum, & sic quod est inter ea ex corporibus, & mundus est finitus ex parte corporis circularis. corpus enim circulare est finitum ex se, & natura sua ex eo, qd id circuit superficies vna

circularis: corpora vero reclarum dimensionum non sunt finita ex se, cum possit esse in eis additio, & diminutio. sunt tamen finita, quia sunt in medio corporis, cui impossibilis est additio. & diminutio: & ideo est finitum ex se, & propter hoc impossibile est vt sit corpus circueus mundum, nisi circulare. fin autem, sequitur vt corpora aut finiantur ad alia corpora, & procedat in infinitum, aut finiantur in vacuum. & iam declarata est impossibilitas amborum simul, Qui autem imaginatus fuerit hoc, sciet qd omnis mundus, qui ponitur, impossibile est vt sit, nisi ex istis corporibus, & qd corpora aut erunt circularia, & erunt non grauia nec leuia, aut recta, & erunt grauia aut leuia, scilicet ignis, aut terra, aut quod est inter ea, & qd ista non sunt, nisi circularia, aut in continente circulari: quoniam omne corpus aut mouetur a medio, aut ad medium, aut circa medium: & qd in motibus corporum coelestium est dextrum, & sinistrum, & commiscetur corpora quatuor, & si sunt ex eis omnes generationes contrariae: & qd ista quatuor corpora contraria non deficiunt esse propter motus illos in generatione continua, & corruptione continua, in partibus suis, quoniam, si deficeret aliquis horum motuum, tunc corrumpetur haec ordinatio, & proportio. nam manifestum est qd haec ordinatio necesse est vt sit consequens numerum repertum in istis motibus. si enim esset magis, aut minus, peruerteretur haec ordinatio, aut esset alia ordinatio, & numerus horum motuum aut est de necessitate ad esse eius, quod est hic, aut ad bene esse. Et hoc totum non expectes hic declarata.

si dicitur...
ret alia...
celestis...
motus...
coera...
aut...
dicitur...
ad...
si...
ca...
oppo...
Me...
Vide...
Zim...

A declarari demonstratur. si autem fueris ex hominibus demonstratio nis, speculare de his in locis suis. & audi hic sermones, qui sunt magis sufficientes sermonibus istorum: & si non fecerint te adipisci veritatem facient tamen te adipisci dominium cogitationis: quae mouebit te ad habendam veritatem in speculando in scientiis. Nam considera qd quilibet orbis orbium coelestium est viuens: quoniam sunt habentes corpora determinate in se, & figura, & mouentur ex se ex partibus determinatis, non ex quacunque sit: & omne, quod est tale, est viues necessario. B nos, cum videmus corpus determinatae quantitatis, & qualitatis moueri in loco ex se a parte determinata, non propter aliquid ab extra, nec ex quacunque parte ex partibus, & mouetur simul ad duas partes oppositas, sententiamus decisive qd sit viuens. Diximus autem non propter aliquid ab extra, quoniam ferrum mouetur ad magnetem, cum occurrat ei magnes ab extra, ac etiam quia mouetur ad eam a qualibet parte partium. Et, cum verificatum fuerit hoc, ergo corpora coelestia habent loca quae sunt poli naturaliter: & impossibile est vt sint poli praeter illa loca, sicut animalia, quae sunt hic, habent membra propria in locis propriis corporis, & in eorum operationibus propriis, & impossibile est vt sint in aliis locis eorum, sicut membra motus, quae sunt in locis determinatis animalis. poli autem sunt in animali circulari in gradu horum membrorum, scilicet qd sunt membra motuum. Et nulla est differentia in hoc inter animalia rotundi corporis, & non rotundi, nisi qd ista membra dif-

ferunt in animali non rotundo figura, & potentia, & in animali rotundo differunt potentia tantum: quare existimatur in eis primo aspectu qd non differant, & qd possibile sit vt sint poli in orbe, quaeunque puncta fuerint. Et quem ad modum, si aliquis dixerit qd hic motus in hac specie animalis, i. quae est hic, possibile est vt sit in quocunque loco eius, & qd sit in loco, ubi est in alia specie animalium, est detidendum: quoniam datum est omni animali motum fieri in locis conuenientibus naturae illius animalis, aut in loco tali, & in alio non potest fieri motus illius animalis: sic est dispositio in diuersitate corporum coelestium in locis politum ex eis: nam corpora coelestia non sunt eadem specie, plura vero numero, sed sunt plura specie, vt in diuidua animalium diuersorum, licet non reperiat illius speciei nisi vnum individuum tantum. Et haec eadem responsio est, quae dicitur in responsione, quare caeli mouentur ad partes diuersas. nam ex eo, quod sunt animalia, necesse est vt moueantur ex partibus determinatis, sicut est in dextro, & sinistro, & ante, & retro quae sunt partes determinatae in motu animalis, nisi qd sunt diuersa in animalibus diuersis figura, & potentia, & sunt diuersa in corporibus coelestibus potentia. & ideo posuit Aristoteles, qd in caelo sit dextrum, & sinistrum ante, & retro, & sursum, & deorsum. Diuersitas autem corporum coelestium in partibus motuum est, quia differunt specie: & est quid proprium eis, qd differant species eorum propter diuersitatem partium motuum eorum. Et considera corpus coeleste primum esse vnum animal, cui determi-

Corpa coelestia non sunt eadem spe. Idem lib. de la orb. ca. 5. vide oppo. 2. ca. 49. & 59. co. Vide eod. Zim.

Corpa coeleste est vnum animal videtur de sp. 1. de 2. ca. 42. 71. & 74.

Disputatio

Determinavit natura sua seu ad necessitatem, seu ad bene esse, ut mouetur secundum omnes partes suas uno motu ab oriente in occidentem: alij vero orbis, determinavit natura eorum, ut moueantur contra hunc motum. & pars orbis totius, quam determinavit natura, est melior omnibus partibus, cum hic orbis fuerit melior omnibus orbibus, & totis melius mobilibus oportet, ut sit ei pars melior. Et hoc totum declaratum est hic modo rhetorico: in locis autem propriis declaratum est demonstratiue. si ergo dilexeris esse ex hominibus demonstrationis, perquire ea in loco proprio. Et, cum sciueris hoc, non erit tibi difficile debilitare rationes quibus ratiocinatus est Alga. cum fuerint duo motus diuersi similes in comparatione ad quemlibet orbem orbium celestium, & in comparatione ad id, quod est hic. quoniam apparet primo aspectu quod motus orientalis possit esse alij prater orbem primum, & quod motus occidentalis possit esse ei. & hoc (ut diximus) est, ut si quis imaginatus fuerit quod pars motus in Cancro sit pars motus in homine. & non euenit hanc existimatione de Cancro. & homine propter diuersitatem figuram in eis: euenit vero orbibus celestibus, quia sunt eordecordes in figura. & qui considerauerit in aliquo facto factorum, non declarabitur ei scientia eius, nisi cum declarata fuerit ei scientia intenta in illo facto, & finis intentus in eo. & cum non sciuerit omnino scientiam eius, possibile erit ut existimet quod posse sit reperiri hoc factum, licet sit in quacunque figura fuerit, & in quacunque quantitate, & quocunque situ partium, & in quacunque compositione

hoc idem euenit loquentibus, & de corpore celesti. Et omnia ista sunt cogitationes primo aspectu, & sicut qui opinatus fuerit hoc in factis, ignorat facta, & factorem, sed habet in eis opiniones non veras, sic et est dispositio in creatis. Et aduerte huic radici, & non accelere in iudicando creaturas Dei glo. primo aspectu, & eris ex eis, de quibus dicitur, tu es prope os eorum, & longe ab interioribus. Illuminet Deus glo. oculos nostros lumine scientie sue, & auferat a nobis velamina ignorantie. nam ipse est tribuens scientias: & noticia operationum propriarum corporum celestium est noticia facientis ea, quem inspexit Abraham. requiescat in pace, cum dixerit faciens celum, & terram: & nos transferamus ad sermones Algazelis in motibus.

ALGAZEL.

Alga. Secundum vel consequens consideratur ex parte diuersitatis motuum orbium: alij qui quidem ex oriente in occidentem, & alij qui contra, &c. vsque ad possibile est aduersario asserre rationes diuersitatis in rebus, & disponibus. **M**

AVERROES.

Alga. Non latet autem te Rhetorica in hoc sermone, ex eo, quod precessit, ac etiam eius responsio. & quod hoc totum est eius, qui non intelligit naturas illas excelsas, & operationes nobiles, que sunt ex eis & assimilantur scientiam Dei glo. scientiam hominis ignorantis. Et, cum dixit, si autem dixerint duae partes oppositae sunt contrariae, & quomodo fient aequales, dicimus quod hoc est, sicut id, quod dicitur, quod ante, & post in inuentione mundi sunt contraria, &

Prim.

25

Aria, & quomodo ponit assimilatio eorum. Id autem, quod existimauerunt, quod sit notum esse similitudinem horarum diuersarum in comparatione ad possibilitatem essendi, & ad omne congruum, quod imaginatur positio eius in esse, & sic etiam est nota aequalitas dispositionum, & situum, & locorum, & partium in comparatione ad congruum ei, illud est sermo manifesti erroris esse. nam, si concessum fuerit quod possibilitas esse hominis, & priuationis sit aequaliter in materia, ex qua causatus est homo, & quod hoc sit ratio ad probandum quod sit inclinans faciens esse, & non priuationem, tunc non est possibile imaginari quod possibilitas videndi, & non videndi ipsius oculi sit aequaliter. nam nemo potest ponere quod partes oppositae sint aequales, sed debet ponere quod recipiens ea est indifferens, & sequuntur ex eis operationes indifferentes. & sic ante, & post, quae sunt similia, ex eo quod hoc est ante, hoc vero post, possibile est tamen ut ponatur quod sint similia circa receptionem esse. Attamen hoc totum non est verum. nam quod est oppositis, essentialiter est, ut recipientia eorum sint diuersa: quod autem recipiens actionem contrarium sit vnum in vna hora hoc est impossibile. Philosophi autem non tenent possibilitatem esse rei, & priuationis aequaliter in vna hora. sed tempus possibilitatis esse est aliud a tempore priuationis, & hora apud eos est conditio requisita in inuentione eius, quod inuouatur, & in corruptione eius, quod corrumpitur. Si autem esset tempus possibilitatis esse rei, & tempus priuationis idem, id est in materia rei propinqua erit esse eius corruptio possibilitatis deprivationis eius, & erit possibilitas esse, & priuationis ex parte agentis: non autem ex parte recipientis. Et ideo, qui conatus est ex hac via affirmare agens est sermo sufficiens, tamen est rhetoricus, & topicus, non demonstratiuus: licet existimatum fuerit in Alfarabio, & Auicenna quod ipsi processerint hac via ad probandum quod omnis actio habeat agens. & est via, qua non processerunt Antiqui: & profecto secuti sunt isti duo viri in hoc loquentes nostrae gentis. Attamen quo ad inuentionem totius apud tenentem in inuentionem eius non imaginatur quidem in eo antecedens, nec subsequens. quam antecedens, & subsequens in horis imaginantur in comparatione ad instans praesens: & cum non fuerat ante creationem mundi apud eos tempus, quomodo imaginatur ut precedat instans ipsum, in quo creatus est mundus: & non potest demonstrari hora in creatione mundi: quoniam antea aut non fuerat tempus, aut fuerat tempus infinitum: & ambobus modis non demonstratur ei hora propria, in qua penderet voluntas. & ideo hic liber nomen proprium sibi congruum praeter ceteris est destructio simpliciter, non destructio philosophandi. nam quod facit adipisci incumbentem ei esse destruet, & denastare sententias. Et, cum dixit si autem fuerint ei posibles rationes diuersitatis cum similitudine, conueniunt aduersario rationes diuersitatis in rebus, & dispositionibus, id est si verificatum fuerit Philosophis ponere diuersitatem in partibus motuum, verificatur etiam aduersario ponere diuersitatem in temporibus. **Extra ord. Auer. D bus**

Disputatio

bus cum erudite similitudinis in eis. Attamen hæc est contradictio secundum sermonem dicentis, non secundum rem ipsam, cum conceditur proportio inter partes oppositas, & tempora diversa. & huic contra dicit proportio in hac mutatione temporum, & partium & aduersario est ponere æqualitatem inter eos in ratione diuersitatis, aut ratione similitudinis, quare omnia ista sunt sermones topici.

ALGAEZEL.

A It Alga. Dubitatio autem Secunda pro radice rationis eorum est vt dicatur, vos negatis emanationem prouenientem ab antiquo, & tamen impossibile est vobis absque confessione eius. Nam in mundo sunt inuouationes, & habent causas, si autem inuouationes illæ processerint ad alias inuouationes, & sic in infinitum, est falsum. & hoc non est id, quod cogitet aliquis intelligens. Si autem hoc est possibile, erit absque necessitate concedendi agens, & affirmare necessarium in esse, quod est sustentaculum inuouationum possibile. & cum inuouationes habuerint extremitatem, ad quam deueniat processus earum, tunc illa extremitas erit antiquum ipsum, ergo non euadet secundum radicem vestram, quin permittam emanationem inuouati ab æterno.

AVERROES.

A It Auer. Si vellent Philosophi ponere ens antiquum in esse propter ens, quod inuouatur, hoc modo inferendo rationem, scilicet si possissent quod inuouatum, in eo quod est inuouatum, emanat ab æterno, tunc esset eis refugium exonerandi se à dubitatione in hac disputatione.

Sed debes scire quod Philosophi permittunt esse inuouatum ab inuouato in infinitum per accidens, cum fuerit hoc reiteratum in materia comprehensa finita: vt quod sit corruptio corrupti in eis conditio requisita in esse secundi tantum. ver. g. quoniam est necesse apud eos vt homo ab homine generetur, cum conditione, quod corrumpatur homo præcedens, ita quod sit materia, ex qua generetur tertius, verbi gratia quod imaginentur duo homines, quorum primus fecit secundum ex materia hominis corrupti: & cum fuerit homo secundus, ipsemet homo primus corrumpitur, & facit homo secundus ex materia eius hominem tertium, iterum corrumpitur homo secundus, & facit ex materia eius homo tertius hominem quartum. Nam potest imaginari in duabus materiis posse fieri actionem in infinitum, absque eo quod sequatur inde falsitas. & hoc tantum, quantum remanet agens, & est hoc agens non fuerit ei principium, nec finis in esse suo, tunc hæc actio non habebit principium in esse suo, nec finem, vt declaratum est superius. Et sic accidit imaginari in eis in tempore præterito, scilicet præcesserit hominem homo, qui eum fecerit, & homo corruptus, & ante hominem illum homo, qui eum fecerit, & homo corruptus, nam omne tale, cum sustentatur in agente antiquo, tunc est in natura circuli, in quo impossibile est esse quid totum. Si vero fuerit homo ab homine ex materiis in finitis, & possibile est vt addatur ad dirione infinita, tunc est falsum: quoniam esset possibile reperiri materiam infinitam, & reperiretur quiddam totum, quod non finiretur: quoniam,

Prima.

A nam, si reperiretur totum finitum additum additione infinita, absque eo, quod corrumpatur aliqui eius, tunc erit possibile, vt reperiat totum, quod non finitur: & hoc est, quod iam probauit Aristoteles in lib. Physiæ et go modus, quo probauerunt Antiqui ens antiquum, quod non moueatur omnino, non est ex parte esse inuouatorum ab eo, in eo quod sunt inuouata, sed in eo quod sunt antiqua in genere. Et conueniens apud eos est, quod hic processus in infinitum sequatur ab ente agente antiquo: quoniam inuouatum necesse est vt sequatur per se à causa inuouata. Sed modus, quo posuerunt Antiqui, quo ad esse ens æternum vnum numero, absque eo, quod recipiat aliquam speciem mutationis, sed duo modi: quorum vnus est, quoniam inueniunt hoc esse circulare antiquum, inueniunt enim generationem hominis, qui reperitur nunc, esse corruptionem præcedentis, & generationem huius corruptionem præcedentis, & sic corruptionem eius, quod corrumpitur ex eis, inueniunt esse generationem subsequenti: & intulerunt de necessitate quod hæc mutatio antiqua sit à motore antiquo, & moto antiquo, non mutabili ex se, sed quod mutatur tantum in loco secundum partes, scilicet appropinquando quibusdam generatis, & distando. & hoc erit causa corruptionis corrupti ex eis, & generationis generati: & illud est corpus celeste. & hoc quidem corpus est ens, non mutabile: & ipsum est causa inuouationum ex parte operationum suarum, quæ sunt, & ipsum, ex parte continuationis harum operationum, est non habens principium, nec finem,

est ex causa non habente principium, nec finem. Secundus autem modus, quo posuerunt ens antiquum, non corporeum omnino, nec habes materiam, est, quia inueniunt omnia genera motum deuenire ad motum in loco, & inueniunt motum in loco deuenire ad mobile ex se à motore primo, non moto omnino, nec per se, nec per accidens: si autem, reperirentur motores, qui mouentur, simul in finiti: & hoc est falsum. Et oportet vt hic primus motor sit æternus: si autem, non esset primus. Et, cum sic fuerit, tunc omnis motus in esse deuenit ad hunc motorem per se, non autem per accidens: & est id, quod reperitur cum omni moto in hora, qua mouetur. Esse autem mobile ante motorem, vt hominem generari ab homine, hoc est per accidens, non per se. Motor autem, qui requiritur in homine à principio generationis eius ad finem esse eius est hic motor. & sic esse huius motoris requiritur in esse omnium entium, & requiritur in conseruatione eorum, quæ sunt in celo, & terra, & reliquorum, quæ sunt in medio. Et hoc totum non declaratur in hoc loco demonstratione, sed sermonibus, qui sunt de genere huius sermonis, & sunt magis sufficientes, quam sermones aduersarii ei, qui consistunt veritatem. Et, cum declaratum fuerit tibi hoc, non indiges euasioneibus, quibus tuetur se Alga, à questione Philosophorum circa modos dubitationum contra eos in hac disputatione: quoniam sunt euasiones diminutæ, nam, cum non fuerit sibi declaratus modus, quo posuerunt ens æternum in esse, non erit declaratus ei modus euasioneibus

Disputatio

ex esse innovati ab aeterno. & hoc est, sicut diximus, mediante eo, quod est aeternum ex se, sed generabile, & corruptibile propter motus suos particulares, non propter motum vniuersalem circularem, seu mediante eo, quod est passionis aeternae in genere, s. non habens nec principium, nec finem. Sermo autem Alga. respondet pro Philosophis. Si autem dixerit, nos equidem non negamus emanationem innouari ab antiquo id est quodcumque innouatum fuerit sed negamus emanationem innouari ab antiquo, quod sit caput innovatorum ab antiquo, postquam non distinguitur hora innovationis ab ea, quae fuerat antea circa inclinationem modi essendi, non ex eo, quod imaginatur hora, nec instrumentum, nec conditio, nec natura, nec accidens nec causa causarum, quae causat aliquam rem. Cum autem non fuerit hoc innouatum primum, ipsum potest esse ut emanet ab eo cum innovatione alterius rei de dispositione subiecti recipientis, seu aduentu horae conuenientis, aut eo quod currit ita hoc cursu naturali. Et, quia respondit eis Alga. hac responsione, dixit, respondens eis, interrogatio autem de aduentu dispositionis, aut aduentu horae, & omni, quod innouatur in eo, est conueniens, & aut procedet in infinitum, aut perueniet ad antiquum, ex quo erit innouatum primum. Attamen nos dicimus quod haec interrogatio est, quam interrogauit primo: & haec species consequentiae est illa, quam intulit contra eos, ad tenendum quod emanet innouatum ab aeterno. & quia respondit ei responsionibus non congruis interrogationi, & est permittere innouatum

ab aeterno, non autem innouatum primum, ideo reiterauit quaestionem eis. Sed responsio huius quaestionis est id, quod praecessit de modo emanationis innouati ab antiquo primo, non in eo quod est innouatum, sed in eo quod est aeternum, ex eo quod est aeternum secundum totum, innouatum vero secundum partes. nam omne agens aeternum apud eos, si emanauerit ab eo innouatum per se, non est antiquum primum apud eos. & actio eius apud eos sustentatur antiquo primo. s. aduentus conditionis actionis antiqui, quod non est primum, sustentatur antiquo primo, eo modo, quo sustentatur innouatum ab antiquo primo: & est sustentatio, quae est secundum totum, non secundum partes. Deinde adduxit responsionem pro Philosophis in eo, quod ipse imaginatus fuit partem imaginationem opinionis eorum: & est quod non potest imaginari innouatum ab antiquo, nisi mediante motu circulari, quod assimilatur antiquo, ex eo quod non habet principium, nec finem: & assimilatur innouato quia omnis pars eius imaginatur generata, & corrupta: & hic motus ex innovatione partium eius erit principium innovationum, & erit in aeternitate vniuersitatis eius actio aeterna. D. d. circa dubitationem huius modo, quo emanat innouatum ab antiquo primo secundum opinionem Philosophorum, & dixit eis, motus circularis aut est innouatus, aut antiquus. Si autem est antiquus, quomodo possit esse principium primum innovatorum? Si vero innouatus, tunc indiget innouate, & praecedet res in infinitum. Si vero dixerint quod ipse assimilatur antiquo aliquo modo, & assimilatur innouato aliquo

modo

A modo: nam assimilatur antiquo, ex eo quod est permanens, & assimilatur innouato, ex eo quod innouatur. Dicimus verum sit principium innovatorum, ex eo quod est permanens, aut ex eo quod est innouatus. Si autem ex eo quod est permanens, igitur emanat aliquod innouatum ex aliquo, ex eo quod est permanens. Si vero emanat ab eo, ex eo quod est innouatus, ergo indiget eo, quod faciet innovationem, & praecedet hoc in infinitum. & haec est dispositio sermonis eius. Et est sermo sophisticus. quoniam non emanat ab eo innouatum, ex eo quod est permanens, sed emanat ab eo, ex eo quod est innouatus, sed ipse non indiget ea innouate. quoniam innovationis eius non est noua, sed est operatio antiqua. s. absque principio, & absque fine. & necesse est ut agens huius sit agens antiquum: quoniam actio antiqua est ab agente antiquo, & innouata ab agente innouato: motus autem intelligitur de antiquitate eius, quod non habeat primum, nec ultimum. & hoc est, quod intelligitur de permanentia eius. nam motus non est permanens, sed est successiuus. & quia Alga. considerauit hoc, dixit eis in euasione ab hac conseruata quibusdam quaestionibus.

ALGAZEL.

A It Alga. Secunda autem ratio eo ratio in hac disputatione est, quoniam existimauerunt quod dicens mundum postponi Deo glo. & Deo glo. praecedere eum, videlicet ad, & cum necesse fuerit antiquitas temporis, & est prolatio mensurae motus, sequitur antiquitas motus, & cum sequitur antiquitas motus, sequitur antiquitas motus.

AVERROES.

A It Auer. Via autem processus sermonis, quae recitauit de eis,

non est demonstratiua. & summa eius est si Deus glo. praecesserit mundum, aut erit prior causalitate, non tempore, sicut prioritas hominis respectu umbrae suae: aut erit prior tempore, ut prioritas aedificatoris respectu parietis. Si autem fuerit prior prioritate hominis respectu umbrae suae: & Deus est antiquus: ergo mundus est antiquus. Si vero fuerit prior prioritate temporis, sequitur ut sit praecedens mundum tempore non habente principium, & erit tempus antiquum. nam, cum ante tempus fuerit tempus, non potest imaginari innovatio eius, & cum tempus fuerit antiquum, ergo motus est aeternus: quoniam non imaginatur tempus, nisi in motu: & cum motus fuerit aeternus, erit motus in eo aeternum, & motor eius de necessitate aeternus. Attamen haec demonstratio non est vera: quia Deo glo. non est ex eis, quorum natura est esse in tempore: mundus vero est cuius natura est esse in tempore. & non est vera apud eos proportio aeterni ad mundum, ita quod aut erunt simul, aut est ante eum tempore, seu causa aeternum enim non est ex eis, quorum natura est esse in tempore: mundi vero natura est esse in tempore.

ALGAZEL.

A It Alga. Dubitatio autem est ut dicatur quod tempus sit innouatum, & creatum, & non est ante id tempus omnino. Et dictum nostrum, quod Deus glo. sit ante mundum, & tempus, est quod ipse fuerat, & non fuerat, mundus, nec tempus: deinde fuit & cum eo mundus, & tempus. Et dictum nostrum, namque fuit, & non erat mundus, nec tempus, est esse substantia creatoris, nec priuatio substantiae mundi. Et dictum nostrum, fuit & cum eo mundus, est

D iij esse

Disputatio

Essē duarum substantiarum tantū, & præcessio est separatio in esse tantum, & mundus est vt vnum indiuinum. Si autē dixerimus fuit Deus glo. & non aliud, exempli gratia postea fuit Deus, & aliud, non importat dictio nisi esse substantiæ, & priuationem substantiæ, & vterius est duarum substantiarum. & non est de necessitate huius considerare tertiam, & est tempus. & licet imaginatio non quiesceret, nisi consideraret rem tertiam, & est tempus, tamē inspicias fallacias imaginationis.

AVERROES.

Hic sermo est philosophicus, & corruptus, quoniam iam facta est demonstratio quod sunt hic due species ipsius esse, quorum vnum est in natura motus, & hoc non euadit tempore: & aliud non est in natura motus, & hoc est æternū, & non denominatur tempore. id autem, quod est in natura motus, est ens notum sensu, & intellectu: eius vero, quod non est in natura motus nec in mutatione, iam facta fuit demonstratio de esse eius apud omnes consistentes quod omne motum habet motorem, & omne actum habet agentem, & quod causæ mouentes altera alteram non procedunt in infinitum, sed perueniunt ad causam primam, quæ non mouetur omnino. & facta fuit etiam demonstratio quod id, quod non est in natura motus, est supra esse eius, quod est in motu, & facta est demonstratio quod ens, quod est in natura motus, non euadit à tempore, & quod ens, quod non est in natura motus, non euenit ei tempus omnino. Et, cum sic fuerit, tunc præcessio vnius eorum alteri, id est, eius, quod non euenit ei tempus, non est priori

tas temporalis, nec prioritas causæ causato, quæ sunt de natura entis, quod mouetur: vt est prioritas hominis respectu vmbrae sue. Et ideo qui assimilauerit præcessionem esse non moti moto præcessionem esse duorum motorum vnius quidem reliquo, errauit. nam qualibet duo entia huius generis, cum aliquod eorum consideratum fuerit in comparatione ad secundum, tunc verificabitur de eo dicere aut erit simul, aut ante id, seu post id tempore. & quod processerit hac via ex Philosophis, sunt posteriores Mantorum, propter paucitatem intelligentiæ eorum in opinionibus Antiquorum. ergo præcessio vnius duarum entitatum reliquæ est præcessio esse, quod non mutatur, nec est in tempore, & inmutabili, quod est in tempore, & est alia species præcessionis. & cum sic fuerit, non verificatur de his duabus entitatibus, nec quod sint simul, nec quod vna earum precedat aliam. Sermo autem Alg. quod præcessio Dei gloriosi mundo non est præcessio temporalis, sed postponitur ei mundus, est sermo verus: sed non intelligit retardationem mundi ei, cum non fuerit præcessio eius temporalis, sed retardationem causati respectu cause, nam postpositio opponitur præcessionem: & opposita sunt in eodem genere de necessitate, vt declaratum est in scientiis. Et, cum non fuerit præcessio temporalis, non erit postpositio temporalis. Et contingit huic etiā dubitatio præcedens, & est quomodo postponitur causatum causæ, quæ perfecte habet conditiones agentis. Philosophi autem, quia posuerunt quod ens mobile, vniuersalitas eius non habet principium, non accidit

Prima.

28

Accidit eis hæc dubitatio: & possunt dare modum emanationis entium innouatorum ab ente æterno. Et ex rationibus eorum ad probandum quod ens mobile non habet principium, nec innouationem quod ad vniuersalitatem eius, est quoniam, cum fuerit positum innouatum, poneretur ens expectum, antequam reperiretur. Innouatio enim est motus: & motus necessario est in moto, siue ponatur motus in tempore, siue in instanti. Vterius omne innouatum est possibile innouationis, antequam innouetur: licet etiam loquentes exciuntur etiam in hac radice, & in posterum loquimur de ea cum eis: possibilitas autem est passio necessaria passioni entis mobilis, & sequitur necessario, si ponatur innouata, vt reperitur, antequam reperiret. & hoc totum est sermo topicus in hoc loco, nisi quod est magis sufficiens verbis hominum. Sermo autem Alg. si autem esset Deus glo. & non aliud exempli gratia, deinde fuit Deus cum alio, non importat hæc dictio nisi esse substantiæ, deinde fuerunt duo, & non est de necessitate huius considerare rem tertiam, & est tempus, est sermo verus, nisi quod sequitur vt sit retardatio sua ei non retardatio temporalis per se: sed, si fuerit, est per accidens, cum tempus præcesserit subsequens, scilicet ex necessitate præcessionis temporis, & ipsum esse innouatum: mundus autem non euenit ei hoc de necessitate, nisi esse pars moti, quæ excedit tempus ex extremitatibus eius: vt accidit Moyse, & aliis hominibus generabilibus & corruptibilibus. Et hoc totum non est declaratum hic demonstratiue quod vero declaratum est hic, est quod contra dictio non sit vera, & quod recitauit

ipse postea de rationibus Philosophorum, non est verum.

A L G A Z E L.

Alga. respondens pro Philosopho. Si autem dixerit quod dictum nostrum, quod fuit Deus glo. & non mundus, habet intelligentiam tertiam præter esse substantiæ. & priuationem mundi ratione. quoniam, si nos considerabimus priuationem mundi in futurum, tunc progearet esse substantiæ, & priuatio substantiæ. & non est verum dicere Deum, & non mundum: sed conueniens est dicere erit Deus, & non mundus: & dicere in præteritum fuit Deus, & non mundus. & erit differentia inter dicere nostrum fuit, & erit, quoniam non erit id, quod intelligitur de vno, id, quod intelligitur de alio, & perscrutabimur nunc in quo consistit differentia. Et non est dubium quod ipsi non differunt in esse substantiæ, nec in priuatione mundi, sed in re tertia, nam cum nos dicimus de priuatione mundi in futurum, fuit Deus glo. & non mundus, dicit nobis quod hic est error. fuit enim dicitur de præterito, & significat quod sub dictione fuit, est intelligentia tertia, quæ est in se transiens: & transiens ex se est tempus, & transiens ex alio est motus, qui transit transeunte tempore: ergo de necessitate sequitur vt ante mundum sit tempus, quod completam est, vsquequo peruenit ad esse mundi.

AVERROES.

Alga. Interio huius sermo nus est ad notificandum quod in sermone dicentis fuit sic, & non sic, deinde fuit, sic & sic, est intelligentia tertia: & est tempus, quod significat illa dictio, fuit in ratione differentia

D iij ferentia

Disputatio

ferentia intelligentie huius rei in preterito, & futuro: nam nos, cum considerauerimus esse alicuius rei cu priuatione alterius, dicimus esse sic, & non sic, & mutatione ambatu intelligentiarum determinatur qd sit hic res tertia. si autem, cum dicimus fuit sic, & non sic, non significat illa dictio, fuit, aliquid, non esset differentia inter dicere nostrum fuit, & erit. Attamen hoc, quod dixit, non totum est notum per se. non est dubium in eo circa comparationem entium adiuicem in precessione, & postpositione: quandoquidem fuerint ex eis aliqua, quorum natura est esse in tempore. cu vero non fuerint in tempore, illa dictio fuit, & similia ei non significat in istis propositionibus, nisi copulationem recitatiois recitato, sicut dicim' & fuit Deus pius, & misericors, & sic, si vnum eorum fuerit in tempore, & aliud non in tempore, sicut dicimus fuit Deus, & non mundus, deinde fuit Deus, & mundus. Quare non est conueniens his entibus hanc comparatio, de qua exemplificauit. Verificatur tamen comparatio verificatione indubitata, cum sit comparatio priuationis mundi ad esse eius quoniam priuatio eius de necessitate est vt sit in tempore, siquidem esse mundi fuerit in tempore. & cum impossibile est vt sit priuatio mundi in horamet esse mundi, ergo est de necessitate antea. & priuatio id precedit, & mundus postponitur ei, qm prius, & posterius in motu no intelligunt, nisi cum tpe. Et qd' ingreditur in hunc sermonem de inuolutione, est quia accepta est comparatio inter Deum, & mundum. & hac via tantum destruitur

hic sermo: & no erit demonstratio. si que recitauit Alga. p Philosophis. ALGAZEL. It Alga. respondens Philosophis pro Loquentibus, in contradicendo huic sermone, dicimus qd intelligentia radicalis ambarum dictionum est esse substantie, & priuatio substantie. & res tertia, qua est copulatio dictionum, est proportio sequens respectu nostri. & ratio huius est. qm nos, si considerauerimus priuationem mundi in futurum, & vterius considerauerimus post hoc esse secundum, iam diceremus apud hoc fuit Deus, & non mundus. & verificabitur sermo noster, siue si intellexerimus de eo priuationem primam, siue priuationem secundam, quae est post esse. si autem in hoc fuerit proportio ad futurum, possibile est vt conuertatur in preteritum, & proferat cum cu dictione preteriti: & hoc totum ppter defectum imaginationis in imaginando aliquid ens incipere, nisi considerauerit ei aliquid ante. & hoc precedens, a quo no potest euadere imaginatio, reputatur qd sit res vera in esse, & est tempus, & est simile defecto imaginationis in considerando finire corpus in parte capitis, exempli gratia nisi ad superficiem superiore eius, & imaginatur qd ultra mundum sit locus, aut plenus, aut vacuus. Et, cum dicitur qd non sit supra superficiem mundi sursum longinquius, defecit imaginatio obedire in hoc concedendo illud: sicut, cum dicitur qd ante esse mundi no sit aliquid precedens, & tñ est verum, defecit in hoc concedere. Et, qm possibile est imaginationem falsam fieri, cum imaginatus fuerit aliquid quis supra mundum esse vacuam, qd est di-

A est dimensio infinita, dicendo ei qd vacuum non est intelligibile ex se: dimensio vero est consequens corpus, cuius diametri extenduntur. & cum corpus habeat dimensiones, tñc dimensio, quae id profequitur, est finita, & decisio vacui, & pleni non est intelligibilis. & iam probatum est qd ultra mundum non sit vacuum, nec plenum, licet imaginatio non obediat in hoc concedendo. sic etiam dicitur sicut dimensio localis consequitur corpus, sic dimensio temporalis motum. nam ipsa est extensio motus, sicut hanc est extensio dimensionum corporis. Et, sicut probatio finitatis diametrorum corporis prohibet affirmationem dimensionis localis supra ipsum, sic probatio finitatis motus ex lateribus eius, prohibet imaginationem dimensionis temporalis post ipsum, licet imaginatio inuoluatur in imaginationibus, & extinctionionibus suis, & no obediat ei. Et nulla est differentia inter dimensionem temporalem, cuius probatio diuiditur apud comparationem eius ad sursum, & deorsum: siquidem possibile est affirmare sursum, quo non sit superius, sic potest affirmari ante, ante quod non sit ante verum, non imaginabile, sicut est in ipso sursum. & hoc sequitur, & aduerte huic, quia ipsi conueniunt qd non est ultra mundum vacuum, nec plenum.

AVERROES.

It Auer. Summa huius sermonis sunt duae quaestiones: quarum vna est qd imaginari preteritum, & futurum, quae sunt ante, & post, sunt duo reperta respectu nostrae imaginationis. na possibile est nobis imaginari futurum fieri preteritum, & preteritum, quod fuit an-

tea futurum. & cum sic fuerit, ergo D praeteritum, & futurum non sunt ex rebus existentibus per se, & non habent esse extra animam, sed est res, quam operatur anima. & cum destruat esse motus, destruitur intelligentia huius proportionis, & comparisonis. Attamen responsio eius est qd consecutio motus, & temporis est vera: & tempus est aliquid, quod operatur intellectus in motu: sed motus non destruitur, nec tempus, qm no prohibetur esse temporis, nisi cum entibus non recipientibus motum: esse vero entium mobilium, seu consideratio esse eorum euenit eis tempus necessario: quoniam non sunt hic, nisi duo entia. scilicet ens recipiens motum, & ens non recipiens motum, & impossibile est vt conuertatur vnu eorum ad reliquum, nisi esset possibile conuerti necessarium ad possibile. Si autem motus esset impossibile, deinde reperiretur, tunc de necessitate conuerteretur natura entium non recipientium motum ad naturam recipientium motum. quod est falsum. & hoc esset, qm motus est in re necessario. Et, si motus esset possibile ante esse mundi, tunc res praecedentes recipientes essent in tempore necessario: qm motus est possibile, in eo qd recipit quietem, non autem in priuatione. in priuatione enim non est possibilitas omnino, nisi esset possibile vt priuatio deferreret esse. & ideo impossibile est innovato quin precedat id priuatio, & non est dubium qd separatur priuatio innovati in subiecto recipiente esse innovati, & remouetur ab eo priuatio, sicut est in aliis contrarijs, nam calidum, cum sit frigidum, non conuertitur substantia calidi in frigidum, sed

Disputatio

Ced mutatur subiectum recipies a calido in frigidum. Quæstio autem secunda, & fortior quidem earum, est sophistica, & corrupta. Et summa eius est quod imaginari præcessionem ante initium primi motus, ante quæ non fuit aliquid, quod mouetur, est sicut imaginari quod unum corporum mundi, & est sursum exempli gratia, finit necessario aut ad aliud corpus, aut ad vacuum. nam dimensio est quid sequens corpus, sicut tempus, est quid sequens motum. & sicut est impossibile reperiri corpus infinitum, sic impossibile est reperiri dimensionem infinitam. & cum impossibile sit reperiri dimensionem infinitam, impossibile est finiri omne corpus, ad aliud corpus, aut ad aliquid, in quo consideratur esse dimensio: & est vacuum exempli gratia, & procedet in infinitum: & sic motus, & tempus est quid sequens ea. Si autem impossibile est reperiri motum præteritum infinitum, & fuerit hic motus primus finitus in extremitate initij, impossibile quidem est reperiri in eo ante, nam, si esset ei ante, reperiretur ante primum motum alius motus. Attamen hæc quæstio, ut diximus, est turpis, & est ex locis permutationis sophistica, si legeris artem sophisticam, & hoc quidem permutando iudicium ad quantitatem non habentem situm, in qua non reperitur totum, & est tempus, & motus, a iudicio quantitatis habentis situm, & totum, & est corpus. & ponendo impossibilem priuationem finitæ in quantitate habente situm: probationem quod sit impossibile in quantitate non habente situm, & ponendo actum in eis imaginando additionem, in eo quod est in actu, eiusdem con-

siderationis. Et hic est error manifestus, nam imaginatio additionis de magnitudine reperita in actu, & quod necesse sit ut finiat ad aliam magnitudinem. non est quid reperit in substantia magnitudinis, nec assumitur in definitione eius. Imaginatio vero præcessionis, & postpositionis in motu innouato est quid per se assumptam in definitione eius. nam impossibile est ut sit motus innouatus nisi in tempore, scilicet quod excedat tempus initium eius. Et sic impossibile est imaginari tempus huius extremum, quod non sit finis alterius temporis: postquam fuerit definitio instantis quod sit res, quæ est finis præteriti, & principium futuri. instans enim est præsens: & præsens est medium necessarium inter præteritum, & futurum, & imaginari instans præsens, ante quod non sit præteritum, est falsum. Et non est sic in puncto: nam punctum est finis lineæ, & reperitur cum ea, quia lineæ est quæ scens. & possibile est imaginari punctum, quod sit principium lineæ, & non sit finis alterius lineæ: in istis tamen impossibile est ut reperiat, nec cum tempore futuro, nec cum præterito, & est necessario post præteritum, & ante futurum. & cum impossibile est ei ut sit de se, impossibile est ut sit ante esse futuri, absque eo quod sit finis temporis præteriti. & causa huius erroris est similitudo instantis cum puncto. Demonstratio autem, quod omnis motus innouatus sit ante eum tempus, est quoniam omne innouatum aut non erit, & impossibile est in instanti, in quo verum est dicere quod innouatum sit, quod non sit, remansit ergo quod verum est dicere de eo quod non sit in alio instanti præter primum, de quo verum est dicere quod sit: & inter quælibet

Abet duo instantia est tempus medium: non enim continuatur instans in instanti, sicut non continuatur punctum in puncto: & iam declaratum est hoc in scientijs: ergo ante instans, in quo innouatus est motus, est ipse necessarius. nam, cum imaginemur duo instantia in esse, sit inter ea proculdubio tempus: sursum autem non assimilatur ipsi ante, ut dictum est in hoc sermone, nec instans assimilatur puncto, nec quantitas habens situm assimilatur non habenti situm. Qui autem abasue permittit esse instans, quod non sit præsens, aut præseus, ante quod non sit præteritum, ipse negat tempus, & instans, ponendo instans tale, etiam præsupponit tempus non habens principium. & hæc positio contradicit sibi ipsi. Quare impossibile est ut attribuat esse præcessionis in omni innouato imaginationi. nam qui negat præcessionem, negat innouatum: & qui negat quod sit sursum ipsi sursum, est e contra: quoniam ipse negat sursum simpliciter, & cum auferatur sursum simpliciter, auferitur deorsum simpliciter. Et cum auferantur duo ista, auferatur graue, & leue. & non est actus imaginationis inconueniens in corpore rectorum dimensionum, quod necesse sit ut finiat ad corpus aliud, imo est necessarius. nam corpus rectorum dimensionum possibilis est ei additio: & cui possibilis est additio, id non habet terminum naturaliter. Et ideo sequitur ut finiat corpora recta ad corpus rotundum continens: quoniam est completum, cui impossibile est ut fiat additio, nec diminutio. Et ideo, cum acquirit intellectus imaginari de corpore rotundo quod necesse sit finiri ad aliud præter id, tunc imaginatus est inconueniens, & falsum. Et hæc omnia

non sunt apprehensa apud Loquentes, neque apud eum, qui non inceperit speculari ordine artificiali. Vltimus, quoniam non sequitur tempus motum, sicut sequitur finitas magnitudinem: nam finitas sequitur magnitudinem, quia est in ea, sicut est accedens in subiecto sibi appropriato, & demonstratur tale demonstratione subiecti sui, & est in loco, ubi est subiectum suum. & non est sic in consecutione temporis motui, sed consecutio temporis motui magis assimilatur consecutioni numeri numerato, scilicet, sicut non consideratur numerus in consecutione numerati, & non multiplicatur in multiplicatione eius, sic est dispositio temporis cum motibus, & ideo est tempus unum omni motui, & moto, & reperitur in omni loco, adeo quod, si imaginati fuerimus homines carceratos a pueritia in vna spelunca terre, deterrimabimus quod isti non apprehendunt tempus, eo quod non apprehendunt aliquem motum sensibilem, qui sunt in mundo. Et ideo tenet Aristoteles quod esse motuum in tempore est simile præter omnibus esse numeratorum in numero. nam numerus non multiplicatur in multiplicatione numeratorum, & non demonstratur ei locus, cum demonstratur loca numeratorum. & videtur ei quod propter hoc fuit proprietas eius mensurare motum, & mensurare esse entium, quæ mouentur, in eo quod mouentur, sicut numerus mensurat corpora eorum. & ideo dicit Aristoteles in definitione temporis quod sit mensura motus secundum prius, & posterius, quæ sunt in eo. Et, cum sic fuerit, quemadmodum cum posuerimus numeratum quoddam innouatum, non oportet ut numerus sit innouatus, sed oportet, si fuerit nume

Disputatio

Gnumeratum, ut sit ante id numerus, sic oportet, si fuerit hic motus innovatus, ut sit ante eum tempus. si autem innovatum fuerit tempus, cum fuerit motus demonstratus, quicumque sit, tunc tempus apprehenditur cum motu illo. & hoc quidem facit te intelligere quod natura temporis est remotissima à natura magnitudinis.

ALGAZEL.

Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicitur hoc pondus est tortuosum, mundus. non habet sursum nec deorsum, quia est rotundus, rotundum autem non habet sursum nec deorsum, sed appellatur pars sursum id, quod est prope caput tuum, & deorsum, quod est prope pedem tuum, & est nomen determinatum in comparatione ad te, & pars, quod est deorsum respectu tui, & sursum respectu alteri, cum imaginatus fueris eum esse in alia parte rotunditatis terrae: & etiam planta pedis eius erit in oppositum plantae pedis tui: imo pars, quam imaginatus es sursum ex partibus caeli die, est eadem sub terra nocte: & quod est sub terra, reuertitur supra terram circulariter. Primum vero in esse mundi non potest imaginari ut conuertatur ultimum. & est, quemadmodum, si imaginati fuerimus lignum, cuius una duarum extremitatum sit grossa, alia vero subtilis, & deliberaverimus appellare partem grossam contiguam subtili sursum ad locum, ad quem finitur, aliam vero partem deorsum, non videtur ex hoc esse differentia essentialis mundi: sed sunt nomina diversa, quae sunt ex diversa positione huius ligni, a deo quod, si mutatur situs eius, non mutatur nomen: mundus autem non mutatur: ergo sursum, & deorsum est

proportio absoluta tibi, & non mutantur partes mundi, & superficies eius. Privatio autem praecedens mundum, & finem primum, esse eius est ens essentialis, & non imaginatum ut recipiat permutationem, & fiat ultimum, nec privatio, imaginata à nobis quod sit corruptio mundi, quae est privatio eneiens, potest imaginari quod fiat praecedens: sed extremitates finis mundi, quarum una est prima, & alia ultima, sunt duae extremitates essentialis permanentes, & non potest existimari permutatio in eis permutatione relativi ad eas: & e contra est in dispositione sursum, & deorsum.

Quare possibile est nobis dicere quod mundo non est sursum, nec deorsum: & tamen impossibile est nobis dicere quod esse mundi non habet ante, & post. & cum probatum fuerit ante, & post tunc nihil aliud est dispositio temporis, nisi id, quod est eius per prius, & posterius.

AVERROES.

Alga. Hic sermo responsionis Philosophorum est in ultimitate ruinae. Et summa eius est quod sursum, & deorsum sunt duo relativa, quare evenit eis discursus imaginativus: discursus vero in aeternum, & post non est imaginativus, quoniam in eo non est relatio, sed est intellectualis. Et dispositio huius est, quoniam sursum, imaginatum in aliqua re, possibile est imaginari deorsum in re illa, & deorsum potest imaginari sursum. sed in privatione praecedente innovatum, quae dicitur ante, non potest imaginari quod sit privatio, quod est post innovatum, quae appellatur post. At tamen dubium post hoc remansit eis quoniam Philosophi tenent quod hic sit sursum naturaliter, & est id, ad quod

Ita Aver. Summa huius sermonis est quod, cum imaginati fuerimus motum, invenimus eum eo spacio mensurans eum, quasi sit mensura eius. motus vero est mensuratus, & invenimus hoc spaciū, & mensuram posse poni in eo motum longiorem motu posito primo, & aequalem ei, & convenientem cum eo. & ex hoc spacio dicimus unum motum esse longiorem alio, & cum sic fuerit, & mundo ipsi fuerit spaciū unum apud vos à principio usque ad praesens, ponamus exempli gratia, quod hoc sit mille annorum, & quoniam ipse Deus gloriose poterat creare ante hunc mundum alium mundum, tunc erit spaciū, quod mensurat eum, longius spacio, quod mensurat primum mundum mensura determinata, & sic potest creare tertium ante istum secundum, & quilibet horum mundorum necesse est ut praecedat ad esse eius spaciū, quo potest mensurare mensuram esse eius. & cum fuerit haec possibilitas in mundis, procedatur in infinitum, si quod possit esse ante mundum mundus, & ante mundum illum alius mundus, & procedatur in infinitum. ergo hic est spaciū ante omnes mundos. & hoc spaciū, mensurans omnes, impossibile est

A quod movet leue, & deorsum naturaliter & est id ad, quod movet grave. sin autem, essent grave & leue respectu, & positione. & tenent quod finis corporis, quod est sursum, naturaliter evenit ei in imaginatione finis aut ad vacuum, aut ad plenum. Sed haec ratio opponitur ei apud Philosophos duobus modis. Primo quidem, quoniam ipsi ponunt sursum simpliciter, & deorsum simpliciter, & tamen non ponunt primum simpliciter, nec ultimum simpliciter. Secundo vero, quia adversarius potest opponere quod non est causa imaginationis quod sit sursum ipsi sursum: & procedet hoc in infinitum, ex eo quod est relatiū, sed accedit hoc imaginationi, quoniam ipse non apprehendit magnitudinem, nisi copulatam magnitudini, sicut non apprehendit innovatum, quod non habeat praecedens. Et ideo permutatus est Alga. ex dictione sursum, & deorsum ad ultra, & extra: & dixit, respondens Philosophis, sed respondemus illi dictioni ultra mundum, & extra, & dicimus misdo infra, & extra, &c. usque ad, & haec est causa erroris. & destruxit in hac permutatione id, cum quo disputavit cum Philosophis in assimilatione finis in tempore fini magnitudinis. nos autem iam declaravimus modum fallaciae in hac assimilatione, id quidem, quod sufficit, & declarabimus quod sit quaestio philosophica. & non oportet id hic reiterare.

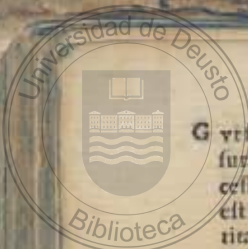
ALGAZEL.

Alga. Ratio autem alia apud eos ad probandum aeternitatem temporis. Dixerunt non est dubium apud vos quod Deus gloriose poterat creare mundum, antequam creasset eum spacio centum annorum, aut ducentorum, aut mille, & sic in infinitum. haec

autem spacia distinguuntur mensura, & quantitate. Et impossibile est quin affirmemus aliquid ante esse mundi extensum, & mensuratum, cuius pars aliqua sit durabilior, & longior alia. Et impossibile est quin affirmemus aliquid ante esse mundi, &c. usque ad ergo ante mundum apud vos est aliquid habens quantitatem divisibilem, quod est tempus: ergo ante mundum est apud vos tempus.

AVERROES.

Alga. Summa huius sermonis est quod, cum imaginati fuerimus motum, invenimus eum eo spacio mensurans eum, quasi sit mensura eius. motus vero est mensuratus, & invenimus hoc spaciū, & mensuram posse poni in eo motum longiorem motu posito primo, & aequalem ei, & convenientem cum eo. & ex hoc spacio dicimus unum motum esse longiorem alio, & cum sic fuerit, & mundo ipsi fuerit spaciū unum apud vos à principio usque ad praesens, ponamus exempli gratia, quod hoc sit mille annorum, & quoniam ipse Deus gloriose poterat creare ante hunc mundum alium mundum, tunc erit spaciū, quod mensurat eum, longius spacio, quod mensurat primum mundum mensura determinata, & sic potest creare tertium ante istum secundum, & quilibet horum mundorum necesse est ut praecedat ad esse eius spaciū, quo potest mensurare mensuram esse eius. & cum fuerit haec possibilitas in mundis, procedatur in infinitum, si quod possit esse ante mundum mundus, & ante mundum illum alius mundus, & procedatur in infinitum. ergo hic est spaciū ante omnes mundos. & hoc spaciū, mensurans omnes, impossibile est

Disputatio

G ut sit privatio: privatio. n. non mensuratur: & non erit nisi quantitas ne cessario: nam mensuras quantitates est quantitas necessario. Igitur quantitas mensurans est id, quod nos appellamus tps, & apparet qd sit prius esse oibus rebus, que imaginare sunt innovari, sicut mensura debet esse precedens mensurato in esse. Et quoadmodum, si fuerit hoc spacium, qd est tempus, innovatum in Inovatione primi motus, necesse est vt sit ante id spaciu, quod est mensurans id, & in eo est innovatum, & est quasi mensura ei: sic necesse est vt sit ante omnem mundum, cuius esse imaginatur spacium eum mensurans. Igitur hoc spaciu non est innovatum, nam, si esset innovatum, esset ei spaciu id mensurans: na oē innovatum habet spaciu id mensurans, quod appellatur tempus. Et hic est magis conueniens modus modorū, quibus ponitur hic sermo: & est via Anicennę in probatione esse temporis. Attamen eum intelligere est difficile, qm omne possibile est spacium copulatum ei. & est locus questionis, nisi cum conceditur qd possibilitates, que sunt ante mundum, sunt de natura possibilitatis repertę in hoc mundo id est sicut possibile quod est in hoc mundo, de natura eius est vt eneniat ei tempus, sic possibile, quod est ante mundum. hoc tamen est manifestum in possibili, quod est in mundo, vnde potest imaginari ex eo esse temporis.

ALGAZEL.

A It Alga. Dubitatio autem est. quoniam hoc totu est ex operatione imaginationis. & magis conueniens modorum, circa ablationem precessionis temporis, est cum dicimus

vrum fuerat in potestate Dei creare orbem superiorem in elevatione eius, maiorem eo, quo creauit eum. Si autem dixerint non, ergo est deficientes. Si vero dixerint sic, vt duo brachia, vel tria, & sic proceder in infinitum, tunc in hoc est affirmare dimensionem vltra mundum habentem mensuram quantitativam. nam eleuatum mensura duorum brachiorum, aut trium occupabit locum maiore eo, quem occupabat aliud per duo brachia, vel tria. ergo vltra mundum, fm hoc, est quantitas determinans habentem, quantitatem, & est corpus, aut vacuum, igitur vltra mundum est vacuum, aut plenum, &c. vsq; ad & responsio nostra, imaginando in imaginatione exilimationem possibilitatu temporalu ante esse mundi, est sicut responsio vestra, imaginando in imaginatione exilimatio nem possibilitatum localium vltra esse mundi.

AVERROES.

A It Auer. Hoc consequens vt esset, cum fuerit possibile addere mensuram corporis mundi in infinitum. nam sequitur secundum hoc, vt reperiat a Deo glo. aliquid finitum, quod precedent possibilitates quantitativę infinite, & cum hoc fuerit possibile in possibilitate magnitudinis, erit et possibile in possibilitate tēporis, & erit tēpus finitum in extremis suis, licet fuerint ante id possibilitates temporales infinite. Attamen responsio ei est, qd imaginari mensuram mundi maiore, seu minore ea, que est, nō est veru, imo est impossibile: & nō sequitur ex eo, qd hoc est impossibile, vt sit imaginatio possibilitatis alterius mundi ante hunc mundu impossibile, nisi natura

A tura possibilitariam innovata fuerit & non fuerit esse mundi nisi due natura, natura scilicet necessarij, & impossibilis. & manifestu est quod iudicium intellectus de esse naturarum triu non deficit, nec deficiet in iudicando de esse necessarij, & impossibilis. Hęc autem questio non sequitur Philosophis, qm ipse tenent qd mundus impossibile est vt sit minor eo, quod est, nec maior. Si autē admittitur, vt sit magnitudo maior magnitudinē alia, & hoc in infinitu, tunc possibile est vt reperiat hęc mensuram absq; sine, & si admittit vt reperiat habens mensuram absq; sine, tunc erit ens habens mensuram infinitu in actu. & hoc est id, quod iam declaravit Arist. additionem in habente mensuram in infinitum esse falsam. Sed in opinione eius, qui admittit hoc, ex eo qd evenit ei defectu in Deo, bene conuenit ei hęc questio. nam possibilitas hic est intellectualis, sicut est ante mundum apud Philosophos. & propterea qui dicit de innovatione mundi Inouatione temporali, & dicit esse oē corpus in loco, sequit ei necessario vt sit supra eū locus, & hoc est aut corp⁹, in quo sit Inouatio, aut vacuum. nam locu necesse est precedere innovatum necessario. & ideo qui destruit naturam vacui, & dicit finitē corpus, non poterit ponere mundum innovatum. Et ideo qui negat ex posterioribus sectę Assarię esse vacuu, separat radices hominum. quod non video in eis: sed recitavit mihi hoc aliquis, qd operam dedit opinioni horum hominum. Si autem esset operatio huius spacij mensuratis motum, quod est quasi mensura motus de operatione imaginationis falsę, sicut ima-

ginatio mundi maioris, aut minoris eo, quod est, nō erit tempus in rerum natura, na tempus nihil aliud est, nisi id, quod apprehendit intellectus de hoc spacio mensurante motum. & cum fuerit per se notum qd tempus reperitur in rerum natura, oportet vt sit hęc operatio rationis ex operationibus eius veris attributis intellectui, non ex operationibus attributis imaginationi.

ALGAZEL.

A It Alga. Nos autem dicimus qd id, quod non est possibile, non est attributum posse: & esse mundu maiore & minore eo, quod est, non erit posse: ergo nō est imaginabile.

AVERROES.

A It Auer. Hęc est responsio ei, quod negavit secta Assaria de positione mundi, qd impossibile est vt ponat eum Deus glo. maiore, aut minorem, est defectus Deo glo. quoniam defectus non est defectus, nisi eius, cui attribuitur posse, non autem de re falsa.

ALGAZEL.

D E inde dixit Alga. dubitans eis, hęc aut exculatio est inconueniens tribus modis. Quorum vnus est, qd hoc est predominium intellectus, na intellectus considerans mundum maiorem, aut minorem eo, qd est, brachio, non est sicut consideratio coniunctionis inter nigrū & album, & esse ac privationem. impossibile autem est collectio inter ablationem, & affirmationē, & ad id conuertuntur omnia mēdacia, ergo est sententia corrupta.

AVERROES.

A it Auer. Sermo in hoc, sicut dixit, est predominiu intellectus, qui

Disputatio

Cui est primo aspectu, sed apud Intellectum verum non est predominanti: nam sermo de possibilitate huius, seu de privatione possibilitatis eius indiget demonstratione. & ideo dixit verum, cum dixit quod impossibilitas huius non est sicut consideratio coniunctionis inter nigrum, & album, quoniam manifestum est per se esse falsum. Esse vero mundum maiorem, aut minorem eo, quod est, impossibile esse, non est notum per se. mendacia autem, licet conuertantur ad mendacia per se nota, conuertuntur tamen duobus modis, quorum Vnus est, quod hoc sit notum per se esse falsum. Secundus vero, ut consequatur a positione eius consequens proximum, aut distans falsitati ex falsitatibus per se notis quod sint falsae. verbi gratia, si positum fuerit possibile esse mundum maiorem, aut minorem, sequitur ex eo ut sit extra eum plenum, aut vacuum: & ponere extra eum plenum, aut vacuum sequitur ex eo falsum ex falsitatibus: ex vacuo quidem esse dimensionem separatam: ex corpore vero ipsum esse mobile sursum, aut deorsum, aut circulariter. si autem hoc fuerit, sequitur ut sit pars alterius mundi: & iam declaratum est esse alium mundum cum isto, esse falsum in scientia naturali: falsum sequeretur vacuum. nam mundus non potest evadere a quatuor elementis, & corpore circulari, quod movetur circa ea. Qui autem desiderat scire hoc, percutiat id cum digito suo in locis, ubi debet hoc considerari, & hoc post conditiones, quae precedere debent speculanti speculatione demonstrativa. Deinde recitavit secundum modum.

ALGAEZEL.

Alga. Si autem mundus sit corruptus, prout est cum impossibilitate essendi maior, seu minor eo, quod est, tunc esse eius, prout est, est necessarium, non autem possibile: necessarium autem non indiget causa, & tunc dixerunt id, quod dixerunt Dhariae de ablatione agentis, & ablatione cause, quae est causa causarum. & haec non est opinio vestra.

AVERROES.

Alga. Responso huius, secundum opinionem Aui, est in promptu. nam necessarium in esse apud eum est duplex, necessarium in esse ex se, & necessarium in esse ex alio. Attamen responso apud me in hoc est melior, nam sequitur de necessitate ut in rebus necessariis secundum hunc sermonem non sit nec agens, nec facies, verbi gratia instrumentum, quo scaturit ignis, est instrumentum mensuratum in quantitate, & qualitate, & materia, scilicet quod non potest esse sine ferro: & impossibile est ut sit absque figura ferrae, & impossibile est ut sit ferrae in quacumque mensura fuerit: & tamen nemo dicit quod ferrae sit necessaria in esse. Et vide quanta est pulchra ista sophisticatio. Si autem auferatur necessitas quantitatuum rerum factarum, & qualitatuum, & materiarum, ut putat secta Assaria in creaturis cum Deo Glo. auferetur scientia reperta in agente, & in creatis: & esset possibile, ut omne agens sit magister, & omne imprimens in entibus creans. & hoc totum est destructio intellectus, & scientiae.

ALGAEZEL.

Alga. Tertius autem, quod hoc corruptum, non deficit aduersarius tenere oppositum eius, & dicit

Prima.

33

Alga. non sicut esse mundi ante esse eius possibile, sed conuenit esse possibilitati absque additione, seu diminutione. Si autem dixeritis, iam permutatum est antiquum a non posse ad posse, dico ex eo quod esse non fuerat possibile, non erat denominatum in posse determinato, & diminutio aduentus eius, quod impossibile est, non indicat non posse. Si vero dixeritis quomodo erat impossibile, & factum est possibile: dicimus non esse falsum esse aliquid impossibile, aliquid vero possibile. Si autem dixeritis tempora sunt aequalia, de vobis & mensura: quoque sunt aequales, & quomodo erit mensura aliqua possibilis, & tamen maior, aut minor impossibilis? si autem hoc non est falsum, similiter & illud non est falsum, haec est via quaestionis, & verificationis in responsione, quod id, quod dixerunt de imaginatione possibilitatum, nihil est. Quod autem concedi debet, est quod Deus gloriose est aeternus, potens quidem, cui nunquam deficit actio, si voluerit: & non est in hoc posse aliquid, quod affirmet tempus durabile, nisi imaginatio commiscuerit ei alia.

AVERROES.

Alga. Summa huius sermonis est quod dicit secta Assaria Philosophis, haec quaestio est apud nos mendosa, scilicet sermo dicentis mundum esse possibile maiorem, & minorem esse. quoniam haec quaestio imaginatur secundum opinionem dicentis possibilitatem precedere exitum rei ad actum, scilicet se rei possibilis, sed dicitur quod possibilitas est cum actu, prout est absque additione, seu diminutione. Attamen dicimus quod negatio praecessionis possibilitatis rei possibili est negatio necessarii. nam possibile opponit ei, quod

est impossibile, absque medio inter ea. si autem res esset impossibilis ante esse suum, est impossibilis necessarius: & ponere impossibile in esse est falsum inconueniens: ponere vero posse in esse, est falsum posse, non autem falsum inconueniens. Quod autem possibilitas cum actu sit falsa patet: quoniam possibilitas, & actus sunt duo opposita, quae non congregantur in uno tempore: ergo illis sequitur quod non reperitur possibilitas nec cum actu, nec ante. Et consequens verum sectae Assariae in hoc sermone non est, quod permutes aeternum a non posse ad posse, non enim appellatur non potens qui non potest operari impossibile: sed consequens verum est, ut res permuteatur de natura impossibilis ad nam esse, & est sicut conuersio necessarii ad posse. Ponere vero aliquid in aliqua hora impossibile, & posse in alia non remouet id a natura possis. nam haec dispositio omnis possibilis, verbi gratia quod possibile, esse eius est falsum in hora, quoniam est esse eius contrarium in subiecto suo. Cum autem consistatur aduersarius quod aliquid sit impossibile in aliqua hora, possibile vero in alia, iam confessus est quod res sit de natura possibilis simpliciter, non autem de natura impossibilis. & sequitur ex hoc, cum ponitur quod mundum fuisse impossibile ante inuentionem eius aeternitate infinita, ut sit, cum inuenitur, & permutata natura eius ab impossibili ad possibile. haec autem quaestio est alia a quaestione, de qua loquebamur, & iam diximus quod processus a quaestione ad quaestionem est operatio philosophica. Cum autem dixit & verificatio in responsione, quod id, quod dixerunt de possibilitatibus, nihil est, quod autem concedi debet, &c. licet in

Extra ord. Auer. E hoc

hoc loco non sit aliquid, quod necessitet esse tempus æternum, ut dixit, est tñ aliquid, quod necessitat possibilitatem essendi mūdum æternum, & sic etiam tempus: nam Deus glo. non defecit esse potens in actione, & non est hic, quod necessitet impossibilitatem copulationis operationis eius continue cum esse eius: sed forte oppositum huius indicat impossibilitatē, & est quod nō erit potens in aliqua hora, potens vero in alia, & nō dicitur de eo q̄ sit potens nisi temporibus determinatis finitis: & tñ ipse est ens æternum, & antiquū.

H Et redijt questio verum sit possibile, vt sit mundus antiquus, & æternus, aut inouatus, aut erit posse vt sit inouatus, & impossibile vt sit antiquus. Si autem fuerit inouatus. vtrū sit possibile vt sit actio prima, vel ne. Si autem non erit intellectui possibilitas perueniendi in vnum horum op̄ positō, tūc reuertitur ad auditum. & non numeratur hæc questio iter intellectualis. Et, cum dixerimus q̄ primū impossibile est ei dimittere operationem bonam, & operari prauā, qm̄ est diminutio ei, quæro quæ est maior diminutio q̄ ponere actionē æterni finitā, & terminatā in actione inouati, cum hoc, q̄ actio terminata imaginatur ab agente terminato, nō aut ab agente antiquo, nō terminato, nec in esse, nec in actione? & hoc totum, vt vides, non latet eū, qui habet etiam paucum visum in intellectualibus. Et quomodo est impossibile agenti æterno quin ante actionem, quæ emanauit ab eo in præteritā, sit actio alia, & ante actionem actio, & procedet hoc in intellectu nostro in infinitum, sicut procedit esse eius, & agētis in infinitū. nam

ille, cuius esse nō adæquatur tēpus, & nō comprehendit eū ab extremitatibus eius, necesse est vt actio eius nō comprehendatur a tempore, & nō adæquatur ei tempus terminatū. qm̄ oē eius nō retardatur actio eius esse eius, nisi quia deficit in esse suo aliquid, s. q̄ non erit in esse suo perfecto, aut quia est ex eligētibz, & retardatur actio eius esse eius ppter electionem. Qui autem ponit q̄ ab æterno non emanat nisi actio noua, iam ponit q̄ actio eius aliquo modo est violenta, & q̄ nulla sit ei electio in actione sua illo modo.

ALGAZEL.

A It Alga. Tertia ratio de antiquitate mundi est q̄ Philosophi tenuerunt, dicentes q̄ esse mūdi fuit possibile ante esse eius, nam falsum est vt sit impossibile, deinde fiat possibile. Et hoc quidem possibile nō habet principium, & non defecit esse permanens, & non defecit mundum possibilem esse: quoniam non est hora horarum, in qua possibile sit denominare mūdum esse impossibile. & cum possibilitas non defecerit, tūc possibile circa conuenientiā possibilitatis non defecit, nam dicere est possibile esse est q̄ nō est impossibile esse eius, & cum fuerit esse eius possibile in æternum, non erit falsum esse eius in æternum. Sin autem, si esset falsum esse eius semper, & inconueniēs, dicemus q̄ esse esse eius in æternum. si autē est falsū dicere ipsum esse posse in æternum, est falsum dicere possibile non defecit, & si falsum est dicere posse nō defecit, erit verum q̄ possibile hēt principium. & cum fuerit verum habere principium, erit ante hoc impossibile, & veniet res ad affirmandum horam.

A horam, in qua non fuit mundus possibilis, & non fuit ipse Deus glori. potens in eo.

AVERROES.

A It Auer. Qui autem cōcedit q̄ mundus, anteq̄ fuisset, fuerat possibilis possibilitate non deficiente, necesse est ei esse mundum æternum. nam id, quod nunq̄ defecit esse possibile, si postum fuerit nō defecisse esse, non sequitur expositione eius inconueniens, & quod est possibile vt sit æternum, necesse est vt sit æternum. id enim, quod possibile est ei vt recipiat æternitatem, possibile est ei, vt non sit corruptibile, nisi sit possibile vt corruptum fiat æternū. & id dicit sapiēs Arist. q̄ possibilitas in rebus æternis est necessaria.

ALGAZEL.

A It Alga. Dubitatio autem est vt dicatur mundus nō defecit esse possibilis in nouationis, & nō reperitur aliqua hora, in qua nō imaginetur inouatio eius. & cum imaginetur ens in æternum, nō erit inouatum, & non erit quid eueniens cōuenientiæ possibilitatis, sed in cōtrarium eius. & hoc est, sicut sermo eorū de loco, s. q̄ considerate mundū maiorem, & creare corpus supra mundum est possibile, & sic tenere aliquid superius aliud supra hoc, & sic in infinitum, & non est finis possibilitati additionis, & cū hoc eēt plenum simpliciter infinitum est impossibile, & sic ens, cuius extremitas non finitur, impossibile. sed quem admodum dicit q̄ possibile sit corpus finitum, i. hñs superficiem, & q̄ non poterit cōsiderare id in magnitudine, & paruitate, sic quoq̄: possibilitas in nouationis, & principium ipsius esse non requirit præcessionem, & post-

positionem, & radix essendi in noua D tū est eius, quod est posse, non aliud.

AVERROES.

A It Auer. Qui autē ponit q̄ ante mūdum fuerat possibilitas vna numero, quæ non defecit, necesse est ei dicere vt sit mundus æternus. Qui vero ponit q̄ ante mūdū fuerans possibilitates in æternum, non finitæ numero, vt posuit Alga. in responsione, sequitur ei vt ante hunc mundum sit mundus, & ante mundum secundum mundus tertius, & procedet in infinitum. sicut est in indiuiduis hominum: & præcipue cū ponatur corruptio præcedentis conditio requisita. in esse subsequēntis. **E** ver. g. si Deus glo. erat potēs creare ante hunc mundum alium mūdū, & ante illum aliam, necesse est procedere in infinitum. sin autē, sequeretur vt perueniat ad mundum, ante quē non est possibile creare alium mundum. Attamē hoc non dicunt Loquētes, & non ponunt id in rationibus suis, quibus ratio cinantur de creatione mundi. Quod autē possibile esset vt sit ante hunc mundum mundus alius in infinitum, hæc qui de positio existimatur q̄ non sit inconueniens: sed, cū speculetur de ea, apparet q̄ sit inconueniēs. quoniam sequitur vt sit natura mundi nā vnus indiuidui, quod est in hoc mūdo generabili, & corruptibili. & erit emanatio eius a primo principio, eo modo, quo emanauit ab eo indiuiduū: & hoc mediāte moto æterno, & motu æterno: ergo erit hic mūdus pars alterius mūdi, sicut est in indiuiduis generabilibus: & corruptibilibus in hoc mundo, & de necessitate perueniet ad mundum æternum in indiuiduate, aut procedet. & cū de necessitate

cessitate absconditur processus, igitur abscessio eius in hoc mundo est dignior, scilicet ponendo cum vno numero, & aeternum.

ALGAZEL.

A It Alga. Rō Quarta est. Quoniam ipsi dicunt omne innovatum praeceeditur a materia: innovatio. n. indiget materia: igitur materia non erit innovata. Quod autem innovatur, sunt formae, & accidentia, qualitates quidem super materias, &c. vlcq; ad, & non erit materia primam innovari falsum.

AVERROES.

H It Auer. Summa huius sermo nis est q; omne innovatum est possibile ante innovationem eius: & possibilitas praesupponit rem, in qua existit, & est subiectum recipiens re possibilem: nam possibilitas, quae est ex parte recipientis, non debet aliquis existimate q; sit possibilitas, q; est ex agente. cum enim dicimus de Socrate quod possibile est vt faciat hoc, est aliud q; dicere in re facta q; sit possibile: quare conditionatur in possibilitate agentis possibilitas patientis, agens enim impossibile est vt agat impossibilia, & cum non sit possibile vt sit possibilitas praecedens innovatum absq; subiecto omnino: & impossibile est vt agens sit subiectum, nec possibile: nam possibile cum perueuerit ad actum, aufertur possibilitas: igitur non remanet nisi q; sit subiectum possibilitatis res recipiens possibilitatem: & est materia. materia autem non generatur, in eo q; est materia, qm indigeret alia materia, & procedet in infinitum. sed, si materia generaretur, est i eo q; est composita ex materia, & forma. & omne generatu generatur ex alio: &

tunc aut procedet in infinitum dicitur in materia infinita: & hoc est falsum, licet imaginari fuerimus motorem aeternum: non enim reperitur aliquid in actu infinitum: aut aduenient ad eam formae, vna quidem post aliam in subiecto quidem non generabili, nec corruptibili, & aduentus earum vnus post ablationem alterius aeternus, & circularis. Si autem hoc fuerit, necesse est esse hic motu aeternum, qui faciat aduentum huius post ablationem alterius, quae sunt in generabilibus, & corruptibilibus in aeternum. qm apparet q; gnatio vnus cuiusq; gnatio est corruptio alterius, & corruptio eius gnatio alterius, & q; non sit aliquid ex nihilo. na gnatio e conuersi rei, & mutatio eius ex eo, qd est i potentia, ad actum. Quare impossibile est vt sit privatio rei id, quod defert esse, nec eadem cum re, quae denominatur generari, s; q; dicamus de ea q; generata est. remanere ergo vt sit hic aliquid subiectum formarum contrariorum, & est id, cui adueniunt formae successiue.

ALGAZEL.

A It Alga. Dubitatio est vt dicatur, possibilitas, qua ponit, reuertitur ad iudicium intellectus, & omne, quod intellectus considerat esse eius, & non prohibetur ei id considerare, appellamus possibile. si autem prohibetur, appellamus falsum, & inconueniens. si vero non poterimus considerare priuatione eius, id appellamus necessarium. Haec autem sunt iudicia intellectualia, non indigentia quidem aliquo, adeo q; perueniat ei denominatio. Et hoc quidem probatur tribus rationibus. & prima est haec. quoniam, si possibilitas determinaret aliquid ens, ad

ALGAZEL.

A It Alga. Et secunda est, qm nigredo, & albedo, determinat intellectus in eis ante esse earum q; sint possibles. Si autem haec possibilitas referatur ad corpus, in quo sunt, ita q; dicatur dispositio eius, q; hoc corpus posse est vt denigretur, & dealbetur, & cum albedo in se non sit possibilis, & non habeat denominationem possibilitatis: sed posse est corpus, & possibilitas referat ad id: tunc dicimus quid est iudicium nigredinis, & albedinis, in se, vtrum sit posse, aut necessarium, aut im posse? & non potest enadi quin dicat q; sit posse. & significat q; intellectus, & determinatio circa possibilitatem non indigent pone substantiae entis, ad quod referatur possibilitas.

AVERROES.

A It Auer. Haec est fallacia. nam posse dicitur de recipiente, & recepto: id autem, quod dicitur de subiecto recipiente, opponitur ei impossibile: id vero, quod dicitur de recepto, opponitur ei necessarium. Quod autem denominatur a possibilitate, cui opponitur im posse, non est id, quod existit in actu a possibilitate, ex eo q; existit in actu: qm, cum exierit, aufertur ex eo possibilitas. denominatur tamen a possibilitate, ex eo q; est in potentia. & subiectum huius possibilitatis est subiectum, quod permuratur ab esse in potentia ad esse in actum. & hoc est manifestum ex definitione possibilis. nam est id, qd non est, & est in posse vt sit & non sit. Et hoc non ens possibile, non est posse ex eo q; non est, nec ex eo q; est in actu, sed est possibile ex eo q; est in potentia. Et ideo dixit secta Namatezela q; id, quod non est, sit substantia quaedam, nam id, quod non est, est contrarium ipsi esse: & vnusquodq;

E iij disert

A ad quod referat, & dicitur q; sit possibilis ad id, sic etiam impossibilitas determinaret aliquid ens, & dicitur esse impossibilitas ad id. impossibile autem non habet esse in se, nec materiam, in qua fiat inconueniens, adeo q; referatur impossibilitas ad materiam.

AVERROES.

A It Auer. Quod autem possibilitas determinet materiam existentem, hoc patet. qm alia intellecta vera non euadunt quin determinent aliquid ens extra animam, postquam verum, vt dictum est in definitione eius est, vt reperitur in anima, sicut euadet ex dicto nostro aliquid esse possibile, quin determinet hoc intellectum aliquid, in quo reperitur haec possibilitas. Attamen, assumere probationem, q; non determinet intellectum possibilitatis aliquid ens, in quo sustentatur, est sermo sophisticus. nam impossibile determinat subiectum, sicut ipsum possibile. & hoc patet. impossibile enim est oppositum possibili. contraria autem opposita determinant proculdubio subiectum, nam impossibilitas est negatio possibilitatis. si autem possibilitas determinauit subiectum, tunc impossibilitas, quae est negatio huius possibilitatis, determinat etiam subiectum, vt dicimus q; esse vacuum est impossibile, qm esse dimensiones separatas est impossibile extra corpora naturalia, & infra: & dicimus q; ambo contraria impossibile est esse in eodem subiecto. & dicimus q; esse impossibile duo esse vnum: & hoc quidem in esse. & totum hoc est manifestum per se: & nihil est consideratio huius sophisticacionis hic adductae ab eo.

Confertur ab alio. & cum auferatur priuatio alicuius rei, est loco eius esse eius. & cum auferatur esse eius, est loco eius priuatio eius. & qui substantia priuationis, impossibile est vt conuertatur in esse, nec substantia esse conuertatur in priuationem, necesse est vt recipiens ea sit quid tertium prater ea, & est id, quod denominat a possibilitate, & generatione, & permutatione a denominatione priuationis ad denominationem ipsius esse. priuatione. n. non denominatur a generatione, & mutatione, nec res, quae fit in actu, denominatur hoc: & generatum, cum erit in actu, auferatur ab eo denominatione generationis, & mutationis, & possibilitatis: ergo non potest euadi de necessitate ab aliquo denominatio a generatione, & mutatione, & conuersione ex priuatione ad esse, si cut est in permutatione contrarietatis vnus ad aliud, q. necesse sit esse eis subiectum, in quo adueniunt vnum quidem post ablationem alterius, nisi q. in mutatione, quae est in alijs accidentibus, est in actu, in substantia vero in potentia. Nec possumus etiam ponere hoc denominatum a possibilitate, & mutatione rem, quae est in actu, ex qua fit generatio, ex eo q. est in actu, qm hoc etiam deperditur: id aut, ex quo fit generatio, oportet vt sit pars generati. Igitur hic est subiectum necessario recipiens possibilitatem, qd est sedes mutationis, & generationis: & est id, quod dicitur generari, & mutari, & permutari ex priuatione ad esse. Nec possumus ponere hoc de natura rei exeuntis in actum, s. de natura entis in actu. nam, si hoc esset, non generaretur ens. generatio. n. est ex non ente, non ex ente. nam natura est qd, ad quod conuenerunt Philosophi,

& secta Mahatazela q. reperitur: nisi q. Philosophi tenent q. non erit denudatum formis repertis in actu, sicut licet non erit denudatum ipso esse: permutat in ex esse ad esse, sicut permutatur sperma exempli gratia ad sanguinem, & permutatio sanguinis ad membra sensitua. nam, si esset denudatum ipso esse, esset ens in se. si autem esset ens in se, non esset ex eo generatio. & hoc quidem apud eos est id, quod appellat materiam: & est causa generationis, & corruptionis: & omne ens denudatum ab hac natura est apud eos non generabile, nec corruptibile.

ALGAZEL.

Alga. Tertia vero, q. animae humanae apud eos sunt substantiae existentes per se, & non sunt corpus, neq. materia, nec copulata ad quatuor materiam, & sunt innouatae, prout tenet Auicenna, & verificantes ex eis, & habent possibilitatem ante inuolutionem suam, & non habent substantiam, nec materiam vt sit possibilitas earum denominatione relatiua, & non reducitur ad posse potentis, nec ad agens, & sciendo ad quid reducitur, conuertitur hoc contra eos.

AVERROES.

Alga. Nunq. vidi sapientis esse dictum, q. anima fuerit in nouata inuolutione vera, & postea q. sit remanens, nisi id, quod recitauit Auicenna. omnes tamen consentunt q. inuolutio eius sit relatiua, & est peruentio eius ad possibilitates corporales, recipientes quidem hanc continuationem, sicut possibilitates, quae sunt in speculis ad copulationem radij Solis cum eis. & luxa possibilitas apud eos non est de natura possibilitatis formarum generatarum

Aratatum, & corruptatum, sed est possibilitas modo, quo opinatur demoststratione adducere nos ad eam. & subiectum huius possibilitatis est natura diuersa a natura materiae. & non percipiet opiniones eorum in his rebus nisi qui opera dederit libris eorum cum conditionibus, quas dixerunt. & attributa, quae dixerunt, cum perfectione scientiae innatae, & magistro sapiente. Dubitare aut Alga. in rebus hac dubitatione non conuenit tibi, qualis ipse est. Nam non euadet ab vno duorum aut enim ipse sciuit haec omnia secundum veritatem, & adduxit ea hic prater veritatem: & haec est operatio prauorum: aut non intellexit ea secundum veritatem, & dubitauit in sermone, mediante re, quae non comprehendit scientiam: & haec est operatio ignorantium. Ille autem vir, absit apud nos ab his duabus denominationibus, licet non possint boni euadere, quin vilipendant eum. Attamen vilipensio Alga. est copulatio huius libri, & forte coactus fuit propter tempus, & locum eius.

ALGAZEL.

Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicatur reuersio possibilitatis ad iudicium intellectus est quid falsum. qm nihil est iudicium intellectus, nisi scientia de possibilitate: possibilitas autem est scitum, quod est diuersum a scientia. sed scientia est, quae id comprehendit, & id sequitur, & alligatur rei, prout est scientia autem, si imaginatum fuerit q. sit priuatio eius, non deperditur scitum, quod est possibile, sed remanet possibile possibile, licet non sciatur. scitum vero, cum imaginatum fuerit auferri, auferetur scientia.

scientia autem, & scitum sunt duo, quorum unum est sequens, aliud vero attrahens, &c. vsq. ad, & erit possibilitas denominationis eis hac via.

AVERROES.

Alga. Quod posuit in hoc capitulo est sermo verus, & de clarabitur tibi hoc ex eo, quod diximus de intelligentia naturae possibilis.

ALGAZEL.

Alga. contradicens sapientibus. Et responsio est q. reuersio possibilitatis, & necessitatis, & impossibilitatis ad iudicia intellectualia est vera. & id, quod dixerunt, quod dispositio iudiciorum intellectus est scientia eius, & scientia determinat scitum, dicitur eis, quemadmodum coloratio, & animalitas, & alia iudicia vniuersalia sunt permanentia in intellectu apud eos, & sunt scientiae, quibus dicitur non esse scita, & scita quidem eorum non habent esse demonstratum, adeo q. declarauerunt Philosophi quod vniuersalia reperiuntur in scientiis, non autem demonstrata: esse vero demonstratum est in particularibus indiuidualibus, quae sunt sensibilia, non autem intellectualia, sunt tamen causa considerationis intellectus, & faciendi iudicium abstractum a materia intellectuali: ergo coloratio est iudicium abstractum in intellectu prater nigredinem, & albedinem. & non potest imaginari, cum fuerit color, qui non sit niger, nec albus, nec alius color. & confirmata est intellectui forma colorationis absque differentia, & dicitur quod sit forma, cuius esse est in scientiis, non autem demonstrata

E iij si

si autem hoc non fuerit impossibile, sic non erit impossibile id, quod diximus.

Auerroes. Hic est sermo philosophicus, nam possibilitas est quid uniuersale habens particularia re-
perta extra animam, ut sunt alia uniuersalia. scientia autem non est scientia rei uniuersalis, sed est scientia particularium modo uniuersali, quem facit intellectus in particularibus, cum abstrahit ab eis naturam unam communem, quae diuisa est in materiis, & uniuersale non est natura eius natura rerum, quibus est uniuersale. At tamen ipse in hoc sermone fallitur, accipiens quidem naturam possibilitatis pro natura uniuersali, absque eo, quod sunt ibi particularia, in quibus sustentatur hoc uniuersale, & possibilitas uniuersalis. uniuersale autem non est scitum, sed cum eo sciuntur res, & est quid repperit in natura rerum scitae in potentia, & nisi esset hoc effectus comprehensio eius particularium, in eo quod sunt uniuersalia, comprehensio falsa. hoc autem sic esset, si non sciti esset particularis per se, non autem per accidens. sed est contrarium. hoc scitum est particulare per accidens, uniuersale vero per se. & ideo cum non comprehendit id intellectus, ex eo quod est uniuersale, fallitur in eo, & iudicat de eo iudicio falso. cum autem abstraxerit naturas, quae sunt in particularibus a materiis, & posuerit eas uniuersales, bene potest de eis iudicare iudicio vero, & quod non misceantur ei naturae. & possibilitas est una harum naturarum. Vltimus sermo Philosophorum quod uniuersalia reperiuntur in intellectu, non autem demonstrata, intentio eorum in eo est, quod reperiuntur in actu in intellectu, non au-

tem demonstrata, & non ponunt quae non reperiuntur omnino demonstrata, sed volunt quod sunt in potentia, & non in actu. nam, si non essent, omnino essent falsa. & cum fuerint extra intellectum, sunt in potentia, & possibile est extra animam in potentia. ergo hoc modo assimilatur natura eorum naturae possibilis. Et ex eo conatus est facere philosophationem, quam assimilauit positatem vltibus, quia sunt conuenientia, & eade, circa esse, quod est in potentia. Vltimus posuit quod Philosophi dicit quod vltima non habet esse extra animam omnino, & intulit ex hoc, quod possibile non habet esse extra animam omnino.

Auerroes. Hic totus est sermo vanus, & cadens, quoniam non est dubium apud eum quod iudicia intellectus sunt iudicia ei secundum naturas rerum extra animam. & si non esset extra animam, nec possibile, nec impossibile, tunc essent iudicia intellectus in hoc, ac si non esset iudicium, & non esset differentia inter

tem demonstrata, & non ponunt quae non reperiuntur omnino demonstrata, sed volunt quod sunt in potentia, & non in actu. nam, si non essent, omnino essent falsa. & cum fuerint extra intellectum, sunt in potentia, & possibile est extra animam in potentia. ergo hoc modo assimilatur natura eorum naturae possibilis. Et ex eo conatus est facere philosophationem, quam assimilauit positatem vltibus, quia sunt conuenientia, & eade, circa esse, quod est in potentia. Vltimus posuit quod Philosophi dicit quod vltima non habet esse extra animam omnino, & intulit ex hoc, quod possibile non habet esse extra animam omnino.

Auerroes. Hic totus est sermo vanus, & cadens, quoniam non est dubium apud eum quod iudicia intellectus sunt iudicia ei secundum naturas rerum extra animam. & si non esset extra animam, nec possibile, nec impossibile, tunc essent iudicia intellectus in hoc, ac si non esset iudicium, & non esset differentia inter

tem demonstrata, & non ponunt quae non reperiuntur omnino demonstrata, sed volunt quod sunt in potentia, & non in actu. nam, si non essent, omnino essent falsa. & cum fuerint extra intellectum, sunt in potentia, & possibile est extra animam in potentia. ergo hoc modo assimilatur natura eorum naturae possibilis. Et ex eo conatus est facere philosophationem, quam assimilauit positatem vltibus, quia sunt conuenientia, & eade, circa esse, quod est in potentia. Vltimus posuit quod Philosophi dicit quod vltima non habet esse extra animam omnino, & intulit ex hoc, quod possibile non habet esse extra animam omnino.

A intellectum illorum particularium. & est sermo non verus. Si autem dixerint quod natura particularium extra animam ex possibilibus est natura uniuersalis, quod est in intellectu, tunc non habet nec naturam particularis, nec uniuersalis, aut erit natura particularis natura uniuersalis. & haec omnia sunt dementiae, & chimerae. & quomodo quocumque sit, uniuersale habet aliquid esse extra animam.

Auerroes. Hic totus est sermo vanus, & cadens, quoniam non est dubium apud eum quod iudicia intellectus sunt iudicia ei secundum naturas rerum extra animam. & si non esset extra animam, nec possibile, nec impossibile, tunc essent iudicia intellectus in hoc, ac si non esset iudicium, & non esset differentia inter

tem demonstrata, & non ponunt quae non reperiuntur omnino demonstrata, sed volunt quod sunt in potentia, & non in actu. nam, si non essent, omnino essent falsa. & cum fuerint extra intellectum, sunt in potentia, & possibile est extra animam in potentia. ergo hoc modo assimilatur natura eorum naturae possibilis. Et ex eo conatus est facere philosophationem, quam assimilauit positatem vltibus, quia sunt conuenientia, & eade, circa esse, quod est in potentia. Vltimus posuit quod Philosophi dicit quod vltima non habet esse extra animam omnino, & intulit ex hoc, quod possibile non habet esse extra animam omnino.

intellectum, & imaginationem. Et se autem simile Deo glo. est impossibile in esse, sicut ipse est necessarius in esse. & non est opus multiplicare sermonem in hac questione.

Auerroes. Hic totus est sermo vanus, & cadens, quoniam non est dubium apud eum quod iudicia intellectus sunt iudicia ei secundum naturas rerum extra animam. & si non esset extra animam, nec possibile, nec impossibile, tunc essent iudicia intellectus in hoc, ac si non esset iudicium, & non esset differentia inter

tem demonstrata, & non ponunt quae non reperiuntur omnino demonstrata, sed volunt quod sunt in potentia, & non in actu. nam, si non essent, omnino essent falsa. & cum fuerint extra intellectum, sunt in potentia, & possibile est extra animam in potentia. ergo hoc modo assimilatur natura eorum naturae possibilis. Et ex eo conatus est facere philosophationem, quam assimilauit positatem vltibus, quia sunt conuenientia, & eade, circa esse, quod est in potentia. Vltimus posuit quod Philosophi dicit quod vltima non habet esse extra animam omnino, & intulit ex hoc, quod possibile non habet esse extra animam omnino.

Stum eius, vt naua in naua, & facies cum instrumento, quo operatur. Si autem est corpus tanquam instrumentum animæ, ipsa quidem est dispositio separata. Sed non est possibilitas, quæ est in instrumento, vt possibilitas, quæ est agenti: sed reperit instrumentum in ambabus rebus simul, id est possibilitate patientis, & possibilitate agentis. & ideo sunt instrumenta mouentia, & mota. & in eo qd sunt mouentia, reperitur eis possibilitas, quæ est in agente: & in eo qd sunt mota, reperitur eis possibilitas, quæ est in patiente. & non sequitur

His ex positione animæ separata: vt ponatur possibilitas, quæ est in recipiente, eadem cum possibilitate, quæ est in agente. Vterius possibilitas, quæ est in agente, apud Philosophos non est iudicium intellectuale tantum, sed iudicium de re extra animam. & non est utilitas contradicenti, assimilanti quidem vnâ duarum possibilitatum alteri. Et, quoniam considerauit Alga. qd isti sermones omnes faciunt dubitationes, & confusionem ei, qui non potest eas soluere, & est op^o prauorum Sophistarum, ideo dixit.

I **A**LGAZEL.
It Alga. Si autem dixerit ad hæc sistis in omnibus questionibus oppositioni dubitationibus cum dubitationibus, & non euadet id, quod posuistis, a dubitationibus, dicimus dubitatio declarat corruptionem sermonis proculdubio, & soluuntur modi dubitationum, considerando dubitationem, & quesitum. Nos autem non intendimus in hoc libro nisi adaptare opinionem eorum & mutare modos rationum eorum cum eo, cum quo declarabitur de-

structio earum. & non incumbem^o ad sustentandum opinionem aliquam: vnde non egrediemur ab intentione libri, nec complebi mus sermonem in assumendo rationem demonstratam in nouationem mundi: quoniam intentio nostra est destruere rationes eorum, notificando id, quod sequitur. affirmare vero opinionem veram, derelinquimus in alio libro quem edere decreuimus in hoc, domino concedente, quem Fundamentalegum appellabimus: in quo quidem affirmationem facere intendimus, sicut in hoc libro destructione facere volumus.

AVERROES

AIt Auer. Oppositio autem dubitationibus cum dubitationibus non facit destructionem: facit tamen confusionem, & dubium ei, qui fecit dubitationes dubitationibus, & non verificatur apud eum vna duarum dubitationum, & destructio dubitationum, quæ opponuntur ei. Et plurimi sermonum, cum quibus opposuit hic vir, sunt dubitationes euenientes, cum adducuntur sermones eorum, aliquis apud aliquem, & assimilantur diuersi adiuuicem. Attamen hæc questio non est perfecta questio enim perfecta est, quæ facit destructionem opinionis eorum secundum rem ipsam, non secundum sermonem dicentis. vt est positio eius, qd sit possibile aduersario qd possibilitas sit iudicium intellectuale, vt ponunt hoc in vniuersali. Nam, si conceditur verificatio similitudinis interea, non sequitur ex hoc destructio essendi possibilitatem iudicium ad hæreas ipsi esse. sequeretur enim ex eo vni duorum, aut destructio essendi vni

uersale in intellectu tantum, aut esse possibilitatem in intellectu tantum. Et debuit incipere adaptare veritatem, antequam inciperet de eo, qd facit confusionem considerantibus & dubitationem, vt non moriatur considerans, antequam incumbat libro illi, aut moriatur ipse, antequam componat eum. qui quidem liber adhuc non peruenit ad nos: & forte non edidit eum. Cum autem dixit qd ipse non intendit in hoc libro aliquam opinionem sustentare, dixit hoc, vt non existimeretur de eo qd ipse intendat sustentare opinionem. **B**lectr. Alfarix. & apparet ex libris de dicaris ei quod reuersus est in scientiis diuinis ad opiniones Philosophorum. & ex magis apparentibus de eis in hoc. & verior in confirmatione eius est liber eius, appellatus Fenestra luminarium.

DISPUTATIO II.

De destructione sermonis eorum de æternitate mundi, & temporis, & motus.

ALGAZEL.

C**I**T Alga. Scias qd hæc disputatio est ramus primæ. quoniam mundus apud eos, sicut est antiquus, non habet principium in esse suo, sic est æternus, non habens finem in fine suo: & non potest imaginari finitas, nec corruptio eius, sed nunquam deficit, nec desiciet sic esse. Rationes autem eorum quatuor, narratæ circa antiquitatem eius, extenduntur circa æternitatem eius. & dubitatio eorum hæc est, sicut dubitatio hic abso-

differentia. Nam ipsi dicunt qd mundus est casualis, & causa eius est antiqua, & æterna: & sic est simul casualis cum causa. & dicunt qd, cum non mutatur causa, non mutat casualis, & causa eius remanebit. & si per hoc edificauerunt prohibitionem in nouationem cessationis cursu primæ. & hæc est via eorum prima.

Secunda autem est, quoniam mundus, cum corrumpitur, erit corruptio eius post esse eius, & erit in eo post, ergo fuit in eo tempus. Tertia vero via est, qd possibilitas essendi non cessat. & sic esse possibile potest esse in euenientia possibilitatis, nisi qd hæc ratio non est fortis. nam nos negamus qd sit antiquus ex parte ante, & non negamus qd sit æternus a parte post, si fecerit Deus glo. cum remanere in æternum: cum non sit de necessitate in nouati vt habeat finem, & de necessitate actionis esse vt sit in nouata, & vt habeat principium. Et non est necesse apud aliquem, vt sit mundo proculdubio finis, nisi apud Ela abo alhauil alhalaph. qui quidem dixit sicut est impossibile in tempore præterito esse revolutiones infinitas, sic etiam est in futuro. Et est falsum. quoniam omne futurum non ingreditur in esse omnino non comprehenso, nec æquali. præteritum vero iam ingressum est totum in esse comprehenso, licet non fuerit æquale. & cum declaratum fuerit nos non denegare remanentiam mundi ex parte intellectus in æternum, sed potest stare remanentia, & finitas eius: ergo cognoscit quæ pars possibilis conuenit in lege. & consideratio in eo non dependet in re intelligibili.

AVER-

Disputatio

G **A**VERROES.
It Aver. Quod autem dixit, quod id, quod sequitur ex ratione prima eorum de antiquitate mundi in prateritum, sequitur idem ex ea in futurum esse verum: & sic etiam est in ratione secunda eorum. Cum autem dicunt quod non sequitur in tertia ratione in futurum id, quod sequitur in prateritum secundum opinionem eorum, quia nos negamus ut sit mundus aeternus in prateritum, & non est falsum ut sit aeternus in futurum, nisi apud Avoaalhozil alhalaph, qui quidem tenet esse mundum aeternum ex duabus extremitatibus falsum, non est, sicut dixit, quoniam, cum concedunt eis quod mundus non defecit possibilitas ei? & quod possibilitas euenit ei, tamen quid enim sequens, quo mensuratur haec possibilitas, sicut euenit enti possibili, cum exierit in actum haec dispositio, & apparet de hoc spatio quod non habuerit principium, verificabitur eis tempus non habere principium. hoc enim spacium nihil aliud est nisi tempus, & appellatio eius, qui appellauerit id dahar, id est aeternum, nihil est. Et, cum fuerit tempus copulatum possibilitati, & possibilitas copulata esse moti non habet principium. Cum autem dixerint quod omne, quod reperitur in prateritum, habet primum, est propositio falsa: quoniam primum reperitur in prateritum aeternum, sicut reperitur in futurum. Distinctio autem eorum est ratio indigens demonstratione. quoniam esse eius, quod fuit in prateritum non aeternum, est aliud ab esse eius, quod fuit in prateritum aeternum, nam id, quod fuit

in prateritum non aeternum est finitum ex duabus extremitatibus. scilicet habet principium, & finem. quod vero est in prateritum aeternum non habet principium, nec finem, neque cessationem, & ideo, quia non ponunt Philosophi quod motus circularis habeat principium, non sequitur eis ut habeat finem: quoniam ipsi non ponunt esse eius in prateritum esse generabile & corruptibile. & qui concedit hoc eis, contradicit verbis suis. & ideo fuit haec propositio vera, quod omne habens principium habet finem. Quod autem sit quid habens principium, & non finem non est verum, nisi quod possibile fiat aeternum, nam omne habens principium est possibile. Quod autem sit aliquid possibile, ut recipiat corruptionem, & recipiat aeternitatem, est quid non scitum, & debet speculari de eo. Et iam speculati sunt de eo Antiqui, & Havaalhozil convenit cum philosophis in eo, quod omne innovatum corripitur, & est consequens fortissimum ad eradicandum sermonein de innovatione mundi. Qui autem distinguit inter prateritum, & futurum, quod id, quod fuit in prateritum, iam exiit totum in esse eius, quod erit in futurum, non exiit totum in esse: exiit enim de eo aliquid, & aliquid non est sermo fallax. Nam id, quod fuit in prateritum in rei veritate iam exiit in tempore: & quod exiit in tempore, id excedit tempus ex duobus lateribus, & habet totum, & est finitum necessario. Quod vero non exiit in prateritum, ut est processus eius, quod innovatur, non exiit in praterito, nisi aequivoce. sed ipsum cum praterito durat in infinitum, & non habet totum. totum vero

ro

Secunda.

39

Aro ex partibus eius tempus enim non reperitur ei principium primum, innovatum in prateritum. nam omne principium innovatum est in tempore praesenti: & omne tempus praesens habet ante id prateritum: ergo id, quod reperitur aequale tempori, & tempus est aequale ei, necesse est ut sit infinitum, & quod non exeat ex eo in esse praterito, nisi partes eius, quas comprehendit tempus ex duobus lateribus: sicut non exiit in esse moti ex tempore in rei veritate, nisi in haec, nec ex motu, nisi id, quod mouetur in magnitudine, in qua mouetur in instanti, de quo quaeritur. Nam quemadmodum ens, quod non defecit in prateritum, non dicitur quod id, quod transit ex esse eius, exiit nunc in esse: nam, si hoc esset, erit esse eius principium, & tempus id comprehendit ex suis lateribus: sic dicimus de eo, quod est cum tempore, non autem in eo, & in reuolutionibus prateritis, quod exiit ex eis in esse imaginabili id, quod ex eis comprehendit tempus. Quae vero sunt cum tempore, adhuc non exeunt in esse: sicut non exiit in esse prateritum id, quod non defecit esse, postquam non comprehendit id tempus. Cum autem imaginatus fueris ens aeternum, operationes quidem eius non retardantur ab eo: sicut est mos omniscientis, cuius esse est perfectum, ut sit tale. nam, si ipsum fuerit aeternum, & non exiuerit in tempore praterito, sequitur necessario ut non exeant operationes eius in tempore praterito, nam, si exiuisent, essent finitae: & hoc ens aeternum non deficeret esse absque operatione. & id, quod non defecit non operari, est necessario impossibile. Et est conueniens enti,

cuius esse non exiit in tempore, & id non comprehendit tempus, ut sint operationes eius tales, nam nulla est differentia inter esse entis, & operationes eius. Si autem fuerint motus orbium coelestium, & eius, quod sequitur ex eis, operationes entis aeterni, cuius esse non exiit in esse praterito, necesse est ut operationes eius non exeant in tempore praterito. Et non omne, quod dicitur de eo non exire, possibile est ut dicatur de eo iam exiuisse in tempore praterito, nec quod iam finitum est. omne enim habens finem habet principium. Vterius, cum dicimus de eo non defecisse, est negatio processus in tempore praterito, & habere principium. Et qui ponit exitum fuisse in tempore praterito, ponit ei principium. & ipse quidem petit principium in quaesito. Et, cum non sit verum, id, quod non defecit cum esse aeterno, iam exiuisse in esse, nisi exiuerit ens aeternum in esse, cum exiit in tempore praterito. Igitur, cum dicimus omne prateritum iam exiit in esse, intelliguntur de eo duo, quorum vnum est, quod omne, quod exiit in tempore praterito, iam exiuisse in esse: & hoc est verum. prateritum vero copulatum ipsi esse, quod non defecit, quod non euadet ab eo, non conuenit ut dicam exiuisse in esse, nam, cum dicimus de illo exiuisse, est copulatum eius, quod dicimus, quod sit copulatum enti aeterno. & nulla est differentia in hoc inter operationem, & esse, quod qui concedit possibilitatem esse entis, quod non defecit in prateritum, debet etiam concedere quod hic sint operationes, quae non defecerunt antea in prateritum. & non est necesse ut sint operationes eius omnino

omnino

Disputatio

Gomnino positæ in esse, sicut non sequitur in duratione substantiæ eius in præteritum, ut exiuerit in esse. & hoc totum est manifestum, ut videtur. Hoc autem esse primum possibile est ut faciat operationes, quæ non defecerunt, nec deficient. & si hoc fuerit impossibile in operatione, erit quoque impossibile in esse. nam omnis operatio eius est copulata ei in esse. Isti autem homines ponunt impossibilitatem operationis æternæ ei, & esse eius æternum, & hæc est vltimitas erroris. sed dare nomē in nouationis mundo, ut dat lex, est magis proprium, quam quod dat secta Assaria. nam operatio, in eo quod est operatio, est innouata. Imaginatur tamen antiquitas in eo, quoniam hæc innouatio, & operatio innouata non habet principium, nec finem. Dixi, & ideo difficile est Mauris appellare mundum æternum, & Deum æternum. & ipsi non intelligunt de æterno, nisi non habens causam. & iam vidi aliquos sapientum Mauro rum adherere huic opinioni.

ALGAZEL.

AIt Alg. Via autem Quarta eorum sequitur, quoniam ipsi dicunt, cum corrumpitur mundus, remanet possibilitas esse eius, nã possibile non sit inconueniens, & est attributum relatiuum, & indiget omne innouatum secundum opinionem eorum materia præcedenti, & omne corruptum corrumpitur ad materiam præcedentem. materia autem, & radices non corrumpuntur: corrumpuntur tamen formæ, & accidentia, quæ sunt eis.

AVERROES.

AIt Auer. Cum autem ponitur aduentus formarum circulari

ter in eodem subiecto, & ponatur quod agens in hac circulatione est agens, non deficiens, non sequitur ex hac positione falsum. Si vero ponitur aduentus vnus post ablationem alterius in materiis infinitis specie est falsum. & sic, si ponitur hoc absque agente æterno, seu ab agente non æterno, quoniam, si fuerit ibi materia infinita, reperiretur infinitum in actu. & hoc est falsum. & magis absurdum est ut sit aduentus vnus post ablationem alterius ex agentibus in nouatis. quare non est verum hoc modo quod homo generetur omnino ab homine, nisi ponatur hoc circulariter in eadem materia, ita quod erat corruptio aliquorum hominum præcedentium materia subsequentiũ & esse aliquorum præcedentiũ currit cursu agentis, & instrumenti cũ subsequentiũ. & hoc totum est per accidens, quoniam, cum sint hæc rationes quam instrumenta agentis non deficientis, generatur homo mediante homine, & ex materia hominis. & hoc totum: cũ non diuiditur hac diuisione, non euadet considerans in his rebus a dubitationibus, ex quibus non potest saluari. Et Deus gloriatur ad gradum sapientum, attingentium ad finem veritatis circa possibile ex operationibus eius, & necessarium, quod non finitur, & totum hoc, quod diximus hic, non declaratur in hoc loco. Et debet speculati de eo cum prudentia, & assiduitate secundum conditiones, quas declarauerunt Antiqui, & eas conditiones posuerunt in speculatione. & impossibile est cũ hoc, quod audiat homo sermones contradicentium in ore, de qua speculatur, si dilexerit esse se ex hominibus veritatis.

ALGA-

AVERROES.

AIt Alg. Et responsio omnium est, quod diximus. separauimus tamen hanc disputationem, quoniam habent in ea duas alias rationes, quarum Prima est, quam tenuit Galenus, dicens si Sol exempli gratia reciperet corruptionem, appareret de eo resolutio in tempore successiuo: & tamen aspectus significantes mensuram eius post tot milia annorum non significant nisi hanc mensuram. & quia non resoluitur in his temporibus, longis indicat quod non corrumpitur. Dubitatio autem de ea est multis modis, quorum Primus est, & forma huius rationis talis est. Si Sol corrumpetur, non est dubium quod eueniet ei resolutio: sed consequens est falsum: ergo & antecedens etiam falsum. & est syllogismus, qui appellatur apud eos conditionalis copulatus. Quæ quidem conclusio non sequitur quoniam antecedens non est verum, nisi copuletur ei alia conditio, nam, cum dicitur si corrumpetur, impossibile est quin resoluitur, hoc consequens non sequitur ipsum antecedens, nisi cum additione conditionis. & est ut dicatur, si corrumpetur corruptione resolutiua, impossibile est ei quin resoluitur in longitudine temporis, aut declarabitur quod non sit corruptio, nisi per viam resolutionis, ad hoc ut sequatur consequens ab antecedente, & tamen non conceditur ei, quod non corrumpitur res nisi per resolutionem. Sed resolutio est vna specierum corruptionis. Et non est inconueniens ut corrumpatur res in esse suo, & est in hora perfectionis suæ.

AIt Auer. Res autem, cum qua contradixit huic sermone, est, quia consequentia inter antecedens & consequens non est vera, nam corruptum non oportet ut resoluitur, cum corruptio aliquando proveniat rei ante resolutionem. At tamen consequentia vera est, cũ ponitur corruptio secundum cursum naturalem, & non ponitur coacte, & concedatur etiam quod corpus cœlestes sit viuens, nam omne viuens, quod corrumpitur secundum cursum naturalem, resoluitur, antequam corrumpatur necessario. Sed istæ sunt propositiones, quas non concedit aduersarius de cœlo, nisi cum demonstratione. Quare fuit sermo Galeni rhetoricus. Et quod cautius est in hoc sermone est quod cœli, si corrumpentur, corrumpentur quidem aut ad elementa, ex quibus componuntur, aut ad aliam formam, eo quod spoliarentur forma sua, & reciperent aliam formam, ut accidit formæ simplicium, cum generatur aliquod eorum ab aliquo, scilicet elementa quatuor. Si autem corrumpentur ad elementa, illa essent pars alterius mundi. nã non conuenit ut sint ex elementis existentibus in eis, quoniam ista elementa sunt pars non habens mensuram respectu eorum: immo proportio eorum ad illa est proportio puncti in circulo. Si vero spoliarentur forma sua, & reciperent aliam, erit hic corpus sextum contrarium eis, quod non est nec cœlum, nec terra, nec aqua, nec aer, nec ignis. & hoc totum est falsum. Cum autem dixit quod non resoluitur, est falsum, & est diuersum a primis veris. & iam dictum est de quo genere sunt istæ propositiones in libro Posteriorum.

ALGA-

Disputatio

ALGAEZEL.

A It Alga. Secundus vero, si concedimus ei hoc, & qd non sit corruptio, nisi per resolutionem, unde scietur qd non eueniet ei resolutio? Aspicerem autem obseruantias est falsum: quoniam non scitur mensura eius, nisi ppe veritatem. & Sol, qui dicitur qd sit maior terra. 170. vicibus aut prope hoc, si diminuta fuerit ab eo mensura parua exempli gratia, non apparet sensu. & forte fuit hucusq; in resolutione, & iam diminuta est mensura palmi, aut amplius, sensus tamen non potuit id comprehendere: quoniam mensura eius in scientia Perspectiua non scitur nisi prope veritatem. quoniam sicut gēma, & aurum sunt composita ex elementis apud eos, & tamen recipiunt corruptionem, deinde si reponatur vna gemma per centum annos, non erit diminutio eius sensibilis. & forte proportio eius, quod diminitur à Sole in mensura temporis obseruantiarum est sicut proportio eius, quod diminitur à gemma in centum annis, & hoc quidem non apparet sensui, & indicat qd natura eius est in vltimitate corruptionis. Et iam dimisimus recitare multas rationes huius generis, quas negant intelligentes, & posuimus hanc rationem, vt sit speculum, & exemplum eius, quod dimisimus, & contenti fuimus quatuor rationibus, quae indigerent labore in solutione dubitationum earum, vt diximus superius.

AVERROES.

A It Auer. Si Sol resolveretur, & esset id, quod resoluitur ex eo tempore obseruationis incomprehensibilis quantitatis propter magnitudinem corporis ei, erit id, qd

fit ex resolutione eius, quae sunt hic, & ex corporibus, quid habes mensuram comprehensibilem. quoniam resolutio omnis sensibilis resoluti erit per corruptionem partium eius, qd resoluntur, & impossibile est in illis corporibus resolutis in resolutio quin remaneant in mundo omnes, aut resoluantur ad alias partes. & quodcumque horam fuerit, necesse est vt faciat in mundo mutationem manifestam, aut in numero partium eius, aut in qualitatibus earum. Si autem mutarentur quantitates corporum, mutaretur actio, & passio eorum. Si autem mutaretur actio, & passio eorum, & praecipue stellarum, mutaretur id, quod est hic ex mundo. igitur imaginatio resolutionis in corporibus caelestibus est impossibilis in ordinatione diuina, quae est hic apud philosophos, & hic sermo non peruenit ad gradum demonstrationis.

ALGAEZEL.

A It Alga. Ratio vero secunda apud eos circa falsitatem corruptionis mundi est, quia dicunt, mundus non corrumpitur substantia eius, quoniam non intelligitur causa in hoc: & id, quod non fuerat corruptibile, deinde corrumpitur, impossibile est vt sit sine causa. & haec quidem causa aut erit ex voluntate agentis aeterni, & est falsum. quoniam cum non voluerat corrumpere eum, & deinde vult, profecto mutatus est. & inducet ad hoc vt sit antiquum, & voluntas eius in eadem dispositione in omnibus temporibus, & tamen volitum mutatur ex priuatione ad eum, adhuc ex esse ad priuationem, & id, quod diximus superius de falsitate essendi in nouatum ex voluntate antiqua,

Secunda.

41

A tiqua, indicat falsitatem corruptionis. Et addit ei hic alia dubitatio fortior, & est qd volitum est operatio volentis proculdubio. & omne, quod non fuerat agens, deinde fit agens, nisi mutetur, ipsummet impossibile est quin sit operatio eius ens, postquam non fuerat. si n. remansisset vt fuerat antea, non esset ei actio: & nunc est non est ei actio: ergo non operatur aliquid. corruptio autem non est aliquid, quanto magis qd sit operatio, & cum corrumpitur mundus, & sit operatio, quae non fuerat, quid est ista operatio: vtum est esse in diuinitate & est falsum, cum cessat esse, aut operatio eius priuationis mundi, & priuatio mundi non est quid esse, adeo qd dicatur id esse, quod fecit agens, & aduenit inuentor. & propter hoc dubium existimauerunt qd diuiduntur Loquentes in fine huius in quatuor sectas. & quilibet secta tenet falsum.

AVERROES.

A It Auer. Quod autem recitauit Alga de Philosophis qd cogent aduersarios in hoc sermone circa possibilitatem corruptionis mundi, vt aeternum, quod est in nouatum, sequatur ab eo operatio in nouata, & est priuatio, vt coegerunt eos in in nouatione, iam locuti sumus superius de eo, cum tractauimus de in nouatione mundi. nam dubitationes euenientes in hoc in in nouatione, ipsamet contingunt in corruptione. & non oportet reiterare id in hoc loco. Quod vero est proprium huius loco de eo, qd omnis homo dicit in nouationem mundi, necesse est ei vt sit operatio agentis, dependens in priuatione, adeo quod agens fecit priuationem, est id, quod recitauerunt concedere omnes sectae, & D indignerunt sermonibus, quos recitabit postea. Attamen hoc sequitur necessario dicenti qd agens dependet operatio eius in in uentione absoluta. i. in in uentione rei, quae non fuerat antea, nec in potentia, nec fuerat possibilis, & extraxit eam agens a potentia in actum, immo in nouauit eam in nouatione absoluta, quoniam operatio agentis apud philosophos non est aliud, nisi exitus eius, quod est in potentia, ab eo, quod ponit id in actum, & dependet apud eos in ente in duobus extremis: in in uentione quidem id pmutat ab esse in potentia ad esse in actu, & auferitur priuatio eius: in priuatione vero, in pmutando ens ab esse actu ad esse in potentia, & accedit vt fiat priuatio eius. Qui vero non ponit agens hoc modo, sequitur ei haec dubitatio, qd dependeat operatio eius in priuatione in duobus extremis simul. i. in in uentione, & priuatione. Sed, quoniam in priuatione est magis manifestum, non possunt loquentes euadere ab aduersariis: nam manifestum est qd sequitur dicenti hoc vt agens operetur priuationem. quoniam, cum permutauerit eum ab esse ad priuationem absolutam, iam operatum est priuationem absolutam prima in uentione, in contrarium eius, cum permutauerit eam ab esse in actu ad esse in potentia. in nouatio enim priuationis erit in hac permutacione quid sequens. & hoc idem sequitur eis in in uentione: nisi qd est magis occultum, nam, cum produxerit eum, auferet priuationem ei necessario. Et, cum sic fuerit, non est in uentio aliquid oino, nisi conuersio priuationis rei ad eum. sed qm sunt finis, hu-

[Extraord. Auer. F ius

Dilputatio

Et motus inuentio, possunt dicere q̄ operatio eius dependeat in inuentione: & non possunt dicere hoc in priuatione, cum fuerit finis huiusmodi priuatio. Quare non possunt dicere q̄ operatio eius non dependeat in destructione priuationis, sed dependet in inuentione, & sequitur cum hoc destructio priuationis sed sequitur eis necessario vt dependeat operatio in priuatione. ens enim sc̄m eos non est ei nisi hora, qua est priuatum absolute, & hora, qua est in actu, cum autem fuerit in actu, non dependet in eo operatio agentis, nec

H cum fuerit priuatum, remansit ergo vnum duorum, aut q̄ non dependeat in eo operatio agentis, aut q̄ dependeat in priuatione, & conuertetur in esse. Qui autem intelligit hoc de agente, ipse quidem permittit conuerti corpus priuationis in esse, aut conuerti corpus esse in priuationem, & q̄ dependeat operatio agentis in permutatione corporis cuiuscunq; duorum oppositorum ad reliquum, & hoc totum est in vltimitate falsitatis in aliis oppositis, quanta magis in priuatione, & esse.

Illi autem homines comprehendunt de agente id, quod comprehendit habens visum debilem de umbra rei loco rei, adeo q̄ existimant q̄ umbra rei sit res ipsa, & hoc, sicut vides, est quid sequens ei, qui nō intelligit de inuentione exitum rei ab esse in potentia ad esse in actu, & de priuatione contrarium eius: & est mutatio eius ab actu ad potentia. Et ex hoc apparet q̄ possibilitas, & materia sunt requisita in omni inuouato: & q̄, si reperiretur ens existens per se, impossibile est esse ei priuationem, nec inuouationem. Q̄

autem recitauit Alga de secta Assaria q̄ ipsi permittunt fieri inuouationem substantie existens per se, & non permittunt priuationem eius, est opinio in vltimitate debilitatis, nam id, quod sequitur in priuatione, sequitur in inuentione, nisi q̄ in priuatione est magis manifestum, & ideo exillimant q̄ ipsi diuersantur in hac re, deinde recitant respōsiones sectarum in hac dubitatione q̄ eis accidit in priuatione, Et dixit.

ALGAZEL.

Alga Mahatazeli autem dixerunt q̄ operatio, que emanauit ab eo, est ens, & est cōsumptio quam quidem creauit non in subiecto, & corrumpet eorum mundum in instanti, & deperdetur consumptio absoluta ex se, ita q̄ non indigebit alia consumptione, vt procedat in infinitum. Et, cum recitauerat hanc responsonem eorum illi dubitationi,

ALGAZEL.

Alga. Et hoc quidem est falsum multis modis. Quorum vnus est, q̄ consumptio nō est ens operatum, & certum, ita q̄ apprehendatur consumptio eius. Adhuc, si esset ens, non corrūperetur ex se absq; corrumpente. Vltius non corrumpet mundum, qm̄, si creatum fuerit in substantia mundi, & pars eius, est inconueniens, nam sedens contingit sedem, & congregantur etiā salua in instanti, &, cum fuerit possibilis congregatio eorum, non erit contrarium, & non consumet ipsum. Si autem creauit eum non in mundo, nec in subiecto, quāro vnde conuertetur esse eius in esse mundi? Præterea in hac opinione est aliud conueniens

Secunda.

Antens, & est q̄ Deus glo. non potest corrūpere aliquas partes huiusmodi, & non aliquas, & etiam non potest nisi facere inuouationem vacui in priuatione mundi totius, quoniā cum non fuerit in subiecto, erit pro portio eius ad totum eodē gradu.

AVERROES.

Algor omnibus, quibus laborauimus cōtradicare, qm̄ vacuum, & priuatio sunt duo nomina synonyma: & cum non creat priuationem, non creat cōsumptionem. Si autē cōsiderauerimus vacuum esse, erit finis gradus eius, vt sit accidens, & esse accidens absq; subiecto est inconueniens, & etiam quō imaginatur vt priuatio operetur priuationem: & hoc totum assimilatur sermoni Mevorameorum.

ALGAZEL.

Alga. Secunda autem secta est, quia dixerunt operatio, q̄ emanauit ab eo, est priuatio, & priuatio est præfatio esse inuouatis eū ex se, & sit mundus incorruptus, & sic esse apud eos in inuentione inuouabit ipsum ex se, & sit ens i eo ens. & hoc etiam est falsum, quoniam in eo est esse antiquum subiectū inuouationum, etiam est exitus ab intel lecto, nam non intelligitur de inuentione nisi esse attributum voluntati & posse, ponere autem aliquid præter voluntatem, & posse, & esse potens ad id, & est mundus, non intelligitur, & sic etiam priuatio.

AVERROES.

Algor hic sunt tria, agens, & actio: & est id, quod appellant operationē & actum: & est id, in quo dependet operatio, & sic vident q̄ hic sit pri-

uatio, & actio, quam appellant opera tionem priuationis, & rem priuatam, & vident q̄ actio sit res firma in substantia agentis, & hoc non facit apud eos inuouationem in patie te, q̄ sit inuouatum: qm̄ hoc est ex capitulo proportionis, & relationis. inuouatio autem p̄portionis, & relationis nō facit inuouationē subiecti eorum, inuouationes vero facis tes mutationem subiecti sunt mutationes, que mutant substantiā subiecti, vt mutatio rei ab albedine ad nigredinem. Attamen, cū dicunt q̄ actio stat in substantia agentis, est error: est n. relatio reperta inter a-

gens, & actum: & cum refertur ad agens, appellatur actio: cum vero refertur ad actum, appellatur passio. Sed Carmei in hac positione, non sequitur eis vt antiquum nō operet inuouatum, & nō vt antiquum nō sit antiquum, vt putauit secta Assaria, sed quod sequit eis est vt sit ibi cā magis antiqua, quā antiquū, qm̄ agens, cū nō operatur, & postea operatur, absq; eo q̄ deficiat ei hora, qua non operat aliqua conditio cōditionum esse operati, manifestum est q̄ inuouatum sit hora operationis aliquod attributum, quod non fuerat agenti ante operationem: & omne inuouatum habet agēs inuouans, & sequitur vt ante eam primā sit cā, & procedet in infinitum, & iā locuti fuimus de hoc.

ALGAZEL.

Alga. Tertia autem secta est secta Assaria, qui dixerunt q̄ accidentia cōsumuntur ex se, & non imaginant remanere, nam, si imaginarent remanere, non imaginarent cōsumptio eorū hac de cā. Substantia vero nō remanent ex se, sed re-

Disputatio

Gmanet ex se, sed remanet remanentia addita esse earum. & cum non creauerit Deus glo. remanentiam in eis, corruptent substantiam ad priuationem remanentiam. quod quidem est falsum: quoniam est in eode negatione sensus, quod nigredo non remaneat & sic et albedo, & quod innouat in oia hora. intellectus tamen determinat quod capillus, qui est in capite hominis hodie, est capillus, qui fuerat heri, non similis ei, & determinat et de nigredine capilli. Vterius est in eo dubitatio ab a, & est quod remanens, cum remanserit in sua remanentia, necesse est ut remaneat attributa Dei in remanentia. & haec remanentia remanebit in remanentia, & indigebit alia remanentia, & procedet in infinitum.

AVERROES.

AIt Aver. Iste sermo est in vltimate vanitatis, & ruinae, licet dixerint eum multi antiquorum, si quia sunt in fluxu continuo. & quasi sunt infinita inconuenientia, quae eum sequuntur. Et quomodo reperit ens, quod consumatur ex se, & consumitur esse in consumptione eius? Nam, si ipsum consumeretur ex se, esset ex se. si autem hoc esset, sequeretur ut res, quae ipsum reperiret, ex se consumeretur. & hoc est falsum. quoniam esse est contrarium consumptionis, & impossibile est ut reperiantur duo contraria in eode eode modo. Quare id, quod est ens permanens, & absolutum, non imaginatur de eo consumptio. nam si esse eius determinaret priuationem, esset ens, & non ens in vno instanti: quod est falsum. Vterius, si entia remanent, aliquo attributo remanente in se, utrum remanentia eorum, in eo quod sunt entia, aut in eo

quod non sunt? & est falsum ut sit hoc eis in eo quod non sunt, sequitur ut sit remanentia eis in eo quod sunt entia. & cum omne ens necesse est ut sit remanens, ex eo quod est ens, & priuatio innouata est ei, quare ad quid remanent entia in remanentia? & hoc totum est error ex corruptione proueniente in intellectu: ideo dimittamus hanc sectam: quoniam falsitas sermonis eorum est magis manifesta, quam indigeat dubitatione.

ALGAZEL.

AIt Alga. Quarra vero secta est aliquorum Alfariae, qui dixerunt accidentia consumi ex se, substantias vero remanere. & si non creasset Deus glo. in eis motum, nec quietem nec coniunctionem, nec separationem, esset falsum remanere corpus non mobile, nec quiescibile, & corrupteretur. & ambae sectae Alfariae dicebant priuationem non indigere agente. est. n. quies actionis, quoniam non intelligitur esse priuationem actionis aliquam. Dixerunt vero philosophi, & cum vani sint hi modi, non remanet modus aliquis sermoni de possibilitate priuationis huius mundi, et si dixerimus quod hic mundus fuerit innouatus. nam cum confessione eorum in innovationis animae humanae rocinant de falsitate priuationis eiusmodi, propter quos diximus. Demum apud eos omne existens ex se, non in subiecto, non imaginatur priuatio eius post esse eius, siue sit antiquum, siue innouatum. & cum dicitur eis, cum ingredi ignis vice aquae, corrumpitur aqua, dicitur non corrumpi, sed conuertere in vaporem, & deinde conuertere in aquam: materia vero prima remanet in aere, & est materia, quae erat subiecta formae aquae: spoliatur autem materia

Secunda.

Amateria forma aequae, & induitur forma aeris. & cum aer occurrat frigidum, ingrossatur, & factus est aqua: non autem quod materia innouata sit: sed materia est eorum inter elementa, & mutantur in ea formae eorum.

AVERROES.

AIt Aver. Qui autem dixerit quod accidentia non remaneant per duo tempora, & quod esse eorum in substantiis sit conditio in remanentia substantiarum, ipse quidem non intelligit quid sit in sermone suo ex contradictione. Nam, si essent substantiarum, conditio in esse eorum cum non possint esse accidentia ab aliis substantiis, in quibus existant, tunc positio accidentium est conditio in esse suo, & est inconueniens ut sit res conditio in esse sui ipsius. Vterius quomodo erunt conditio requisita, & ipsa quidem non remanent per duo tempora: nam intans, quod erit finis priuationis eius, quod est ex eis, & inimum esse partis, quae est ex eis, necesse est ut corrumpatur in hoc instanti subiecta. hoc namque instans non est in eo aliquid partis corruptae, nec aliquid partis, quae est. nam, si esset in eo pars rei corruptae, non esset ei finis. & sic, si esset ei aliquid rei, quod est. Demum ponere id, quod non remanet per duo tempora, conditio in remanentia esse eius, quod remanet per duo tempora est absurdum etiam. nam id, quod remanet per duo tempora, dignius est remanere quam id, quod non remanet per duo tempora, quoniam id, quod non remanet per duo tempora, esse eius est in instanti, & est fluxus: quod vero remanet per duo tempora, esse eius est permanens. & quomodo erit fluxus conditio in esse permanentis: aut quomodo erit id, quod remanet in specie, conditio in remanentia eius, quod remanet in individuo. & hoc totum est inuolutio

falsitatis. Debes autem scire quod qui non ponit materiam rei, quae generatur, sequitur ei ut sit ens simplex, & impossibilis est ei priuatio. simplex enim non mutatur, & non mutat substantiam suam ad substantiam alterius. & ideo dicit Hippocrates si esset homo ex vna re, non doleret corpus eius. non corrumpere, & mutaretur: & sic et sequeretur ut non generaret, sed esset ens, quod non deficit, nec deficiet. id autem, quod recitauit Auicenna de differentia in hoc inter innovationem corruptionem in anima, nihil est.

ALGAZEL.

AIt Alga. Respondens philosophis, & ratio est quod id, quod dixit de partibus, quod potest euadere a qualibet earum, & declarabit destructionis eius sine radicibus vestras, non est verum, & conueniens vltimae radicis vestrae in eo, quod est de genere suo. sed prolixo de hoc non loquimur: sed sufficit nobis loqui de vna parte. Et dicimus quare negatis dicenti quod inuentio, & priuatio sunt in voluntate Dei glo. & cum ipse voluerit, adinuenit: & cum voluit, corrumpet, & est, cum sit potens, volens in perfectione. & ipse quidem in hoc suo iudicio non mutatur in se, sed non mutat eius operatio. Cum autem vos dicitis quod agens impossibile est emanare ab eo actionem, & quid emanauit ab eo, dicimus quod id, quod emanauit ab eo, est innouatum, & est priuatio, postquam non fuerat priuatio, & postea facta est priuatio, & emanauit ab eo. Si autem dixeritis quod priuatio nihil est, & quomodo emanat: dicimus & ipsa quoque nihil est, ergo quomodo fuit: & nihil est emanare ab eo? & cum intelligit quod sit, intelligit relatio eius ad posse.

Disputatio

AVERROES.

A It Aver. Hoc totum est sermo philosophicus, & corruptus. Nam Philosophi non negant esse privationem rei cum corruptione corruptis eam: immo non quod corruptio eam dependeat operatio sua a privatione eius, in eo quod est privatio, sed dependet operatio sua a permutatione ab esse, quod est in actu, ad esse, quod est in potentia, & sequitur ei quod sit privatio & innovatio eius. & hoc modo comparat privatio ad operationem. & non sequitur, ex eo quod est privatio, statim ad actionem agentis in ente ut agens sit agens eius primo, & per se. & ipse, quoniam concessum est ei hoc dictum quod sit privatio, proculdubio statim ad actionem corruptis eius in corrupto, intulit quod sit privatio per se, & primo ab agente eius, quod quidem impossibile est. nam agens, non dependet operatio eius a privatione, in eo quod est privatio, scilicet primo, & essentialiter. Quare, si entia sensibilia essent simplicia, non generarentur, nec corrumpere, nisi dependeret actio agentis primo, & essentialiter a privatione. Atque dependet actio agentis a privatione per accidens secundarie, & hoc quidem in permutatione passi ab esse, quod est in actu ad aliud esse, & evenit ei ex hac actione privatio, ut mutatio ignis ad aerem, quoniam evenit huic privatio ignis. & sic est dispositio apud Philosophos in esse, & privatione.

ALGAZEL.

A It Alga. Et quare dicitur inter vos, & dicentem negationem in novationis privationis omnino accidentibus, & formis? & dicit quod privatio sit nihil, & quoniam sit? & quoniam denotatur innovatio? Et non est dubium quod privatio imaginatur fieri in accidentibus,

& quod denotatum est innovatione est intellectuale, siue appelletur res siue non appelletur, & relatio huius, quod est intellectuale, ad posse potentis etiam est intellectualis.

AVERROES.

A It Aver. Innovatio privationis hoc modo est vera, & est id, quod ponit Philosophi, quoniam emanat ab agente secunda intentione, & per accidens: & non sequitur ex eo quod emanat, & est intellectualis ut sit essentialis, & primo. Dicitur autem inter Philosophos, & negant fieri privationem, quoniam Philosophi non negant fieri privationem omnino, sed negant fieri principalem, & essentialis ab agente, nam agens non dependet operatio eius a privatione necessario, primo, & per se. & privatio apud eos sequitur actionem agentis in esse, & est id, quod sequitur dicenti mundum corrumpi ad non ens omnino.

ALGAZEL.

A It Alga. Si autem dixerit sequitur opinioni eius, qui permittit privationem rei post esse eius, ut dicatur ei quid est id, quod innovatum est, & apud nos non corrumpitur res in vltra. Et intelligimus per privationem accidentium innovacionem suorum contrariorum, que sunt entia, non autem innovatio est privationis absolute, que est nihil, quod enim nihil est, quoniam denotatur innovacione? ut, cum dealbatus est capillus, id, quod innovatur, est albedo tantum, & est ens, & non dicitur quod innovatum sit privatio nigredinis.

AVERROES.

A It Aver. Hec responsio Philosophorum est falsa. nam Philosophi non negant fieri privationem, & provenire ab agente. Attamen non prima intentione, ut sequitur ponenti rem.

Secunda.

44

A It rem permutari ad privationem absolutam, sed privatio apud eos innovatur cum perditione forme rei corrupte, & innovacione forme, cui est contraria, unde fuit dubitatio Alga. in hoc sermone dubitatio vera.

ALGAZEL.

A It Alga. Et hoc est falsum duobus modis. Primus quidem, cum quaeritur utrum innovatio albedinis includit privationem nigredinis, vel ne? Si autem dixerint quod non, tunc terminatur. Si vero dixerint quod sic, an inclusum est ipsummet includens, vel

B aliud? Si dixerint est idem, tunc contradicit sibi ipsam res non includit seipsam. Si vero dixerint quod sit aliud, an hoc aliud intellectuale, vel non? Si autem dixerint quod non, quaerimus quoniam scitis quod sit inclusum? & iudicium de eo quod sit inclusum indicat quod sit intellectuale. Si autem dixerint quod sic, hoc quidem inclusum, & intellectuale, & est privatio nigredinis, an est antiquum, vel innovatum? Si autem dixerint antiquum est falsum. Si vero dixerint innovatum, denominatum quidem ab innovacione, quoniam non erit intellectuale? Si autem dixerint non antiquum, nec innovatum, est falsum. quoniam ante innovacionem albedinis, si dixerint nigredinem esse corruptam, est falsum. & post eam, cum dicitur quod non sit, est verum, & innovatur proculdubio. & hoc, quod innovatur, est intellectuale, & oportet ut attribuat potentia.

AVERROES.

A It Aver. Est quidem innovatum intellectuale, & attribuit potentia, sed per accidens, non autem per se: quoniam non dependet operatio agentis a privatione absoluta, nec a privatione unius rei. Nam non est

in potentia potentis quod ponat ens, non esse primo, & essentialiter, scilicet quod convertat corpus esse ad corpus privationis. & omnis, qui non ponit materiam, non evadit ab hoc dubio. scilicet quod sequitur ei ut dependeat operatio agentis a privatione, primo, & essentialiter. & hoc totum est manifestum, & non est opus protelare sermonem in eo. Et ideo dixerunt sapientes quod principia rerum generabilium, & corruptibilium sunt duo per se, & sunt materia, & forma, & unum per accidens, & est privatio: quoniam est conditio requisita in innovacione innovari. scilicet ut eam precedat: & cum reperitur innovatum, auferitur privatio & cum corrumpitur, adest privatio.

ALGAZEL.

A It Alga. Secundus autem modus dubitacionis est quod id, quod corrumpitur, apud eos non est per contrarium, ut motus: motus enim non habet contrarium. & oppositio inter eum, & quietem apud eos est oppositio habitus, & privationis, non autem oppositio esse ad esse. & quies est privatio motus, & cum non fuerit motus, non erit quies quid contrarium eius, sed est privatio absoluta. & sic et sunt attributa, que sunt ad perfectionem, sicut impressio figurarum sensibilibus in humido crystallino in oculo, & sicut impressio formarum intelligibilium in anima, que convertuntur ad impressionem esse absque remotione contrarij, & cum corrumpunt, erit dispositio eorum ablatio esse absque adventu contrarij postea: & ablatio eorum est perfectio privationis absolute, & apprehendit intellectus esse innovatum. & qui intellexit quod sit in se, licet non fuerit

F iij aliquid.

AIT Alga. Philosophi profecto, non autem Epicurei, putauerunt quod mundo sit causa efficiens. & Deus glorio, est agens mundi, & efficiens eius. Et hoc est illusio secundum radices eorum. Nam mundus secundum radices eorum non potest considerari quod sit operatio Dei glorio, tribus modis. Primus quidem ex parte agentis. Secundus autem ex parte patientis. Tertius vero ex parte virtusque. Ex parte autem agentis, quoniam impossibile est quin sit volens, & eligens, & sciens rem, quam vult: Deus vero glorio nihil vult, & nullam habet operationem: & quicquid inuenitur ab ipso, consequitur ab eo consecutione necessaria. Ex parte vero patientis, quoniam mundus est antiuus, & eternus: operatio vero dicitur de inuouato. Et ex parte virtusque, quoniam Deus glorio, apud eos est vnus omnimode: & ab vno emanat apud eos nisi vnum omnimode. & mundus est compositus ex diuersis, quomodo ergo emanat aliquid ab eo?

AVERROES.

AIT Auer. Id autem, quod est in agente, est quod non potest esse quin sit volens, eligens, sciens quidem id, quod vult, adeo quod est agens eius, quod voluerit, est quid non notum ex se, & terminus non cognitus in actione mundi, nisi fuerit ei demonstratio,

aliquid, intellexit, & attribuit posse potenti. Et declaratur in hoc quod, cum intellexerimus imaginationem fidei innotatum voluntate antiqua, non differt siue sit id, quod innotatur priuatio, siue esse.

AVERROES.

AIT Auer. Differt autem magna differentia, cum ponitur priuatio emanare ab agente, & emanare esse ab eo, quoniam, cum ponitur esse primo, & priuatio secundarie. id quod ponatur innotata ab agente, mediante aliqua specie esse, & est ponendo esse in actu in potentia, destruendo actum, qui est habitus in subiecto, est verum. & quod non erit impossibile apud Philosophos hoc modo, ut corrumpatur mundus, eo quod permutatur ad aliam formam, nam priuatio hic est subsequens, & per accidens. Quod autem est impossibile apud eos, est ut corrumpatur res ad non esse omnino, quoniam, si hoc fuerit, tunc agens dependeret operatio eius a priuatione primo, & essentialiter. & hic sermo totus, assumitur in eo id, quod est per accidens, quod sit per se, & sequitur Philosophis de eo id, quod dixerunt de impossibilitate eius. & plurimi sermonum huius libri sunt huius nature. & propter hoc convenientius nomen huius libri est liber Destructionis simpliciter, seu Destructionis Alga. non Destructionis Philosophorum. & verius nomen huius libri est liber differentie inter veritatem, & ruinam sermonum loquentium, dicentium Deum glorio, esse agens mundi, & mundum opus, & operationem eius.

ASTRATIO, aut verificetur permutatio iudicii apparentis ad occultum. Nam nos videmus res agentes imprimetes dupl. est. n. aliqua, quod non agit nisi vnum tantum: & hoc quidem per se, ut calidum agit calidum, & frigidum agit frigidum: & ista sunt, quae vocantur Philosophi agentia naturaliter. aliae vero sunt res, quibus est agere aliquid in aliqua hora, & agent contrarium in alia hora, & ista sunt, quae appellamus voluntaria, & eligentia. & haec quidem agunt ex scientia, & consilio. Primo autem agens glorio, abest ab eo attributio alientiarum duarum actionum modo, quo attribuitur generabili, & corruptibili apud Philosophos. nam eligens, & volens est id, cui deficit voluntas: Deo vero glorio, non deficit aliquid, quod voluerit: & si eligens est id, quod eligit sibi vnum duorum nobilium: Deo vero glorio, non deficit aliquid nobile, & volens, cum peruenit ad id volens, deficit voluntas eius. demum voluntas est passio, & mutatio: Deo vero glorio, est absque passione, & mutatione. Et licet magis, & magis abest ab actione naturali, nam actio rei naturalis est necessaria in se, & tamen non est necessitas de substantia volentis, sed est perfectio eius. Vltimus actio naturalis non erit ex scientia: & Deus glorio, iam declaratum est demonstratiue quod actio eius emanat ab eo ex scientia: ergo modus, quo Deus glorio, est volens, & agens, non est declaratus in hoc loco: quoniam non est similis voluntas eius voluntati nobis apparenti. Et quomodo dicit quod non intelligitur de agente, nisi quod agit consilio, & electione? & ponit hanc definitionem sequi in apparenti, & in occulto, & tamen Philosophi non consistuntur consecutione huius definitionis: si-

cut sequi eis, cum auferunt hanc definitionem ab agente primo, ut auferat ab eo actionem. Hoc autem est manifestum per se, & qui hoc dicit, est decipiens, non autem Philosophus. nam decipiens est, qui intendit facere sophisticam apparentiam, non autem ostendere veritatem. & cum errauerit in veritate, non dicitur de eo quod sit decipiens, Philosophi vero manifestum est quod ipsi perquirunt veritatem, & non decipiunt omnino. & non est differentia inter dicentem Deum glorio, velle voluntate dissimili voluntati humanae, & inter dicentem ipsum scire scientia dissimili scientia humanae. & quemadmodum non apprehenditur qualitas scientiae eius, non apprehenditur qualitas voluntatis eius.

ALGAZEL.

AIT Alga. Et verificabimus vnum quemque horum modorum tris cum imaginatione eorum in contradicendo ei. Primus quidem, cum dicimus agens est praesatio eius, ex quo emanat actio cum eo, quod vult actionem electiue, & cum scientia in voluto, & apud vos tenentes quod mundus est a Deo glorio, sicut causatum a causa, consequetur consecutione necessaria, ita quod non potest imaginari separari a Deo glorio, parum, sicut consecutio umbrarum ab homine, & aeris a Sole, &c. usque ad, quoniam totum hoc emanat ab eo: & hoc est inconueniens.

AVERROES.

AIT Auer. Summa huius sermonis sunt duo, quorum vnum est, quod non numeratur in numero causarum agentium nisi is, qui agit consilio, & electione. nam actio agentis naturaliter in aliud non numeratur numero causarum agentium. Secundum vero, quod modus, quo tenet mundum

Jū emanare à Deo glo. est sicut con-
secutio vmbrae ab hominē, & aeris à
Sole, & descensus lapidis deorsum,
quae quidem non appellatur actio:
nam actio non separatur ab agente.
Dixi & hoc totū est falsum. nā Philo-
sophi tenent q̄ causae sunt quatuor,
& sunt materia, agens, forma,
& finis. & agens est id, quod extra-
hit aliquid de potentia ad actum, &
à priuatione ad esse. & haec quidem
extractio aliquando est consilio, &
electione, & aliquando natura, & ip-
si non appellant hominem, cum faci-
vit vmbra, causam agentem, nisi
H abusiue. qm̄ non est separatus ab ea:
agens vero separatur ab actō. ipsi ta-
men credunt quod Deus gloriosus, se-
paratur à mundo. & nō est apud eos
huius generis. nec etiam est agens di-
spōitione agentis, quod nobis appa-
ret, nec habens electionem, nec non
habens electionem, sed est agens ha-
rum causarum, extrahens totum ex
priuatione ad esse, & id conseruat
modo perfectiori, & excellentiori, q̄ est
in actionibus nobis apparentibus.
Et non sequit̄ eis aliquid huius quaes-
tionis. nam ipsi tenent q̄ actio eius
emanat à scientia. & non ex necessi-
tate inducēte ad illud, non ex se, nec
ex re ab extra, sed propter excellen-
tiam, & bonitatem suam: & est ne-
cessario volens, eligens excellentiori
gradu volentium eligentium. nā
non euenit ei diminutio, quae euenit
volenti, quod apparet. Et haec est
doctrina sapientis principis Philoso-
phorum in quibusdam libellis suis,
editis in sc̄ta Metaphysice. qm̄, cū ali-
qui dñe q̄to incepit De^o glo. mūdū
ex nihilo: & fecit eum ex nihilo. Di-
cimus in respōitione huius q̄ agens
aut erit vis eius, sicut posse eius, &

posse eius, sicut voluntas eius, & vo-
luntas eius, sicut sapientia eius: aut
erit vis debilitior ipso posse, & posse
debilius voluntate, & voluntas debi-
lior sapientia. & si aliqua harū potētia
rū fuerit debilitior alia, tūc eā prima
absq̄ dubio, non erit inter eā & nos
aliqua dīta, & sequeretur ei dimini-
tio, sicut sequitur nobis. & hoc est ni-
mium inconueniens: aut erit quaeli-
bet harum potētiarum in vltimitate
perfectiois, cū vult potest, & cū
potest vigoratur, & omnia in vltimi-
tate sapientiae, adeo q̄ reperietur ac-
tio eius, quod voluerit, vt voluerit
ex nihilo. & absit ab hac diminutio-
ne reperta apud nos. Et dixit totum
hoc, quod est in hoc mundo, est alli-
gatum potentia, quae est in eo, pro-
ueniente à Deo glo. & nisi esset illa
potentia in rebus, non esset perma-
nens ictu oculi. Dixi, ens compositū
est duplex. ali quod. n. in quo compo-
sitiō sit res addita ipsi esse composi-
torum, & aliquod. quod est ipsum
met esse compositorum in composi-
tione eorum, sicut esse materiae cum
forma. & hic modus entium non re-
peritur in intellectu, ita q̄ praecedat
esse eorum cōpositionem eorū: sed
compositio est causa esse, & est pra-
cedens ipsum esse. si igitur primum
fuerit causa cōpositionis partium
mundi, quorum esse est in compo-
sitione, est causa esse eorum. Et non
est dubium, q̄ omne id, quod est cā
esse rei, est agens eius. Sic debet intel-
ligi res in opinione Philosophorū:
si uerificatum fuerit apud speculan-
tem de opinione eorum.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autem dicit, oē ens,
quod non est necessarium in esse ex
se, sed

A se, sed est ex alio, appellatur hoc ens
actum, & appellatur eius causa agēs
& non curamus, siue sit causa agens
naturaliter, siue voluntarie, sicut vos
nō curatis à hoc. nā ipm̄, siue sit agēs
cum in st̄o, siue sine in st̄o, &c. vsq̄
ad, sicut dicimus egit, & non egit.

AVERROES.

A It Auer. Summa huius sermo-
nis sunt duae respōitiones. Qua-
rum prima est, omne, quod est ne-
cessarium ex alio, est productum à
necessario ex se. Attamen haec re-
spōitio debet argui contra eam. qm̄
necessarium ex alio non oportet vt
sit id, ex quo est necessarium suum
esse agēs, nisi denominetur de eo ve-
rificatio agentis, & est extrahēs de po-
tentia ad actum. Secunda vero re-
spōitio, & est q̄ nomen agentis est,
vt genus eius, quod producit̄ ele-
ctione, & consilio, & eius, quod pro-
ducitur naturaliter, est sermo verus.
& hoc indicat id, quod diximus cū
definiuimus nomen agentis, sed iste
sermo inducit ad credendum q̄ Phi-
losophi non teneant ipsum velle. &
haec pars non est nota ex se, s. quod
omne ens aut erit necessarium in es-
se ex se, aut ex alio.

ALGAZEL.

A It Alga. dubitās Philosophis.
Haec appellatio est corrupta,
nam nos non appellamus omne cau-
sam, quomodocunq̄ fuerit agens,
nec omne causarum actum. si. n. hoc
esset, non esset possibile dicere inani-
matum nō habere operationem. sed
operatio est animalis. & hic sermo
est ex sermonibus famosis, & veris.

AVERROES.

A It Auer. Cū autem dixit q̄
non appellatur omnis causa
agens, est verum. ratio vero eius in

hoc, q̄ inanimatum non appellatur
agens, est falsa. Nam inanimatum,
cū auferitur ab eo operatio, illud
quidē, quod auferitur ab eo, est actio,
quae erit ab intellectu, & voluntate:
non autem actio absoluta. qm̄ repe-
rimus aliqua inanimatorū, quae ex-
trahunt talia, qualia sunt ipsa à potē-
tia ad actum. sicut ignis, qui conuer-
tit oē humidum, & succum in ignem
sibi similem, & hoc, quoniam extra-
hit eum à re, qua fuerat in potentia
ad actum. & ideo oē id, in quo non
est potentia: nec dispositio ad reci-
piendum in se actionem ignis, non
agrit̄ ignis in eum sibi simile. ipsi ve-
ro negāt vt ignis agat. & postea erit
de hoc disputatio. Et etiam, quia ne-
mo dubitat q̄ in corporibus anima-
lium sunt potētia naturales, facien-
tes cibum esse partem nutriti. demū
regit potētia corpus viuū regim-
ine tali, quae si imaginata fuerit au-
ferri, moritur aīa, vt dixit Galenus.
& ex hoc regimine appellamus id vi-
uens, & ex priuatione huius potē-
tiae appellatur mortuū. Deinde dixit
q̄ appellare inatātū agēs, est locutio
abusiua, vt appellat̄ requirens volēs.

AVERROES.

A It Auer. Cū appellatur agēs,
& intendit in eo. q̄ agit opera-
tionem volentis, tunc est agens abu-
sue. sicut, cū dicit q̄ ipsum requi-
rit, & q̄ ipsum vult, cum vero inten-
dimus q̄ ipsum extrahit aliud à po-
tentia ad actum, est agens in rei veri-
tate dispositione perfecta.

ALGAZEL.

D Einde dixit Alga. Dictum au-
tem vestrum, q̄, cum dicimus
agens est vniuersale, & diuiditur ad
id, quod est a natura, & id, quod est
à voluntate, non est concedendum.
& est.

Disputatio

G & est, sicut dictum dicentis q̄ volens est vniuersale, & diuiditur ad volens cum scientia in volito, & volens, qd̄ nescit, quod vult, & est corruptū. nā voluntas includit scientiam necessario: & sic agens includit voluntatem necessario.

AVERROES.

A It Auer. Cūm autem dixerint agens diuidi ad volens, & non volens, est verum. & id indicat definitio agentis. similitudo vero eius in diuisione voluntatis ad eam, quæ est cum scientia, & eā, quæ est sine scientia est inconueniens. quoniam operatio, quæ est cū voluntate, assumitur in definitione eius sciens: & tunc est diuisio chimeralis. Attamē diuisio agentis non includit scientiā: nā extrahit a priuatione ad eā aliud, quod non habet scientiam. & hoc est manifestum.

ALGAZEL.

D E inde dixit Alga. Cūm autem dicitis q̄, cūm dicimus agēs naturaliter non est diminutio primo, non est sic. quoniam est diminutio ei in rei veritate. sed diminutio non intelligitur, & non nimis fugit natura ab ea: quoniam remanet abusive. **I** nam, cūm id fuerit causa aliquo modo, & agens etiam causa, ideo appellatur agens abusive. & cūm dicitur agens electiue, est duplicatio in rei veritate: sicut cūm dicitur vult, & ipse scit id, quod vult.

AVERROES.

A It Auer. Hic est sermo, quem nemo dubitat esse falsum. nā id, quod extrahit aliud ex priuatione ad esse, s. cūm operatum est in eo aliquid, nō dicitur de eo, q̄ sit agēs, in eo q̄ assimilatur alteri, sed est agēs in rei veritate, eo q̄ definitio agen-

is conuenit ei. diuisio autem agentis sit id, quod agit naturaliter, & id, quod agit electiue, nō est diuisio nominis & quiuoci, sed est diuisio generis. & ideo dictum dicentis agens est duplex, agens naturaliter, & agēs electiue, est diuisio vera. nam extrahit aliud a potentia ad actum diuiditur in has duas partes.

ALGAZEL.

A It Alga. Sed quoniam imaginatur dicere agens, & est abusive, & agens, & est in rei veritate, non fugiet anima, quin dicat agens electiue. & erit dispositio eius agens vera actione: non autem abusive, vt dicit aliquis aliquid in lingua sua, & respicit cum oculo suo, quoniam, cū bene potest attribui aspectus cordi abusive, & loquela motione capitis, & cōmotione manus abusive: qm̄ potest dici, dixit cum capite suo, voluit, seu noluit: sic non est inconueniens dicere dixit cum lingua sua, & inspexit cum oculo suo. & erit dispositio eius ad remouendum tollerare abusione. & hic lapsus pedis. & inuit locum subductionis.

AVERROES.

A It Auer. Hoc est deceptio, & quid turpe sapiēti, vt adducat talem similitudinem falsam, & causam mendosam, vt animæ attrahantur ad diuisionem agentis in naturale, & voluntarium. nam nemo dicit inspexit cum oculo suo, & sine oculo suo, & tamen ipse credit q̄ hæc sit diuisio aspectus. dicit tamen inspexit cum oculo suo, ad intelligendū verum aspectum, & remouendū q̄ non intelligatur aspectus abusive. & ideo videtur intellectus q̄, cūm intelligit per verbum vidit, q̄ sit res vera a principio rei, ita q̄ teneat id esse aspectum

Tertia.

A aspectum oculo, est quasi signum. cum vero dixerit agēs per naturam suam, & agens per electionem suā, nemo intelligentium contradicit q̄ hæc sit diuisio agentis. Si autem dictum suum egit cum voluntate sua, est sicut dictum suū aspexit cū oculo suo, tūc est dictum suum egit cū natura sua abusive. Attamen agēs naturaliter est fixationis operationis famosa, q̄ agens voluntarie. nā agēs naturaliter non prohibetur in operatione sua, & operatur continue: agens vero voluntarie non est sic.

B Quare aduersarius potest conuertere questionem supra eos, s. dicere egit nā sua, est sicut dicere aspexit oculo suo. & dicere egit voluntate sua est abusive, & præcipue opinione sectæ Astaris, qui dicunt hominem nō habere virtutem, nec actionem imprimendi in entibus. Si autem actio, quæ apparet sic, quomodo ergo dicitur q̄ impressio actionis vera i eo, quod non apparet, est vt sit a scientia, & voluntate?

ALGAZEL.

A It Alga. respondens pro Philo-
C sophis. Si autem dicitur q̄ nomen agentis habetur notitia eius ex lingua, &c. vsque ad, Si autē dixeritis hoc totum esse abusive, vos quidem laboratis in eo absque sustentaculo.

AVERROES.

A It Auer. Summa huius sermo nis est raro famosa: & est q̄ idioma arabicum appellat imprimē tē in te, licet non habuerit electionē agens verum, nō autem abusive. & est responsio topica, quæ non confyderatur in responsionibus.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens eis: Et est responsio, q̄ totum hoc est abu-

sive: actio vero vera est illa, quæ est dum voluntate. Et ratio eius est: qm̄, si nos posuerimus in nouatū ad productionem, cuius sunt duo, vult voluntarium, & aliud non voluntariū, semper intellectus attribuit actionē voluntati, & sic etiam idioma. nam qui proiecerit hominem in ignem, & moritur, dicitur q̄ ipse fuerit interficiens, non autem ignis, ita q̄, cū dicitur non interfecit eum, nisi talis, erit dictum eius verum, &c. vsq; ad, non esset faciens, nec agens, nisi abusive.

AVERROES.

A It Auer. Hæc responsio est ex opere Sophistarum, qui permutant de sophisticatione ad sophisticationem. Alga autem est vir excellentioris gradus, & rationis. sed forte homines lux ætatis induxerunt eū ad edendum hunc librum, vt remoueret a se murmurationem, q̄ ipse teneat opinionem sapientum. qm̄ ne mo attribuit actionem instrumētum eam tamen attribuunt primo motori. qui autem interfecit aliquem in ignem, est agens in veritate, ignis vero est instrumētum interfectionis. qui vero comburitur ab igne, absq; q̄ sit ibi electio hominis, nemo dicit eum comburere ignē abusive. Modus autem sophisticationis in hoc ē, qm̄ ipse ratiocinatus est cum eo, qd̄ est verum coniunctum, de eo, quod est verum simpliciter, & separatim, & non coniunctim. & est locus ex locis fallacia, vt qui dicit de Æthiope, qui est albus dentibus, q̄ sit albus simpliciter. Attamen Philosophi non dicunt q̄ Deus glo. nō vult simpliciter, qm̄ est agens cum scientia: & hæc scientia, & agens excellentioris duarū operationum oppositarum, licet

Disputatio

Licet ambæ fuerint potes: sed dñt q̄ non vult voluntate humana.

ALGAZEL.

Alga. respondens pro Philosophis. Si aut dicitur nos intendimus, cum fuerit Deus glo. agens, q̄ sit cā eē oīs entis, p̄ter eū, & q̄ m̄i dus consiliet pp̄ eū, & nisi esset Deus glo. non imaginaretur esse mundi, &c. vsq; ad, & non est curandum de nominibus, cū apparuerit res ipsa.

AVERROES.

Alga. Summa eius est, q̄ cōcedunt homines aduersarijs Deum glo. non esse agens: sed est cā numero causarum, sine qua non perficitur res. Et est profecto responsio visis. quoniam sequitur ex hoc Philosophis, vt sit primū principij per viam formæ vniuersi, eo modo, quo aīa est principium corporis. qđ nemo eorum dixit.

ALGAZEL.

Alga. respondens eis. Dici- mus q̄ intentio nostra est declarare q̄ hoc non sit operatio, & opus: sed operatio, & ars est id, quod emanat a voluntate in rei veritate. & iā diximus de verificatione actionis, vsq; ad, & intentum huius questionis est patefacere errorem.

AVERROES.

Alga. Hic autem sermo sequeretur Philosophis, si dice- rent id, quod ipsi dicunt. nā sequitur eis secundum hanc positionē q̄ non sit mundo agēs, nec naturaliter, nec voluntarie, nec aliquid agēs vltra hos duos modos. & id, quod dixerūt, nō est manifestus error eius: sed error est, qm̄ attribuit Philosophis id, qđ non est ex dicto eorum.

ALGAZEL.

Alga. Secundus autem mo-

us in destructione eius, q̄ mundus sit operatio Dei glo. est fm̄ radicem eorū, circa cōditionem in actione, & est q̄ actio est p̄fatio inouationis. & mundus apud eos est antiquus, non aut inouatus. & dispositio actionis est extractio rei a priuatione ad esse in inouatione eius. qđ quidem nō imaginatur in antiquo. nam id, quod est, impossibile est inouari. & cum cōditio actionis est vt sit inouata, & mundus apud eos est antiquus, quomodo ergo erit actio ipsius Dei glo.

AVERROES.

Alga. Si autem mundus est antiquus ex se, & ens, nō ex eo q̄ est motū. omnis. n. motus est cōpositus ex partibus inouatis, tñc nō est ei agens omnino. Si vero est antiquus, in eo q̄ est in inouatione continua, & non est in inouatione eius principium, nec finis, id quidē, quod habet inouationem continuam, dignius est nomine inouationis, q̄ id, quod habet inouationem, quæ cessat. & hoc modo mundus est inouatus a Deo glo. & nomen inouationis in eo est dignius nomine antiquitatis. Sapientes autem appellauerunt mundum antiquum, vt caueāt ab inouato, quod est ex aliquo, & in tempore, & post priuationem.

ALGAZEL.

Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit inouatio est inuētio entis, post eius priuationem, respondemus q̄ agens, cū inouauerit, utrū quod emanat ab eo dependensque in eo, est esse abstractum? aut priuatio abstracta? aut vtrunq;? Et falsum est dicere q̄ dependens in eo sit priuatio p̄cedēs:

nam

Tertia.

48

Anam non est agenti impressio in priuatione. Et falsum etiam est dicere vtrunq; qm̄ priuatio non dependet in eo oīno, & priuatio in eo q̄ est priuatio, non indiget agente omnino. Remanet ergo vt dependeat ab eo, in eo q̄ est ens. nam emanat ab eo esse abstractum, & nullam habet proportionem cum eo, nisi esse. Et, si ponatur esse continuum. ponitur proportio continua, & si cōtinuata fuerit hæc proportio, tunc proportionatum ei est dignius, & durabilioris impressionis, nisi q̄ non depēdet priuatio ab agente in aliqua hora. Remanet ergo vt dependeat ab eo, ex eo q̄ est inouatum, & nihil est dicere q̄ sit inouatū, nisi quod sit post priuationem, & priuatio non dependet ab eo.

AVERROES.

Alga. Hic sermo est ex responsionibus Auicēnz in hac questione Philosophorum. & est sermo sophilicus: quoniam dimisit in eo vnum membrum diuisionis vniuersalis. Nam ipse dixit q̄ actio agē tis aut dependet ab inouato in esse, aut in priuatione p̄cedēti, in eo q̄ est priuatum, aut in vtroq; simul: & est falsum vt depēdeat a priuatione: nam agens non agit priuationē: & propter hoc etiam est inconueniens vt dependeat ab vtroq; ergo remanet vt dependeat in esse, & inouatio nihil aliud est, nisi dependentia actionis in esse, s. q̄ actio agentis est inuētio, & sunt æqualia in hoc, esse, cui p̄cedit priuatio, & esse, cui nō p̄cedit priuatio. Modus autem fallax in hoc sermone est, quoniam actio agentis non dependet in esse, nisi hora priuationis, & est esse, quod est in potentia, & non depēdet

in esse, quod est in actu, s. eo q̄ est in actu, nec in priuatione, s. eo q̄ est priuatio, sed in esse diminuto, cui euenit priuatio. & actio agentis non depēdet in priuatione, priuatio enim non est actio. & non dependet in esse, cui non copulatur priuatio. nam esse, quod fuerit i perfectione sua vltima non indiget inuentione, nec inuēto: esse autem, cui copulatur priuatio, non reperitur, nisi in hora inouationis inouati. Quare nō eua- dit ab hoc dubio, nisi ponat q̄ mundus nunquam defecit copulari cum esse suo priuationem, & adhuc non deficiet copulari ei, sicut est in esse motoris. nā ipse continue indiget motore. Et verificantes ex Philosophis dicunt quod hæc est dispositio mūdi superioris cum creatore glo. p̄cipue eius, q̄ est sub mundo superiori. & i hoc differūt creatura factis. nā facta, cū inuēta sunt, non copulatur eis priuatio, pp̄ quam indigēt agēte, quo esse eorum permanet.

ALGAZEL.

Alga. Cum autem dicitis q̄ ens impossibilis est inuētio eius, si intelligitis per id, q̄ in futurū non habebit esse post priuationem, est verum. Si vero intelligitis q̄ in hora, qua est, non est, iam declaramus q̄ ipsum non est, nisi cū est, nō autem hora, qua nō est. nam est, cū agens eius id adiuuenit: & agēs non adiuuenit id hora priuationis, nisi hora, qua est aliquid eius. & adiuuētio est copulata ei, q̄ agens adiuuenit, & actum inuentum. nam inuētio est p̄fatio proportionis inuentoris ad inuentum: & totum hoc cum ipso esse, non autem antea: ergo inuētio non est nisi inuēto, s. intelligimus per inuentionem propor-
tio-

Disputatio

tionem, qua agens inuenit, & actum inuentum dixerunt. Et in hoc terminamus q mundus sit Dei glorio. actio antiqua, & aeterna, & nulla est hora, in qua non sit Deo glorio. actio in eoriam alligatum est esse agēti. & si continuata fuerit alligatio, continuatur etiā esse. si vero cessauerit, cessat. non autem sicut imaginamini q Deus glo. si imaginari fuerimus priuatione eius, remaneret mundus, quoniam existimatis q ipse sit, sicut edificator cum edificio: quia ipse deficit, & remanet edificium. **H** nam remanentia edificij non est ex edificatore, sed est ex siccitate retinēte compositionem eius. si. n. non esset in eo virtus retentiua, ut aqua exempli gratia, non potest imaginari remanentia figuræ in nouata in actione agentis in eo.

AVERROES.

A It Auer. Et forte mundus est huiusmodi. demum non verificatur iste sermo, & est ut sit inuentio ab agente inueniente, dependens in esse, in eo q est in actu, in quo nō est diminutio omnino, nec potentia potentiari, nisi imaginemur q substantia entis est, cum est ens. Nam es actum non esset inuentum, nisi per inueniens agens. & si fuerit ipsum esse in uētum ab inuētore aliquid additum substantiæ eius, non est necesse ut auferatur esse, cū auferatur hæc proportio, quæ est inter inueniens agēs, & ens actū. si vero nō erit aliqd additū, sed ipsummet est i relatione, i. in eo q est in uētū, pōt esse id, quod dixit Auic. At tamen hoc non cōuenit mūdo, qm mundus nō est ens in prædicamēto relationis, sed est in prædicamēto substantiæ: ratio uero est quid eueniens ei. Et forte hoc, qd

dixit Auicēna, est verum in formis corporum celestium cum eo, quod apprehendunt de formis separatis a materia. qm Philosophi existimant hoc. declaratum est enim q hic sūt formæ separate a materijs, quarum esse est in formis earum, & q scientia mutatur ad scitum hic scitum. n. est in materia.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens Philosophis. Et respōsio est q actio dependet in acto ex inouatione eius, non ex parte priuationis eius precedentis, nec ex parte esse eius scitum, quoniam non dependet in eo, in aduentu horæ inouationis apud nos, & est ens: dependet autem in eo hora inouationis eius, ex eo q est inouatio, & exitus ex priuatione ad esse. si autem auferatur ab eo inouatio, non intelligitur esse actionem. & hoc non intelligimus in agēte. & dictum uestrum, ipsum esse inouatum idem est, quod fuerit cū priuatione præcedenti. & esse cum priuatione præcedē nō est de actione agētis. & pō ponētis est talis, in mo est conditio in esse actionis agētis, i. præcessio priuationis, esse aut, cui nō pcedit priuatio, sed est cōtinuum, cōuenit ut sit actio agētis. & nō oē, qd requiritur ut sit agens agens, nec esse est ut sit actio agentis. qm substantia agentis, & posse eius, & voluntas eius, & scia eius est cōditio requisita ad hoc ut sit agens. hoc non est de conditione agentis. sed nos non intelligimus agens, nisi ens.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo est totus uerus, q actio agentis dependet i acto, in eo q est mobile. motus autē ab esse, quod est in potētia, ad

A ad esse, quod est in actu, appellatur inouatio. & sicut dixit priuatio est conditio ex conditionibus esse motus a motore, & id, quod est conditio in actione agentis, non est necesse, cum nō dependeat in eo actio agentis, ut dependeat in eo cōtrariū, ut inuitit Auic. necessario. Sed Philosophi opinantur q entium quædā sunt, quorum differētiæ substantiales sunt in motu, ut uētus, & alij, & cōtrariū, & quod est sub eo, sūt huius gnis, ex entibus quorum esse est i motu. & cum sic fuerit, ergo est in inouatione cōtinua, quæ non deficit, nec deficit. & fm hoc, quemadmodum ens æternum est uerius in esse, q nō æternum, sic et id, cuius inouatio est æterna, dignius est nomine inouati, q id, cuius inouatio taliqua hora. Et nisi esset mūdus huiusmodi, i. q substantia eius est in motu, non indigeret mūdus post esse suum creatore glo. sicut nō indiget domus esse edificatoris post completum, & separatione eius ab ea, nisi esset mūdus in prædicamēto relationis, ut conatus est Auic. declarare in sermone præcedēti. Et iam diximus nos q id, quod conatus est in hoc, est uerū in formis corporum celestium. & cum sic fuerit, mūdus indiget in uentione agētis hora sui esse, ex eo q est agens ambobus modis simul, i. quia substantia mundi cōstitit in motu. & quia forma eius, qua subltētur, & existit, est de prædicamēto relationis: nō autem qualitatis, i. dispositio num, & habitum numeratorum i prædicamēto qualitatis. & omne, cuius forma ingreditur in hoc genus, & numeratur in eo, est, cum existit, & perfectum est esse suum, non indigēs quidem agēte. Et hoc totū dif-

soluit tibi hæc similitudinem, & auferet a te confusionem, quæ generatur in hominibus ex istis sermonibus contrarijs.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens pro Philosophis. Si autē conceditis ab ueritate esse actionem simul cum agēte, & nō postponi ei, sequitur ex hoc, ut sit actio in nouata, si agens fuerit in nouata: aut antiqua, si fuerit antiquum. Si autem cōditionaueritis q retardetur actio agēti tempore quodam, hoc est falsum. qm ex motione manus in uase aquæ mouetur aqua cum motu manus, nō antea, nec postea. nam, si motio est postea, erit manus cum aqua, anteq declinet ad aliud larus. si uero antea, separaretur aqua a manu. & cum fuerit cum ea, est causarum eius, & actio ex parte eius. si autem posuerimus manum præcedere aquam, quæ mouetur, erit motus aquæ etiam cōtinuus. & ipse quidem cum cōtinuatione sua causalus, & actus, & nō prohibetur hoc in positione cōtinuitatis. & sic est proportio mundi ad Deum glo.

RESPONSO.

A It Auer. In motu aut cum motore est uerū. in ente uero quæ scēte cum inuētore eius, seu in eo, cuius natura nō est quiescere. aut moueri, si ponatur in uētore, huiusmodi nō est uerū. hæc aut proportio inuenitur inter agēs, & mūdum ex eo q mouetur: q autē oē ens necesse sit ut sit actio eius copulata esse, est uerum, nisi acciderit enti aliquid extranaturam, aut accūs accidētium, siue sit actio naturalis, siue uoluntaria, idem est. Et uide qm posuerit secta Assaria ens antiquum, & prohibuerit ei actionem in suo esse antiquo, Extra ord. Auer. G deinde

Disputatio

deinde cōcesserunt id ei, adeo q̄ esse eius antiquum diuiditur ad duplex esse antiquum, præteritum, & futurum. & hoc totum est apud Philosophos deceptio, et confusio.

ALGAZEL.

A It Alga. respōdēs Philosophis. In sermone præcedēti dixim⁹ nō negare actionē cum agēte postq̄ fuerit actio inouata, vt motus aquæ, qui inouatus est ex priuatione. & possibile est vt sit actio aquæ, siue sit retardā a substantia agentis, siue conuētum ei. Negamus tñ actionē antiquam. nam id, quod nō inouatur ex priuatione, appellamus actionem abusiue absolute absq̄ veritate, causatum vero, causa possibile ē vt sit inouata, & vt sit antiqua: vt dī q̄ scīa antiqua est cā vt sit antiquū sciēs, & tñ nō loquimur de ea. loquimur. n. de ea, quæ appellatur actio, & dependētia causæ nō appellatur actio causæ, nisi abusiue, sed appellatur actio cum cōditiōne q̄ sit inouata ex priuatione. nam abusiue abutētis in appellādo antiquum cōtinuū in esse actionem in aliud, erit abusio accommodata. Et, cum dicitis si

I imaginati fuerimus motū aquæ cū digito, antiquum nō extrahit motū aquæ, qui sit actio, ē error. nā digitus nō habet actionem: agēs vero habēs manum est inuētor. si autē imaginati fuerimus antiquum, erit motus inouatus actio eius, ex eo q̄ qualibet pars motus est inouata ex priuatione, & hæc cōsideratione erit eum ea. motus vero aquæ tñ nō dicitur q̄ sit de actione eius, sed est de actione Dei glo. & quomodo cūq̄ sit esse actionē prouenit ex eo q̄ est inouatum: qm̄ est cōtinuæ inouationis, & est actio, ex eo q̄ est inno-

uata. Deinde dicit Alga. respōdēs pro Philosophis. Si autem dicitur, si cōceditis q̄ proportio actionis ad agēs, ex eo q̄ est, sit sicut proportio causati ad causam, deinde cōceditis imaginationem cōtinuitatis ex proportionē ad causam, tñ nos nō intelligimus in dicēdo q̄ mūdus sit actio, nisi q̄ sit causatum cōtinuæ proportionis cum Deo glo. Si autem nō appellabitur hoc actionē, non est disputatio de nominibus, cum videatur respicē. Dicimus q̄ nō intelligimus in hac disputatione, nisi q̄ vos tolleratis hæc nomina absque veritate. & Deus glo. apud vos nō est agēs vēs, nec mūdus est actio eius vera. Si vero dicitis hoc simpliciter, est abusiue absq̄ veritate. & ita appayunt hoc.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo posuit in eo, q̄ Philosophi concesserunt ei eos velle q̄ Deus glo. sit agēs, & q̄ sit causa mūdi tñ tñ, & q̄ causa sit simul cum causato. Attamē hæc est declinatio eorum a primo sermōe, qm̄ causatum sequitur a causa, quæ est causa eius per viam formæ, & p̄ vi āfinis: cātum vero nō sequitur a causa, quæ est causa agēs, sed aliquādo reperitur causa agēs, & nō reperitur causatum. & sicut Alga. tanq̄ prætor, qui iratur contra substantiū in eo, quod nō præcepit ei. Attamē Philosophi tenēt q̄ mūdus habet agēs, quod nō desicit esse agēs, & nō desiciet: si nō desicit esse ei extrahēs ex priuatione ad esse, & nō desiciet. Et iam fuerat hæc q̄ antiqua inter sectam Aristot. & sectam Plat. qm̄ Plato, quia dixit de inouatione mundi, nō fuit in sermone eius dubium q̄ ipse ponat mūdum habere faciēs, & agēs. Aristot. vero quia po-

luit

Tertia.

A fuit ipsum esse eternum, dubitauerunt cōtra cum sequaces Plato. hoc dubio, & dixerūt ipsam non tenere mōdum habere faciēs: & coacti sūt sequaces Arist. respōdere respōsionibus determinātibus Aristot. tenuisse mūdum habere faciēs, & agēs, & hoc est manifestum in rei veritate in loco suo. Et fundamentum in eo est q̄ motus apud eos in corporibus celestibus est, quo cōsistit esse eorum: & dās motum est agēs motus in rei veritate. & cum corpora celestia non perfectiora esse eorū, nisi motu, tūc dās motum est agēs corporum celestium. Vterius iam declaratum est apud eos q̄ ipse dat vnitatē, quā mūdus est vnus: & dans vnitatem, q̄ est cōditio in esse rei compositæ, dat esse partium, ex quibus sit compositio. compositio. n. est causā eorum, vt declaratum est. & hæc est dispositio primi principij cum mūdo toto. Cū autē dicit actionem esse inouatā, est verum, quia ipsa est motus: dispositio vero priuationis in ea est q̄ nō sit ei principium, nec finis. & nō intelligunt, cum dnt mundum esse æternum, q̄ fuerat antiquum cum rebus æternis, ex eo q̄ sunt motus: sed dispositio æternitatis in eo est, quia nō habet principium, nec finē. Et, qm̄ hoc nō intellexit secta Assaria, ideo difficile est eis dicere q̄ Deus glo. sit æternus, & mundus sit æternus. Quare nomen inouationis cōtinuæ est verius in eo, q̄ nomen æternitatis.

ALGAZEL.

A It Alga. Tertius vero modus est circa falsitatem. q̄ sit mundus actio Dei glo fm̄ radicem eorū ex cōditiōne requisita apud eos inter agēs, & opus, & est q̄ ipsi dixerūt

nō emanat ab vno, nisi vnum: principium autem est vnum oibus modis: mundus vero est compositus ex diuersis: ergo non potest imaginari q̄ sit actio Dei glor. fm̄ q̄ sequitur ex radice eorum.

AVERROES.

A It Auer. Cū autem cōceditur hæc radix, & sequitur, difficile est respondere ei. sed est res, quā nō dicunt, nisi posteriores ex Philosophis Maurorum.

ALGAZEL.

D Einde dicit Alga. respōdēs Philosophis. Si autem dicitur mundum vltim nō emanare a Deo glori. im̄ mediate, sed quod emanat ab eo est ens vnum, & est principium creaturarum & est intellectus absolutus. f. est substantia existēs per se, nō multiplicata, sciēs seipsum, & sciēs principium suum, & appellat eum lex nomine. Angel: deinde emanat ab eo tertius, & ex tertio quartus. & multiplicatio entium est mediate. qm̄ diuersitas entis, & multiplicatio eius, aut erit propter diuersitatē potētiarum agētium, sicut nos agimus ex virtute appetitiua, aliter q̄ agim⁹ ex virtute irascibili: aut erit propter diuersitatem materierum, sicut Sol dealbat pannum lotum, & denigrat faciem hominis, & resoluat aliquas substantias, & indurat aliquas: aut p̄pter diuersitatem instrumentorum, sicut Carpentarius secat cum ferrā, & cum securi scindit lignum, & perforat eum perforatiuo: aut erit multiplicatio actionis mediate, cum egerit aliquam actionem, & post hæc actionem agit aliam, & multiplicabit actionem. Et oēs istæ diuisiones sūt falsæ in primo principio. in substantia. n. eius non est diuersitas nec i eo

G 1j est

Disputatio

est consecutio, vel posterioritas, vt declarabimus in rationib' vnitatis. nec est ibi diuersitas materierum: nam sermo est de causato primo, qd emanat a primo. nec est ibi diuersitas instrumenti: n. n. reperitur eum Deo glo. in gradu suo: & sermo est de inuouatione primi instr'i: ergo no remanet, nisi q' multiplicatio in mundo emanet a Deo glo. in via mediationis, vt diximus superius.

AVERROES.

Primu ed fuerit simplex, et vnu, no pro uert ab eo nisi vnu. H Anis est q' primum, cum fuerit simplex, & vnu, no prouenit ab eo, nisi vnu. sed diuersificatur actio agentis, & multiplicatur, aut ex parte materierum, & no sunt materix cu eo: aut ex parte instr'i, & no est instrum cum eo: & no remanet, nisi q' sit ex parte medij, cu emanat ab eo primu vnu, & ex hoc vno vnu, & ex hoc vno vnu, & ita reperit' multiplicatio.

ALGAZEL.

Einde dicit Algaz. dubitans eis. Dicimus & sequitur ex hoc vt no sit in mudo, nisi vna res composita ex diuersis: sed entia oia erut eadem, & quodlibet eoru erit causatu vniuscuiusq; superioris, & causa inferioris vsq; ad causatu, quod no habet causatum, sicut deuenit ex parte a seclis ad causam, que no habet causam. Et tu no est sic. na corpus apud eos est ex forma, & materia, & ex collectione earum: sit quid vnum. nam ho est compositus ex corpore, & aia: & no est esse vniuseoru ab alio: sed esse eorum simul est ab alia causa. & orbis in opinione eorum est sic: qm est corpus aiatum: & no est inuatum corpus ab aia, nec aia a corpore, sed ambo proueniunt a causa alia ab eis. Quomodo ergo inuenta

sunt hec entia composita an ab vna causa: & destruetur sermo eoru no emanat ab vno, nisi vnum: aut a causa composita: & conuenit interrogatio de illa causa, adeo q' deueniat necessario ad compositum, & simplex. nam principium est simplex, & prouenit ab eo compositio, & no imaginatur hoc, nisi cum tactu. & cu fuerit tactus, & destruitur dictum eoru q' ab vno non prouenit, nisi vnum.

AVERROES.

Anis est q' primum, cum fuerit simplex, & vnu, no prouenit ab eo, nisi vnu. sed diuersificatur actio agentis, & multiplicatur, aut ex parte materierum, & no sunt materix cu eo: aut ex parte instr'i, & no est instrum cum eo: & no remanet, nisi q' sit ex parte medij, cu emanat ab eo primu vnu, & ex hoc vno vnu, & ex hoc vno vnu, & ita reperit' multiplicatio. Einde dicit Algaz. dubitans eis. Dicimus & sequitur ex hoc vt no sit in mudo, nisi vna res composita ex diuersis: sed entia oia erut eadem, & quodlibet eoru erit causatu vniuscuiusq; superioris, & causa inferioris vsq; ad causatu, quod no habet causatum, sicut deuenit ex parte a seclis ad causam, que no habet causam. Et tu no est sic. na corpus apud eos est ex forma, & materia, & ex collectione earum: sit quid vnum. nam ho est compositus ex corpore, & aia: & no est esse vniuseoru ab alio: sed esse eorum simul est ab alia causa. & orbis in opinione eorum est sic: qm est corpus aiatum: & no est inuatum corpus ab aia, nec aia a corpore, sed ambo proueniunt a causa alia ab eis. Quomodo ergo inuenta

Exar... rto... p... v... u... v...

Tertia.

Primum est vnu oibus, & vnum necesse est vt no emanet ab eo, nisi vnum. & cum fuerint apud eos hae duae radices, perquirunt vnu prouenit multiplicatio. & hoc quidem, postq' est inueniens apud eos, opinio antiquior ista, & est q' prima principia sunt duo, vnum quidem ad bonum, & aliud ad malum. nam impossibile est apud eos vt principia cotrario ru sint vni. & viderit' q' cotrarietates v'ses, quae includit oia cotraria, sunt bonum, & malum: vnde existimauerit q' necessario principia sut duo. Et cum considerauerint Antiqui entia, & viderunt oia tendere ad vnum finem, & est ordinatio repetita in mudo, sicut ordinatio repetita in exercitu ex parte principis exercitus, & ordinatio reperta in ciuitatibus ex parte gubernatorum ciuitatum, crediderit q' mundus necessario est huiusmodi: & et oides vnt ppter bonum repertum in omni ente q' malum sit per accns: vt sunt condemnationes factae a gubernatorib' probis ciuitatum, q' sunt mala posita propter bonum, no autem prima intentione, nam sunt hic ex bonis ali qua, quae impossibile est vt reperiantur, nisi admisceatur eis malum, sicut est in esse hominis, quod est compositum ex aia intellectiua, & aia bestiali. & determinauit sapientia apud eos vt reperiat' bonum magnum, licet, admisceatur ei malum paruum, qm esse bonum magnum cum paruo malo est melius, q' priuatio boni magni propter malum paruum. Et, cum parum apud eos in fine q' primum principium necesse est vt sit vnum, & aduenit haec dubitatio de vno, ruderunt ei tribus inuisionibus. Nam aliqui putauerit q' multipli-

catio prouenit ex materia: & est secta Pythagorica, & societates eius: & alii qui putauerit q' multiplicatio proueniat ex multiplicatione instrumentorum: & alii qui putauerit q' multiplicatio proueniat ex mediis. Et primus, qui hoc posuit, fuit Plato. & est sufficiens his opinionibus. qm interrogatio adhuc conuenit duabus aliis inuisionibus, & est vbi prouenit multiplicatio materierum, & multiplicatio instrumentorum & quicq; cederint hanc propositione, illud dubium est commune eis. & dubitatio de modo, quo prouenit multiplicatio ab uno, sequitur eis, scilicet, qui confiteretur q' ab vno non prouenit, nisi vnum. famosum vero hoc tempore est cotrarium huius, & est q' vnum primum emanant ab eo emanatione prima omnia entia diuersa. & sermo dubius in hoc tempore cum hominibus nostrae tempestatis est Thae propositione. Id autem, cum quod dubitauit Algazel sectae Peripatericoru, no sequitur eis: & est q' si multiplicatio prouenit ex parte mediorum, no sequitur profecto ex hoc, nisi si multiplicatio simplex. & quodlibet eorum est compositum ex multitudine. qm Philosophi tenent q' hic sic multiplicatio utroq; modo: multiplicatio quidem rebus simplicib', & sunt entia simplicia, quae non sunt in materia, & vnum quodq; eorum est causa alterius, & ascendit omnia ad vnam causam, quae est de genere eorum, & ipsa est prima in hoc genere: & multiplicatio in corporib' celestibus prouenit ex multitudine horum principiorum: & multiplicatio, quae est sub corporibus celestibus, prouenit ex materia, & forma, & corporibus celestibus. & non sequitur

Disputatio

est aliquid huius dubitationis. Et corpora caelestia mouentur primo ex motoribus eorum, qui non sunt in materia omnino: & formae eorum, scilicet corporum caelestium emanant ab istis motoribus, & formae eorum, quae sunt sub corporibus caelestibus, emanant a corporibus caelestibus, & aliqua ab aliquibus, sine sint formae corporum simplicium, quae sunt in materia prima, quae non est generabilis nec corruptibilis, siue formae corporum compositorum ex corporibus simplicibus: & compositio istis est propter corpora caelestia. haec est opinio eorum in ordinatione hic reperta. Res autem, quae mouerunt eos Philosophos ad hanc opinionem, non potest declarari hic, quoniam haec declaratio est fundata supra radices, & propositiones multas, quae declarantur in multis artibus, & cum artibus multis, quarum vna est sub altera. Philosophi vero Maurorum, ut Auiyefa, & Auienna, quia consentient aduersario quod agens, quod non apparet nobis, est sicut id, quod apparet nobis: & vnum agens non prouenit ab eo, nisi vnum actum. & cum primum apud omnes sit vnum simplex: difficile est profecto eis prouenire multiplicationem ab eo: adeo quod res ipsa coegit eos ut non ponant primum motorem motu diurno, sed dixerunt quod primum sic ens simplex, ex quo emanauit motor orbis magni, & emanauit a motore orbis magni orbis magni, & motor orbis secundi, qui est sub magno. quoniam hic motor est compositus ex eo, quod intelligit de seipso. Et hic est error secundum eorum radices, nam intelligens, & intellectum est idem in intellectu humano, quanto magis in intellectibus separatis. & hoc totum non sequitur sermone Aristotelis, nam agens vnum, quod nobis apparet, si emanauerit ab eo actio vna, non dicitur cum agente primo, nisi requirere agens enim primum, quod non nobis apparet, est agens simpliciter: quod vero apparet, est agens secundum quid. & agens simpliciter non emanat ab eo, nisi actio absoluta: actio autem absoluta non appropriatur actio prae actum. & cum hoc probat Aristoteles, quod agens intellectorem humanum est intellectus mundus materia, scilicet ex eo quod intelligit omnia. Et sic etiam probat quod intellectus passibilis non est generabilis, nec corruptibilis ex eo, quod recipit omnia. Et responsio huic opinioni sapientis, quod res, quae non possunt esse, nisi cum copulatione adiuuicem, ut est copulatio materiae cum forma, & copulatio partium mundi simplicium adiuuicem, esse quidem eandem sequitur eam copulationem. & cum sic fuerit, igitur dans copulationem dat esse. & cum omne copulatum copulatur re, quae est vnum: & vnum, cum quo copulatur, sequitur ab vno, quod existit per se: necesse est ut sit hic vnum separatum existens per se, & necesse est ut istud vnum tribuat vnum per se. Et isti modi diuiduntur in species in entibus secundum naturam eorum, & prouenit ex hac unitate attributa vnicuique, enti esse huiusmodi sibi proprium, quae est vnum. & omnia ascendunt ad unitatem primam: sicut peruenit caliditas, quae est in quolibet ente rerum calidarum a calido primo, quod est ignis, & ad id perueniunt. & cum hoc fecit vnum Aristoteles, inter esse sensibile, & esse intellectuale, & dixit quod mundus est

Tertia.

52

est vnum, quod emanauit ab vno, & quod vnum est causa unitatis quodammodo. & causa multitudinis quodammodo, & in eo, quod fuit possibile ei, perferuntur est in hoc. & propter difficultatem huius rei non intellexerunt eum multi, qui uenerunt post eum, ut diximus. Et cum hoc sic fuerit, manifestum est quod hic est vnum ens, a quo emanat virtus vna, quae reperitur in omnia entia. & quia sunt multa, igitur ex vno, quod est vnum, necesse est ut sit multitudo, aut ipsa emanet, uocata eam ut vis. Et haec est dictio dicti sui: & aliter. quod id, quod dixit dices quod ab vno emanat vnum. & vide hunc errorem, quoniam est magnus sapientibus, & tua interest intelligere hoc dictum eorum, an sit demonstratio, vel nescio in libro Antiquorum, non autem in libro Auic. aut aliorum, qui mutauerunt opinionem Philosophorum in scientia Diuina, adeo quod facta est existimatio.

ALGAZELI.

Ar Alga. respondens pro Philosophis. Si autem diceret, cum patefacta fuerit opinio nostra, anfare dubitatio. nam entia diuiduntur in ea, quae sunt in subiecto, ut sunt accidentia, & formae, & ea, quae non sunt in subiecto: & ista diuiduntur in ea, quae sunt subiectum aliorum, ut corpora: & in ea, quae non sunt in subiecto, ut entia, quae sunt substantiae consistentes in se: & diuiduntur in ea, quae imprimuntur in corporibus, & ea appellamus animas: & in ea, quae non imprimuntur in corporibus, sed in animabus, & appellamus ea intelligentias abstractas. entia autem, quae sunt in subiecto, ut accidentia, sunt inouata, & hinc subiecta inouata, & perueniunt ad principium, quod est inoua-

ti aliquo modo, & antiquum aliquo modo: & est motus circularis, de quo non loquimur. Loquimur vero de existentibus per se, non in subiecto, & sunt tria, scilicet corpora, & sunt viliora: & intelligentiae abstractae, nullae hinc dependentiae a corporibus, nisi dependentiae agentis, non inatam eis, & sunt excellentiora: & aia quae sunt media: hinc dependentiae in corporibus aliqua specie dependentiae, & est impressio, & actio in eis. non sunt media in dignitate, quia imprimuntur ab intellectibus, & imprimuntur in corporibus. Vterius corpora sunt decem: quorum nouem sunt orbis: decimum vero materia, quae est corpus sub coacuitate orbis Lunae: & orbis nouem sunt aialia, habentia quidem corpora, & aias, & hinc influxum in eorum, ut dicemus, videlicet quod primum principium emanat ab esse eius prima intelligentia, & est ens existens per se, quod non est corpus, nec est virtus in corpore, & scit se ipsam, & scit principium suum. id autem appellauimus primam intelligentiam: & non curamus de appellatione Angeli, aut intellectus, aut cuiusuis nominis. Et sequitur ab esse eius tria, scilicet intelligentia, & aia orbis superioris, & est orbis nonus, & corpus orbis superioris. deinde sequitur ab intelligentia secunda intelligentia tertia, & aia orbis noni, & corpus eius. deinde sequitur ab intelligentia quarta, & aia orbis Saturni, & corpus eius. & sequitur ab intelligentia quarta intelligentia quinta, & aia orbis Iouis, & corpus eius: & sic usque quo deueniat ad hoc, quod sequatur ab ea intelligentia, & aia orbis Lunae, & corpus eius, & intelligentia vltima, quae appellatur intellectus agens. deinde sequitur sub orbe Lunae materia, recipiens ge-

G iij nera-

Disputatio

nerationem, & corruptionē ab intellectu agente, & naturas operationū. Vterius materia miscetur propter motus orbium, & stellarum diuersis mixtionib⁹, ex quibus proueniūt minerae, & plantae, & animalia. & nō est necesse vt sequatur ex vnaqua; intelligentia, intelligentia in infinitum: quoniam istae intelligentie sūt diuersarum specierum, & quod est vni eorum non est in aliis. Et sequitur ex hoc, q̄ intelligentiae post primum principium sint decem, & orbes nouem. & summa ex istis principis excelsis post primum decem

H & nouem. & proueniunt ab hoc, q̄ sub vnaqua; intelligentiarum primarum sint tria, intellectus, anima orbis, & corpus eius. & impossibile est quin in principio eius sit trinitas proculdubio. & nō imaginatur multitudo in intellectu primo, nisi vno modo, & est vt ipse intelligat principium suum, & intelligat seipsum, & ipsum in cōsideratione sui est possibile in esse, quoniam necessitas esse eius est ab alio, nō ex se. & ista tria sunt diuersa. & nobilitas tribus causatis debet ei attribui nobilior his rebus, & emanat quidem ab eo intelligentia, ex eo q̄ intelligit principium suum, & emanat anima orbis, ex eo q̄ intelligit seipsum, & emanat corpus orbis, ex eo q̄ est possibilis in esse ex se. Et oportet vt dicamus vnde proueniat haec trinitas in causato, & tamen principium eius est idem. Et dicimus q̄ non cōsequitur à primo principio, nisi vnum. & est substantia huius intelligentiae, qua intelligit seipsam, & sequitur ei necessario ex seipsa, non ex parte principij, vt intelligat principium: & ipsa tamē in se est possibilis in esse, & non habet

possibilitatem à primo principio, sed ex se ipsa: nos autem non negamus reperiri vnum ab vno, ad quod sequitur causatum, non ex parte principij, sed ex rebus necessariis reatiuis, aut non reatiuis, & ex eo prouenit multitudo, & sit in hoc principium multitudinis. Et sic hunc modum possunt composita esse continua simplicibus, cū imposita sit absq; contactu & imposita est esse aliter: & est id, quo datur iudiciū in eo. & hic est sermo in intelligendem opinionem eorū, & quietationem intellectus in ea.

AVERROES.

A It Aver. Hoc totum est cōtradictio Philosophis, vt sensit Avice & Alfarabius, & alij. Opinio vero Antiquorū est q̄ sint hic principia, & sunt corpora caelestia. & principia corporum caelestium sunt entia separata à materia, quae mouent corpora caelestia, & corpora caelestia mouentur ab eis modo seruitutis, & dilectionis eis, & receptionis rursus eorum cum motu, & intellectu eorum. & quia ipsa producta sūt propter motum: & hoc est, qm̄ verificatum est quod principia, mouentia corpora caelestia, sunt separata à materia, & non sunt corpora: non remanet modus, quo hoc mouent haec corpora, nisi ex eo, q̄ mobili inunctum sit ad motum. & propter hoc necesse est apud eos vt sint corpora caelestia viuentia rationalia, quae intelligunt seipsa, & intelligunt principia mouentia ea, modo iustus eis. Et, quoniam patet q̄ nulla sit differentia inter scientiam & scitum, nisi q̄ scitum est in materia, scientia vero non est in materia: & hoc dictum est in libris de Anima: & iam sunt entia, quae nō sunt in materia: sequitur

Tertia.

53

A quitur ergo vt sit substantia eorum scientia, aut intellectus. aut quouis nomine appellabit eam. & verificatum est apud eos q̄ ista principia sunt separata à materia: qm̄ ipsa in fluxu corporibus caelestibus motum continent, quo eis non euenit labor, nec defectus: & omne influens motum continuum huiusmodi nō est corpus, nec potentia in corpore: & corpus caeleste acquisiuit permanentiam ex separatū. & verificatum est apud eos q̄ ista principia separata, eorum est copulatum primo principio eorum. si aut, non esset

B hic ordinatio reperta, & sermones eorum, quos scripserunt in hoc, qui vult scire veritatem, eis incumbat. Et ex eo, quo apparet q̄ omnes orbes mouentur motu diuino, licet moueantur motu proprio, verificatum est apud eos q̄ iubeus in istis motibus est primum principium, & est Deus glor. & ipse iussit omnibus principis, vt iubeant ceteris orbibus in aliis motibus. & hoc iussu permā sit caeli, & terra: vt iussu primi Principis ciuitatis seruantur omnia praecpta prouenientia ab aliquo, quem princeps praeposuit in rebus ciuitatis

C omnibus existentibus in ea ex hominibus, vt dixit Propheta Verbo Dei caeli facti sunt, &c. Et hic iustus, & seruitus est principalis in iussu, & seruitute, quae necesse est esse homini, ex eo q̄ est animal rationale. Id aut quod recitauit Avice de prouentione horum principiorum abinuiet, est res, quam nescierunt sapientes. Quod vero est apud eos est, q̄ hēt à primo principio status tales, quibus non perficitur esse, nisi in illo tali loco & copulatio, quae est inter ea, est illud, quod facit ea esse causata abin

wicem, & omnia à primo principio. & non intelligitur de agente, & acto, & creatore, & creato in illo esse, nisi hoc tantum. & id, quod diximus de copulatione omnis entis cū vno, est aliter, quā hic intelligitur de agente & acto, & faciente, & facto in arte. Si autē imaginatus fueris q̄ sit princeps, habens substitutos multos, & isti substituti habeant alios substitutos: & non est esse substitutus, nisi in recipiendo substitutionem, & faciendo praecptum eius: & non est esse eis, qui sunt substituti, nisi medianibus substitutis prioribus, necesse ē vt princeps primus sit ille, q̄ tribuit omnibus entibus rem, qua sunt entia. nam, si aliquis est, cuius esse est vt sit substitutus, non est quidem et esse, nisi propter dominum primum. Et hoc est id, quod tenent Philosophi, q̄ sit praefatio legum in creatione, & innovauone, & iussu. & haec ē disciplina propinqua, qua potest intelligi opinio horū hominū, absq; q̄ eueniat ei dubitatio, quae euenit ex auditu opinionū horum, fm̄ differentiam, quam narrauit Alga. hic & hoc totum estimauerunt declaratum fuisse in libris eorū. Et qui pōt operam dare libris eorū cū conditionibus, quas narrauerūt, sciet veritatem eius, quo rōcinant, aut contrarium eius. & nō intelligit de opinione Ari. Aliud praeter hoc, nec de opinione Platonis: & est finis eius, ad quod pueniūt intellectus humani. Potest tamen homo peruenire ad istas res ex sermonibus euenientibus eis, q̄ sint famosi, cum hoc, q̄ sint in intellectuales: in quibus haec via disciplina est delitiosa, & dilecta omnibus. Et vna ex propositionibus, quibus hoc apparet, est q̄ homo, cū cōsiderauerit

Disputatio

sydetanerit entia, quae sunt hic, apparet ei q. res, quae appellantur uientia, scientia, sunt ea, quae mouentur ex se motibus terminatis, uersus intentiones, & operationes terminatas, ex quibus proueniunt operationes terminatae. & ideo dixerunt loquentes q. omnis actio prouenit ex uino sapiente. & cum fuerit apud eum haec radix, & est q. omne, quod mouetur motibus terminatis, & prouenit ex eo operationes terminatae, & ordinatae, est uinum, sapiens: & copulatur illi id, quod apparet sensui: & est q. caeli mouentur ex se motibus terminatis, & ordinantur ex hoc entibus, quae sunt sub eis, operationes terminatae. & ordo, & proportio, quos sustinentur id, quod est sub eis, ex entibus, concludit radix tertia, in qua non est dubium: & est q. caeli sunt corpora uiuentia cognoscantia. Quod autem ex motibus eorum sequantur operationes terminatae, quibus sustentatur id, quod est hic ex animalibus, plantis, & mineralibus, & conseruatio eius, hoc est notum per se cum consideratione. nam, nisi esset propinquitas Solis, & remotio eius in circulo suo obliquo, non essent hic quatuor tempora: & nisi essent hic quatuor tempora, non essent placentia, nec aialia, nec processus generationis secundum ordinem in generatione elementorum adiuicem, secundum aequalitatem, ut conseruetur esse eorum. u. g. cum prolongat Sol a meridie, in frigidatur aer in parte septentrionali, & sunt pluuia, & multiplicatur generatio elementi aquae, & multiplicatur in parte meridionali generatio elementi aeris: in aestate uero contrarium, scilicet fuerit Sol prope caput nostrum uersus septentrionem. &

istae operationes, quae reperiuntur a Sole pro propinquitate, & remotioem, quam habet coniuncte a quolibet ore, ex eodem loco reperiuntur a Luna, & omnibus planetis, nam omnes habent orbem obliquos, & faciunt quatuor tempora in motu eorum circulari. & quod magis est in essentium, & conseruatione eorum est motus diurnus, magnus quidem, faciens diem. & iam inuuit lex providentia Dei in homine, cum submittantur ei omnes orbis, cum dixit ipse glo. & ad patrem dominandum in die, & in nocte, & deinde omnia tempora terrae, &c. & nisi esset foedus meum, &c. Et, cum considerauerit homo has operationes, & regimina prouidentia, diuersa quidem ex motibus stellarum, & uiderit stellas moueri ijs motibus, & habere figuras terminatas, & ex partibus terminatis, & uersus operationes terminatas, & motus contrarios, scilicet istas operationes terminatas prouenire ex entibus cognoscantibus, & animatis, habentibus electionem, & uoluntatem. Et quod magis facite eum credere hoc, est, cum nos uidemus multa ex corporibus paruis, scilicet uisibus, & obscuris, hic reperiuntur non priuari uita generaliter cum paritate partium eorum, & uilitate mensurae eorum, & breuitate uitae eorum, & obscuritate corporis eorum, & q. bonitas diuina eis in fluxu animam, & comprehensione quadam, qua regunt se ipsa, & conseruant esse suum, expresse patet q. multo magis debent esse corpora caelestia aialia, comprehendentia, quae ista corpora, pro magnitudine corporis, & dignitatem eorum, & multitudinem luminis eorum, ut dixit ipse glo. mediantem propheta suo caeli enarrat, &c. sed

Tertia

54

A sed multi hominum nesciunt hoc. Denique, cum consideretur regimen eorum in corporibus aialis, quae sunt hic, scilicet absolute q. sunt animata, nam animatum non regitur, nisi ab aialio perfectiori anima, quam anima eius. Et, cum considerauerit homo haec corpora magna, animalia, rationalia, eligentia, quae nos continent, & considerauerit terram radicem, & est q. prouidentia eorum ad ea, quae sunt hic, non est necessaria eis in esse eorum, scilicet q. inmundum est eis in iis motibus, & sunt submissa eis, quae sunt sub eis ex animalibus, & plantis, & inanimatis, & iubens eis est aliud ab eis, & est non corporeum necessario, nam, si esset corpus, esset de numero eorum. & quodlibet eorum est obediens ei, quod est sub eo hic ex entibus, & seruit ei, & non indiget seruitute eius in esse suo. & nisi esset iussus eis, non prouiderent ad id, quod est hic contingens: quoniam ipsi uellent non habentes quidem uilitatem in hac operatione. Igitur mouentur pro iussu, & timorem euenientem eis ad conseruandum ea, quae sunt hic, & sustentandum esse eius: & iubens est Deus glo.

C Ver. g. si aliquis uiderit multitudinem hominum dominatum in rebus, & operationibus terminatis, non cessantibus in instanti, licet operationes illae non sint necessariae in esse eorum, & non indigent eis, deliberabit profertre sententiam q. sunt timores, & inmundum est eis in operationibus illis, & q. habent praecipiente, qui praecipit eis in hoc regimine conseruante prouidentiam in aliis, qui est superior eis superiori grada, & sunt ut serui obediens ei. & cum considerauerit homo aliud, & est

q. unusquisque planetarum septem habet motus inuonatos motui eius uel habentes quidem corpora seruientia corpori uel, ac si essent obedientia, scilicet absolute etiam q. quilibet planeta habet iussorem sibi proprium, deputatum eis ex primo iubente. ut euenit in gubernatione exercitus, q. est collectio unuscuiusque eorum sub uno iussore: & isti iussores, qui appellantur capitanei, deueniunt ad unum principem, & est princeps exercitus, sic est dispositio in motu corporum caelestium, quam percipiunt Antiqui de istis motibus, & sunt quadraginta, & postea reducuntur omnia ad septem planetas, & reducuntur illi septem ad octauum, & reducitur octauum secundum diuersitatem, quae est inter Antiquos, in numero motuum ad iussorem primum. Et haec notitia habet homini hoc modo, siue sciat quomodo sit principis creationis horum corporum caelestium, siue nesciat: & quomodo sit copulatio aliorum iubentium cum primo praecipiente, siue sciat, siue nesciat, nam ipse non dubitat q. si essent ex seipsis, antiqua absque causa, & inuentione, possibile esset eis non recipere iussu a iubente uno cum subiectione, & seruitute. & sic est dispositio iubentium cum iubente primo. & cum hoc non fuerit eis possibile, ergo est ibi proportio inter eos, & eum, & proportio, quae determinauit eis obedientiam, & seruitutem. & hoc non est aliud, nisi ex eo q. sunt ei ex natura esse eorum, non ut acciderent ex accidentibus, sicut est dominus cum suis seruis, sed in natura esse eorum, nam non est ibi seruitus addita sua, immo substantiae illae sustentantur in seruitute. & haec adeptio est regnum

Disputatio

regnum celi, & terra, quod vidit Abraham pater noster, cum dixit Facies celum, & terram. Et scias quod, cum sic fuerit, necesse est ut non sit creatio horum corporum, & principium generationis eorum, modo generationis corporum, quae sunt hic. & intellectus humanus deficit apprehendere qualitatem huius operationis, licet sciret esse eius. Qui autem perquirat aliquid simili duas entitates, quarum una est in altera, & quod agens earum sit agens eo modo, quo reperitur agentia, hic est in maxima perturbatione, deceptione, & confusione. Et haec est summa eius, quod intellexerunt Antiqui de corporibus celestibus, & constitutione eorum a creatore glo. & quod non sit corpus, & constitutione eius, quod est ex entibus inferioribus ab eo, quae non sunt corpora, & unum eorum est anima constitutere autem esse eius, ex eo quod sunt innovata eo modo, quo innovant corpora, quae sunt hic, ut conati sunt loquentes, est nimis difficile. & propositiones, adductae in hoc, non complent id, quod intendunt declarare. & declarabimus hoc ex sermonibus nostris subsequentiibus, cum loquemur de via constitutionis esse Dei glo. His autem habitibus revertamur ad narrandum ea, quae dicit Alg. in contradicendo ei, quod recitavit de opinionibus Philosophorum, & notificabimus gradum eius in veritate. nam hoc est intentum primum in hoc libro.

ALGAEZEL.

Alga. contradicens Philosophis. Dicimus, id, quod narratis, astutia quaedam est. & in rei veritate est obscuritas maior praeter alios obscuritatis, quam si aliquis recitauerit

ex insomnio, iudicabit ex eo, quod sit malae complexionis. & si id redixerit in genere rerum legum, in quibus terminari inquisitionis sunt existimationes, dicetur quod sunt errores, & non adipiscuntur scientias, sed vanas cogitationes.

AVERROES.

Alga. Non est inconueniens ut eueniat hoc stultis cum sapientibus, & vulgo cum electis, ut euenit eis in rebus artificialibus. non artifices cum posuerint multa experimentibus suis vulgo, & ostenderint suas operationes mirabiles, fugiet ab eis vulgus, & existimabit quod sunt diminiuit cerebrum. Attamen isti in rei veritate ponuntur in gradu diminiuit cerebrum ab intelligentibus, & ignorantibus quidem a sapientibus. & sermones huiusmodi non oportet ut proiciantur contra eos opinionis sapientium, & hominum speculatorum. debebat tamen ipse, cum narrauerat haec, narrare opinionem, quae mouerunt eos ad ista, ita quod possit audiens facere comparisonem inter eas, & sermones, quos perquirat ipse destrueret.

ALGAEZEL.

Alga. Inuitus autem quoniam prout est, non narrabitur, sed ponemus modos determinatos. Et primus quidem est ut dicamus, id posuistis quod una rerum multitudinis est prima, est quod sit possibilis in esse, tunc dicimus esse possem in esse utrum est esse eiusmet, aut aliud: si autem idem, igitur non puenit ex eo multitudo, si vero aliud, igitur dicens in primo principio esse multitudinem. non est, & cum hoc est necessarium in esse, necessarium autem in esse est aliud quam substantia ipsius esse. & permittimus aduentum diuerso-

Tertia.

55

A diuersorum in hac multitudine.

Si autem dicitur nihil est necessitati in esse, nisi ipsum esse, igitur non erit aliquid possibilitati in esse, nisi ipsum esse. Si autem dicitur bene potest sciri quod sit, & non scietur esse possem, est ergo aliud, sic etiam necessarium in esse potest sciri esse eius: & nescietur necessitas eius, nisi post aliam rationem: ergo erit aliud. demum esse est quid vniuersale, quod diuiditur in necessarium, & possibile. & si aliqua dicitur harum duarum partium addatur vltima, sic quoque erit secunda dicitur indifferens. Si autem dicitur possibilitas in esse est ei ex se, & est eius ex alio, & quomodo erit id, quod est ei ex se, & quod est ei ex alio idem dicimus quomodo erit necessitas in esse ipsum esse, & potest autem necesse in esse. & remanet esse, & unum verum omnibus modis est. quod non conuenit affirmati omni. & ablati omni. nam impossibile est dicere esse, & non esse, aut necessarium in esse, & non necessarium in esse: & tamen potest dici esse, & non necessarium in esse, sicut potest dici non esse, & possibile in esse. scitur autem veritas in hoc. & non est congruum stare in primo, si verificatum fuerit id, quod dixerunt, quod possibilitas in esse sit aliud ab esse possibili.

AVERROES.

Alga. Cum dixit quod dictum nostrum de possibili in esse aut erit ipsummet esse, aut aliud, id est res ad se ipsam esse. & si fuerit idem, non est multitudo. & nihil est eorum dictum, quod possibile in esse est in eo multitudine. si vero aliud, sequitur vobis hoc necessarium in esse, & erit in necessario esse multitudo. & hoc est contra id, quod ponunt, est sermo non ve-

rus. nam dimisit tertiam partem diuisionis. Necessarium enim in esse non est quid additum ipsi esse extra animam, sed est quid enti necessario in esse, & non additum substantiae eius. & quasi reducit ad ablationem causae, scilicet esse eius sit causatum ab alio. & quasi id, quod tribuit alii, auferretur ab eo, ut dicimus de ente quod sit unum. nam veritas non intelligitur in ente quid additum substantiae eius extra animam in esse, sicut intelligitur ex dicto nostro ens album: sed intelligitur de eo res priuatiua, & est priuatiua diuisionis. & sic necessarium in esse intelligitur de necessitate res priuatiua, quam determinauit substantia eius: & est ut sit necessitas in esse ex se, non ex alio. & sic, cum dicimus possibile in esse ex se, non potest intelligi de eo attributum additum substantiae extra animam, sicut intelligitur de possibili vero, sed intelligitur de eo quod substantia eius determinet quod esse eius non sit necessarium, nisi ex causa. & ipsum significat substantiam, a qua cum auferretur causa, non erit necessarium in esse ex se, sed erit non necessarium in esse, si negatum ab eo attributum necessarii in esse: ac si diceret quod necessarium in esse aliquid eius, quod est necessarium ex se, & aliquid quod est necessarium est causa. quod autem est necessarium ex causa, non est necessarium ex se. & nemo dubitat quod istae differentiae non sunt differentiae substantiales, id est diuidentes substantiam, nec additae substantiae: sed sunt res negatiuae, & relatiuae: sicut dicimus de re inuenta quod non significat rem additam substantiae extra animam, eo modo, quo dicimus de re quod sit alba. Et ex hoc errat

Disputatio

uit Avicenna, qui existimavit quod unum sit additum substantiæ. & sic ipsum esse rei, cum dicimus quod res est. & in futurum disputabitur de hoc.

Et primus, qui invenit hanc præfationem, fuit Avic. Scum dixit possibile in esse ex se, & necessarium in esse ex alio, nam possibilitas est attributum in re præter rem, in qua est possibilitas, & determinat simplicitas harum dictionum quod id, quod est sub primo, sit compositum ex duobus: nam quidem, cui attribuitur possibilitas: & aliud, cui attribuitur necessitas in esse, & est præfatio veritas, sed, cum intelligitur de eo id, quod diximus, non evenit ei dubietas, quæ ponit Alg. remanet tamen ei videre verum, cum intelligitur de causato primo possibilitas esse eius, determinat ei quod sit compositum, vel ne? nã, si attributio fuerit relativa, non determinat ei compositionem. & non omne, de quo intelliguntur res diverſæ, determinatur quod sint attributa, addita substantiæ eius, extra animam, nam est hæc dispositio privativorum, & dispositio relativorum.

Et ideo non tenet aliqui Antiquorum ut numeretur prædicamentum relationis in entibus extra animam sed decem prædicamentis. Alg. autem intulit in sermone suo quod omne habens intellectum additam determinat aliquid extra animam in actu & est error, & sermo sophisticius. & patet ex eo, quod dixit. Demum est est quid univertale, & dividitur in necessarium in esse, & possibile. & si aliqua differentia partium est addita univertali, sic etiam & alia differentia indifferenter. Nam divisio ipsius esse ad possibile, & necessarium non est sicut divisio animalis ad ra-

tionale, & non rationale, aut ad ambulans, & natans, & volatile. ista, n. sunt addita generi, que faciunt id dividit in species additas, & animalitas est communis eis. & istæ differentie sunt additæ eis. Possibile autem, in quod Avicenna dividit ens, non est quid extra animam in actu, & est præfatio vilis, ut diximus, nam ens, quod habet causam, in esse suo non intelligitur de eo, nisi privatio, id est omne id, quod est ex alio, non habet ex se nisi privationem, nisi cum fuerit natura eius natura possibilis veri. & ideo divisio entis ad necessarium in esse, & possibile in esse est divisio non nota, cum non intelligit per possibile possibile verum, & postea de hoc loquemur. Attamen id tantum dicimus hic quod ens, cum dividitur, aut dividitur in differentias substantiales, aut in res relativas aut accidentia addita substantiæ.

Divisio autem per differentias substantiales determinat absque dubio multitudinem operationum ab eo: divisio vero eius per res, & relativas seu accidentales non determinat multitudinem operationum. Si autem aliquis contradixerit quod divisio eius per attributa intrinseca determinat ei operationes diversas, tunc igitur primum principium, emanat ab eo multitudo necessario, & non indiget causato ab eo, quod sit principium multitudinis. Si vero dixerit quod non determinat multitudinem attributorum relativorum pronemre operationes diversas, tunc non erunt attributa intrinseca, que sunt in primo principio, determinantia puenire operationes diversas. & positio potentis carum primum hoc modo est melior. Et, cum dicit, & quomodo erit quod est ei ex se, &

Tertia.

56

A ex se, & quod est ei ex alio, idem? iste profecto vir existimabat possibilitatem non habere esse nisi in intellectu. Attamen sequitur hoc hic, & nihil prohibetur quin eadem substantia sit affirmatio, & ablatio in rebus suis, absque eo quod consequatur multitudo in hac substantia, ut negat id Alg. & cum perciperis hoc, poteris solvere totum id, quod dixit in hoc capitulo. Si autem dixerit sequitur hoc? non sit compositio, nec necessario in esse ex alio, dicimus necessarium in esse ex alio, intellectus comprehendit in eo compositionem in causato, & causa. & si fuerit corpus, necessesse est ut sit in eo veritas aliquo modo, & multitudo alio modo, si corpora generabilia, & corruptibilia, si unitas in actu, & multitudo in potentia. si vero fuerit non corpus non comprehendit intellectus multitudinem nec in potentia, nec in actu, sed unitatem omnibus modis. & ideo determinaverunt Antiqui de hac specie entium, & dixerunt quod sunt simplicia: sed dicit de eis quod causa in eis est magis simplex causato & ideo tenet quod primum est simplicius eis, primum enim non intelligitur de eo causa, & causarum omnino: id vero, quod est post primum, intelligit de eo intellectus compositionem. & ideo secundum apud eos est simplicius tertio, & sic debet intelligi opinio sapientum. & erit dispositio in causa, & cæto in his entibus, ac si esset eis multitudo in potentia, que apparet in causato. & quod consequatur ab eo causata multa contrigua in aliquo tempore. Et, cum intelligitur hoc ex sermone eorum, & conceditur eis, non continget eis dubitatio, quæ fecit Alg.

Cum vero intelligitur ex sermone eorum quod secundum intelligit seipsum, & intelligit principium suum, & in eo quod intelligit seipsum, provenit ab eo unum, & in eo quod intelligit de principio suo, provenit ex eo aliud, quæ est habens duas formas, aut duas substantias, ut intellexit Alg. de eis est, sermo falsus, nam, si est hoc, est compositum ex pluribus formis. & illa forma esset una subiecto, & plures definitione, sicut est dispositio in anima, sed facta est fortis hæc opinio eis ex eo, quod existimant de emanatione ab invicem, & quasi intendunt intelligere hoc ibi, assimilando hoc agere bus sensibilibus. & rei veritate scientiæ Divinæ, ex eo quod misit sunt his sermonibus, existimantur esse disciplinæ Legistarum. Igitur declaratum est tibi ex hoc sermone quod id, ex quo conatus est Alg. facere consequi multitudinem necessario in esse, quia consequitur apud eos possibile in esse, non est verum, quæ, si intelligit de possibili, possibile verum, erit tibi compositio absque dubio. & si hoc est falsum, ut diximus, & dicemus postea, non sequitur hoc necessario in esse. si vero intelligitur de possibili res intellectualis, non sequitur ut sit necque aliud quod ipsorum compositum hoc modo, sed intelligitur de eo compositio ex eo, quod est ex causa, & causato.

ALGAEZEL.

A It Alg. Quæstio secunda est ut dicamus intelligere principium suum, aut est ipsummet esse ipsum, & ipsummet intelligere seipsum, aut aliud? si idem, tunc non est multitudo in seipso, nisi dictione ex se ipso. si vero aliud, tunc hæc multitudo reperit quoque in primo: quæ intelligit aliud, & intelligit seipsum.

AVR.

Disputatio

AVERROES.

A It Aver. Veritas est qd id, quod intelligit de principio suo, est ipsummet esse ipsius, & qd sit in natura relationis; & in hoc diminuitur a gradu primi: primum vero est in natura entis, quod est ex se. Attamen veritas apud eos est qd primum non intelligit de seipso, nisi seipsum, non rem relativam, & est qd sit principium sed ipsummet apud eos est omnes intelligentie, & etiam omnia entia nobiliori modo, & perfectiori omnibus, ut postea dicemus. quare non sequitur ex hoc sermone aliquod inconuenientium, quae intulit.

ALGAZEL.

A It Alga. Si autem putauerint qd intelligere seipsum est ipsummet: & non intelligit seipsum id, quod non intelligit, quod ipsum sit principium alterius: igitur intellectus adaequatur intellecto, & conuertetur ad seipsum.

AVERROES.

A It Aver. Hoc est falsum. Nam esse principium est quid relativum, & non conuenit ut sit ipsummet. & licet intellexerit ipsum esse principium intellectus, non est tamen ei principium eo modo, quo est. nam, si hoc esset, perficeretur nobile ab ignobili intellectu. n. est perfectio intelligentis apud eos, ut apparet in scientis intellectus humani.

ALGAZEL.

A It Alga. Dicimus, causatum autem intelligere seipsum est ipsummet. nam intelligit seipsum, & intelligit animam suam & intellectus, & intelligens, & intellectus eius est idem etiam. Deinde, si intelligere seipsum est ipsummet, tunc intelligit qd ipsummet est causatum a ca,

quae est sic: & intellectus aequatur in intellectu, & conuertitur totum ad seipsum igitur multitudo non reperitur, si autem hoc esset, multitudo ergo reperitur in primo, & tunc non proueniret ab eo diuersa.

AVERROES.

A It Aver. Quod recitavit hic ex Philo sophus circa multitudinem praeter primum principium, est sermo corruptus, & non sequitur radices eorum. nam non est multitudo illis intelligentiis oibus secundum opinionem eorum, & non differunt apud eos ex parte simplicitatis, & multitudinis, sed differunt ex parte causae, & causati, & differentia, quae est inter intelligere primum seipsum, & alius intelligentis intelligere se ipsas secundum eos, est quoniam intelligentia prima intelligit de se aliquid existens ex se, non aliquid reorum ad causam. alia vero intelligentia intelligunt de se aliquid relativum ad causam earum, & ingreditur in eas multitudo hoc modo. & non est necesse ut sint omnes in eodem gradu simplicitatis, cum non sint in eodem gradu relationis ad primum principium. & M

nulla earum reperit simplex, eo modo, quo primum est simplex. quoniam primum numerat in esse ex se, illa vero in esse relativo. Cum autem dixit postea, si intelligere seipsum est ipsummet, tunc intelligit seipsum esse causatum a ca, quae sic est & intelligitur aequatur intellecto, & totum conuertitur ad seipsum: igitur non est multitudo. si autem hoc esset, multitudo reperitur in primo. Dicendum quod non sequitur, ex eo quod intellectus, & intellectus in se parati sunt idem, ut sint oes aequales in simplicitate, nam ipsi praesupponunt

Tertia

57

A praesupponunt quod si hac se se excidunt intelligentia adiuuicet, quo ad diminutionem. additio vero non reperitur in rei veritate, nisi in intelligentia prima. Et ca in hoc est, quoniam intelligentia prima, substantia eius est existens in se, alia vero intelligentia intelligunt de substantiis suis quod conueniunt ab ea. si autem intellectus, intelligens, & intellectum in vno quoque earum esset in gradu unitatis, qui est in prima, esset ens existens in se, conforme enti ex alio, aut intellectus non aequaretur naturae rei intellectae. & hoc totum est falsum

B secundum eos. & hic sermo totus, & responsio topica est. Potest tamen fieri in hoc sermo demonstratus eum paritate speculationis hominis in rebus istis, si praesupponat, & sciat primum quid sit intellectus. & nunquam sciet quid sit intellectus, donec sciat quid sit anima. & nunquam sciet quid sit anima, donec scierit quid sit animatum. & non potest haberi ista primo aspectu, & ex scientiis vltibus, quae non sunt propriae, nec proportionatae. & cum aliquis locutus fuerit de his rebus, antequam sciat naturam intellectus, erit sermo eius in eis, similis ei, qui somnariat. & ideo secta Astarum, cum recitauerit opiniones Philosophorum, ducit ad vltimitate inconuenientiae, & prolongationis hominis a speculatione in enibus.

ALGAZEL.

A It Alga. Et dimittamus rationes unitatis eius omnimode. siquidem unitas auferetur hac specie multitudinis.

AVERROES.

A It Aver. Id est quod, cum ipsi posuerint primum intelligere seipsum, & intelliget de se quod sit ca al

terius, debent ponere quod non sit vnus. De omnimode. nam adhuc non est declaratum quod necessario est vnus omnimode. & hoc, quod dixit, est opinio aliquorum Peripateticorum, qui exponunt eam esse opinionem Arist.

ALGAZEL.

A It Alga. Si autem dixerit primum non intelligere nisi seipsum, & intelligere seipsum est ipsummet: & intellectus, et intelligens, & intellectum est vnus, & non intelligit aliud. Responsio huic est multipliciter, et primo quod hanc opinionem per falsitatem eius expulerunt Auicenna, & alij veritificantes, & existimauerunt quod primum intelligit seipsum esse principium ad influendum id, quod influitur ab eo. & intelligit entia omnia in speciebus suis intellectioe vltima, non autem particulari. nam vituperauerunt sermonem dicentis quod ex primo principio non prouenit nisi intellectus vnus, & quod non intelligit quod prouenit ab eo. & intellectum eius est intellectus, & influitur ab eo intellectus, & anima orbis, & corpus orbis, & intelligit seipsum, & causata eius tria. sed ca eius, & principium eius non intelligit nisi seipsum. igitur causatum est nobilius ca. quoniam a causa non influitur nisi vnus: ab istis vero influntur tria. & primum non intelligit nisi seipsum: hoc vero intelligit seipsum, & substantia principij, & substantia causatorum. Qui autem contentatur ut sit sermo eius quod Deus glo. sit in hoc gradu, iam posuit eum viliorem ois ente intelligente seipsum. nam id, quod intelligit est, & intelligit seipsum, est dignius eo. ipse enim non intelligit nisi seipsum, & prouenit ex eis depressio excellentiae eius, adeo quod auferunt id Extra ord. Aver. H quod

Disputatio

quod intelligitur in eo de celsitudine, & constituerunt eum tanquam mortuum, cui non est dominus, in eo quod gubernat mundum, nisi quod differt a mortuo, in eo quod considerat seipsum tantum, sic meritum reddat Deus gloriam, deiciatibus a vijs eius, & tortuose idecentibus, decipientibus se ipsos, & negando dictum suum gloriam. In principio creavit Deus, cogitantibus quidem in deo pravas cogitationes, & credentibus quod res diuina assimilantur cum occultatione earum virtutibus carnalibus, & errantibus quidem in intellectibus suis, & cogitantibus. **H**ic sit eis amplitudo, & non indigna mandatis Dei, & securum est eis pro hoc, quod coacti sunt concedere constitutionem eorum intellectuum reduci ad id, quod si recitaretur, infamio admirarentur eo.

AVERROES.

Averroes. Qui autem vult perscrutari in his rebus, debet scire quod multae rerum, quae affirmantur in scientijs speculatiuis, cum ad eas ingressum fuerit primo aspectu, & cum eo, quod vulgus intelligit de hoc, erunt respectu eorum similes ei, quod percipit somnator in somnio, ut dixit ipse. & multae harum non sunt de eis propositiones de genere propositionum, quae sunt intelligibiles apud vulgum, & profertur eas his rebus. Attamen non est modus, ut sit de eis prolatio sufficiens, sed ut eis mediis proueniat veritas ei, qui procedit in secula eorum modo veridico. Verum si dicitur vulgo, & ei, qui est altioris gradus, quod Sol, qui videtur oculo quantitate brachij, sit centum septuaginta vicibus maior, quam est terra, incipient hoc negare, & qui hoc con-

siderat, erit apud eos ut somnator, & erit difficile nobis persuadere eius hoc cum propositionibus, quibus habetur veritas de proximo, & paruo tempore. Attamen non est modus proueniendi ad hanc scientiam, nisi per viam demonis ei, qui incedit via demonstranda. Et cum hoc fuerit ignotum in quatuor Geometricis, & demum in rebus Mathematicis, multo magis erit in scientijs diuinis, si aliquid expositum fuerit vulgo, videbitur falsum, & inconueniens primo aspectu, & simile somnio. nam in hac specie scientiarum non sunt propones probabiles, quibus possit intellectus contentari, qui est primo aspectu ignarus, sicut intellectus vulgi, quia ut quod id, quod apparet intellectui in fine, est apud eum inconueniens primo aspectu. & non euenit hoc solum in rebus speculatiuis, sed etiam in factiuis. Et ideo, si imaginati fuerimus aliquam artem non apparentem, deinde videatur esse, videbit hoc primo aspectu inconueniens. & ideo tenent multi quod istae artes sunt ex comprehendentibus, non humanis: & alii qui attribunt eas Demonibus: alii quod vero Prophetis, adeo quod existimauit Benhaman quod fortissima rationum, quod reperitur Prophecia, est reperienda has artes. Et cum sic fuerit, debet perquirens veritatem, cum reperiet sermonem inconuenientem, & non reperiet propositiones probabiles ad remouendum illud inconueniens, ut non credat quod ille sermo sit inconueniens, & perquiret eum vijs, quibus existimat aduersarius puenire ad eum, & versetur in hac doctrina longo tempore, & cum ordine, quem requirit hac res, quam differt. Et cum hoc reperiat in alijs scientijs, quam diuinis,

Tertia.

58

Auinijs, multo magis debet hoc repetitum in scientijs diuinis, propter distantiam harum scientiarum a scientijs, quae sunt notae primo aspectu. Et cum sic fuerit, debes scire quod non potest esse in hoc genere praefatio topica, ut est in alijs questionibus, & ars topica est iuuatiua, & licita in alijs scientijs, & prohibita in hac scientia. Et ideo determinauerunt multi ex speculantibus in hac scientia, quod hoc totum est incumbe subitanea, cui non incumbit intellectus, nam, si scirent qualitatem eius, erit prima intelligentia, & generabilis, & corruptibilis eadem. Et cum sic fuerit, Deus gloriam vindictam facere dignetur de eo, qui loquitur his sermonibus loquela vulgari, & loquitur topice in Deo gloria, absque scientia. Et ideo existimatur quod Philosophi sunt in vltimitate debilitatis in his scientijs. & propter hoc dixit Algaz, quod scientia eorum diuina est existimatiua. Attamen omnino nos conabimur declarare ex rebus probabilibus, & propositionibus nouis, licet non fuerint demonstratae. Et non faceremus hoc, nisi quia iste vir posuit hanc similitudinem in hac scientia excessa, & abstulit homines puenire ad summum bonum in rebus excelsis, & Deus vindictam de eo faciat. Et sufficit mihi loqui de rebus, quae excitauerunt Philosophos ad credendum ista de primo principio, & alijs entibus, & de eo, ad quod peruenierunt intellectus humani, & dubitationibus euentibus in hoc, & declarabimus et vias, quae mouerunt loquentes ex Mantis ad id, ad quod peruenierunt de credulitate de primo principio, & alijs entibus, & dubitationibus euen-

nientibus eis, in hoc, & de eo, ad quod diuina peruenit scientia eorum, quam hoc mouebit diligentem ad habendam veritatem, & pbebit ei sollicitudinem speculationis scientiarum vtriusque sectae. & hoc totum faciemus, si quod concurret ad hoc Deus gloria. Dicimus quod Philosophi speculati sunt de notitia entium cum scientijs suis & non adhaeserunt sermoni cogentis eos ad recipiendum sermonem suum absque demonstratione: immo quodque contradicunt rebus sensibilibus: & inuenerunt res sensibiles, quae sunt sub orbe dupliciter, habentes animam, & non habentes animam: & inuenerunt in eis, id quod generatur, generari ex re, quam appellant formam: & est id, quod sit eius, postquam non fuerat: & ex re, quam appellant materiam: & est id, ex quo generatur, nam inuenerunt quod omne quod generatur, generat ex aliquo alio, quod appellat materiam. Et inuenerunt et id generari a re, quam appellauerunt agens, & propter aliquid, quod appellauerunt finem: & constituerunt quatuor causas, & inuenerunt rem, qua generat generatum, forma generati, & res, a qua generat, & est agens propinquum ei vni, aut specie, aut genere, in specie aut, ut homo generat hominem, & equus equum: in genere vero, ut generat mulam ab equa & asino. Et, quam causae non procedunt apud eos in infinitum, posuerunt causam agentem primam permanentem. & aliqui eorum dixerunt quod ista causa sunt corpora caelestia: & aliqui posuerunt esse principium abstractum cum corporibus caelestibus: & aliqui posuerunt hanc esse primum principium: & aliqui posuerunt esse sub eo, & contentum sunt generari corpora simplicia ex caelo, & principijs corporum caelestium;

H ij quoniam

Quo Philosophi speculati sunt res ipsas, & earum habuerunt cognitionem. Vide de dispu. 6.

Quoniam necesse est apud eos et ut ponant eis causam agentem. In eo autem, quod est sub corporibus celestibus, ex rebus generabilibus adinvicem animatus, necesse est ut ponant principium aliud principium, & est tribuens animam, & influens formam, & scientiam, quae ut in entibus: & est id, quod appellat Gale. virtutem informativam. Et aliqui horum posuerunt hanc virtutem principium abstractum, & aliqui posuerunt eam intellectum, & aliqui animam, & aliqui corpus celeste, & aliqui primum. & appellavit Gale. hanc virtutem creatorem, & sicut ei dubium utrum sit Deus, aut aliud. Et hoc totum est in animalibus, & plantis, habentibus semina. sed in alijs ex plantis, & animalibus, non proijcientibus semina, manifestum est eis indigere hoc principio multo magis. & hoc est id, ad quod peruenit speculatio eorum de entibus, quae sunt sub coelo. Et speculati sunt et de caelis, postquam convenerunt in hoc, quod sint caeli principia corporum sensibilium, & determinaverunt quod corpora caelestia sunt principia corporum sensibilium mutabilium, quae sunt hic, & principia specierum, aut solus, aut cum principio separato. Et, quia speculati sunt de corporibus celestibus, patuit eis quod non sunt generabilia eo modo, quo ista sunt generabilia, & corruptibilia, scilicet, quod est sub corporibus celestibus. quoniam generatum, in eo quod est generatum, apparet de eo quod est pars huius mundi sensibilis, & non perficitur generatio eius, nisi ex eo quod est pars generatum. n. ex eis generatur ab aliquo, & cum aliquo, & in aliquo, & loco, & tempore. Et inveniunt corpus celeste esse conditionem requisitam in genera-

tionem eorum, quoniam sunt causae agentes remotae. si. n. essent corpora caelestia generata hac generatione, essent hic corpora praecedentia, quae essent conditio requisita in generatione eorum, adeo quod essent partes alterius mundi, & essent hic corpora caelestia, ut sunt haec corpora. Si autem illa corpora essent etiam generata, necesse est ut sint ante ea corpora caelestia alia, & procedet in infinitum. Et, cum totum hoc habitum fuerit apud eos hoc modo speculationis, & multis alijs modis, patuit eis quod corpora caelestia non generantur, nec corrumpuntur eo modo, quo generantur, & corrumpuntur ista inferiora. nam generatum non habet definitionem, nec declarationem, nec intellectum aliud, quam hoc, & apparuit eis quod ista etiam: licet corpora caelestia habeant principia, quibus mouentur, & ex eis. Et, quoniam speculati sunt de principiis horum, apparuit eis quod necesse est ut principia eorum, mouentia ea, sint entia non corporea, nec potentia in corpore. Quod autem principia eorum non sint corpora, apparuit, quoniam sunt principia prima corporum continentia mundum. Quod vero non sint potentiae in corporibus, ita quod corpora sunt conditio requisita in esse eorum, sicut est in principiis compositis, quae sunt hic in animalibus, patet. quoniam omnis potentia in corpore apud eos est finita: dicitur. n. ad diuisionem corporis: & omne corpus, quod est humidum, est generabile, & corruptibile, scilicet compositum ex materia & forma: & materia quidem est conditio requisita in esse formae. Vltimus, si essent principia eorum, ut sunt haec principia, essent corpora caelestia, ut ista, & indigerent

Ad digerent corporibus alijs praecedentibus. Et, quoniam habitus fuit apud eos esse principia huiusmodi, si non corpora, nec esse potentias in corpore: & iam habitum est eis de intellectu humano formam habere duplex esse, esse quidem intellectuale, cum spoliatur a materia, & esse sensibile, cum fuerit in materia, v. g. lapis habet formam materialem, & est in materia extra animam, & formam, quae est comprehensio, & intellectus, & est abstracta a materia in anima: sequitur necessario apud eos ut sint haec entia abstracta simpliciter intellectus ab soluti, quoniam cum fuerit intellectus, in eo quod est abstractus ab alio, tunc ille perfectio, qui est abstractus simpliciter, multo magis debet esse intellectus. & sic sequitur apud eos ut id, quod intelligunt haec intelligentiae, sint formae horum entium, & ordo reperitur in hoc mundo, sicut est in intellectu humano. nam intellectus nihil aliud est, nisi comprehendere formas entium, in eo quod sunt ab alijs materia. Et verificatum est apud eos ex hoc, quod entia habent duas entitates, entitas quidem sensibilis, & entitas intellectuales: & proportio entitatis sensibilis ad intellectuale est, sicut proportio factorum cum scientijs facientis. Et crederunt propter hoc, quod corpora caelestia intelligunt haec principia, & eorum gubernatio, in eo quod est hic ex entibus, est ex eo quod sunt habentia animam. Et, quoniam comparauerunt inter has intelligentias separatas, & intellectum humanum, tenuerunt quod istae intelligentiae sunt excellentiores intellectu humano. licet communiatur esse intellectu humano, cum intellecta eorum sint formae entium: & forma vniuersalisque earum est id, quod

comprehendunt ex formis entium, & ordine eorum. ut intellectus humanus est id, quod comprehendit ex formis entium, & ordine eorum. sed differunt, quoniam formae entium sunt causa intellectus humani: perficitur enim ab eis, sicut perficitur res, quae reperitur cum forma sua, sed istae, intellecta earum sunt causa formarum entium. nam ordo, & proportio in entibus est aliquid sequens, & proveniens ab ordine, qui est in ijs intelligentijs separatis, ordo vero, qui est in intellectu nostro, sequitur ad id, quod comprehendimus ex ordine entium, & proportio eorum. & ideo est diminutus nimis: quoniam non comprehendimus multum de ordine, & proportione entium in intellectu nostro. Et, cum sic fuerit, formae quidem entium sensibilium habent gradus in esse. & vilius est esse earum in materijs: deinde esse earum in intellectu humano est dignius, quam esse earum in materijs: deinde esse earum in intelligentijs separatis est nobilius, quam esse earum in intellectu humano. Iterum habent in intelligentijs illis gradus excellentes se adinvicem in esse, sicut est excellentus intelligentiarum illarum ad invicem inter se. Et, cum speculati fuerint etiam de corpore caelesti, tenuerunt quod sit in rei veritate vniuersale corpus simile vniuersali, habens quidem vnum motum vniuersalem, similem motui animalis vniuersali, & est moueri localiter totum corpus eius, & hic motus est motus diuersus: & tenuerunt quod alia corpora caelestia, & motus eorum particulares sunt similes membris vniuersalis particularibus, & moribus eorum particularibus: & crederunt pro-

D Intellectus intelligens est id, quod sunt causa entium: entia vero intellectus non est, cum ab eis phisic.

E

Corpus caeleste est simile vniuersali, v. l. de. 1. 2. cor. 4. 2. 71 & 74 & sup. disp. 1. & 7. 6.

H ij per

Pter copulationē horum corporum adinuicē, & conuersionem eorū ad vnum corpus, & vnum finem, conuenire, & adiuuari in vna operatione: & est vniuersus mūdus, quia omnia deueniunt ad vnum principiu: sicut est in artibus multis, que intendunt ad vnu effectum, q̄ reducuntur ad vnam artē principalem. Et crediderūt pp hoc q̄ ista principia separata tendunt ad vnum principium separatum, quod ē tā oīum, & forma huius principij est ordo, & proportio, quæ est in oībus entib⁹, & hic ordo, & proportio est cā aliorum ordinū, & proportionum eius, quod est sub eo. & intelligentiæ superat ē adinuicem fm esse earum cum eo, in propinquitate, & remotione. & prima intelligentia apud eos nō intelligit, nisi seipsam: & intelligēs seipsam intelligit oīa entia excellenti eē, & nobiliori ordine, & proportione: & illa, q̄ est sub ea, substantia eius est fm quod intelligit de formis, & ordine, & proportioe, quæ sunt in intelligentia prima: & excessus earum adinuicem est fecidum excessum earum in hac re. Et sequit̄ ex hoc apud eos vt vtilior nō intelligat de nobiliori id, quod intelligit nobilior de seipso: nec nobilior intelligit id, quod intelligit vtilior de seipso, vt sit id, qd̄ intelligit quælibet earum de entibus in eodē gradu, nam, si hoc esset, essent idē, & non distinctæ. Et hoc modo dixerunt q̄ prima intelligentia nō intelligit nisi seipsam, & quæ est post eam, intelligit primam, & non intelligit eam, quæ est sub ea, quoniā est causatum. si autem intelligeret eā, fiet eausatum causa. & crediderunt q̄ illud, quod intelligit prima de se

ipsa, est causa omnium entium: & eius, quod intelligit vnaquæq; intelligentiarum, que sunt sub ea, aliqua est, quæ est causa eandem priorum huic intelligentiæ, scilicet in creatione eorum, & aliqua est, q̄ est causa suiipsius, & est intellectus humanus secundum se totum: Secundum hoc debet intelligi opinio Philosophorum in his rebus, & his, quæ indaxerunt eos ad hanc creditilitatem in mundo. Et, cum bene considerentur, nō sunt minus sufficientes, & quietantes animum, q̄ res, quæ mouerunt Loquentes huius gentis, s. primo Mahatazelam, & secundo Assariam, ad credendum de primo principio id, qd̄ crediderunt, scilicet ipsi crediderūt q̄ hoc sit substantia, non corporea, nec in corpore, viuens, sciens, volens, potens, loquens, audiens, & videns, nisi quod secta Assaria fuit causa sectæ Mahatazelæ, & q̄ hæc substantia est agēs omnium entium immediate, & sciēs ea scientia infinita: enna. n. sunt finita: & remouerunt causas, quæ sunt hic. & hæc substantia, viuens, sciens, volens, audiens, vidēs, potēs, & loquens reperit̄ cum oībus, & in oībus, i. copulata cum eis copulatione in esse. Et hæc positio existimat de ea q̄ eueniunt ei multe obiectioes. nam hoc tale ex entibus est de necessitate de genere animæ. nā, non est corpus, & tñ est substantia, viuens, sciens, potens, volēs, audiēs, vidēs, & loquēs. Igitur isti posuerūt principium entium aīam vsem separatam a materia, ex eo q̄ nō sentiunt eam. Postea autē narrabo qd̄ nes, quæ sequuntur hanc positionē, Et quod manifestum est de eis, vt ē sermo de attributis, & vt sic hic substantia

De intelle
cti de Dei
& intelli
gentiarū.

Astantia composita æterna, & erit hic cōpositio æterna. & est aliter, q̄ ponit secta Assaria, q̄ omnis cōpositio est innouata: quā est accidens, & omne accidens fm eos est innouatum. & posuerunt cum hoc omnia entia esse operationes possibiles, & non tenent q̄ sit in eis ordo, nec proportio, nec sapiētia, quæ ordinaat naturam illam entiam, sed crediderunt q̄ omne ens est possibile vt sit, aliter quā est. & hoc sequitur eis in intellectu de necessitate. Et ipsi etiā tenent in rebus artificialib⁹, quibus assimilatur naturalia, q̄ sit ordo, & proportio, quæ appellatur sapiētia: & appellant artificem sapiētem. Et in eo, quod dicit̄, & eo cōtenti sunt, in eo q̄ sit in toto vniuerso tale principium, est q̄ assimilant operationes naturales operationibus voluntarijs. & dixerunt omnis operatio, in eo q̄ est operatio, prouenit ex agente, volente, eligente, viuente, & sciente: & natura huius operationis, in eo q̄ ē operatio, hoc determinat. & dixerūt in hoc id, qd̄ non est viuens, est inanimatum, & mortuum: & mortuum non prouenit ex eo operatio: ergo id, quod nō est viuens, nō prouenit ex eo operatio. & negauerunt operationes prouenientes ex rebus naturalibus, & negauerunt cum hoc vt sint operationes in rebus viuis, quæ apparent. & dixerunt q̄ iste operationes proueniunt cōiunctim in viuente in apparentia: agens vero eorum est viuens, quod nō apparet. & sequitur eis vt non sit vita rebus, q̄ apparent, quā vita conuenit rei apparenti propter operationes suas. Vltimus vellem scire vnde pruenit eis hoc iudicium in re occulta: Via autem, qua processerunt ad consuetudinem, qua processerunt ad consuetudinem hunc efficientem, est qm̄ posuerunt innouatum habere innouantem. & in hoc nō proceditur in infinitum: vnde de necessitate perueniet ad inouās antiquū. & hoc ē verum, sed nō declaratur ex hoc q̄ hoc æternum nō sit corpus: quare oportet vt copuletur huic q̄ nō omne corpus est antiquū, cui accidunt multe dubitationes. & nō sufficit in hoc eos declarare mundum habere inouās. nam potest dici q̄ innouās eum sit corpus antiquum, in quo nō est aliquid accidentium, quibus probauerunt celos esse inuouatos, non ex reuolutionibus, nec ex alio. nam ponunt cōpositum antiquum. Et, quia posuerunt corpus celeste generatū, posuerunt id alio modo, q̄ intelligitur de generatione in re apparenti: & est vt sit ex re, & tempore, & loco, & aliquo modo, & conditione, non autem vlt: qm̄ in rebus apparentibus non est corpus generatum ex non corpore. nec ponunt q̄ agens eius sit sicut agēs apparentis: agens. n. apparēs, actio eius est vt mutet ens ex dispositione ad dispositionem, nō q̄ mutet priuationem ad esse, sed facit id quiescere, scens ad formam, & denominationē aīalem, qua permutatur hæc res ex vno ente ad aliud ens, diuersum ab eo, in substantia, definitione, noīe, & verbo. Et ideo tenebāt Antiqui q̄ ens simpliciter nō generatur nec corrūpit. vnde, cum cōcedit eis celos innouatos esse, nō p̄t declarare eos esse primū inuouatorū: & tñ apparet ex eo, qd̄ scriptum est in lib. excelso, cū d. In principio creauit celū, & terrā, &c. & cū d. Deus i. celos preparauit sedem suam, et cū dixit, Et extendit eos vt tabernaculum.

Disputatio

G Agens autem apud eos efficit materiam generari, & formam eius, si crederetur habere materiam, aut efficit id secundum totum, si crederent esse simplex, ut crederentur de substantia indivisibili. Si autem hoc sic se habet, tunc haec species agentis mutat privationem ad esse apud generationem, scilicet generationem substantiae indivisibilis, quae est apud eos fundamentum corporum, & mutat esse ad privationem apud corruptionem. In apud corruptionem partis indivisibilis, & manifestum est non converti contrarium ad contrarium. nam non convertitur ipsa privatio ad esse, nec ipsum calidum ad frigidum, sed privatum est id, quod sit ens, & calidum frigidum, & frigidum calidum. & ideo dixit secta Mahatazela quod privatio sit substantia: sed posuerunt hanc substantiam denudatam denominatione ipsius esse, antequam fuerat mundus. Sermones autem, ex quibus existimaverunt sequi non generari aliquid ex aliquo, sunt sermones non veri. & magis sufficiens ex illis est, cum dixerint si aliquid esset ex aliquo, procederet in infinitum. Et responsio huic est hoc esse impossibile, cum esse secundum rectitudinem, quam sequitur in actu: sed non est impossibile circulariter ut ex aere erit ignis, & ex igne aer in infinitum, & subiectum aeternum. nam sustentaculum eorum in innovatione universi est quod id, quod non evadit ab innovationibus est innovatum: & universum est subiectum innovationum, & non absolvitur ab innovationibus: ergo est innovatum. & magis quod sequitur eis de falsitate, concedendo hanc rationem, cum conceditur eis haec propositio, est quod ipsi non

praebent iudicium quod id, quod non evadit ab innovationibus apparenter, sit innovatum in eo quod est innovatum ex aliquo, non ex nihilo. & tamen ipsi ponunt universum esse generatum ex nihilo. Vterius hoc subiectum apud Philosophos, & est id, quod appellant materiam primam, non evadit a corporeitate. & corporeitas simpliciter apud eos non est innovata. Propositio autem dicens quod id, quod non evadit ab innovationibus, est innovatum, non est vera nisi in eo, quod non evadit eodem innovato. id autem, quod non evadit ab innovationibus, quae sunt eodem genere, quibus non est principium, quare unde sequitur ut sit subiectum eorum innovatum? & id, quia praesentantur hoc loquentes sectae Assariae, copulaverunt huic propositio aliam, & est impossibile esse reperti innovationes infinitas, non habentes principium, nec finem: quod sequitur apud Philosophos. Et hoc, & similia sunt inconuenientia sequentia positionem eorum: & sunt plura inconuenientibus sequentibus Philosophis, & positione eorum, quod idem agens, quod est primum principium, sit agens, quod est in mundo immediate. nam haec positio contradicit ei, quae videtur ad sensum de actione rerum adiunctae. Et fortius, quod dixerunt in hac re, est quod agens, si esset passum, procederet in infinitum. Attamen hoc sequeretur, si agens esset agens, ex eo quod est passum, & motor, motor ex eo quod est motum. & non est sic: quoniam agens est agens, in eo quod est in actu: quod enim non est, nihil agit, quod vero sequitur ex hoc, est ut finitur agentia passiva ad agens, quod non est passum omnino, non autem ut auferantur

Tertia

A auferantur agentia passiva, ut existimauerunt homines. Praeterea magis sequitur ex conclusionibus eorum falsitas, quam sequitur ex propositionibus, a quibus veniunt ad conclusiones, quae, si esset principium entium, habens vitam, scientiam, posse, & voluntatem, & essent haec attributa addita substantiae, & substantia illa non corporea, tunc nulla esset differentia inter animam, & hoc ens, nisi quod anima est in corpore, & hoc ens est anima, quae non est in corpore. & quod est huiusmodi, est necessarium compositum ex substantia, & attributis. & omne compositum indiget necessario componente. nam impossibile est ut sit aliquid compositum ex se, sicut impossibile est ut sit generatum ex se. generatio enim quae est in actu generantis, nihil aliud est, nisi compositio generati, & generans nihil aliud est nisi componens. Verum, sicut omne passum habet agens, sic omne compositum habet componentem efficientem. compositio enim est conditio in esse compositi, & impossibile est ut sit res causa in condicione esse sui: hanc sequeretur, ut esset res causa sui ipsius. & ideo Mahatazela, cum poscebat haec attributa in primo principio reduci in substantiam, non addita ei, eo modo, quo inveniuntur multa attributorum substantialium multis entibus ut esse, & unum, & aeternum. & alia, sunt viciniores veritati, sectae Assariae, & opinio philosophorum in principio est vicina opinioni Mahatazela. Ecce quod narravimus res adductas ab istis sectis ad credulitates istas de primo principio. De inconuenientibus autem, quae sequuntur ambabus sectis, illa quae sequuntur philosophis, iam ad

duxit ea Alg. & iam praecessit responsio nostra quibusdam eorum: & vterius postea afferemus eam quae vero sequuntur loquentibus, iam inuenimus hic in hoc sermone. Et revertamur ad cognoscendum gradum cuiusque sermonis sermone positorum ab hoc viro in hoc libro de praefatione, & sufficientia, ac mensura veritatis, ut promissimus. coacti autem fuimus narrare sermones probabiles, qui induxerunt Philosophos ad has credulitates de principijs universi: cum ex eis possit responderi aduersarijs in eis, quae sequuntur eis ex inconuenientibus, & narravimus inconuenientia, quae sequuntur loquentibus etiam: quoniam iustum est ut habeatur notitia rationum eorum in hoc, & ut extrahatur ex eis rationes eorum, cum quibus ratiocinantur: & iustum est etiam, ut dicat sapiens, ut vi afferat rationes aduersario, sicut affert sibi ipsi, scilicet ut intelligat in perquirendo rationes opinionis eius, & concedat ex eis id, quod concedit sibi ipsi. Et dicimus quod id, quod loquentes existimauerunt, quod primum principium, si non intelligit nisi se, ipse ignorat totum, quod creauit, hoc profecto sequitur, si id, quod intelligit de se, esset aliquid praeter entia simpliciter: id vero, quod ponunt est quod id, quod intelligit primum de seipso, est esse entia nobiliori esse, & est intellectus, qui est causa entium, non quod intelligit entia, in eo quod sunt causa intellectus eius, sicut est in intellectu nostro. & dictum eorum, quod ipsum non intelligit aliud ab eo ex entibus, quod ipsum non intelligit ea eo modo, quo nos intelligimus, sed modo, quo nullum intelligens ea intelligit praeter Deum gl.

Quo pacto Deus, intelligendo seipsum, est causa intelligit.

nam

Disputatio

nam, si intellectio eorum eēt modo, quo ipse intelligit, esset communis eis scientia. abire. & hoc est attributum proprium Deo glo. & ideo determinauit aliquis Loquentium qd est Dei. glo. attributum sibi propriū prater septem attributa, quae ei constituerunt. Quare non concedimus scientiam eius denominari qd sit vniuersalis, nec qd sit particularis. vniuersale. n. & particulare sunt causata ab entibus: & ambae scientiae sunt gnabiles, & corruptibiles. Et nos declarabim⁹ hoc magis, cum loquemur an scit particularia, vel ne: vt

H est mos eorum in positōe huius disputationis: & declarabimus qd sit qd sitio vana in Deo glo. Hae autem questio includitur inter duas partes necessarias. quartū vna est, qd Deus, si intelligit entia, ita qd sunt causa scientiae eius, tunc sequeretur qd intellectus eius esset gnabilis & corruptibilis, & perficeretur nobile per ignobile, & si esset substantia eius prater intellecta rerum, & ordinem earum, esset hic alius intellectus, qui nō est comprehensio formarum entium, prout sunt, ordine, & proportionē. & cum ambo ista sint inconuenientia, sequitur vt id, quod intelligit se ipsum, scit entia nobiliori esse, qd sit esse, in quo entia reperiuntur. Et qd testatur, qd idem ens reperiuntur ei gradus in esse, est id, quod reperiuntur de anima. nam color exempli grā, reperiuntur ei gradus in esse, quorū alter est nobilior altero. quoniam vilius graduum eius est esse ī materia, & hēt esse nobilior isto, & est esse eius in oculo. nam hoc est esse se coloris, comprehendens se ipsum: & quod hēt in materia est esse inanimatum non comprehendens seip-

sum. & iam declaratum est etiam in scientia de Anima qd color hēt etiam esse in potentia imaginatiua, & est nobilior, qd esse eius in virtute visua. & sic declaratum est qd est ei in virtute memoratiua esse nobilior, qd esse eius in virtute imaginatiua, & habet in intellectu esse nobilissimum omnium horum esse. & sic dicimus qd in substantia scientiae primae esse esse nobilissimum omnium esse eorū, & est esse, quod impossibile est vt sit aliud esse nobilior eo. Id autem, quod narrat ex philosophis de ordine influxus principiorum separatorum ab eo, & numero eius, quod insinuat ex quolibet principio illorum principio rum, est res, cuius nō erit demonstratio de aduentu eius, & terminatiōe eius, & ideo non reperitur definitio, quam narrat in lib. Antiquorū. Quod autem omnia principia separata, & non separata influant a primo principio, & propter influxū huius potentiae vnius erit totū vniuersum vnum, & ex eo copulantur omnes partes eius, adeo qd totum intelligit vnam operationē, sicut est dispositio in corpore vnius animalis, qd est diuersarum potentiarum, membrorum, & operationum, quoniam fuit apud sapientes vnum ens pp potentiam vnam influxum ei a primo, est res, ad quam conueniunt oēs. quoniam caeli apud eos vlt sunt vt vniū aīal: & motus diurnus, quē habent oēs, est sicut motus localis vltis totū animalis: & motus, quos habet partes caeli, sunt sicut motus particulares membrorum animalis. & iā constituta fuit apud eos demonstratio, qd animali est vna potentia, qua vni est, & qua oēs potentiae, quae sunt in eo, attendunt vnam operationem,

&

Tertia

A & est cōseruatio animalis. & haec potentia copulata est potentia influxa a primo principio. & nisi esset hoc, separarentur partes eius, & ipsum nō permaneret ictu oculi. Si autem est necessario animali vni vna potentia spiritalis, transiens per omnes partes eius, qua est pluralitas, tūc id, qd reperitur in eo ex potētis, & corporibus, erit vnum, adeo qd dicitur de corporibus reperitur in eo qd sunt corpus vnum, & dicitur de potētis reperitur in eo qd sunt potentia vna, & erit proportio partium entium ad totū vniuersum proportio partium vni⁹ animalis ad vnum animalē: ergo de necessitate erit vt sit dispositio eorū in partibus vitalibus, & potētis motus animalibus, & intellectualibus. Haec dispositio, si qd est in eis vna potentia vitalis, qua copulantur adinui cō oēs potētis spirituales, & corporales, & transit in omnes vno transitu. & nisi esset hoc, non esset hic ordo, & proportio. & fm hoc verificatur sermo, qd Deus creat omnia, & manentē, & cōseruat, vt dixit, Verbo Dei facti sunt caeli. Et non est necessē ex transitu huius potentiae in res multas, vt sit illi potentia pluralitas, vt existimauit, qui dixit qd ex primo principio vno insinuat primo vniū, deinde insinuantur ab hoc vno pluralia. quoniam existimatur qd sequat hoc, si assimilaretur agēs absq; materia agentis, quod est in materia. vnde, si dī nomen agentis de eo, quod est absq; materia, & eo, quod est cū materia, est aequiuoce. & hoc quidē declarabit tibi possibilitatem emanationis pluralitatis ab vno. Præterea, quoniam esse aliorum principiorum separatorum est in eo qd imaginantur de eo, & non est quod pro-

hibeat quin ipsum sit idē, in quo imaginantur multa imaginationibus diuersis, sicut non est impossibile in pluralitate vt imaginetur de ea vna imaginatione: & iam reperimus qd corpora caelestia omnia in motu eorum diurno imaginantur ipsa, & orbis stellarum fixarum eadē imaginatione: nam mouētur vlt hoc motu ab vno motore, & est motor orbis stellarum fixarum: & reperimus eis ēt motus proprios diuersos, & necesse est vt sint motus eorum ex motoribus diuersis aliquo modo, & eisdē aliquo modo, & est ex copulatione motuum ei⁹ motui primi orbis. qm̄ sicut si aliquis imaginatus fuerit qd auferatur membrum vnum cōmune membris animalis, aut potentia cōis, auferuntur oīa membra huius aīalis, & omnes potētis eius, sic est dispositio in orbe, & partibus eius, & potētis eius motiuis, demum principis mundi, & partibus eius cum primo principio, & adinui cem. Et mūdus maxime similis est apud eos ciuitati vni, nam, quē admodum ciuitas consistit in vno Principe, & multis Vicariis sub illo primo Principe deputatis, sic est dispositio apud eos in mūdo. nam, quē admodum alij Vicarij, qd sunt in ciuitate, copulantur primo Principi, eo qd Princeps primus est is, qui tribuit vnicuiq; eorū dīna illa fm finem, pp quem fuerant illa dīna, & fm ordinē operationum producētiū ad illos fines, sic est dispositio in Principe primo, qui est ī mūdo cum alijs Vicariis. & declaratiō ē apud eos qd qui tribuit finē entibus separatis a materia, est is, qui tribuit esse: qm̄ forma, & finis sūt idem in hae specie entium: & qui tribuit finem his entibus, est is, qui tribuit

for-

Disputatio

C formam: & qui tribuit formam est agens: ergo qui tribuit finem his entibus est agens, & ideo videtur qd primum principium sit principium omnium istorum principiorum, in eo qd est agens, forma, & finis. De dispositione autem eius cum entibus sensibilibus: quoniam ipsum est, qd dat eis unitatem: & unitas, quae est eis, est causa esse pluralitatis, quam copulat illa unitas, erit profecto principium horum omnium, I eo qd est agens, forma, & finis. & omnia entia perquirunt finem suum cum motu & est motus, quo perquirunt finem suum, ad quem creata sunt. & hoc est omnibus entibus naturaliter, homini vero voluntarie. & ideo precipitur ei praeter alia entia, & est credens praeter ceteris. Contingit autem sapientibus dicere qd illa dominia, quae sunt in mundo, licet omnia perveniant ab vno primo principio, aliqua quidem eorum proveniunt ab eo immediate, & aliqua mediate cum progressu, & ascensu a mundo inferiori ad mundum superiorem. quoniam repererunt partes orbis aliquas propter motus aliquarum: & hoc attribuunt primo, usque quo deveniunt ad primum simpliciter, & innuitur eis, & declaratur vnus ordo, & operatio, qua communicant omnia entia vna communicatione. & pervenire ad graduationem, quam comprehendit speculans in entibus apud ascensum ad scientiam primi est difficile: & quod comprehendunt scientia humanae de eo est vlt. Sed id, quod induxit homines ad credendum qd sunt ordinata, & graduata a primo principio, secundum graduationem orbium eorum in loco, est quoniam viderunt qd orbis superior, in eo qd apparet de eo,

est excelsior eis, qui sunt sub eo, & alij orbis sequuntur cum in motu eiciat: & crediderunt pp hoc id, quod recitatum fuit de eis in graduatione secundum locum. Et posset dicere aliquis, forte graduatio, quae est in illis, est pp operationem, non pp ordinem in loco. quoniam, cum manifestum est qd operationes planetarum, & motus eorum, sunt pp motum Solis, forte motores eorum intendunt, & innituntur in motione sua motui Solis, & Sol provenit a primo. Quare non inveniuntur in hoc quae sita propositiones verae, nisi ex parte dignioris, & nobilioris. Et his habitis revertamur ad id, in quo fueramus.

ALGAZEL

A It Alg. Responso secunda est qd, qui tenet primum non intelligere, nisi seipsum, inducitur ad hoc ex timore pluralitatis. nam, si dicitur qd intelligit aliud, necesse est ut sit in intellectu eius pluralitas, & alietas, cum intelligat seipsum, & aliud. Et hoc profecto necesse est esse in causato primo. unde oportet ut non intelligat, nisi seipsum. nam, si intelligeret aliud, id esset aliud a se ipso, & indigeret causa, quae est alia a causa sui ipsius: & non reperitur causa, nisi causa sui ipsius: quare est primum principium: ergo oportet ut non sciat, nisi seipsum: & auferat pluralitas, quae facta est hoc modo.

Si autem dicit, ex eo qd intelligit se ipsum, oportet ut intelligat qd sit principium, dicimus, si sequitur hoc est, aut erit ex causa: aut sine causa? Si ex causa, tunc non datur causa, nisi primum principium, & est vnum, & non potest imaginari qd proveniat ab eo, nisi vnum, & iam provenit, & est substantia causati, igitur secundum

Tertia

A dum quomodo proveniet ab eo? Si vero sine causa, sequerentur ad esse primi entia multa absque causa, & sequeretur ex eis pluralitas. Si autem hoc non intelligitur, ex eo qd necessarium in esse, non erit nisi vnum, & additum vni est posse, & posse indiget causa, tunc hoc sequitur in causato, si fuerit necessarium in esse. ex se igitur est inconueniens dictum eorum, qd necessarium in esse est vnum. Si vero fuerit posse, impossibile est esse sine causa: & non est ei causa: igitur non intelligit esse suum. & non est de necessitate causati primi ut sit possibile esse. nam possibilitas esse est necessaria omni causato. causatum autem scire causam non est necessarium in esse sui, sicut causam scire causatum non est necessarium in esse sui. sed fieri scientiam in causato est magis manifestum, quam fieri scientiam in causa. igitur declaratum est qd pluralitas, proveniens in scientia eius de principio, est falsa. nam non habet principium, & non est de necessitate esse causati. & hoc etiam non potest evadere ab eo.

AVERROES.

A It Auer. Hae est ratio eius, qd affirmat primum intelligere id, cuius est causa. quoniam de, si non intelligit ex se qd sit principium, intelligere quidem seipsum est intellectu diminuta. Quae ratio autem Algazeli in hoc est. quoniam, si intelligit id, cuius est causa, non evadit, aut erit hoc ex causa, aut sine causa. si autem ex causa, igitur primum habet causam. sed primum non est causa. si vero fuerit sine causa, necesse est ut proveniat ab eo pluralitas, & qd sciat eam. si autem provenierit ex eo pluralitas, non esset necessarium in esse. quoniam

necessarium in esse non erit, nisi vnum: & quod proveniunt ab eo plures vno, est posse in esse: & possibile in esse indiget causa: ergo falsum est dictum eorum, qd primum est necessarium in esse, & scit causatum suum.

Et dixit causatum autem scire causam non est de necessitate esse sui, & multo magis qd non erit de necessitate causam scire causatum. Dicimus, hoc dictum est sophisticum. nam, cum posuerimus causam intellectum, qui intelligit causatum suum, non est de necessitate ex hoc, qd sit ex causa addita substantiae eius, sed ex seipso. nam sequi causatum ab eo est, quasi sequens substantiam eius. si autem sequi causatum ab eo non ex causa, sed ex seipso, igitur non sequitur ut proveniat ab eo pluralitas. nam hoc secundum radicem eorum reducitur ad substantiam eius. & si substantia eius est vna, proveniet ab ea vnum: si autem plures, plures. Id autem, quod ponitur in hoc sermone, qd omne causatum est possibile in esse. hoc est verum in causato composito. & impossibile est esse aliquid compositum, & aeternum: & omne posse in esse apud philosophos est innovatum. & hoc est id quod declaravit Aristoteles in multis locis librorum suorum: & declarabit magis hoc a nobis, cum loquemur de necessitate in esse. Id autem, quod Avicenna appellat posse in esse; ipsum quidem, & possibile in esse dicuntur aequivoce. Quare id indigere efficiente non est manifestum eo modo, quo est manifestum eo possibile indigere.

ALGAZEL.

A It Alg. Quae ratio tertia. Intelligere autem causatum primum seipsum

G seipsum, aut est ipsummet, aut diuersum. si autē diuersum, sic etiam erit in primo principio, & proueniet ab eo pluralitas. si vero non fuerit diuersum, ergo in eo non est quater nitas, nec trinitas secundum existimationem eorum, scilicet intelligit seipsum, & intelligit principium suū, & est posse in esse. & potest addi, quod sit necessarium in esse, propter aliud & ita apparet quinqueitas, & in hoc patet ampliatio eorum in errore.

AVERROES

A It Auerr. Sermo hic de intelligentis est duobus modis, quorum vnus est in eo, quod intelligit, & in eo, quod non intelligit, & est disputatio, de qua disceptauerunt Antiqui. Sermo autem in eo, quod prouenit ex eis, solum Avic. de eo locutus est, sermone, quem hic recitauit philosophis, & se extendit ad dubitandum contra eum, ad hoc ut existimetur ipsum dubitasse contra omnes. & hoc, ut ipse dixit, est ampliatio silentis in errore. & non reperitur hic sermo alicuius Antiquorum, & est sermo, qui non constituitur demonstratione, nisi ei, quod existimauerunt quod ab vno non prouenit, nisi vnum. quod quidem propositio non est in agentibus, quae sunt formae in materijs, sicut est in agentibus, quae sunt formae abstractae a materia. nam non est substantia intelligentiae causatae apud eos, nisi id, quod intelligit de principio suo, & non sunt hic duo, quorum vnum est substantia, & aliud quod additū substantiae, quoniam, si hoc esset, esset compositum, simplex autem non est compositum. Differentia autem inter causam, & causatum est, quoniam causa prima esse eius est in se, scilicet formis separatis: causa ve-

ro secunda esse eius est relatiue ad primam causam. nam esse causatum est ex semetipsa, & non est quid additum ei, sicut est in causatis materialibus. v. g. color est aliquid existens in se in corpore, & esse causa visibilis est, ex eo quod est relatiue, & visio non habet esse, nisi in hac relatione. Quare abstracta a materia sunt substantiae de natura relationis. unde videtur causa, & causatum in formis abstractis a materia. & propter hoc sunt formae sensibiles de natura relationis, ut declaratum est in libro de Anima.

ALGAZEL

A It Alga. Quaestio Quarta. Trinitas non sufficit in causato primo. nam corpus primi orbis secundum eos secutum est ab aliqua re substantiae principij. & in eo est compositio tripliciter. Primo, quia est compositum ex forma, & materia, & sic omne corpus apud eos, & non euadit vnum quodque eorum a principio: nam forma differt a materia, & nulla earum secundum opinionem eorum est causa, quae non indigeat alia, adeo quod erit vna earum mediante alia, absque alia causa addita eis.

AVERROES

A It Auerr. Quod autem dixit est, quoniam corpus caeleste secundum eos est compositum ex materia, & forma, & anima, necesse est ex hoc ut sint in intelligentia secunda, ex qua prouenit orbis, quatuor res. res quidem, ex qua prouenit forma: & res, ex qua prouenit materia, cum nulla harum est causa non indigens alia, sed materia est causa formae aliquo modo, & forma est causa materiae aliquo modo: & res, ex qua prouenit anima: & res, ex qua prouenit

A nit motor orbis secundum: igitur in eo erit quaternitas necessario. Attamen sermo, quod corpus caeleste sit compositum ex forma, & materia, ut sunt alia corpora, est quid, in quo errauit Auicenna in Peripateticis. nam corpus caeleste secundum eos est corpus simplex. si autem esset compositum, corrupteretur apud eos. & ideo dixerunt de eo quod si ingenerabile, & incorruptibile, & non habet potentiam ad duo contraria. Si autem esset, videretur Avicenna, esset compositum, sicut animal. & si hoc conceditur, sequeretur quaternitas ei, qui dicit, quod ab vno non prouenit, nisi vnum. & iam diximus quod modus, quo ista forma, aliqua earum sint causa aliquarum, & quod sint causae corporum caelestium, & eius, quod est sub eis, & quod causa prima sit causa omnium, est diuersus ab hoc.

ALGAZEL

A It Alg. Secundus autem modus est, quod corpus supremum est in termino determinato in magnitudine. & determinatio eius in hac mensura praeter ceteris orbibus est quid additum esse eius. nam ex seipso potest esse ut sit maius, aut minus. & impossibile est ei hoc esse absque determinante in hac mensura, addito rei simpliciter, quae necessitat esse eius, non autem ut esse intellectus, quod est esse absolutum, & non determinatur in mensura composita alijs mensuris. & potest dici quod non indiget, nisi causa simpliciter.

AVERROES

A It Auerr. Dispositio huius sermonis est quod ipsi, cum dixerit quod corpus orbis est res tertia, quae sequitur, & ipsum in se non est simplex, scilicet est corpus habens quanti-

tatem, tunc in eo sunt duo, quorum vnum praebet corporeitatem substantialem, & aliud quantitatem terminatam, & necesse est ut in hac intelligentia, ex qua prouenit corpus orbis, sint plura, & non erit causa secunda trina, sed quaterna. Attamen hoc totum est positio falsa. nam philosophi non crediderunt corpus vniuersum prouenire a principio separato. si autem prouenit ab eo aliquid apud eos, prouenit forma substantialis, sed mensura partium eius apud eos sequitur formas. Sed hoc totum apud eos est in formis materialibus corpora autem caelestia apud eos, ex eo quod sunt simplicia, non recipiunt partitatem, & magnitudinem. Vltius ponere formam, & materiam prouenire a principio separato est quid extra radices eorum, & absurdum. Agens autem in rei veritate secundum Philosophos, quod est in generabilibus, & corruptibilibus, non efficit formam, nec materiam, sed efficit ex materia compositum ex vtraque simul, scilicet compositum ex materia, & forma. nam, si agens efficeret formas in materia, efficeret eas in re, non ex re. & hoc totum non est opinio Philosophorum: & non est arguendum contra eam ex eo, quod sit opinio Philosophorum.

ALGAZEL

A It Algazel, respondens pro philosophis. Si autem dixerit causa eius est quod, si esset maius, non esset necessarium in aduentu ordinis vniuersalis. si autem minus, non esset conueniens ordo intentionis.

Auer-

Corpa celestia si recipiunt partitatem, & magnitudinem. Vltius ponere formam, & materiam prouenire a principio separato est quid extra radices eorum, & absurdum. Agens in rei veritate secundum Philosophos, quod est in generabilibus, & corruptibilibus, non efficit formam, nec materiam, sed efficit ex materia compositum ex vtraque simul, scilicet compositum ex materia, & forma. nam, si agens efficeret formas in materia, efficeret eas in re, non ex re. & hoc totum non est opinio Philosophorum.

Disputatio

G **AVERROES**
A It Auer. Intedit in hoc sermo ne q Philosophi non opinantur q corpus orbis exempli gratia possit esse maius, seu minus eo, qd est. nam, si esset vna harum positio num, non proveniret ordo intentur hic, & non ent motio eius ad id, qd est hic, motio naturalis, sed esset aut addita huic motioni, aut diminuta: & ambo determinant corruptione entium, quæ sunt hic, non autem q magnitudo sit concessa, vt dixit Alga. sed maiortas, & minoritas, ambe determinant corruptionem mudi apud eos.

ALGAZEL
A It Alga. arguent Philosophis. Et dicamus, & ipse modus ordinis, aut est sufficiens in esse eius, I quo est ordo, aut indiget causa repta. si autem sufficiens, ergo vos non indigeus positione causatum, & iudicatis q erit ordo his entib absq; causa addita. si vero hoc non sufficit, sed indiget causa, hoc etiam nõ sufficit in appropriatione mensurarum, sed indiget etiam causa compositionis.

AVERROES
I **A** It Auer. summa huius sermo nis est q sequitur eis vt sint i corpore multa, quæ non possunt puenire ab vno agente: nisi dicant q ab vno agente proveniant operatio nes multa, aut credant q multæ ex passionibus corporis proveniant a forma corporis, & forma corporis ab agente. & secundum hanc opinio nem non proveniunt accidentia prosequenta in corpore gñato ab agente pventionone prima, sed mediante pventionone formæ ab eo. & hic sermo est polysim radicem philoso-

phorum, non autem fm radices loquentium. Ex existimo q Mahabazile non tenent, q hic sint aliqua non proveniunt ab agente pventionone prima, vt tenent Philosophi. nos autem iam diximus quomodo vnum sit causa ordinis, & iterum subiectarum ordinis, & non oportet retterare illud hic.

ALGAZEL
A It Alga. Tertius modus est q orbis supremus dividitur in duo puncta, quæ sunt poli, & sunt q cõstituunt sicut, & non separatur a locis suis, ptes vero Zodiaci, diversificatur situs earum, & non euadit, aut erunt omnes partes orbis supremi similes, & nõ sequitur mutatio duorum punctorum præ cæteris punctis, vt sint poli, aut erunt partes ei diversæ, & in quibusdam sunt proprietates, quæ non sunt in alijs. Et quæro quid est principium illarum diversitatum: corp enim supremum non provenit nisi ex vno simplici: simplex autem non efficit nisi simplex in figura, & est rotunda, & simile in re, & est impositas ab actionibus cognoscentibus, & separatis. & hoc etiam non est euasio ab eo.

AVERROES
A It Auer. Simplex dicitur dupli, quorum vnum est, quod non est compositum ex multis partibus, & tamen est compositum ex forma, & materia: & hoc modo dicitur de corporibus quatuor q sunt simplicia. Aliud vero dicitur de eo, quod non est compositum ex forma, & materia, quæ mutatur ad formam in potentia, & sunt corpora celestia. Et vterius simplex dicitur de eo, cuius definitio & totum & partium est eadem, licet fuerit compositum ex quatuor elementis. Simplex aut

Tertia

A autem dictum de corporibus celestibus, non est inconueniens vt repertantur partes eius diuersæ natura, vt dextrum, & sinistrum in orbe, & poli, nam orbis, in eo q est orbis, necesse est vt sint ei poli terminati, & centrum terminatum, quo distert orbis ab orbe. & non sequitur, ex eo q sunt in orbe partes terminata, vt sit non simplex: sed est simplex, ex eo q non est compositum ex forma & materia, in qua est potentia: & est dissimilis, ex eo q pars recipiens locum duorum punctorum non est quæcumq; pars fuerit orbis, sed est pars terminata. naturaliter cuiuslibet orbi, & nisi esset hoc, non essent orbibus centra naturaliter, quibus disterunt, & sunt dissimiles in hac re. & non est necesse ex positione eorum non similitudinem in hoc vt sint compositi ex corporibus diuersarum naturarum, nec vt sit agens eorum compositum ex potentijs multis. nam omnis orbis est vnus. Et non verificat etiam sermo eorum, q omne punctum cuiusuis orbis possit esse centrum, sed id appropriat agens: quoniam hoc verificat in orbibus artificialibus, non autem in naturalibus. & non sequitur ex positione q omne punctum orbis possit esse centrum, & agens est q id appropriat, vt agentia sint plura: nisi posuatur, q in apparentibus nobis aliquid vnum non provenit ab vno agente. nam quod nobis apparet, est compositum ex decem predicamentis, & sequeretur vt vnumquodq; eorum, quæ sunt hic, proveniret ex decem agentibus. & hoc totum sunt deceptiones, & dementia, ad quas induxit ista consideratio, quæ assimilatur stultitiæ in scientia Diuina. attamen affectum vnum in appa-

rentibus nobis efficitur ab agente vno, licet repiantur in eo decem predicamenta. O q maxime est fallax ista propositio, q vnum non efficit nisi vnum, cum intelligitur de ea id, qd intellexit Auicenna, & Alfarabius, & Alga. in fenestra luminarium, qui sustentatur fm opinionem eorum de primo principio.

ALGAZEL
A It Alga. Si autem dicitur, forte in principio sunt multe species pluralitatis, quæ prosequuntur non ex principio, sed videntur esse tres, aut quatuor. & quod remanet non curamus de eo. & negligentia nostra de eo non facit nobis dubium, q principium pluralitatis sit pluralitas, & q ab vno non proveniunt plura.

AVERROES
A It Auer. Hic sermo, si eum dixit sent Philosophi, necesse esset eis credere q in cæto primo sit pluralitas infinita, & sequitur vt dicat eis, vnde venit ad causatum primum pluralitas? & sicut dicunt q ab vno non proveniunt plura, sic sequitur vt plura non proveniunt ab vno. Et dictum vestrum, q ab vno non provenit nisi vnum, est contradicere ei, F quod dicitis, q id, quod provenit ab vno primo, est in eo pluralitas. quoniam necesse est vt ab vno proveniat vnus tantum: nisi dicat q pluralitas reperta i causato primo, vnumquodq; eorum est primum, & sequitur eis vt prima sint multa. Ego autem admittor summa admiratione quoniam latuit hoc Alfarabium, & Auic. quoniam sunt primi eorum, qui dixerunt de istis dijs, & vitauerunt cum eis homines, & attribuerunt hunc sermonem Philosophis. nam, cum ipsi dixerint quod pluralitas, quæ est in principio se-

Extra ord. Auer. I cū

Disputatio

Cundo, est ex eo, quod intelligit de se, & eo, quod intelligit de alio, necesse est fin eos vt sit substantia eius substantia duarum naturarum, aut duarum formarum. Et vellem scire, que est, quae prouenit a primo principio & quae non prouenit. & sic etiam sequitur eis, cum dicunt de eo, qd est possibile ex se, & necessarium ex alio. nã natura possibilis necesse est vt sit a natura necessaria, quã adeptã est a necessario in esse. natura .n. possis non potest conuerti ad naturam necessariam, nisi conuertatur natura possis & necessaria. quare non est naturis necessarijs possibilitas omnino tam si fuerint necessaria ex se, q̄ ex alio. Et omnia ista sunt vanitates, & sermones debiliores sermonibusloquentium. & sunt omnia, quae ingrediuntur in philosophiam, & non sequuntur radices eius, & sunt sermones, qui non perueniunt ad gradũ satisfactionis rhetorica, quanto magis topicã. & ideo bene dicit Alga. In multis locis librorum suorum q̄ scientia eorũ diuina est existimatiua.

ALGAZEL.

Alga. Et, cum posueritis hoc posse, dicimus omnia entia esse multitudinem eorum licet pertinerit numerus eorum ad mille, prouenit a primo causato. & non oportet vt reducat ad orbem exteriorẽ, & animam eius: sed posse est vt proueniat ab eo omnes animae celestes, & humanae, & omnia corpora terrestria, & caelestia, & multae species prouenientes ab eis, quarũ scientiam non habemus, & erit, sufficientia in primo causato.

AVERROES.

Alga. Hęc consequentia est vera, & praecipue si posuerint

primam operationem prouenientem a primo principio esse unitatẽ, quã primum causatum est ens vnum cũ pluralitate reperta in eo. Nam, si cessarent posse esse pluralitatem in primo causato non determinatam, aut erit minus numero entium, aut plus, aut aequaliter si minus, necesse est ponere tertium principium, aut esse aliquid sine causa. si vero aequaliter, aut plus, non est necesse eos ponere tertium principium, sed erit pluralitas posita in eo superflua.

ALGAZEL.

Alga. Et sequitur ex eo sufficientia in prima causa. nam, cũ poterit generari pluralitas, quae dicitur prouenire non ex causa, hec non sit necessaria in esse causati primi, tunc posse est etiam vt consideretur hoc cum prima causa, & erit esse eius non ex causa. & dicitur qd sequitur eam, & non scimus numerum eius. & omne, cuius esse imaginatur absq; causa cum primo, imaginatur hoc absq; causa cum secundo. Ac etiam nihil est dictũ nostrũ cum primo, & cum secundo. nã nõ est inter ea dicitur, nec in tempore, nec in loco. & quae non differunt in loco, nec in tpe, & potest esse sine causa, nõ appropriatur aliquid eorum in comparatiuẽ eius.

AVERROES.

Alga. Dicit, qd si posse esset reperiri pluralitatem in causa to primo absque causa, ex eo qd non prouenit ex prima causa pluralitas, tunc poterit considerari pluralitas cum causa prima, & nõ oportet ponere causam secundam, & causatũ primum. si autẽ falsum est esse aliquid

Tertia

Alga. Quid cum causa prima absque causa, est etiam falsum cum secunda causa, si nihil est dictum nostrum de causa secunda. nam sunt eadem in re, & non differunt vna ab alia tpe, nec loco, & potest esse aliquid absq; causa, non appropriatur vna duratũ causatum ei, si prima, aut secunda, sed sufficit in hoc vt reperiat cum vna earum, & non oportet ponere id cum causa secunda.

ALGAZEL.

Alga. Respondens pro philosophis. Si autem dixerit, si multiplicauistis res, adeo qd superauerunt mille, & est inconueniens vt sit pluralitas causato primo viq; ad hunc terminum: & ideo multa sunt media. Deinde dixit arguens contra eos. Cum autem dicitis hoc esse inconueniens, est iudicium extremae, cum quo non debemus iudicare in intellectualibus, nisi dicat qd sit falsum. & dicimus ei quare est falsum: & quid intelligitur in dãdo differentiam in hoc, & quotiescũq; posuerimus vnum possibile, & crediderimus sequi a primo causato, non ex parte causae consequens vni, & duo, & tria, quarto quid est quod faciat falsitatem in quatuor, aut quinque, & sic vsque ad mille. Isti quod qui iudicat consideratione praeter considerationem, non est ei transactio vno differentia. & hic etiam est sermo incisus.

AVERROES.

Alga. Si autem respondissent Auicena, & alij philosophi quod I causato primo sit pluralitas absque dubio, & qd omnis pluralitas prouenit ex ea vnum, mediante vni

tate determinante, vt reducatur pluralitas ad vnum, & unitas illa, quae fuerat pluralitas vna, est quid simplex, proueniens ab vno separato simplici, tunc essent quietescentes ab istis consequentijs, quas fecit eis Alga. vt exirent ab istis inconuenientibus. Alga autem, quia vigoratus est hic super positione corrupta attributa philosophis, & non inuenit respondentem ei vera responsione, letatus est in hoc, & incidit in multa inconuenientia, quae sequuntur ab ea. & omnis stultus stulticia sua letatur. si autem seruisset ipsum non argueret in hoc contra philosophos, non etiam letatus fuisset. Et radix corruptionis huius positionis est dictũ eorum, qd ab vno non prouenit nisi vnum: deinde ponant in hoc vno p̄ ducto pluralitatem: & sequitur eis vt haec pluralitas sit sine causa. & positio eorum qd, cum haec pluralitas sit terminata, oportet ponere principũ tertium, & quartum ad esse entium, est quid leue, ad quod non est demonstratio. Demum haec positio est absq; positione principij primi, & secundi. & hoc, quã dicitur non fuit appropriata a vobis causa secunda, cur sit pluralitas praeter primã causã, & hoc totum sunt stulticiae, & vanitates & radix eius est, qd ipsi non intelligunt quõ vnũ erit eã in opinione Arist. & in opinione sequentium eum ex Peripateticis. & iam gloriarus est ipse in fine Duodecimi in hac re, & dixit qd praecedentes eum ex Antiquis non potuerunt dicere aliquid in hoc. & hoc modo praedictõ a nobis de eis erit propositio, qd ab vno non prouenit nisi vnum, vera: & qd ab vno prouenit pluralitas est propositio vera etiam.

Disputatio

ALGAZEL

A It Alga. Adhuc dicimus hoc est falsum in causato scilicet, nam provenit ab eo orbis stellaru, in quo sunt stellae 1022. & plus, & sunt diversae quantitates, & figurae, sicut, coloris, impressionis, & fortuna & infortunae. & aliqua earum sunt in forma Arietis, Tauri, & Leonis, & aliqua in forma hominis. & differunt in dando impressionem in vno subiecto mundi inferioris, & frigiditatem, & caliditatem, & fortunatum, & infortunatum. & differunt mensura earum ab invicem. & impossibile est dicere totum esse eandem speciem cum hac diversitate. nam, si hoc esset possibile, tunc esset possibile dicere omnia corpora mundi esse unam, & eandem speciem in corporeitate, & sufficit eis vna causa. Si autem differre in dispositione eorum, & substantia, & natura indicat diversitatem eorum, sic etiam stellae sunt diversae proculdubio, & quilibet earum indiget causa ad formam eius, & causa ad materiam eius, & causa ad appropriationem naturae calefaciendi, seu in frigidandi, seu fortunandi, seu infortunandi, & essendi in loco suo, & ut sint figurae earum ad figuram animalium diversorum. haec autem pluralitas, si imaginatur intelligi in intelligentia secunda, imaginatur etiam hoc in prima, & tunc sufficit primum.

AVERROES

A It Aver. Hec autem dubitatio iam fecit eam: & est res, in qua nimium protelanit sermone in hoc libro. & cum responderetur ei responsionibus praedictis, non sequitur aliud quod horum inconuenientium. Cum autem intelligitur de sermone quod ab

vno numero simplici non provenit nisi vnum simplex numero, non autem vnum numero aliquo modo, & plures aliquo modo, & vnitatis est causa pluralitatis, nunquam eundem ab istis dubitationibus. Vt etiam res pluralificantur apud Philosophos deus substantialibus. differentia vero rerum ex parte accidentium non facit apud eos differentiam in substantia, siue sit quantitas, siue qualitas, aut aliud praedicamentorum corpora autem caelestia (ut diximus) non sunt composita ex materia & forma, & non differunt specie. nam non communicant apud eos in vno genere. nam, si communicaret in genere, essent composita, & non simplicia. & in locutione de his rebus, & non oportet multiplicare verba in eis.

ALGAZEL

A It Alga. Quarta Quinta est ut dicamus, licet eccelsitimus has positiones frigiditas, & inuolutiones corruptas, quomodo non pudent eos, cum dicunt causatum primum esse corporis orbis exterioris ab eo, & intelligere seipsum determinat esse animam orbis ab eo, & ipsum intelligere primum determinat esse intelligentiam ab eo, quare quae est dicta inter hoc, & dictum dicitur quod scit esse hominis occulti, & quod sit posse in esse, & quod intelligit seipsum, & efficiere suum, & dixit quod sequitur, ex eo quod est posse in esse esse orbis, & dicitur ei quod est oportio inter esse posse in esse & esse orbis ab eo, & sic est sequitur, ex quo intelligit seipsum, & efficiere suum, duo alia. Et hoc quod dicitur, cum dicitur de hoc, est deridendum eo, & sic de alio ente, non positus in esse est de terminatio, quae non differt, cum differat substantia positus, siue sit homo, aut

an-

Tertia

A angelus, aut orbis. & nescio quomodo falsitatis stultus sibi ipsi his positionibus, quanto magis docti, qui penetrant caelum, cum cogitant intellectualibus?

AVERROES

A It Aver. Omnes isti sermones qui sunt Avic. aut sit quicquid fuerit, qui dixerit eos, non sunt veri, & non sequuntur radices naturales: imo non perveniunt, propter eadem eorum in sufficientia, & rhetorica, ad gradum, quem dixit iste homo. Et forma, quam imaginatus est in ea, non est vera. nam hoc, quod posuit posse in esse ex se, necessarium ex alio, intelligit seipsum, & efficiere suum, veritate exemplum eius de causa secunda, cum ponit istum hominem agere entia ex se, & ex scientia sua, ut ponit esse secundum principium ille, qui dicit, ut dicit Avic. & sic de more omnium est ponere primum principium glo. nam cum ponitur hoc, necesse est ut perveniat ab hoc hodie duo: vnum est, ex eo quod scit seipsum: & aliud, ex eo quod scit efficiere suum. nam positum fuit agere ex parte scientiae. & non est etiam modum, si positum fuerit agere ex parte sui, ut dicitur quod id, quod sequitur ab eo, ex eo quod est posse in esse, aliud ab eo, quod sequitur ab eo, ex eo quod est necessarium in esse. nam istae duae positiones reperiuntur in eo. Igitur iste sermo non est adeo turpis in forma, quam voluit imaginari iste vir, adeo quod homines deviant a sermonibus philosophorum, & vilipendunt eos apud speculantes. Et nulla est distantia inter hoc, & dicitur, cum ponitis ens, vivens vita, volens voluntate, sciens scientia, potens potentia audires auditu, videns visu, & loquens loquela, & sequitur ex eo totus mundus, adeo quod homo vivens, sciens, potens, volens, audires, videns, & loquens, sequitur

ex eo totus mundus. quoniam, si ista attributa sunt, quae determinarent esse mundi, necesse est ut non sit distantia in eo, quod faciunt consequi in omni ente, cui attribuantur. Si autem iste vir habuerit intentionem dicendi veritatem in his rebus, & erraverit, est ei excusatio. attamen si sciuerit fallaciam, & tetendit eam, si non fuerit necessitate ductus, non est ei excusatio. si vero intente non verificare quod non sit ei in hoc sermone demonstrativus, quo sustentetur in hac questione, scilicet, quatio vnde proveniat pluralitas, ut videbitur postea, benefecit in hoc. nam non pervenit iste vir ad gradum scientiae comprehendere hanc questionem. & hoc apparebit de eo postea. & causa eius est, quia non dedit operam huc vir, nisi libris Avic. & accidit ei diminutio in scientia propter hoc.

ALGAZEL

A It Alga. Si autem dixerit aliquis, cum destruitis opinionem eorum quid dicitis, utrum existimatis quod perveniant ab vno omnimode duo diversae? & summittitis intellectum: aut dicitis quod primum principium, in eo sit pluralitas? & negabitis unitatem: aut dicitis quod non est pluralitas in modo? & negabitis sensum: aut dicitis quod sequitur medijs? & oportebit vos concedere id, quod dixerint. Nos autem dicimus non esse intentionem nostram in hoc libro directe disputare hinc inde: sed intentio nostra est debilitare rationes eorum: adeo quod nos dicimus quod qui existimavit emanationem duorum ab vno, est summissio intellectus, seu attributa principio attributa, antiqua, aeterna, contradictoria unitati. & haec ambae sunt rationes falsae. & non habent de eis demeritationes: quoniam non scitur falsitas emanationis duorum ab vno

I iij sicut

Disputatio

C sicut scitur falsitas esse hominis eiusdem in duobus locis. demum non scitur ex necessitate, nec ex speculatione. Et quid prohibet quin dicatur quod primum principium sit sciens, potes, volēs, & agit quicquid vult, & scitur quicquid vult, & creat diuersa, & similia, ut vult, & de eo quod vult, & falsitas huius non scitur necessitate, nec speculatione. & ita posuerunt id Prophetas, facientes miracula. & necessesse est id recipere. Speculari autem de qualitate emanationis operationis ab ipso glo. voluntate est superfluum & spes in re non speranda. Qui autem desiderant perquirere proportionem & scientiam eius, finis consideratio eorum est id, quod causatum primum, ex eo quod est posse in esse, prouenit ex eo orbis: & ex eo, quod intelligit seipsum, prouenit ex eo anima orbis. & hoc est stultitia, & demencia, non apparitio proportionis. quare recipiamus principia harum rerum a Prophetis, & erunt vera in eis: nam intellectus non negat ea: & dimittamus speculationem de qualitate, & quantitate, & quod dicitur: nam hoc non est ad quod potentia humana extenditur. Et ideo dixit dator legis, Considerate in creatione Dei, & non considerate, nec cogitate in substantia Dei. Et dixit Propheta. Et cui assimilabis Deum, & quam similitudinem dabis ei?

AVERROES

A It Aver. Cum dixit quod in eo, in quo est diminutus intellectus humanus circa comprehensionem eius, reuertamur ad legem, est verum. nam scientia, prouenit ex prophetia, prouenit tanquam complexus scientias intellectus, sicut quod in quo deficit intellectus, id tribuit Deus per prophetiam. Diminutionum autem comprehensio

non, quatuor scientia est necessaria in vita hominis, & esse eius aliqua est diminutio absoluta, quod non est de natura intellectus id comprehendere, in eo quod est intellectus, & aliqua est, quod est diminutio secundum naturam aliquorum hominum, & haec diminutio autem est in radice creationis, aut erit per aliquid eueniens ab extra ex priuatione disciplinae, sed scientia prophetiae tribuit omnibus has species omnes. Cum autem dixit, intendimus hic debilitate rationes eorum, perfectio hanc intentionem non conuenit ei, & est in ruina ruinarum scientis. nam sapiens, in eo quod est sapiens, intentionem eius est perquirere veritatem, non facere dubitationes, & ponere inuolutiones in opinionibus. Cum autem dixit, quoniam non scitur falsitas emanationis duorum ab uno, sicut scitur falsitas esse hominis eiusdem in duobus locis. & licet non fuerit haec duae propositiones in eodem gradu veritatis, tamen non est falsum, quin propositio, dicens quod ab uno simpliciter non prouenit nisi unum, non sit vera in apparentibus nobis. propositiones autem verae superant se ad invicem, ut declaratum est in libro Posteriorum. Et cum in hoc est, quoniam propositiones verae, cum adiunguntur imaginatione, debilitatur imaginatio autem non consideratur nisi apud vulgus. & ideo qui usus est intellectualibus & proiecit imaginabiles, erunt etiam ambae istae propositiones in eodem gradu veritatis, & plurimum, quod sit veritas in istis propositionibus, est cum fecerit inductionem in eorum generabilibus, & corruptibilibus & viderit quod differant natura, & definitiones eorum propter operationes eorum. nam, si proueniret quodlibet ens ex quolibet agente, & quodlibet actione, miserentur substantiae, & deli-

Tertia

A definitiones, & destruentur scientiae, & ita exempli gratia discernitur ab inanimatis in operationibus suis, proprijs proueniunt ab ea: & inanimata differunt ab inuicem in operationibus proprijs, & sic etiam animae. si autem prouenirent ab una potentia operationes multae, ut proueniunt a potentijs compositis operationes multae, non erit differentia inter substantiam simplicem, & compositam, & non discernentur a nobis. Vltimus, si possent prouenire a substantia una operationes multae, erit possibilis actio prouenire absque agente. nam ens est ab ente, non ex nihilo. & ideo impossibile est ut reperiat id, quod non est ex se. & cum fuerit motor eius, quod non est, & extrahens id a potentia ad actum, id extrahit ex eo, quod est in actu, necesse est ut sit modus actus, qui est ei secundum modum actus extrahentis id a priuatione ad esse. nam, si exiret quodlibet actum a quolibet agente, non esset inconueniens ut exirent acta ad actum ex seipsis, non ex parte agentis, quod ea effecerit. si autem exierint multi modi a potentia ad actum ab eodem agente, necesse est ut ei sit pluralitas, scilicet modis illis, & illi, quod attribuit eis. nam, si non esset ei nisi vnus modus eorum, id quidem, quod exiret ex alijs modis, erit ex seipso absque extrahente eum. Et non potest scire aliquis quod conditio agentis est ut reperiat agentem tantum, actione absoluto tantum, non modo actionis proprie. quoniam, si hoc esset, ageret quodcumque, ens fuerit quicquid, actionem, & miserentur entia. Vltimus, quoniam ens absolutum, scilicet universale est vicinum priuationi veri entis, & ideo auferunt sermonem de

ente absoluto, & colore absoluto, dicentes ablationem dispositionum. Et dixit dicens in affirmatione earum quod non sunt entia, nec sunt non entia. Si autem hoc verificaretur, verificaret tunc quod res sint causa entium. Et prouenire vniam actionem ab vno est magis manifestum in sciente, quod nobis apparet, quam in alio ab hoc sciente. nam scientia pluralitatis pluralitatem intellectuum scientium, quoniam intelligit ea eo modo, quo sunt & sunt causa scientiae eius. & impossibile est ut scita multa sciatur vniam scientia, & non erit scientia vnica causa aduentus causatorum multorum ab ea in apparentibus nobis. verbi gratia quoniam scientia artificis, ex qua prouenit exempli gratia thesaurus, est alia quam scientia, ex qua prouenit sedes. sed scientia antiqua differt in hoc a scientia innouata, & agens antiquum ab agente innouato.

ALGAZEL

A It Alga. Et si dixerit quid dicatis vos in hac questione, quia iam destruxisti opinionem Auenae de causa pluralitatis, quid dicis tu in hoc quoniam dictum est quod secta philosophorum respondit huic vniam trium responsum. Quarum vniam est sermo dicentis quod pluralitas prouenit ex materia. Secunda autem dictum dicentis, quod prouenit ex instrumentis. Tertia vero est dictum dicentis ex medijs. & recitatum fuit de secta Aristote. quod ipsi verificauerunt sermonem eius, qui ponit causam in hoc media. I iij Auer.

Disputatio

AVERROES

Averroes. Dixit quod huic non potest responderi in hoc libro re-
sponsione demonstrativa. attamen
non invenimus in Aristotele nec in eo,
qui est in fama ex Antiquis Peripa-
teticis hunc sermonem, quem attri-
buit eis, nisi Porphyrio auctori in-
troitus logice. & vir ille non fuit ex
expertis eorum. Et quod occurrit
mihi ex radicibus eorum est quod cau-
sa pluralitatis est aggregatum tri-
causarum, scilicet media, & dispositiones,
& instrumenta. & ista omnia iam
H declaravimus quomodo innituntur
vni, & ad id reducuntur. nam esse v-
niuscuiusque eorum est ex unitate
absoluta, quae est causa pluralitatis.
Nam ipse imaginatur quod erit causa
pluralitatis intelligentiarum sepa-
ratarum diversitas naturarum sua-
rum recipientium in eo, quod intel-
ligunt de primo principio, & in eo,
quod adipiscuntur ab eo de unitate
quae est actio vna ex se, & plures pro-
pter multitudinem recipientium. si-
cut est in Principe, sub quo sunt mul-
ti substituti: & ars, sub qua sunt ar-
tes multae. & hoc speculari de eo in
I alio loco, si quidem declarari potest
aliquid de eo: sin autem revertetur
ad prophetiam. Quod autem di-
versitas sit propter diversitatem qua-
tuor causarum est manifestum. nam
diversitas orbium erit ex diversitate
motoris eorum, & diversitate for-
marum eorum, & materiarum eorum,
si fuerint in eis materiae, & ope-
rationibus eorum proprijs in mun-
do: licet non fuerint propter has ope-
rationes apud eos. Diversitas autem,
quae accidit primo ei, quod est sub
orbe, de simplicibus corporibus, est

diversitas materiei cum diversitate
eorum in propinquitate, & remoti-
tate a motoribus eorum, qui sunt cor-
pora caelestia. ut est diversitas terrae
& ignis, denique contrariorum. Cau-
sa autem diversitatis duorum motuum
magnum, quorum vnus facit ge-
nerationem, alius vero corruptionem,
est diversitas corporum caelestium,
& diversitas motuum eorum, ut de-
claratum est in libro Generationis, &
Corruptionis. Et causa diversitatis, quae
erit ex corporibus caelestibus est si-
milis diversitati, quae erit ex diversi-
tate instrumentorum. Et, cum sic
fuerit, causa pluralitatis ab vno age-
te apud Aristotelem, sunt tres causae, & re-
ductio earum ad vnum est ex re-
cedenti: & est, quia vnus est causa
pluralitatis. Id autem, quod est sub or-
be Lunae, reperitur in eo diversitas
ex quatuor causis, scilicet diversitate age-
ntium, & diversitate materiarum, &
diversitate instrumentorum, & pro-
uentione operationum a primo agen-
te, mediante alio. & hoc est quasi pro-
pter instrumentum. Exemplum autem
diversitatis, quae erit ex diversitate
recipientium, & ex eo quod diversa sunt
causae ad invicem, est color factus in
aere, qui est alius a colore factus in
oculo, alius ab eo, qui est in aere: &
qui sit in sensu communi, alius ab
eo, qui sit in oculo: & qui sit in ima-
ginativa, alius ab eo, qui sit in sensu
communi: & qui est in virtute con-
servativa, & memorativa, alius ab
eo, qui sit in imaginativa. &
hoc totum est, secundum
quod declaratum est in
libro de Ani-
ma.

Di-

Quarta

69

DISPUTATIO III.

De declaratione, quod non pos-
sunt afferre rationem, quod
sunt efficiens mundo.

ALGAZEL.

Alga. Et dicimus
quod homines diuidun-
tur in duas sectas. Pri-
ma est secta hominum
veritatis, qui opinati
sunt mundi esse innovatum, & scine-
runt necessario quod innovatum non in-
novat seipsum, sed indiget efficien-
te. & intelligitur opinio eorum, cum di-
citur agens. Et alia secta sunt Haereti-
ci, qui existimant mundum esse an-
tiquum, prout est, & non constitue-
runt ei efficiens. & opinio eorum be-
ne intelligitur licet rationes indi-
cent destructionem eius. Philosophi
autem opinantur mundum esse antiquum,
deinde constituerunt ei cum hoc effi-
cientem. & haec opinio quasi contradic-
cit sibi ipsi, & non indiget destructione.

AVERROES.

Averroes. Immo opinio Philo-
sophorum intelligitur appa-
renter, magis quam ambae opiniones si-
mul. Nam agens est duplex. aliquid
non est, a quo provenit actum, in quo
pendet operatio eius hora, qua re-
peritur. & hoc, cum perficitur esse eius,
non indiget agente, ut esse domus
ab aedificatore. & aliquid est, ex quo
provenit actio tantum, quae pendet in
aeterno. & non est esse huic aeterno, nisi
cum pendetia agentis in eo. Et hoc
agens est rei proprium, quod actio eius
est equalis esse huius acti, scilicet quod cum
corrumpitur hoc agens, corrumpit
hoc actum: & cum reperitur hoc

agens, reperitur actum, id est quod sunt si-
mul. & hoc agens est nobilius, & ma-
gis ingreditur in capitulum operatio-
num, quod primum, quod producit sub-
iectum suum, & id conservat: agens
vero primum producit actum suum,
& indiget alio agente, quod id conser-
vat post inventionem. & haec est di-
spositio motoris cum motu, & re-
rum, quarum esse est in motu. Phi-
losophi autem, quia crediderunt quod
motus est actio agens, & quod esse mu-
di non perficitur, nisi cum motu, di-
xerunt quod agens motus est agens mu-
di, & si cessaret operatio eius ictu
oculi a motore, destrueretur mun-
dus. & constituerunt sibi hunc sic.
Mundus est actio, aut res, cuius esse
sequitur ad actionem: & ois actio
impossibile est ut sit sine agente, quod
sit ad esse eius: & intulerunt ex hoc
quod mundus habet agens, quod est ad esse
eius. & quia necesse est apud eum,
ut proveniens ab agente mundi sit in-
novatum, dixit mundum innovatum
ab agente antiquo. & quia est
apud eum operatio antiqui antiqua,
dixit mundum innovatum ab age-
te antiquo, & operatio eius est anti-
qua, scilicet quod non habet principium, nec
finem, non autem ut sit ens in se an-
tiquum, ut videtur ei, qui denomi-
nat eum antiquum.

ALGAZEL.

Alga. respondens pro Phi-
losophis. Si autem dicet, nos
autem, cum dicimus quod mundo sit
efficiens, non intelligimus in hoc
efficiens, eligens ad operandum ali-
quid, quod non operabatur, ut vide-
mus in agentibus in futura, textura,
& aedificatione, sed intelligimus per
illud, causam mundi, & appellamus
eam primum principium, in eo quod
non

C non habet causam aliam in esse suo. & si appellauerimus eam efficiens, appellamus hac expositione. Esse autem ens, ad cuius esse non est causa, cito constituetur de eo demum incisa. nam nos dicimus mundus, & entia eius aut habent causam, aut non habent causam, si habent causam, tunc aut illa causa adhuc habet causam aut non habet eam. & sic de causa causa. & tunc aut procedet in infinitum, et est falsum, aut deveniet ad exiuentem, & finis erit causa prima, cuius esse non habet causam, quam appellabimus primum principium. si vero mundus esset ens ex se absque causa, tunc iam apparet causa prima, quam nos non intelligimus per eam nisi ens, quod non habet causam, & est permanens necessarium. Verumtamen impossibile est ut ipsum primum principium sicut corpora caelestia: quoniam sunt plura. & ratio unitatis est manifesta, & apparet destructio eius in considerando conditione principii. Nec et potest dici quod sit orbis unus, aut corpus unum, ut Sol, aut aliud. est enim corpus, & corpus est compositum ex materia, & forma: primum autem principium impossibile est ut sit compositum. & hoc scitur secundum considerationem, & intentum est ut sit ens, cuius esse non habeat causam, permanens necessarium, & convenienter diversitas vero est attribuitis, & est id, quod intelligimus per primum principium.

AVERROES.

Ait Aver. Hic sermo est rhetoricus, & non verus. nam nomen causae dicitur equivoce de causis quatuor, scilicet agente, forma, materia, & fine. Quare, si haec esset ratio Philosophorum, esset ratio involuta. Nam interrogamus eis de qua causa volue-

runt, cum dixerint esse mundo causam primam. Si dixerint intelligimus per eam, eam agere, cuius operatio non cessavit, nec cessat, & operatum eius est actio eius, esset ratio vera secundum opinionem eorum, prout dixerunt absque ratione aliqua contra eos. Si vero dixerint intelligimus formalem, dubitabitur eis etiam posuerunt formam mundi permanentem in eo. Si dixerint intelligimus formam separatam a materia, sequitur dictum eorum secundum opinionem eorum. Si vero dixerint formam materiale, ergo principium non erit apud eos aliquid, nisi corpus ex corporibus. & hoc quidem non dicitur de eo. et sic, si dixerint est causa finalis, sequetur hoc et secundum radices eorum. Et cum in hoc sermone sit interpretatio dixerunt, ut vides, quomodo ponitur ratio Philosophis? Et, cum dixit, & appellabimus eam primum principium, in eo quod esse eius non habet causam aliam, est sermo et debilis. nam haec appellatio verificatur de orbe primo, seu de orbibus vltis, demum de qualibet specie entium, de qua ponitur quod non habet causam. & nulla est ratio inter hanc opinionem, & opinionem Hereticorum in causa prima. Et cum dixit de eis, & esse ens, ad cuius esse non est causa, cito constituetur de eo demum incisa, est sermo intricatus est. nam oportet distinguere de quatuor causis, & declarare quod in unaquaque earum est primum, cui non est causa, scilicet quod causa agentis deveniunt ad primum agentis, & formales ad primam formam, & materiales ad primum finem: & remanet postea declarat quod ista quatuor causae vltimae deveniunt ad primam causam. & hoc totum non est declaratum in hoc sermone, quem ipse recitavit de

A de eis. Et sic est sermo quem induxit in declaratione quod hic sit causa prima, est sermo intricatus. cum dixit quod nos dicimus mundus est ens: & omne ens aut habet causam, aut non habet eam, usque ad finem sermonis eius. Nam causa de equivoce. & sic, processus causarum in infinitum aliquo modo est falsus, & impossibilis, & aliquo modo est necessarius a philosophis. quoniam est impossibilis apud eos, cum fuerint essentialiter, & directe, si procedens earum esset conditio in esse posterioris: & non est impossibilis apud eos, cum fuerint per accidens, & circuitu. **B** latiter, & cum non fuerit corruptio precedentis conditio in esse posterioris, & esset ibi agens primum, ut esse pluviam a nube, & nubes a vapore, & vaporis a pluvia. nam hoc procedit apud eos circulariter in infinitum, sed hoc est de necessitate causae primae. & sic esse hominis ab homine in infinitum: quoniam esse precedentium apud eos in hominibus non est conditio in esse posteriorum, sed aliqua est conditio corruptio aliquorum. Et hominibus causae sunt apud eos devenientes ad causam primam aeternam, ad quam finit motus in qualibet harum causarum, & hora innovationis alterius causarum. v. gr. cum Socrates generavit Platonem, motor quidem vltimus in motione in hora generationis eius est orbis, aut anima, aut intellectus, aut oes, aut Deus gloriose. & ideo dicit Aristoteles quod homo generat eum homo, & Sol, & apparet quod Sol devenit ad motorem eius, & motor eius ad primum principium: ergo non est homo praeteritus conditio in esse hominis futuri, ut artifex cum fecerit operata successiva in temporibus successivis, instrumentis diversis, & fecerit instrumenta illa cum alijs

instrumentis. & illa infra cum alijs de instrumentis, nam esse horum instrumentorum unius ab alio est per accidens, & nullum eorum est conditio in esse operati, nisi primum instrumentum, scilicet patens. & pater est necessarius in esse filii, sicut instrumentum, cum quo appropinquatur operato, est necessarium ad esse operati. instrumentum autem, cum quo sit hoc instrumentum, est necessarium in esse instrumenti contigui, & non est necessarium in esse operati, quod iam operatum est, nisi per accidens, & ideo aliquando erit corruptio instrumenti precedentis conditio in esse posterioris, cum sit posterius ex materia precedentis, ut cum sit homo ex homine corrupto, mediante eo, quod fuerit plura sperma, aut sanguis menstruus, & iam locuti sumus de hoc. Qui autem admittit processum causarum in infinitum essentialiter, sunt Haeretici, & qui concedit hoc, necesse est ei ut non sciat aliquid de causa agente, & non est ratio apud Philosophos circa esse causae agentis. Et, cum dixit si autem mundus esset ens ex se absque causa, tunc iam apparet causa prima, scilicet Haeretici, & alij consentientur causam primam, cui non est causa. Sed differunt in hoc principio. **F** nam Haeretici dicunt quod est orbis universalis, & qui non sunt Haeretici, dicunt quod est res extra orbem, & orbis est causatum. Et isti dividuntur in duas sectas, sectam quidem, quae existimat quod orbis sit actio innovata, & sectam, quae existimat quod sit actio antiqua. Et, quoniam haec declaratio est communis Haeticis, & alijs, dixit verumtamen quod impossibile est ut primum principium sit corpus caeleste, quoniam sunt plura, & ratio unitatis est manifesta, scilicet quod ordo, qui est in

Disputatio

Gin mundo, apparet ex eo, q̄ gubernator eius sit vnus: sicut ordo, qui est in exercitu, apparet ex eo, q̄ gubernator eius sit vnus, & est princeps exercitus, & hoc totum est sermo verus. Et, cum dixit, impossibile est vt dicatur orbis vnus, aut corp⁹ vnū, aut Sol, aut aliud: qm̄ est corpus, & corp⁹ est compositum ex materia, & forma, & primū principii Ipse est vt sit cōpositū. Dixi, cū dixit of corp⁹ est compositū ex materia & forma, hæc nō est opinio Philosophorū de corpore celesti: nisi fuerit nomē materiæ dictum æquiuoce: sed est id, quod dixit Auicē. tñ. Qm̄ omne compositū apud eos ex materiæ, & forma est innouatū, sicut est innouatio domus, & thesauri: cæli autē nō sunt apud eos innouati hoc mō Innouatiōis. & ideo appellauerūt eos æternos, s̄ q̄ eē eorū est cum æterno. Nam, cum fuerit causa corruptionis apud eos materia, id, quod nō ē corruptibile fm̄ opinionē eorū nō habet materiā, sed est quid simplex. & nisi eēt generatio, & corruptio, quæ est his nostris corporibus, nō eilet necesse vt eēt cōposita ex materia, & forma.

Inam radix huius est, quia corpus ē vnū in esse, sicut est in sensu. & nisi esset corruptio horum corporū, de terminarem⁹ q̄ essent simplicia, & q̄ materia eēt corpus. igitur corpus celeste, ex eo q̄ nō est corruptibile, indicat q̄ materia in eo sit corporeitas, q̄ reperitur in actu: & anima, quæ est in ea, non habet situm in hoc corpore. nam hoc corpus nō indiget in sua permanentia aīa, vt indiget corpora aīatum: indigent in anima, nō q̄ ex necessitate eē eorū est vt sint habētia aīam, sed qm̄

melius ex necessitate eorum est q̄ sint in dispoñe meliori, & habētia aīam sunt meliora nō habētia eā. Corpora autē celestia, nō est differentia inter ea, q̄ non est eis potentia substātiæ, & non sunt necessario habētia materiā, vt sunt corpora generabilia, sed aut erunt, sicut dicit Them. formæ, aut erunt eis materiz æquiuoce. Ego vero dico, siue sint eadē materiæ, siue materiæ viuentes ex se, non autē viuetes vita.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et responsio est duobus modis. Prim⁹ quidē, qm̄ sequitur fm̄ opinionē eorū, vt sint omnia corpora mūdi antiqua, quibus nō est causa. Et, cum dicunt q̄ destructio huius scietur secūda cōsideratione, destruetur quidē hoc eis in disputatione vnitatis, & ablatione attributorum post hanc disputationem præcedentem.

AVERROES.

AIt Auer. Id est q̄ ipsi, cum nō possunt affirmare vnitatem, nec possunt affirmare q̄ vnum nō sit corpus. nam, cū nō p̄t remove re attributa, erit hoc primū apud eos substātia eī attributis: & quod est hūmō, est corpus, aut potentia in corpore: tunc sequitur eis vt primum, quod nō habet causam, sint corpora celestia. Attamen hic sermo sequitur dicenti sermonem, quem recitauit nomine Philosophorum. Philosophi vero non indigent ad esse primi non habētis causam, quod tribuit eis ratiōibus. nec etiā existimant q̄ ipsi nō possunt afferre rationem vnitatis, nisi per viam rationis ex ablatione corporeitatis à primo principio. & hæc quæstio veniet postea.

Algazel.

Quarta.

711

ALGAZEL.

AIt Alga. Modus autē Secundus, & est proprius huic disputationi est, vt dicatur iam scimus q̄ ista entia habēt causam, sed forte illa habet cām, & cā causa hēt cām, & sic in infinitum. Cum autem dicit q̄ affirmare causas infinitas ē falsum, hoc quidē nō cōuenit. qm̄ nos dicimus an scitis hoc de necessitate absque medio, aut scitis hoc mediante aliquo medio? & nō est modus ratiōibus de necessitate. & quelibet via, quam vos dicitis cum cōsideratione, destruitur vobis, cū admittitis reuolutiones nō habētes principii. & cum fuerit possibile p̄cedere in esse ipsum infinitum, nō est in cōueniens vt aliquod eorū sit cā alicuius, & finiunt in vltimo extremo ad causatū, quod non habet causatū, & nō finiunt ex alio latere ad causam nō habētem causam, sicut tempus præcedens habet finē, & est instans, & nō habet principii. Si aut existimaueritis q̄ innouationes præterite nō reperiuntur simul in vno tempore, nec in aliquibus temporibus: & quod nō est, nō denominatur sine, & priuatione finis, tūc sequitur hoc vobis in animab⁹ hominū, separatis à corporibus, quæ nō finiūt fm̄ vos, & ente separato à corpore ex animab⁹ infinitis. nā nunq̄ cessauit sperma ab hoste, & hō à spermate in infinitū. Vterius, oīs homo mortu⁹ remanet aīa eius, & est alia nūero ab aīa eis, q̄ mortu⁹ ē antea, & cum eo, & post eum licet totū sit vnum specie: ergo fm̄ opinionem vestrā sunt in eē in qualibet hora aīa infinita. Si aut dixerit aīa non habēt copulationem adinuicē, & nō habēt gradum, nec natura, nec post

tionē nos aut negamus entia infinita cum habuerint ordinem naturaliter, vt sunt causæ, & causata, aīa vero nō sunt sic. Dicimus hoc iudiciū est positione, & non est dignus consequi q̄ contrarium eius. quare negastis vnam duarum partū, & non negastis aliā? & quæ est demonstratio distinguēs? Et quare negatis ei, qui dicit q̄ istæ animæ infinite nō euadēt ab ordine, & gradu postq̄ esse alicuius earū est ante eē alterius. nā dies, & noctes præterite sunt infinite: & cum cōsiderauerimus eē vnus aīe in die, & nocte, tunc esset id, quod est in presenti extra finem, & esset in ordine entitatis, s̄ aliquid post aliqd. Causa autē finis eius est vt dicat q̄ sit ante causatam naturaliter, vt dē q̄ est supra causatam essentialiter, nō in loco. & cum hoc nō fuerit falsum in præcedenti vero, sic etiā nō debet eē falsum in præcedenti essentiali naturali. & quæro quid habent in mente sua, cum nō ponunt possibile, vt sint corporum aliqua supra aliqua in loco in infinitum, & ponūt possibile aliqua entia ante aliqua tempore in infinitum? est ne hoc nisi iudicium frigidum sine radice?

AVERROES.

AIt Auer. Cum dixit sed forte causa habet causam, & causa causæ habet causam, & sic in infinitum, vsq̄ quo, & oīs via, quam dicitis in hac re, destruetur vobis, admittēdo reuolutiones nō habētes principium, est profecto dubitatio, cui⁹ responsio iam præcessit, cum diximus q̄ Philosophi non admittunt causas, & causata infinita: qm̄ deuenietur ad causatū cui non est causa: & cōcedunt hoc per accidēs, propter

G propter causam precedentem: sed non cū sunt directe, & simul, nec I materijs infinitis, sed cū fuerit circulariter. Id autem, quod recitat de Auic. q̄ ipse admittit animas infinitas, & hoc nō est impole nisi in habente situm, est sermo nō ver⁹: quē nemo Philosophorū dixit. & impossibilitas ei⁹ apparet ex demōstrone vlti, quam recitauimus de eis. Et nō sequitur Philosophis aliquid eius, qd̄ intulit eis ex hac positōe, s. sermone dicēte q̄ sunt aīa infinitē ī actū. & pp̄ hoc dixit de migratione aīarū ex corpore I corpus, ex eo q̄ aīa sunt numeratā numeratione individuotum, & q̄ remaneāt. Et, cum dixit & quare nō admittunt corpora, quorū aliqd̄ est supra aliqd̄ in loco in infinitū, & tñ admittunt repertū aliqd̄ eorum ante aliqd̄ in tēpore in infinitum? est ne aliquid hoc, nisi iudiciū frigidū? dīa profecto inter ea apud Philosophos est manifesta. nā ponere corpore infinita simul, sequitur ex eo vt reperiat infinitū totū, & q̄ sit in actū. & hoc ē falsum. tēp⁹ vero non habet sitū: & non sequit ex eo q̄ sunt corpora, quocum aliqd̄ est ante aliqd̄ in infinitum, vt sit infinitum in actū.

I quod est impossibile apud eos.

A L G A Z E L.

A It Alg. indens pro Philosophis. Si aut̄ dixerit, demonstratio quidem incūsa de falsitate eius, q̄ proveniat ad infinitum, est vt dicatur vnumquodq̄, individuotū causatū, aut erit possibile ex se, aut necessariū. si necessariū, nō indiget cā. si vero pole, ergo totū est denominatum possibile: & oē possibile indiget cā addita substācie ei⁹: igit vniuersum indiget cā extra se.

A It Auer. Hac demonstratio, quā recitauit Alg. noīe Philosophorum, primus, qui dedicauit eam Philosophis, fuit Avicē. ita q̄ sit via optima viarum Antiquorū: qm̄ existimant q̄ sit de substātia entis, & q̄ via horum est ex accētibus cōsequētibus primū p̄cipiū. Attamē est via, quam Auic. assumpsit ex Loquentibus. qm̄ Loquētes tenent q̄ est notum per se ens diuidi ad possibile, & necessariū: & ponere aliquid pole infert q̄ habeat agens: & id mūdus vlt, cum fuerit polis, necesse est vt agens eius sit necessariū in esse. Hac est credulitas Mahatazala: & est sermo bon⁹: & non est in eo falsitas, nisi in eo, qd̄ posuerunt, q̄ mūdus vlt sit possibilis. nā hoc nō est notum p̄ se. Et voluit Auic. q̄ sit vltis hac positio, & intelligit per possibile id, qd̄ habet cām, vt dixit Alg. & cū large appellauit hoc nō extenditur ei diuisio ad id, quod vult. nam diuisio entis, primo ad id, qd̄ hēt causam, & id, quod nō habet causam, non est nota per se. Vltius habēs causam diuiditur ad possibile necessariū. Si intellexerimus possibile verum, finitur ad possibile necessariū, & non finitur ad necessarium, non habens causam. Si vero intellexerimus de possibili id, qd̄ habet causam, & est necessarium, non sequitur ex hoc, nisi q̄ habens causam habeat causam: & possum⁹ ponere q̄ illa causa habeat causam, & procedet in infinitum: ergo non finitur res ad ens, non habens causam. & est id, quod intelligunt per necessarium in esse: nisi intelligat

gatur

A gatur de possibili posito distincto contra non habens causam, quod est possibile verum. nam hac possibile sunt, in quibus est falsum deuenite causas in infinitum. Si vero intellexerit per possibile id, quod habet causam, ex rebus necessarijs, adhuc nō est declaratum q̄ hoc sit falsum eo modo, quo declaratum est in entibus possibilibus in rei veritate, & non est declaratum adhuc q̄ sit hic necessarium, indigens causa, vt sequatur ex hac positioe, vt finiat ad necessarium absq̄ causa, nisi declaratur q̄ dispositio ī vniuersali necessario, quod est ex causa, & causato sic sicut est dispositio in vniuersali possibili.

A L G A Z E L.

A It Alg. Dicimus q̄ dictio possibilis, & necessarij est dictio indefinita: nisi intelligat per necessarium, cuius esse non habet eam. & si hoc intelligūt, reuertamur ad hanc dictionem. Et dicimus aliqd̄ totum est possibile, in eo q̄ habet causam, additam substātia eius: & totum non est possibile, in eo q̄ non habet causam additam substātia eius extra eam. si autem intelligit per dictionem possibilis, aliter q̄ nos intelligimus, est quid nō intelligibile. Si autem dixerit, hoc inducit vt constitutatur necessariū in esse per possibile in esse, quod est falsum, dicimus si intelligit p̄ necessarium, & possibile, id, quod nos intelligimus, est ipsummet quāsitum, & nō concedit q̄ sit falsum. et est sicut sermo dicentis, falsum est constitutere antiquum per innovationes, & tps apud eos est antiquū & vnitates reuolutionum sunt in-

nouate, & hnt principium: aggregatum vero non habet principium in habētibus principium: & verificantur habentia principia de vnitatibus, & non verificantur de aggregato. & sic dī causa de vnaquaque earum, & nō dicitur de aggregato, q̄ habeat causam. & non oē, qd̄ verificatur de vnitatibus, necesse ē vt verificetur de aggregato, postq̄ de vnaquaque, verificatur q̄ sit vna, & q̄ sit aliqua, & q̄ sit pars, & non verificatur de aggregato. & quilibet locus demōstratus in terra est illuminatus ā Sole in die, & obscurus ī nocte, & vnusquisque est innouatus, postq̄ nō fuerat ei principium: aggregatum autē apud eos habet principium. & est manifestum q̄ q̄ admittit innovationes non habentes principium, & sunt formae quatuor elementorum, non potest eua dere ā possibilitate causarum infinitarum. & concluditur ex hoc q̄ non eis est via ad constituendum primum principium propter hanc dubitationem, & confusionem. & sit sermo eorū industria absolute.

AVERROES.

A It Auer. Ponere causas posibles infinitas sequitur ex eo ponere possibile, cui non est agens. ponere vero res necessarias, habentes causas infinitas, sequitur ex eo vt sit id, quod positum est habere causam, non habere causam. Et hoc profecto est verum, nisi quod falsitas, quae sequitur ex talibus causis, est alia ab ea, quae sequitur ex causis ā natura possibilitatis. Quare, si aliquis voluerit, vt prolatio huius sermonis Auic. sit platio demfationis

Disputatio

G rionis, & faciat sic entia possibilis, imposable ut sint absq; causis, & pceder in infinitum, & si procedit in infinitum, nō erit ibi causa. & sequitur qd sit possibile sine causa: & hoc est falsum. & nō est falsum qd deueniet ad causam necessariam. & hec cā necessaria nō euadit quin sit necessaria, aut cū causa, aut sine causa. si cum causa, interrogetur et de hac causa, & aut deuenient cā in infinitum, & sequetur ut sit absq; causa id, quod positum fuit cū cā. & hoc est falsum. & impossibile est quin finiat ad causam necessariā absq; causa, i. ex se. & hoc est necessarium in esse necessario. & in hac specie diuisionis erit demonstratio vera. Sed, cō pferet eo modo, quo promittit Auic. non est verum multis modis. & p̄to qm possibile positum in ea est æquiuoce. & diuisio entis primo i ea ad possibile, & impossibile nō est vera, s. non est diuisio includens ens, i eo qd est ens. Cū autem dixit i dubitatione cōtra Philosophos, & dicimus aliquod totū est possibile, in eo qd est ei causa addita substantie eius. i. & cum concesserint Philosophi qd intelligunt

I per possibile in esse id, quod habet causam, & per necessarium i eē id, qd nō habet causam, d̄ eis nō prohibetur fm radices vestras, qn sint cause, & causata infinita, & erit totum aggregatum necessariū i esse. nā ex radicibus corū est qd ipsi admittunt ut sit ratio partis diuersa à ratione totius, & aggregati. Qui qdem sermo, est i eo inuolutio multipliciter, & primo, qm ipsi nō admittunt causas p se infinitas, ut diximus superius, siue sint cause, & causata à natura possibilis, siue à natu

ra necessarij, ut declaratū est ex sermone nostro. Et deceptio, que sequitur Auic. in hoc sermone est ut dicatur ei, cum diuisisti ens ad possibile in esse, & necessarium in esse, & fuit intentio tua per possibile in esse id, qd habet cām, & per necessarium id, qd non habet causam impossibile quidem est tibi afferre de rationem, qd sit impossibile ut sint cause infinite: qm sequitur ex hoc qd sunt infinite, ut sint ex eantibus nō habentibus causam, & erunt de genere necessarij in esse præcipue, cū sit possibile apud eos ut constituantur eternū ex causis infinitis, & vnaq; earum est inouata. Accidit autem huic sermone hac inuolutio pp diuisionē eius entis ad habens cām, & nō habēs cām. si aut diuisisset id eo modo, quo diuisimus nos, non eēt ei aliqua harum dubitationū.

Cum autē dixit qd Antiqui cōcedunt qd iam cōstituitur antiquum ex infinito, ex eo qd concedūt reuolutiones infinitas, est sermo corruptus. nā de hoc dicitur nomen anti qui cū antiquo, quod est vnū equiuoce. Cum autē dixit, si aut diceret hoc, inducit ut cōstituat antiquum necessariū i eē p posse in eē, dicimus si intelligis per posse, & necessariū id, qd nos intelligim⁹, est ipsummet questū, & nō concedimus qd sit falsum. i. qd, si intelligit p necessarium id, qd nō habet cām, & per posse id, qd habet cām, nō cōcedimus qd sit absurdū cōstituire id, qd nō habet cām p causas infinitas. nā, cū ponimus qd hoc sit falsum, ē ablato cārū infinitarū. & positio vestra ē de necessario in esse, & ē cōclo vestra, quā intēditis declarare. D. d. & ē sicut sermo dicēs est falsum constituitur

Quarta.

A nte antiquū per inuoluta: & tempus apud eos est antiquū, & vnitates reuolutionū sunt inuoluta, & hnt principū, & aggregatū nō hnt principū: igit cōstituit id, qd nō hnt principū, p reuolutiones habētes principium. & est verū qd vnitates sint habentes principū, & non est verū de aggregato, postq̄ sit verū de vna quaq; eaq; qd sit vna, & qd sit aliqua, & qd sit pars, & nō sit verum de aggregato. i. qd non est falsum ut constituitur non habens cām per causata infinita, ut cōstituitur antiquū apud vos per inuoluta infinita. nā cōpus apud eos est antiquū, & tū cōstituit p tpa inuoluta. & sic mot⁹ orbis apud eos est antiquus, & reuolutiones, ex quibus cōstituitur, sunt infinite. Attamen tūso est, qd Philosophi, nō est de radicib⁹ corū qd sit antiquū permanēs ex parte partium inuolutarū, in eo qd sunt infinite: sed ipsi negant, hoc magis qd oēs homines. Sed hoc est ex sermone Hæreticorū. nā aggregatū nihil prohibet quin aut sit ex indiuiduis finitis generabilibus, & corruptibilib⁹, aut ex infinitis, si ex finitis, oēs quidem in hoc conueniunt qd totum, i. genus est generabile, & corruptibile, si vero ex indiuiduis infinitis, Hæretici quidē ponunt qd est possibile, aut necessarium ut sit aggregatum æternum absq; cā, à qua pueniat. Philosophi aut admittūt hoc, & tenēt qd talia tota, ex eo qd cōstituantur per indiuidua possibilis generabilia, & corruptibilia, impossibile est eis ut sint absq; cā extra totū eorū continua eterna, qua ponimus hæc tota in eternitate: & non existimant eē qd falsitas causarū infinita sit pp falsitatem constitutionis an

tiq; per id, qd est infinitum. & ipsi dicunt qd sunt hic motus diuersi in toto, continuū, & nō cessantes: quia est hic motus vnus numero æternus. Et cā, quare sunt hic corpora generabilia, & corruptibilia f3 parte, eterna vero fm totū, & qm ē hic ens eternū fm partē, & fm totū, & est corpus celeste. & motus infiniti sunt eterni genere pp vnum motum continuū, & est motus corporis celestis. & nō est motus celi cōpositus ex multis reuolutionib⁹, nisi in intellectu tū. & motus corporis celestis acquisiuit eternitatem, licet fuerit generabilis, & corruptibilis fm partes ex motore, i quo impossibile est ut aliqū moueat, & aliqū non moueat, & ex moto, in quo impossibile est ut moueatur aliqū, & gescat aliqū, ex eo qd mouet, ut reperitur hoc in motis, que sunt hic. Opinio aut hominū de totis, i generibus est triplex. Prima opinio eius, qd tenet qd oē totum est generabile, & corruptibile, qm est finitū i indiuiduis, & Secunda est opinio eius, qui tenet qd ex totis aliqua sunt, qd sunt eterna, non habentia principium, nec finē, ex eo, qd apparet de eis, qd sunt ex indiuiduis infinitis. & diuiditur in duas sectas. nā aliqui dicūt qd talia tota conuenit eis continuas ex cā necessaria vna nūero. sin autē, eueniet eis ut corrūpantur infinites in tpe infinito. & isti sunt Philosophi. & aliqui crediderūt qd esse indiuidua corū in infinitū, sufficit ut sint æterni, & sunt Hæretici. Et cōsiderare veritatem de his trib⁹ opinionibus, & summa disputationis reducit ad has tres radices, & sunt an mūdus sit etern⁹, vel nō etern⁹: & an sit ei agēs, vel ne? & sermo lo

Ex ord. Auer. K que-

Quætiō, & dicēis innotationē mū-
di est vna secta, & sermo Heterico-
rū est alia secta, & sermo Philoso-
phorū est medius inter eos. Et, hoc
habito, declarabit tibi q̄ sermo di-
cētis q̄ admittens causa s infinitas,
impole ē ei cōstituere cām primā,
est sermo falsus. sed q̄l magis vī ē
cōtrariū eius, & est, q̄ qui nō cōcedit
q̄ sint cāe infinite, nō poterit cō-
stituere cām primā etērnā. qm̄ esse
causata infinita est id, q̄l determinat
necesse sit necesse sit necesse sit
necesse ēēt vī finirent tora, quorū
H vñūquodq; indiuiduū innotatur.
& hoc mō tū pole ē vī sit antiquū
cā innotatorū, & cē infinita inno-
uata infert eē. Primū antiquū, vñū
gl. & non est Deus alius ab eo.

ALGAZEL.

Alga. rōdēs p̄ Philosophis
q̄n̄, quā fecit eis. Si autē dice-
ret reuolutiones nō reperiret i ali-
qua hora, neq; forme elementorū,
sed id, q̄l reperit ex eis, ē vna forma
in actū, & id, q̄l nō reperitur, non
denominat a finitate, neq; ab infi-
nitate, nisi cū imaginē i imagina-
tione eē eorū. & nō est incoueniēs
Id, q̄l cōsiderat in imaginatione,
licet fuerint cōsiderata, q̄ sint ali-
qua earū cāe aliquorū. nā hōi hoc
euenit in imaginatiōe sua. Sermo
autē est in entibus, prout sunt, nō in
entibus in intellectu: & nihil rema-
ner, nisi atē mortuorū. Et iam con-
cessit aliquis Philosophorū in hoc,
q̄ fuit vna etērna ante alligāiam
eius in corporibus, & apud separa-
tionē ex corporibus vnūtur: & nō
erit eis numerus, quanto magis vī
denominet q̄ non habet finē. Et
dixerūt alij, aīa seq̄ cōplexiōes: &

mors ē priuatio eius, & nō hēt cōsu-
stentia i se absq; corpe: ip̄e nō ē cē
alij, nisi cū viuūt. & vīa, q̄ reperit
cludit, & nō aufert finis ab ea. q̄ v-
ro nō sunt, nō denominant oīno,
nec finito, nec priuatiōe ei nisi exi-
stimatione, cum ponantur in esse.

ALGAZEL.

Alga. Et rōtio q̄ hęc dubi-
tatio de aiabus plurimū ei
euenit nobis ab Avicē. & Alphata.
& verificatibus ex eis, cū iudicauer-
int q̄ aīa sit substantia existēs p̄ se.
& est opinio Arist. & expōitorum
Antiquorū eius. Et ei, qui declinat
ab hac via, dicimus an imaginē q̄
innotet in oī instāi aliqd p̄manēs
vel ne? si dixerit q̄ nō, est falsum. si
vero q̄ sic, dicimus, cū cōsideraue-
rimus oī die innotari aliqd, & per-
manere aggregata, sunt p̄fecto hu-
culq; entia infinita, & reuolutiōes
licet fuerint incise, peruenire quidē
aliqd ens ex eis, q̄l permanet, & nō
finitur, non est falsum. & hac cō-
sideratione quiescent dubitatiōes.
& nō est op̄ nobis declarādi an sit
hoc permanēs aīa, aut hō p̄iceps,
aut Diabolus, aut Angelus, aut sit
quicquid vis ex entibus. & hoc se-
quitur eis oīomode, cū affirmāt
reuolutiones infinitas.

AVEKROIS.

Alga. rōtio autē ex Philoso-
phis, q̄ reuolutiōes p̄terite s
sunt, & sic forme elementorū p̄terite
generate ab inuicē nō sunt, & q̄l nō
est nō denominat, nec finitate, nec
infinite, nō est rōtio vera. & iū p̄-
cessit hoc. Et q̄l dubitauit cōtra eōs
de credulitate eorū in aiabus, nō ē
aliquid huius in opinionibus Phi-
losophorū. & permutare de cōstio-
ne in q̄ō uē est operatio sophistica.

Disputatio

ALGAZEL.

DISPUTATIO V.
De declaratione, quod nō pos-
sum afferre rationem, quod
Deus gl̄ sit vnus: & quod im-
possibile est ponere Duo ne-
cessaria in esse, et quolibet co-
rum non habeat causam.

ALGAZEL.

Alga. Ipsi autē
adducunt rōnem in
hoc duabus vijs. Pri-
ma quidē ē, quia di-
cunt, si eēt duo, tūc
esset aliquid necessarium in eē, di-
ctū de vnoquoq; eorū, & id, de quo
dē necessariū in esse, aut erit neces-
sitas eē sui ex se, & nō imaginat q̄ sit
ex alio: aut necessitas esse sui erit ei
ex cā, & substantia necessarij in eē
erit cāta, & determinat cām, ex qua
est ei necessitas essendi. Nos autem
nō intelligimus p̄ necessariū in eē,
nisi id, cuius esse nō habet alligā-
tiam cū cā aliquo mō. & existima-
uerunt q̄ species hōis dī de Socra. &
Platone, & non est Socra. hō ex se.
nā, si esset hō ex se, non esset Plato
hō, sed ex causa, q̄ posuit eū homi-
nē. & iam posuit et Platō hōmi-
nē, & plurificatur humanitas pluri-
ficatione materiei prouenientis, &
alligantia eius in materia intelli-
bili, nō ex substantia humanitatis.
& sic cōstitutio necessitatis esse ne-
cessario in esse, si esset ex se, nō erit
nisi ei, nam, si esset ex causa, tūc ip-
sum est causatum: & nō est neces-
sarium in esse: ergo a p̄paret ex hoc
q̄ necessarium in esse impossibile
est quā sit vnū. hic est sermo, quē
posuit Alga. Deinde dixit.

Alga. rōdens per viā cōtra-
dictionis. Dicimus cum dici-
tis aliqua necessitas in eē, q̄ est ne-
cessario in esse, aut ex se, aut ex cā, ē
diuisio falsa i positōe sua. qm̄ nos
declaramus q̄ dictio necessitatis
in esse tollerat multas expōitiōes,
nisi intelligat per cā ablationē cau-
sæ, & vñū sunt hęc dictiōne. Et dici-
mus q̄ non est falsum cōstituere
duo entia nō habentia primū, quo-
rum alterum non sit causa alteri.
& cum dicitis q̄ non habens cām
non habet causam aut ex se, aut ex
cā, est diuisio falsa. nā ablatio cau-
sæ, & non indigere causa, nō querit-
ur de eo causa. Et quid valet ser-
mo dicentis q̄ nō habēs cām, si nō
fuerit ei causa ex se, aut ex cā, cum
dictū nostrum nō habere cām, sic
negatio absoluta, & negatiū absolu-
tum non habet cām, & nō dicitur
de eo q̄ sit ex se, aut non ex se. Si ve-
ro intelligitis per necessariū in esse
attributum fm̄ necessitati in esse,
p̄ter q̄ sit ens, cuius eē nō habet
causam, nō est quidem intelligibi-
le in se. & quod attribuit tibi de di-
ctiōne ablationis causæ in eē eius,
& est negatum absolutum, non dē
de eo q̄ sit ex se, aut ex cā, vsq; quo
adificemus in positōe huius diui-
sionis q̄ōnem. & significat q̄ hęc
sit demō fallax, quæ nihil est. sed
dicimus q̄ aliqd eē necessarium
in esse est q̄ eius esse nō habet cau-
sam, nec habet causam vī sit absq;
causa omnino, & esse eius sine cau-
sa non est causatum etiam ex se,
sed non est causa esse eius, nec cau-
sa quōd sit sine causa omnino. Et
hęc diuisio non innititur aliquib;
attributis constitutionis, quāto ma-
K ij gu

Disputatio

Gis ut reducat ad negationem. Nam, si aliquis dixerit nigredo aut est color ex se, aut ex causa. si ex se, oportet ut non sit rubedo color, & ut non sit hec species, scilicet coloris, nisi substantie nigredinis. si vero nigredo esset color ex causa, quae posuit eam colore, ergo intelligitur nigredo, quod non est color, non ponit eam colorum. nam omne, quod constituitur substantia, addit substantie ex aliqua causa, potest considerari privatio eius existimatione, licet non verificetur in esse. & ideo dicitur quod haec divisio est fallax positione, & non dicitur quod dicitur nigredine esse colore ex se sit sermo quod impossibile est ut sit ex alio quod ex se. & sic non dicitur quod dicitur hoc ens est necessarium in esse ex se, id est non habens causam in esse suo, quod sit sermo quod impossibile est ut sit ex causa, alia a substantia sua.

AVERROES.

Averroes. Hec via precipue est via Avic. & non est via alicuius Philosophorum Antiquorum: & est sermo compositus ex propositionibus generalibus, quae quasi dicuntur equivoce: & ingreditur in eas propter hoc quod, & contradictio multo tiens, quare cum dividatur ista, & speculetur intentum eorum, appropinquatur sermonibus demonstrativis. Et sermo Alga. in prima divisione quod sit divisio corrupta est sermo non verus. nam ipse dicit quod id, quod intelligitur de necessario in esse, est id, quod non habet causam. & tamen, si aliquis dixerit de non habente causam aut non habet causam ex se, aut ex causa, esset sermo falsus. & sic sermo dicentis in necessario in esse, aut erit necessarium in esse ex se, aut ex causa. & non est sic.

Attamen sermo est an sit necessarium in esse ex natura sibi propria, ex eo quod est unum numero, aut ex natura communi ei, ut dicimus an Socrates sit homo, ex eo quod est Socrates, aut ex natura communi ei, & Platoni. si autem est homo, ex eo quod est Socrates, non reperitur humanitas alteri. si vero esset ex parte naturae communi, tunc est compositus ex duabus naturis, videlicet & particulari. compositum autem est causatum: & necessarium in esse non habet causam: ergo necessarium in esse est verum. cum autem sermo profertur hoc modo, sermo Avic. erit verus. Et, cum dicitur & negatum absolutum non habet causam, & non dicitur de eo quod sit ex se, aut ex alio, non est sermo verus. quoniam res iam negatur a se, aut per aliquid simplex sibi proprium: & est id, quod hic debet intelligi, cum dicitur ex se, aut per attributum ei non proprium: & est id, quod debet intelligi hic, cum dicitur causa. Et, cum dicitur quod hoc non est verum in attributis affirmativis, quanto magis negativis. & contradixit huic per exemplum, quod adduxit de nigredine, & colore. Et divisio sermonis eius est quod, cum dicimus de nigredine quod sit color, non dividit verum & falsum de eo sermo dicentis aut erit color ex se, aut ex causa. sed ambo sermones sunt falsi. nam, si esset color ex se, necesse est ut non sit rubedo color. quod admodum, si esset Socrates homo, necesse est ut non sit Plato homo. si vero esset color ex causa, necesse est ut sit hoc attributum additum substantiae: & oportet, quod est additum substantiae, potest imaginari ex se absque addito, & haec positio facit ut sequatur quod imaginetur nigredo absque coloreitate. & hoc est falsum. attamen est sermo sophisticus propter

Quinta.

Averroes equivoceationem nominis causat. Et est cum dicimus ex se, quoniam cum intelligitur de substantia oppositi eius, quod est per accessum, est verum dicere quod color reperitur nigredo ex se: & nihil prohibet quin sit alij. rubedini. cum vero intelligitur quod sit nigredini ex causa, id est ex alia re ultra nigredinem, scilicet ex causa non ex se te a re, non sequitur ex eo ut imago netur nigredo absque coloreitate. nam genus est quid additum dicitur, & speciem, aut dicitur absque genere. hoc tamen est possibile addito accidentali, non autem addito substantiali. & sic dividit verum, & falsum dictum nostrum, quod color est nigredini ex se aut ex causa, id est quod color aut testis nigredini, in eo quod est substantia nigredinis, aut in eo quod est quid additum nigredini. Et hoc est, quod intelligitur Avic. cum dicitur quod necessarium in esse aut est necessarium in esse propter aliquid proprium sibi ipsi, aut propter aliquid additum sibi: quod non est proprium, si propter aliquid sibi proprium non imaginatur ibi duo entia, & unumquodque eorum quod sit necessarium in esse. si vero esset per aliquid esse, tunc unumquodque eorum est compositum ex re communi, & re propria: compositum autem non est necessarium in esse ex se, & cum sic fuerit, tunc sermo Alga. quid prohibet quin imaginentur duo entia, & unumquodque eorum est necessarium in esse, est sermo falsus. Si autem diceret quod iam dixisti quod hoc est proprie demonstratum, & est manifestum ex eo quod sit demonstratum, dicimus quod diximus hoc, quoniam vis huius demonstrationis est vis sermonis dicentis quod alicuius inter duo

posita necessaria in esse aut erit alicuius in individuo, & communicant in attributo speciei: aut in specie, & communicant in attributo generis, & ambe alicuius repetuntur in esse positus. Attamen diminutio huius a demonstratione est, quoniam declaratum est quod sunt hic entia diversa, & sunt simplicia, quae non differunt in specie, nec differunt in individuis, & sunt intelligentiae separate, quare declaratum est de eis quod necesse est ut sit in eis posterius in esse, & prius. si autem, non intelligitur ibi alicuius omnino. Demonstratio autem Avic. completur hoc modo. Necessarium in esse si esset duplex, aut erit alicuius, quae est inter ea numero, aut speciem, aut prioritate & posterioritate. Si autem diversitas, quae est inter ea, est numero, tunc essent conformia speciei, si vero esset diversitas speciei, tunc essent conformia generi, & secundum haec duo necesse esset ut sit necessarium in esse compositum. Attamen, si esset alicuius, quae est ab invicem in prioritate & posterioritate, sequeretur ut esse necessarium in esse unum, & est causa amborum: & hoc est verum: ergo necessarium in esse est unum, si non sunt hic, nisi haec tres partes, quarum duae cadent, & verificatur pars remanens, quae necessitat separationem necessarii in esse circa unitatem.

ALGAEZEL.

Averroes. Secunda vero via eorum est, cum dicunt, si ponimus duo necessaria in esse, aut erit similia omnimode, aut diversa. Si similia omnimode, non intelligitur numeratio, & secundatio. nam nigredines sunt duae, cum fuerint in

Disputatio

C duobus subiectis, aut eodem subiecto, sed in duobus temporibus, eū nigredo, & morus in eodem subiecto, & eodem tempore sunt duo pp diuersitatem substantiarum earū. cum vero non differant ambę substantia, vt sunt nigredines, cū vnitatem temporis, & loci non intelligitur numeratio. Si autem est possibile dicere in eodem tēpore, & eodē subiecto duas nigredines, tunc possibile est dicere in vnoquoq; indiuiduo q; sunt duo indiuidua, & tamē non discernitur inter ea aletas. Et, cum falsa sit assimilatio omnimode, & nō potest fieri absq; aletate, & non erit in tempore nec in loco, non remanet nisi diuersitas in substantia. & quotienscunq; diuersificatur in aliquo, aut cōmunicat in aliquo, aut non cōmunicat in aliquo, si non cōmunicat in aliquo, est falsum, qm̄ sequitur q; non cōmunicent in esse, nec necessitate in esse, nec in eo, q; vnumquodq; existit in se, non in subiecto. cū vero cōmunicant in aliquo, & diuersificatur in alio, erit id, ex quo prouenit cōmunicatio, aliud ab eo, ex quo prouenit diuersitas. & erit **I** compositio, & diuisio in sermone. Attamen necessarium in esse, non est in eo compositio, nec diuisio, & sicut non diuiditur in quantitate, sic nec diuiditur in sermone declarate, cum non componatur substantia eius ex rebus, quarum cōnumerationem indicat sermo declarans. sicut est significatio animalis, & rationalis de eo, quo constituitur quidditas hoīs, quæ est animal rationalis: & significatio dictionis animalis de homine alia est à significatione dictionis rationalis: & erit hō com-

positus ex partibus ordinatis in definitione cum sermone significante illas partes: & erit nomē hominis aggregatio earū. & hoc nō imaginatur, & aliter non potest imaginari aletas. Responso autem est, conceditur q; non potest imaginari secundatio, nisi cum diuersitate in re: & similis omnimode non imaginatur diuersitas eorū. sed dictum vestrum, q; hæc species compositio est falsa in primo principio, est industria absoluta. & quarto quæ est demō in hoc. non autem deputabimus hanc disputationem separatim. nam ex sermone eorum famoso est q; primum principium non diuiditur sermone declarate, sicut non diuiditur quantitate. & super hoc ædificatur constitutio vnitatis Dei glo. apud eos.

AVERROES.

A It Aver. Alg. non considerat inuolutionem, quæ est in hac via secūda. & incepit loqui cū eis cum possibilitate plurificationis in definitione necessarij in esse, quæ ammouerunt ab eo, & voluit ponere id disputationē separatim. quoniam loquentes secūda Assarie admittunt in primo principio pluralitatem, cū posuerint id substantiam cum attributo. Inuolutio autem, quæ est in hac via secūda, est quoniam distincta iam distinguuntur in substantijs suis, absq; eo, q; cōmunicent in re, nisi dictione tantum. & hoc quidem, cum non cōmunicet in genere omnino, neque propinquo, neq; remoto, vt est nomē corporis apud Philosophos, quod dicitur de corpore caelesti, & corpore corruptibili: & sicut nomen intellectus, quod dicitur de intellectu humano, & intelligentijs

Quinta

I intelligentijs separatis: & sicut nomē eius, quod dicitur de rebus generalibus & corruptibilibus, ac æternis. nā tales dictiones verisimilius est vt ingrediantur in nomina cōvocata, q; vt sint in nominibus vniuocis: ergo nō est necesse in entibus diuersis vt sint composita. Et, quoniam diminutus fuit Alg. in respondendo eis hac via, in hoc sermone eorum incepit primo adaptare opinionem eorum precipue, & deinde conatur contradicere eis.

ALGAEZEL.

A It Algaz. recitans opinionem Philosophorum. Sed existimauerunt q; vnitatis non perficitur, nisi affirmatione vnitatis substantiæ Dei glo. omnimode. affirmatio autem vnitatis est ablauio pluralitatis omnimode. Attamen pluralitas intelligitur in substantijs quinque modis. Primus quidem est diuisio in actu, aut cogitatione. vnde nō erit corpus vnum, vnum simpliciter. nā est vnum continuatione vsq; recipiente negationem q; sit diuisibile cogitatione in quantitate. quod est falsum in primo principio. Secundus, q; diuidatur res in intellectu ad duas res diuersas, non quantitatie, vt diuiditur corpus in materiā, & formam. nam vnumquodq; eorum, licet non imaginetur q; possit constitui ex se absque alio, sunt tñ duo diuersa definitione, & veritate, & prouenit ex ambobus vnū, & est corpus. & hoc enam remouetur ab ipso Deo gl. nam impossibile est vt sit Deus glo. forma in corpore, nec materia, nec ambę sil. Quod autē non ambæ, hoc est duabus causis. quarum vna est, qm̄ esset diuisibilis quantitate apud separationem

actu, aut cogitatione. secūda vero, **D** quia eēt diuisibilis in re ad formā, & materiā: & non erit materia, quoniam indigeret forma. necessarium autem in esse est sibi sufficiens omnimode, & impossibile est vt co-puletur esse eius cum aliqua conditione alia ab eo, nec erit forma indigēs quidem materia. Tertius autem, pluralitas attributorum cōsideratione scientiæ potentia. & voluntatis. nā hæc attributa, si essent necessaria in eē, tunc eēt necessarii in eē cōe inter substantiā, & hæc attributa, & causaret pluralitatem necessario in esse, & auferetur vnitatis. **E** Quartus autē, pluralitas intellectuales. pueniens ex cōpōne generis, & sp̄ci. nā in nigredine est nigredo, & color: & nigredo est aliud q; coloritas in intellectu: sed coloritas ē genus, & nigredo dicitur: ergo est cōpositū ex genere & dicitur. & animalitas est præter humanitatem in intellectu. nam hō est animal rationale, & animal est genus, & rationale est differentia, & est cōpositus ex genere, & dicitur. & hæc species pluralitatis existimauerunt et q; remouetur à primo principio. Quintus vero, pluralitas, quæ sequit ex parte quidditatis, & ex parte esse illius quidditatis. nam homo habet quidditatem ante esse, & esse superuenit ei, & refertur ei. & sic triangulus habet quidditatem, & est q; sit figura, quam circūdant tria latera. & esse non est pars quidditatis, & esse non est pars substantiæ huius quidditatis, eā constituens. vnde potest intellectus percipere quidditatem hominis, & quidditatem trianguli: & tñ non scit an habeant esse in terū nā, vel ne. & si esse constitueret quidditatem, non imaginaret constitutio

Disputatio

Quiditatis in intellectu ante e eius. Igitur e refertur quiditati, siue sit copulatum ei, ita q non erit hec quiditas, nisi sit existens, vt ccelum, siue eueniens, postq non fuerat, vt est quiditas hominis de Socrate, & Platone, & quiditas accidentium, & formarum in nouatum in Socrate. & existimauerunt q haec pluralitas euã oportet vt auferatur a primo, & dixerunt q non habet quiditatem, cui esse referatur, sed e, quod oportet vt sit ei, est vt est quiditas alteri. Igitur esse necessarium quiditas eius, & essentia eius, & natura eius & verificatio eius: vt homo, & arbor, & cœlum est quiditas: nã, si constitueretur ei quiditas, esset esse necessarium copulati illi quiditati, & non constituens eam: copulatum autem est sequens, & causatum: ergo esse necessarium est causatum, & eã contradicit ei quod sit necessarium.

A VERROE.

Ait Auer. Hoc est id, quod recitauit Alga. ex sermonibus Philosophorum in auferendo pluralitatem ab vno ipso: & postea incipiet adaptare id, in quo contra dixerunt sibi ipsis in hac re. Et oportet nos cõsiderate primo in his sermonibus, quos dedicauit ipsis, & declarabimus gradum eorum in veritate, deinde speculabimur in eo, quod accipit ipse de contradicçãoe eis, deinde speculabimur in eo, qd contradicit eis in hac quaestione. Prima autem species est diuisionis, de qua dixit quod eã auferunt Philosophi a primo principio, est diuidi quantitate cogitacõe, aut eẽ. & est decretum apud omnes credentes primum principiu non esse cor-

pus, tam apud eum, qui credit corpus compositum eẽ ex partibus diuisibilibus, q apud eũ, qui credit q non sit compositum ex eis, & demonstratio de hoc est demonstratio quod nã sit corpus: & postea loquemur de hac demonstracione. Scã autem species est diuidi qualitate, vt diuiditur corp⁹ ad materia, & formam. & hoc quidem opinione ei⁹, qui tenet quod corpora sunt composita ex materia, & forma. & est opinio Philosophorum. & non e hic locus verificacõiũ vnius duarum opinionum. & hec diuisio auferitur a primo ipso, etiã apud omnem credentem quod ipsum nã sit corpus. Auferi autem corporeitatem a primo, ex eo quod est necessarium esse ex se, loquemur de eõ notificacione gradus sermonis facti in hoc perfecte. Et hoc, quod dixit, quod necessarium in esse sufficit absq; alio, id est q non constituitur ex alio, corpus vero constituitur ex forma & materia, & vtraque non est necessaria in esse, quoniam forma non est non indiget materia, & materia etiam non sufficit nisi eum forma, in hoc est cõsideratio, nam corpus celeste non est compositum ex materia, & forma, sed est apud eos simplex: & tamen existimatur quod sit verum dicere de eo quod sit necessarium in esse ex se. & postea veniet hac disputatio. Nos autem non seimus aliquem Philosophorum credere corpus celeste eẽ compositum ex materia, & forma, vt sunt corpora cõposita, que sunt sub eo, nisi Auer. eã tantum. & iam locuti sumus de hac quaestione in multis locis, & ad hac loquemur de ea in posterum.

Tertia

Quinta

Tertia aut declaratio, & est auferi pluralitatem a tributorum a necessario in esse, qm ista attributa, si eẽnt necessaria in esse, & substantia necessaria in esse, tunc esset necessarium in esse plura vno ente. & si sunt causata a substantia, necesse est vt nã sint necessaria in esse: & erit ex attributis necessarij in esse aliquod, qd nã est necessarium in esse: aut erit hoc genus, includens id, quod est necessarium in esse, & non necessarium in esse. & hoc est impossibile, & falsum. Est et profecto declaratio propinqua veritati, cum conceditur necessarium in esse significat omnimode ens absolute materia, qm entia, q non sunt in materia, & sunt permanentia in se, absq; eo q sint corpora, impossibile imaginari in eis attributa essentialia, quibus constituitur substantia, quanto magis vt imaginetur in eis esse attributa addita substantia, & sunt attributa, que appellantur accidentia, nam, eũ imaginatur ipsa auferi, non auferitur substantia aliter, q attributa essentialia. quare verificatur attributa essentialia de te, cui attribuuntur q sunt idem, & tamen non verificatur predicatio attributorum non essentialium de eo, nisi nomine denominatione. nam nã dicimus de hõ q sit sciẽtia, vt dicimus de eo q sit vinum, sed dicimus de eo q est sciens. Igitur eã talia attributa in eo, quod non est corpus, est falsum. qm natura eorum est natura extranea ab eo, cui attribuuntur. & ideo appellantur accidentia, & discernuntur, & distinguuntur ab eo, cui attribuuntur in aã, & extra aã. Si autem diceretur, Philosophi tenent, q in aã sunt talia attributa: nam ipsi credunt q ipsa comprehē-

dit, & vult, & mouet, & tamen ipsi credunt eum hoc q non est corpus. Respondetur q ipsi non opinantur hæc attributa eẽ animæ addita substantia, sed tenent q sint attributa essentialia. & de natura tributorum essentialium est vt non plurificetur ex eis subiectum sustinens ea in actu, sed tñ plurificatur mō, quo plurificatur definitum ex partibus definitionis: nam est pluralitas intellectualis apud eos, non pluralitas in actu extra animam. Exemplum hui⁹ est q definitio hõis est aã rationale, & tñ irracionabilitas, & animalitas, vnaqueq; earum non cognoscitur ab alia in eo extra animam in actu: & tamen color, & figura plurificantur in eo extra aã. & iõ sequitur ei, q concedit q anima non est de cõditiõne esse eius materia, vt concedat q iam reperitur in entibus separatim id, quod est vnum in actu, extra animam, & plura definitione. Et hæc est opinio Christianorum in trinitate. nam ipsi non tenent ea attributa, addita substantia, sed sunt apud eos plurificata definitione, & sunt plura in potentia, non autem in actu: & iõ dicit q est trinus, & vn⁹, .i. vnus in actu, & tres in potẽtia. & postea loquemur de incoõueniẽtib⁹, & falsitatib⁹, q sequuntur ei, q ponit q primũ principiu sit hñs attributa, addita substantia. Pluralitas autem Quarta, & e pluralitas rei ex parte sui gnis, & dicitur, e propinqua pluralitati, q est rei ex parte materia, & forma ei⁹. definitiones. n. sunt cõpositæ ex materia & forma, nã autem simplicib⁹. & nemo dẽt cõtradecere ablatiõni pluralitatis definitiõne a primo principio. Pluralitas vero Quinta, & e nã ratio quiditatis, & eẽ e, qm eẽ in rei

ve.

Veritate in entib⁹ est quid intellectua-
le, & est esse rem extra animam, sicut e-
st anima. & id, quod illud signat, e-
synonymum veri: & est id, quod signifi-
catur per copulam categoricam in
propositionibus categoricis. Nam dictio, e-
de dupl^r. Primo id, quod signat per
verum, ut cum dicimus si res est, aut
non est, aut si hoc erit hoc, aut non
erit hoc. Secundo id, quod ponitur
de entibus tanquam genus, ut divisio en-
tis ad decem predicamenta, & ad
substantiam, & accens, & cum intel-
ligitur de ente id, quod intelligitur
de vero, tunc non erit extra animam.

H pluralitas, tunc vero intelligitur de
eo id, quod intelligitur de substantia:
& tunc nomen substantia dicit de
necessario in esse, & alio secundum prius &
posterius, ut nomen calidi, quod dicitur
igne, & rebus calidis. haec autem est
opinio Philosophi. Attamen iste
vir edificavit sermonem suum in eis
secundum opinionem Avicennae, & est opi-
nio falsa. nam ipse existimat quod enti-
tas, scilicet res sit, est quid additum quod
dicitur extra animam, & quasi acci-
dit ei. Et, cum posuit quod sit conditio
in esse quidditatis, tunc, si necessa-
rium in esse haberet entitatem, quae
esset conditio in quidditate eius, esset
necessarium in esse compositum ex
conditioe, & conditionato, & esset
posse in esse. Vterius apud Avicen-
nam id, cuius esse est additum sub-
stantia suae, habet causam. Quod
autem esse apud Avicennam sit accens
eveniens quidditati, id indicat sermo
Alga. hic. & hoc quidem, cum dixit
quod homo habet quidditatem ante es-
se, & esse reducitur ad eam, aut re-
fertur ei. & sic triangulus habet quod-
dicitatem, & est quod sit figura, quam cir-
cundant tria latera. & non est eorum pars

substantia huius quidditatis, consti-
tuens eam. & ideo posse est ut compre-
hendat intellectus quidditatem ho-
minis, & quidditatem trianguli, & non
scit an sit eis esse, vel non esse: quod
indicaui quod esse, quo utitur hic, non
est esse, quod significat substantiam
rerum, scilicet quod est tanquam genus
eis, nec id, quod significat, quod res sit extra
animam. Nam nomen entis dicitur de duo-
bus, unum quidem de vero, & alter-
um de eo, cuius oppositum est privatio.
& hoc est, quod dicitur dividitur in
decem genera, & est tanquam genus
eis. & hoc praecedit entia secundo modo,
scilicet res, quae sunt extra animam. & hoc
est, quod dicitur secundum prius, & posterius
de decem predicamentis. & hoc modo
dicitur de substantia quod sit ens ex se, & de
accidenti quod sit ens, ex eo quod reperitur
in ente ex se, ens vero, quod est de ve-
ro, communicant in eo omnia predica-
menta aequaliter. Et ens quidem, quod
est verum, est quid in intellectibus,
& est esse rei extra animam, prout
anima, quae quidem scientia praecedit
scientiam de quidditate rei, scilicet quod non
quaeritur scientia quidditatis rei, nisi
si prius sciatur quod sit. Quidditas ve-
ro, quae praecedit scientiam esse in in-
tellectu nostro, non est de verificati-
one quidditatis, sed est expositio rei
nostrae ex nobis, & cum scitur quod haec
res reperitur extra animam, scitur quod
sit quidditas, & definitio, & de hoc
dicitur in libro Predicamentorum quod
vniuersalia rerum intellectas sunt
in indiuiduis suis, & indiuidua intel-
liguntur in vltimis suis. & dictum est
in lib. de Anima quod potentia, qua com-
prehenditur quod res sit talis, & reperitur
alio a potentia, qua comprehenditur
quidditas talis demonstratur. &
de hoc dicitur quod indiuidua sunt talia de
mon-

A monstrata, vltima vero in intellectu.
& non est dicitur de veto in entibus ma-
terialibus, & separatis. Cum autem
aliquis dicit quod esse est additum quod
dicitur, & non constituitur eo ens ex
se, est sermo fallax nimis, quoniam
sequitur ex hoc ut nomen entis si-
gnificet accens commune decem pre-
dicamentis extra animam. & est opi-
nio Avicennae. & interrogabimur
etiam de hoc accidenti, cum dicitur
de eo quod sit, an significet verum, aut
accens reperitur in hoc accidenti. &
sic reperitur accidentia infinita.
quod est falsum. Sciam declarauimus
hoc in multis locis. Et existimo quod
hoc conatus est Alga. auferre a pri-
mo principio, & tamen auferretur ab
omnibus entibus, quanto magis a
primo, cum sit credulitas falsa. Et,
quoniam recitauit hoc de veritate ex ser-
mone eorum, recepit narrare id, cum
quo contradicunt sibi ipsis in hac
re, ex eo, quod existimatur de eis.

ALGAZEL

Alga. Et cum hoc ipsi dicitur
quod Deus glo. est principium, &
primum, & ens, & substantia, & vniu-
& antiquum, & permanens, & neces-
sarium in esse, & intellectus, & intel-
ligens, & intellectum, & agens, & crea-
tor, & sciens, & volens, & potens, &
vniu- & desiderans, & desideratum,
& alij oblectantur eo, & ipse oblecta-
tur alijs, & beneficit, & excelsus, &
verum absolutum, & bonum abso-
lutum. & existimauerunt quod hoc to-
tum sit praefatio vnius rei, in qua non
est pluralitas. & hoc est quid mira-
bile. Dixit debemus primo verifi-
care opinionem eorum, deinde ope-
tam dabimus quaestionibus. nam quod
suo opinioni, antequam compleat habeat
intelligentia rei, est conatus absur-
dus. Sultenaculum autem in intel-
ligentia opinionis eorum est, quod ipsi
dicunt substantia principij est vna,
plurificant tamen nota apud relationem
rei ad eam, aut relationem eius ad
aliquid, aut negationem alicuius ab
ea. Negatio autem non causat plu-
ralitatem in substantia negata, neque
relatio causat pluralitatem. igitur non
auferunt pluralitatem negatorum, &
pluralitatem relationum. Sed venie-
dum est in reductionem horum om-
nium ad negationem, & relationem.
Et dixerunt, cum dicitur de eo pri-
mum, est relatio eius ad entia post
id. Et, cum dicitur principium, inuit
quod alia ab eo proueniunt, & ipse est
causa eorum, & est relatio ad causa-
ta ab eo. Et, cum dicitur ens, bene-
notum est. Et, cum dicitur substan-
tia, scilicet ens, cui negatur quod sit in sub-
iecto. & haec est negatio. Et, cum di-
citur antiquum, est negatio priua-
tionis eius praecedentis initium. Et,
cum dicitur permanens, est negatio
priuationis finis: & quod intelligit
per antiquum & permanens, est esse,
quod non praecessit priuatio, nec e-
uenit ei priuatio. Et, cum dicitur ne-
cessarium in esse, est quod sitens, non ha-
bens causam. & est causa alterius, &
erit ratio negationis, & relationis: cum
dicere non habet causam sit nega-
tio: & cum ponitur causa alteri, est
relatio. Et, cum dicitur intellectus, est
quod sit ens mundum a materia. & om-
ne ens tale est intellectus, i. intelligit
seipsum, & considerat substantiam
suam, & intelligit aliud. Substantia
autem Dei glo. talis est, scilicet puritas a
materia: igitur est intellectus. & sunt
duae praefationes de eodem. Et, cum dici-
tur intelligens est quod substantia eius,
quae

Guæ est intellectus, habet aliquod, p-
prium intellectum, & est ipsemet,
qm̄ considerat seipsum, & intelligit
seipsum, ergo ipsemet est intellectus
& est intelligens, & totum ad eum, postquam
est intellectus, ex eo qd est quidditas
abstracta a materia, non calata si-
bi ipsi, qui est intellectus, & est intel-
lectus, & ex eo qd est quidditas abstra-
cta a materia, nihil est ex latum ab
eo, & ex eo qd intelligit seipsum, erit
intelligens, & qm̄ ipsemet est intelle-
ctum, sui ipsius est intellectus, & ex
eo qd intellectus eius est sibi ipsi, nõ
addit sibi ipsi, erit intellectus, &
H non est inconueniens ut sint idem i-
ntelligens, & intellectus, qm̄ intelli-
gens, cum in intellexerit esse intelligens
erit intellectus eius qd sit intelligens,
& erit intelligens & intellectus idẽ
aliquo modo, & licet intellectus nõ
sint sic sit, tñ in hoc differt ab intel-
lectu primo, qm̄ id, quod est primo,
est in actu semper: id vero, quod est
in nobis, aliqui est in potentia, aliqui
vero in actu. Et, cum dicitur formator,
agens, & creator, & alie denomi-
nationes actionis, est qd esse eius est
esse excellens, ex quo emanat eẽ to-
tius emanatione continua, & qd esse
alterius prouenit ab eo, & sequitur
ad esse eius: sicut sequitur esse lucis
ad Solem, & calefactionis ad ignem.
& non assimilatur quidem propor-
tio mundi ad creatorem, pportioni
lucis ad Solem, nisi in eo qd est cau-
satus tñ, & in rei veritate nõ est sic,
quoniam Sol non sentit emanationem
luminis ab eo, nec ignis emanationem
calefactionis, quia est natura simpli,
primum tñ scit seipsum, & qd ipsum
est principium alterius, & emanatio
eius, qd prouenit ab eo, & nõ
est nota ei, & nihil est occultum ei ei,

quod prouenit ab eo. Nec eẽ v-
nusquisq; nostru cu fuerit inter a-
gru, & Sole, & auferat caliditas solis
ab agro ex casu eius, non ex electio-
ne eius, sed ex eo, qd scit seipsum, &
et non abhorret se, nam corpus opa-
cum, faciens vmbra, est individuum
eius, & corpus eius: sed sciens, volens
ut sit vmbra in medio, est anima ei-
us, nõ aut corpus. In primo vero
nõ est sic, qm̄ in eo agens eẽ sciens, &
eẽ volens, qd non abhorret se, & bene
scit qd pfectio sua est influere aliqd
alteri. Sed, si fuerit posse ut ponatur
qd corpus vmbra faciens sit ipse-
met sciens aduentum vmbra, & sit
et volens, tunc eẽ tale, quale primi-
nam primum est sciens, & est agens, &
sciencia eius est principium opationis
eius, nã sciencia eius de seipso qd sit
principium opum, est causa emanationis
totius, qm̄ ordo reperitur seg-
tur ordinem intellectus, in eo qd est
quid sequens ei, & esse agens totius nõ
est additum ei qd sit sciens totius, cum
sciencia eius de toto sit eã emanationis
totius ab eo, & esse sciens totius nõ
addit aliquid sciencie suæ de toto,
nam ipsum non scit seipsum, nisi sci-
uerit qd sit principium totius, ergo
scitum prima mentione est substã-
tia ei, & totu erit scit ab eo secũda
intentione. Hoc eĩgit id, qd sit agens.
Cũ aut dicitur potens, nisi aliud est, qd
sit agens eo nõ, quo nos consideravi-
mus id, & qd eẽ eius eẽ, a quo ema-
nat res, quas pot, in quarũ emana-
tione ordinatur opus in toto in nõ-
bilissimo eẽ, & potestate pfectionis, &
pulchritudinis. Et, cũ dicitur volens, nõ
intelligitur nisi qd id, quod emanat
ab eo, non est occultum ei, nec ab-
horret id, sed ipsum bene scit qd per-
fectio eius est apud emanationem
totu

A totius ab eo, & potest dici in hoc qd
sit volens, & potest dici de volente qd sit
desiderans, & nihil erit volitas, nisi
ipsummet posse, & non erit posse, nisi
si ipsamet sciencia: nec erit sciencia,
nisi ipsamet substãtia: ergo totum
reducatur ad ipsamet substãtiam:
sciencia, n. eius in rebus nõ est assum-
pta a rebus, sũ autẽ, tunc acquireret
attributum, & perfectionem ab alio,
quod est falsum in necessãrio in
esse. Quare sciencia nra est duplex.
aliqua, n. est sciencia rei, pueniẽs ex
forma huius rei, ut sciencia nra de
forma coeli, & terræ, & aliqua est
sciencia, quam facimus nos, ut res,
cuius formam non videm, sed ima-
ginamur eam in aĩa nra, & postea
eam accipimus, & tunc esse formæ
emanat a sciencia, non autẽ sciencia ab
ente, sciencia vero Primi eẽ fm secũda
spem, nam imaginatio ordinis ex
se ipso est eã emanationis ordinis
ex se ipso, verũtũ, si reperire formã
picturæ, aut scripturæ in tabulã in
mente nra sufficeret in faciẽdo illã
formam, tñ esset sciencia nra ipsum-
met posse, & ipsummet velle, sed pp
diminutionem nram in posse non
sufficit imaginatio nra ad inuenien-
dam formam, sed indigemus cum
hoc voluntate, qd sit nobis, pueniẽs
quidem ex potẽtia desideratiua ad
hoc, ut moueatur ab ea potẽtia mo-
tũna musculorum, & neruorũ & mẽ-
brorũ organicoũ, adeo qd mouea-
tur ex eis manus, verũtũ qd mouet
motione musculorũ, & neruorũ ma-
nus ipsa, & aliud, & mouet ad motũ
eius calamus, aut aliud istũ ab ex-
tra, & mouetur materia ad motum
calami in atramento, aut alio, & po-
tẽtia prouenit figura imaginata i mẽ-
te nra, & ideo nõ eẽ eã huius figuræ i

mẽte nra posse, nec voluntas, sed e-
rit figura nobis aliud præter prin-
cipium mouens musculos, & hæc fi-
gura mouet hũc motore, qui eẽ prin-
cipiu posse, & non est sic in necessã-
rio in esse, nam non est compositũ
ex corporibus, in quorum extremi-
tatibus orientur potentie, igitur po-
tentia, & voluntas, & sciencia, & sub-
stãtia eius vnũ, & idẽ eẽ. Et, cum dicitur
vult, non intelligimus p id, nisi qd
scit sciencia, a qua emanat eẽ, quod
appellatur operatio eius, nam vult
est agens, comprehendẽs. Scitelligi-
mus p id ipsummet cum relatione
opationũ nõ p dicto, & non sicut
vita nra, qd pfect, nisi cum duab⁹ po-
tentijs diuersis, ex quibus deriuant
cõprehensio, & opatio igitur vita eius
est ipsamet substãtia eius. Et, cum
dicitur de eo beneficans, intelligimus qd
emanat ab eo totum, nõ ad intẽtio-
nem, ut ad se redeat, beneficatio autẽ
cõplet duab⁹ reb⁹, quarum vna est
ut sit recipienti vtilitas ex eo, quod
tributum est ei, nã dare aliquid ei, qd
non indiget eo, non dicitur beneficatio.
secunda eẽ vt nõ indigeat ipsum ben-
ficans illa beneficẽtia, ita qd beneficium
tribuisset pp indigentiam suam, &
qui beneficium præstat ex eo qd vult
gloriarĩ, aut adipisci bonum nomẽ,
aut vt euadat suspicionem, ipse quit
præmium, & non præstat beneficium.
Sed beneficium, quod præstat Deus
glo, est vt non qrat vt euadat a sũ-
spitione, aut ad perfectionẽ facientẽ
adipisci gloriam ei, ergo beneficium
pstat e nomen testificans de eẽ ei,
aut cũ relatione eius ad operationẽ,
& negationẽ intẽtionis, & non indu-
cit quidẽ ad pluralitatẽ in substãtia
eius. Et, cum dicitur bonũ absolutũ
est, qd nos videmus qd eẽ eius eẽ sequẽ
stratũ

Cstratū ab omni diminutione, & possibilitate privationis. nam malū nullam hēt substantiam, sed reducitur ad privationem substantiæ, aut privationem adaptationis substantiæ, ex eo q̄ est eē bonum. reducunt ergo oīa ista nōsa ad negationē positivitatis, diminutionis, & mutationis. & etiam aliqñ dī bonū de eo, q̄ ē cā ordinis rerum: primum autē est principium ordinis oīum: ergo est bonum. & tunc nomen signat eē cum aliqua specie relationis. Et, cum dī necessarium in eē ē cum negatione eā eē eius, & remotione eāe privationis eius in principio, & sine. Et, cū dī desiderans, & desideratum, & oblectari alio, & aliud oblectari eo est q̄ ē intellectus pulchritudinis, & dilectionis, & perfectiōis, & est dilect⁹, & reducitur ad habens perfectiōnē. Et nihil aliud ē oblectari, nisi acquiritio perfectiōis debite. & qui sciunt perfectiōnē sui ipsius, in eo q̄ cōprehendit scita, si comprehenderit ea, & pulchritudinem formæ eius, & substantiam posse sui, & fortitudinē mēbrorum suorum, demū ei⁹ perventionem ad omnem perfectiōnem possibilem ei, si hoc posset imaginari in vno hoīe, tunc diligeret perfectiōnem suam, & oblectaretur ea. Diminueretur autē oblectatio sua, cum cōsideraret privationem, & diminutionē. nam latina non p̄ficat eo, quod aufertur, aut sentit ablationem eius. Prīmū autē ē ei gloria perfectā, & pulchritudo cōpleta, postq̄ or. nis perfectio possit est ei. & ip̄ni comprehendit illam perfectiōnem cū securitate a posititate diminutiōis & ablationis. & perfectio excelsa, p̄veniens ei ē superior oī p̄fectione. & comprehensio eius huius perfectiōis

ē superior oībus cōprehensionibus. & dilectio, & desiderii eius ad hanc p̄fectionē ē excelsior omni dilectiōe. & oblectatio in ea ē superior oī oblectatione. & ē non est proportio inter oblectationem nostram, & suam omnino, sed est excelsior omni, q̄ p̄t p̄ferri a nobis de oblectatiōe latina, & complacentia, & gaudio. Sed de istis rebus non sunt nobis p̄prij sermones. & non potest fieri quin deveniamus ad abusivā transumptivā, ut, cum accomodam⁹ ei dictionē volentis, eligentis, & agentis assumptam a nobis cum decisione remotionis voluntatis eius a voluntate nostra, & posse eius a posse nō, & scientiæ eius a scientiā nra. & non est inconueniens defectus proprii sermonis oblectationis ab eo, & vsus alterius. Et intēti nostrum ē q̄ dispō eius est nobilior dispōne Angelorum. & dignius est ut sit lactans, & dispositio Angelorum dignior dispositione nostra. & si non esset oblectatio, nisi in appetitu commestionis, & coitus, tunc esset dispositio asini, & porci nobilior dispositione Angelorum, qui non habeant hanc oblectationem. & intelligo per Angelos principia abstracta a materia, ut si gaudio, & cōsideratione eius, q̄ est eis proprium ex perfectiōne, & pulchritudine, quæ non potest remoueri, sed illa, quæ est in primo, est superior ea, quæ est in angelis. quoniam esse angelorum, qui sunt intelligentiæ abstractæ, est esse possibile ex se, necessarium vero ex alio & possibilitas est malum quid, & diminutio. & nihil est remotum ab omni malo, nisi Primum glo. et go ipsum est bonum absolutum, & ei est gloria, & pulchritudo. & p̄fectio

DISPUTATIO VI.

De conuenientia eorum circa fallitatem constitutionis scientiæ, posse, & voluntatis in primo principio.

ALGAZEL.

AIT Alga. Conueniunt philosophi circa fallitatem constitutionis scientiæ, & posse, & voluntatis in primo principio, ut conuenit in hoc secta Mahatazela: & existimauerunt q̄ ista nomina imponuntur in lege & potest proferre ea idioma alicui⁹ gentis, sed reducuntur ad eandē substantiam (ut dixim⁹). & impossibile est constituere attributum additū substantiæ eius, sicut posse est in nobis, ut sit scientia nostra, & posse nostrū & voluntas nostra attributum nobis additum substantiæ nostræ. & existimauerunt q̄ hoc facit pluralitatem quoniam, si ista attributa inuouantur nobis, sciremus q̄ sunt addita substantiæ, cum abstrahantur. & si cōsiderentur copulata esse nō absq̄, vnde, nō euadēt quin sint addita substantiæ i copulatiōe. & oīa duo, quorū vnū inouat super alterū, & scitur q̄ hoc nō est illud, nec illud est hoc, si copularet, determinat intellectus q̄ sint duo. & cū nō possumus fugere de illis attributis i hoc, q̄ sint copulata substantiæ primæ, ita q̄ sint cāx præter substantiā, igit hoc faciet pluralitatem i necessario in eē. & hoc ē falsum: & iō cōuenērūt circa absonē attributorū.

Auer.

A VERROES

AIT Auer. Benefecit in plurib⁹, quod scripsit de narratiōe opinionum philosophorū, quod sit Deus glo. vnus, cum denominatione attributorum multorum: & non loquimur cum eo de eis, nisi in eo, quod dixit de appellatione intellect⁹, quod indicat rem negatiuam, & non est sic, sed est nomen sibi proprium secundum philosophos Peripateticos, & alter q̄ intelligit Plato, q̄ intellectus sit aliud, q̄ primum principium, & q̄ non denominetur q̄ sit intellectus. & sic, cum dixit de intelligentiis separatis q̄ est in eis ex positate, & priuatione, & malo, non est de sermone eorum. & reuertamur ad id, quod dixit ex questione contra eos in illis quinque, disputatiōib⁹.

G **AVERROES.**
A It Aver. Qui aut dubitat eō-
traditente auferri numeratio-
ne attributorū, estq; attributa diuer-
sa reducant ad eandē substantiā, ita
q; id, qd̄ intelligit p̄ scientiā exēpli
gratia, & voluntatem, & posse, est i-
dem, & q; sint eadē substantia, & q;
est scientia & sciēs, posse & potēs, valū-
tas & volēs sint idem, & qui dubitat
contra dicētē q; hic est substantia, &
attributa addita substantiā, ē q; sit
substantia conditio in esse attributo-
riū, & attributa conditio in perfe-
ctiōe substantiā: & erit aggregatum
H ex hoc aliquid necessariū in esse, s̄
ens, non habēs eām, nec causatum.
Quare hæc nō ē in se eius in rei ve-
ritate, cum ponitur q; hic sit aliquid
necessariū in esse ex se, vt sequatur
q; sit vniū oīmode, & nō cōpositum
oīno ex conditione & cōditōato, &
cā & causato. Nam oē ens tale aut
erit cōpositio ei⁹ necessaria, aut pos-
sibilis. si necessaria, erit necessaria p̄
aliud, non ex se. qm̄ difficile est po-
nere cōpositū antiquum ex se, s̄ ab-
sque q; sit ei cōpositor, & præcipue
fm̄ ponētē q; oē accēs sit innouariū.
nā cōpositio in eo ē accēs antiquū.
I si vero possit, indiget quidē copulāte
eām causato. Attamen q; repiatur
aliquid cōpositū ex se fm̄ radices
Philosophorū, & an admittat lar-
ge accētā antiqua, est imposse. nā
cōpositio est cōdō in eē eius, & im-
posse est vt partes faciant cōpōnem.
cōpōni. n. est conditio in esse eorū.
quare partes oīs cōpositi rerū natu-
ralium cum resoluant, non erit no-
men dictū de eis, nisi æquiuoce. vt
est nomen manus, quod dī de ca, q;
est pars hōis viui, & manu incisa.
sed oīs cōpositio apud Aristo. est

gnābilis & corruptibilis, quāto ma-
gis vt sit non habēs eām. Si aut tene-
retur via, qua inessit Auicenna in esse
necessario in esse, & possibili in esse,
quæ remonet cōpositum antiquū,
non finitur quidem ad hoc. nam,
cum posuerimus q; posse finitur ad
eām necessariam: & necessaria aut
habebit causam, aut non habebit
causam: si habet causam, ergo finit
ad necessarium non habēs causam.
Hic sermo inducit ad impossibilitatem
pueniendi ad ens necessarium non
habēs eām agētē, non aut ad ens nō
habens causam omnino. nā pōt ha-
bere eām formalem, seu materialē.
L nisi ponat q; oē habēs formā, & ma-
teriā, demum oē cōpositum neces-
se est vt habeat agēs extra id, & hoc
quidē indiget declaratiōe. & id non
includit sermo, quo p̄cessit circa de-
claratiōe necessari, in eē cū eo, qd̄
diximus, q; sit in eo ex inuolūt oue.
& ex hoc mer non verificat rō sectæ
Astarie, & est q; oē innouariū habet
innouans æternum primum, anti-
quum, non cōpositum: perficiunt
vero ad primum, quod nō est inno-
uatum. Quod aut sit sciens, & scien-
tia idem, non est impossibile, sed est
necessē vt deueniat in his talib⁹ ad
id, q; vniatur id, quod intelligitur de
eis. nam sciens, si est sciens per sciē-
tiam, id quidem, quo sciens est sciēs
multo magis debet esse sciens. nam
id, quod acquirit attributū ab alio,
illud quidem attributum dignius ē
in hac re, quæ facit acq̄tere. v. g. q; i-
sta corpa viuēna ap̄t nos, si nō eēt
viuēna ex se, sed pp̄ vitā, q; inest eis,
necessē esset vt illa vita, ex qua acq̄-
siuit id, quod non est viuens, ip̄m vi-
uere eēt vita ex se, aut procedet in in-
finitū. & hoc idē euenit scientiā, &
alijs

A alijs attributis. Attamen esse ean-
dem substantiam, habentem multa
attributa relativa, aut negativa, aut
inmaginatiua diuersimode, absq; eo
q; hæc substantia plurificetur pluri-
ficatione attributorum illorū, hoc
quidem nō aufertur esse eius, vt est
aliquid esse, aut vnum, & possibile,
aut necessarium. nam idem, cum cō-
sideretur ex eo q; ab eo prouenita-
liud, dicitur potens, aut agens. & cū
consideretur ex appropriatione v-
nius duarum operationum opposita-
tarum, dicitur volens. & cum con-
sideretur ex eo q; comprehendit ope-
rata sua, dicitur sciens. & cum con-
sideretur scientia, ex eo q; est com-
prehensio, & causa motus, dicitur vi-
ta. nam viuens comprehendit, & mo-
uetur ex se. Quod autem prohibe-
tur, est eē vnum simplex, habens at-
tributa multa, fixa in se: & præcipue
si fuerint illa attributa essentialia, &
reperta in actu. si vero in potentia,
non prohibetur apud Philosophos
quin sit aliquid vnum in actu, mul-
ta vero in potentia. & hoc apud eos
sunt partes definitionum cum defi-
nitionibus. Et cum dixit, & existi-
manerant q; hoc facit pluralitatem
vsque ad, cum sint duo. i. q; esse hæc
attributa copulata substantiæ non
prohibet quin sint necessario multa
ex se, sicut si postponitur esse eorum
substantiæ, & postponitur eē aliquo-
rum eorum aliquibus, non esset in-
telligentia eorum apud intellectū
eorum. & quia recitatur Alga. opi-
nionem Philosophorum dixit.

ALGAZEL.

A It Alga. Et dicitur eis vnde sci-
tis vos falsitatem pluralitatis
ex hac via, & tamen vos contradic-
tis ex sectis Maurorum sectæ Maha

razelæ tantum? & quæro quæ est de
monstratio de hoc: nam sermo dice-
tis pluralitatem esse falsam in neces-
sario in esse cum hoc, q; substantia,
cui attribuitur, sit vna, reducitur ad
id, q; sit falsa pluralitas attributorū.
& ibi est questio, & non est falsitas
eius scita necessario. & impossibile ē
dicere hoc absq; demonstratione.
Et ipsi profecto habent in hoc duas
vias. Quarum prima est, cum dicit
demonstratio autem eius est. nam
vnumquodque attributum, & eius,
cui attribuitur, cum non fuerit hoc
ipsum, nec ipsum hoc, aut sufficit v-
numquodque eorum absq; alio in
esse suo, aut indiget vnumquodque
eorum alio, aut sufficit vnum eorū
absq; alio, & tamē aliud indiget eo.
Si autem ponatur q; vnumquodq;
eorum sufficit, erunt ambo necessa-
ria in esse, & est posterioritas absolu-
ta. & hoc est falsum. si vero indiget
vnumquodq; eorum alio, non erit
quidem aliquod eorum necessariū
in esse, cum necessarium in esse est
quod existit in se, & non indiget oī-
mode alio: & quod indiget alio, hoc
quidem aliud est causa eius: & si au-
feratur hoc aliud, prohibetur esse e-
ius: ergo esse eius non est ex se, sed
ex alio. Sed, si dicitur q; vnum eorū
indiget alio, & non aliud, tunc id q-
dem, quod indiget, est causatum, &
necessariū in esse est aliud. & quod-
cumq; eorum fuerit, causatum indi-
get causā, & inducitur ad copulatio-
nem necessari in esse cum causā.

AVERROES.

A It Aver. Cum concedit adner-
sari? Philosophis q; sit hic ens
necessarium in esse ex se, & q; neces-
sarium in esse est vt non sit ei causa,
nec ex se, ex qua constituitur, nec ab
Extraord. Auer. L. extra

Extra, nō potest fugere id, qđ intulerunt necessario contra eum. Philosophi, nam, si attributa sunt fixa in substantia, substantia quidem est necessaria in esse ex se, & attributa per aliud, & erit necessarium in esse ex se ipsa substantia, & attributa necessaria per aliud, & aggregatum ex eis erit compositum. Attamen secta Assaria non concedit eis qđ necessarium in eē ex se significet hoc. quoniam demonstratio eorum non peruenit ad hoc. demonstratio enim eorum inducit ad non habens causam agentem additam ei.

H A L G A Z E L.

Alga. Et questio in hoc est, ut dicatur, melior harum partium est pars vltima. & ideo, cum destruitis primam partem, & est secundatio absoluta, iam declarauimus qđ nō est vobis demonstratio in hoc in disputatione precedenti. & cum non perficitur nisi in edificatione ablationis pluralitatis in hac disputatione, & subsequenti, cum sit ramus huius disputationis, quomodo ergo edificabitur hæc disputatio super eam? Quare melius est dicere qđ substantia non indiget in constitutione eius attributis, tamen attributa indigent eo, cui attribuntur, sicut est in nobis. Et remanet sermo eorum, qđ indigens alio non est necessarium in esse, & dicitur, si intelligis per necessarium in esse, quod non habet causam agentem, quare dicitis hoc? & quare est falsum dicere sicut est substantia necessaria in esse antiqua, non habens agentem, sic attributa eius sunt antiqua cum eo, non habentia agentem? Si vero intelligis per necessarium in esse qđ non erit ei cā receptiua, ergo non est ne-

cessarium in esse secundum hanc expositionem, sed est antiquum cum hoc, & non est ei agens, quarto quid est quod reddidit hoc falsum? sed, si dicent necessarium in esse simpliciter est, quod non habet eam agentem, nec receptiuam, & cum concedit qđ sit ei cā receptiua, ergo concedit qđ sit causatum, dicimus appellare substantiam recipientem eam receptiuam est ex inuentione, & adaptatione vestra, Rō autē non indicat constitutionem necessariam in esse finem ad preparationem vestram, sed indicat constitutionem hōis, in quo cessat emanatio eorum, & eorum, & non indicat finem hanc considerationem qđ cessatio emanationis est possibilis vno. nā illa attributa sunt antiqua non habentia agentem, sicut ipsum, id non habet, sed ipsa sunt, considerata in substantia eius, & proiciamus dictionem necessariam in esse, vt non erremus in ea. nam demonstratio non indicat nisi cessationem emanationis, & non indicat aliud omnino: & rationes alterius sunt iustus & sophisticationes. Si autē diceret, sicut necesse est vt sit cessatio emanationis in cā agentis, sic necesse est, vt sit cessatio eius in cā receptiua. nam si omne ens indigeret subiecto, in quo existeret, & indigeret etiam subiectum alio subiecto, esset necessarium emanatio: sicut, si indigeret omne ens causa, & illa cā indigeret causa etiam, diceremus ei bene dicitis, & per hoc dicimus qđ cessat hæc emanatio, & dicimus qđ sit attributum substantia eius, & substantia eius nō existit in alio, sicut est scientia nostra in substantia nostra, & substantia nostra est subiectum eius, & non est substantia nostra in subiecto. Igitur attributum, cessat emanatio

Demonstratio cause eius agentis cum substantia, cum non sit ei agens, sicut nō est agens substantia: sed non cessat esse substantia in hoc attributo, & non habet causam, nec attributa habent causam. causa vero receptiua nō cessat emanatio eius, nisi ad substantiam. Et quarto vnde sequitur vt auferat subiectum cum ablatione cause: demonstratio autem nō concludit nisi cessationem emanationis, & omnis via, qua possibilis sit cessatio emanationis, est in apparentia eius demonstratio inducens ad necessarium in esse, sed, si intelligit per necessarium in esse aliquid ens nō habens causam agentem, ita qđ cessat in eo emanatio, tunc non conceditur qđ hoc sit necessarium omnino. & quotienscunq; dilatauerit se intel lectus ad concedendum ens antiquum, cuius esse non habet causam dilabit se etiam ad concedendum antiquum, cui attribuitur attributum, cuius esse non habet causam in substantia, & attributis simul.

A V E R R O E S.

Alga. Cum autem dixit sed destructio vestra prime partis & est secundatio absoluta, iam declarauimus qđ non est vobis demonstratio de hoc in disputatione precedenti, & qđ non perficitur nisi in edificatione ablationis pluralitatis, id est destructio eorum qđ sic id, cui attribuitur, & attributum vnumquodque eorum existens in se, nam sequitur ex hoc vt sufficit vnumquodq; eorum absq; alio: & erit Deus glo. sufficiens in se, & tamen erit ibi secundatio, postqđ non erit aliquid, quo erunt attributum, & id, cui attribuitur vnum. Et, qđ laborauerunt in destructione huius speciei pluralitatis, & in neces-

sitate esse secundationem in Deo, demonstratiue id necesse est vt sit contrarium. vt auferatur secundatio ex ablatione pluralitatis, ideo dixit in eo qđ est contrarium, & declarauerunt radicem per ramum. Et id, quod fecit, est questio non secundum rem ipsam, sed secundum sermonem aduersarij. nam aduersarij non serunt posterioritatem, & tu iam sequisti in multis locis qđ questio est duplex, aliqua est secundum rem ipsam, & aliqua secundum sermonem contradicentis, & qđ veritas est illa quæ est finem rem ipsam, & qđ aliam, licet non fuerit vera, aliqui quidē fit.

D.d. & ideo melius est vt dicatur, substantia in se non indiget attributis, & attributa indigent eo, cui attribuntur, & remanet dictum eorum, qđ indigens alio non erit necessarium in esse. i. cum ipse posuerit eis hanc partem partium, quas fecerunt in destructione pluralitatis, peruenit ad hoc, vt affirmet qđ necessarium in esse impossibile est vt sit compositum ex attributo, & eo, cui attribuitur, nec qđ sit substantia eius habes multa attributa. & hoc non potest esse fra radices eorum. Deinde incepit declarare qđ falsitas, quā conati sunt perbare expositione huius partis, nō sequitur, & dixit & dicatur eis, si autē intelligis per necessarium in esse, quod non habet eam agentem, quare dicitis hoc? & quare est falsum dicere sicut substantia necessariam antiquam non habet agentem, sic attributa eius antiqua nō habent agentem? Dixi, hoc tortum est traditio eius, qđ procedit in remotione attributorum via Auicene in constituedo necessarium in eē ex se, sed via magis sufficiens in hoc constituedo vniocē. & hoc sequitur sectæ Assarie, & est

G via Mahatazelę. nam ipsi intelligunt per possibile in esse possibile verum & tenent qd omne id, quod est sub primo principio, sit tale. & aduersarii eorum ex secta Assaria concedunt hoc, & tenent etiam qd omne possibile habet agens, & qd emanatio cessat, finiendo ad id, quod non est possibile ex se. & aduersarii concedunt eishoc, & cum concesserint eis hoc, existimatur apud eos qd sequitur ex hoc, vt primum, ad quod cessata est possibilitas, non sit possibile: ergo necesse est vt sit simplex, non compositum. Sed secta Assaria est dicere qd **H** id, ex quo auferatur possibile verum, non est de necessitate simplex, sed e necesse vt sit antiquum tantum, nō habens causam agentem. quare nō est apud eos demonstratio, qd primum sit simplex per viam necessarii in esse. Deinde dixit. Si autem dicit necessarium in esse absolute, quod non habet causam agentem, nec receptiuam: & cum conceditur quod habet causam receptiuam, tūc non est necessarium in esse secundū hanc expositionem. i. si autem dixerint Philosophi qd demonstratio induxit ad hoc, qd necessarium in esse non habet causam agentem: ergo non habet causam receptiuam, & cum ponitur substantiam, & attributa, iam ponitur causam receptiuam. Deinde dixit, respondens huic, Dicimus, cū concedimus qd habet causam receptiuam, tunc conceditur qd sit causatum, dicendum appellare substantiam receptiuam causam est ex deliberatione nostra. ratio autē non indicat constitutionem necessarii in esse secundum deliberationem vestram, sed indicat extremum, i quo cessat emanatio carū, & carorum,

sc. qd secta Assaria non concedit quod hac substantia, que sustinet attributa, sit causa receptiuā, & sequitur eis vt in ea. i. in causa receptiuā sit causa agens, & non indicat necessarium in esse, sicut qd induxit demonstratio veltra ad ens, non habens causam receptiuam, quanto magis vt indicet non habens substantiam, & attributa, sed indicauit causam agentem. Dixi, Hęc qd sequitur sicut ratione eorum. nam, si secta Assaria concedit Philosophis qd non hēns causam agentem non habet causam receptiuam, non destruitur ex hoc sermo eorum. qm substantia posita ab eis recipit attributa, non autem primum cum ponant qd attributa sint addita substantiæ, nec ponunt ea attributa essentialia, vt ponunt Christiani. Deinde dixit. Si autē dicit, sicut sequitur cessatio emanationis in causa agente, sic sequitur cessatio eius in receptiuā. nam, si indigeret de ens subiecto, in quo existat, & indigeret subiectum subiecto, tūc sequeretur emanatio, vt pueniat ad ens non habens subiectum, sicut est in causa agenti. D. d. respondens eis, vos bene dicitis. & propter hoc dicimus qd cessat hęc emanatio, & dicimus qd attributum est in substantia eius, & non est substantia eius existens in alio, sicut scientia nostra in substantia nostra, & substantia nostra est subiectum ei, & substantia nostra nō est in subiecto. Dixi, hic sermo nō habet alligantiam in hac disputatione, nec in eo, quod recitauit de Philosophis, nec in eo, quod respondet eis: & quasi e sermo sophisticus. nā sermo de necessitate cessationis causatum receptiuarū, & non cessationis earū, nullus est pportio inter eū, & dispu-

A & disputatiōe, de qua loquimur: & est an ex conditione agentis primi sit vt sit ei cā receptiuā. speculatio enim de cessatione carum agentium est diuersa a speculatiōe de necessitate causarum receptiuarū. qm qui concedit esse causas receptiuas, concedit necessario cessationē emanationis earum ad causam receptiuam primam extra agens primum necessario, sicut concedit esse agens primum extra materias receptiuas. igitur agens primum, si esset ei materia, illa quidem materia nō numeratur in recipiente primo, nec in eo, quod est sub eo ex recipientibus in aliis entibus, sed necesse est vt sit illa materia agentis primi, si esset ei materia, & materia propria ei. demum tunc quidem ei: & hoc quidem aut erit prima ei, aut cessabit ad receptiuam primum. demum non erunt hęc recipientia de genere receptionis conditionate in esse aliorum entium pronenientium a primo agente. quare, si esset materia cōditio in esse agentis primi tantum, sequeretur necessario vt sit cōditio in eō omnium agentium in passis, & materia non erit cōditio in esse actionis agentis tantum: cum omne agens agit in recipiente. sed, si esset cōditio in esse agentis, erit omne agens compositum. & hoc totū non cōcedit secta Assaria, nec id querit. Si vero dixerint qd hęc substantia, cui attribuitur hęc attributa, necesse est vt sit corpus, & dicitur eis, anima apud vos, attribuitur ei hęc attributa, & tamē apud vos anima non est corpus. & hic est finis, ad quem finiunt sermones topici in hac quōe. sermones vero demonstratiui sunt in libris Antiquorum, quos scripserunt in hac

scientia, & maxime in libro primi Sapientis. Attamen id, quod dixit in hoc Auicē. & alii ex eis, qui deditur Mauris, si reperitur eis aliquid in hoc, id quidem, quod constituerunt in hac scientia, est de genere sermonum probabilium quoniam sunt ex propositionibus generalibus nō autem propriis de natura rei, de qua speculantur. Et, cum dixit dicitur de hoc attributo, cessata ē emanatio causa agentis eius cum substantia. nam non habet agens, sicut non est agens substantiæ, sed non deficit substantia talis quin sit. & non habet causam, nec attributa posita ab eis habent causam. Dixi, hoc non concedunt aduersarii, sed dicunt qd ex conditione agentis primi est, vt non recipiat attributum aliquid. nam receptio indicat materiam, im possibile enim est vt cesset emanatio ponendo agens, quodcumq; fuerit: sed agēs, cui non est actio oīno, nec cui datum sit vt sit ei actio. nam ponendo attributum agenti primo qd constituatur ex causa receptiuā, quæ sit cōditio in esse eius, existimatur qd sit falsum. nam omne, qd habet cōditionē in esse suo, copulatio quidem eius cōditioni est ex causa alterius. qm aliquid non potest esse causa copulationis cōditioni eius, sicut non erit causa esse sui ipsius. conditionatum. n. non euadit quin existat in se absq; copulatione eius cōditioni, & indiget cā agente copulationis eius, conditionatorū aliquid non erit cā conditionis sui esse. sed omnia ista sunt res cōdes. Demū hęc nois accommodatio, non possimus imaginari de ea aliquid ppinquum veritati ex hac via. & hoc propter æquiuocationem necessarii in

Disputatio

esse ex se, & possibilis in esse ex se, ne cessarii vero ex alio, & aliarum propositionum additarum eis.

ALGAZEL.

It Alga. Secunda autem via, cum dicunt q. scientia, & posse in nobis non ingreditur quidditatem substantia nostrae, sed est accidens: & cum constituentur haec attributa primo, non ingredientur etiā quidditatem substantia eius, sed erūt accidentia relative ad id: & licet continuata fuerint antea, tū nō separabunt, aut sequent ad quidditatem eius & cū hoc non constituent substantiam eius, & cum fuerint accidentia, sequitur ad substantiam, & substantia erit causa in eis, & erunt causata: ergo quomodo erunt necessaria in esse?

ALGAZEL.

It Alga. dubitans huic sermone. Et hoc quidem est primū cum mutatione praefationis. & dicimus, si intelligitur, cum dicitur q. sequitur ad substantiam, & eē substantiam causam eius, q. substantia sit causa agens eius, & q. sunt acta a substantia, hoc nō est verum. nā hoc sequitur in scientia nostra in relatione ad substantiam nostram, cū substantia nostra non est cā agens scientia nostrae. Si vero putatis q. substantia sit subiectū, & attributū nō existit per seipsum in alio, hoc quidem conceditur, & non prohibetur, licet proferrant per verbum sequens, seu accidit, seu causat, aut quicquid voluerit dicere proferrans, modo non mutat prolationem rem ipsam, nam res ipsa nihil aliud est, nisi q. existit in substantia consentientia attributi in re, cui attribuitur. & non erit falsum, q. existat in substantia, & sit cū hoc antiquum, & non habet agens, & omnes rationes eorum sunt in volitione in vituperatione prolationis, cum appellatur possibile, & transitus & sequens, & proveniens, & causatum. & hoc est absurdum. Nos vero dicimus, si intelligit per hoc, q. habet agens, non est sic. si vero non intelligit per id, nisi q. non habet agens, tamē habet subiectum, in quo existit, licet proferrat in hoc quacumque prolatione, nō est in ea falsitas.

It Alga. Hoc est multiplicare sermonem in eadē re. Responso autem in hac propositione ab adversario brevis talis ē, videlicet aut est possibile habenti causam receptivam ut non habeat agens, aut est impossibile. & ex radicibus loquentium quod copulatio conditionis conditionato est possibilis, & omne possibile indiget in exitu eius ad actum aliquo faciente illud, & copulatione conditionis conditionato. & quoniam copulatio est conditio in esse conditionati, & impossibile est ut sit res causa conditionis esse sui, & impossibile est etiam ut conditio sit causa agens esse conditionati: nam substantia nostra non est causa agens esse scientia in ea, sed est conditio esse scientia existens in eo: quare non enad et secundum has radices a causa agente, quae faciet copulationem conditionis conditionato? & sic est in omni composito ex conditione, & conditionato. Attamen hoc totum destruitur secundum Philosophos, cum ponūt orbes caelestes antiquos & sunt substantia, & attributa, & nō ponunt eis agens eo modo, quo est agens in apparentibus nobis, ut sequitur ex hoc, nisi ponant q. sit hic demon;

AVERROES.

It Alga. Et aliquando dicunt in vituperatione prolationis alio modo. & dicunt hoc inducit ut sit primum indigens his attributis, & non erit sufficiens simpliciter. nā sufficiens simpliciter non indiget alio. Deinde dixit dubitans eis. It Alga. Et hic est sermo disputatius in ultimitate debilitatis, nam attributa perfectionum non separantur a substantia perfecta, ita quod dicat q. indiget alio, & cum non cessavit, nec cessabit esse perfectum in scientia, & posse, & vita, quomodo ergo indigebit alio, aut quomodo possunt proferrere de continuatione perfectionis indigentia? & est, sicut sermo dicentis, perfectum est id, quod non indiget perfectione. Et, si dicit, indigens attributis ad proficiendum seipsum est diminutum, dicitur quidem, sicut nihil est ut sit perfectum, nisi sit perfectio in se, sic nihil est ut sit sufficiens, nisi sit ei attributum, quod aufert indigentias in se. quō ergo remouetur attributa, quibus perficitur deitas, his talibus imaginacionibus verborum?

Sexta.

It Alga. Perfectum autem est duplex, perfectum in se, & perfectum attributi tribuentibus ei perfectionem. & illa attributa necesse ē ut sint perfecta in se. nam, si essent perfecta per attributa perficientia, etiam interrogaretur de illis attributis an sint perfecta ex se, aut ex aliis attributis, & deveniret ad perfectum ex se. perfectum vero per aliud indiget necessario sin radices praecedentes, cum concedantur aliquo tribuente ei attributa perfectionis. sin autem, esset diminutum. Attamen perfectum ex se est in ente ex se, & convenit ut sit ens ex se perfectum ex se. si autem est hic ens ex se, necesse est ut sit perfectum ex se, & sufficiens ex se, sin autem, esset compositum ex substantia diminuta, & attributis perficientibus substantiam illam. & cum sic fuerit, ergo attributum, & id, cui attribuitur, est idem: & quod attribuitur ei ex actionibus, quae inducent ut proveniant ab attributis separatis, in eo est relative.

AVERROES.

ALGAZEL.

ALGAZEL.

It Alga. redarguens Philosophos. O quantum est inconueniens ut simus nos, & Deus glo. in hoc aequales, q. perfectio est substantia nostrae per attributa perficientia. Si aut dicit cū constituit substantiam,

L iij & attri-

Disputatio

G & attributum, & existentia attributi in substantia est compositio, & omnis compositio indiget componente, quare non admittitur qd primum sit corpus, quia est compositum? Dicimus qd sermo dicentis omne compositum indiget componente est, sicut sermo omne inuentum indiget inuentore, & sicut dicitur de eo primum est antiquum ens, non habet causam, nec inuentorem, sic dicitur id, quod attribuitur ei, attributum est antiquum, & non est causa substantie eius, nec attributorum eius, nec existentie attributorum in substantia eius, sed totum est antiquum sine causa, corpus vero impossibile est ut sit primum, ipsum nanque est innouatum, ex eo qd non euadit ab innouationibus, & qui non constituit ei innouationes corporis, non est necesse ei vt concedat qd sit causa prima corpus, vt sequitur hoc vobis in eo, quod sequetur postea.

AVERROES.

AI Auer. Compositio autem non est sicut esse, nam compositio est sicut moueri. C. attributum possibile, additum substantie rerum recipientium compositionem, esse vero est denominatio, que est ipsamet substantia. & qui aliter dicit, errat. compositum autem non diuiditur ad compositum ex se, & compositum ex alio, & necesse est vt deueniat ad compositum antiquum, vt deuenit in entibus ad ens antiquum. & iam locuti sumus de hac disputatione in multis locis. Vltimus, cum fuerit, sicut diximus qd compositio sit qd additum esse, potest aliquis dicere si reperitur compositum ex se, erit motus ex se: & si erit motus ex se, erit priuati

ex se: qm esse priuati est extrinsecus, quod est in potentia ad actum. & sic est de motu & moto, & non est sic de esse: quoniam ipsum non est attributum additum substantie, & omne ens, quod non est aliquando in potentia, & aliquando in actu, est ens ex se, & esse motus est vt sit cum potentia motum, & ideo indiget omne motum motore. Attamen responsio in hac disputatione est qd compositum aut erit quolibet pars partium eius, ex quibus componitur, conditio in esse sui loci duobus modis diuersis, sicut est in compositis ex materiis, & formis apud Peripateticos: aut non erit quolibet earum conditio in esse sui: aut vna earum est conditio in esse alterius, & altera non erit conditio in esse primi. prima autem pars impossibile est vt sit antiqua nam compositio ipsa est conditio in esse alterius, & impossibile est vt partes sint causa compositionis, nec compositio causa sui ipsius, & ideo talia composita sunt generabilia, & corruptibilia: & impossibile est eis vt sint absque agente, quod extrahat ea a priuatione ad esse. Secunda vero pars, scilicet quod nulla duarum partium sit conditio in esse loci, hęc tales, cum non fuerint in natura vnius earum vt sequatur ab alia, non componentur, nisi cum compositore extra eas: cum compositio non sit de natura earum, qua constituitur substantia earum, si vero natura earum determinaret compositionem, & sunt ex se antiqua, necesse est vt compositum ex eis sit antiquum, quare impossibile est ei vt sit sine causa tribuente ei vnitatem, qm impossibile est reperiri aliquid antiquum, cui sit vnitatem per accidens

sed,

Sexta.

G sed, si esset vna earum conditio in esse alterius, & altera non est conditio ei, sicut est in attributo, & eo, cui attribuitur non essentiali: si quidem id, cui attribuitur, est antiquum, & de natura eius est vt non separetur ab eo attributum: tunc compositum est antiquum, & cum sic fuerit, impossibile est vt concedat aliquis esse compositum antiquum. Sic edificatur via secunda a sarris, qd omne corpus est innouatum nam, si esset compositum antiquum, reperientur accidentia antiqua, quorum vnum est compositio: qm fundamentum, supra quod edificant necessitatem innouationis accidentium, est quia non sunt partes, ex quibus componitur corpus apud eos, nisi post separationem, & cum admittunt compositum antiquum, possibile est vt reperiat aggregatio, quam non precedit separatio, & motus, que non precedit quies, & cum hoc fuerit possibile, tunc esset possibile vt reperitur corpus, habes accidentia antiqua, & non est verificatum eis qd id, quod non euadit ex innouationibus, sit innouatum. & adhuc etiam dictum est superius qd oecompositum erit vnum ex vnitatem reperita in eo. & hęc vnitatem reperitur in eo ex aliquo, quod est vnum ex se, & cum sic fuerit, tunc vnum in eo qd est vnum, precedit omne compositum. & hoc quidem agens vnum, si fuerit aeternum, operatio quidem eius, que est influere omnia entia in diuina, quibus sunt entia distincta, est operatio continua eterna, non autem aliqui sic, & aliqui non, nam agens, cuius actio alligatur actio, hora quidem, qua exit a potentia ad actum, est agens innouatum necessario, & actum eius est innouatum necessario, agens vero primum ha-

bet alligationem actio continue, & actum miscetur ei potentia continue. Et sic hoc debet intelligi dispositio Primi glo. cum omnibus entibus. & hęc quidem, cum impossibile est nobis declarare ea in hoc loco, dimittimus nam intentio nostra est declarare qd id, quod comprehenditur in hoc libro ex sermonibus, sunt sermones non demonstratiui: & plurimi eorum sunt sophistici: & maior gradus eorum est, vt sint topici, sermones enim demonstratiui sunt pauci nimium, & sunt inter sermones tanquam aurum purum inter alia mineralia, & adamas inter gemas, & redcamus ad id in quo sumus.

Nota de sermonibus demostratiuis.

ALGAZEL.

AI It Alga. Et omnes via eorum in hac disputatione sunt imaginationes. Vltimus ipsi non possunt auferre omne id, quod attribuerunt substantie primae, nam ipsi constituerunt qd sit sciens, & necesse est vt hoc sit additum abstracto substantie. Et dicitur eis an conceditis qd primum sciat aliud a seipso? & aliqui eorum sunt, qui concedunt aliud ab hoc, & aliqui dicunt non scit nisi seipsum, sed primum est id, quod elegit Auerroenna, nam ipse putat qd Deus glor. scit omnia specie vniuersali, que non ingreditur sub tempore, & non scit particularia, quorum comprehensio causat mutationem in substantia scientis. Nos autem dicimus aut scientia Primi de omnibus entibus generalium, & specierum in hincitatu est ipsamet scientia sui ipsius, aut alia, si dicitur alia, iam constituit pluralitatem, & ruinatur fundamentum, si vero dicitur qd sit eadem, non cognoscimini ab eo, qui ratiocinator qd scientia hominis de alio est alia a scientia eius

de

Disputatio

de seipso, & de alio... de seipso, & de alio... qui dicit hoc... cum intellectu suo ex definitione eiusdem falsificatur in imaginatione aggregatio inter negationem, & affirmationem, & sic scientia de eodem quia idem falsum est ut imaginetur de vna eadem re, q. reperitur, & non reperitur, & cum non erit falsum in imaginatione, ut consideret scientiam hominis de se, & nescit aliud, ergo necesse est ut credat q. scientia sua de alio est prater scientiam suam de se. nam, si esset eadem tunc esset negatio sui negatio eius, & affirmatio sui affirmatio eius. cum falsum fuerit q. Socrates sit, & Socrates non sit, ut sit idem in eadem dispositione, & tamen non falsificatur tale in scientia eius de alio cum scientia de se. & sic est in scientia Primi de se cum scientia eius de alio. nam possibile est ut imaginetur esse sui absque esse alterius autem similitudo est sic, tunc hanc imaginatio est falsa. & omnis, qui ex Philosophis concedit q. primum scit aliud, necesse est ut constituat pluralitatem proculdubio.

AVERROES.

It Aver. Summa huius sermo nis est questio contra dicentem q. primum scit seipsum, & intelligit aliud: qm scientia scientis seipsum est diversa a scia scientis aliud. Quae quidem est sophisticatio, qm ex hoc intelliguntur duo, quorum vnum est ut sit scientia Socratis de seipso individuali scientia eius de alio, & hoc nullo pacto potest esse verum. secundum vero est, ut sit scientia hominis de alio, ut sunt entia, scientia eius de se & hoc est verum. Et declaratio eius est, quonia nihil aliud est substantia eius, nisi scientia eius de entibus, & si esset homo, ut alia entia,

& sciret quiditate sua sibi propria, & esset quiditas eius scientia rerum, sic scientia hominis de se necessario esset scientia eius de aliis rebus nam, si esset alia, tunc substantia eius non esset scientia de rebus, & hoc manifestum est in artifice. na substantia eius, quae appellatur artifex, non est aliquid nisi scientia sua de artibus. cum autem dicitur, nam, si scientia eius de se esset scientia eius de alio, tunc negatio sui esset negatio eius, & affirmatio sui affirmatio eius. i. q. si esset scientia hominis de se scientia eius de alio, tunc hoc, cum non sciverit aliud, non sciret seipsum, cum ignoraverit aliud, ignorabit seipsum. & cum sciverit aliud, sciret seipsum. Attamen est sermo verus aliquo modo, & falsus aliquo modo. qm quiditas hominis est scientia, & scia est scitum aliquo modo, & aliud a scito aliquo modo: & cum ignorat scitum, tunc ignorat aliquam partem sui ipsius: & si ignoraverit oia scita, ignorabit seipsum. & negare hanc scientiam de homine est negare scientiam hominis de se ipso. nam, cum auferetur a scientia scitum, ex eo q. scitum et scientia sunt idem, tunc auferetur scientia hominis de seipso. scitum autem, ex eo q. est aliud a scientia, est prater hominem: & non sequitur ex ablatione huius scientiae ab homine ablatio scientiae hois de seipso. & sic est in individuali scientia Soc. de Plat. a Soc. quae scit Soc. seipsum, cum ignoratia eius de Platone.

ALGAZEL.

It Alga. Si autem dixerit ipse non scit aliud prima intentione, sed scit seipsum, quia est principium omnium, & copulatur ei scientia totius secunda intentione, cum impossibile sit ei scire seipsum, & nescire q.

Sexta.

re q. sit principium alterius. nam verificatio sui est esse principium alterius: & impossibile est scire se esse principium alterius, nisi ingressum fuerit illud aliud in scientiam eius vniuersaliter, & consecutiuè. & non est inconueniens quia substantiae eius sint consequentia. & hoc quidem non facit pluralitatem in quiditate substantiae pluralitas. Et respondetur ei multipliciter, & primo q. cum dicitur q. ipsum scit se esse principium, est industria quaedam vestra, & imaginatio. sed oportet ut sciat esse sui. Scientia autem q. sit principium est addita scia de esse eius. na principium est relatiuum substantiae: & potest scire substantiam, & nescire q. sit principium: na esse principium, & esse ens sunt duo diuersa. & sicut possibile est ut sciat homo seipsum, & nesciat q. sit causatum: na scire q. sit causatum est relatio eius ad causam: sic esse ipsum glo. principium, & esse causam est relatio eius ad causatum. & consequentia est bona in abstracto, cum dicunt q. ipsum scit se esse principium. in eo. n. est scientia de substantia, & principio, quod est relatio: & relatio est diuersa substantiae: & scientia relationis est diuersa a scientia substantiae, ratione, quam diximus: & est quia possibile est ut imaginetur scientia de substantia prater scientiam de principiis, & impossibile est ut imaginetur scientia de substantia prater scientiam de substantia: nam substantia est vna.

AVERROES.

It Aver. Sermo Philosophorum cum isto homine in hac disputatione edificatur in radices, quas

habet, de quibus necesse est prius loqui cum eis. Nam, cum conceditur id, quod posuerunt de eis, & existimauerunt q. demonstratio induxit eos ad id, non sequitur eis aliqua harum consequentiarum suarum. Na Philosophi ponunt q. ens, quod non est corpus, est in se scientia tantum, qm ipsi tenent q. forma non sciunt, quia sunt in materijs: & cum inuenitur aliquid, quod non sit in materia, nonum est q. scit. & hoc habetur ratione, qm inueniunt q. forma materiales, cum abstrahantur in anima a materijs suis, sunt scientia, & intellectus: & intellectus nihil aliud est, nisi forma abstracta a materia. & cum sic fuerit in eo, quod non est abstractum a radice naturae suae, id quidem, quod est abstractum a radice naturae suae, multo dignius est ut sit scientia, & intellectus. & qm intellecta rerum sunt verificatio rerum, & intellectus nihil aliud est nisi comprehensio intellectorum, tunc intellectus noster est ipsum met intellectum, in eo q. est intellectum. & non erit alietas inter intellectum & ipsam re intellectam, nisi quia intellecta sunt intellecta rerum, quae non sunt in naturis suis intellectus, sed sunt intellectus, cum abstrahit intellectus formas earum a materijs: & pp hoc non erit intellectus noster intellectum oimode, si vero reperitur aliquid absq. materia, erit intellectus eius intellectum oimode, & est intellectus intellectorum absq. dubio. & qm intellectus nihil aliud est nisi comprehensio ordinis rerum, quae reperitur, & gradus eae, ideo necesse est, in eo q. est intellectus separatus, ut non sustentetur in intellectatione rerum, quae reperitur in rebus, quae reperuntur, & retardetur intellectum eius, eis. nam ois intellectu

Quo pacto & intellectus intellectus separatus intelligit.

Etus

Disputatio

Aus talis sequitur ordinem repertum in entibus, & complet eum: & ipse de necessitate diminutus est in eo, quod intelligit ex rebus. & ideo intellectus noster est diminutus in eo, quod de terminat de natura rerum circa ordinem, & proportionem repertam in eis. & cum naturam rerum sequantur secundum rationem intellectus, & fuerit hic intellectus, qui est in nobis, diminutus in comprehendendo naturas entium, necesse est ut sit hic scientia cum ordine, & cum proportione, quae est causa ordinis, & proportionis, & scientiae reperte in quo libet ente. Et necesse est ut iste intellectus, ordo eius sit causa huius ordinis in entibus, & comprehensio eius non denominetur de vniuersalibus, quanto magis de particularibus. quoniam vniuersalia sunt intellecta entium, & posteriora eis. hic vero intellectus, entia sequuntur eum, & intelligit necessario entia, cum intelligit ex se ordinem, & proportionem repertam in entibus, non autem cum intelligit rem extra se. nam esset causatum ab ente, quod intelligitur, & tamen nullam habet causam: & esset diminutus: scientia. n. rerum notitia vniuersali est scientia diminuta, quoniam est scientia eius, quod est in potentia. Cum autem intellexeris hoc ex opinione Philosophorum, intelliges quod intellectus separatus non intelligit nisi seipsum, & intelligit seipsum, cum intelligit omnia entia. intellectus. n. eius nihil aliud est nisi ordo, & proportio, quae est omnibus entibus. & iste ordo, & proportio est ille, quem recipiunt potentiae actiuae, habentes ordinem, & proportionem, repertam in omnibus entibus, & est id, quod Philosophi appellat naturam. nam

intellectus separatus nihil aliud est nisi rerum ordo, atque proportio

videtur quod omne ens habet operationes, quae sequuntur ordinem intellectus, & proportionem eius. & impossibile est ut hoc sit per accidens: & impossibile est ut sit propter intellectum similem intellectui nostro, sed propter intellectum superiorem omnibus entibus, & non est nec vniuersalis, nec particularis. Et, cum intellexeris hoc ex opinionibus Philosophorum, soluuntur tibi omnes dubitationes, quas fecit eis iste vir hic, & cum posueris quod intellectus, qui est tibi, sit similis intellectui humano, valent illae dubitationes praedictae. nam intellectus, qui est in nobis, est is, cui euenit numeratio, & pluralitas. ille vero intellectus non euenit ei aliquid horum. nam est in modo pluralitate eueniente his intellectis, & non imaginatur in eo alicuius inter comprehendentem, & comprehensum. intellectus vero, qui est in nobis, eius comprehensio substantiae rei est aliud a comprehensione eius, quod sit principium rei: & sic eius comprehensio alterius est alia a comprehensione sui aliquo modo, aramen est in eo similitudo illius intellectus: & ille intellectus est ille, qui tribuit ei illam similitudinem. nam intellecta, quae sunt in illo intellectu, sunt remota a diminutionibus, quae eueniunt in hoc nostro intellectu. ver. g. quod intellectus sit intellectus, in eo quod est intellectus, quoniam reperitur intellectus, qui est intellectus omnimode nam omne id, cui reperitur attributum diminutum, reperitur quidem ei propter ens, cui est illud attributum perfectum ver. gra. id, in quo reperitur caliditas diminuta, reperitur quidem ei propter aliquid, quod est caliditate perfecta. & sic quod reperitur intelligens intellectu

Sexta.

A intellectu diminuto, reperitur quidem ei propter aliquid, quod est intellectus intellectu perfecto. & sic eo, cui reperitur operatio intellectualis diminuta reperitur quidem ei propter intellectum perfectum. Et, cum fuerint operationes omnium entium operationes intellectuales perfectae & sapientes, & non sunt habentes intellectum, necesse est ut sit hic intellectus, quo operationes entium sunt operationes intellectuales. & qui non intelligit hoc ex debilibus sapientum, est is, qui quaerit verum primum principium intelligat seipsum, aut intelligat aliquid extra seipsum. & si ponit quod intelligit aliquid extra se, ergo sequitur ut perficiat seipsum per aliud. si vero ponit quod non intelligit aliquid extra se, sequitur ut ignoret entia. Et mirandum est de istis hominibus, quod ipsi auferunt attributa, quae repetuntur in Deo glo. & creaturis ex diminutionibus euenientibus creaturis, & ponunt intellectum nostrum similem intellectui, qui est in eo, & ipse est dignior omnibus tali ablatione, & hoc sufficit in hoc capitulo, quare statim narrabimus sermonem huius viri in hoc capitulo, & declarabimus errorem euenientem ei.

ALGAZEL

Alga. Secundus autem modus est, cum vos dicitis quod totum est scitum ei intentione secunda, est sermo non intelligibilis. nam quotienscunque scientia eius comprehendit aliud, sicut comprehendit seipsum, tunc essent ei duo scita diuersa, & esset ei scientia in eis. numeratio autem sciti, & diuersitas eius facit numerationem scientiae, & reperitur numeratione eius, cum recipiat vnum duorum scitorum differentia eius ab alio

imaginatione, & non erit scientia de vno eorum eadem scientia de alio. nam non numeratur consideratio vnius eorum absque alio, & non est ibi aliud, quotienscunque fuerit totum vnum. & hoc non differt, cum exponitur ab eo secunda intentione. Vt rursus vellem scire quomodo est pluralitas apud dicentem quod non defecit a scientia sua pondus grani in caelo, & terra: nisi quod scit omnia specie vniuersali, & vniuersalia scita non sunt finita: & erit scientia copulata eis cum pluralitate, & diuersitate eorum eadem omnimode.

AVERROES

Averroes. Sermo eius hic consistit in duabus questionibus. Quarum una est, quomodo sit scientia eius de se, scita eius de alio. & iam praecessit responsio in hoc, quod reperitur in intellectu humano ex hoc aliquid, quod facit nos puenire ad necessitatem esse eius in intellectu primo. Et secunda questio est, an pluralitas scientiae eius ex pluralitate scitorum. nam ipsum comprehendit omnia scita finita, & infinita. Et responsio eius est, quod non est impossibile scientiae primae ut reperiat eum vnitatem differentia in scitis. nam non est impossibile apud Philosophos ut sciat aliud, & seipsum scientia distincta, ex eo quod sunt ibi scientiae multae: sed est impossibile apud eos ut intellectus perficiat seipsum per aliquod intellectum, & causatum eius. si. n. intelligeret aliud eo modo, quo intelligimus nos, erit intellectus eius causatus ab ente intellecto, non habente causalitatem. & iam fuit demonstratum quod ipsum est causa entis. Pluralitas autem, quam negauerunt Philosophi, est ut sit sciens non ex se, sed ex scientia

Disputatio

Scientia addita substantiæ eius, & nõ sequitur ex negatione huius pluralitatis de Deo glo. negatio pluralitatis scitorum, nisi topice. & permutatio quæstionis de pluralitate prohibita apud eos ad pluralitatē, quæ est i scitis ipsis, est de operationibus sophisticis. qm̄ inducit ad opinandum qd ipsi, quemadmodum negant pluralitatem illam, quæ est ex subiecto, & prædicato, sic negat pluralitatē, quæ est scientiæ pp̄ scita. Quare veritas in hoc est, qd nõ est numeratio scitorum in scientia æterna, sicut est numeratio in scientia humana. nam euenit **H**eis numeratio in scia humana duobus modis, quoru vnus est ex parte imaginationum: & hæc assimilatur numerationi locali. numeratio vero secunda est numeratio in seipsis in intellectu nostro. s. numeratio, quæ euenit primo generi, ac si diceret ipsi enti, cum diuiditur ad omnes spēs, quæ sunt sub eo. nam intellectus, qui est in nobis, est vnus ex parte rei vniuersalis, comprehendētis oēs species entium in mundo, & numeratur numeratione specierum. & est manifestum qd, cum abstulerimus sciēs eter nū a te vsq, qd auferatur ab hac numeratione, & remanet ibi numeratio, quam comprehendere nõ potest intellectus noster, nisi esset intellectus noster idem intellectus cū illo æterno, & hoc est falsum. Quare verum est id, quod dixerunt Philosophi, qd intellectus habent terminum, i quo firmanur, & cum non transeunt: & est diminutio imaginationis, & cõprehensionis quæ est in hac scientia. Vterius, qm̄ intellectus noster est scientia entium in potentia, non autem scientia in actu: & scientia in potentia est diminuta a scientia in actu:

& quanto magis: erit scientia nostra vniuersalior, cõto magis ingreditur in capitulum scientiæ in potentia & magis ingreditur in capitulum diminutionis scientiæ: & non conuenit vt sit scientia æterna diminuta aliquo modo: & nõ reperitur in ea scientia in potentia, qm̄ scientia in potentia est scientia in m̄a. & ideo tenent Philosophi qd necesse est vt scientia primi sit in actu, & qd non sit ibi vniuersalitas, nec pluralitas orta a potentia, sicut est pluralitas specierum, quæ oritur a genere. prohibetur autem apud nos comprehendere infinitum in actu: qm̄ scita apud nos diuisiunguntur abinuicem. si vero reperitur hic scientia, in qua vniantur scita, tunc infinita, & finita apud eã sunt equaliter. Hoc totum est, quod existimauerunt Philosophi, qd de eo fuerit demonstratio apud eos. & cū nos non intelligimus de pluralitate scientiæ, nisi hanc pluralitatem, quæ auferatur ab eo, tunc est scientia eius vna, & existens in actu. Sed comprehendete hoc, & id vere imaginari d̄ impossibile intellectui humano. nã, si homo comprehenderet hoc, tunc esset intellectus eius intellectus Dei glo. & hoc est falsum. Et, qm̄ scientia de individuo apud nos est scientia in actu, scimus qd scientia eius est magis similis scientiæ indiuiduali, q̄ scientiæ vniuersali, licet nõ fuerit nec vniuersalis, nec particularis. & qui intelligit hoc, intelligit dictum suum, qd non deficit ei pondus grani, nec in celo, nec in terra, & alia ex sermonibus, qui sunt de hac re.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et iam contradicit in hoc Auicē. alijs Philosophis, qui opinantur qd ipse non scit nisi seipsum

A ipsum ad cautelã consecutionis pluralitatis, quomodo ergo communiamus eis in negatione pluralitatis? Vterius contradicit eis in constitutione scientiæ de alio. & qm̄ p̄der ipsum dicere qd Deus non scit aliquid in hoc seculo, & in alio, sed scit seipsum tantum, & bene scit aliud, & scit etiam se, & aliud: ergo aliud est dignius eo in scientia. & dimisit hoc tantu veredus de hac opinione, & quasi timens: deinde non p̄dicit eũ oimode: & existimauit qd eius scientia de se, & alio etiam omnibus rebus est substantia ei absq, additione, & sunt eadem diminutiones, quibus vituperati sunt omnes Philosophi, cum sit manifesta contradictio eius prima consideratione: ergo nõ equalit aliqua secta eorũ a prauo eloquio de scientiis. Sic meritum reddat Deus glor. ei, qui declinat a vis eius, & existimat qd rebus diuinis diminiatur cum consideratione sua.

AVERROES.

AIt Auer. Responso huic toti apparet ex eis, qd diximus. qm̄ Philosophi negant qd sciat aliud eomodo, quo hoc aliud est vilius esse, ad hoc vt causarum non fiat causa, & nobilius esse vilius esse. scientia enim est scitum, & nõ negant id, ex eo qd scit hoc aliud scientia nobilitatis esse, q̄ sit scientia, qua nos scimus aliud, sed necesse est vt sciat illud hoc mō: qm̄ hęc modus est modus, quo reperitur aliud ab eo. Atramen consideratio possibilitatis pluralitatis scitorum de scientia æterna est disputatio secũda. & iã recitauimus eã. & non fugiūt Philosophi propter hęc quæstionem ad id, qd ipse nõ scit, nisi seipsum, prout imaginatur iste homo, sed pp̄ id, quod diximus. & est

vniuersaliter vt non assimiletur scia eius scientiæ nostræ, quæ est in vniuersitate differentie cum ipso. Auicēna autem conatus est cõgregare sermonem, qd ipse non scit nisi seipsũ, & scit alia entia scientia nobilitati, q̄ sit illa, qua scit ea homo: nã ista scia est substantia eius. & hoc apparet ex eo, quod dixit. qd scientia eius de se, & de alia etiam omnibus rebus est substantia eius, licet non exposuerit hoc, vt exposuimus nos. Quare hic sermo eius non est eadem contradictio, qua vituperati fuerunt alij Philosophi, sed est sermo omnium, aut quod sequitur ex sermone oim. & **E**cũ hoc quieuerit in mēte tua, apparebit tibi vilitas eius, qd ifert iste hō de intellectu cõtra sapientes cū eo, quod apparet de cõuenientia viri cum eis in plurimis opinionum eorum.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit, cū affirmatum fuerit qd scit se esse principium relative, tunc scientia de duobus relatiuis est eadem, nam qui scit filium, scit eum vna scientia, qua est scientia de patre. paternitas autē, & filiatio sunt vniuersalia, & plurificantur scita, & vnitur scientia. & sic **F**eum ipsum scit seipsum esse principium alterius, & vnitur scientia, licet numerentur scita. deinde cū intellexerit hoc in uno causato respectu eius, & hoc nõ faciet pluralitatē, additio quidē in eo, cuius genus nõ faciet pluralitatem, non faciet pluralitatem. & sic et qui scit rē, & scit scientiam suam de re, tunc scit eã hac scientia. & omnis scientia est scientia de se ipso, & de scito eius, & numerat seipsum, & vnitur scia. & inducat id et, qm̄ vos tenetis qd scita Dei glo. sunt infinita,

Disputatio

G infinita, & scientia eius est una, & non attribuitis ei scientias infinitas numero. si autem esset numeratio scientie, tunc in substantia Dei glo. esset scientia infinita, & scientia eius una. & hoc est falsum. Deinde dixit respondens eis.

ALGAEZEL.

Alga. Dicimus quotiescunq; fuerit scientia una omnimode, non imaginatur alligata eius duobus scitis, sed facit hoc pluralitate, ut ponunt Philosophi, & secundum deliberationem eorum in capitulo pluralitatis, ita quod deueniunt ad hoc, & dixerunt, si esset in primo quiditas copulata ipsi esse, esset in hoc pluralitas.

H pluralitas ipsi esse, esset in hoc pluralitas. nam non intelligunt rem habentem veritatem, & postea attribuitur esse: sed existimauerunt quod esse copulatur verificationi, & est aliud ab ea, & determinat pluralitatem. Et secundum hunc modum impossibile est considerare scientiam alligari scitis multis, quin sequatur ei aliqua pluralitas maior, & excelsior ea, quae sequitur ex esse suo copulato quiditati suae. scientia autem de filio, & patre, & sic alijs relatiuis, est in ea pluralitas. nam impossibile est absque scientia de substantia filij, & substantia patris: & sunt duo scita, & scitum tertium, & est relatio: quae hoc tertium includatur in duobus scitis precedetibus, cum fuerint ex conditione eius, & necessitate eius. si autem, qui non scit relatum primo, non sciet relationem. Igitur sunt scientiae numerate, quarum aliqua est conditionata alteri. & sic, cum scit primum seipsum relatum alijs generibus, & speciebus, tunc esse principium eorum indiget ut sciat seipsum, & unitates generum, & sciat relationem sui, quo ad esse principium eorum, sicut non intelle-

xit esse hanc relationem scitam ei. Cum vero dicunt, quod qui scit aliquid, scit seipsum scire eadem scientia, & est scitum numeratum, & scientia una, non est verum: sed scit ipsum scire alia scientia a scientia, & deueniet ad scientiam, quae latet eum, & non sciet eam. & non dicimus quod emanatio procedat in infinitum, sed cessat in scientia alligata scito, & latet in esse scientiae: non autem esse sciti. & qui scit nigredinem, & ipse tempore suae scientiae est profunda anima: scito suo, quod est nigredo, & latet eum scientia eius de scientia nigredinis, & non respicit ea. si. n. respiceret eam, indigeret alia scientia, ut quoquo cessat aspectus ei. Cum autem dicit quod hoc convertitur contra vos in scitis Dei glo. quae sunt infinita, & scientia apud vos est una, nos quidem dicimus, non disputamus in hoc libro disputatione constitutum, sed disputatione ruminantium, & dubitantium. & ideo appellauimus hunc librum Destructionem Philosophorum, non constitutionem veritatis. & non est nobis haec responsio. Si autem dixerit, verum est quod non sequitur vobis opinio alienius sectae sectarum, sed id, quod convertitur secundum cursum creationis, & sunt aequales intelligentie in dubietate eius, impossibile est vobis id ponere, & hoc dubium conuertitur contra vos, & non est fuga ab eo, dicimus quod non. sed intentio nostra est de diminutione vestra in rationibus vestris circa scire res veras demonstrationibus incisiuis. & induxit vobis dubium in rationibus vestris. & cum apparuerit diminutio vestra, dicimus quod sunt aliqui, qui opinantur quod verificatio rerum diuinarum non comprehenditur consideratione intellectus,

Sexta.

Aus, & etiam non est possibile homini comprehendere eas. & ideo dixit sapiens Considerate in operationibus Dei & non cogitatis in substantia Dei. Quare vos negatis contra scitam credentem veritatem nuntij cum euidencia miraculorum, quae non habentur a propositionibus intellectus super affirmationem mittentis quae magnificat considerationem auctoritatum, consideratione intellectus, quae sit per habentem fidem, & eo quod est in ea de attributis Dei glo. quae est post, cum profertur dicto scientis, volentis, & potentis, & videntis, quae causa est proferre id, quod non conceditur in eo sciens in diminutione comprehendere veritatem, cum vero vos negatis ea imputa do eis ignorantia in vijs demonstrationum, & modo ordinis propositionum in figura syllogismorum, & rationum, dicentes vos quod nos scimus ea vijs intellectualibus, iam profecto declarata est diminutio vestra, & destructio viarum vestrarum, & dedecoris vestri in rationibus scientiae vestrae. & interum huius declarationis est, ut qui ponit quod demonstrationes diuinae sunt incisiuae, ut demonstrationes Geometricae.

AVERROES.

Auer. Hic est sermo prolisus: cuius conclusio est rhetorica, seu topica. Et summa eius, quae recitauit, est conseruatio Philosophorum, quod scientia Dei glo. est una ex duabus rationibus, quarum conclusio est quod ipsi tenent, ex eo quod in intellectibus nostris sunt multa, ex quorum pluralitate non plurificatur substantiae intellectotum, ut apparet in entibus quaedam dispositiones, & non multiplicantur substantiae in multiplicatione earum, ut quod res sit ens, &

unum, & necessarium, aut possibile. **D** & hoc postquam fuerat ens, est ratio quod sit scientia una, comprehendens scientias multas, & infinitas. Ratio autem prima, quam facit in hoc capitulo, est id, quod videtur de rebus intellectualibus, quae eueniunt rei intellectu in anima: & est similis rebus in entibus apud considerationem relationum repertarum in eis ex negatione. nam relatio eueniens intellectus, apparet de ea quod sit aliquid, quod non plurificantur intellecta. & dant rationem in hoc: quoniam relatio eueniens rebus relatis est huiusmodi. Ipse autem contradicit huic rationi, quod relatio, & duo relatiua sunt scientiae multae, & scientia nostra de paternitate, exempli gratia, est alia a scientia nostra de patre, & filio, veruntamen quod relatio est attributum additum relatiuis extra animam in entibus, relatio vero, quae est in intellectibus, dignior est ut sit res, quam ut sit attributum additum ambobus relatiuis. Attamen hoc totum est assimilatio scientiae humanae scientiae aeternae, & est substantia erroris, & ideo omnis, qui adduxit dubium in scientia aeterna, & conatur soluere id cum eo, quod apparet de scientia humana, ipse quidem permutauit iudicium ab eo, quod apparet ad occultum in duobus entibus in vltimitate distantiae, non in duobus entibus communibus specie, aut genere, sed diuersis in vltimitate diuersitatis. Secunda vero ratio est, quoniam nos scimus rem eadem scientia, & scimus quod scimus scientia, quae est eadem cum scientia prima, non attributum ei. & ratio in hoc est, quoniam procederet in infinitum. & id, cum quo responderet ei, quod haec scientia est scientia secunda, & non procederet.

Extra ord. Auer. M. dit

Gdit, nihil est. quonia apparet de nobis q procedit, & non sequitur ex eo q sciens est sciens aliquid, & non scit quod ipse scit, vt cum scit q ipse scit, sciat scientia addita scientie primae, sed scientia secunda est aliquid ex rebus scientie primae. quare non est ei impossibile procedere in infinitum. si autem esset scientia existens in substantia nostra, addita primae scientie, non esset verus in eo processus in infinitum. Ratio autem, quam fecerunt Philosophi Loquentibus, ex eo q Loquentes. oes. confitentur q scia Dei glo. sunt infinita, & scia vna, est qd fm opinionem dicentis, no aut qd fm re. & est contradictio, qua aduersarij non possunt euadere, nisi cu ponunt q scientia Dei glo. non assumitur in hoc scientie creatae. nam ipse non ignorat, magis q ille, qui credit q scientia Dei glo. non differat a scientia creatae, nisi in quantitate tantum, s; q est multarum scientiarum tantum. & omnia ista sunt sermones topici, & id, quo sustentatur, est q scia Dei est vna, & non est causatum ex causatis, sed est causa eorum, & res profecto, cuius causae sunt multae, est et multa. res vero, cuius causae sunt multa, no est necesse vt sit multa, eo modo, quo causata sunt multa. & scientia prima, non est dubium q negatur ab ea pluralitas, quae est in scientia creatae, vt negatur ab ea mutatione sciti. & Loquentes ponunt hoc vnam ex radicibus suis. Sed sermones, qui hic dicuntur, sunt sermones topici. Cum autem dixit q intentio eius hic non est notificatio veritatis, sed intentio eius est destruere sermones eorum, & facere apparet rationes eorum falsas, non est intentio conueniens, nisi hominibus

peffimis, Et quomodo non erit hoc sic, cum plurimum, quod adeptus est iste homo ex virtutibus, & excellentia, & docuit sapientiam homines in eo, quod tribuit eis in compedijs suis, non fuerat nisi ex eo, quod accepit ex libris, quos posuerunt Philosophi, & ex disciplinis eorum. Et ponamus q ipsi errauerunt in vna re, non tamen ex hoc debemus negare excellentiam eorum in speculatione, & in eo, q fecerunt exercere in intellectum nostrum. Et nisi fuisset eis nihil, nisi Logica, esset necesse ei, & omni, qui scit hanc artem, laudare eos in ea. & tamen ipse scit hoc, & contradicit ei. & iam fecit in ea libellos, & dixit q nemini est via ad sciendum veritatem, nisi ex hac scientia: & peruenit ei exaltatio in ea, ita q extraxit eam a libris Dei glor. est ne conueniens ei, qui adeptus est ex libris, & doctrinis eorum illam veritatem, quam accepit ipse. Ex eis itaque iudicauit homines suae tempestatis, & magnificatum est nomen eius in Mauris, vt dicat hunc sermonem, & naret vilitatem eorum simpliciter, & vilitatem scientiarum eorum. & licet posuerimus q ipsi errauerunt in aliquibus ex rebus scientiarum diuinarum, nos tamen non rationabimur de errore eorum, nisi ex canonibus, quos notificauerunt nobis in scientia Logica, & determinamus q ipsi non vilipederent nos de eo, q sumus in errore, si fuisset secundum opinionem eorum. quoniam intentio eorum est notificare veritatem. & licet non fuerit eis nisi hoc intentum, sufficit hoc in laudem eorum: q nemo dicat in scientijs diuinis sermonem, cui sit fidelitas: & nemo euadit: ab errore, nisi is, cui

A cui tribuit Deus glo. rem diuinam praeter naturam hominis, sicut sunt Prophetae. & nescit quid lucratus est iste vir in talibus rebus, pero a Deo veniam de vilipensione sermonis, & facti. Quod autem recitant de credulitate eius, qui sequitur fidem in his rebus, est id, quod dicunt verificantes Philosophorum. nam sermo dicentis q scientia Dei, & attributa eius non considerantur, & no comparantur attributis creaturarum, ita q dicit q sunt substantia, aut addita substantiae, est sermo verificantium ex Philosophis, & verificantium aliorum ex hominibus scientiae, & Deus dirigat ad veritatem.

ALGAZEL.

Alt Alga. Si autem dixerit, hoc dubium sequitur fm opinionem Avic. cum existimauit q primum scit aliud: verificantes vero ex Philosophis determinauerunt q ipsum non scit, nisi seipsum, & auferatur ab eis hoc dubium. Et dicimus labor videtur esse dedecus in hac opinione. & nisi esset in vilitate mollioris, & debilitatis, non dimisissent posteriores, tenere eam. Nos autem ostendemus modum dedecoris in ea. qm in ea est q causata eius essent digniora eo. nam Angelus, & homo, & vnaqueq; intelligentiaru scit seipsum, & principium suum, & scit aliud: Primum vero non scit nisi seipsum: ergo est diminutum in comparatione ad quemlibet hominum, quanto magis Angelorum. Imo etiam bestiae cum earum sensatione sui ipsius sciunt alia praeter se. & no est dubium q scientia est nobilis, & priuatio eius est diminutio. Quare vbi est dictum eorum q ipsum est delectatum, & delectas, & est ei glo-

ria perfecta, & pulchritudo adimpleta: & quare quae pulchritudo est entis simplici, non habenti quidditatem, nec verificationem, neq; scientiam de eo, quod currit in mundo, & de eo, quod sequitur a substantia eius, & provenit ab eo: & q diminutio est maior ista in scientia Dei? O q maxime admirabitur intelligentes eo, qd profunde speculati sunt de intellectibus fm existimationem eorum: deinde finit speculatio eorum ad hoc, q Deus Deorum, & causa causatoru non habet scientiam omnino de eo, quod currit in mundo. & que est differentia inter eum, & mortuum, nisi q scit seipsum? & que est perfectio in scientia sui ipsius, cum ignorauerit aliud? & haec opinio non indiget in imaginatione dedecoris eius loquela cum Melodia, & Rhetorica. Deinde dixit eis q isti non euadunt a pluralitate cum reductione eorum ad hoc dedecus. Nam nos dicimus, aut scientia eius est alia a seipso, aut eadem. si dicitis q est alia, tunc est pluralitas. si vero dicitis q sit eade, quae ergo est differentia inter vos, & dicentem q scientia hominis de seipso est ipsemet? & est demeria, & stultitia, cum intelligat esse sui per aliquid existens in eo, quod non apparet in substantia eius. deinde auferatur illa occultatio, & excitatur, & reducit ad se, & tunc erit consideratio eius de seipso alia a substantia eius absq; dubio. Si vero dicitis q no est priuatio scientia de substantia sua, & innovatur ei, & erit alia ab ea sine dubio, dicimus q alietas non scitur in inonatione, & copulatione. nam identitas rei impossibile est vt innovetur supra rem, & alietas rei, cum separetur a re, non reditidem, & non

Disputatio

Certe quin sit aliud. Si autem primū non defecit esse sciens de se ipso, non indicat q̄ scientia eius de se ipso est ipsummet. & amphata est cogitativa in considerationem substantiæ, deinde in innovationem considerationis. & si hoc esset, ipsumet substantia nō potuisset imaginari hanc considerationem. Si vero dixerit substantia eius est intellectus, & scientia, & non habet substantiam, deinde scientia existit in eo, dicimus delusio est manifesta in hoc sermone, nam scientia est attributum, & attributum est accidens determinans rē, cui attribuitur. & sermo dicentis est in seipso intellectus, & scientia est si eut dicere est posse, & voluntas, & ipsum existit in se. Si autem hoc dicitur ei, est quidem sicut sermo dicentis de nigredine, & albedine q̄ existens in se, & quantitate, & quadratura, & trinitate existit in se, & sic in omnibus accidentibus. Attamen via, quæ facit falsitatem, ut sint attributa corporum in se absque corpore, quod est præter attributa in alio, est via in scientia, q̄ attributa viventis ex scientijs, & vita, & posse, & voluntas etiam non existunt in se, sed existunt in substantia, nam vita existit in substantia, & ex ea erit vita eius. & sic scientia existit in substantia, & erit sciens ex ea, & sic alia attributa, ergo nō solum proferunt primo negationē verificationis, & quiditatis, sed et negat ab eo existentiam in seipso: & id reducunt in veritatē accitium, & attributorum, quæ non hnt existentiam in seipsis, ita q̄ nos declaramus postea diminutionem eorū a producendo rationem. q̄ scilicet de se ipso, & alia questio est separata.

AVERROES.
It Aver. Sermo in sciētia Deo glo. de se & de alio est prohibitus, cum sit topice hora disputationis, quāto magis ponere eum in scriptis. nam non peruenit intelligentia vulgi ad tales profunditates. & cum disputatur cum eis in hoc, destruitur diminitas apud eos. quare disputatio cum eis in hac scientia prohibita est, cum sufficiat in felicitate eorū ut intelligant in hoc id, quod potest percipere intelligentia eorū. Quare lex, cuius intentio prima fuit docere vulgus, non defecit circa intelligentiam harum rerum de Deo glo. ex eo q̄ sunt in homine, sicut dixit ipse glo. Non erit tibi Deus alienus & dixit Qui non vident, nec audiunt. & dixit Oculos habent, & non vident, sed indiguit ad faciendum intelligere aliqua de Deo glo. assimilatio eius instrumentis humanis, ut dixit Manuseius fundavit terram, & dextra eius mēsuravit cælum. Et hæc quidem questio est propria sapientibus, quos dedicavit Deus veritati. unde nō debent poni in scriptis, nisi in libris positus in via demonstrativa: & sunt quorum mos est ut legantur secundum ordinem, & post acquisitionem sciētiarum aliarum, M quæ impediunt multos homines a speculatione in eismo modo demonstrativo, cum fuerint perfectæ creationis convenientis cum paucitate reperiendi hanc creationem perfectam in homine. Sermo autem de his rebus cum vulgo est, sicut qui dat potum venenorum multis corporibus animalium, quibus sunt venena. nā venena sunt res appropriatæ: quia aliquod erit venenum proprium animali, quod erit nutrimentum

Sexta.

A in alio animali. & sic est dispositio in opinioibus cum hominibus, s. q̄ aliquod erit opinio, quæ erit venenum in aliquibus hominibus, & nutrimentum in alijs. & qui ponit q̄ opiniones omnes sint convenientes omnib⁹ hominibus est, sicut qui ponit oīa esse nutrimentum omnibus hominib⁹. & qui prohibet speculationē ab eo, cui dēt tribui est, sicut q̄ ponit cibos oēs venena oibus hoibus. & non est sic sed est in eis aliquod, quod est venenū aliquibus hoibus, & nutrimentum alijs. & qui dat venenū ei, cui ē convenientis, debet inculpari, licet fuerit alijs nutrimentū. & qui prohibet venenum ab eo, cui est nutrimentū, ita q̄ moritur, debet etiam ei inculpari. & fm hoc res dēt intelligi hic. & ideo, cū errat pravi, & stulti, & dāt venenum ei, cui debet venenum tribui, ita q̄ sit nutrimentū, debet Medicus conari in arte sua ad mededum ei. Quare licitum est nobis loqui de hac qōne in huiusmodi libro. & nisi esset hoc, nō teneremus q̄ liceret nobis, sed ex rebellio expressa aut ex rebus maximi stetus in terris, & pœna experimentum est scita in lege. Et, cum impossibile sit quin loquamur in hac questione, dicimus in ea, fm q̄ requirit vis loquelæ de ea in hoc loco apud eum, qui non est assuefactus in rebus, in quibus debet se exercere ante considerationē in hac qōne. Et dicimus q̄, cum Philosophi consideraverunt in oibus cōprehensibilibus, inuenerunt q̄ sunt dupliciter, aliquod. n. est cōprehensibile sensu, & corpora existentia in se demonstrata, & accidentia demonstrata in corporibus illis: & aliquod cōprehensibile in intellectu, & sunt quiditates rerum illarum sensibilem, &

naturæ earū, s. substantiæ, & accitū, D Et inuenerunt q̄ ea, quæ habet quiditates, in rei, veritate sunt corpora. Et intelligimus per quiditates corporum attributa reperta in eis, quibus corpora illa sunt in actu, & appropriata in aduentu alicuius actionis, & operationibus provenientibus ex eis. Differt autem hæc attributa ab accidentibus apud eos, qm inuenerūt accitū res additas substantiæ demonstratæ existenti in se, indigentia quidē substantis, in quibus existunt, & substantiæ quidē nō indigent existentia eorum in eis, s. accitū. Et inuenerūt hæc attributa, quæ nō sunt accitū, non addita substantiæ, sed sunt ipsamet verificatio substantiæ demonstratæ, existētis per se: ita q̄, si imaginaretur ablatio illorū attributorum, auferetur substantia. Et sciuerūt hæc attributa in entibus demonstratis, s. corporibus ex operationibus vniuersiūsq; corporis, ex corporibus illis eis proprijs, exēpli gratia qm ipsi cōprehenderunt attributum, quo sunt planta plāta, ex operatione eius sibi propria: & attributa, quibus viuens est viuens, ex operationibus viuētis sibi proprijs. & sic cōprehenderunt q̄ sunt in inanimatis forme huiusmodi sibi propriæ propter operationes inanimatorum sibi proprias. Deinde, cum considerauerunt in his attributis, sciuerunt q̄ sunt in subiecto huius substantiæ, & cognitum fuit eis hoc subiectum ex conuersione entium demonstratorum ex specie ad speciem, & ex genere ad genus cum conuersione attributorum, & mutatione eorum, ver. g. conuersione naturæ ignis ad aeternam, cū auferatur attributum, ex quo puenit operatio ignis & est id, quo

Disputatio

Gignis est ignis ad attributum, ex quo
provenit operatio aeris sibi propria
& est id, quo aer appellatur aer. Et
adduxerunt rationem etiam, quod reperitur
hoc subiectum, hoc subiectum, ex eo quod substantia
demonstrata patitur ab alio: sicut al
sumpserunt rationem de operatione ex par
te forme, quam impossibile est ut ima
gines quod sit actio, & passio ex re, quae
sit unius naturae. Et crediderunt ex
hoc quod omnia corpora agentia, & pa
tientia sunt composita ex duabus natu
ris, agente, & patiente: & appellaverunt
agens formam, & quidditatem, & substā
tia: & appellaverunt patientes subiectum,
fundamentum, & materiam. & patuit eis
ex hoc quod ista corpora sensibilia non
sunt corpora simplicia sicut apparet se
sui, nec composita ex corporibus sim
plicibus: cum enim corpus habeat actio
nem, & passionem. Et opinati sunt quod
ea, quae apprehendit sensus ex istis,
sunt corpora demonstrata, composita
quidem ex duobus istis: quorum unum
appellaverunt formam, aliud vero ma
teriam. & id quod comprehendit intellectus
ex istis sunt formae, quae sunt intellectu
a, & intellectus, cum abstraxerit ea
intellectus ex rebus, quibus existit,
I scilicet eo, quod appellaverunt subie
ctum, & materiam, & esse accidentium
dividitur intellectu in has duas natu
ras: licet subiectum eorum in rei ve
ritate, sedes, in qua fuerint, sit cor
pora composita ex his duobus. Et cum
distinctae fuerint apud eos res intelle
ctuales a rebus sensibilibus, & decla
ratum fuit eis quod sunt in sensibilibus
duae naturae, quarum una est potentia
alia vero actus, consideraverunt quae
duarum naturarum praecedat aliam:
& inveniunt quod actus praecedit poten
tiam, cum agens sit prius actus. Et
consideraverunt in causis, & causatis,

& finitur processus in eis ad causam
primam, quae est in actu, & est causa pri
ma omnium causarum, & affirmaverunt
quod sit actus purus, & quod in ea ni
hil sit potentiae omnino. Nam, si esset
in ea potentia, esset causata aliquo
modo, & causa aliquo modo, & non
esset prima. Et, quoniam omne composi
tum ex attributo, & re cui attribuitur,
est in eo potentia, & actus, sequitur
apud eos ut non sit primum, compo
situm ex attributo, et eo, cui attribuitur.
& cum fuerit apud eos, quod
est immune a potentia, intellectus,
sequitur apud eos, ut primum sit in
tellectus. Haec est via Philosophorum
conclusa breviter. Si autem fuerit
ex his perfectae creationis dispo
sitione ad recipiendum scientiam, et erit
ex his constantia, & oem, iubeo
perfecto tibi ut incumbas libris Phi
losophorum, & scientiarum eorum, ad
hoc ut habeas id quod est in libris
eorum ex veritate, aut contrario eius.
Si vero fuerit ex eis, quibus deficit
unum horum trium, iubeo ut incu
bas dictis simplicibus legis, & non con
sideres in his credulitatem, quae sunt
in Mauris. Nam, si tu eris ex eis, non
eris quidem nec ex hominibus veri
tatis, nec ex hominibus legis. & hoc
est, quod movit illos homines ad cre
dendum quod haec substantia, quam
inveniunt, sit principium mundi,
& quod sit simplex, & quod sit scientia, & in
tellectus. Et, quoniam viderunt quod ordo
hic repertus in mundo, & partibus ei
provenit ex scientia praecedenti, dere
minaverunt, quod hic intellectus, & scien
tia sit principium mundi: quod fuit cau
sa ut reperitur, & ut sit intellectum
& hoc profecto est distans a primis
notiis, & rebus famosis, in quod
impose est ut exponatur vulgo est,
& multis

A & multis ex his: & est prohibi
tum ei, cui est veritas patet hoc
ei, cui non est via ad habendum ve
ritatem. Nam esset, ac si interfecisset
eum. Appellavit autem separatum
a materia substantiam: quoniam in
veniunt definitionem propriam
substantiae, quod est id, quod exi
stet per se. et, cum primum sit cau
sa omniscius, quod existit per se ex
entibus, idem est dignus nomine substā
tia, & nomine entis, & nomine scientis, &
nomine viventis, & omnium rerum, quas
influxit entibus, & praecipue, & quae
quid est earum ex attributis perfe
ctionis. Reliquum vero, in quo vi
tuperavit iste vir hanc opinionem,
est res, cui non est inspicendum nisi
a vulgo, & vilibus hominibus: & sunt
quibus prohibuit eis audire hunc
sermonem. Et, cum dixit & quae
pulchritudo est entis simplici, non
habenti quidditatem, nec verificatio
nem, nec scientiam eius, quod sit in
mundo? nec eius, quod sequitur ex
substantia eius, & provenit ab ea?
utque ad hunc sermonem, est sermo cor
ruptus totus. Nam, si ipsi ponerent
quidditatem remotam a subiecto, tunc
profecto erit remota ab attributis,
C & non erit subiectum attributis, nisi
esset in subiecto, & esset composita
ex natura potentiae, & natura actus. Et
est habes quidditatem, quae est simpli
citer. & entia non erunt habentia qui
ditatem, nisi mediante ea. Et est ens
scientiae de entibus simpliciter: quoniam
entia sunt intellecta, & reperta ex
lecta eius de seipso, nam cum fuerit ip
sum causa quod entia reperiantur,
& sint intellecta, & sunt entia in qui
ditatibus suis, & intellecta propter
scientiam eius, ergo ipsum est cau
sa quod quidditates eorum reperiantur,

*Intellectus
primus ha
bet quidi
tatem sim
pliciter
reperit
entia vero
entia ha
bent quidi
tatem ex
causa*

& sint intellecta. Philosophi autem
negaverunt de eo quod sit scientia eius
de entibus, ut scientia hominis de eis, qui
est causatus ab eis, ergo scientia eius
de entibus est in contrarium scien
tia hominis, cum fuerit facta demon
stratio de hac specie scientiae, attamen
sine opinionem sectae Assariae non ha
bet omnino quidditatem, nec substantiam
quam esse substantiae non habens qui
ditatem, nec quod ipsa sit quidditas, non
intelligitur: licet quaedam pars Assariae
sectae opinetur quod sit quidditas ei pro
pria, qua discernitur substantia eius
ab aliis entibus. & haec quidditas apud
Sophios est quod significatur per no
men Dei magis. Cum autem dixit
iterum dicatur istis non eadem sit a plu
ralitate cum reductione eorum in hanc
vili pensionem, nam nos dicimus aut
scientia eius est alia a substantia eius,
aut est eadem. si dicitur quod sit alia, ec
ce quod est pluralitas. si vero dicitur quod
sit eadem, quare quae differentia est
inter vos, & dicerem quod scientia hominis
de seipso est ipsemet, est profecto
sermo in ultimitate mollitiae, & de
bilitatis. & qui loquitur in eo est di
gnior hominibus verecundia, & vitupe
ratio: quoniam est inconuenient ut perfe
ctum remotam ab attributis, inno
vationis, & mutationis: & diminu
tionis sit in denominatione dimina
ti, & mutabilis. nam homo, ex eo quod
est quid compositum ex subiecto, &
scientia reperta in hoc subiecto, ne
cesse est ut sit scientia eius alia a sub
stantia eius aliquo modo, ut dictum
est, cum subiectum sit causa muta
tionis scientiae, & substantiae. Et, quo
niam homo est homo, & dignior
omnibus entibus sensibilibus, pro
pter intellectum compositum substan
tiae suae, non ex seipso, necesse est ut
M iij ille,

Disputatio

Gille, qui est ex seipso intellectus, sit dignior omnibus entibus, & sit remotus ab omni diminutione, quae reperitur in intellectu hominis. Et, cum dixit, si autem dicatur substantia eius est intellectus, & scientia, nec habet substantiam, & postea scientiam existentem in ea, dicimus quod stulticia apparet in hoc sermone, nam scientia est attributum, & accidens determinans rem, cui attribuitur. Et sermo dicentis de nigredine, & albedine, & eo, quod existit ex se, & quantitate, & quadratura, & trinitate quod consistat in se, & sic in omnibus accidentibus, vsq;

Had & sic in aliis attributis, dicimus quod malignitas, & fallacia magis videtur in sermone eius, quoniam declaratum est, quod reperitur aliquod attributum, quod est dignius appellari substantia, quam substantia existens per se, & est attributum, quo haec substantia, existens per se, existit per se, nam declaratum est quod subiectum huius attributi non est aliquid existens per se, nec reperitur in actu, sed in esse ei existens per se, & esse in actu ex hoc attributo, & est in suo esse modo, quo sit recipiens accidentia, licet appareat in aliquo eius quod indigeat subiecto

In rebus, quae mutantur, quia fundamentum in accidentibus est ut existant in alio: & fundamentum in quiditatibus ut existant in se, nisi id, quod enonit hic in rebus generabilibus, & corruptibilibus de indigetia quiditarum earum subiecto, & hoc profecto attributum est distantissimum omnium a natura accidentis: & assimilari apud eum scientiam, quae est ibi accidentibus, quae sunt hic, est in vltimitate mollitiei: & est quid debilius, & leuius sermone eius, qui dicit animam esse accidens, ut

trinitatem, & quadraturam. Et hoc sufficit in destructione huius sermonis totius, & debilitatis eius. Et appellatur hic liber Destructionis simpliciter, non autem destructionis Philosophiae. O quantum est distans natura scientiae a natura accidentis, & praecipue scientia primi generis, & cum fuerit in vltimitate distantiae a natura, accidens est in maxima remotione indigentiae subiecti.

DISPUTATIO. VII.

De destructione sermonis eorum, quod primum impossibile est, ut communicet cum alio in genere, & separaretur ab eo differentia aliqua: et quod non dirigitur ad id verificatione intellectus diuiso in genus, & differentiam.

ALGAZEL.

Alga. Et determinauerunt in hoc, & edificauerunt supra id, quod cum non communicet cum alio in te generica, non separatur ab ea in te differentiali, et ergo non erit ei definitio, nam definitio sit a genere, & differentia, & quicquid non habet compositionem, non habet definitionem, & haec quidem est species compositionis. Et exillimauerunt quod sermo dicentis quod in eo, quod aequat causato primo, cum sit ens, & substantia, & causa alterius, & separatur ab eo in alio, absque dubio non est coeactio in genere, sed est coeactio in consequenti

Et

Septima

A. Est quidem differentia inter genus, & consequens in rei veritate, licet non differant in vniuersalitate, vltimum est in Logica, nam genus substantiale est vniuersale dictum cum responsione quid est, & ingreditur in quiditatem rei definitae, & notificat substantiam eius, et enim hominem animal, ingreditur in quiditatem hominis, & vita, & est genus esse vero genitum, seu creatum est quid consequens ei, a quo non separatur omnino, sed non ingreditur in quiditatem, licet fuerit consequens vniuersale, & scitur hoc in Logica scientia vera, quae non latet. Et existimauerunt quod esse non ingreditur omnino in quiditatem rerum, sed est relatum quiditati, aut copulatum, quod non separatur, ut celum, aut quid superueniens, postquam non fuerit, ut res innovata, ergo communicatio in esse non est communicatio in genere, sed communicatio eius, ex eo quod est causa alterius, sicut sunt aliae causae, est communicatio relatiue, & consecutiue. & non ingreditur etiam in quiditatem, nam principium, & esse non facit vnum quodque eorum consistere substantiam, sed consequuntur substantiam post constitutionem substantiae per partes quiditatis eius, & non est communicatio in eo, nisi communicatio in consequenti vniuersali, quod sequitur substantiam consecutionis eius, non autem in genere, quare non definimus res, nisi per constituentes eas, si vero definimus per consequentes, erit descriptio ad dissectendum, non ad formandum veritatem rei, nam non dicitur in definitione trianguli quod est is, qui habet tres angulos aequales duobus rectis, licet

hoc fuerit consequens vniuersale omnibus triangulis, sed dicitur quod est figura, quam circundant tria latera. Et sic est communicatio in eo quod sit substantia, nam esse substantiam est quod sit ens non in subiecto: ens autem non est genus, cum enim copuletur ei aliquid negatiuum, & est quod non sit in subiecto, non sit genus constitutiuum: sed, si copuletur ei consequentia eius, & dicitur ens in subiecto, non numeratur quidem genus per accidens, nam qui scit substantiam per definitionem eius, quae est quasi descriptio eius, & est quod est ens non in subiecto, non scit quod sit ens, quanto magis ut sciat quod sit in subiecto, aut non in subiecto, sed, cum dicimus in descriptione substantiae quod est ens non in subiecto, intelligimus quod sit verum quod reperitur ens non in subiecto, & non intelligimus quod sit ens in actu dispositione abstractionis: ergo non est communicatio cum eo communicatio in genere, sed communicatio per constituentes quiditatem est communicatio in genere, ducens separationem postea cum differentia. Primum vero non habet quiditatem, nisi esse necessarium, nam esse necessarium est natura verificationis eius, & quiditas eius in se est ei, & non alteri, & cum necessitas in esse non fuerit natura vera, & quiditas in se, nisi communicet cum alio, & non separatur ab eo differentia specifica, ergo non habet definitionem.

AVERROES.

Alga. Hec est summa eius quod recitauit nomine Philosophorum in hoc sermone, & in eo est veritas, & in eo est falsitas. Cum autem

Disputatio

G autem dicunt q. Primum impossibile est vt communicet cum alio in genere, & separetur ab eo differentia, si intelligunt per genus, quod dicitur vniuocum, est verum. & sic differentia, quae dicitur vniuocum, quonia omne, quod est huiusmodi, e compositum ex forma vniuersali, & particulari, & hoc est id, cui reperitur definitio. Si vero intelligunt per genus genus dictum per prius, & posterius, reperitur ei genus, & est ens exempli gratia, aut res, aut esse, aut substantia. & iam erit ei definitio ex hac specie definitionis. nam talibus definitionibus vivunt in scientiis, vt dicitur in definitione animae q. sit perfectio corporis naturalis, organici. & sicut dicit in definitione substantiae q. est ens non in subiecto. Attamen istae definitiones non sufficiunt in notificatione rei, sed faciunt ad dirigendum ex hoc ad vnuquodq. eorum, quae ingrediuntur substantialibus definitionibus, & ad imaginationem eius cum eo, quod est ei proprium. Cum vero dixit nomine Philosophorum q. nome entis significat de substantiis reru consequens vniuersale, eius est sermo falsus, nam declarauimus hoc in multis locis, & nemo eorum dixit hoc, nisi Auicenna tantum. quonia, cu est inconueniens apud eum vt sit genus dictum vniuocum, & est inconueniens quoq. apud eum vt sit nome zquiuocum, existimauit q. sit nome significans consequens vniuersale rebus. & quicquid dixerint de substantia, sequitur de consequenti, licet consequens non dicitur de eo cum responsione quid est. Vtcrius, si significaret consequens reru, aut significaret hoc consequens

vniuocum, aut zquiuocum, aut consequens alio. Si significaret vniuocum, q. ro quomodo reperitur accidens, dicitur vniuocum de rebus diuersis in substantia. & puto q. Auicenna concedit hoc, & est falsum, quoniam erit rerum diuersarum aliquid, quod est vniuocum, & vnum, no ex eo quod res illae diuersae conueniunt in vna natura. nam sequitur necessario vt sit consequens vnum naturae vnius, sicut actio vna procedit etiam a natura vna. & cum hoc fuerit falsum, ergo nome entis significat de rebus substantiis propinquas adinuicem. & aliqua in hoc perfectior est alia, quare res, quarum esse est tale, eia eis est primum, quod est causa generis. vt. g. cum dicimus calidum dicitur secundum prius de igne, & posterius de rebus calidis. & quod dicitur secundum prius de eis, & est ignis, est causa vt alia sit calida. & sic est in intellectu, & principio, & substantia, & similibus nominibus. & plura naturarum eius, quod comprehendit scientia Diuina, sunt huius generis, & nomina talia reperiuntur in substantiis, & reperiuntur in accidentibus. Quod autem dixit de descriptione substantiae nihil est, sed ens est genus substantiae, assumpti in definitione eius eo modo, quo assumuntur genera harum rerum in definitionibus earum. & iam declarauit hoc Alpharabius in libro suo de demonstratione. & id, quod est apud Philosophos, est dignus hoc. Auicenna autem errauit, quoniam, cum ipse vidit q. nome entis significat veru idiomate Arabico, & q. significat verum significat accidens, p. alidubio, sed in rei veritate significat

Septima.

A ficit verificationem intellectorum secundorum, & rationabilium, existimauit q. cum vtuntur eo translatores, significat hoc idem. & no est sic, sed intelligunt per id translatores significare id, quod significat nome substantiae, & rei. Etiam declarauit hoc Auicella in libro nominum, & notificauit q. vna causarum erroru euenientium in hoc est, quoniam nome entis est in figura deriuati, & deriuatum significat accidens. Attamen in rei veritate est in radice idiomatis deriuatum, sed quonia translatores no inueniunt in idiomate Arabico vocabulum significans id, quod diuidunt Antiqui in substantiam & accidens, & potentia & actum. l. vocabulum, quod sit prius radix, & no deriuatum, ideo putauerunt aliqui eorum per nome entis, non quod intelligatur de eo deriuatum, quod significat accidens, sed id, quod significat nome substantiae, & est nome artificiale, non autem idiomatum. Et aliqui eoru ppter dubium, quod euenit in hoc decreuit vt proferat rem, quam intelligit idioma Graecum dicere de eo, proferes per dictionem entis id, quod significat copulam praedicti cum subiecto, quoniam vidit quod hoc est propinquius significationi huius rei. & vsus est loco nominis entis nomine esse. sed ipsum etiam est diuersum ab hac dictione aliquo regimine, quod non reperitur in Arabico, quare relinquit alia secta ad nome entis, ens vero, quod est verum, est cuius intelligentia est diuersa ab intelligentia quid iatis. & propter hoc aliquis potest scire quid iatem, & non scire e. & hoc est aliud a quiditate in composito de necessi

tate. Attamen ipsum, & quiditas in simplici est idem, non autem id, q. significauerunt translatores per nome entis. nam est ipsamet quiditas. Et, cu dicimus q. entis aliquod est substantia, & aliquod accidens, debet intelligi per ens, id, q. significant translatores, & est significatio dicta p prius & posterius de substantiis rerum diuersarum. Et, cum dicimus q. substantia est ens, debet intelligi id, quod intelligitur de vero. & sic etiam, cum intelligimus de interrogatione famosa apud Antiquos. & est an ens est vnum, aut plura. & est de qua loquitur Arist. cum Parmenide, & Melisso ex Antiquis Primo Physicorum. & non debet intelligi de hoc, nisi id, quod significat substantia. si enim ens significaret accidens in subiecto, erit sermo dicentis quod ens est vnum contradicens sibi ipsi. & hoc totum est manifestum ei, qui assuerus est in libris Philosophorum. Et, cum compleuit adaptare sermonem eorum, incepit dubitare eis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Hac est intelligentia opinionis eorum & sermo eorum F tra eam est dupliciter interrogatio, & destructio. interrogatio autem est vt dicatur eis haec est narratio opinionis, quero vnde sciistis hoc esse falsum in Primo? adeo quod edificastis super illud remouionem seductionis, quoniam dixistis q. Deus non debet communicare cum alio, & separari ab eo in aliquo: & id, in quo est aliquid, quo communicat cum alio separatur ab eo, est compositum, & compositio in eo est falsa.

Disputatio

G **AVERROES.**
A It Auer. Iam dixi qd hoc sequitur propter communicationem quae reperitur ex parte generis dicti vniuocae, non autem ex parte generis dicti secundum prius & posterius. & cum ponitur cum Deo Deus in gradu Primi in deitate, tunc erit nomen Dei dictum de eis vniuocae. ergo est genus. & oportet vt diuidantur abinuicem aliqua differentia, & erit quilibet eorum compositus ex genere, & differentia. Philosophi autem non concedunt de ente antiquo aliquam communicationem in genere omnino. Si vero dicitur de eo secundum prius, & posterius, necesse est vt prius sit causa posterioris.

A **ALGAZEL.**
A It Alga. contradicens eis. Et dicimus haec species compositio nis vnde scitis qd sit falsa? & non est ratio de hoc, nisi sermo recitatus nomine eorum de ablatione attributorum, & est qd compositum ex genere, & differentia aggregatur ex partibus, & si possibile esset alicui partium, aut omnibus esse absque alia, erit ipsa necessarium in esse, alia vero non erit necessarium. & si non est **I** verum est partium praeter aggregatum, & aggregati praeter partes, erit totum causatum, indigens alio. & iam locuti sumus de eo in attributis, qd hoc non est falsum in cessatione emanationis. & demonstratio non infert nisi cessationem emanationis. Magnificationes autem, quas falso inuenerunt de necessitate attributi necessarii in esse, hoc quidem non demonstrat ratio. & si esset necessarium in esse id, quod dixerunt ipsi, & est qd non sit in eo pluralitas, tunc non indigeret in consistentia eius

alio igitur non est probatio de affirmatione necessarij in esse, sed probatio de cessatione emanationis eorum. & hoc est, cui respondemus in attributis. & est in hac specie magis manifestum. nam diuidi aliquid in genus, & differentiam non est sicut diuidi aliquid in attributum, & id, cui attribuitur. nam attributum est aliud a substantia, & substantia alia ab attributo. species vero non est alia a genere omnimode. & quotiescunque nominamus speciem, nominamus genus cum additione. & cum nominamus hominem non nominamus nisi animal cum additione rationis. Igitur sermo diceris an humanitas sufficeret absque animalitate est, sicut sermo diceris an humanitas sufficit in seipsa, cum includitur cum ea aliquid aliud. & hoc remotius est a pluralitate, quam sit attributum, & id, cui attribuitur. Et quomodo erit falsum, vt cesset emanatio causatorum ad duas causas, quarum vna est causa coeli, & alia causa elementorum, aut vna est causa intelligentiarum, & alia causa corporum omnium, & erit inter ea dua in re, vt est dia rubedinis, & coloridi in eodem subiecto, quae differunt re, absque eo qd ponatur in ratione compositio generis, & differentiarum modo, quo recipit separationem sed, si fuerit ei pluralitas, & species pluralitatis, quae non ingreditur in esse substantiae: quomodo hoc erit falsum in causis? & cum hoc declarabitur eos non posse remouere duos Deos agentes.

AVERROES.
A It Auer. Compositio autem, quae est inter genus, & differentiam, est eade copositio, quae est rei, quae

Septima.

A **G** est in potentia, & rei, quae erit in actu. qm natura, quam significat genus non reperitur in actu aliquo tempore, nisi ex natura, quae appellatur differentia, & forma. & omne id, quod est apud homines compositum ex duabus istis naturis, est generabile, & corruptibile, & habet agens. nam differentia est ex conditione esse generis, in eo qd est in potentia, & non reperitur nudum differentia. & copulatio vniuocuiusq; eorū alteri est aliquo modo eodē in esse alterius. & idē impossibile est vt sit causa conditionis esse sui ipsius, ergo est ei de necessitate causa, & est illa, quae tribuit ei esse, cum copulauerit conditione conditionato. Et apud eos etiam est vt recipiens in rei veritate sit id, qd est potentia tantum. nam, si esset actus, est per accidens: receptum vero est id, quod est actus. & si esset actus, est per accidens. nam non discernitur, & cognoscitur receptū in eo a recipiente, nisi ex eo qd vnum eorū est in potentia alterius rei, & est in actu res recepta: & oē, qd est in potentia alteri, necessario recipit illud aliud, & spoliatur a re, quae est in actu. & ideo, si reperitur hic recipiens in actu, & receptum in actu, ambo quidem existunt in se: sed recipiens est corpus necessario: nam receptio reperitur in corpore accidentia. n. non attribuitur eis receptio, nec forma, nec superficies, nec linea, nec punctus, nec vniuersaliter id, quod non diuiditur. agens autem non in corpore iam declaratum est demonstratiue: recipiens vero non corpus, nec in corpore est falsum. Sed id, de quo dubitauerunt circa intellectum, qui est in potentia, est, quoniam, cum compo-

situm ex attributo, & eo, cui attribuitur, non additur substantiae, erit generabile, & corruptibile, & erit corpus necessario. si autem esset compositum ex eo, cui attribuitur, & attributo additis substantiae, absq; eo qd sit in eo potentia in substantia, nec potentia ad attributum illud, vt dicunt Antiqui de corpore celesti, necesse est vt sit habens quantitatem, & vt sit corpus. nam, si auferetur corporeitas a substantia illa subiecta attributo, auferet ab eo qd sit recipiens sensibile: & sic auferetur comprehensio sensus illius attributi, & sicut attributum, & id, cui attribuitur ambo intellectus, & fiet idem simplex: qm intellectus, & intellectum iam apparet de eis, qd sunt idem, cum pluralitas sit eis per accidens, sc. ex parte subiecti. Demum homines ponere substantiam, & attributa addita substantiae nihil aliud est nisi ponere corpus antiquum, & accidentia posita in eo. Et ipsi non considerant qd, cum ipsi auferunt quantitatem, quae est corporeitas, auferunt qd sit in eo aliquid sensibile, non autem qd non sit ibi nec subiectum, nec predicatum. si vero ponerent subiectum, & predicatum separata a materia, & corpore, sequeretur vt sit intelligens, & intellectum. & id est vnum, simplex, & verum. Cum autem dixit qd fallacia eorum tota est: quoniam est ex appellatione eorum necessarium in esse: & cum fecerit loco huiusid, quod non habet causam, nec sequitur primo id, qd intulerunt ex attributis sequentibus necessario in esse, non est verum. qm, cum positum fuerit ens non habet causam, necesse est vt sit necessarium ex se: sicut compositum, cum fuerit necessarium ex se, nec-

Disputatio

Se, necesse est vt non sit ei causa: & cum non fuerit ei causa, multo dignius est vt non diuidatur in duo. scilicet causam, & causatum. Positio autem Loquentium qd Primum sit compositum ex attributo, & eo, cui attribuitur, determinat qd sit ei causa agens, ergo non erit causa prima, nec necessarium in esse, & est contrarium eius, quod posuerunt, qd sit ex entibus, in quibus sunt attributum, & id, cui attribuitur idem simplex. & hic non debemus reiterare quod dictum est de eo superius, & protelare sermonem in eo. Ad id autem, qd dixerunt quod Deus glo. si non est falsum dicere de eo qd sit compositum ex eo, cui attribuitur, & attributo, quod est idem, quod id, cui attribuitur, iam profecto diximus quo est falsum, & quomodo non est falsum & est, quia sunt separata a materia. Cum autem dixit qd demonstratio eorum de ablatione secundationis non prohibet quin sint hic duo Dij, quorum Vnus est causa eorum, exempli gratia, & alius causa terra: aut vnus eorum causa intellecti, & alius causa sensibilis ex corporib: & erit inter eos dicitur non determinans contrarietatem, sicut dicitur, quae est inter rubedinem, & caliditatem, quae reperiuntur in vno, & eo de subiecto. Et est sermo non verus, nam, cum tribuitur innovatio entis, & principium eius naturae vni, & substantiae vni, non diuersis naturis, necesse est vt, cum ponitur aliquid illius naturae, quale in natura, & intellectu naturae primi, vt sint communicantes in attributo, & differentes in attributo.

to. & id, quo differunt, aut erit ex specie dicitur hominum, aut specie dicitur specierum, si ex specie dicitur specierum, dicitur de eis nomen Dei equiuocum. & hoc est aliud ab eo, quod positum est, nam species cohaerent in vno genere sunt aut contraria, aut ea, quae sunt inter contraria, & hoc totum est falsum. si vero fuerit dicitur eorum in individuo, ergo ambo sunt in materia. & hoc est contra id, ad quod conueniunt. Attamen, si positum fuerit qd haec natura fuerit nobilior alia, & dicitur de eis secundum prius, & posterius, ergo natura primi erit nobilior secundo, & sic est causatum ab eo necessario, adeo qd perit, exempli gratia innovans caelum innovans causam quae innovauit elementa. & haec est positio Philosophorum. & amba positiones reducuntur ad positionem causae primae. scilicet eius, qui ponit qd Primum agit medijs multis causis, aut qui ponit qd Primum est causa omnium rerum diuersarum immediate. Verumtamen hoc non est possibile apud Philosophos, quoniam est notum per se qd mundi consistunt ex ea, & causato. & consideratio de his causis fuit apud nos ad causam primam omnium, & si non essent omnia ista principia diuersa, aliquod eorum pueniens ex aliquo, scilicet qd aliquod non esset causa alicuius, non esset in mundo aliquid vnum, & copulatum. & quod significauit illud esse falsum, est, cum dixit Deus glo. Videte nunc qd ego ego sum, & non sunt Dei mecum, ego autem facio mori, & vniuerso. id significat pcessus entitatis destructionem communicationis, nam, si esset ibi alius Deus, tunc corrumperetur totum, & esset ibi destructio, & non reparatio.

Septima.

Alga. Si autem dixerit hoc est falsum, quoniam id, quo est differentia inter duas substantias, si esset conditio in necessitate in esse, necesse est vt reperitur vnicuique necessario in esse, ergo non differunt. Si vero hoc non est conditio, nec aliud conditio: ergo omne id, quod non conditionatur, in necessario in esse eius esse sufficit absq; illo, & per se necesse est necessarium in esse per aliud. Dicimus hoc, quod dixistis de attributis, iam locuti sumus de eo. Et facit inuolutionem in hoc toto dictione necessarii in esse, & proiciamus eam, quoniam nos non concedimus qd ratio significat necessarium in esse, nisi intelligimus per id, ens non habens regens antiquum, si vero hoc intelligimus, omnitemus dictionem necessarii in esse, & declarabimus qd ens antiquum, non habens causam, est falsum eo numeratio, & differentia: & non erit de hoc probatio, & remanebit qd dictum eorum est, an hoc sit conditio, cum non habuerit eam. Et est error manifestus, nam non habens causam declarauimus qd non dicitur non habere causam, vsque quo perquiratur conditio eius, & est sicut sermo dicentis an nigredo sit conditio vt sit color color, & si erit conditio, tunc rubedo non erit color. Et dicitur in rei veritate quod non conditionatur aliquod eorum, sicut affirmatione verificationis coloritatis in intellectu. in esse vero eius erit conditio vnus eorum, non autem demonstrati, cum impossibile est vt sit genus entis, quod non habeat differentiam, & sic etiam quod conditionatur duas causas, & cessat emanatio in eis, dicit quod differunt in dif-

ferentia, & qualibet differentiarum quidem est conditio consecutionis absq; dubio, attamen non in demonstrato.

Averroes. It Aver. Summa huius est id, quod recitauit, inferens quidem rationes contra Philosophos, quoniam ipsi dicunt non euadit differentia, quae est secundatio in necessario in esse, quin sit conditio necessarii esse, aut sit differentia, quae non erit conditio necessarii esse, & si differentia, quae differunt, fuerit conditio necessarii esse in definitione vnicuiusque eorum, & non differunt in necessario, esse igitur necessarium in esse est vnum necessarium, quemadmodum si esset nigredo conditio in esse coloris, & albedo conditio in esse coloritatis, non differunt quidem in coloritate, si vero differentia, quae differunt, non ingredietur in necessarium esse, erit necessitas esse vniciuique eorum per accidens, & sunt duo, non ex eo qd vnumquodque eorum est necessarium in esse. Attamen hic sermo non est verus, nam species sunt conditio in esse generis, & vnaquaeque earum est conditio in esse generis, non autem quo ad individualitatem, & demonstratio nem talem, nam, si hoc esset, non aggregarentur in esse coloris. Ipse autem contradicit huic sermone duas contradictionibus, quarum vna est, qd hoc accidit ex eo qd existimatur qd necessarium in esse significat naturam ex naturis. Attamen non est sic apud nos, sed intelligit per necessarium in esse quid negatiuum, & est qd non habet eam, negatio autem non est eorum. Et quo sit hoc in negatione eius, qd non habet eam, adeo qd dicitur erit

Disputatio

Getit id, quo differt non habens causam, a non habente causam, conditio eius, quod non sit causa, aut non erit conditio, si erit conditio, non erit ibi numeratio, nec differentia. si vero non erit conditio, non erit numeratio in non habente causam, & tamen non habens causam est vnum. Et modus corruptionis huius sermonis est in eo, quod existimavit, quod id, quod non habet causam, est ablatio absoluta: & ablatio quidem non habet causam. & quomodo erit ei conditio, quae est causa esse eius? & haec est fallacia: quoniam negatio proveniens, quae currit cursu nominum imperfectorum, & est negatio, quae fit in discernendo entia ab invicem, habet causas, & conditiones, quae determinaverunt ei hanc negationem, sicut habet causas, & conditiones, quae determinaverunt ei haec attributa affirmativa & negativa. & affirmatio necessaria in esse est attributum non separabile a non habente causam. & non est differentia, siue dicatur necessarium in esse, siue non habes causam, & error est loquentis hoc sermone, non autem aduersarij eius. Contradictio vero secunda est quod, cum dicunt aut erit differentia, qua differt necessarium in esse, conditio, aut non erit conditio, si est conditio, non differt vnum eorum ab alio, ex eo quod est necessarium in esse, ergo necessarium in esse est vnum. si vero non erit conditio, ergo sermo dicentis necessarium in esse non habet differentiam, qua differt, est sicut sermo dicentis color si reperitur de eo plusquam vnum, aut erit id, quo differt color a colore conditio in esse coloris, aut non erit, si est conditio in esse coloris, non differt vnum eorum ab alio,

in eo quod est color, & erit color vna natura. si vero nullus eorum fuerit conditio in esse coloreitatis, color non habet differentiam, qua differt ab alio & hoc est falsum. Deinde dixit pro Philosophis huius quaedam responsionem.

ALGAEZEL.

Alga. Si autem dixerit, hoc possibile est colori, quoniam habet esse relatum quidditati, additum quidditati. & hoc impossibile est necessario in esse. nam non habet nisi necessitatem esse, & non habet quidditatem, cui referatur ipsum esse. & nos bene scimus quod differentia nigredinis, & differentia albedinis non conditionatur in coloreitate, Teo quod est coloreitas: conditionatur vero esse earum, in eo quod sunt provenientes a causa. sic etiam non debet conditionari esse in necessario. nam esse necessarium primo est sicut coloreitas coloris, non autem sicut esse relatum coloreitati. Dicimus quod non concedimus hoc: sed habet verificationem eius, cui attribuitur esse, ut declarabimus in disputatione subsequenti.

Cum vero dicunt quod est ens absque quidditate, est ens ab intelligibili, & erit summa sermonis, quod ipsi edificauerunt ablationem secundationis supra ablationem compositionis generi, & differentiae: deinde edificauerunt hoc supra ablationem quidditatis post ipsum esse. & quod est fundamentum fundamentorum, destruitur & non totum. & est edificium debilis stabilitatis prope edificium araneae.

AYERROES.

Alga. Responso eius per Philosophos edificavit ea hinc super

Septima.

97

Aper sermonem, quod esse est accidens, scilicet quidditas, & contradicit eis ipse, ex eo quod esse in omnibus est aliud a quidditate, & existimavit quod sermo eorum edificauerunt eum super hoc. At tamen differentia, quae adduxit in hoc, non sequitur ex ea responsio ei, quod intulerunt ex rebus coloreitatis, & differentis, quae sunt in ea, quod modocumque id posuerint. nam nemo dubitat quod differentiae generis sunt causa generis, siue ponatur generi esse aliud a quidditate, aut quidditas eius ipsum esse. nam, si essent differentiae ipsi esse, & esset esse coloris aliud a quidditate coloris, sequeretur non sint differentiae, quibus diuiditur color differentiae quidditatis coloris, sed differentiae alicuius accidentis accidentium eius. & haec est positio falsa. Quare veritas est quod, cum nos diuidimus colore in differentias suas, & dicimus quod esse coloris, in eo quod est color, erit in actu, aut quia est albus aut niger, aut alius color, non diuidimus quidem accidens in colorem, sed diuidimus substantiam coloris. igitur sermo, quod esse est accidens, est in conueniens in hoc, & quod est illio, ac responsio eius questioni sermo cadens. Cum autem dixit quod ipsi edificauerunt ablationem secundationis super ablationem compositionis ex genere, & differentia, deinde edificauerunt hoc super ablationem quidditatis post esse. & cum destruiamus vltimum, quod est fundamentum fundamentorum, destruitur & totum, est sermo non verus. nam edificium eorum est ablatio secundationis numero in duabus rebus simplicibus, de quibus dicitur vni voce, & est notum per se quod, cum ponimus secundationem, & commu-

nicationem in duobus simplicibus, quod simplex sit compositum. Et conclusio sermonis est quod natura appellata necessarium in esse, quod non habet causam, & ipsum non habes causam est causa alterius, aut erit vnum numero, aut plus. Deinde, si fuerit plus, aut erunt plures forma vnum genere dicto vni voce, aut vnum. proportionem, aut vnum nomine tantum. Si erunt diuersa numero, ut Socrates, & Plato, & vnum specie, tunc erunt animalia necessario. & hoc est falsum. Si vero erunt diuersa in forma, & vnum in genere, dicto de eis vni voce, tunc erunt composita necessario. sed, si erunt vnum in genere, dicto secundum proportionem ad aliquod nihil prohibet quin sit hoc, & aliquod erit causa alicui, & deueniunt ad primum. & haec est dispositio formarum abstractarum materis apud Philosophos. at tamen, si communicant nomine, nihil prohibet quin reperiat ex eis plusquam vnum. quoniam haec est dispositio causarum primarum quatuor, scilicet agens primum, & forma vltima, & materia vltima. & propterea non provenit ex hoc modo speculationis quid completum, & non finit ad primum principium, ut putavit Auicenna, nec quod sit vnum sine dubio.

ALGAEZEL.

Alga. Secunda autem via consecutionis est ut nos dicimus quod non erit esse, & substantia, & principalitas generis. quia nos respondemus per quid est. Primum vero apud vos est intellectus abstractus, quemadmodum alij intellectus, qui sunt principia ipsius esse, quae appellantur Angeli apud eos, & quae sunt causata Primi sunt intellectus abstracti a materis. Haec quidem Extraord. Aucr. N. verifi-

Disputatio

verificatio includit primum, & eius causatum. Primum, quoniam ens primum est simplex, etiam nullam habens compositionem in substantia sua, nisi ex parte consequentium & sunt communicantes in eo, quod vnumquodq; eorum est intellectus abstractus a materia, & hoc est verificatio generica. igitur intellectio abstracta in substantia non est ex consequentibus, sed est quiditas. & hæc quiditas est communis inter primum, & alios intellectus. & si non erit differentia in alio, tunc intelligitur secundationem absq; differentia. si vero differt, id quidem, quo est differentia, est aliud ab eo, quo est communicatio, & intellectio communis eis est communis in rei veritate. nã primum intelligit seipsam, & intelligit aliud apud tenentem hoc, ex eo qd' e se se intellexit abstractus a materia. & sic definitio causati primi est intellectus primus, quem fecit Deus glo. immediate est communis in hoc. & rō huius est qm intellectus, qui sunt causata, habent species diversas, sed communicant in intellectu, & differunt aliis differentiis. & sic primum communicat cum omnibus in intellectu. igitur apparet contradictio opinionis: & id, quod iducit ad intellectum, nō constituit substantiam. & ambo sunt falsa apud eos.

AVERROES.

It Aver. Si Intellexit id, quod diximus antea de eo, qd' sunt hic aliqua, que includuntur vno nomine, non inclusione rerum vniuersali, nec inclusione rerum æquiuocarum, sed inclusione rerum relatarum ad aliud, que dicuntur secundum prius, & posterius, & qd' proprietates harum rerum vt deueniāt ad pri-

imum in illo genere, quod est causa prima omnibus, quibus imponitur hoc nomen, vt est nomen calidi, quod dicitur de igne, & aliis rebus calidis, & sicut est nomen entis, quod dicitur de substantia, & aliis accidentibus, & sicut nomen motus, quod dicitur de motu locali, & aliis motibus, non deficiet seire inane, quod ingreditur in hoc sermone. nam nomen intellectus dicitur de intellectibus separatis apud Philosophos secundum prius, & posterius, quorum est intellectus primus, qui est causa aliorum, & sic est in substantia. Et ratio, quæ demonstrat qd' non habet vnam naturam communem, est quoniam aliquis eorum est causa alterius. & id, qd' est causa rei, est prius causato, & impossibile est vt sit natura cause, & causati vna genere, nisi in causis individualibus. & hæc quidem species communicationis est contradictio communicationi generice vere. quoniam communia genere, nō est in eis primum, quod est causa aliorum, sed omnia sunt in eodem gradu, & non reperitur in eis aliquid simplex, sed communia in re, qua dicuntur secundum prius, & posterius necesse est vt sit in eis primum, & simplex. & hoc primum impossibile est vt imaginetur ei secundatio. nam quouenit vnq; ponatur ei secundum, necesse est vt sit in gradu eius, quo ad esse, & naturam, & erit ibi natura communis eis, qua communicat communicatione generice veri, & necesse est vt differant differentiis additis generi: ergo erit vnumquodq; eorum compositum ex genere, & differentia. & omne, quod est huiusmodi, est innovatum. Demum id, quod est in vltimitate

perfectio-

Octava.

A perfectionis in esse, necesse est vt sit vnum. nam, nisi esset vnum, impossibile est vt sit ei vltimitas esse. id. n. quod est in vltimitate, non communicat ei aliud. nam, sicut linea vna non habet ex vno latere duos fines, sic res, que succedunt in esse, diuersæ, quidem in additione, & diminutione, non habet duos fines ex vno latere. Auicenna autem nesciuit in esse hanc naturam mediam inter naturam, quam significat nomen vniuersum, & naturas, que non communicant nisi nominibus tantum, aut accidenti remoto. & euenit ei hæc dubitatio.

DISPUTATIO VIII.

De destructione dicti eorum, quod esse primi sit simplex, scilicet esse absolutum, & non est quiditas, nec verificatio, ad quas refertur esse, sed esse cōueniens ei est sicut quiditas alteri.

ALGAZEL.

IT Alga. Sermo autem de hoc est duobus modis. quorum Primus est in retrogatio de probatione & dicitur quomodo sciuitis hoc, an necessitate intellectus, aut speculatione eius: & non est ex necessitate: ergo impossibile est, absque eo qd' recitemus vram speculationis. Si autem dixerit, quoniam si esset ei quiditas, esse quidem ipsam esset relatum ei, aut consequens eam, & pro-

ueniens post eam: & cum consequens sit causatum, ergo necessarium in esse erit causatum: & contradicit sibi ipsi. Dicimus qd' hoc reuersio erroris est, cum proferimus dictionem esse necessariam. Nos vero dicimus esse necessarium, & quiditatem. & illa verificatio reperitur. i. non deperditur, & auferitur. & esse eius refertur ad eam. Si vero dilexerint appellare eam consequens, & proueniens, non est cura de nominibus, postquam scit qd' non est agens esse eius aliud, sed non defecit hoc esse antiquum esse absq; causa agenti. Et, si intelligunt per consequens, & causatum, quod habet causam agentem, non est sic. Si vero intelligunt aliud, profecto conceditur, & non est in eo falsitas, cum probatio non inferat nisi cessationem emanationis a causis, & tamen cessatio eius in verificatione reperitur, & quiditas consequens est possibilis, & non oportet ponere negationem quiditatis. Si vero dixerit quiditas erit causa ipsius esse, quod sequitur ei, ergo esse erit causatum, aut actum, Dicimus qd' quiditas in rebus calidis non erit causa esse, quanto magis in antiquo, si intelligunt per causam agens eius. Si vero intelligunt per eam aliud, & est qd' non sufficit absq; eo, tunc erit hoc, & nō ē in eo falsitas, sed falsitas est in emanatione causarum. & cū cessauerit, tunc remouetur falsitas, & aliud ab hoc, non scitur falsitas eius. & impossibile est quin adducatur demonstratio de falsitate eius. & omnes quidem opiniones eorum sunt indultæ, qd' edificant supra definitionem dictionis necessarii in esse, in eo qd' habet consequentia. & concedendo qd' rō inferat necessarium in esse eo modo, N ij quo

Quo attribuerunt ei, & tamen non est sic, sicut diximus. Demum hæc probatio eorū reducitur ad probationem ablationis attributorū, & ablationis divisionis genericæ, & dialis, nisi quod est quid magis profundū, & occultum, & debilius: quoniam hæc pluralitas non reducitur nisi in abstractum dictionis, sin autem tunc intellectus dilatatur ad considerandum esse unā quiditate, ipsi vero dicunt omnem quiditatem repertā esse pluralitatem, cum in ea sit quiditas, & esse. & hæc est vltimitas obscuritatis, nā ens unū est in intelligibile semper, & non est ens, quod non habet verificationem, & esse verificationis aut aufert unitatem.

AVERROES.

Al Aver. Non transtulit Algor opinionem Avicennæ debite prout est, ut fecit in libro intentionum. nam vit, quoniam credidit quod esse rei significat attributum, additum subiecti eius, impossibile quidem est apud eum ut subiecti eius sit agens esse eius in rebus possibilibus. nam, si hoc esset, erit rex eā esse sui, & non erit ei agens. & sequitur apud eum ex hoc, quod omne, cuius esse est additum subiecti sui, habet causam agentem. & quia Primum apud eum non habet agens, conclusit ex hoc ut sit esse eius subiecti sui ipsius. & ideo id, quo contradixit Algor, cum assimilavit ipsum esse consequens ex consequentibus subiecti, non est verum, quoniam subiecti rei est causa, ex qua, aliquid consequitur, & non potest esse res causa sui esse. nam esse rei est prius quiditate eius: & cum ponit quiditatem esse eius, non est ablatio quiditatis, ut dixit, sed unio quiditatis, & esse. Et, cum ponimus quod esse est passio ex passionibus entis, & id, quod præbet esse rerum in rebus possibilibus

est agens, necesse est ut sit id, quod non habet agens, aut non habeat esse: & hoc est falsum, aut esse eius erit quiditas eius. At tamen hoc totum adificium eius est supra falsitatem, & est quod esse rei est aliquid consequens ex consequentibus eius: nam esse, quod præcedit in scientia nostra scilicet nam de quiditate rei, est id, quod significat verum, quare idem est, ac si diceremus an aliquid sit, sed in eo, quod habet causam, determinat esse eius. & vis eius est vis dicitur nostri, an aliquid habeat causam, aut non habeat causam. sic dicit Aristoteles in principio Secundi Posteriorum, sed, cum non habuerit causam, erit vis eius an aliquid habeat consequens ex consequentibus, quod determinat esse eius. cum vero intelligitur de ente id quod intelligitur de re, & subiecti, erit quidem cursu generis, dicitur prius, & posterius. & quicquid fuerit non differt in hoc habens causam, & non habens causam, & non significat rem additam de esse. & est id, quod intelligimus per verum, sed, si significaverit quid additum substantiæ, ex eo quidem quod est quid intellectuale, non habet esse extra animam, nisi in potentia, prout est uniuersale. Hic profecto est modus, quo considerauerunt Antiqui de Primo principio, & id constituerunt ens purum, Sapientes vero Maurorū posteriorum putant, ex eo quod considerauerunt de natura entis, in eo quod est ens, quod consecutum est apud eos ad ens purum huiusmodi. At tamen via, qua possibile est procedere apud me, adeo quod appropinquetur nature demonstrationis, est quoniam entia possibilis in esse ex se, exitus eorū a potentia ad actum erit necessario ex extrahente, quod est

A est in actu, agente mouente ea, & extrahente ea a potentia ad actum. & si extrahens esset etiam de natura possibilis, necesse est ut sit etiam ei extrahens. & si hoc etiam esset de natura possibilis ex se, necesse esset ut sit hic extrahens necessarium ex se, non possibile. & hoc quidem ad conseruandum ea, quæ sunt hic. & permanebit semper natura eorum possibilium, procedentium quidem in infinitum. nam, cum ipsæ fuerint infinite, ut apparet ex natura earum, & unaquæque earum sit possibilis, necesse est ut causans in ens hoc, tribuens eis continuitatem, sit quid necessarium ex se, cum appareat de eis necessitas processus in infinitum. scilicet rerum possibilium ex se. quoniam, si reperiretur tempus, quo non moueret aliquid omnino, non esset via ad innovationem motus: sed necesse est ut continuetur esse innovatum esse æterno, absque eo quod eueniat Primo mutatio mediante motu, qui est aliquo modo antiquus. & aliquo modo innovatus. & motus hoc motu est id, de quo dicit Avicenna quod sit necessarium in esse ex alio. & hoc quidem necessarium in esse ex alio, impossibile est quin sit corpus mobile continens. nā hoc modo possibile est ut sit innovatum ex se, & corruptibile ab æterno: & hoc appropinquatione rei aliqui, & remotione ab ea aliqui, ut videtur quod hoc euenit in vniuersis generibus corruptibilibus cum corporibus celestibus. Et, quoniam hoc mouens est necessarium ex se, posse vero ex motu innovare, necesse est ut deueniat ad necessarium in esse absolute, quod non habet possibilitatem omnino, non essentialiter, nec in loco, nec in aliis motibus, & quod sit huiusmodi simplex necessario. nam, si esset com-

positum, esset posse, non a se necesse. & illatio probationis de necessario in esse hoc modo probationis sufficit apud me hac via, & est veritas. Id vero, quod intelligit Avicenna in hac via, dicens quod necessarium in esse necesse est ut finiatur aut in necessarium in esse ex alio, aut in necessarium in esse ex se. & si ad necessarium in esse ex alio, necesse est ut necessarium in esse ex alio consequatur ex necessario in esse ex se. nam ipse existimauit quod necessarium in esse ex alio est possibile in esse ex se: possibile. n. indiget necessario. hæc quidem additio apud me est superflua, & error. quoniam necessarium, quocumque positum fuerit, in eo quidem non est possibilitas omnino, & non reperitur aliquid habens unam naturam, ut dicatur de hac natura quod sit possibilis aliquo modo, & necessaria aliquo modo. quoniam declarauerunt homines quod necessarium nihil est posse omnino, posse. n. contradicit necessario. id vero, quod potest esse, est ut aliquid sit necessarium ex parte vnus nature, & posse ex parte alterius nature, ut existimat de corporibus celestibus, aut eo, quod est supra ea, scilicet quod est necessarium essentialiter, posse tamen quo ad motum ad vbi. Induxit tamen eum ad hanc divisionem: quoniam ipse credidit quod celi sunt essentialiter necessarii ex alio, potest tamen ex se. & iam diximus in multis locis quod hoc non verificatur, & de monstratio, quam constituit Avicenna de necessario in esse, cum non distinguatur hac distinctione, & consideretur hæc consideratione, est de natura sermonum communium topicorum: est vero distinguitur, est de natura sermonum demonstrationum. Et debes scire quod innova-

In necessario quocumque ponitur, non est possibilitas omnino.

Disputatio

tio, quam lex declaravit de hoc mudo, est eiusdem speciei cum innouatione, que apparet hic: & est illa, que est in formis entium, quas appellat secta Assaria attributa animalia, & eas appellant Philosophi formas. & hæc quidem innouatio est ex alia re & in tempore. Quomodo autem sit dispositio naturæ entis possibilis cum ente necessario, tacuit de hoc lex propter remotionem eius ab intelligentia vulgi: & etiam, quia nõ est necessaria scientia eius, quo ad vulgi felicitatem. Quod vero existimat secta Assaria q natura possibili...

His sit innouata, et creata à nihilo, est id, in quo certant cum eis Philosophi, tam qui dicunt innouatione mundi, quam qui nõ dicunt eam. & quod dixerunt, cum inspexeris id, in rei veritate non est ex lege Maurorum & non constituitur de eo demonstratio. quod vero est ex lege, est iustus vt remoueat a speculationibus, quas lex tacuit. & ideo dicitur i Talmud De eo, quod concessum est tibi, inquire, & non debes incumbere rebus occultis. & scias q vulg denenire ad questum huiusmodi est ex inuolutionibus, & erroribus.

ALGAZEL.

It Alga. Secunda autem via est, vt dicamus esse absq; quiditate, nec verificatione non est intelligibile. & quemadmodum non intelligitur priuatio absoluta, nisi in relatione ad esse, cuius priuationem considerat, sic non intelligitur esse absolutum, nisi relatione ad verificationem demonstratam tale: quanto magis, cum demonstratur vna substantia. & quomodo potest demonstrari vnum separatum ab

alio in re. Et non est ei verificatio, nam remotio quiditatis est remotio verificationis. & cum auferatur verificatio entis non intelligit ens, & quasi ipsi dixerint esse, & non esse & contradicit sibi ipsi. & id apparet, quoniam, si hoc esset intelligibile, tunc esset possibile vt in causatis sit ens, cui non est verificatio, quod nõ municaret Primo, cui non est verificatio, nec quiditas, & distingueretur ab eo, in eo q; habet causam: Primum vero non habet causam. Et quare hoc non imaginatur causatis & an sit ei causa? sed hoc non est intelligibile ex se. & id, quod non est intelligibile ex se, nisi auferatur causa eius, non erit intelligibile, & id quod est intelligibile, cum non consideratur causa eius, non erit ab eo, q; sit intelligibile. & peruenire ad finem huius termini, est obscuritas eis, postquam existimauerunt quod ipsi declarant per viam demonstrationis id, quod dixerunt, & peruenit sermo eorum ad ablationem absolutam. nam ablatio quiditatis est ablatio verificationis, & non remanet cum ablatione verificationis nisi dictio ipsius esse, & nõ habet nomen omnino, cum non referatur ad quiditatem. Si vero dixerit verificatio eius est quod sit necessarium, & est quiditas ipsa, Dicimus nihil aliud est necessarium, nisi ablatio causæ, & est negatio, qua non constituitur verificatio substantiæ: & ablatio causæ à verificatione est quid copulatum verificationi: igitur verificatio intelligitur ita quod attribuitur ei, quod non habet causam, & non consideratur priuatio eius. nam nihil est necessitas, nisi hoc ita quod, si necessitas est

Octaua.

est quid additum esse, tunc est pluralitas. si vero non est quid additum quomodo erit ipsa quiditas? esse. non est quiditas. sic igitur erit id, quod non est additum ei.

AVERROES.

It Auer. Hoc capitulum totum est sophisticum. nam homines non ponunt primo eẽ absq; quiditate, nec quiditatem absque esse, sed crediderunt quod esse in composito est attributum, additum substantiæ eius, & quod adeptum est hoc attributum ab agente, & crediderunt in eo, quod est simplex, non habens agens, quod hoc attributum ei non est additum quiditati, & q; ipsum non habet quiditatem diuersam ab esse, non autem quod nõ habet quiditatem omnino, vt fundauit ipse in hoc sermonem suum, contradicendo eis. Et quoniam posuit quod ipsi auferunt quiditatem, & est falsum, incepit vituperare eos, & dixit, nam, si hoc esset intelligibile, possibile esset vt in causatis sit ens, non habens verificatione, quod municaret Primo, cui non est verificatio. nam homines non ponunt ens non habens quiditatem absolute, sed posuerunt non habens quiditatem in modo quiditatum aliorum entium. Et hic quidem locus est ex locis sophisticis, nam nomen quiditatis est æquiuocum. Et hæc quidem positio, & omne compositum secundum eam est sermo sophisticus. nam id, quod non est, non attribuitur ei, quod negetur aliquid ab eo, aut quod affirmetur. Iste igitur vir in huiusmodi locis in hoc libro non euadit

à prauitate, & ignorantia. & magis propinquum est prauum, quã ignorantia: nisi dixerimus quod necessitas induxit eum ad hoc. Cum autem dixit quod necessarium in esse est, quod non habeat causam agentem, non est verum. sed, cum dicimus de eo quod sit necessarium in esse, est attributum affirmatiuũ, quod sequitur ex natura non habentis causam omnino, non agentem ab extra, nec partem eius. Cum autem dixit quod necessitas, si addita fuerit ipsi esse, tunc est pluralitas, si vero non est addita, quomodo erit ipsa quiditas? esse enim non est quiditas & sic id, quod non additur ei. Dicendum quod necessitas in esse non est attributum additum apud eos substantiæ, sed est sicut dicimus de eo, quod est necessarium, & æternum. & sic, cum intellexerimus de necessitate in esse attributum intellectuale, non erit quid additum substantiæ. si vero intellexerimus de ea accidens, sicut dicit Auicenna de ente composito, difficile quidem est vt dicatur quomodo erit eẽ simplex ipsamet quiditas, nisi dicatur, sicut sit scientia in simplici ipsummet sciens. Cum vero intelligitur de esse id, quod intelligitur de vero, hæc dubia nihil sunt. & sic, si intelligitur de esse id, quod intelligitur de substantia. & secundum hoc verificabitur sermo quod esse in simplici est ipsamet quiditas.

Disputatio

DISPUTATIO IX.

De diminutione eorum circa constitutionem probationis, quod primum non sit corpus.

ALGAZZI.

IT Alga. & dicimus qd hoc dirigitur ad eum, qui tenet qd corpus est innovatum, ex eo qd non euadit ab

Innovatio bus, & omne innovatum indiget innovante. Vos autem, cum intelligitis per corpus antiquum id, quod non habet principium entitatis, cum hoc, qd ipsum non euadit ab innovationibus, quid prohibet quin sit primum corpus, aut Sol, aut orbis exterior, aut alius? Si autem dixerit, qm corpus non erit nisi compositum diuisibile in partes quantitativas, & ad materia, & forma diuisione essentiali, & ad attributa, quibus appropriatur absq; dubio, ita qd diuersificatur ab aliis corporibus. sin aut, essent corpora equalia, in eo qd sunt corpora. necessarium vero in eis est vnu, no recipiens quide diuisionem aliquo horu modoru osum: Dicimus qd ia destruximus hoc vobis, & declarauimus qd vos no habetis probationem in hoc, nisi qd aggregatum, cum indiget aliqua pars eius alia, e causatum. Et iam locuti sumus de eo, & declarauimus qd, cum non sit absurdum considerate ens absq; inuentore, sic non est absurdum considerate compositum absq; compositore, & considerate entia absq; inuentore. na ablatio numerationis, &

secundationis, fundastis eam super ablatione quid dicitur diuersa ab esse, & quod est fundamentum vltimū, iam id ruinauimus, & declarauimus industriam vestram in eo. Si vero dixerit, corpus, si non habuerit animam, non erit ei agens: & si habuerit animam, tunc anima eius est ea eius igitur non erit primum: Dicimus anima nostra non est ea ee corporis nostri, nec ala orbis tantum est ea esse corporis eius apud vos, sed ip si inueniat causam aliam: & cum possibile sit esse eorum antiquum, possibile est vt non sit eis causa. Si autem dixerit quomodo euenit congregatio animar, & corporis, dicimus qd hoc est sicut sermo dicentis, quo euenit esse Primi. & dicitur qd hęc est interrogatio de innovato. id vero, quod nunquam defecit esse, non dicitur de eo quo euenit. & sic corpus & anima eius, cum non defecerit ee vnum quodque eorum, non est absurdum quin sit agens.

AVERROES.

It Aver. Qui autem non habet probationem, qd primum non sit corpus, nisi ex eo qd verificatum est ei, qd omne corpus est innovatum. O quam debilis est probatio eius, & quam est remota a natura probantis ea, ex eo qd precessit qd probationes eorum, super quibus edificauerunt qd omne corpus est innovatum, sunt probationes diuersę. & quanto magis est dignius, qua concessio compositi antiqui, vt recitavi tibi de secta Assaria, que concedit esse corpus antiquum, quoniam ali quod erit accidens antiquum, quod est compositio exempli gratia. & non verificatur demonstratio eorum, quod oē corpus sit innovatum.

nam

Nona.

nam edificauerunt hoc super innovationem accidentium. Philosophi autem Antiqui no admittunt ee corpus antiquum ex se, sed ex alio. quare impossibile est apud eos, quin sit ens antiquū ex se, quo est corpus antiquius antiquū. sed, si trāstulerim hic sermones eorum, essent topici, & declarabuntur in loco proprio. Cum autē dixit in dubitatione, contra hoc dicimus, qd nos destruxim hoc contra vos, & declarauimus qd no est vobis probatio de hoc, nisi qd aggregatum, cum indiget aliqua pars eius alia, est causatum. i. qd iam dixit superius qd no hnt probationem, qd necessarium in esse ex se, est qd non habet causam agentem. Et quanto vnde prohibuerunt esse corpus non habens causam agentem & magis inconueniens est, cum ponitur corpus simplex, non diuisibile, nec in quantitate, nec in qualitate, deum compositum antiquum absque compositore, & est contradictio vera, a qua no potest se saluare, nisi sermonibus topicis, & totum, quod est Alga. in hoc libro contra Philosophos, & Auicem, sunt sermones topicis, ex æquiuocatione nominum, quibus vruntur: quare non est protelatum in hoc. Cum autem dixit, respondens pro secta Assaria, antiquū ex se non indiget causa, qua erit antiquum: & cum ponimus antiquum ex se, & ponimus qd substantia sit causa attributorum, tunc substantia no erit antiqua ex alio. Dixi qd sequitur ei vt antiquum sit compositum ex ea, & causato, & qd attributa sint antiqua ex parte cause, & est substantia. & est causatum non est conditio in esse sui, ergo antiquū est ea. & dicimus

q substantia existens ex se est Deus D glo. & attributa sunt causata. & sequitur eis vt ponat causam antiquā ex se, & res antiquas ex alio: & hoc aggregatum est Deus & hoc idē est, qd ipsi negauerunt contra dicentem qd Deus est antiquus ex se, & mundus est antiquus ex alio, s. a Deo. ipsi vero dnt qd antiquum est vnum. ergo hoc totum est in vltimitate contradictionis. Cum autē dixit, si ponimus ens absq; inuentore, est sicut si ponimus compositum absq; compositore: & ponere vnum ens hmoi, aut plura, non est falsum in consideratione intellectum, est totū sermo inuolutus. Nam compositio non determinat compositentē, qui sit ee compositus, adeo qd deueniat ad compositū ex se: sicut ea, cū fuerit causata, deuenit ad eam no causatā, nec ee, cū inducit demeratio ad ens absq; inuentore, pot declarari demonstratiue ex hoc qd sit vnum. Cū autē dixit qd, cū auferat qd dicit auferatur compositū, & qd hoc facit affirmare compositentem in primo, no est verū. qm Philosophi no auferunt quiditatem a primo, sed auferunt qd sit tibi quiditas mō quiditatis causator. & hoc totum est sermo topicus fallax. Etiam recitauimus in sermonibus meis sermones rhetoricos, qui dnt in hoc libro, fm radices Philosophorum, in declaratione qd primum no sit corpus: & sunt & qd post inducit ad ens necessarium: & qd non emanat posse a necessario, nisi mediāte ente, qd est aliquo mō necessarium. & aliquo mō posse. & est corpus celeste, & motus eius circularis. Et est sufficientius id, qd de secundum radices eoru, qd ee corp⁹ potentia eius est finita: & hoc corpus adeptum est potentia in finita in motu ab ente, qd no est corp⁹.

ALGA-

Disputatio

ALGAZFI.

Alga. respondens dubitationi, qua intulit qd non erit agēs apud Philosophos, nisi orbis, qui est compositus ex anima, & corpore. Si autem dicitur, quoniam corpus, in eo qd est corpus, nō creat aliud, & anima copulata corpori non agit, nisi mediante corpore, & non erit corpus mediū animæ in creatione corporum, nec in productione animarum, & rerum, quæ non habent relationem ad corpora. Dicimus quare non erit possibile vt sit in animabus anima, quæ appropriatur aliqua proprietate, qua conueniat vt reperiuntur corpora, & alia præter corpora ex ea. & falsitas huius non habetur necessario. & non est demonstratio, quæ probat eam, nisi qd ipse nō videt hoc in istis corporibus nobis apparentibus. & non videre non significat falsitatem. Igitur dedicauerunt enti primo id, quod nō dedicatur alicui enti omnino. & non testificatur de eo alia. & nō videt hoc in alio nō significat falsitatem eius. & sic est de alia corporis, & corpore exteriori, aut eo, quod consideratur.

AVERROES.

Alga. Dicere autem qd corpora non creant corpora, cū intelligitur de creatione generatio erit veritas contrarium eius, nā non generatur corpus in eo, quod videmus, nisi ex corpore, nec corpus habens animam, nisi ex corpore habenti animam. quoniam nō generatur corpus simpliciter, nam, si generaretur corpus simpliciter, erit generatio ex priuatione, non autem post priuationem, sed generatur corpora demonstrata ex corporibus demonstratis, & cū corporibus demō-

stratis. & hoc quidem, cū permutatut corpus ex nomine ad nomen, & ex definitione ad definitionem, permutatut enim corpus aquæ, exempli gratia, ad corpus ignis, cū permutatut ex corpore aquæ ad attributum. in cuius permutatione permutatut quidē nomen aquæ, & definitio eius ad nomen ignis, & definitionem eius. & hoc erit necessario ex corpore agentis comunicante cū generato, aut specie, aut genere dicto viuente, aut fm prius, & posterius. Attamen an permutatut indiuiduum corporeitatis appropriatū aquæ ad indiuiduū corporeitatis appropriatum indiuiduo, est in eo consideratio. Cū autem dixit nec erit corpus medium animæ in creatione corporum, nec in creatione animarum, est sermo fundatus ex opinionibus Philosophorum fm opinionem tenentis qd tribuens formas corporum, quæ nō sunt animata. & alia est substantia separata, aut intellectus, aut anima separata, & qd impossibile est vt tribuat hoc corpus animatū, nec non animatum. nam, cū ponitur hoc, & ponitur qd cœlisunt corpus habēs aliam, impossibile est eis vt tribuāt formas ex istis formis generabilibus, & corruptibilibus, nec animam, nec aliud. nam anima existens in corpore agit mediante corpore: & id, quod agit mediante corpore, non reperitur de eo nec forma, nec anima, cū non sit de natura corporis vt agat formam substantialem, nec animā, nec aliud. & est similis sermoni Platonis de formis abstractis à mā, de quibus dicitur. & hæc est opinio Auicennæ & aliorum ex Philosophis Mauritiorum. Et ratio eorum etiam est, qm corpus agit in corpore caliditatem,

aut

Nona.

102

Aut frigiditatem, aut humiditatem, aut siccitatem: & hæc sunt operationes corporum celestium apud eos tm. id vero, qd agit soles & ceterales, & scipue aīales, ē ens separātū, & est id, quod appellant tribuens formas. Aliqui tamē Philosophorum tenēt contrarium huius, & est qd id, quod agit formas in corporibus, sunt corpora habentia formas similes eis, aut specie, aut genere. specie autem sicut corpora viuētia, qm agunt corpora viuētia, vt videmus in animali, qd vnum generat alterū: genere vero in his, quæ non generātur ex matre, & semina. corpora autem celestia apud eos sunt, quæ tribuunt eis vitam, qm sunt viuētia. & isti habēt rationes præter famosas, quarū narratio hic non est locus. Et ideo dubitauit Alga. contra eos in hoc, & dixit qd quare impossibile est animabus quin sit eis anima, qd appropriatur aliqua proprietate, qua conuenit vt sint ex ea corpora, & alia à corporibus: id est et quare impossibile est quin sint animabus existentibus in corporibus animæ, quæ appropriantur generationi aliarum formarum habentium aliam, & non habentiū aliam. O qd est extranea concessio. Alga. qd non sit testificatio de generatione corporis ex corpore, & non est profecto testificatio præter hoc. Tu autem debes scire qd, cum extrahuntur sermones Philosophorū ab attributis demonstratiuis, sunt sermones copici absq; dubio, si fuerint famosi: aut inconuenientes, & extranei, si nō fuerint famosi. Et causa in hoc est, qm sermones demonstratiui discernuntur à sermonibus nō demonstratiuis, cū considerantur in genere artis, in qua est speculatio. & il-

le ex eis, qui ingreditur in definitionem generis, aut genus ingreditur in definitionem eius; est sermo demonstratiuus. & ille, in quo hoc nō videtur, est sermo non demonstratiuus. & hoc impossibile est, nisi postq̄ definitis naturā huius generis, de quo consideratur, & abstractatur modus, propter quem reperiuntur prædicta essentialia huic ḡni, à modo, propter quem non reperiuntur ei. & debet considerari hic modus, vt quilibet sermo sermonum positurum in illa arte, cū fuerint continue apud oculos eius. & cū habitum fuerit in anima qd sermo est essentialis huic generi, aut consequens ex consequētibz substantiæ eius, verificatur sermo. cū vero non considerantis, aut consideratur consideratione debili, tunc sermo est imaginatio, non autem veritas. Quare erit differentia inter demonstrationem, & existimationem prædominantem intellectu subtilior consideratione capilli ad visum: & occultior sine existenti inter vmbra & lucem, & præcipue in rebus materialibus apud homines debiles visus: quia miscetur in eis id, quod est per se, ei, quod est per accidens. Quare videtur qd id, qd fecit Alga. de translatione opinionum Philosophorum in hoc libro, & alij suis libris, & ea tribuit ei, qui non considerat in libris hominum cum conditionibus positis ab eis, profecto mutat naturam eius, quod est veritas i sermonibus eorum, aut deuiat plerimos homines ex summa sermonū eorū. & qui facit hoc, malignitas in eo prædominatur, magis bonitas circa veritatem. Quare Deus glo. bene scit qd nō transtulit sem

Disputatio

Scm in his rebus aliquem sermonum eorum, nec permissem hoc, nisi esset malum eueniens scientia. & inteligo per scientiam considerationem in reb⁹, vt ex postulat nā demōnis.

A L G A Z E L.

Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit corp⁹ exterius, aut Sol, aut id, quod consideratur ex corporibus, est mensuratum mensura quadam, cui pōt addi, aut ab ea diminui, & opus est vt sit i hac mensura approprians, igit non erit primū. Dicimus quare negatis dicenti q^o hoc corpus erit in mensura quadā, quare necesse est vt sit finis ordinis vniuersi. & si esset minor ea, aut maior, non esset possibilis, sicut vos dicitis q^o causatum primum determinat vt sit corpus exterius eo, mensuratum mensura quadam: & alia mensura, in comparatione ad substantiā causati primi sunt æquales. Attamen demonstrantur aliquę mensurę tales, ex eo q^o ordo est alligatus eis. igitur necesse est vt sit mensura, q^o euenit ei, & non aliter. & sic, cum consideratur non causati. Sed, si isti constituunt in causato primo, quod est causa corporis exterioris

Hra quādā, quare necesse est vt sit finis ordinis vniuersi. & si esset minor ea, aut maior, non esset possibilis, sicut vos dicitis q^o causatum primum determinat vt sit corpus exterius eo, mensuratum mensura quadam: & alia mensura, in comparatione ad substantiā causati primi sunt æquales. Attamen demonstrantur aliquę mensurę tales, ex eo q^o ordo est alligatus eis. igitur necesse est vt sit mensura, q^o euenit ei, & non aliter. & sic, cum consideratur non causati. Sed, si isti constituunt in causato primo, quod est causa corporis exterioris

I apud eos, q^o sit principii appropriationis, sicut voluntas exempli gratia, non cessat interrogatio. Nā dī quare voluit hanc mensuram, & nō aliā? vt fecerunt Loquentibus, cum referant res ad voluntatem antiquam. & nos induximus hoc contra eos in cōsiderando partem motus cœli, & cōsiderando duo puncta poli. & cū declarabitur q^o opus est eis concedere cognitionem rei ā simili, & peruenire ad causam, concedunt etiam illud absq^o causa, sicut amittit cū cā cū non sit dīa, siue conuertatur

interrogatio inter ipsammet re. & dicitur quare appropriatum fuit in hac mensura? siue conuertatur in cām, & dī quare appropriati fuit in hac mensura, potius q^o alia? Et si potius fuerit expellere interrogationē ā causa, q^o illa mensura nō est similis huius, qm̄ ordo connectitur ei, & non aliter, tunc possibile est expellere interrogationem ab ipsamet re, & nō indiget cā. Et ab hoc nō pōt euadit, qm̄ hęc mensura demonstrata, quare est ei, si esset sicut mensura, quare nō erit tunc conueniret interrogatio, q^o cognoscit res ā simili in appropriatione sū radices eorū ipsi aut negat voluntatem discernentem. Si vero non fuerit similis ei, tunc non constituitur possibilis, sed dicitur hoc sic esse est quid antiquum: qm̄ fuit causa antiqua sū estimationem eorū. & sequitur questio ex hoc sermone in eo, quo nos dubitauimus contra eos de conuersione interrogationis ad voluntatē antiquam, & conuertimus hoc contra eos in duobus punctis poli, & parte motus orbis: & declaratur ex hoc q^o, qui non verificat innovationem corporum, non poterit constituere rationē de eo, q^o primum non sit corpus omnino.

A V E R R O E S.

Alga. Quam multum est extraneus sermo huius viri in hoc loco. nam ipse ostendit dubitationem contra Philosophos, q^o ipsi non possunt constituere efficiēs pręter corpus cœlestē, cū nō indigeant responsione fundamento rei, q^o nō credunt, sed eam credunt. Loquentes. & est sermo eorum q^o esse cœlum in mensura terminata pter alias mensuras, quibus posset esse cœlum, est ex causa appropriante, & approprians est

A est antiquum. Attamen iste vir errauit in hoc, aut fecit errare. nam appropriatio, quā affirmauerunt Philosophi, est alia ab appropriatione, quam voluit secta Astaria: nam appropriatio, quam voluit secta Astaria, est cognitio rei, aut ā simili, aut ā contrario, absq^o eo q^o hoc determinet scientiam in substantia rei, indigentem quidē appropriatione vnius duorum oppositorum. Philosophi vero intellexerunt in hoc loco per approprias id, quod determinat scientia de re facta, & est causa finalis nā apud Philosophos non est quātitas in ente ex eutibus, nec qualitas, quin sit finis in scientia. quare nō euadit ab vno duorum. aut enim hoc erit necessarium in natura operationis huius entis, aut erit ei ad melius: nam, si esset apud eos in creatis quantitas, aut qualitas, quam non determinat scientia, tunc attribuerent operationem Dei glo. primi in hoc ei, quod impossibile est attribui artifice creato, nisi modo vituperii eius. nam nō est macula fortior, q^o dicere considerat in re aliqua facta quantitatē, aut qualitatem: & non elegit efficiēs hoc factum, hanc quantitatē, & hanc qualitatem, pręter alias quātitates, & alias qualitates posibles ei: & dicere q^o ipse voluit hoc non ex scientia, & alia de re facta. & oīa sūt æqualia in sine huius facti, quem fecit efficiens propter eum, s. propter operationem eius, quare est finis. nam omnino factum sit propter aliquid. & hoc non reperitur ordinatum ad hoc factum, nisi hoc factum esset mensuratum in quantitate terminata: licet fuerit ei latitudo in quibusdā factis, & qualitas terminata, & natura terminata. & si esset quodcūq^o factum

fuerit, terminans quancūq^o operationem, non esset hic scientia omnino de facto ex factis, & non esset hic causa oīno: & erunt quantitates operatorum, & qualitates eorum redeuntes ad appetitum efficiēti: & erit quilibet hō efficiens. aut dicim⁹ q^o scientia sit in operatione creati, non in operatione creatoris. Deus glo. saluet nos ab hoc errore in pfo efficiente. sed credimus q^o oē id, q^o est in mundo, est ex scientia, licet deficiant vires nostri ingenij in multis eorum. nam scientia artificialis intelligitur ab intellectu ex parte scientiæ naturalis. & si mundus est quid factum in vltimitate sapientiæ, necesse est vt sit hic vnus sapiens, cuius esse indigent cœlum, & terra, & quicquid est in eis. nam nemo potest ponere factum ā scientia mirabili causam sui ipsius. Homines autem, quia voluerunt exaltare Deum glo. abtulerunt scientiam ab eo, & negauerunt de eo excellentissimum attributorum eius.

DISPUTATIO. X.

In declarando diminutionē declarationis eorū quod mūdo sit efficiens, & quod sermo heretici sequitur eis.

A L G A Z E L.

Alga. Et dicimus q^o qui cōstitetur oē corpus esse innouatum, qm̄ non euadit ab innovationibus, bene intelligit opinionem eorum, cū dicunt q^o indiget agente, & causa. Vos vero querō

Disputatio

quero quid prohibet vobis ab opinione Hæreticorum, & est q̄ mundus est antiquus, & sic non est ei causa, nec efficiens? causa autem est innovationibus, & non innovatur in modo corpus, & non corrumpitur corpus, sed innovatur forma, & accidentia. nam corpora sunt cæli, & sunt antiqui, & elementa quatuor, q̄ sunt sub orbæ Lunæ, corpora eorū, & materiæ eorum sunt antiqua, sed permutantur in eis formæ ex mutationibus, & mutationibus, & innovatur animæ humanæ, & animales, & vegetatiuæ his innovationibus, quarū causæ deueniunt ad motum circula- re, & motus circularis est antiquus, & facit eum anima antiqua orbiter go non est causâ modo, nec efficiens in corporibus eius, sed ipse, prout est non defecit esse antiquus absq; causa, s. corpora. quero quid est, quod dicunt, q̄ hæc corpora esse eorum est ex causa, & tamen sunt antiqua?

AVERROES.

It Aver. Philosophi dicunt q̄ qui dicit omne corpus esse innovatum, & intelligit per innovationem creationem ex nō ente, lex priuatione, ponit aliquid de innovatione, quod non tenent omnino. & hoc indiget de necessitate demonstratione. In eo aut, q̄ adduxit dubitationes contra eos in hoc capitulo, adeo q̄ induxit eos ad sermonem Hæreticorum, iam speculati sumus de hoc superius, & non est reiterandum. Et summa huius rei est q̄ corpus apud eos, siue fuerit innovatum, seu antiquum, non est sufficiens in esse ex se ipso: & est apud eos in corpore antiquo de necessitate, eo modo, quo est in corpore innovato, nisi q̄ similitudo non valet circa esse eius in corpo-

re antiquo, vt valet in corpore innovato. & ideo quia Arist. voluit declarare esse terram circulaem fin naturam suam, posuit eam innovatam, vt consideret intellectus causam huius: & postea transiit eam ad æternitatem. & hoc quidem Secūdo de Cælo. Et, quoniam adduxit in convenientiâ, quæ enuerunt Philosophis, incipit respondere eis, contradicere responsionibus eorum, & dixit.

ALGAZEL.

It Alga. Si autē dicitur, omne non habens causam, est necessarium in esse: & iam diximus de attributis necessarij in esse id, quod declaratum sunt q̄ corpus non erit necessarium in esse, dicimus q̄ iā declarauimus corruptionem ei, quod posuistis de attributis necessarij in esse. & demonstratio nō declarat nisi cessationem emanationis. & iam cessata est apud Hæreticos in principio rei, cum dicatur q̄ non sit causa cælo. formæ vero, & accidentia aliqua sunt causa alterius, quousque deueniant ad motum circulaem, & ipsemet est cā alicuius alterius, vt est opinio philosophorum, & cessat emanatio eorum in eo. & qui bene considerat id, quod diximus, scit diminutionem eius, qui credit antiquitate corporum, cū ratio cinatus fuerit de cā eorū, vt cogitauit Hæreticus.

AVERROES.

It Aver. Huic iam data est responsio, & notificatus fuit gradus eius in sermonibus veris, & non est hic reiteranda. Hæretici autē adhæserunt sensui. & hoc, qm̄ reducti sunt motus apud eos ad corpus cæleste, & cessata est emanatio, existimauerunt q̄ iam cessatum est rōne id, quod cessatum est sensu. & nō est sic

Decima.

It. Philosophi vero considerauerunt causas, adeo q̄ deueniunt ad corpus cæleste, deinde considerauerunt causas intellectas, & res finitot apud eos ad ens non sensibile, quod est causa, & principium entis sensibilis. & est sermo Abraz, faciens cœlum, & terram. Sed secta Assaria negant causas sensibiles, s. non dicit q̄ aliqua sit cā alterius, & posuit causā entitatis sensibilis ens non sensibile specie generationis non apparentis, & non sensibilis in causis, & causatis, q̄ est speculario exiens a natura hominis, in eo q̄ est homo.

ALGAZEL.

It Alga. contradicens Philosophis. Cū dicunt q̄ probatio, qua probatur q̄ corpus non sit necessarium in esse, est qm̄, si esset necessarium in esse, non esset ei causa, nō extra, nec intrus. & si haberet causam, quia est compositum, est consideratione sui ipsius possibile. & omne possibile indiget quidem necessario, dicimus q̄ non intelligitur dictio necessarij in esse, & possibilis in esse & tota inuolutio eorū est in his duabus dictionibus. Et reuertamur ad id, quod intelligitur de ea, & est ablatio causæ, & affirmatio eius. & quasi dicant an ista corpora habent causam, aut non habent causam. & dicit Hæreticus q̄ non habent causam, quero quid est inconueniens. cū intelligit per possibile, & necessarium hoc: & dicimus q̄ est necessarium, & non est possibile. & cum dicunt corpus non est necessarium, est imaginatio quedam, non habet qui deum nec radicem, nec ramum.

AVERROES.

It Aver. iam dictum est superius in sermonibus eius q̄, cū

intelligitur per necessarium in esse id, quod non habet causam, & intelligitur per possibile in esse id, quod habet causam, non erit diuisio entis in has duas res quid notum. qm̄ aduersarius poterit contradicere q̄ nō est, sicut ipse dicit, sed omne ens nō habet causam. Attamen, cū intelligitur per necessarium in esse ens necessarium, & per possibile possibile verū, finitur res ipsa proculdubio ad ens, non habens causam. & est vt dicatur oē ens aut erit possibile, aut necessarium. si possibile, hēt causam. & si illa causa fuerit de natura possibilis procedit res ipsa, & cessat emanatio ad causam necessariam, iterū interrogatur illa causa necessaria, cū fuerit possibile etiā vt necessarij aliquod sit habens causam, & aliquod non habens causam. & si quidē ponitur causa de natura necessarij habētis causam, sequeretur processus, & deueniet res ad eam necessariam, non habentem causam. Avicena aut voluit conuenire in hac diuisione opinioni Philosophorum in entib. nam corpus cæleste apud Philosophos est necessarium per aliud: sed an necessariū per aliud habeat possibilitate respectu sui ipsius est in hoc consideratio, quare hæc via est tortuosa, cū incesset in ea hoc processu. Attamen via eius est falsa necessario. quoniam ipse non diuidit ens primo ad possibile verum, & necessarium. & est diuisio nota naturaliter de entibus.

ALGAZEL.

It Alga. respondens Philosophis dicentibus corpus nō esse necessarium in esse ex se, cū sint ei partes

Disputatio

¶ partes, quæ sunt causa eius. Si autem dixerit non esse in cõueniens, qm̄ corpus habet partes: & partes sunt priores essentialiter toto, Dicimus, licet sic fuerit, tñ totum, constitutum ex partibus, in earum aggregatione nõ est quidem causa partũ, nec aggregationis eorum, sed sunt antiquæ sic absq; causa agentis. & impossibile est eis dubitare cum hoc, nisi cū eo, qd̄ dixerunt de affirmatione ablationis pluralitatis ab ente Primo. & iam de proximis illud cõtra eos, & non habent aliam viam. igitur manifestum est q; qui non credit in nouationem corporum, non peruenit ad credendum agens omnino.

AVERROES.

Alt Auer. Hic sermo sequitur consequentia, cui nemo dubitat apud pcedentem per viam necessarii in esse in constituendo ens, qd̄ non est corpus: & hæc via, non procedunt per eam Antiqui. Primus tñ, qui processit per eam ex eis, qui peruenierunt ad nos est Avicen. & dicit q; sit excellens viarum Antiquorũ. Nam Antiqui processerunt ad constituendum ens, quod non est corpus, quod sit principium omnium, ex rebus posterioribus, & sunt mori, & tempus: & existimavit ipse q; hæc via peruenit ad id, s. ad constitutionem principij eo modo, quo constituerunt Antiqui ex consideratione in natura entis, in eo q; est ens. Et, si perueniret ad id, tunc esset id, quod dixerunt, verum. sed ipsa non peruenit ad hoc. nam necessarium in esse ex se, cum ponitur in esse, erit quod magis auferatur ab eo, quod sit cõpositum ex materia, & forma: demũ q; sit ei definitio, cum vero ponitur esse cõpositum ex partibus Antiquis,

quartũ natura est vt copulentur adinuicem, vt est in mundo, & partibus eius, tunc verum est dicere de mundo, aut partibus eius, q; sit necessarium in esse. & hoc totum, cum concesserimus q; sit hic ens, quod est necessarium in esse. & iam diximus nos q; via, per quam processit in constitutione entis huiusmodi, nõ est demõstratiua, & non devenit naturaliter ad eam, nisi eo modo, quem diximus. Et plurimum, quod sequitur ex hoc sermone, s. debilitans huius viæ, est apud ponentem hic corpus simplex, non cõpositum ex materia & forma. & est opinio Peripateticorũ, qm̄, qui ponit cõpositum ex partibus in actu Antiquum, impossibile est ei, quin sit vnũ essentialiter, & nõ vnũ in re cõposita est propter vnũ, quod est vnũ in se, s. simplex, & propter hoc vnũ mundus est vnus. Et ideo dicit Alexan. q; impossibile est quin sit hic potentia spiritalis, trãshens per omnes partes mundi, sicut reperitur in omnibus partibus aialis potẽtia copulans partes adinuicem. Differunt tñ, qm̄ copulatio in mundo est antiqua, ex eo q; copulans est antiquum: copulatio vero inter partes animalis est generabilis & corruptibilis in individuo, & non generabilis & non corruptibilis specie, propter copulationem antiquam: qm̄ impossibile est ei vt sit non generabile & nõ corruptibile in individuo, sicut est in mundo. Et euenit Deo glo. hæc diminutio in hæc sua specie perfectionis, ad quã peruenire aliud non potest, vt dicit Aristot. in libro de Animalibus. Et iam vidimus nostra tempestate multos, & ex socijs Avicennæ propter hoc dubium exposuisse Avic. esse huius opinionis; & di-

Vndecima

A & dixerunt, q; ipse non tenet, q; sit hic separatum: & dixerunt hoc apparere ex sermõne eius de necessario in esse in multis locis: & est id, quod posuit in philosophia sua orientali: & dixerunt q; ideo appellauit illam orientalem, qm̄ est ex opinione orientalium, tenentium q; Deus sit corpus celeste, vt ipse opinatur. & ipsi quidem cum hoc debilitant viã Aristot. circa constitutionem primi principij per viam motus. Nos vero iam locuti sumus de hac via multis vicibus: & declarauimus modum, quo est in ea veritas: & soluimus omnes quõnes factas cõtra eam. & locuti sumus etiã de via Alexandri in hoc, s. quam eligit in libro suo nominato de principijs, nam vñ q; declinauit a via Arist. ad aliam viam: licet fuerit assumpta a principijs, quæ declarauit Arist. & ambæ viæ sunt veræ, sed magis naturalis est via Aristot. quare, cum verificabitur via probatiõis necessarii in esse, vt recitabimus, erit vera apud me: licet fuerit in ea communitas: indigēs distinctione: & est vt præcedat ei scientia specierũ possibile in substantia, & scientia specierum necessariorum in substantia.

C Et hæc via est vt dicamus possibile in esse in substantia corporea, necesse est vt præcedat id necessarium in esse in substantia corporea. & necesse est vt præcedat id necessarium in esse in substantia absoluta: & est id, quo non est potentia omnino, nec in substantia, nec in alia specierũ motuum. & quod est hmoi non est corpus, v. gr. corpus celeste, apparet de eo q; est necessarium in esse in substantia corporea. sin autem sequeretur vt sit corpus antiquius eo: & tamen

apparet de eo q; est possibile in esse. **D** quo ad motum localem: ergo necesse est vt motor eius sit necessarius in esse in substantia, & q; non sit in eo potentia omnino, nec ad motũ, nec ad aliud. & non attribuit ei nec motus, nec quies, nec alia species mutationum. & quod est huiusmodi nõ est corpus omnino, nec potentia in corpore. partes vero mundi æternæ sunt necessariæ in esse in substantia, aut vñ, sicut est in quatuor elementis, aut individualiter, sicut est in corpore celesti.

DISPUTATIO XI.

De diminutione tenentis quod primum scit aliud ab eo, & scit genera, & species modo vniuersali.

ALGAZEL

It Alga. Perfecti autem qm̄ eẽ est in clusum apud eos in in nouato, & antiquo, & non erit apud eos antiquum nisi Deus glo. & attributa eius, & quicquid est vterius est in nouatum ex voluntate eius, nõ puenit ad eos ppo necessaria de scientia eius: qm̄ volitum necessario impossibile est quin sit scitum volenti. & edificauerit super hoc q; totũ eẽ scitũ ei, ex eo q; totũ eẽ volitum ei, & in nouatũ ex voluntate ei, & nihil sit q; sit in nouatũ ex voluntate eius. & quotiescũq; affirmabit q; vult, sciens qd̄ id, qd̄ vult, eẽ vnẽs necessario: & oẽ vnẽs scit aliud, quãto magis scit seipm: ergo totũ sit scitũ Deo glo. & id scit hac via cū notũ eẽ eis q; vult creare mundũ. Extra ord. Auer. O Auer.

G **AVERROES.**
A It Auer. Hic sermo, fecit eum
 proxiimum ad hoc, vt faciat
 coparationem inter eum, & sermo-
 nem philosophorum de scientia an-
 tiqua. Attamen hic sermo est magis
 satisfaciens primo aspectu, q̄ sermo
 philosophorum. nam Loquentes, cu
 verificatus fuerit sermo eorum, & ap-
 paruerit apud quem det apparere,
 videtur q̄ ipsi posuerunt Deum gl.
 hominem aeternum. ipsi enim allu-
 milauerunt mundum operatis, quae
 sunt ex voluntate humana, & scien-
 tia, & posterius. Et, cum dicitur eis q̄ ne-
 cesse est vt sit corpus, dicunt q̄ est q̄-
 ternus: & omne corpus est innouat-
 um: & necesse est eis ponere homi-
 nem absq; materia agentem oium
 entium. & sit hic sermo, sermo simi-
 litudinalis rhetoricus: & sermones
 similitudinales sunt nimium satisf-
 facientes, nisi q̄, cum procedimus
 post eos, apparebit inuolutio eoru.
 nam nihil est distantius a natura en-
 tis gnabilis & corruptibilis, qua
 natura entis aeterni. Et, cum hoc sic fue-
 rit, impossibile est vt repiatur aliqua spe-
 cies, diuisa in aeternitatem, & priua-
 tionem aeternitatis, sicut diuidunt
I vnum genus I differentias id diuide-
 tes. nam distantia aeterni ab innoua-
 to est maior, q̄ distantia specierum
 abinuicem, communicantium qui-
 dem in innouatione. & cu fuerit dis-
 tantia aeterni a non aeterno maior,
 q̄ distantia sp̄rum abinuicem, quo
 ergo posse est vt permuetetur iudiciu
 ab apparenti ad occultum? & tamē
 sunt contraria. & cum intelliguntur
 attributa reperta in apparenti, & oc-
 culto, apparet q̄ sunt aequiuoca aq̄-
 uocatione tali, quae impossibile est p̄mu-
 tari ab apparenti ad occultum. nam

vita addita intellectui in homine no-
 di, nisi de potentia motiua in loco ex
 voluntate, & apprehensione pueniente
 ex sensibus: sensus autem auferuntur
 a Deo, & multo magis motus locali-
 s. Loquentes vero ponunt in Deo
 glo. sensus absq; in se, & auferunt
 ab eo motum absolute: igitur aut
 non affirmant in Deo vitam repe-
 tam viuo, quae est conditio in esse scie-
 tia homini, aut ponunt eam esse ip-
 sammet apprehensionem: vt dicitur
 philosophi q̄ apprehensio, & scientia
 in primo est ipsamet vita. & es-
 quoniam voluntas in viuo est appe-
 titus mandans ad motum, & viuo, &
 homini euenit ad perficiendum id,
 quod ei deficit in esse suo. Deus ve-
 ro glo. absit q̄ sit ei appetitus, ex eo
 q̄ deficit ei, & substantiae eius aliqd
 adeo q̄ sit causa motus, & actus
 aut ex se, aut ex alio. Et quo potest
 imaginari voluntas aeterna, quae sit
 causa opationis innouate, absq; eo
 q̄ additus sit appetitus hora opatio-
 nis: aut quomodo imagine voluntas,
 & appetitus, quorum dispositio-
 nes sint ante operationem, & hora
 operationis: & post operationem eor-
 dem, absq; eo q̄ eueniat mutatio?
 Vterius, quia appetit^o est causa mo-
 tus: & motus non reperitur nisi in
 corpore: igitur appetitus non repori-
 tur nisi in corpore animato. & cum
 non sit voluntas in Primo apud Phi-
 losophos, nisi q̄ operatio eius sit o-
 peratio proueniens a scientia, & scie-
 tia in eo quod est scientia, in duob^o
 contrarijs possibile est vt proueniat
 ab ea vnumquodque eorum, & pro-
 uenit excellentius contrariorum, &
 non vilius ex sciente ea, ideo appel-
 latur Sciens, Excellent. & propter
 hoc dicunt de Deo glorio. quod ap-
 pro-

A propriantur ei tria attributa, & est
 q̄ sit Sciens, Excellent, & Potens. &
 dicunt q̄, voluntas eius puenit in en-
 tibus fm scientiam eius, & posse ei^o
 non deficit a voluntate eius, sicut de-
 ficit in hoie. Hoc totum est sermo
 philosophoru in hoc caplo. & cum
 positum fuerit, vt posuimus, in his
 quidem rationibus est sermo satis-
 faciens, non autem demonstratiu^o.
 Ex ubi est considerate haec, si fueris
 ex hoibus felicitatis completae in lo-
 cis proprijs libri Posteriorum, si sci-
 ueris artes, quas operat demonstratio. ar-
 tes enim demonstratiuae assimilant
B in omnibus artibus factiuis. nam
 quemadmodum impossibile est ei,
 qui non est illius artis, vt faciat ali-
 quam operationem illius artis, sic
 etiam impossibile est ei, qui no scit
 artes demonstrationis, vt faciat ali-
 quam operationem artis demonstra-
 tiuae: & est ipsamet demonstratio.
 sed haec ars dignior est in hoc ceteris
 artibus. differt tamē sermo in hoc
 ab operatione. nam operatio est a-
 ctio vna, & non proueniet. necessa-
 rio, nisi ex habetibus artem. species
 vero sermonum multae sunt: nam
 aliqua sunt demonstratiuae, aliqua
C vero non demonstratiuae. sed sermo-
 nes non demonstratiui, quia proueni-
 unt absq; arte, no existimant in
 demonstratiuis q̄ proueniat absq;
 arte. & hic est error magnus. & ideo
 quaecunq; materia fuerint materie-
 rum artium demonstratiuarum, in
 quibus impossibile est vt sit i eis ser-
 mo absq; sermone artificiali, impos-
 sibilis est sermo in eis, nisi habet il-
 lam artem, sicut est in arte Geome-
 triae. Quare totu id, quod posuimus
 in hoc libro, non est sermo artifica-
 lis demonstratiuus, sed sunt sermo-

nes no artificiales: quorum alter est D
 magis satisfaciens altero. & secundū
 hoc oportet vt intelligatur id, quod
 nos hic scripsimus. & ideo nomē de-
 bitum, & conueniens huius libri est
 Destructio ambarum sectarum si-
 mul. Et hoc totum est apud me ex-
 cedere legem, & speculari de eo, qd
 non praecipit lex. qm vires hominis
 deficiunt in hoc. impossibile est enim
 de omni eo, quod tacuit lex ex scien-
 tijs, vt speculet, & declaretur vulgo
 ex eo, id, ad quod peruenit specula-
 tio, quod sit de essentialibus legis.
 nam sit ex hoc magna inuolutio. &
 debet homo tacere in istis rebus, si-
 cut tacuit in eis lex, & notificare vul-
 go q̄ intellectus humani deficiunt
 in disputatione de his rebus, & non
 excedant doctrinam legis declarata
 in lege: cum fuerit doctrina comu-
 nis omnibus sufficiens ad acquiren-
 dum felicitatem suam. Quoniam,
 quemadmodum Medicus speculat
 de rebus sanitatis in mensura, quae
 conuenit sanis, ad conseruandum sa-
 niratē, & agris ad remouendum
 aegritudinē: sic et est in constitute
 legem na ipse notificat vulgo ex re-
 bus mensura, qua puenit ad felicitate.
 Et sic et factibilib^o, na id, qd ta-
 cuit lex, e pfecti^o, & p̄cipue in locis, i
 quib^o videt q̄ sint de gne reru facti-
 bilis, in quibus est iudicium legale.
 Quare Legittae differunt in hoc gne.
 sunt enim aliqui, qui negant rōci-
 nationem, & sunt sequentes simpli-
 citates rerum: & aliqui, qui eam af-
 firmant, & sunt hoies rōcinatiois. &
 hoc idē euenit reb^o sciētificis. & sim-
 plices aut, & sciētifici, magis p̄ficiūt
 simplices in rebus factibilibus. In-
 tertogatio autem aduersarij in his
 rebus aut erit ex hoibus demōstrati-
 nis, O ij nis,

Quo pa-
 do doce-
 ri debent
 vulgares
 diuinas.

Gnis, aut non. Si fuerit ex hoibus demonstrationis, loquendum est cum eo demonstratine, & notificabit ei qd hic modus loquendi est proprius hoibus demofationis, & sciet in locis in quibus lex innuit hoc, qd hoc genus feientie prouenit ex demofatione. Si vero non fuerit ex hominibus demonstrationis, aut erit ex hominibus, qui credunt legi, aut ex Hereticis, & non credentibus. si credit ei, notificabitur ei qd loqui de his rebus est prohibitum in lege. si vero non credit ei, non est inconueniens hominibus demofationis contradi-

Hcere ei rationibus incifuis. Sic profecto det ee dispositio habentis demofationem in omni lege, & precipue in lege Mosayca diuina, quæ non tacuit de rebus diuinis, sed innuit id, ad quod peruenit demofatio, & tacuit de eis, dimittens hoc ad doctrinam communem. His autē habitis, reuertamur ad id, i quo fumus, cum ad hoc nos induxit necessitas. & nisi esset hoc, Deus scit, & bene intelligit qd nos non licite loqueremur de his rebus hoc modo loquelæ. Et, cum expresserit Alg. viam qua affirmauerunt Loquentes attributum feientie, & alia, adeo qd est i vltimitate declarationis, ex eo qd est in vltimitate famofitatis, & vltimitate facilitatis verificationis, incipit facere comparationem inter eam, & viam philosophorum in his attributis. & hæc est operatio rhetorica. & dixit.

ALGAZEL

AIt Alg. loquens cum philosophis. Vos autem, cum exillimauistis qd mundus sit antiquus, non innouatus quidem a voluntate, quæ non vnde vos sciuistis qd ipse scit seip-

sum; & impossibile est hoc absque ratione in eo. Deinde dixit, & id, quod dixit Auicenna circa verificationem huius in graduationem sermōis eius, tendit ad duo, quorum vnum est qd Primum est ens non in materia; & omne ens non in materia est intellectus absolutus; & omnia intellecta sunt manifesta ei. nam, prohibens ab acquisitione omnium rerum est aligantia cum materia, & occupatio in ea. nam anima hominis est occupata in regimine materiae, scilicet corpore. & cum cessauerit occupatio eius, & non summergitur in appetitibus corporalibus, & conditionibus vili- bus, procedentibus de rebus naturalibus, patet ei veritas intellectoria. & ideo apparet qd Angeli omnes sciunt omnia intellecta, & non desunt eis aliquid: quoniam sunt etiam intellectus abstracti non in materia. Postea, cum recitauerat sermonem eorum, dubitans eis, dixit.

ALGAZEL

AIt Alg. Et dicamus, cum dicitur qd Primum sit ens non in materia, si intelligitur qd non sit in corpore, nec in actu corpori, sed est ens in se, absque apprehensione termini, & appropriatione i aliqua parte, concedit. Et circa id, quod dicitis, & hmoi est intellectus abstractus, quod quod intelligitur intellectus si intelligitur ens, qd intelligit alias res, hoc est ipsummet ipsum, & locus quodnis. & quo id accipitur i propositionibus syllogismi in quod: si vero intelligitur aliud, & est qd ipse intelligit seipsum, forte concedet tibi hoc tui tres Philosophi, & non puenit ad hoc, ex eo qd intelligit seipsum, vt intelligat aliud. & dicit ei quare ponis hoc, quod non est necessarium; igit differt Avicenna. ab alijs philosophis. & quod ponit id necessarium?

Atiorn? & si e speculatiuū, qro qua e demofatio in hoc? si vero dicit, qm prohibens ab acquisitione rerum, e materia: & ibi non est materia: igit non est prohibens. Nos dicimus non concedimus qd ipsa sit prohibens tā h. Et fundatur syllogismus eorum in figura syllogismi hypothetici: & est vadicatur, si hoc est in materia, non intelligit res: sed non est in materia: ergo intelligit res. & in hoc ponitur contradictio antecedentis. & positio contradictiois antecedentis non concludit conuenienter: & est sicut sermo dicentis, si hoc, quod videtur, est homo, est animal: sed non est homo: ergo non est animal. hoc eum non sequitur, cum multoties non erit homo, & tamen erit equus, & erit animal. Verum est qd positio contradictiois antecedentis concludit contradictioem consequentis, sicut dixerunt in Logica cum conditione. & est conuersio consequentis eū antecedente. & hoc vtr, & est sicut dicunt si Sol oritur, dies est: sed Sol non oritur: ergo dies non est. qm esse diei non hēt eam, nisi ortum Solis: & alteram eorum conuertitur cum altera. & declaratio harum positionum & dictionum intelligitur in lib. Apprehensionis intellectus, quem ordinauimus ad hunc librum. si vero dicit, nos autem ponimus conuersionem, & est qd prohibens est materia tantum, &c.

AVERROES

AIt Auer. Primum, quod est in hoc sermone ex inuolutionibus, est recitatio opinionis, & ratio cinatio contra eam. Nam id, quod posuit in eo ex propositionibus, qd sunt tanq principia, sunt apud eos

conclusiones multarum propositionum. Quoniam declaratum est apud eos qd omne ens sensibile sit compositum ex materia, & forma: & forma est id, quo ens est ens, & est id, quod significatur per nomen, & de finitionem, & ex ea puenit operatio propria in quolibet ente, & est ea, qd significat esse formarum in ente. Et hoc, qm ipsi inuenerunt qd sunt in substantijs potentie agentes, proprie cuiuslibet enti, & potentie patientes, aut proprias, aut communes, & impossibile est vt res patiatur re, qua agit. nam actio contradicit passioi: & contraria non recipiunt alterum alterum, sed recipit ea subiectū eorum, modo, quo vnū aduenit, postquam recessit aliud. v.g. calidū non recipit frigidū: id vero, quod recipit frigidū, est corpus calidū, cum recesserit ab eo calidū, & recipit frigidū, & e contra. Et, qm inuenerit actionem, & passionem esse hmoi, sciuerunt qd oia entia talia sunt composita ex duabus substantijs, substantia quidem, quæ est actus, & substantia, quæ est potentia: et inuenerit qd substantia, qd est in actu est perfectio substantie, quæ est in potentia, & est ei in fine i generatione, cum non fuerit distincta ab ea in actu. Deinde cum speculati fuerit formas entium, declaratum fuit eis qd necesse est qd deueniat res i istis substantijs ad substantiam in actu, spoliatam a materia: & necesse est vt sit hæc substantia agens, non patiens omnino: & vt non eueniat ei debilitas, nec feilitas, nec corruptio: cum hoc eueniat substantie, quæ est in actu, ex eo qd est perfectio substantie, quæ est in potentia, non ex eo qd est actus absolute. qm, cum substantia, quæ est in potentia,

Great in actu ex parte substantia, quæ est in actu, necesse est ut deumiat res in entibus agentibus, & patientibus ad substantiam, quæ est actus absolute, & quæ cetera emanatio, & processus ad hanc substantiam. & declaratio quæ reperitur hæc substantia, ex eo quod est mouens, & agens propositionibus essentialibus, & propriis, est in lib. Octavo Physicorum. Et, quoniam constituerunt hanc substantiam via propria, & cõi, ut est notum in libris eorum, considerauerunt in natura formarum mouentium materialium, & inuenerunt aliquas earum magis propinquas actui, & magis remotas a potentia: quoniam sunt remotæ a passionibus magis quæ alia, quod est signum materiae sibi propriae: & inuenerunt animam ex istis formis immunitatem præ cæteris a materia, & precipue intellectum, adeo quod dubitauerunt de eo an sit ex formis materialibus, aut non ex materialibus. Et, quoniam videntur formas apprehensivas esse ex formis animæ, & inuenerunt eas remotas a materia, sciuerunt quod causa apprehensionis sit remotio a materia. Et, quoniam inuenerunt intellectum non esse passibilem, sciuerunt quod eum, quæ sit forma non animata, aut apprehensiva, nihil aliud est, nisi ex eo quod, cum fuerit perfectio eius, quod est in potentia, erit inanimata, aut non apprehensiva. & cum fuerit perfectio absoluta, cui non admiscetur potentia, erit intellectus. & hoc totum iam ordinatum est ordinatione demonstratiua, & syllogis naturalibus, & impossibile est ut ordinetur in hoc loco ordinatione demonstratiua, nisi aggregetur id, cuius natura est ut scribatur in multis libris diuersis in unum locum. & hoc bene scit, qui est assue-

tus in libris Logicæ pauca assuetudine, quod impossibile est hic. Et ex hoc modo vix sciuerunt quod id, quod non patitur omnino, est actus, & non est corpus. quoniam omne corpus passibile apud eos est in materia. Modus autem questionis contra philosophos in his rebus debet fieri cum principijs, quæ adduxerunt in declarationem harum rerum, non autem cum his meterebus, quibus dubitauit iste vir, & cum hoc sciuerunt quod sit ens, quod est intellectus absolutus. Et, quoniam viderunt etiam ordinem hic in natura, & operationibus eius sequi ordinem intellectualem, sicut in ordine artificiali, sciuerunt quod hic sit intellectus, qui in se habet potentias naturales, quarum operationes currunt modo operationis intellectus: & determinauerunt ex his duabus rebus quod hoc ens, quod est intellectus absolutus, est ille, qui in se habet ordinem, & proportionem reperiatur in operationibus eorum: & sciuerunt ex hoc toto quod ipsum intelligere seipsum est intelligere omnia entia. Et hinc ens non est id, quod intelligit de se aliud ab eo, quod intelligit de alio, sicut est in intellectu humano. & ei non conuenit diuisio prædicta. & est ut dicatur omnis intellectus aut intelligit seipsum, aut aliud, aut intelligit utrumque simul. deinde dicit, si intelligit aliud, patet quod intelligit seipsum. si intelligit seipsum, non oportet ut intelligat aliud. & iam locutus sumus de hoc superius. Et totum, de quo locutus est in syllogismo hypothetico, quo usus est, ut dixit, non est verum, nam syllogismus hypotheticus non verificatur, nisi declaratur id, quod reiteratur in eo, & consequens per syllogismum categoricum, aut unum,

A vnum, aut plus vno. syllogismus vero hypotheticus verus in hac questione talis est. Si id, quod est in materia, non intelligit, id quidem, quod non est in materia, intelligit. & hoc quidem, cum declarabitur verificatio huius consequentia, & verificatio eius, quod reiteretur, & sunt propositiones, quas diximus esse apud eos conclusiones. & ille vir attribuit eis quod sint prima, aut propinqua primis. & cum declarabuntur in quod diximus, erit syllogismus veræ figuræ, & verarum propositionum. Verificatio autem figuræ, quoniam id, quod reiteratur, est oppositum consequens, & concludit oppositum antecedentis, non est sicut ipse putauit, quod ipsi reiterant oppositum antecedentis, & concluditur oppositum consequentis. Atque, quia non sunt primæ, nec famosæ, nec cadit earum in primo aspectu veritas, ideo sunt in vltimitate inconuenientia, præcipue apud illum, qui nihil audiuit de his rebus. Igitur inuoluit iste vir scientias in uoluntate magna, & extraxit scientiam a radice, & semina eius.

ALGAEZEL

Alga. Secundus autem modus est, cum dicunt quod licet nos non dixerimus quod Primum vult inuolutionem, nec quod totum sit inuolutum inuolutione permanenti, nos tamen dicimus quod ipsum id fecit, & est constitutum ab eo, nisi quod non defecit attribuere ei operationes, & nunquam defecit esse agens: & non distinguit apud nos nisi hac imaginatio, in fundamento vero agens non, & cum necesse est ut agens sciat deliberatiue, ergo totum est apud nos et ex operatione eius. Ratio autem huic est duobus modis. quorum unus est quod operatio est duplex, aut voluntaria, sicut ope-

ratio animalis, & hominis: aut naturalis, sicut operatio Solis illuminatione, & ignis calefactione, & aquæ infrigidatione. est autem necesse, ut sit scientia in operatione voluntaria, ut est in artibus hominis: in operatione vero naturali non. Scapud vos est quod Deus gloriæ fecit mundum via consecutionis ab eo naturalis, & necessitate, non autem via voluntatis, & eleuationis: sed consecutum est totum a substantia eius, ut consequitur lumen a Sole, & quemadmodum Sol non potest euitare lumen, nec ignis euitare calefactionem, sic non potest Primum euitare operationes suas, quod absit. & hæc species, licet admiserimus appellare eam operationem, non determinat tamen agenti scientiam omnino. Si vero dicatur differunt, quoniam prouenire totum a substantia eius est propter scientiam eius de toto. & imaginatio ordinis vltis est causa influxus tonus: & non est causa præter scientiam de toto, scientia autem de toto est ipsamet substantia eius: & nisi esset ei scientia de toto, non proueniret ex eo totum, & non est sic lumen proueniens a Sole: dicimus, & in hoc contradicunt tibi fratres tui. nam ipsi dixerunt quod substantia eius est substantia, ex qua consequitur esse totum secundum ordinem suum naturaliter, & ex necessitate, non autem ex eo quod sent de se. quæro quid est quod facit hanc opinionem esse falsam, quod necunquam conueniat eis circa ablationem voluntatis: si autem non conditionatur scientia Solis de illuminatione in consecutione luminis, sed quod sequitur ei ex necessitate, tunc potest considerari hoc de primo, & nihil prohiberet.

G **AVERROES**
A It Auer. Incipit in hoc caplo recitare de Philosophis quid absurdum: & est qd Deus glorio. nō habet voluntatem, nec in innouatis nec in toto: quoniam operatio eius prouenit a substantia eius ex necessitate, sicut prouenit lumen a So'e. Deinde recitauit de eis qd ipsi dixerunt, ex eo qd est agens, necesse est vt sit sciens. Attamen Philosophi nō negant voluntatem a Deo glori. & non affirmant ei voluntatem humanam, quoniam illa, quæ est i humanis, est quia reperitur diminutio in volente, & passio rei volitæ. & cum reperitur ei volitum, cessat diminutio, & aufertur passio, quæ appellat voluntas. sed id, quod affirmant ei de voluntate, est qd operationes, prouenientes ab eo, proueniunt a scientia: & omne id, quod prouenit a scientia, & sapientia, prouenit ex voluntate agentis, non autem ex necessitate naturali: cum nō sequitur ex natura scientia: aduentus operationis ab eo, vt ipse recitauit de Philosophis, quoniam, cum dicimus qd ipse scit duo contraria, sequeretur qd proueniant ab eo duo contraria simul.

I & hoc est falsum, & prouenire vñ duorum contrariorum ab eo indicat attributum additum scientia, & est voluntas ipsa. sic det̄ intelligi affirmatio voluntatis in Primo apud Philosophos: & tamen est apud eos sciens, & volens. Cum autem dixit qd operatio est duplex, aut naturalis aut voluntaria, est falsum. quoniam operatio eius apud Philosophos nō est naturalis multis modis, nec voluntaria absolute: sed voluntaria, quæ abest ab omni diminutione reperiata in voluntate humana. quare no-

mē voluntatis dī de eis æquiuoce, sicut nomē sciētiæ dī sic de ambab⁹ sciētijs, antiqua, & innouata. nam voluntas in animali, & homine est passio proueniens a volito, & est causata ab eo. Hoc est, quod intelligitur de voluntate hominis, & Dei gl. absit qd sit ei attributum causatum. Et non intelligitur per voluntatem, nisi ordinatio operationis, copulata scientia, & scientia, vt diximus, est duorum contrariorum. in scientia vero Primi est aliquo modo scientia duorum contrariorum. & operatio eius vnius duorum cōtrariorum est probatio qd sit hic aliud attributū, quod appellatur voluntas.

ALGAZEL

A It Alga. Secundus autem motus est, vt nos confiteamur qd prouenit ab agēte determinat scientiam in operatione, quæ emanat: & tamen apud eos operatio Dei glo. est vna, & est causatum, quod est intellectus simplex, & non debet scire nisi eum. causatum vero primum erit sciens id, qd prouenit ab eo tñ. nam totum non prouenit a Deo glo. statim, sed medijs, & prouentione, & consecutione. & id, quod emanauit ab eo, quod emanauit ab eo, non oportet vt sit scitum ei. & non emanat ab eo nisi vnum. & hoc, est non est necesse, vt sit in operatione voluntaria, quomodo erit innatura li? nam motus lapidis a summitate montis erit motu voluntario, quem faciet scientia in substantia motus, & non faciet scientia id, quod sit ex eo de contacto, & eruptione alterius rei. hoc etiam non possunt respondere et.

Auer.

A **AVERROES.**
A It Auer. Responsio nostra, qd agens, cuius scia est in vltimate p̄fectiōis, scit qd emanat ab eo, & id, qd emanat ab eo, qd emanat, ab eo, & qd emanat ab hoc, quod emanat, vñ; ad finem eius, qd emanat. Et, si primum fuerit in vltimate sciētiæ, oportet vt sit sciens totum id, quod emanat ab eo mediate, vel immediate. & non sequitur vt sit scientia eius de genere sciētiæ nostre: quoniam scientia nostra est diminuta, & posterior scito. Deinde dixit, respondens questionī, quam fecit Philosophis.

ALGAZEL

A It Alga. Si autē dicatur, si defimus qd ipsum non scit, nisi seipsum, hoc erit in vltimate scōuenientie, nam aliud scit seipsum, & aliud, & erit excelsus eo in gradu. & quomodo causatum erit excellentius causa?

AVERROES.

A It Auer. Hęc responsio est diminuta. nā i ea induxit rem intellectā ad incoūueniens. Deinde inquit ipse, & dixit, dicimus qd hoc incoūueniens sequitur Philosophis circa ablationem voluntatis, & ablationē inuouationis mūdi: & debet cōtradi, sicut cōtradicunt eis ceteri Philosophi. & impossibile ē quin derelinquatur Philosophia, & consistatur qd mūdos sit inuouatus voluntate. i. qd sequitur eis, si fuerint ex eis, qui intulerint qd ipsum scit operati suum propter incoūueniētā, vt ipsi tollerent hoc incoūueniens, quemadmodū denegerūt in aliud incoūueniens de antiquitate mūdi, & ablatione voluntatis. & ipsi

nō auferunt voluntatem, sed auferūt partē diminutā ab eo. De idē.

ALGAZEL

A It Alg. Quare negans dicitur ex Philosophis qd hoc non est additio dignitatis, qm̄ scia indiget ea aliud ad recipiendū vtilitatē aliquā: nā ipsum i se ea indiget. Homo autē exaltatur intellectu, aut vt perueniat ad felicitatē i fine huius seculi, & alterius, aut ad p̄ficiendū se, tanq̄ obsecrum, & diminutū: & sic aliq̄ creaturę. Substantia vero dei glo. non indiget p̄fectione, & si cōsideretur de eo scientia, qua p̄fice retur, hoc erit, qm̄ substantia ei⁹ est diminuta. & sic aliq̄ creaturę. & hoc est, sicut si tu attribueres ei auditū, & visum, & scientiam particulariū ingrediētiū sub tempore. Tu autē conuenis cum fratribus tuis Philosophis qd Deus gl. abest ab eis: & qd mutationes ingredientiē in tempore, diuisa ad id, quod sunt, & erit, nō scit eas Primū: qm̄ hoc faceret mutationē in substantia eius, & impressionē. & non sequitur in negatione huius ab eo diminutio, sed est p̄fectio: immo diminutio est habere sensus, & indigere eis. & nisi est diminutio in homine, non indigeret sensibus ad p̄seruandū se ab eo, quod ei euenit ex eius mutatione. & sic scia inuouationum particulariū vos putatis qd sit diminutio. Et quemadmodum, cum nos scimus inuouationes oēs, & apprehendimus sensibilia oia, & Primū nō scit aliqd de p̄cularib⁹, & nō apprehēdit aliqd ex sensibilib⁹, nō erit hoc diminutio, sic scia de vñ intellectua libus et̄ posse ē vt affirmet alteri, et nō affirmatur ei: & nō erit hoc diminutio ēt. & ab hoc nō p̄euidi.

Auerroes

Disputatio

G AVERROES
It Auct. Hec est ratio eius, q dicit q ipsum non scit nisi se ipsum. Etiam recitauim opinio- nes hominu circa aggregationem eius, qd dicunt q ipsum non scit nisi seipsum, & q ipsum scit oia entia. & ideo dicunt aliqui famosi eoru q Deus glo. est entia oia, & ipse est motor eoru, & non oportet reiterare sermonē i hoc. & propōnes adducte in hoc capitulo sunt famose topice: qm omnes sunt in capitulo reductionis syllogismi occulti ad manifestū, quos n̄ aggregat genus, & nō est inter eas cōicatio onno. Demum loquitur in hoc capitulo cū Auic. in eo, q ratiocinat cōtra dicentem ex Philosophis q ipse scit seipsum, & scit aliud. qm̄ ipossibile est quin sciat id, quod fecit. & oēs propōnes, quas recitat ex Auic. in constitutione huius opiniois, & quas facit ipse in disputatione sua, sunt assumptæ ex rebus, quæ videntur in homine: & conatur permutare eas ad Deum glo. & hoc non potest fieri: qm̄ ambe scientiæ dicuntur equiuoce. nā id, quod dicit Auic. ē. q oē intelligens, à quo emanat

intelligens consecutiones, que con- sequuntur ex operatione eius prima, & dicitur ei q hoc reperitur ei, qui operatur voluntarie. & quo sequitur, cum ponitis sciens, quod nō operatur voluntarie? & dixit hoc, qm̄ id, quod sustentatus est, est qm̄, cum affirmatur scientia in Deo gl. affirmatur ei voluntas. Et ideo dixit hoc sequitur, à quo non potest euitari, id est quin sequatur vt Primum non sit apud eum intelligēs de alio nisi operationē, que consecuta est primū, & est cā secunda, & causatū primū. & sic ē id, qd recitauit de eo, q, si intelligeret seipsum, & nō intelligeret aliud, esset hō dignior eo. Et causa esse eius, & apparentis, q est in hoc sermone, est qm̄, cū cōsiderat hō duos hoīes, quoru vnus nō intelligit, nisi seipsum, & alter intelligit seipsum, & aliud, iudicat intellectus q ille, qui intelligit seipsum, & aliud, est excellentior eo, qui intelligit seipsum, & nō intelligit aliud. Attamen id, cuius intellectus cū hoc intellectu dē equiuoce, ex eo q vnus eorū est agēs nō patiens, & alius patiens nō agēs, nō verificatur hęc permutatio. Et qm̄ ratiocinatus est de mente Auicē cum propositione, quam concedit ipse in omni habente intellectu, & est q habens plus sciē est excellentius: & quod putauit de ablatione voluntatis, & ablatione inouationis est id, quod fecit eis sequi q nō possunt affirmare q Primum scit aliud, quoniam scit agēs, intelligēs operatum suum, quod est aliud ab eo, ex eo q id vult, dixit q hoc in eōueniens sequitur Philosophis tātm, id est q causatum, quod ē hō, sit excellentius causā, que est Deus glo.

I operatio vna, ipsum scit operationem illam, est propō vera: sed non modo scientiæ hominis de re, quā intelligit. qm̄ intellectus hominis perficit seipsum cum eo, quod apprehendit, & intelligit, & patitur ab eo. & causa passionis ab eo est cōsideratio i intellectu. & propōnes, quæ sunt in hoc genere, arguit contra eas Alg. nam omne intelligens ex hominū aliquam operationē, & sequit ex illa operatide alia operatio, & ex secunda tertia, & ex tertia quarta, nō oportet vt sciat agēs

Quo pa- sio Deu gl. scit ip- sa pericu- laria.

Vndecima.

A gl. nam, cum ipsi auferunt innouationem mundi, vt putauit, auferunt voluntatem. & cum auferunt voluntas, auferunt q sciat id, quod prouenit ab eo. & hoc totum iā diximus superius q nō est verum, s. ablatio voluntatis à Deo gl. sed tātum modo auferunt voluntatem innouatā. Et, quoniā ratiocinatus est de mente Auic. propositionibus, que existimantur esse cōmunes duabus scientiis, & innouatæ, & antiquæ, incipit ratiocinari cōtra eum in eo, qd dixerunt Philosophi in hoc capitulo de differentia inter duas scias. & sequitur hoc ei in rei veritate. Et dixit quare negatis dicenti ex Philosophis q hoc nō ē additio in dignitate. nam scientia indiget ea aliud, vsq; ad finē eius, quod scripsimus. Et expositio eius ē q, si oēs istæ apprehensiones sunt propter diminutionem in homine, Deus gl. abest ab eis, & ipse dicit Auicē. nam, sicut conuenisti cum socijs tuis q ipsum non apprehendere particularia non est propter diminutionem in eo, postquam fuit demonstratio apud te, q comprehensio particularium est propter diminutionem in comprehendente, sic priuatio apprehendendi aliud est propter diminutionem comprehendentis. Et respōsio huius totus est, q in scientia eius non diuidunt verum, & falsum opposita, quæ diuidunt verum, & falsum in scientia hominis. verbi gratia quoniā homo dicitur de eo aut scit aliud, aut nō scit aliud, adeo q sunt duo contradictoria: & cū fuerit verum vnum eorum, aliud est falsum. ipse vero Deus glo. verificatur de eo ambo simul, scilicet quod sciat id, & quod non

sciat, scilicet non scit id scientia, determinante diminutionem: & est scientia humana, & tamen scit id scientia, nō determinante diminutionem: & est scientia, cuius qualitate non comprehendit nisi ipse. & sic est de vniuersalibus, & particularibus, q verificantur de Deo gl. q sciat, & non sciat ea. Hoc est, quod determinant radices Philosophorum Antiquorum eis. Qui vero distixerit, & dixerit q ipse scit vniuersalia, & non scit particularia, non percepit opinionem eorum, & nō sequitur ex radicibus eorum. nam scientiæ humanæ omnes sunt passionēs, & impressiones entium, & entia faciunt impressionem in eis: scientia vero Dei glo. facit impressionē in entibus, & entia patiuntur ab ea. His autem habitus, quiescit lis inter Algā. & Philosophos in hoc capitulo, & in capitulo subsequenti. Attamen omnino recitabimus nos hęc capitula, & ostendemus in quo appropriatur, & recitabimus id, quod dictum est superius de hoc.

DISPUTATIO XII.

De diminutione eorum in adducendo rationē, quod ipse scit seipsum.

ALGAZEL.

IT Alg. Et dicamus q perfecti, quoniam scruerunt innouationem mundi ex voluntate eius, adduxerunt probationem ex voluntate, q sit sciens: & ex voluntate, & scia simul q

Disputatio

G qd sit viuens: deinde mediante vita in eo, qd oē viuens considerat in se, & est viuens, necesse est et vt sciat seipsum. & hic discursus intellectiu⁹ est in vltimitate declarationis. Vos vero, cū aufertis voluntatē, & inouationē, & existimatis qd id, qd emanat ab eo, emanat cōsecutiue p viā necessitatis, & naturā, quid in cōueniens erit, si fuerit substantia, eius substantia, cui⁹ natura est vt sit ex eo causatū primum tm̄, deinde sequitur ex causato primo causatum secundum, vsq; ad completum emanationis entium: & ipsum profecto cū hoc non considerat seipsum, sicut ē ignis, ex quo sequitur calefactio, & sol, ex quo sequitur lumen. & vnumquodq; eorū nō scit seipsum, sicut non scit aliud, sed id, quod scit seipsum, scit qd emanat ab eo: ergo scit aliud. & iā declarauimus ex opinione eorū qd ipsum nō scit aliud: & concludimus qd cōtradictantes huic conueniunt in iudicio positionis eorū: igitur, cum non scit aliud, nō est inconueniens vt non sciat seipsum. Si vero dicat, omne id, quod non scit seipsum, est mortuum, & quō Primū erit mortuū? dicim⁹ qd securum est hoc vobis fm̄ cursum opinōis vestre. qm̄ non est dīa inter vos, & dicentem, oē, quod non agit voluntate, & posse, & electione, & non adit, & nō videt, est mortuum: & id, qd non scit aliud, est mortuum. & si est possibile vt sit Primum priuatū his attributis omnibus, quid idiget vt sciat seipsum. sed, si reuertuntur ad id, qd omne ens mundū à materia est intellectus ex se, & intelligit seipsum, iam declarauimus qd hoc est verum, & nō est ei demonstratio. Si ve-

ro dixerint qd demō eius est, qd ens diuiditur in viuū, & mortuū: & viuū est prius, & excellentius mortuo: & Primū est prius, & excellentius: ergo est viuens: & omne viuens considerat seipsum, cū sit falsum vt in causatis ab eo sit viuens, & ipsum non sit viuens. Dicimus qd hęc sunt deceptiones. qm̄ nos dicimus qd non est falsum vt sequatur, ex eo, quod non scit seipsum id, qd scit seipsum, medianibus multis, aut medianibus. & si falsificās hoc fuerit, qm̄ causatum esset nobilius causa, nō est falsum profecto vt cātū sit nobilius causa. Preterea, quare negatis qd nobilitas ei⁹ duret durante ente vsq; per seipsum, non per sciam suam? & hoc probatur. qm̄ aliud aliqñ scit aliqua pter se, & videt, & audit: ipsum vō gl. nō videt, nec audit. Si vō dixerit aliqñ ens diuiditur ad videns & cecum, & ad sciens & ignorans: & vidēs ē prius: ergo Primum videt, & scit res. Dicendū qd ipsi negant hoc, & dicunt non est nobilitas in visione, & scia rerum. sed, cum non est necessitas videndi, & sciendi, & sit substantia mō, quo sit ex ea vniuersum, i quo est scia, & dominus visionis, sic igitur nō est nobilitas in scia substantię. sed, cum fuerit principium substantiarum sciētium: & hoc est nobilitas propria sibi: ergo de necessitate coguntur ad ablationē sciētie eius de se ipso etiam, cum nō significauerit aliud pter voluntatē, & non significatur per voluntatē nisi inouatio mundi, & in corruptiōe huius corrumpitur: hoc totum est fm̄ qd assumit hęc ex consideratione intellectus. Igitur id, quod dixerunt de attributis primi, seu de ablatione

Duodecima.

A latione eorum, non est eis ratio de eo, nisi sermo estimatiuus, & cogitationes. & absint Legistē à talibus existimationibus. Et non est mirandum de diminutione intellectus in attributis diuinis, & nō est quid miraculosum: sed quid miraculosum est diminutio eorū in seipsis, & assumptio rationum suarum, & credulitas eorum qd sciant hęc scia vera cum eo, quod est in eis de subitaneitate, & inuolutione.

AVERROES

A It Auer. Ex rebus mirādis est ratiocinatio eorū, qd in nouatione mundi sequitur vt sit ex voluntate, & tū videmus qd in nouationes fiunt ex natura, & voluntate, & casu, qd aut fiunt ex voluntate, sunt res artificiales: & que fiunt ex natura, sunt res naturales. & si in nouatum nō fieret nisi ex voluntate, tunc voluntas ingrederetur in definitionē eius. & notum est qd definitio in nouati est quod repetitur post priuationem: mōdos aut si esset in nouatus, dignus est vt innouetur, ex eo qd est ens naturale ex principijs rerū naturalium, qd vt sit innouatus ex principijs artificialibus, & ē voluntas. Attamen, cū affirmatur qd sit ab agente primo, qui elegit eē eius, potū qd priuationem, oportet vt sit volens. & si volens, nō defecit quin sit eligens esse rei volitæ, vt dixit, necesse est vt sciat: igitur comunicat eis Philosophi in hac radice. & sermo totus, que recitauit de Loquentibus, est satisfaciens. qm̄ in eo est similitudo rerum naturalium rebus artificialibus. Cū autē dixit de Philosophis qd ipsi tenent qd id, qd prouenit à Deo gl. prouenit naturaliter, est sermo corruptus de eis. & qui te-

nent in rei veritate qd emanatio en D tium sit ab eo, est profecto nobilitati modo qd naturaliter, & voluntate humana. nā his duobus modis euenit diminutio: & nō diuidit verū, & falsum, cum fuerit demōstratio qd impossibile est vt sit emanatio operationis ab ipso glo. emanatio naturalis non autem emanatio voluntaria, eo modo, quo intelligitur voluntas hic. nā voluntas in viuentē est principiu⁹ motus. & cum ipse De⁹ absit à motu, necesse est vt absit à principio motus, eo mō, quo ē volens: qd apparet nobis: & est emanatio ab eo nobilitati mō hac voluntate: & nemo scit modū illum, nisi ipse glo. Et probat qd sit volens, qm̄ ipse scit duo cōtraria. & si eēt agēs, ex eo qd est sciens tm̄, operaret⁹ duo contraria simul: & hoc est falsum: ergo necesse est vt operetur vnum duorū contrariorū electione. Et id, in quo inuoluuntur in hoc capitulo, est, cum dicunt, si est agēs aut est naturaliter, aut voluntarie. & ipse si quidem nō intelligunt nec quid sit natura, nec quid sit voluntas. Nam natura apud Philosophos dicitur dupliciter. & Primo de ascensu ignis superius, & descensu lapidis inferius. & hic quidem motus prouenit ex ente, cui enenit quid accidentale, & est vt sit res extra locum suū, & est ibi cogēs, quod cogit eā. & Deus glo. absit qd sit huius naturæ. & Secundo proferunt eē eam de omni potentia, à qua prouenit actio intellectualis, vt sunt operationes, que proueniunt ex artibus. & aliqs attribuit huic naturæ qd sit intellectus: & aliqui dicunt quod nō habet intellectum, sed operatur naturaliter. Attamen ipsi dicunt qd prouenit

Disputatio

Cuenit ex intellectu. qm̄ assimilāt eā rebus artificialibus, q̄ mouentur ex seipsis, & emanāt ab eis operatiōes proportionatē, & ordinatē. Et ideo dicit Arist. princeps Philosophorū, manifestū est q̄ natura intellectus dominatur toti. & q̄ maxime est remota hæc credulitas ab eo, qd̄ dicit Alga. Qui autē ponit propositionē vniuersalem, q̄ sciens seipsum scit aliud, qd̄ emanat ab eo, sequitur ei q̄ qui n̄ scit aliud, nō scit seipsum. Et, qm̄ iam destruxit sermonē Aui cēnē, cum dixerit q̄ ipse scit aliud, cum eo, qd̄ adduxit contra eū ex rationibus Philosophorū, in hoc sequitur ei vt primū nō sciat seipsū: & consequens est verū. Quod autē recitant ex Philosophis de rationibus p̄ductis ab eis in hoc capitulo, cum dicunt q̄ nesciens seipsum est mortuum, & Primū impossibile est vt sit mortuū, est sermo satisfaciēs, cōpositus ex propōnibus famosis. nā qd̄ non est viuens, nō est mortuū. nisi id, cuius natura est habere vitā nisi intellexerit per mortuū id, qd̄ significat dictio inanimatū. & tūc diuidit verum & falsum. nā oēs ens aut erit viuens, aut inanimatum. & I hoc quidē, cū intelligimus per vitā, illam, q̄ dicitur equiuoce de cetero, & corruptibili. Et, cū dixit si autem dixerint q̄ omne, qd̄ est remotum à materia, est intellectus in se, & intelligit ex se, iā diximus q̄ hæc est veritas, cui nō est demō, Dicim⁹ q̄ iam diximus superius modū demōnis eorū in hoc, fm̄ q̄ oportet, vi demōnis in hoc libro, sc̄p̄ dimi nuntur vise eius proculdubio, prout est res, cū extrahitur à suo loco naturali. Quod autē recitauit et ex ratione adducta contra Philosophos

in hoc, cū dicunt q̄ ens aut erit viuens, aut mortuum: & viuū est nobilius mortuo, & principij est nobilius viuo: ergo est viuēs necessario. cū profecto intelligitur p̄ mortuum mors ipsa, tunc propōnes famose veræ sunt. Cum autē dixit q̄ possibile est vt emanet ex eo, qd̄ nō est viuens, vita, & ex eo, qd̄ non est sciēs, sciēs, & erit nobilitas principij in eo profecto, qd̄ est principij eius vniuersale tm̄, est sermo falsus. Nam, si esset posse vt emanet ab eo, qd̄ nō ē viuēs, vita, erit posse vt emanet ab eo, qd̄ non est ens, ens: & vt emanet qd̄libet à quolibet. & nō erit conuenientia oīno inter causas, & causata, nec in genere dictio secundū p̄ri⁹ & posterius, nec specie. Cum autē dixit q̄, cū dicunt q̄ nobilius viuēte est viuēs, est sicut sermo dictis id, qd̄ est nobilius ex eis, qui habet auditum, & visum, habet auditum, & visum. ipsi tamen non dicunt hoc, quoniam auferunt à primo principio auditum, & visum. & quemadmodum ē possibile apud eos vt sit nobilius audiente, & vidente non audiens, nec videns, sic possibile est vt sit nobilius viuente, & sciēte nō viuens, nec sciēs. Vtens, sicut est possibile apud eos vt proveniat ex eo, quod non habet visum, habens visum, sic possibile est vt proveniat ex non habente scientiam habens scientiam. Hic sermo profecto est sophisticus, & fallax nimis. quoniam apud eos esset non habens auditū, nec visum nobilius habente auditum, & visum, nō simpliciter, sed ex eo q̄ habet apprehensionem nobiliorem visu, & auditu: & est scientia. Et, quoniam nihil est nobilius scientia, impossibile est vt sit non sciēs

Duodecima.

DISPUTATIO. XIII. D

De destructione eius, quod dicunt, quod Deus glo. absit, ignorat particularia, diuisa ad diuisionem tēporis, ad præsens, et præteritum, et futurum.

ALGAZEL.

AIT Algaz. Et iam conueniunt in hoc. nā qui opinatur ex eis quod ipse nō scit nisi seipsum, non latet hoc esse ex opinione eius. & qui opinatur quod ipse scit aliud, & est id, quod elegit Auzenna, existimauit quod ipse scit res scientia vniuersali, quæ non ingreditur sub tempore, & non distinguitur in præteritum, futurum, & præsens: & cum hoc existimauit q̄ non deficit scientia eius pondus grani in coelo, & in terra, quoniam scit particularia aliqua specie. Et impossibile est quin prius intelligamus opinionē eorū. & postea dabimus operam quæ stio nibus, & declarabitur hoc similitudine. & est q̄ Luna eclipsatur, postquam nō fuerat eclipsata, & postea apparebit. nā euenient ei tria, scilicet eclipsis hora, qua nō est, sed est apta vt sit: & aliquid in quo est, sc̄c̄ in fieri: & aliquid tertium, in quo nō est, sed fuerat antea. Et sic nobis secundum hos tres modos sunt tres sc̄c̄ dixerit. nam nos scim⁹ primo q̄ eclipsis non est, sed erit: secundo q̄ sit: & tertio q̄ fuit, & nō sit nūc, & hæc tres sc̄c̄ sunt sc̄c̄ numeratę, &

Asciens nobilius sciente, siue sit principium, siue nō sit principium quoniam principia, ex quo aliquid eorum est sciēs, & aliquid nō sciēs, impossibile est vt non sciēs sit nobilius sciente, sicut est in causatis scientibus, & non scientibus. Et nobilitas principij impossibile est vt excedat nobilitatem scientiæ, nisi excedat nobilitas principij nō scientis nobilitatem principij scientis. & impossibile est vt sit excessus nobilitatis principij nobilior excessu nobilitatis scientiæ. Quare necesse est vt sit principium, quod est in vltimitate nobilitatis, in vltimitate excessus, & est scientia. Timent autē homines attribuere ei auditum, & visum. quoniam sequeretur ex istis attributis vt sit animatum, sed attribuit ei lex auditum, & visum ad indicandum quod ipse Deus glo. non deficit ei aliquid ex speciebus scientiarum, & doctrinæ: & impossibile est facere quod vulg⁹ hoc intelligat, nisi per auditum, & visum: quare hæc expositio est propria sapientibus: & impossibile est vt ponatur ex capitibus, & radicibus legis communibus omnibus, vt currit cursus multarum rerum, quæ attribuuntur scientiæ in lege. Et totum, quod includitur in hoc capitulo, est fallacia, & destructio ipsius Algaz. nos autem reuertimur ad Deum propter vilipendiū, & depressionem eius provenientes à Sapientibus, ex eo quod perquirunt bonum nomen in his rebus, & petimus à Deo glo. vt non ponat nos in numero eorū, qui separantur in hoc seculo ab alio seculo, & in primo à supmo, & primat nobis glo. iā æternā: I oībus. n. ē omnipotēs.

Disputatio

G & diuerse. Et, quia veniunt successiue in subiecto, faciēt mutationem substantiæ scientiæ. nã, si sciret post apparentiam q̄ eclipsis sit nunc, vt fuerat antea, esset ignorantia, non autem scia. &, si sciret hora, qua ē, q̄ non scit, erit etiã ignorantia: & aliquod horum non erit loco alterius. Et existimauerūt q̄ ipse Deus glo. non diuersificatur his tribus rebus. nam hoc inducit ad mutationem. & id, qd non diuersificatur, dispositio eius nō potest credi q̄ scit hæc tria. scientia. n. sequitur scitum, & sciens sequitur sciam. &, cū mutatur scitum mutatur scia: &, cum mutatur scia mutatur sciēs proculdubio. mutatio autem in Deo glo. est falsum. & cū hoc existimauerūt q̄ ipse Deus gl. scit eclipsim, & omnia attributa eius, & accidentia ei?

Attamen scia, que attribuitur primo, & non mutatur, exempli gratia vt sciet q̄ Sol sit, & q̄ Luna sit, ex eo q̄ perueniunt ab eo mediantibus Angelis, quos appellant ex creto corū intellectus abstractos: & sciet q̄ ipsi mouentur motibus circularibus: & sciet q̄ orbis eorū se cantur in duobus punctis, que sunt

I caput, & cauda, & q̄ reperiuntur aliquibus temporibus in sectionibus illis, & eclipsatur Sol, s. cū fuerit corpus Lunæ inter eum, & oculos aspicientium, & occultatur Sol oculis: &, cum transierit sectionem in tali spatio, vt est annus exempli gratia, eclipsabitur iterum: & hæc eclipsis erit in toto, aut tertia parte, aut medietate: & durabit per horam aut duas horas: & sic in omnibus temporibus eclipsis & accidentibus eius: & non deficit scia eius aliquid. Attamen scientia eius in hoc ante eclip-

sim, & hora eclipsis, & post apparentiã, est eodem modo: & nō diuersificatur, & non causabit mutationem in substantia eius, & sic est scia eius in oibus inuouationibus, que sunt per causas. & ille cause habent etiã alias causas, vsq; quo deueniant ad motum circularē celestem, & causa motus circularis est anima exli. & causa motus anime est desiderium assimilandi se Deo gl. & Angelis propinquis. & totum est sciam ei, s. est notū ei nōrta quadã proportionata, & simili, in qua tempus non facit impressionem. & cū hoc circa tempus eclipsis non dicitur q̄ ipse scit q̄ eclipsis sit nunc, nec scit postea q̄ nūc apparuit. & omne, in cuius scia necesse est relatiōe ad tempus, nō pōt considerari q̄ id sciat, qm̄ causat mutationē, & hoc est ei, quod diuiditur tempore. & sic est opinio eorum in eo, qd diuiditur materia, & loco, vt sunt indiuidua hominum, & animalium. qm̄ dicunt q̄ non scit accidentia Socratis, Platonis, & Hippocratis: sed scit hominem absolute scientia vsq; & scit accidentia, & proprietates eius: & oportet vt sit corpus eius compositum ex membris, quorum aliqua sunt ad natūdam, & aliqua ad ambulandum, & aliqua ad apprehendendum, & aliqua paria, & aliqua disparia: & quod potentia eius necesse est vt extendantur in partibus eius. & sic sequitur omni attributo intus in homine, & extra, & omnibus passionibus eius, & attributis, & accidentibus, adeo q̄ non deficit aliquid scientiæ eius: & id scit vniuersaliter. indiuiduum vero Socratis cognoscitur, & distinguitur ab indiuiduo Platonis sensu, non autem

Tertiadecima.

113

Atem intellectu. & cognitio eius habetur ex nutu ad vnam partem. & intellectus intelligit partem absolutam vsq;, & locum vsq;. Cum autem dicimus hoc & hoc, inuimus proportionem appropriatã huius sensibilis ad sentiens, cum fuerit in propinquitate, aut remotiōe ab eo, aut in parte tali demonstrata. quare falsum est in Deo glo. Et hoc est fundamentum fidei eorum, in quo fundate sunt omnes leges, que vlt tenent q̄, cum Socrat exempli gratia seruerit Deo, aut fuerit ei rebelis, Deus nesciet id, qd sit ex reb? ei?

B qm̄ ipse non scit ipsum Socratem q̄ sit indiuiduū, & operationes eius inuouatas, postquam non fuerint. &, cum non scierit indiuiduum, non sciet res eius, & opationes eius: immo nō scit heresim Socratis, nec fidem eius: sed scit heresim hois, & fidem eius absolutam vniuersalē, non autem propriam indiuiduis. Etiam necesse est vt dicatur excita tur Propheta ad prophetiam: & ipse non scit in illa hora q̄ excitetur ad eam. & sic est in omni re demonstrata. & ipse bene scit q̄ hominū aliquis est, cui competit prophetia, & tamē nescit q̄ sint tales, & tales.

C Propheta autem talis, indiuiduum eius non scitur ab eo: quoniã hoc habetur sensu, & res, que emanant ab eo, ipse non scit eas, qm̄ sunt res, que diuiduntur diuisione temporis ab indiuiduo tali & apprehensio earum fm̄ diuersitatem earum causat mutationem. Hoc est, quod volumus narrare primo de permutatione opinionum eorum, & secundo quo intelliguntur, & postea loquemur de inconuenientibus, que sequuntur eis, & nunc narrabimus

assimilationem eorum, & modum destructionis eius. Assimilatio autē eorum ē, qm̄ hæc tria sunt diuersa: & diuersa, cum venerint successiue in eodem subiecto, necesse est vt sit in eo mutatio absq; dubio. &, si hora eclipsis scitur q̄ erit vt fuerat antea, est profecto ignorans, nō sciēs. si autem est sciens q̄ est in instati, & antea sciebat q̄ non est, & q̄ ventura est, necesse est vt diuersificetur scia ei?. & diuersificatur res ipsa, & sequitur mutatio, cum nihil sit mutatio, nisi diuersitas scientiæ. nã qui nō scierit aliquid, deinde id scire ut, necesse est vt mutatus sit. & qui non fuerit scia q̄ fuerit plens, deinde peruenit ad eum scia, hora ipsius esse mutatus est. Et verificauerunt hoc ex eo, q̄ sunt tres dispositiones. est. n. dispositio, que est relatio indiuidualis absoluta, sicut dicimus dextrum & sinistrum. nã hoc non conuertitur ad attributū essentialē, sed est relatio absoluta, &, si mutaueris rem, que erat i dextro ad sinistrum, mutabitur relatio tua, & non mutabitur substantia tua in re. & hæc est permutatio relationis ad substantiã, & non permutat substantia. & hmoi est, cum poteris mouere corpora, que sunt ante te, & corrumpantur corpora, aut corrumpatur aliqđ eorum, non mutatur ex hoc calor fundamētalis, nec posse tuum. qm̄ posse tuū est posse mouendi corpus absolutum prio, deinde demonstratū tale, in eo q̄ est corpus. & non erit relatio posse ad corpus demonstratum attributum essentialē, sed relatio absoluta. & priuatio eius causat ablationem relationis, non autem mutationem in re eius, qui potest. Secunda autem

Extra ord. Auct. P est

Disputatio

G est mutatio in substantia, & est quod non erat sciens & sciri: & si erat potens, & pot. & hæc est mutatio. Tertio vero est quod mutatio sciri facit mutationem scire, nam verificatio substantie scire, in greditur in eam relatio ad scitum, quod habetur, cum verificatio scire talis demonstratæ sit alligatio eius cum hoc scito tali demonstrato, prout est: & alligatio eius cum eo aliter est alia scia necessario, & peruentio eius successine vnum post aliud facit diuersitatem in re scire, & impossibile est ut dicatur quod sit substantia scire eadem, nam datur scia quod sit, postquam fuerit sciens quod venturum est: deinde sit scia quod iam fuit, postquam est scientia quod sit: ergo est eadem scia, & equalis, & etiam permixta est relatio in ea, & quoniam relatio est verificatio substantie scientie, igitur permutatio eius facit permutacionem substantie scire, & sequitur ex ea mutatio. quod est falsum in Deo gl. Dubitatio autem est dupliciter, primo ut dicatur eis, quare negatis dicenti quod Deus gl. habet eadem sciam de eadem eclipsis in hora tali: & hæc scia, antequam sit, est scientia quod futura est, & est eadem apud esse scia in eadem. & est eadem post appareniam scire in fine. & hæc mutaciones conuertunt ad relationes, que non faciunt permutacionem in substantia scire, nec faciunt mutationem in substantia scientis. & hoc est positum in gradu relationis absolute, nam idem homo erit in dextra tua, deinde veniet ante te, deinde ad sinistram tuam, & erit tibi relaciones vna post aliam, & quod mutat est hoc indiuiduum, quod permutatur. & sic debet intelligi dispositio scientie Dei glo. concedendo quod scit omnia eadem scia antiqumitate, & eternitate, & in presentiarum, & non mutatur. & intentio nostra est auferre mutationem, ad quod conueniunt. Cum autem dicunt quod de necessitate affirmacionis scire in esse est ut sit presens, & cessatio postea est mutatio, non conceditur. Et vnde sciunt hoc? Immo, si Deus glo. creauerit nobis sciam de ambulatione Socratis in mane apud ortum Solis, & continuauerit hæc scia, & non creauerit nobis aliam sciam, nec ignorantiam huius scientie, sciremus apud ortum Solis simpliciter scire præcedenti ambulationi eius in presentiarum, & postea quod iam ambulauerat antea. & erit hæc scientia eadem, que remansit, sufficiens in comprehensione horum trium temporum: & remanebit dictum eorum, quod relatio ad scitum demonstrationem scire: & quotienscumque diuersificatur relatio, diuersificabitur res, cui relatio est essentialis: & quotienscumque erit diuersificatio, & perueniet vnum post aliud, erit mutatio. Et dicimus, si verificatum fuerit hoc, vos ibitis in via fratrum vestrorum ex Philosophis, cum dicunt quod ipse non scit nisi seipsum, & quod scientia eius de seipso est ipsemet, nam, si ipse sciret hominem absolutum, & animal absolutum, & inanimatum absolutum, & ista sunt diuersa sine dubio, tunc relatio ad ea diuersificatur sine dubio. quare non verificatur in eadem scia quod sit diuersorum, nam relatum est diuersum & relatio est diuersa: & relatio ad scitum est essentialis scientie: igitur hoc facit numerationem, & diuersitatem, non numerationem tantum cum assimilatione. nam similia aliqua sunt, que procedunt processu

Tertiadecima

114

A si aliquorum: & scientia de animato non procedit processu scientie de inanimato, nec scientia de albedine procedit processu scientie de nigredine: ergo sunt diuersæ. Præterea hæc species, & genera, & accidentia vniuersalia sunt infinita, & sunt diuersa: igitur scire diuersæ quo comprehenduntur sub eadem scientia? Vltimus hæc scientia est substantia scire, & non imaginatus fuerit identitatem scientie in eadem re, cuius dispositiones distinguuntur in præteritum, futurum, & presens: & non imaginatus est identitatem scientie alligatæ in omnibus generibus, & speciebus diuersis? & diuersitas, & distantia inter genera, & species distantes est maior diuersitate, que est inter dispositiones eiusdem rei, que diuiditur diuisione temporis ad præteritum, presens, & futurum. & cum hoc non facit numerationem, pluralitatem, & diuersitatem, quomodo illud facit numerationem, & diuersitatem? & quotienscumque affirmabitur demonstratiue diuersificari tempus absque diuersitate generum, & specierum, & quod hoc non facit numerationem, & diuersitatem: ergo hoc etiam non facit diuersitatem, & numerationem. & cum non fecerit diuersitatem, erit profecto comprehensio totius eadem scientia continuata ab antiquo, & in æternum. & hoc non facit mutationem in substantia scientis.

AVERROES.

A It Aver. Fundamentum huius quoniam est assimilatio scire

Dei glo. scire humanæ, & comparatio vnius duarum scientiarum alteri. nam comprehensio hominis indiuiduorum est per sensus: & comprehensio entium vltimum est per intellectum: & causa comprehensionis est ipsum met comprehensum. & non dubitatur de mutatione comprehensionis, cum mutetur comprehensio, & numeratione eius, cum numerentur. Attamen responsio eius in hoc est quod possibile est ut sit hic scientia, ad quam erit proportio scitorum proportio relationum, in quorum substantia non sunt relaciones, sicut est dextrum, & sinistrum in habente dextrum, & sinistrum est quid, quod non intelligitur in natura scire humane. & ista contradictio est contradictio vera sophistica. Secunda vero contradictio, & est cum dixerit quod qui dicit ex Philosophis quod ipse scit vniuersalia, sequitur ei, cum concesserit in scientia eius numerationem specierum, ut concedant numerationem indiuiduorum, & numerationem rerum eiusdem indiuidui, est contradictio sophistica etiam. nam scientia indiuiduorum est sensatio, aut imaginatio: scientia vero vniuersalium est intellectus. & innouari indiuidua, aut res indiuiduorum causarum duo, scilicet mutationem comprehensionis, & numerationem eius: scientia vero specierum, & generum non causarum mutationem. nam scientia eorum est permanens, & innouantur scientia comprehendente ea, sed communicant, scilicet vniuersalia, & particularia in numeratione.

Cum autem dixit quod qui ponit ex Philosophis vnam scientiam simplicem,

Gplicem, comprehendētem genera, & species, absq; eo q; sit ibi contradicō, & diuersitas, quam facit diuersitas generum, & specierum, & distantia eorum abinuicem, sequeretur ei vt concedat vnam scientiā comprehendentem indiuidua diuersa, & res vnus indiuidni diuersas. & est sicut dicens q; si reperitur intellectus comprehendens species, & genera, & est vnus, sequeretur de necessitate vt reperiatur genus vnum simplex, comprehendēs indiuidua diuersa. Attamen est sermo sophisticius: quoniam nomen scientie dicitur de eis equiuoce. Et, cum dicit q; numeratio specierum, & generum facit numerationem in scientia, est verum. & propter hoc verificantes ex Philosophis non ponunt scientiam ipsius Dei gl. de entibus, non vlem, nec particularem, nam scientia, cui hęc eueniunt, est intellectus passivus, & causatus: primus vero intellectus est actus purus, & cā. & non comparatur scientia ei? scientia humane, & aliquo modo non intelligit aliud pter se, ex eo q; ipsemet est scientia actiua. Et declaratio opinionis eorum est, quoniam, cum sciuerint demonstratue q; ipse nō intelligit nisi se ipsum, necesse est vt subaltia eius sit intellectus. & quoniam intellectus, in eo q; est intellectus, est alligatus ei, quod est, non autem ei, qd non est: & qui constituerit demonstrationem q; non reperitur nisi hęc entia, quæ nos intelligimur, nō est dubium q; alligatur eis intellectus eius, & cum necesse fuerit vt alligetur his entibus, aut alligabitur eis modo, quo alligata est eis scientia

nostra, aut alligabitur eis alio modo, quā sit alligantia scientie nostræ eis: alligati autem eis scientiam eius modo, quo alligatur scientia nostra, est falsum: ergo sequitur vt sit alligatio scientie eius eis modo alio, & esse perfectiori, q; sit esse, quo est alligantia scientie nostræ eis: nam scientia vera est, quæ conuenit ipsi esse, & si scientia eius est nobilior scientia nostra: igitur scientia ipsius Dei glo. est alligata enti modo alio, q; modo, quo alligata est ei scientia nostra. Igitur entia sunt duæ entitates, entitas nobilis, & entitas ignobilis: & entitas nobilis est cā ignobilis. & hoc est id, quod dicunt Antiqui q; Deus glo. est oīa entia: & est motor, & agens eorum. & ideo dixerūt principales Sophiorum, nō est ipse nisi ipse. At tamen hoc totū est ex notitia profundatorum in scientia, & hoc non debet sibi nec cōpellere homines, vt huic credant. & ideo non est ex doctrina legali. & qui constituerit id extra locum suum, errauit, sicut qui celauerit eum, cui competit, malefacit. Quod autem idem habeat gradus entitatis, est notum ex anima.

ALGAEZEL

AIt Alg. Secunda autem dubitatio est, vt dicatur quid prohibet fm radices vestras quin sciat hęc particularia, licet mutaretur? & quare non creditis q; hęc species mutationis non sit falsa ei? vt opinata est quedam secta ex Mataze-la, q; scientie eius de inuolutionibus sunt inuoluate: & vt crediderunt Carmei ex recentioribus q; sit subiectum inuolutionum. & non negat hoc eis vulgus hominum veritatis,

Antis, nisi ex eo, q; mutatum nō euadit a mutatione. & qd non euadit a mutatione, & inuolutionibus est inuolutum, & nō est antiquū. vos vero, & vestra opinio est q; mūdus est antiquus, & q; nō euadit a mutatione. & cum intelligitis antiquū mutabile, nihil prohibet vobis ab hac credulitate. Si autē dixerit abstinuim? nos ab hoc, qm scientia, quæ inuolatur in se, aut fit ex se, aut ex alio, & falsum est vt fiat ex se. nam nos iam declaramus q; antiquum non emanat ab eo inuolutum: & nulla erit actio, cū non fuerit agēs: autem, q; mutatio sit cā mutatiōis alterius, quod non est falsum apud vos, & erit inuolutio rei cā inuolutionis scientie, sicut vos dicitis q; re presentari hominem coloratum in fronte pupillæ videntis sit causa impressiōis similitudinis hominis in tunica pupillæ, cū mediatiōne aeris cristallini inter pupillam, & visum. & cū sit possibile vt inanimatum sit causa impressiōis figure in pupilla, & est res visiōis, sic nō erit falsum, vt sit inuolutio inuolutionum causa ad proueniendum seque primi in eas. nā virtus visiva, sicut est disposita apprehensiōni, & erit inuentio hominis colorati cum ablatiōe velaminis intermedij causa proueniendi cōprehensionis, sic etiam erit substantia primi principij apud vos apta ad recipiendum scientiam, & exitum a potētia ad actum, cum fuerit in esse hoc inuolutum. & licet fuerit in eo mutatio antiqui, antiquum quidem mutabile non est falsum apud vos. Si vero opinati fueritis q; hoc est falsum in necessario in cē, vos profecto nō habetis demonstrationem de necessario

nationis inuolutionum ab eo con D
tinue, sicut considerantur res motus, ex eo q; emanat ab antiquo equaliter, declarabitur, q; quolibet secta eorū bene scit q; possibilis sit emanatio, inuoluta ab antiquo, cū emanauerit proportionabiliter. & continue igitur erunt scientie inuoluate huius speciei. Secunda vero pars, & est emanatio huius scientie in eo ex alio, dicimus in ea, quare est falsum hoc apud vos? & non sunt in eo, nisi tria: quorum vnum est mutatio. & iam declaramus q; bene est fm radices vestras. Secundū autem, q; mutatio sit cā mutatiōis alterius, quod non est falsum apud vos, & erit inuolutio rei cā inuolutionis scientie, sicut vos dicitis q; re presentari hominem coloratum in fronte pupillæ videntis sit causa impressiōis similitudinis hominis in tunica pupillæ, cū mediatiōne aeris cristallini inter pupillam, & visum. & cū sit possibile vt inanimatum sit causa impressiōis figure in pupilla, & est res visiōis, sic nō erit falsum, vt sit inuolutio inuolutionum causa ad proueniendum seque primi in eas. nā virtus visiva, sicut est disposita apprehensiōni, & erit inuentio hominis colorati cum ablatiōe velaminis intermedij causa proueniendi cōprehensionis, sic etiam erit substantia primi principij apud vos apta ad recipiendum scientiam, & exitum a potētia ad actum, cum fuerit in esse hoc inuolutum. & licet fuerit in eo mutatio antiqui, antiquum quidem mutabile non est falsum apud vos. Si vero opinati fueritis q; hoc est falsum in necessario in cē, vos profecto nō habetis demonstrationem de necessario

Disputatio

Cessatio in esse q. sic de necessitate, nisi de cessatione processus causarum, & causarum, ut diximus antea. & iam declarauimus q. cessatio processus sit possibilis in antiquo mutabili. Et tertium, quod hoc includit, & est q. antiquum sit mutabile ex alio, & q. hoc faciat seruitutem. & dominium alterius ei, de eis de hoc quare hoc est falsum apud vos, & est ut ipse sit causa inuouationis inuouationum mediantibus medijs, deinde erit inuouatio inuouationum causa inuouationis scientie eius de eis, & quasi ipse est causa prouentionis

H scientie in eo, atamē cum medijs? Et, cum dicitis q. hoc assimilatur seruituti, dicimus q. sic, & id quidem sic erit, qm̄ est conueniens radicibus vestris, cum opinati fueritis quod quicquid prouenit ab ipso Deo gl. prouenit consecutive, & naturaliter, & non est ei posse ad non agendum. & hoc etiam assimilatur speciei seruitutis. & innuit q. sit quasi coacte ad id, quod prouenit ab eo. Si vero dixerit hoc non esse coacte: qm̄ perfectio eius est ut sit ordinator omnium rerum, dicimus quod hoc non est seruitus: quoniam perfectio eius est ut sciat omnia. Et, si dixerimus q. prouenit nobis scientia copulata omni inuouato, erit q. facta hoc nobis perfectio, non autē diminutio, & seruitus, & sic erit de Deo gl. & ipse glo. bene scit.

A VERROES.

A It Auerr. Summa huius contradictionis primę Philosophis, quæ est contradictio secundum sermones eorum, non secundum rem ipsam, est ut dicatur eis, ex radicibus qui-

dem vestris est q. sit hic antiquum, in quo ueniunt inuouationes, & est orbis. quare ergo negatis quod sit antiquum primum subiectum inuouationum? Affaria autē facta hoc negauit: quoniam omne id, in quo sunt inuouationes, apud eos est inuouatum. At tamen hæc est contra dictio topica. nam inuouationum aliq. sunt, q. non sunt in antiquo, & sunt inuouationes, quæ mutant substantiam subiecti, in quo sunt: & aliq. sunt, q. sunt in eo, & sunt inuouationes, quæ non mutant substantiam subiecti, sicut motus localis in corpore mobili, & sicut cristallinitas, & illuminatio. & antiq. quoque aliq. est, in quo non est motus omnino, neque mutationes penitus: & est id, quod non est corpus, & aliq. est, in quo est aliquis motus, & est antiquum, quod est corpus, ut sunt corpora celestia. & est hæc distinctio ponatur a Philosophis, igitur hæc contradictio est eadem contradictio inanis, quoniam loquimur de antiquo, quod non est corpus. Et, qm̄ adduxit hæc contradictionem Philosophis, adduxit etiam in respon sionem Philosophorum huic. Et summa eius est, qm̄ ipsi negauerunt q. sit ei scia inuouata. nam scia inuouata ei aut erit ex seipso, aut ex alio si ex seipso, igitur sit ab antiquo in nouatum: & ex radicibus nostris est ut non emanet ab antiquo inuouatum. Ipse uero contradicit eis, dicens q. non emanat ab antiquo inuouatum, cum ponunt orbem antiquum, & cum ponunt inuouationes emanare ab eo. Et responsio eorum huic est, q. in inuouatum impossibile est apud eos ut emanet ab antiquo absoluto, tamen possibile est ab antiquo

Tertiadecima.

Antiquo essentialiter, & in inuouato quo ad motum suum, & est corpus celeste. quare erit apud eos quasi medium in rei ueritate inter antiquum absolutam, & inuouatum absolutum: nam aliquo modo est antiquum, & aliquo modo est inuouatum. Et hoc quidem medium est motus circularis celestis apud eos, qui est antiquus quo ad speciem, inuouatus uero quo ad partes: & in eo quod est antiquus prouenit ab antiquo, & ex parte partium inuouatarum emanant ab eo inuouationes infinite. Philosophi autem negauerunt esse inuouationes in Primo: quoniam non est corpus: & in uouationes non inueniuntur nisi in corpore. nam receptio non reperitur apud eos, nisi in corpore: re motum uero a materia nihil recipit. Summa autem eius contradictionis secunda: parti argumenti eorum, & est quod prima causa non erit causata, est quoniam possibile est ut sit scientia eius, similis scientie humane, scilicet quod scita sint causa scientie eius, & inuouatio eorum causa inuouationis scientie ab eis: sicut uisibilia sunt causa apprehensionis uisus, & intellecta causa comprehensionis intellectus: adeo quod erit secundum hoc, cum fecerit entia, & creauerit ea, causa comprehensionis eorum, non quod causa creationis eorum sit scientia eius. & hoc profecto est falsum apud Philosophos, scilicet ut sit scientia eius, sicut scientia nostra. nam scientia nostra est causata ab entibus: scientia uero eius est causa eorum. & impossibile est ut sit scientia antiqua, prout est scientia inuouata. & qui credit hoc ponit profecto Deum gl.

hominem æternum: hominem uero Deum generabilem & corruptibilem. demum iam declaratum est superius quod dispositio in scientia Primi est opposita dispositioni scientie humane, scilicet quod scientia eius est agens entium, non autem quod entia agant scientiam eius.

DISPUTATIO. XIII.

De diminutione eorum in con situendo rationem, quod cœli sunt animati, seruitutes Deo gl. motu circulari eorum, & quod moueantur uoluntarie.

ALGAZEL.

AIT Algaz. Et etiam dixerunt quod cœli sunt animati, & q. habent animam, cuius proportio ad corpus cœli est sicut proportio anime nostre ad corpus nostrum. & sicut corpora nostra mouentur uoluntarie ad partem uoluntatis nostre, & ad motum anime, sic etiam cœli. & quod motus cœli simpliciter, & essentialiter seruit domino mundi, modo, quem narrabimus. Dixit & opinio eorum in hac disputatione est, quæ non potest euitari. & nos non disputabimus ad reprobandum eam. nam Deus gl. potest creare uitam in omni corpore: & fore

Disputatio

Gitudo corporis non potest euitare quin sit animatum, nec quin sit rotundum. nam figura appropriata non est conditio vitæ, cum animalia cum diuersitate figuræ eorū cōmunicant in receptiōe vitæ, sed nos disputabimus de diminutione eorum in scientia huius rei ratiōe intellectus. & hoc profecto, si esset verum, ipsi quidem id non apprehenderūt nisi Prophete, quorum animæ requiescāt in pace, cum diuinitate Dei gl. aut propheta: ratiocinatio vero intellectus ad id nō perducit. Verumtamen non negat q̄ possit **H**scipi hoc ratiōe, si reperiretur ratio, aut hoc bene erit fortunato viro: sed dicimus q̄ ea, quam posuerunt rationem, non conuenit nisi ad habendum existimationem. q̄ autem ad hīscatur veritatem determinatam, & hīsam meram non. Imaginatio autem eorum est, quia dixerunt cæli mouentur: & hęc est p̄positio sensui manifesta. & oē corpus mobile habet motorem: & hęc est propositio intellectu cognita. nā, si corp⁹ eēt mobile, ex eo q̄ est corpus, & esset profecto omne corpus mobile. & omnis motor aut prouenit à substantia eius, quod mouetur naturaliter, vt est motus lapidis deorsum, & voluntate, vt est motus animalis cum posse, aut erit motor ab extra, sed mouet violenter, sicut est impulsio lapidis sursum. Et omne, quod mouetur ex se existenti in seipso, aut non apprehendit hanc rem in motu: & nos appellamus eā naturam, vt est motus lapidis deorsum: aut apprehendit eam: & nos appellamus eam voluntariam, aut animalem. Motus autem vniuersalis circularis est his distinctionibus inter negationē, & affirmationem, aut violentus, aut naturalis, aut voluntarius. & cū destruantur due partes, remanet tertia. & impossibile est vt sit violentus, qm̄ motor inclinās aut erit aliud corpus, quod mouet voluntarie, aut violenter, & finiet proculdubio ad voluntatē. & quotienscunq; affirmabitur in corporibus cæli mobile voluntarie, id habemus intentum, & ad quid ponitur motus violenti. & in fine impossibile est quin deueniamus ad voluntatem: aut dicatur q̄ mouent violentē, & Deus gl. est, qui mouet eos immediate, qd̄ est falsum. nā, si mouerentur ab eo, in eo q̄ sunt corp⁹, & in eo q̄ sunt creaturæ eius, sequeret vt moueatur omne corpus. & impossibile est quin approprietur motus aliquo attributo, quo discernatur ab alijs corporibus. & hoc quidem attributum est motus proprius aut voluntarie, aut naturaliter, & impossibile est ut dicat q̄ Deus gl. sit motor eorū voluntarie: qm̄ voluntas proportionatur corporibus eadē proportiōe. & quare est ap̄tū hoc corpus precipue q̄ velit id mouere, & non aliud? & impossibile est ut sit hoc existimatio iudicio. nam hoc esse falsum diximus i disputatiōe de creatiōe mundi. Et cū p̄batū fuerit q̄ hoc corp⁹ necesse est ut sit in eo aliquid, qd̄ sit principiu motus, destructa est prima pars, & est ponere motū violentū: remanet ergo ut dicat q̄ est motus naturalis. qd̄ quidem est impossibile. nam naturalis tñ non erit causa motus. moueri. n. nihil aliud est nisi recedere ab uno loco, & petere alium locū. locus autē, in quo est corpus, si esset ei conueniens, non moueret ab eo. **Quare**

Quartadecima

117

Aquare non mouetur vter plenus aere in superficie aquarum. & cū plenus fuerit aqua, mouetur in superficie aquarum? nam inuenit locum conuenientem, & quiescit in eo. & natura fixa. & ideo, cum permutatum fuerit ad locum conuenientem, recedit ab eo ad conuenientem, si aut recedit a medio aquarum ad terminū aeris, motus vero circularis non potest considerari q̄ sit naturalis. nam quicunq; locus aut vbi ponatur, a quo recedit, ad eum redit. & is a quo fugit, a nobis naturaliter, non quaeritur naturaliter. & ideo non ibi vter aeris ad intrus aquam, nec laqueus post quietem supra terram, & tendit ad aerem: ergo non remanet nisi tertia pars, & est mot⁹ voluntari⁹.

AVERROES
Ait Auer. Quod autem posuit Alga. in hoc sermone, q̄ omne, quod mouetur, aut mouetur ex se, aut mouet ex corpore ab extra: & hoc est, quod appellatur violentia, est notum per se. Quod autem omne, quod mouetur ex se, non est motor in eo, nisi motum, est quid non notum per se, sed est famosum. Philosophi autem laborant in demonstratione, q̄ omne motū, quod mouetur ex se, habet motorem reperiunt in eo, qui est diuersus a moto, & fecerunt alias propositiōes notas ex seipsis, & propositiōes, quæ sunt conclusiones aliarum demonstrationum, & est quid, quod habetur ex libris eorum. Et sic etiam nō est notum per se q̄ omne motum, quod mouetur a motore ab extra, finitur ad motum ex seipso. Et istæ propositiōes, quæ posite sunt hic, q̄ sint propositiōes notæ ex se, sunt in eis ex ambabus speciebus simul, s. aliæ quæ sunt, quæ sunt conclusiones, & D aliæ, quæ sunt notæ ex se. Quod autem motum ex se, non ex corpore ab extra, sit motum aut ex se, & natura sua, aut ex principio in eo: & impossibile est vt moueatur ex alio, qd̄ non sentitur, nec comprehenditur sensu, quod est distinctum ab eo ab extra, ac si diceret id, quod non est corpus, est quid notum per se. & iam laboramus in hoc libro in declarando hoc, s. q̄, si sic esset, non erit motus sursum dignior in igne, q̄ terra. & hoc est notum per se. Quod autē non moueatur ex se, & natura sua, apparet in rebus, quæ mouentur aliquando, & quiescunt aliquando. nā id, quod est naturaliter, non habet agere duo contraria: in rebus vero, quæ apparent sensu moueri continue, necesse est fieri demonstrationem. Id autem, quod posuit hic in hoc sermone, q̄ motum ex se mouetur ex principio in eo, quod appellatur natura, aut principio, quod appellatur anima, & electio, est verū, cum probauerit q̄ non sit hic aliquid quod mouetur ex se. Id vero, quod posuit, q̄ principium appellatū natura, non mouetur ex se in loco, nisi cum locus fuerit non conueniens ei: nam tunc mouetur ad locum sibi conuenientem, in quo quiescit: est verum. sed id, quod posuit etiam, q̄ motum circulariter non habet locū non conuenientem, & conuenientē, & permittatur ab vno ad aliud non in toto, nec in partibus, est quasi notum per se, & facile comprehendit. & recitauit in hoc sermone aliquid suæ considerationis, & declarationis. quare necesse est vt non moueatur naturaliter, cum intelligimus per naturam hoc, quod ipse imaginatus

Disputatio

Gnatus est. Et sic id, quod posuit, q, cum non mouetur naturaliter, mouetur ab anima, aut potentia simili animæ, apparet ex eo, q, ipse tenet q, anima in corporibus celestibus non dicitur de eis nisi æquiuoce. & plurimum, quod appellant sapietes nomen naturæ, est super omnē potētiam, quæ agit actione intellectuāli, sicut currit cursu ordinis, & proportio nis, quæ est in rebus intellectuālibus, sed auferunt a cælo talem potētiam uilem, cum fuerit ipsum apud eos id, quod tribuit hanc potētiam regitūam omnibus entibus. Attamen

Hic sermo, quem hic recitat ex propositionibus nostris, est topicus, ex eo q, assumpsit in eo plurimum ei, quod est conclusio demonstratiōis, q, sit norum per se: & ex eo q, assump sit in eo pro opposito id, quod nō est oppositum. & est topicus, quoniam propositiones eius sunt probabiles, & famosæ. & hæc quidem via in declarando q, corpus celeste sit corpus animatum, est via Auicēnæ. Antiqui uero habent in hoc uia magis efficacem, & magis lucidam.

ALGAZEL

It Algazel, Quæstio autē est ut dicamus, nos consideramus tres consideraciones, præter opinionem uestram: in quarum destructione non est demonstratio. Prima quidem, cum considerauimus motum cæli violentum ex alio corpore, quod id mouet continue: & hoc corpus mouens non erit rotundum, nec comprehendēs, nec cælum: igitur est falsum dictum eorum, q, motus cæli est uoluntarius, & q, cæli sunt a fati. & hoc, qd diximus, est posse, & non est in negatione eius, nisi negauo simpliciter.

AVERROES

A It Auer. Hoc est falsum. quia declaratum est apud eos q, extra cælum non est aliud corpus, nec possibile est ut sit infra cælum. nam illud corpus, si mouet, impossibile est quin moueatur. & reuertitur interrogatio.

ALGAZEL

A It Alga. Secunda uero est ut dicatur q, motus est uolentus, & principium eius est uoluntas Dei glo. nam nos dicimus q, motus corporis grauis deorsum est uolentus, & sit, quoniam creat Deus glo. motum in eo. & sic dicitur de alijs motibus corporum, quæ non sunt animalia, & remanet quæstio eorum, quare uoluntas appropriata est eis, & tamen alia corpora communicant cum eis in corporeitate, & non appropriantur in genere. & iam declarauimus q, uoluntas antiqua, eius motus est appropriare rem præ simili: & ipsi necessitati sunt consisteri attributum tale, cum consideratur pars motus circularis, & locus polorum, & puncta. & non reiterabimus id. Sermo autem breuis circa id, quod negauerunt de appropriatione corporis ex alligantia uoluntatis in eo absque distinctione attributi, quod conuertitur contra eos in distinctione illius attributi, est q, nos dicimus quare cognoscit corpus cæli tali attributo, quo distinguitur ab alio ex corporibus: & alia corpora sunt etiā corpora: & quare euenit ei id, quod non euenit alteri. Nam deuenire hoc ex alio attributo facit interrogare in illo attributo alio: & sic in infinitū. & indigent demum deuenire ad iudicium uoluntatis, & q, in principio sit aliquod discernens rem a simili.

Quartadecima

A simili. & appropriat ipsam attributo præ ceteris similibus.

AVERROES

A It Auer. Quod autē lapis mouetur deorsum ex attributo, quo creatus est, & sic ignis sursum, & ambo attributa sunt cōtraria, est quid per se norum. & contradicere huic est temeritas. & multo plus ut dicatur q, uoluntas æterna faciat motum continuum absque actiōe, quā agat in eo uolens, & q, hoc non sit elementale in natura sua, & appellatur uolētia. nam, si hoc sic esset, nō esset rebus natura omnino, nec uerificatio, nec definitio, quoniam notum est per se q, differunt naturæ rerum, & definitiōes earum pp dnam operationum earum: sicut est notū per se q, omnis motus uolentus corpori erit ex corpore ab extra. & hic sermo nihil est. Cum autem dixit q, ponere actionem entis procedentis ab eo determinat attributum proprium, interrogatio remanet de hoc attributo: & est quare appropriatur huic enti, præter id, quod est ex genere eius: u. g. ignis & terra communicant in corporeitate, & receptiōe, sed differunt attributo addito corporeitate, sequit ei ut dicatur quare appropriatur attributum ignis igni: & attributum terræ terræ: & quare non sunt econtra? Hic quidem est ex sermone eius, qui non ponit attributis ipsis subiectum proprium, sed pot euenire oē attributū cui libet ei, cui attribuitur. & dicens hoc, et auferit definitionem, & auferit dnam subiectorum. appropriatio enim eorum attributis proprijs est causa prima appropriandi entia attributis proprijs. & hæc positio est ex radicibus lectæ Aristotē, qua conati sunt destruere

scientiam legis, & intellectus, & demum intellectum ipsum.

ALGAZEL

A It Alg. Tertia uero est, ut concedatur quod cæli appropriati sunt attributo, & illud attributum est principium motus, ut crederent de descensu lapidis deorsum: sed nō considerant hoc in eis, sicut in lapide. Et, cum dicunt q, id, quod queritur naturaliter, non est id, a quo fugitur naturaliter, est error. quoniam non est ibi dña numero apud eos, sed corpus est unum, & motus circularis est unus: & corpus non habet partem in actu, nec motus habet partem in actu, sed distinguuntur imaginatione. & non est ille motus, quia querit locum, nec quia fugit a loco. & possibile est ut creet corpus, & in se sit aliquid determinans motum circulare, & ipsemet motus hoc determinat, non autem q, determinet ille motus querere locum, deinde erit motus ad perueniendum ad eū. Et, cum dicitis, q, omnis motus est ad perquirendum locum, aut ad fugiendum ab eo, cum fuerit uolentus, est ac si poneretis querere locū determinatum a natura ipsa, & poneretis motum non intentum in se ipso, sed sequitur eam, nos autem dicimus non negatur q, sit motus ipsomet determinatum, nō perquisitio loci: quæro quid reddit hoc falsum. Et declaratio eius, quod dixerunt, quod reputatur esse fortior alia concessione, non debemus sententiare ex hoc q, auferatur aliud. igitur iudicium in sententiando q, cæli sunt animati est pura ueritas, non habens quidem sustentaculum.

Auer-

Disputatio

AVERROES

Ait Averr. Cum autem dicitur quod hic motus non est ex potentia naturali, simili potentia naturali terra, & ignis, est verum. Et hoc manifestum est ex eo, quod dixerunt, quod illa potentia est desiderium loci convenientis corpori, cuius esse est per illam potentiam, corpus vero celeste, cum omnis locus sit conveniens ei, ideo non movetur tali potentia. & ideo appellant Sapientes talem potentiam, nec gravem, nec leuem. Si autem haec potentia est cum comprehensione, aut sine comprehensione. & si est cum comprehensione. & si est cum comprehensione est declaratum est alibi. Et declaratio huius est ut dicamus. Prima autem consideratio est ut ponamus motorem caeli aliud corpus, non celeste, est nota destructio eius ex seipsa, aut prope notitiam ex seipsa. Nam hoc corpus non potest movere corpus celeste circulariter, nisi quod ipsum movetur ex se, ac si diceret homo, aut angelus id resolvit ab oriente in occidentem. & si hoc esset, erit hoc corpus animatum, aut infra mundum, aut extra. & falsum est ut sit extra. nam extra mundum non est locus, nec vacuum, ut declaratum est in multis locis. & oportet etiam, cum moverit istud corpus, ut firmetur super aliud ibi quiescens, & illud corpus sit quiescens super aliud & procedat in infinitum. & est falsum etiam, ut sit infra mundum, nam, si hoc esset, comprehenderetur sensu. omne enim corpus infra mundum est sensibile. & indigerent etiam alio corpore, quod contineat ea, praeter id, quod ea resolvit, aut

id, quod resolvit ea, est id, quod continet ea: & continens indigeret continente, & necesse esset ut sit numerus corporum animatorum, quae moventur numero motuum corporum celestium. Et interrogatur etiam de istis corporibus an sint composita ex elementis quatuor, & erunt generabilia & corruptibilia, an simplicia, si erunt simplicia, quae est natura eorum. & hoc totum est falsum. & praecipue apud eum, qui sciuerit naturam corporum simplicium, & sciuerit numerum eorum, & numerum specierum corporum compositorum ex eis. & incumbere hinc in hoc loco nihil est. Et iam declaratum est demonstrativum in multis locis quod hic motus non est violentus. nam est principium omnium motuum, & eo mediante influitur vita omnibus entibus, quanto magis motus? Secunda vero consideratio, & est quod motor eorum sit Deus gloriosus, absque eo, quod creat in eis potentiam, qua moventur, est etiam sermo turpis nimis, prohibitus, & distans ab eo, quod intelligit homo: & est similis dicenti, quod Deus gloriosus, tangit omnia, quae sunt hic, & movet ea. & quod comprehenditur ex causis, & causatis est falsum & erit homo homo non modo, quo creavit eum Deus: & sic alia entia, Et destructio huius est destructio intellectuum. nam intellectus comprehendit res ex parte earum causarum. & est sermo similis sermoni dicentis ex antiquis, quod Deus est in omni re, & sunt pueri. & loquimur cum eis in loco, ubi recitamus destructionem causarum, & causatorum. Tertia vero consideratio currit cursu naturae, & est ut po-

Quartadecima

119

A ponamus, quod motus caeli est ex potentia naturali in eo, & attributo essentiali, non ex anima. Et demonstratio eorum in destructione huius est falsa. quoniam adificaverunt demonstrationem in eo, quod, si motus caeli esset naturalis, erit locus, quae sit in motu eorum naturali, idem cum eo, a quo receditur, nam quaelibet pars caeli movetur ad locum, a quo iam mota est. motus enim eius est circularis: in motu vero naturali locus quidem, a quo receditur in motu, est diversus a loco quae sit. nam is, a quo movetur, est accidentaliter: & is, ad quem vadit, est naturalis, in quo quidem quiescit. Et est positio falsa. quoniam ipsi posuerunt in partibus caeli multos motus multis motis. & hoc fecerunt radices eorum, quoniam ipsi dicunt, quod motus circularis est unus, & corpus, quod movetur eo, est unum, in motu vero circulari non perquirat mobile locum, & possibile est quod creaverit in eo aliquid, quo perquirat mobile motum ipsum, & erit natura, non autem anima. Et responsio huic est, quod hic sermo eorum est apud eum, qui cogitavit quod mutatio loci stellarum provenit ex motu naturali, simili permutationi motorum naturaliter ex locis suis. At tamen positio eorum vera est, quod motus circularis mobile non perquirat in eo locum, sed, cum perquirat anima, motus circularis, & movens eius est anima necessario, non autem natura, & motus eius non habet esse, nisi in intellectu. nam non reperitur extra animam nisi motu tantum. &

in eo est pars motus, quae non comprehenditur in esse. & id, quod movetur ad motum, in eo quod est motus, desiderat eum necessario. & id, quod desiderat motum, imaginatur eum necessario. & hic est vaus ex locis, ex quibus apparet quod corpora caelestia habent intellectum, & desiderium. Et apparet hoc etiam ex multis locis. quorum Unus est quod idem motum ex corporibus rotundis, id invenimus moveri duobus motibus contrariis simul, scilicet, orientali, & occidentali. & hoc impossibile est, ut sit ex natura. nam motum naturaliter movetur uno motu tantum. Etiam locuti sumus de rebus, quae moverunt homines ad tenendum quod caeli sint habentes intellectum. & quod magis apparet ex eis, est quoniam, cum declaratum est apud eos quod motor eorum est intellectus separatus a materia, necesse est ut non moveat, nisi ex eo quod est quid intellectum, & consideratum. & cum sic fuerit, igitur motum ab eo est intelligens, & considerans necessario. Et apparet hoc etiam ex eo, quod motus eorum est conditio in esse eorum, quae sunt hic ex entibus, & conservatione eorum. & impossibile est ut hoc sit casu. & haec non declaratur hic, nisi declaratione disputativa, & satisfaciendi.

Di-

Disputatio

DISPUTATIO XV.

De destructione eius, quod dixerunt de intentione motiva coeli.

ALGAZEL.

Alga. Dixerunt autem quod coeli sunt animati, servientes quidem Deo glo. cum motibus suis, & appropinquantur ei. nam omnis motus voluntarius est ad aliquam intentionem, cum non potest considerari ut emanet actio, & motus ab animato, nisi cum actio sit dignior ei ociositate. & si essent actio, & ociositas aequales, non imaginatur actio. Uterius dixerunt appropinquare Deo glo. non est querere desideratum ab eo, & abstinere ab ira eius. nam Deus glo. abest ab ira, & desiderio. & si attribuantur ei ambae istae dictiones, est abusive, & denominatur eis ex voluntate condemnandi, & voluntate premiandi. & impossibile est ut sit appropinquatio Deo glo. cum quaeratur approximatō ad eum in loco. quod est falsum.

It nō est via quaerendi approximationem cum attributis. nam ens perfectius, eius esse est perfectius: & omne esse respectu esse eius est diminutum. Et diminutio quidem habet gradus, & diam. Angelus. n. est magis proximus Deo glo. attributo, non autem loco: & est id, quod intelligimus per angelos propinquos, scilicet substantias intellectuales, quae non differunt, nec mutantur, nec finiuntur, & sciunt res, prout sunt. hō vero, quanto magis vult appropinquare angelo attributis, tātō magis additur appropinqua-

tio apud Deum glo. & finis naturae humanae, est ut assimiletur angelis. Et, cum probatum sit quod haec est appropinquatio Deo, & quod est ad perquisitionem appropinquationis ei attributis, hoc erit homini, cum sciverit veritatem rerum, & cum remanserit aeternus in perfectione esse suo sibi possi. & remansio in perfectione ultima est Deo glo. & Angelis proximis in totum, quod possibile est ei ex perfectione, & tunc reperitur cum eis, ut entia, in quibus nihil est potentia, adeo quod exeat ad actum. igitur perfectio eorum est in ultimitate respectu eius, qui est praeter Deum, & Angelos caelestes: & est praefatio animarum moventium caelum, in quibus est aliquid in potentia: & perfectiones eorum distinguuntur ad id, quod est in actu, sicut est figura rotunda, & dispositio. & hoc reperitur & ad id, quod est in potentia, & est dispositio in loco, & in vbi, & nō est locus demonstratus, qui non sit ei possibilis. Attamen non habet alios situs in actu nā aggregare ambo est impossibile. & quoniam impossibile est eis complere unitates situs, continue conantur perficere eas specie, & non deficiunt quaerere situm post situm, & vbi post vbi, & non cessat omnino haec politas, & non cessant illi motus. intentio autem eorum est assimilari primo principio acquisitione perfectiōis ultimae sibi politatem eis, & est servitus Angelorum caelestium Deo glo. Et acquirunt assimilationem duobus modis. quorum unus est perficere omnem situm posse eis specie: & hoc est intentum prima intentione. Secundus vero id quod componitur in motu suo ex diversitate proportionis in trinitate, &

Quintadecima

A & quadratura, & conjunctione, & oppositōe, & diversitate ascensionis, & descensionis respectu terrae, & ab eis emanat grana ei, quod est sub orbe Lunae: & pronuntiant ab eis haec innovationes omnes. hic est modus perfectionis animae caelestis. & omnis anima intellectiva, desiderium quidem eius est perficere seipsam.

AVERROES.

Alga. Totum autem, quod recitat de Philosophis, est opinio eorum, aut sequitur ex opinione eorum, aut posse est ponere sermonem de eo secundum opinionem eorum,

Praeter id, quod dicitur, quod coeli quaerunt in motibus suis situs particulares in finitos. nam infinitum non quaerit, cum ad id non pervenit aliquis. & nemo hoc dixit, nisi Avicenna. Et contra dicitur Alga. huic sermone satisfactum cum eo, quod postea dicitur. Attamen intentio coeli apud homines est ipsemet motus, in eo quod est motus. nam perfectio animati, in eo quod est animatum, est motus: evenit tamen hic quies animato gratiabili, & corruptibili per accidens, scilicet propter necessitatem materiae. nam lassitas, & labor accidit huic animato, ex eo quod est materiale: astatum vero, cui non evenit lassitas, nec labor, necesse est ut sit vita eius omnis, & perfectio eius ex motu, & assimilatio eius creatori est eum praebentem vitam ei, quod est hic cum motu. Et non est hic motus apud philosophos propter id, quod est hic prima intentione. & intelligo per primam intentionem ut sit corpus caeleste creatum per id, quod est hic. nam motus est operatio eius propria, propter quem est. nam, si ista essent propter id, quod est hic prima intentione, esset corpus caeleste creatum

propter id, quod est hic. & est falsum Deo apud eos ut sit creatum nobile propter ignobile: sed ad bene esse proculdubio sequitur ignobile, sicut est princeps cum eo, quod est sub eo, cuius perfectio non est absque principe. Princeps vero est ad perfectionem suam. & sic providentia de eo, quod est hic, est similis providentiae Principum de eo, quod est sub eis, cui non est evasio, nec esse, nisi per Principes: & praecipue Princeps principalis, qui non indiget in esse suo perfecto, & nobili principe alio, quanto magis in esse suo.

ALGAZEL.

Alga. Et dubitatio huic est, quoniam in propositionibus huius sermonis est, cui potest contradici. sed nos non protelabimus in hoc. Et revertamur ad intentionem, quam voluisti in fine, & destruam eam dupliciter, & primo quod perquisitio perfectionis, ut sit in omni vbi sibi possibili, est stultitia, non autem servitus. & hoc non est nisi sicut homo, qui non habet negocia omnino, & cessavit incumbere voluptatibus, & necessitatibus suis, & quievit, & circum domum, seu circuit civitatem, & existimat quod appropinquatur Deo glo. & perficit seipsum, cum sit sibi esse in omni loco possibili. & existimat quod esse in multis locis est possibile ei, & cum non potest congregare ea numero, perficit ea specie, qua est perfectio, & approximatō. & iste homo pervenit ad stultitiam, & dicit quod permutatio a parte ad partem, & a loco ad locum non est perfectio sensibilis, quam desideret. & nulla est differentia inter id, quod dixerunt, & hoc.

Aver-

Disputatio

G **AVERROES.**
A It Averr. Existimatur, qd hic sermo propter molliorem ei provent ex vno duorum hominum, aut stulto, aut maligno. Aly. autem est mundus ab istis duobus attributis: licet aliquando proveniat miraculose ab homine nō stulto sermo stultus, & ab eo, qui non est malignus, sermo pravus. Attamen significat hoc diminutionem humanā propter id, quod evenit eis ex evasione. Quoniam, si concesserimus Anticennae qd orbis intendit in motu suo permutare situs: & permutatio situum eius propter entia, quae sunt hic, est id, quod conservat esse eius, postq̄ adinvenit eum: & est hęc operatio eius continue: quæro quæ est maior servitus, q̄ ista servitus? quæ admodum, si vult aliquis incumbere ad conservandum civitatem a perditibus, circumens eam nocte, & dies, teneremus quidem qd hęc operatio est ex maximis operationibus appropinquantibus Deo glo. sed, si ponimus motum huius hominis circa civitatem intentione, quam ipse dicit ex mente Anticennae, si ipse nō intendit in motu suo, nisi quærere perfectionem in vbi infinitis, dicit de eo qd sit homo stultus. & hoc est, quod dixit Deus Glo. Quis mensuravit pugno suo aquas, & coelum? Cum autem dixit qm̄ impossibile est ei perficere unitates, aut congregare eas numero, perfecit eas specie, est sermo involutus, non intelligibilis: nisi intelligatur, i. quoniam motus impossibile est vt remaneat in partibus suis, remanebit in toto. nam alii qui sunt motus, qui non remanent nec in partibus, nec in toto, & est generabilis & corruptibilis: & aliquis

est, qui remanet specie, & est generabilis & corruptibilis in partibus. sicut sed cum hoc dicitur de eo, qd sit motus vnus modis, quibus distinguitur multis locis librorum suorum, quibz dicitur qd sit vnus motus. Cum autē dixit, qm̄ impossibile est ei perficere ea numero, perfecit ea specie, est sermo falsus. nam motus celestis est vnus numero. sed hoc dicitur de motibus, qui sunt in ceteris generabilibus, præter celum. qm̄ isti, ex eo qd impossibile est eis vt sint vnus numero, sunt vnus specie, & remanent in eo pp remanentia motus vnus numero.

ALGAZEL.

A It Alga. Secundus quidē est, vt nos dicamus id, quod recitatis de intentione, est falsum i motu occidentali. & quæro quare fuit motus primus orientalis? & quare non fuerunt motus vniversi ad eandem partem? & si est in diversitate eorum intentio, quare non differunt in contrarium. & erunt hi, qui sunt orientales occidentales, & qui sunt occidentales orientales. nam id, qd vox dicitis de pervectione innovationum ex diversitate motuum i trinitate, & sexualitate, & alijs, provenit ex contrario. Et sic etiam id, quod dixerunt de perfectione situum, & vbi omnium, postq̄ posse est eis in alia parte, quæro quid habent qd non moueantur aliqui ex vna parte, & aliquando ex alia parte ad perficiendum id, quod est posse eis, si fuerit adimplere omne posse perfectio? Igitur hoc significat qd iste sunt imaginationes, quæ nihil sunt. & secreta regni colorum non habentur his imaginationibus, sed habuerunt ea Prophetæ, & Antiqui nostri via diuinitatis, non via assumendi rationes, & id defini-

Quintadecima

A deficiunt posteriores philosophorum in declarando causam partis motus, & electionem eius.

AVERROES.

A It Averr. Hæc est dubitatio philosophica. nā permutari ex disputatione ad disputationem est operatio philosophica. Quoniam quō sequitur ex diminutione eorum, si diminuant in dando causam diversitatis partium motuum caeli, vt diminuant etiā in dando causam motus caeli, & vt non sit motui eius causa. hoc totum est sermo in vltimitate mollietatis, & debilitatis. O q̄ maxima est lætitia eorum in hac disputatione. nam putant qd ipsi vicerint philosophos in ea. Et causa huius est ignorantia eorum in modis viæ visitate, in dando causas, & considerationes, de quibus quæritur vt tribuatur in quolibet entium, quæ quidē differunt propter differentiam naturarum entium. Nam res simplices non habent causam eius, quod proveniret ex eis, nisi substantiā nature & formæ earum: cōpositæ vero habent causas agentes præter formas earum: & sunt, quæ fecerunt compositionem earum, & copulationē partium earum adinvicem. V.g. terra non hēt causam vt descendat deorsum, nisi attributum terrestritatis. & ignis non hēt causam, vt ascēdat sursum, nisi substantiam nature, & formæ suæ: & cum hac natura dicit qd sit contraria igni. & sic sursum, & deorsum non habent causam, quæ fuerit vna duarum partium superius & alia inferius. sed hoc est ex determinatione nature eorum. Et, cum necesse fuerit diversitas partium ex se ipsis, & diversitas motuum ex diversitate partium, tunc non erit hic

causa, quæ possit assignari diversitati motuum, nisi diversitas partium mobilium: & diversitas partium est ex diversitate nature eorum. C. qd qdam sunt nobiliora quibusdam. V.g. cum homo senserit in aiali qd præcedit in ambulando cum vno duorum pedum ex aliqua parte corporis sui, deinde sequitur cum alter, & dicit quare aial præponit hunc pedem, & postponit alterum, & non e contra, non erit profecto ibi causa cōpleta, nisi vt dicat, qd impossibile est in motu animalis quin præponat pedem, & sustentetur super alium pedem. & hoc profecto facit vt sint animalia duæ partes, dextrum, & sinisterum. & dextrum est, quod semper præponitur ex potentia reperta i eo sibi propria: & sinisterum semper postponitur dextro ex potentia sibi propria. & impossibile est vt sit e contra, vt sit pars dextra pars sinistra. nam natura aialis hoc requirit aut vt plurimum, aut semper. Et sic est in corporibus celestibus. nam, si aliquis interrogaverit quare mouentur caeli ex quadam parte, & non ex alia, respondetur quia habent dextrum, & sinisterum: & præcipue, cum affirmaverimus de eis qd sunt viuentia: nisi qd est eis quid proprium qd pars dextra in quibusdam eorum est pars sinistra in quibusdam alijs. & tamen ipsi pedes etiam cum ista differentia, vnus eorum mouetur ad duo contraria, vt e pes sinister dicitur quidē. Et quæ admodum, si aliquis interrogaverit, & dixerit qd motus aialis eēt cōmpletus, si dextrum ei eēt sinisterum, & sinisterum dextrum: & quare appropriatum fuit dextrum vt sit dextrum, & sinisterum vt sit sinisterum, dicitur ei quod huic nō est causa, nisi qd natura partium, qd Extra ord. Averr. Q ap-

Disputatio

G appellatur dextrum, dete-
minat se ut sit dextrum, & non sit
sinistrum, & nobile datur parti nobili, sic etiam,
cum aliquis interrogaverit quare ap-
propriata est pars cœli dextra mo-
tui magno, ut sit dextrum, & pars si-
nistra, ut sit sinistrum, & iam erat
possibile ut sit contrarium, sicut est
in orbe planetarum, non erit ei re-
sponsio, nisi dicatur quod pars nobilis
appropriata fuit corpori nobili, si-
cut est in appropriatione ignis supe-
rius, & terre inferioris. Quod autem
cœli moveatur duobus motibus es-
tratibus, præter motum diurnum, est
propter necessitatem contrarietatis
motuum hic, scilicet motus generationis,
& corruptionis, & non est nature in
reflectus humani, ut apprehendat
magis, quod hoc in istis sermonibus, &
in hoc loco. Et, quoniam dubitavit
eis Alga, cum hac dubitatione, & di-
xit quod non habent responsionem ei,
recitavit in hoc responsum quo-
rundam philosophorum.

ALGAZEL

A It Alga. Et aliqui eorum dix-
erunt, quoniam perfectio eor-
um provenit ex motu a quacun-
que parte fuerit, & ordo innovationum
testestrium determinat diversitatem
motuum, & partium deputatarum,
id, quod induxit eos ad radicem mo-
tus, est appropinquatio Deo glo. &
quod induxit ad partem motus est
influeret gratiam mundo inferiori.
Dixit Alg. quod hoc est falsum dupli-
ter. Primo, quoniam, si hoc potest
considerari, est ex diminutione iudicij,
nam natura quietis magis debet
appropriari ei, quod motus, & mu-
tationis, & est assimilari Deo glo. in

rei veritate, quoniam abesse a muta-
tione, motus autem est mutatio. Ac
tamen eligit motum ad influendum
gratiam. nam, si adiuvat alteri, & non
aggratit sibi motus, quid est quod
prohibet ab hac consideratione?
Secunda vero, quoniam innovationes
sunt ex diversitate proportio-
num, quæ sunt ex diversitate par-
tium motuum, & sic erit motus pri-
mus occidentalis, & alij orientales.
& veniet hæc diversitas, ex qua pro-
veniet diversitas proportionum. qua-
re ergo respicit unam partem? istæ
autem diversitates non determinant
nisi substantiam diversitatis, pars ve-
ro, quæ respicit, non est dignior suo
contrario in hoc.

AVERROES

A It Auer. Hic loquens conatus
est dare causam in hoc ex causa
finali, non autem ex agendi, & nul-
lus Philosophorum dubitavit quod sit
ibi causa finalis secunda intentione,
quæ est necessaria in esse eorum, quod
sunt hic, & licet adhuc non sciverit
differentiam, non dubitat tamen quod
non est hic motus, nec incessus, nec
regressus planens, qui non habet in-
troitum in rebus, quæ sunt hic, ita
quod, si diversificaretur ex eis aliquid, si
voluerent hoc nostrum esse. Atta-
men multa harum causarum parti-
cularium, aut non scimus eas omni-
no, aut scimus eas post longum tem-
pus, & magnam exercitationem, si-
cut dicitur quod sapiens affirmavit illud
in libro suo de regiminibus cœlestibus
particularibus, res vero universales
de facili habet scientiam iudicij stella-
rum pervenerunt ad multas causas

DISPUTATIO. XVI.

De destructione dicti eorum,
Quod animæ cœli respi-
ciunt omnia particu-
laria, quæ sunt
in hoc mundo.

ALGAZEL

A It Alga. Dixerunt quod
animæ cœli respici-
unt omnia particu-
laria, quæ sunt in
hoc mundo: & quod
intelligimus per tabulam servatam
animas cœli: & pictura particulari-
tatum mundi in ea assimilatur pi-
ctura rerum conservatarum in vir-
tute conservativa posita in cerebro ho-
minis: non quod sit corpus amplius durum,
in quo scribantur res, sicut scribunt
pueri in tabula. nam illa scriptura req-
rit plurimum eius dilatatione scripti in
ea, & cum id, quod scribitur sit infinitum, non
erit quidem rei scriptæ in ea finis, &
non imaginatur corpus infinitum, & im-
possibile est scribere literas infinitas in
corpore, & impossibile est notificare res
infinitas per literas numeratas fini-
tas. Et existimaverunt quod Angeli cœ-
lestes sunt animæ cœli, & Angeli
Cherubini approximantes sunt in-
telligentiæ separate, quæ sunt sub-
stantiæ existentes per se: & non con-
tinent terminum, & non videntur cor-
poribus: & quod istæ formæ particula-
res influunt ab angelis cœlestibus, &
sunt nobiliores Angelis cœlestibus:
quod ipse influunt, illi vero non influunt
& quod influunt est nobilius eo, cui influunt.
& id appellatur nobile nomine calami,
& dicuntur sicut cum calamo, quoniam assimi-
lavit

Disputatio

Glaui picturam influentem calamo, & assimilauit id, cui insuitur, tabule. Hæc est opinio eorum. Et cōtradictio huic disputationi differt a cōtradictione precedenti. nam id, quod dixerunt antea, nō est falsum, cum sit de eo, quod cœli sunt viuentes, & mouentur ad intentionem, & est quid possibile. hoc vero idem est, quod tenere quod sit scientia in creato de particularibus infinitis. & hoc forte existimatur quod sit falsum. & queritur eis: at in hoc, quoniam est veritas ipsa.

AVERROES

HAit Auer. Hoc, quod dixit, nullus Philosophorum dicit de scientia eius, nisi Auer. scilicet corpora cœlestia imaginantur quanto magis ut imaginentur imaginationes infinitas. Alexander autem exponit in libello suo, appellato Principia totius, quod ista corpora non imaginantur. nam imaginatio reperitur in animali propter cōseruationem: ista vero corpora non timent quod enent eis corruptio: igitur esse imaginationes in eis est falsum. sic etiam & sensus. nam, si essent in eis imaginationes, essent eis sensus. sensus. n. sunt conditio requisita in imaginationibus: & omnis imaginans sentit necessario, & non conuertitur. & sicut hoc non est vera expositio tabule seruata, ut recitat de eis. Expō vero intellectuum separatorum, qui mouent quemlibet orbem modo seruitutis, quod sunt eis Angeli approximantes, est expō currens sicut radices eorum. & sic appellare animas orbis Angelos cœlestes, cum intentio fuerit conuenire id, quod inducitur a demonstratione, ei, quod inducitur a fide.

ALGAZEL

Ait Alga. Et assignauerunt rationem in eo, dicentes quidem, in probatum est quod motus circularis est voluntarius, & voluntarium sequitur volitum, & volitum vniuersale non respicitur nisi a voluntate vniuersali: voluntas autem vniuersalis non prouenit ab ea aliquid: nam omne ens in actu est demonstratum tale particulare: & voluntas vniuersalis, proportio eius ad vniuersales particulares est in eodem gradu: igitur non prouenit ab ea aliquid particulare. sed impossibile est absque voluntate particulari motui demonstrato tali: & orbi quidem in omni motu particulari demonstrato a puncto demonstrato ad punctum demonstratum est voluntas demonstrata ad illum motum, & est ei proculdubio imaginatio ad motum illos particulares potentia corporali, cum motus particulares non apprehendantur nisi potentibus corporalibus: igitur omnis voluntas de necessitate eius est imaginatio illius voluti, scilicet scientia de eo, huc sit particularis, siue vniuersalis. & quotienscunque fuerit orbi imaginatio partium motuum, & comprehensio earum, comprehendit eas proculdubio, in eo quod sequitur ex eis de diuersitate proportionum cum terra, in eo quod aliquæ partes oriuntur, & aliquæ occidunt, & aliquæ sunt in medio cœli aliorum hominum, & sub terra aliorum. & sic etiam scit quod sequitur de diuersitate proportionum, que sunt in motu de trino sextili, quarto, & oppositione, & coniunctione ad alias inuolutiones cœlestes. Et alia inuolutiones terrestres sustentantur inuolutionibus cœlestibus, aut immediate, aut vno medio

Sextadecima

123

Alio, aut pluribus. Demum omne in nouatum est ei causa in nouas, quotiens cessat processus ascendendo ad motum cœlestem æternum, si aliquid eorum est causa alicuius natiue cause, & causata, ascendit processus eorum ad motus particulares cœlestes: & ea, que imaginantur in motibus, imaginantur in consequentijs eorum, & consequentijs consequentium vsque ad finem processus. & ideo respiciunt omne, quod in nouatur. nam omne, quod in nouatur in nouatio est procedit a causa: & quotienscunque verificabitur causa, verificabitur causatum in nouatum. Nos autem non scimus id, quod venturum est in futuro: quoniam nos non comprehendimus omnes causas eorum. si enim sciremus omnes causas, sciremus omnia causata. nam, cum scimus quod ignis tangit bomicem, exempli gratia, in aliqua hora determinata: tunc scimus combustionem bomicis. & quotienscunque scimus quod aliquis comedit, scimus quod saturabitur. & quotienscunque scimus quod homo deambulat in loco, in quo ponitur thesaurus cooperatus leuiter, cum deambulauerit super eum deambulans, cepit pes eius in thesauro, & scit eum, scimus, quod diues fiet ex inuentione thesauri. Attamen istæ causæ, nō scimus eas: & aliquando scimus aliquas earum, & euenit nobis sensatio eius cum euenit causatum. & si scimus maiorem partem earum, prouenit nobis existimatio manifesta de euentu eius. & si esset nobis scientia omnium causarum, esset nobis scientia omnium causarum. Nisi quod orbis sunt multi, & habent multitudine cum inuolutionibus terrestribus, & hō non potest scire eas, & animæ cœlo-

rum sciunt eas, quia respiciunt primam causam, & consequentia eorum, & consequentia consequentium vsque ad finem processus. Et ideo existimauerunt quod dormiens videt in somno suo id, quod erit in futuro. & hoc propter copulationem eius cum tabula seruata, & respicientia eius. & quotienscunque respexit rem multis vicibus, remanebit hæc eadem res in cōseruatiua eius. & aliquando accelerat virtus imaginatiua ad imprimendum eam. nam ex natura sua est imprimere res cum exemplationibus, que proportionatae sunt aliqua proportione, aut per mutationem ex eis ad contraria. & auferuntur comprehensum verum a cōseruatiua, & remanebit exemplatio imaginationis in cōseruatiua, & indiget aliqua interpretatione in exemplificatione imaginationis. & aliquando exemplificat imaginatio hominem arbori: & mulierem ornamento, & seruum amissioni alicuius rei domus, & cōseruatiua pecuniam amicorum, & proborum lumini. nam lumē est cœcitate, quod est cœcitas illuminationis, & scientia interpretationis ramificatur ex hac radice. Et existimauerunt quod copulatio cum illis a se dat, postquam nullum est ibi velamen. Attamen nos hora vigiliæ incubimus ei, ad quod deueniunt sensus, & appetitus. & dare operam his rebus corporalibus deuiat nos ab eo. & cum auferant a nobis in somno aliquæ inuolutiones sensuum, apparet in eo dispositio nostra copulationi. Et existimauerunt quod Propheta purus respicit occultum hac via, nisi quod virtus a se fortificat tali fortitudine, quod non offendit a sensibus manifestis. & per hoc videt ipse in vigilia id quod aliud videt in somno. Vltimus

Q iij rius

Disputatio

Grius virtus imaginatiua exemplificat ei etiam id, quod vidit, & aliquando remanet res eadem in memoria eius, & aliquando exemplificatio eius, & indiget hac visio expositione, vt indiget somnum illud expositio ne, & nisi q omnia gñabilia sunt fixa in tabula seruata, non sciret Propheta occultum in vigilia, nec in somno. attamen congregati calamum in eo, quod est, erit in die iudicij, & dispositio eius est hoc, quod diximus. Et hoc est, quod volumus pramittere, vt bene intelligatur opinio eorum.

H

AVERROES

At Auer. iam diximus q hac opinio, non scimus aliquem dixisse eam, nisi Auicennam. Ratio autem eius, quam recitauit, est debilius propositionum, licet sint theoreticæ, & topicæ. nam ipse ponit q omne operatum particulare prouenit ab habente animã propter imaginationem particulare de hoc operato, & motus particulares, quibus erit hoc operatum particulare: dein de copulabimus huic propositioni maiori minorem, & est q cæli habent animam, ex quibus proueniunt operationes particulares: sequit ex hoc vt proueniat ex eis id, quod prouenit ab intellectis particularibus, & operationibus particularibus, ex consideratione particulari, quod appellatur imaginatio. & hoc non videtur in artibus tantum, sed etiam in multis animalibus, quæ operantur operationes terminatas, sicut est domus apum, & aranea, & alia. Attamen contradictio, eueniens his propositionibus, est q non prouenit opera

tio particularis ab habentibus intellectum, nisi ex eo, q hoc est imaginatum imaginatione vniuersali, & proueniunt ex ea res particulares in finite. verbi gratia, artifex prouenit ex eo figura thesauri ex parte imaginationis vniuersalis, quæ non appropriatur vni thesauro præter alium. & sic est in eo, quod emanat ex artibus naturaliter ab animali. & sunt istæ imaginationes mediæ inter comprehensiones vniuersales, & particulares, s. sunt mediæ inter definitionem rei, & imaginationem eius sibi propriam. Corpora autem cælestia si imaginarentur, esset talis quidem imaginatio, quæ est a natura vniuersali, nõ autem imaginatio particularis tributa a sensibus. & impossibile est vt operationes nostræ proueniant ab imaginatione particulari. Et ideo tenent philosophi q formæ imaginationæ, a quibus proueniunt operationes animalis determinata, sunt tanquam mediæ inter intellecta, & formas imaginatiuas individuales. sicut forma, quam facit avis, quæ appellatur Begiath ex rapientibus, quæ est similis ei, quæ faciunt apes domus suas. artifex vero, qui indiget exemplificatione particulari sensibili, est is, qui non est apud eum hæc exemplificatio imaginaria vniuersalis: quæ quidem est necessaria in emanatione ei, quod emanat ab ea ex particularibus. & hæc imaginatio vniuersalis est, quæ mittit voluntatem vniuersalem, quæ non tendit ad individuum præter individuum. voluntates vero particulares sunt, quæ tendunt ad individuum præter individuum eiusdem speciei. & hoc non reperitur in corporibus cælestibus. Quod vero reperitur

Sextadecima

A periat voluntas vniuersalis rei vniuersali, in eo q est vniuersalis, est falsum. nam vniuersale non habet esse extra animam, nec est generabile, & corruptibile. & eius diuisio prima voluntatis ad vniuersalem, & particularem non est vera, nisi dicatur q corpora cælestia mouentur ad partem definitionum rerum absq, eo q componatur definitio ex imaginatione cuiuslibet individuum repletorum aliter, quam est apud nos. Cum autem dixit q voluntas vniuersalis non prouenit ab ea particulari, est error cum intelligitur per voluntatem vniuersalem ea, q non appropriatur individuo, præter individuum, sed vniuersaliter, sicut Rex, cum habuerit exercitus suos. Si vero intelligitur per voluntatem alligantia eius eadem rei vniuersali, tunc non est alligata ei voluntas omnino, & non reperitur voluntas talis, nisi modo, quem diximus. Igitur corpora cælestia, si declaratum fuerit de eis q intelligunt ea, quæ sunt hic, ex eo q imaginantur, hoc est ex parte imaginationum vniuersalium, quæ sequuntur a definitionibus, non autem ex parte imaginationum particularium, quæ sequuntur a sensationibus. Et quod magis videtur est q hoc non erit, nisi ex imaginatione particulari: & si ex eum dicitur q quicquid prouenit ex eis hic, prouenit secunda intentione apud opinionem hominum, q ipsa intelligant se ipsa, & intelligant ea, quæ sunt hic. si vero intelligunt ea, quæ sunt hic, ita q sint diuersa a seipsis, est consideratio, de qua speculabitur in locis proprijs. demum, si sciunt, nomen quidem scientiæ dicitur de scientia eorum,

& scientia nostra æquiuoce. Quod autem dixit in hoc capitulo de causis visibilibus, & prophetæ est quidam solus Auicenna assentit, sed opinioes Antiquorum in hoc sunt diuersæ ab hac opinione. nam esse scientiam de indiuiduis infinitis in actu, ex eo q est scientia indiuidualis, est quid impossibile. & intelligo per scientiam indiuidualem comprehensionem, quæ dicitur imaginatio. Et non est ponenda disputatio de prophetia, & visione in hoc loco, nisi pcedatur in hoc ad immentam questionem: & est operatio sophistica, non autem topica. Attamen hoc, quod dixit de imaginatione corporum cælestium, q sunt imaginationes mediæ inter imaginationes particulares, & vniuersales, est sermo satisfaciens, sed quod sequitur ex radicibus philosophorum est q corpora cælestia non imaginantur omnino, quoniam istæ imaginationes vt diximus, sunt propter conseruationem, siue sint vniuersales, siue particulares. & sunt etiam ex necessitate considerationis nostri intellectus. & ideo consideratio nostra est generabilis, & corruptibilis. igitur necesse est, vt non copuletur imaginationi, & non sustentetur ea modo aliquo. quare hæc apprehensio non erit vniuersalis, nec particularis: sed vniuntur ibi ambæ scientiæ necessario, scilicet vniuersalis, & particularis: & differunt hic ex parte materierum propter hoc. & hoc modo est scientia de occulto, & prophetia, & similibus. & hoc declarabitur per se --
Et in loco proprio.
Q. iiii Alg.

Disputatio

G

ALGAZEL.

It Alga. Et responsio est vt dicatur, quare negas dicenti, qd Propheta scit futura notificatioe a Deo proueniente, aut ab Angelo angelorum, & non indigem aliquo eorum, quae narrauistis, nec ratione in hoc. & nulla est vobis ratio de deo sensu legis in tabulam, & calamus, nam habentes legem no intelligunt per tabulam, & calamus hoc decisue. & non amplectimur leges ablatione amplexu viarum intellectu. Et quod dixistis, licet concesserim? H politatem eius, quouiescunq; non conditionatur ablatio finis ab istis scitis, non scitur de eo esse, & non verificatur esse eius. Via vero i hoc est vt sciat a lege, no autem ab intellectu. Quod autem vos dicitis de ratione intellectuali primo, edificatur super multas propositiones, quarum destructionem non narrabim, sed tantummodo contradicimus tribus propositionibus. Quam prima est, cum dicitis motum coeli esse voluntarium, & iam contradiximus huic disputationi, & adduximus destructionem rationum eorum in ea. Secunda est, si hoc concedatur vobis abusive, tunc, cum dicitis qd indiget imaginatione particulari in motibus particularibus, est quid, quod non conceditur, sed no est distinctio apud eos ibi de corpore, quia e quid vnum, diuidit in existimatione, no aut motu, & est vnum continuatione. quo ergo coeli desiderabunt complere loca postea eis: vt vos dicitis, & sufficit eis imaginatio vltis, & voluntas vltis. & dabimus exemplum de voluntate vltis, & particulari, vt bene intelligat intentio eorum. Cum autem

fuerit hoi intentio explygfa ad faciendum festiuitatem in templo Dei, ex hac quidem voluntate vlti non emanat motus: nam motus est particularis in partem deputati, & mensura deputata, sed non deficit fieri i homine, cum respicit templum imaginatione post imaginationem ad locum, in quo deambulat, & partem qua deambulat. & sequitur omnis imaginatio particularis, & voluntas particularis ad motum praeter subiectum, quod prouenit ei ex motu. Hoc ergo est id, quod intelligunt voluntatem particularem, quae sequitur imaginationem particularem. & hoc conceditur. nam partes numerantur, cum respicit Hierusalem, & iter non est consideratum, & oportet considerare locum praeter locum, & partem praeter partem ex voluntate quadam particulari. motus vero coelestis est ei vnus modus tantum. nam rotundum in se ipso, & termino suo, id no transit motus, quem vult: & no est ibi, nisi vnum attributum, & vna species, & vnum nomen, & est, sicut descensus lapidis deorsum, quia quaerit terram via propinquiori: & via propinquior est linea recta: & ad considerandum lineam rectam non indiget inuentione eius inuonate praeter naturam vniuersalem petentem centrum cum inuentione propinquitatis, & remotiois, & pertentionis ad terminum, & exitus ab eo. Igitur sic sufficit isti motui voluntas vniuersalis ad motum, & non indiget volente, & haec quidem propositio, conati sunt veritatem quam in proponendo eam.

Auer.

Sextadecima

A

AVERROES.

It Auer. Sermo autem Alg. & responsio est vt dicatur, quare negas, vsq; ad, non indiget aliquo eorum, quae dixistis, est responsio quidem de genere auditus, non autem de genere intellectus. & non est ponendum in hoc libro. Philosophi. n. speculantur de omni eo, qd est in lege. & si id apprehendunt, tunc sunt aequales ambae apprehensiones: & haec quidem est perfectissima scientia. si vero id non apprehendunt, notificant diminutionem intellectus humani in eo, & qd comprehenditur in lege tantum. Et, cum dubitat contra eos cum expositione tabulae, & calami e quid extra hanc disputationem, nec etiam est ponendum hic. & haec expositio de scia oculi ipsius Auicennae, nihil est. Contradictio vero intellectualis, qd adduxit de mente Auicennae, in hoc, est contradictio vera. nam coelum no habet motum extra animam particularem incesu particulari, ita qd hoc determinabit qd sit ei imaginatio. habens. n. animam, quod mouetur extra animam motibus particularibus in locis particularibus hinc proculdubio imaginatione de eis, ad qd mouet, & de illis motibus, cum fuerint illa itinera non comprehensa ab eo visu. circulare vero, vt dixit, mouetur ex eo qd e circulare vno motu, licet sequatur illum motu vnum motus multum diuersi particulares, ad id, quod e sub eo ex entibus, nam non est intentio orbium de illis particularibus, nisi conseruare species tantum, quorum illa particularia sunt particularia, non autem esse cuiuscunq; particularis illorum particularium, i eo qd est particulare. qm, si hoc est

ser, necesse est vt coelum proculdubio imaginaretur. est tamen speculatio de particularibus, quae sunt ex eis, an sint inuicta ad seipso, aut ad conseruationem speciei tantum. & impossibile est vt hoc declaratur i hoc loco, sed videtur qd est hic prouidentia proculdubio de particularibus ex parte somniorum veridicorum, & similibus ex pronosticis futurorum, quae quidem in rei veritate est prouidentia in specie.

ALGAZEL.

It Alg. Propositio tertia, & ex astutia nimis absurda est, cum dicunt qd, cum considerantur motus particulares, considerantur etiam consequentia eorum, & prouentia ex eis, & haec est stultitia absoluta. & est sicut dictum dicentis qd, cum homo mouetur, & scit motum suum, oportet vt sciat quod sequit ex motu suo de oppositione, & vicinitate. & est proportio eius ad corpora, qd sunt supra, & sub eo, & ex lateribus. & cum ipse deambulat i Sole, oportet vt sciat loca, i quae cadit umbra eius, & loca, in quae non cadit: & qd euenit ex frigore ab umbra sua, cum abscindatur radius in illis locis: & quod euenit ex constrictione partibus terre sub plantis pedum suorum. & quod euenit de separatione i eis: & quod euenit humoribus suis in ventre de mutatione ex causa motus ad caliditatem: & in quo membro superabundauit caliditas, ita qd quasi corrumpit complexione eius: & in quo membro rectificauit id, quod frigidum antea quasi corrumpit: & in quo loco rectificauit: & etiam quicquid fecit in his membris de humiditate & siccitate: & quod sequitur

Disputatio

G sequitur ex eis de oppilatione, aut putrefactione: & quod sequitur ex hoc de mutatione pulsus, & demum de mutationibus partium corporis ad sanitatem, seu ad aegritudinem: & quod mutatur in partibus eis ad sudorem, aut ad aliam humiditatem. & sic sequitur in omnibus innovationibus in corpore eius, aut extra corpus de eo, cuius motus est causa, aut conditio, aut preparatio. & est stultitia, quam non imaginatur intelligens, & non cadit in ea nisi stultus. Et ad hoc quidem devenit haec versuta, adeo quod nos dicimus de istis particularibus diversis scientis in anima orbis, utrum repertiatur in presentiarum, aut denominatur eis, id quod venturum est in futurum? Si intelligitur id, quod reperitur in presentiarum est falsum quod respiciat occultum. & Prophetae quidem percipiunt in vigilia, alij vero homines in somno id, quod futurum est eo mediante. Utrens destruitur iudicium rationis, quia est versuta. nam qui scit rem, scit consequentia eius, & prosequentia: ita quod, si sciremus omnes causas rerum, sciremus omnes innovationes futuras: & tamen causae omnium innovationum, quae repertiuntur in presentiarum sunt motus caelestes: sed determinamus causam in eis, aut duobus mediantibus, aut multis mediantibus: & cum transierit ad futurum, non erit ei finis. quarto quomodo scietur differentia particularium in futurum in infinitum? & quo congregantur in astra creaturae in vno tempore, absque eo quod proveniant unum post aliud scientiae particulares distinctae infinitae, & unitates eorum sunt infinitae. & is, cuius intellectus non testatur de humani rei falsitate, non confidat ingenio suo. Si vero convertitur supra nos hoc in scientia Dei gloriose tunc dicimus non est alliganda scientia Dei gloriose. casus de scientis suis modo, quo alligatur scientia creaturarum: sed quotienscunque lecta fuerit anima orbis ab anima hominis, esset speciei anime humanae. nam communicatur ei in eo, quod comprehendit particularia mediate, & licet non apprehendat hoc decisive, erit tamen praedominium existimationi quod sit ex speciebus eius. si vero non praedominatum fuerit, tunc est possibile: & possibile destruit determinationem eorum in eo, quod determinaverunt. Si autem dixerit quod motus ipsius anime humanae est ut apprehendat etiam omnia, tamen occupatio eius est in inolutionibus appetitus, irae, & odij, & timoris, & doloris, demum accidentium corporis, & in eo, quod facit pervenire ad eam sensus, adeo quod, cum processerit anima humana in aliqua re, occupatur ab alia: sed anime caelestes munde his attributis, non euenit eis inuolutio, & non impedit eas cogitatio, & dolor, & sensatio: ergo sciunt omnia. Dicimus vnde scitis quod non sit eis occupatio nonne seruitus earum, & desiderium earum ad primum impedit eas, & prohibet eis inuolutionem, quin considerent particularia diversa? aut quod redit falsum quin consideremus aliud prohibens praeter iram, & appetitum, & haec prohibentia sensibilia? vnde scitur quod includatur in eo, quod videmus de anima nostra, & tamen intellectui sunt occupantes ex magnitudine anime, & petendo dominium id, quod non potest imaginari apud infantes, & non existimant

Sextadecima.

A firmant eas esse occupantes, & prohibentes: & vnde scitur falsitas eius, quod est loco earum in astraibus caelestibus? & hoc est, quod volumus narrare in scientijs, appellatis apud eos Diuinis.

A VERROES.

A It Auer. Quod autem negat, quod sit hic intellectus separatus a materia, intelligens quidem res per consequentia earum essentialia modo vniuersalitatibus eorum, non est impossibilitas eius ex rebus per se notis, nec est necessitas esse eius est ex rebus per se notis: sed homines, philosophi existimant quod iam facta est delectio apud eos, quod reperitur intellectus talis. Quod vero reperiantur imaginationes infinite est impossibile vnicuique particulari hoc imaginari. Attamen quod reperitur in finitum in scientia antiqua, & quomodo erit scientia de particularibus, quae sicut in futurum homini ex parte scientiae antiquae, est id, in quo dicitur homines quod apud eos est declaratio, nam anima intelligit de hac re vnde, quod est in intellectu, non autem particulare, quod appropriatur tempori tali, & indiuidua nota apud eos, anima enim est in potentia omnia entia: & id, quod est in potentia, exit in actum, aut propter res sensibiles, aut propter naturam intellectus praecedentis sensibilia in esse, in intellectu, propter quae erunt entia sensibilia intelligibilia, & certe quidem non ex eo quod sunt in hac scientia imaginationes indiuiduorum in inventorum, demum existimant quod iam vniuntur ambae scientiae, vniuntur scilicet, & particularis in substantia separata a materia. & cum ipsa in se habeat hanc scientiam ei, quod est hic,

diuiditur ad vniuersalem, & particularem. & non est haec scientia vltima, nec particularis. & hoc quidem, siue contrarium eius non potest declarari in hoc loco. loqui. n. de his rebus in hoc loco est, sicut quis acceperit propositiones Geometricas, quae non habent famositate, & faciet cum eis verificationem, non autem satisfactionem primo aspectu, & miscebit vnam cum alia, scilicet dubitabit cum vna alteri. nam hoc est ex debilibus speciebus loquelae, & vtilioribus, quoniam non erit in hoc verificatio demonstrativa, seu rethorica. Et sic etiam scientia de differentijs, quae sunt inter animas caelesti, & animam humanam, sunt quae sita profunda. & qui loquitur de aliquo eorum extra locum suum, aut erit sermo eius de eis extraneus, aut rethoricus, & primo aspectu, scilicet propositio non possibilium: sicut dicunt quod potentia irascibilis, & concupiscibilis prohibet animam humanam ab apprehensione eius, cuius apprehensio est propria animae. nam isti sermones, & similes, apparet de eis quod sunt possibiles, & oportet afferre ratione eis, & diriguntur ad eos multae possibilitates oppositae. Et hic finis imponitur ei, quod decreuimus narrare de notificatione sermonum, qui sunt in hoc libro in disputationibus Metaphysicis: & est maior pars huius libri. & deinde loquemur de disputationibus Physicis, si Deus gloriosus voluerit.

IN PHYSICIS.

DISPUTATIO PRIMA.

De iudicio eorum, quod hæc copulatio, quæ apparet in esse inter causas et causata, est copulatio, quæ consequitur necessario.

ALGAZEL.

HIT Alga. Ea autem, ad quæ est intentio in naturalibus, sunt multe scientiæ. & narrabimus partes earum, ad notificandum quod lex non necessitat, nec astringit ut contradicatur eis, & negent nisi in locis, quæ narrabimus. Et diuiduntur profecto in radices, & ramos. Radices autem sunt octo partes. quarum Prima est, in qua narrabitur id, quod euenit corpori, in eo quod est corpus, sicut est diuisio, & motus, & mutatio, & id, quod euenit motus, & sequitur ei, ut tempus, & vacuum. & id includit liber, appellatus Liber Physicorum. Secunda est notificatio dispositionum partium elementorum cum orbibus, & eius, quod est in concavo orbis Lunæ ex elementis quatuor, & naturis eorum, & causa appropriationis vniuersi cuiusque eorum in loco tali demonstrato. & id includit Liber, appellatus de Cælo, & Mundo. Tertia, notificantur in ea dispositiones generationis, & corruptionis, & generationis, & crementis, & mutationis, & qualitatis perfectiōis specierum cum corruptiōe indiuiduorum ex duobus moribus cælestibus, orientali, & occidentali. & id includit Li-

ber appellatus de Generatione, & Corruptione. Quarta speculatur ea de rebus euenientibus quatuor elementis ex missionibus, ex quibus fiunt impressiōe superioris, ut nubes, & pluuia, & tonitrua, & lampades, & circulus circa Lunam, & iris, & coruscationes, & venti, & terræ motus. & id includit Liber Meteororum appellatus. Quinta speculatur ea de mineralibus. Sexta speculatur ea de plantis. Septima speculatur ea de animalibus. & est Liber dictus de Naturis animalium. Octaua speculatur ea de animabus animalium, & virtutibus apprehensiuis, & quod homini insit anima, quæ non moritur ad mortem hominis, id est quod substantia spiritualis finiatur, quod est falsum. Eorum autem rami sunt septem. quorum Primus est Medicina. cuius intentio est scire principia corporis humani, & dispositiones eius ex sanitate, & egritudine, & causis, & signis earum ad hoc ut egritudo remoueat, & tunc conseruatur sanitas. Secundus est Iudicium stellarum: & est consideratio faciens iudicium ex figuris planetarum de eo, quod euenit ex rebus mundi, & tempore, & filiis, & cremento, & ætatibus. Tertius est scia Physionomie: & est faciens iudicium

Disputatio Prima.

127

A dicitur ex figura, & dispositione eius de moribus. Quartus est Interpretatio somniorum: & est faciens iudicium ex eo, quod est simile de impressione alterius. Quintus est scia imaginum: & est copulatio virtutum cælestium virtutibus aliquorum corporum terrestrium, ut fiat ex hoc operatio extranea in mundo terrestri. Sextus est scia Prestigiarum: & est mistio virtutum corporum terrestrium, ut fiant ex eis res extraneæ. Septimus est ars Alchimie: & intentio eius est permutare substantias minerales ad perueniendum ad purificationem aurum, & argenti, aut in aliqua specie apparentur. Lex autem non astringit ut contradicatur eis in aliqua re harum scientiarum. nos vero disputabimus contra Philosophos ex omnibus istis scientiis quatuor disputandi.

AVERROES.

A It Auer. Id autem, quod numeratur de octo generibus scientiæ Naturalis est verum secundum opinionem Arist. Atamen scie, quas numeravit, quod sint eam earum, non sunt sic, sicut ipse numeravit. Nam Medicina non est ex scia Naturali. est natura factiua, quæ assumit principia sua a scia Naturali. quoniam scia Naturalis est speculatiua: Medicina vero est factiua. & cum loquimur de re eadem in duabus scientiis, erit duobus modis, ut cum loquimur de sanitate, & egritudine. nam habes sciam Naturalem considerat de sanitate, & egritudine, id est quod sunt ex passionibus eorum naturalium: Medicus vero considerat de eis, in eo quod conseruat vnam earum, & destruit alteram, quod ipse considerat de sanitate, in eo quod conseruat eam, & egritudi-

ne, in eo quod remouet eam. Scia autem D iudicij stellarum non est etiam ex ea, sed est scientia in pronosticando id, quod fiet in mundo: & est species diuinationis. Et huius generis est etiam scientia Physionomie, nisi quod scia Physionomie est scientia rerum occultarum, quæ nunc reperiuntur, non autem futura. Et scientia Interpretationis somniorum est etiam species pronosticationis eius, quod fit. & hoc quidem genus scientiæ non est speculatiua, nec factiua, licet existimetur quod haberet utilitas ex eo in operatione. Scientia autem Imaginum est falsa. quoniam impossibile est, si posuerimus quod situs cælestis faciat impressiōem in rebus, quæ fiunt hic, ut sit illa impressiō, nisi si re facta, non autem ut transeat illa impressiō huius rei factæ ad aliam rem extra eam. Scientia autem Prestigationis sunt scientiæ, quæ ingrediuntur in capitulum mirabilium, & non habent introitum in artibus speculatiuis. Alchimia vero est ars, in qua est dubium an reperiatur. & si reperitur, impossibile est ut quod fit in ea sit ipsummet naturale. nam ars diminuitur in assimilando naturæ, nec peruenit ad eam in rei veritate. & si fecerit aliquid simile, quo ad sensum, rei naturali, non est apud nos aliquid, quod necessiter falsitatem, nec possibilitatem eius, & quod possibile est ut perueniamus ex eo ad hoc est longa expectatio cum longitudine temporis. Quatuor autem disputaciones, quas numeravit Alga. nos profecto recitabimus vnamquamque earum.

ALGAZEL.

A It Alg. Disputatio prima est iudicium eorum, quod hæc copulatio,

Disputatio

Copulatio, quæ videtur fesse inter causas, & causata, est copulatio, quæ secuta est necessario, & nõ est in posse, nec possibilitate vnire causam absque causato, nec esse causatum absque causa. Secunda autem, cum dicunt q̄ animæ humane sunt substantiæ existentes in seipsis, & non sunt innatae in corpore, & mors est cessatio copulationis earum in corpore cessatione regiminis, sed sunt existentes in seipsis omni hora, & existimauerunt q̄ hoc est scitũ demonstratione intellectuali. Tertia autem, cum dicunt q̄ istæ animæ, **H** est falsum dicere de eis q̄ corruptantur, sed, cum reperiuntur, sunt æterna, & perpetuæ, & non imaginatur finitas durationis earum. Quarta vero est, cum dicunt q̄ istæ animæ falsum est dicere q̄ redeant ad corpora. Sequitur autem questio i Prima disputatiõis, ex eo q̄ edificatur super eam affirmatio miraculorũ rescidentium consuetudines, sicut est conuersio baculi in serpentem, & viuificatio mortuorum, & quiescere Lunam, & ponens cursum cõsuetudinum semper profecui necessario negat totum hoc, & exponunt id, qd̄ ponit in libris Prophetarum de viuificatione mortuorum, & dixerunt q̄ intelligitur per hoc, Cauete ne sint ignari in vita scientiæ. Et exponunt conuersionẽ baculi fascinoem ex fascinoibus in destructionẽ rationum diuinarum notarum apparentiũ median te Moysi cum erroribus Hereticorum. Quiescere autem Lunã aliquñ id negauerunt, & existimauerũt q̄ non est possibile. Attamen nõ cõcedũt Philosophi miracula rescidentia consuetudines, nisi trib⁹ re-

bus. quarum Vna est virtute imaginatiua. nam ipsi existimauerunt q̄ eũ prædominatur, & fortificatur, & non impediunt eam inuolutiones, & sensus respicit in tabula seruata, & imprimuntur in ea forme particulares, quæ sunt in futurũ. & hoc quidem i vigilia Prophetis, & alijs hominibus in somno. & hoc est proprium Prophetiæ virtute imaginatiua. Secunda vero est propria virtuti intellectiua speculatiua, & deuenit ad fortem extimauam, & celeritas permutandi ex scitõ ad scitum. & aliquñ purificatur, cũ cogitans in eo, ad quod sumitur ratio, & excitatur ad rationem. & cũ recordatur ratione, excitatur habens rationem ex seipso. demum, cum occurrat ei terminus medi⁹, excitatur ad conclusionem. & cum fuerit in intellectu suo terminus conclusionis, peruenit ad mentem suam terminus medius congregans extremitates conclusionis. Et homines profecto differunt in hoc. Nã sunt aliqui, qui mouentur ex seipsis: & sunt aliqui, qui mouentur pauca excitatione: & sunt aliqui, qui nõ cõprehendunt cum excitatione, nisi diminutione magna. & quemadmodum possibile est vt eueniat vltima diminutio non habenti sensationem omnino, ita q̄ nõ mouet ad intelligendum intelligibilia cũ excitatione, sic etiam potest euenire vltima fortitudo, & additio, vt excitetur ad omnia intelligibilia, aut ad plurima eorum, & tempore breuiori. & differt hoc quãtitate i omnibus questis, aut aliquibus, & etiã qualitate, ita quod differt celeritate, & propinquitate. & forte reperitur propinquitas animæ sancte puræ,

Prima.

128

A re, quæ transit in sensatione in omnibus intelligibilibus ad scientiã, & celerissimo tempore. & est Propheeta, qui habet mirabilem virtutem speculatiua, & non indiget in intelligibilibus docente, sed quasi ipse addiscit ex se ipso. & est is, qui de nominatur q̄ quasi illuminatur lumine eius, licet non tangat id ignis: & est lumẽ præ cæteris luminibus. Tertia vero est virtus animalis factiua, quæ peruenit ad terminum; quoniam disponitur naturæ, & obediunt ei. Et exemplum eius. nam aĩa alicuius nostri, exempli gratia cũ imaginatur aliquid, inserunt ei membra corporis, & virtutes, quæ sunt in ea, & mouetur ad partem imaginatam questam, ita q̄, cum imaginatur aliquid suavis saporis, resoluitur gengiua, & excitatur virtus resoluens humiditatem spermaticã a loco suo. & cum imaginatur contũ, excitatur virtus, & iduratur instrumentum. etiam, cum deambulaue rit super corpus longum extensum in vacuo, & super trabem, cuius extrema sunt i duobus parietibus, sit fortiter imaginatio eius q̄ cadat, & pãntur corpus hac imaginatiõis, & cadit. & si hoc esset super terrã, deambulaet sup eam celeriter, & nõ caderet, quoniã corpus, & virtutes corporales create sunt ad seruendum, & obediendum animalibus. & differt hoc diuersitate puritatis animarum, & fortitudinis earum. Et non est inconueniens vt perueniat virtus fortitudinis animæ ad terminum, quo inseruiat ei natura necessario, & absque corpore. nam anima eius non est innata in corpore, nisi quod habet aliquam excitationem, & desyderiũ ad regimẽ

eius. & creatum fuit hoc in radice D creationis eius, & quemadmodum oportet vt seruiant ei membra sui corporis, sic non est impossibile quod seruiat ei aliquid præter corp⁹, adeo q̄ cõsiderabit, & perueniet anima eius ad statum venti, aut descensum pluuie, aut inuouationem toni, aut terremotoum, & profundat hoies. & hoc quidem peruenit ad frigus venturum, aut calidum, aut motũ in aere: & fit ex anima eius hæc caliditas, aut frigiditas. & sunt ex ea hæc absq̄ eã naturali manifesta. & erit hoc miraculum: licet hoc eueniat aeri disposito ad recipiendũ. **E** sed non peruenit ad hoc vt conuertatur lignũ in animal, aut rescindatur Luna, q̄ non recipit rescissionẽ, & extensionem. hæc est opinio eorum de miraculis. Nos vero nõ negamus q̄ sit aliquid eius, quod dixerũt, & q̄ hoc sit Propheta: negamus tñ sufficientiam eorũ in eis tantum, & negationẽ eorum cõuersionis baculi in serpentem, & viuificationis mortuorum, & alia. igitur necesse est vt disputemus i hac disputatiõis ad affirmandum miracula, & aliud: & est ad conseruandum id, ad quod perueniunt perfecti: & est q̄ De⁹ omnia potest. & disputabimus in hoc intento.

AVERROES.

A It Auer. Loqui autẽ de miraculis, Antiqui philosophorũ non fecerunt de eo sermonẽ. quoniam hoc est apud eos ex rebus, de quibus non sunt ponendæ questiones discutiendæ. nam sunt principia legum: & qui speculatur de eis, & dubitat de ipsis oportet condemnari

Disputatio

G non sūt corpora mobiliavt deficiāt: & si deficerēt comprehendemus separationem, & cōsideravimus qd sit ibi causa post illam, quam vidimus. & hoc non potest evitari ab eo sm rationem radicū eorum. & ideo determinavē runt verificantes eorū qd ista accidentia, & innovationes, qd proveniunt eū tactu corporū, & demum cum diversitate proportionis earum, influāt à datore formarum, & est Angelus, aut Angeli, adeo qd dixerūt qd impressio formarum colorum oculo provenit ex parte datoris formarum: ortus autem Solis, & pupilla sana, & corpus coloratum preparant subiectum ad recipiendū has formas: & affirmaverunt hoc of innovato. & hoc quidem destruit rationē eius, qui ratiocinatur qd ignis sit efficiens combustionis, & panis efficiens saturationis, & solutivum efficiens sani tatis, & sic aliarū causarū, & causarū.

AVERROE.

A It Aver. Negare autem causas efficientes, quas videmus in se sibilibus, est sermo sophisticus. & loquens in hoc, aut cum lingua sua negat id, quod est in corde suo, aut sequitur involuentionem sophisticam, quæ sibi euenit in hoc. & qui aufert hoc, nonne poterit scire qd ois actio impossibile est quin fiat absq; agente? Attamen si istæ causæ sufficiūt ex se operationibus provenientibus ex eis, aut perficiēt operationes suas ex causa extrinseca separata, aut non separata, est quid non per se notum, & indiget inquisitione, & cōsideratione magna. Et, si inuenerunt hoc dubium in causis agentibus, in quibus apparet sensu qd aliqua agāt aliquas, ex eo qd est hic ex agentibus, quorum

agens non apparet sensu, hoc quidem non est verum, nam illa, quorū causa non apparet sensu, sunt intelligibilia, & quæ sita, ex eo qd non habetur sensu cause eorum. Si vero fuerint illa, quorū cāx nō apparet sensu, ignota naturalit, & quæ sita, tunc id, quod nō est ignotū, sunt cāx eius sensibiles necessario. & hoc est de actione eius, qui nō dividit inter notū per se, & ignotū. igit quod adduxit hoc capitulo est sophisticum. Vltierius quid dicent de causis essentialibus, siue quæ cognitione non intelligit ens. nam notum est per se qd in rebus sunt substantiæ, & attributa, quæ determinaverūt operationes proprias cuiuslibet enti. & sunt ea, propter quæ differunt substantiæ rerum, & nomina, & definitiones earū. & si non esset cuiuslibet enti operatio sibi ppria, non esset ei natura sibi propria. & si non esset ei natura sibi propria, non esset ei nomen sibi proprium, nec de finitio: & essent oia eadem, & nō eadem. nam de eodem interrogaretur an sit operatio vna sibi propria, siue passio, siue propria, aut nō habet operationem. & si habet operationem sibi propriā, igitur hic sunt operationes propriæ provenientes à naturis propriis, & si non habebit vna operationem sibi propriam, igit vna non est vna. & cum aufertur natura vnius, aufertur natura entis, & cum aufertur natura entis, sequitur privatio. Attamen operationes proveniētes à quolibet ente necessarie actionis in eo, cuius nā est vt agat, aut sunt electiue, aut potes vt plurimum, aut est eis vtrunq; simul, est quæ sita, i quo det fieri speculatio. nā actio & passio vna inter qualibet duo entia ex entibus est propter aliquā relationem

Prima.

Relationem relationum infinitarum: & nā datur relatio sequens relationē: quare nō decidemus de igne, si appropinquatus fuerit corpori lentienti qd agat proculdubio. quā non est incōueniens, quin sit ens, cui sit ad corpus sentiens relatio, quæ relatio impedit operationem ignis, vt dicitur de lapide balnei, & alijs. hoc tamen nō faciet necessario negationē ignis ab attributo combustionis, quoniam tuncque perseverabit esse ei nomen ignis, & definitio eius. Quod vero entia, quæ sunt, habeant quatuor causas, agens, materiam, formam, & finem, est notum per se. & sic etiam eas esse necessarias in esse causarū: & scipue illas, quæ sunt pars rei causarū, scilicet quam appellant aliqui materiam, & aliqui conditionem & subiectum, & aliqui formam, & aliqui attributum animale. Loquentes autem consentunt qd sunt hic conditiones, quæ sunt necessarie in conditionato, sicut id, quod dicunt, quod vita sit conditio in scientia: & sic consentunt qd rebus sunt verificatio, & definitiones, & sunt necessarie in esse entis: quare perseverant iudicium in hoc palam, & occulte eodem modo. & sic faciunt in passionibus sequentibus substantiam rei: & est id, quod appellant rationem, sicut dicunt qd adaptatio in ente indicat qd agens sit intelligens: & esse ens, in quo est intentio ad aliquem finem indicat qd agens scit ipsum intellectus, n. nihil aliud est, nisi apprehensio entium cū causis suis. & hoc differt ab alijs virtutibus apprehensivis. & qui aufert causas aufert intellectum. & ars Logicæ ponit positione qd sint hic causæ, & causata, & qd scientia illorū causarū non erit perfecte, nisi ex scientia

causarum eorum. Igitur negare D hæc destruit scientiam, nam sequitur qd non sit hic aliquid scitum oino scientia vera: sed, si fuerit, erit imaginatū. & nō erit hic demonstratio, nec definitio oino, & auferetur species predicatorum essentialium, ex quibus componuntur demonstrationes. Et ponens qd non datur scientia vna necessaria, sequitur ei, vt nō sit hoc suū dictum necessarium. Qui vero confitetur qd sunt hic aliqua talia, & aliqua non necessaria, & iudicat anima de eis iudicio imaginatio, & existimat qd sunt necessaria, & tamen nō sunt necessaria. Philosophi quidem non negāt hoc eis. & si appellāt hoc consuetudinem, est possibile: sin autem, nescio quid intelligunt per nomen consuetudinis, an intelligūt qd sit consuetudo agentis, aut consuetudo entium, aut consuetudo eorum apud iudiciū de istis entibus. & falsum est vt Deo sit consuetudo. nam cōsuetudo est habitus, quem acquirit agēs, qui facit reiterationē actionis ab eo vt plurimum: & Deus gl. dixit Ego vero dominus non mutator: & non est in eo aliquid mutationis omnino. Si vero intelligunt qd sit consuetudo entium, consuetudo quidem non est nisi in habentibus animam. si vero fuerit in non habentibus animam, est verificatio naturæ. & hoc quidem non negamus, scilicet qd sit in entibus natura determinans rem aut necessariam, aut vt plurimum. Quod autem sit in nobis cōsuetudo in iudicio de entibus, hæc quidem consuetudo nihil aliud est, nisi actio intellectus, quam determinat natura eius, & ea intellectio est intellectus. & non negant Philosophi talem consuetudinem. & est dictio

Disputatio

Actio sophistica, cum verificabitur quod non sit sub ea aliquid, nisi quod sit actio positiua: sicut dicimus procedit tale agens ut facit hoc & hoc. id est quod ipse id facit ut plurimum. & sic hoc fuerit, essent omnia entia positiua, & non erit ibi scientia omnino, qua attribuitur agenti quod sit sapiens. & sicut diximus, non debemus dubitare quod talia entia aliquod eorum agit in aliquod, & ex aliquo, & ipsa non sufficiunt ex seipsis in hac actione, sed indigent agere ab extra, cuius actio est conditio in actione eorum etiam in esse eorum, quanto magis in actione eorum. Quae autem sit substantia huius agentis, aut agentium, differunt in eo Sapientes quibusdam modis, & non differunt quibusdam modis. nam omnes conuenerunt in hoc, quod agens primum est separatum a materia: & hoc agens operatio eius est conditio in esse rerum, & esse operationum earum. & peruenit operatio huius agentis his entibus, mediante aliquo intellectu ei, quod est aliud ab illis entibus. & aliqui ponunt id esse caelum tantum: & aliqui ponunt cum caelo aliud ens remotum a materia: & est id, quod appellant datorum formarum. & non est hic locus speculationis de istis opinionibus. & nobiliorum eorum, de quibus speculantur Philosophi, est hoc. & si fueris ex eis, qui desiderant has veritates, uade ad quilibet eorum in capitulo proprio. Accidit tamen questio in inuolutione formarum essentialium, & praecipue animarum: quoniam non possunt attribui hoc calido, frigido, humido, & sicco, quae sunt causae eius, quod fit hic ex naturis, & eius, quod corrumpitur. De his autem sunt, qui attribunt omne, quod videtur hic ex

eo, cuius non est causa, quae attribuitur calido, frigido, humido, & sicco. & dicunt quod, cum ista elementa miscentur aliquibus commistionibus, fiunt haec res, tanquam sequentes illas misctiones, sicut fiunt colores, & alia accidentia. & Philosophi conati sunt dubitare contra istos, & primum contra eum, qui locutus est de causa.

ALGAZEL.

Alga. Locus autem Secundus est cum eo, qui consistit in quibus inuolutionibus inuolutionum: dispositio tamen ad recipiendum formas prouenit ab his causis apparentibus, quae reperiuntur agentes, nisi quod illa principia etiam proueniunt res ex eis consecutiuè & naturaliter, non autem per uiam consilij & electionis, sicut prouenit lumen a Sole. Attamen sunt differentes in dispositione circa receptionem propter diuersitatem dispositionum earum. nam corpus clarum recipit radium Solis, & reddit eum, adeo quod illuminat eo alium locum: opacum uero hoc non recipit. & aer non impedit extensionem luminis eius: lapis uero impedit. & aliqua dissoluuntur in Sole, & aliqua indurantur: & aliqua dealbantur, ut sunt panis lutorum, & aliqua denigritur, ut facies. principium autem est unum, & impressiones sunt diuersae ex diuersitate dispositionum in subiecto. & sic principia entitatis in istis xus eorum ei, quod prouenit ex eis, nulla est in eo prohibitio, nec diminutio: diminutio tamen est in recipientibus. & cum res se habuerit, quoniam scilicet posuerimus ignem in conditione sua, & posuerimus duas stappas similes contangi ab eo eodem modo, quomodo imaginetur

Prima.

Aut comburatur una earum, & non alia: & ibi nulla est electio. Et propter hoc negauerunt casum Abrahae in ignem calidum cum priuatione combustionis, & remanentia ignis: & existimauerunt quod hoc est impossibile, nisi negando caliditatem ab igne, & hoc aufert ei quod non sit ignis, aut concedendo conuersionem substantiae ipsius Abrahae in lapidem, aut aliquid, in quod non agit ignis, & hoc non est possibile, & illud etiam non est possibile.

AVERROES.

Alga. Qui putauit ex Philosophis quod haec entia sensibilia non agunt ad inuicem, sed agens eorum est principium ab extra, non poterit dicere quod id, quod videtur de actione alicuius eorum in aliquod, est quid falsum in totum, sed dicit quod ipsa agunt ad inuicem dispositionem ad recipiendum formas a principio ab extra. Attamen nescio aliquem Philosophorum hoc dixisse simpliciter, sed dixerunt hoc in formis essentialibus. in accidentibus tamen omnes conueniunt quod calidum agit calidum si simile, & sic aliae qualitates quatuor, non ex eo quod comprehendit eas caliditas ignis elementalibus, & caliditas proueniens a corporibus caelestibus. Quod autem attribuit Philosophis quod principia separata agunt naturaliter, non electiuè, nemo hoc dixit, cui adhaeretur. sed omnis habens scientiam agit apud eos electione. tamen propter dignitatem, quae est eis, non prouenit ex duobus contrariis, nisi dignius eis: & electio eorum non est propter aliquid, quod perficiat substantiam eorum, cum in subiectis suis nulla sit diminutio, sed ut perficiatur id ex entibus, quod habet diminutionem in natura sua. Quod

autem attribuitur ex dubitatione miraculi Abrahae, nemo hoc dicit, nisi Epicurei ex gentibus Hilmachitis. Nam sapientes, & Philosophi, non est concessus eis sermo, nec dubitatio in principis legis. & qui hoc facit, apud eos est condemnandus magna condemnatione. nam quoniam omnis ars habeat principia: & necessè est speculanti in illa arte ut recipiat principia eius: & non debet dubitare eis in affirmatione aut negatione: ars quidem operatiua legis dignior est in hoc ceteris nam consuetudo a pueritia in uirtutibus legis est necessaria apud eos, non autem in esse hominis, in eo quod est homo, sed in eo quod est homo sapiens. quare oportet omnem hominem recipere principia legis: & proculdubio ut exaltet eum, qui posuit ea. nam negatio eorum, & dubitatio in eis destruit esse hominis. quare oportet interficere Haereticos. & quod debet dici de eis, est quod principia eorum sunt res diuinae, in quibus conuenire debet intellectus humani ad consistendum eis cum ignorantia causarum eorum. quare non inuenimus aliquem Antiquorum loqui de miraculis cum paterfatione eorum in modo. nam sunt principia constitutionis legum: & leges sunt principia uirtutum: & non ut dicitur de eis post mortem. & cum nutritus fuerit homo in uirtutibus legis, tunc est religiosus simpliciter. & si conuauerit ei tempus, & fortunium, adeo quod erit ex sapientibus profundis in sapientia. & inuenitur ei expositio alicuius principij principiorum eius, praecipitur ei ut non expresse paterficiat expositione eius, & dicat quod sunt res, prout scribuntur, ut dixerunt sapientes nostri in eo, quod dicitur

Quo pax -
do Philo-
sophi se ha-
beat circa
leges.

Disputatio

G xit, & vidi vsq; ad Angelum honor Dei est abscondere re. hae sunt definitiones legu, & definitiones sapientu.

ALGAZEL.

A It Alga. Et responso ei est ex duabus vjs. quaru Prima est vt dicatur non concedimus q; principia non agunt electine, & q; Deus glo. non agit voluntaria. & iam per fecimus destructionem rationu eorum in hoc in disputatione innova rationis mundi. & cum affirmabitur q; agens creat cum sua voluntate ob bustionem cum contactu ignis ad stuppa, possibile est in intellectu vt

H non creet ea cum contactu existeti.

AVERROES.

A It Auer. Id autem, quod hic posuit ad constituendum dubium i lite, est id, quo expellitur lis. & dicitur q; non est ei ratio in hoc, & est q; agens primum creat combustionem absq; medio, quod creaverit vt sit combustum ab igne. na talis error expellit sensus circa esse causarum, & causarum. & nullus Philosophorum dubitat q; combustio proveniens ex igne in hobic, exempli gratia, ignis agit in eum. at non simpliciter, sed propter principium

I ab extra, qd est conditio i esse ignis, quanto magis in combustionem eius, differunt in hoc principio quid sit, an sit separatum, aut sit mediante aliquo inter innovatum, & separatum praeter ignem.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens pro Philosophis, Si autem dicat hoc, inducit ad tolerandum multa inconvenientia. Nam, cum negatis consequentiam causarum a causis, & attribuuntur voluntati creatoris eorum, & non ent voluntati consuetu-

do propria demonstrata talis, sed ipsamet, & i specie sua hora actionis, tunc et it possibile vnicuiq; nostru vt sint ante eum animalia laedentia, & ignis inflammas, & mons profusus, & inimici tenentes enses & ta me ipse no videt eos, quia Deus glo. non creabit ei visum. Et qui dimisit librum domi, possibile est vt conuer sus sit, cum reuersus fuerit domum, in iuuenem intelligetem, aut in serpentem. & si dimiserit puerum domi, possibile est vt conueretur in canem. aut, si dimiserit cinerem, possibile est vt conuersus sit in myrrha, & vt conuertatur lapis in aurum, & aurum in lapidem. Et, si interrogat eum de aliquo horum, debet dicere nescio quid sit domi nunc. sed id, q; tantum scio, est q; ego dimisi librum domi, & forte tunc est equus, & scidavit bibliotecam vrina, & stercore. & ego dimisi domi vegetem, & forte conuersa est in arbore pomu. nam Deus glo. omnia potest. & no est de necessitate equi, vt sit creatus a spermate, nec de necessitate arboris vt creetur a grano etiam, nec est ex necessitate eius vt creetur ex aliquo. & forte creantur aliqua, que nunq; fuerunt in esse. & cum aspexerit hominem, quem nunq; vidit hucusque, & dicatur ei an sit hic creatus, debet respondere, & dicere, nobis possibile est q; aliqui fructus dulces, qui sunt in plantea, conuersi sunt in homines. & est hic homo. nam Deus potest oes possibile, & hoc est possibile, & impossibile est quin respondeatur ei. & hic est modus, in cuius imaginatione amplificatur falsitas. & hoc tantum sufficit. Et postq; narrauit hoc pro Philosophis, adduxit respon sionem, & dixit.

ALGA

Prima.

AVERROES.

A It Auer. Cum aut coefferint Loquentes q; opposita in entibus sut possibilia equaliter, & q; sut sic apud agēs, & no appropriat vni oppositorum, nisi ex voluntate agētis, non autem q; voluntas eius continue procedit, nec sem p, nec vt plurimu, tuc id torum, quod intulerit Loquentes ex inconuenientibus, sequitur eis. Nam scientia vera est scientia rei, prout est. & cu no fuerit i esse nisi possibilitas duox oppositorum ipsi recipienti, & agenti, non erit hic scia permanens de re oino, neq; icu oculi, cu posuerimus agens humoi praedominans entibus. sicut Rex magnus, cui est dominium supremum; no erit aliquid difficile i regno suo, nec scitur de eo ordo, ad quem procedit, nec consuetudo. na operationes huius Regis necesse est vt sint ignote naturaliter. & cum reperitur aliqua operatio eius, erit continuatio esse eius in omni instanti ignota naturaliter. Euadit autem Alga. ab istis inconuenientibus. qm Deus glo. creauit nobis scientiam, q; ista possibilia non eueniunt nisi temporibus deputatis, ac si diceret hora miraculi. Et tamen non est euasio vera. nam scientia creata nobis est semper quid sequens naturam entis. verum enim est vt credatur q; res sit in ea dispositione, qua est in esse. & si esset nobis scientia de his possibilibus, tunc esset in entibus possibilibus dispositio qua ei est alligata scientia nostra. & hoc quide aut propter ipsamet, aut propter agens, aut propter vtrunque. & est id, quod proferunt nomine consuetudinis. & cum sit falsum q; reperiat hae dispositio, q; appellatur consuetudo primo agen-

R iij ti,

A It Alga. Responso autem est, vt dicamus, si affirmauerimus q; possibile, impossibile est vt sit homini scientia de eo q; non sit, sequitur omnia ista inconuenientia. Nos autem non dubitamus huic forme posite a vobis. nam Deus glo. creauit nobis scientiam, q; hae inconuenientia non efficiet ea. & non dicimus q; hae sunt necessaria, sed sunt possibilia, que possunt esse, & possunt non esse. & prosequi consuetudinem in eis multis vicibus imprimis cursu eorum in intellectu nostro secundu conuenientiam consuetudinis praeterite impressione tali, a qua non est euasio: sed possibile est vt sciat Propheta ex Prophatis, viis, quas dixerunt, q; talis homo dimittet morem suum prauu: & dimissio eius est possibile cito. & quomodo scitur priuatio esse huius possibilis, sed sicut videtur vulgo, & scimus q; ipse no scit occultum ex aliqua re, & non apprehendit intellecta absq; disciplina: & cum hoc non est inconueniens vt fortificetur anima, & cogitatio eius, ita q; apprehendit id, quod apprehendunt Propheta, vt consententur possibile. & quomodo scient q; hoc possibile non erit: si autem fecerit Deus glor. currere consuetudinem in esse eorum tempore reuersionis consuetudinum, tunc auferentur hae scientie a cordibus, & non creabit eas igitur nihil prohibet, quin sit res possibilis in posse Dei glo. & iam sauerat antea quod ipse non efficiet eam: licet sit possibile in aliquo tempore: & creabit nobis scientiam quod ipse non id efficit in illo tempore. & non est in hoc sermone nisi inconueniens absolutum.

Disputatio

Gti, nō remanet ergo ut sit nisi in entibus. & hoc est, quod appellat Philosophi, ut diximus nominæ naturæ. & sic sciētia Dei glo. de entibus, licet fuerit causa eorum, sequitur etiam sciētiā eius. quare necesse est ut sit ens secundum cōuenientiam notitiæ eius cum sciētiā, & notitiā reuersionis Socratis, exempli gratia, si fuerit Propheta, ex notificatione Dei glo. ei, tunc causa q̄ sit secundum cōueniētiā sciētiæ nihil aliud est, nisi q̄ natura entis sequitur sciētiā eternā, nam sciētia, in eo q̄ est sciētia, non est alligata ei, quod non habet naturam completam. & sciētia Dei glor. est causa q̄ pueniat illa natura, quæ reperitur, & est ei alligata. & ignorātia nostra de possibilibus nō est, nisi quia ignoramus hanc naturam, quæ determinat ei esse, aut priuationem, nam, si essent opposita in entibus, qualiter propter spē, aut propter causas agentes ea, sequeretur necessārio aut q̄ nō reperiantur, & nō corumpantur aut q̄ reperiantur, & corumpantur simul. & cum res sic se habuerit, impossibile est quin inclinetur vnum duorū oppositorū ad esse. & sciētia de esse huius naturæ est id, quod necessitat esse vnum duorū oppositorum perfecte. & sciētia alligata ei est aut sciētia id præcedens, & est sciētia, à qua est causatum, & est sciētia antiqua: aut sciētia sequens, & est sciētia non antiqua. & scire occultum nihil aliud est nisi in spicere hanc naturam, & peruenire sciētiā nobis de eo, in quo nō est, nobis ratio præcedit eam. & est id, quod appellatur in hominibus consilium, Prophetis vero prophetia. voluntas vero æterna, & sciētia æterna sunt, quæ faciunt in entibus

hanc naturam. & hoc est id, quod dixit Deus glo. Occulta sunt Deo dominio nostro, &c. & scias hodie, &c. & hæc quidem natura æqualiter erit necessāria, & æqualiter erit ut plurimum, & visio, & prophetia non est nisi sciētia de hac natura in entibus possibilibus, & artes, quæ de terminant pronosticationem eius, quod erit in futurum, est eis impressio impressionum huius naturæ, aut mensura, aut appella eam ut vis, lēq̄ puenit ex seipsa, cui alligata est sciētia.

ALGAZEL

AIt Alga. Secunda autem via, qua est euasio ab istis dubitationibus, est ut consiteamur q̄ ignis creatus est dispositione, qua, cū contangit eum duæ stuppæ simul similes, comburit eas, & non distinguit inter eas, cū fuerint similes omnimode. Attamen hoc est etiam possibile, ut proiciatur aliquid in igne, & tamen non eomburitur, aut propter mutationē attributi ignis, aut propter mutationem attributi rei. & sit ex Deo glo. aut ex Angelis ali quod attributum igni, ita quod sufficit caliditate eius corpori, & non id trāsit, & remanet cū eo caliditate, & erit sui formam ignis, & verificatōnem eius, sed nō transit caliditas eius, & impressio eius. & sit in corpore humano attributum, quod nō abstrahit id, quin sit caro, & os, & auferat escharam ignis, qm̄ nos videmus q̄, qui emplastratur eum Altelach, & postea sedet in furno inflammato, nō leditur, & nō eomburitur. I eo, & qui non vidit hoc, id negat. & sic negatio aduersarij quæ vlt̄ posset adtribuendum aliquod attributū igni, aut corpori humano, quod prohibeat combustionem, est sicut negatio

Prima

Atio eius, qui non vidit Altelach, & attributum eius. Et in excelsis viribus Dei glo. sunt extraneitates, & mirabilia: & nos non videmus omnia. & non debet negari possibilitas eorū, & iudicamus falsitatem eorum. & sic est verificatio mortuorum, & cōuersio baculi in serpentem, & manū nobilis, & munda facta est alba hoc modo: & est q̄ materia recipit omnia essentialiter. & terra, & oīa elementa mutantur in plātam, deinde plauta mutatur, cum comedit eam alba, & erit sanguis, deinde sanguis conuertitur in sperma, deinde sperma proiicitur in matricē, & erit creatura in animalibus. & hoc quidem erit iudicio consuetudinis in lōgo tpe. & non negat aduersarius quin sit in posse Dei glori. ut regat materiam in his inuolutionibus tpe breuiori, quā id, in quo consuetum est. & cū fuerit posse breuiori tpe, igitur non est in potentia Dei glo. quin accellerentur hæc potentia ad faciendū operationes suas cito, & prouenit in eis id, quod est miraculum Prophetis. Si vero dī q̄ hoc puenit ex anima Prophetæ, aut ex principio principiorum cum desyderio Prophetæ, dicimus q̄ ipsi concesserunt possibilitatem descensus pluuie, & tonorū & terræ motus, virtute animarū prouenientium ex eis, aut ex alio principio: ergo sermo nō in hoc est sicut vester in illo, & qd̄ melius est nobis & vobis est attribuere hoc Deo gl. aut immediate, aut mediātibus Angelis. sed hora verificationis aduentus eorum versat cogitatio Prophetæ in ea, & innuitur ordo in die conuenienti, cum oñderit sequi ordinē principij. & hoc inclināt modum ipsius esse, & erit res ipsa in anima ei

possibilis, & principium eius est bonus mos, sed non insluitur ab eo inclinatio, nisi cum inclināt necessitas ad esse eius, & sit bonum demōstratum tale, & non erit bonum demōstratum tale, nisi cum indiget Propheta ad stabiliendum prophetiam suam ad inuentionem boui. & hoc totum est conueniens processui veterum eorum, & sequit̄ ea, & quotienscunq; aperuerint ianuam vnitatis creaturæ præcise, differet cōsuetudo hoīum. nam mēsurā huius proprietatis non cōtinuat in intellectu possibilitas eius, & non sequit̄ eū eo falsitas eius, quod consuetū est concedi, & narratio libri in verificatione eius. Demum non recipit formā animalis, nisi sperma, sed insluit potentia animales ei ex Angelis, qui sunt principia entium apud eos, & nō figuratur aliquid ex spermate hoīs, nisi homo, & ex spermate equi, nisi equus. aduentus n. eius ab equo fecit inclinationem ex proportione formæ equi præ cæteris formis, & nō recipit nisi formam inclinantē hoc modo. & pp hoc nō nascit̄ omnino ex hordeo triticū, nec ex grano persici pomum. postea videmus aliquā gñā animalium nasci ex terra, & nō generant oīno, ut sunt vermes: & aliqua sunt, quæ gñantur, & generant, ut est mus, & serpens, & scorpions, & gñantur ex terra, & diuersificat dispositio eorum ad recipiendum formas ex rebus occultis nobis. & im posse est viribus humanis scire ea, cū non insuat forma apud eos ex Angelis sufficienter, & nec ex imitatione & transiue: sed nō insluitur oīno, nisi qd̄ considerat receptio eius in eo, qd̄ sit dispositū in se. & dispōnes sunt diuersæ, & principia eorū apud

Disputatio

G eos sunt misiones potentiaru stella rum, & coniunctiones earum, & di uersitas proportionum corporum caelestium in motibus suis. Igitur patet ex hoc qd principia dispo num in eis sunt res extraneae, & mirabiles, adeo qd perueniat ad capitulum ima ginum ex scientia proprietaru sub stantiarum mineralium, & scientia iudicii stellarum, & ad misionem po tentiarum caelestium cum proprie tibus mineralibus, & accipiunt fi guras ab istis rebus terrestribus, & querunt virtutem propriam pre ce teris virtutibus, & faciunt eum ea res extraneas in mundo. & aliqui expel lunt serpentes, & scorpiones ab ali qua ciuitate, & muscas ab alia, & alia ex istis mirabilibus sciunt in re bus imaginum. & cum proueniant a rebus extraneis principia dispo sitionum, & non scimus ea, & no erit nobis via ad comprehendendum ea: igitur unde scitur falsitas aduentus dispositionis aliquibus corporibus ad mutandum in inuouationibus breui tempore, adeo qd disponit ad recipiendum formam, ad quam no erat dispositus antea. & hoc excitat ad miraculum, & non negatur nisi grossitie cordis, & obliuione entiu superiorum, & ignorantia secreto rum Dei in creatione, & qui discerit inductiue in mirabilibus mudi, non negat in posse Dei glo. id, quod dicitur de miraculis Prophetarum in te pore deputato. Si autem dixerint nos adiuuamus vos in hoc, qd omne possibile attribuitur posse Deo gl. & vos adiuuatis nos in hoc qd omne inconueniens non est consideratu: & ex rebus aliquar sunt, quaru falsitas scitur, & aliquar, quarum possibi litas scitur. & aliquar, que sunt si rma

tio intellectus, & non determinat in eis falsitatem, nec possibilitate: nunc vero quia est definitio inconuenientis apud uos, si quidem est cogregatio inter negationem, & affirmatio nem in eadem re eodem tpe, discerunt qd omnia duo, quorum hoc qd dem non est illud, & illud no e hoc, non determinat esse vnus eoru ee alterius. & dixerunt qd Deus potest creare voluntatem absq; scientia de re voluta, & creare sciam absq; vita: & potest mouere manum mortui, & reddere eum, vt scribat cu manu sua coria, & pergamena, & icumbet artibus: & in eo est apertio oculi, & acuitur visus eius, tamen non videt & non est in eo vita, nec posse ad es. has aut operationes ordinatas creat Deus glo. cu motione manus sue, & motus est ex parte Dei glor. & cum concesserimus hoc, destruitur dicitur inter motum voluntarium, & factu ex tremore: & non indicat operatio apta scientiam, nec posse agentis. Et oportet vt consideremus qd conuertantur genera, & conuertitur sub stantia in accns, & conuertit scia in posse, & nigredo in albedine, & vox in odorem, sicut considerauimus de conuersione inanimati in animatum, & lapidis in aurum, & sequitur etiam ex eo ex inconuenientibus, que no pnt numerari. Ratio aut est, qd inconueniens no attribuitur posse eius, & inconueniens est affirmatio rei cu negatione eius, aut affirmatio parti cularis cum negatione vltoris, aut affirmatio amboru cu ablatione vni? & quod non venit in hoc, no est inconueniens, & id, quod non est in conueniens, iam consideratur. ag gregatio autem inter nigredinem, & albedinem est inconueniens: quo niam

A niam intelligitur ex affirmatione forma nigredinis in subiecto abla tio disponis albedinis, & esse nigredinis. igitur quemadmodum abla tio albedinis, intelligitur ex affirma tione nigredinis sic etiam affirma tio albedinis erit cu negatione eius inconueniens. imple tñ est esse in diuiduum in duobus locis: qm nos intelligim? ex eo qd est domi, qd no sit in alio loco prater domum. & imple est considerare id esse prater domum, cum eo qd est domi, qd intelligitur ex negatione prater do mum. & sic intelligitur per volunta tem questum notum, & si ponitur questum, & non fuerit scientia, no erit voluntas, & erit in eo negatio eius, quod posuim?. inanimatum autem est inconueniens, vt creetur in eo scientiam. nam nos intelligimus per inanimatum id, quod non comprehen dit. & si esset creata in eo comprehen sio, erit appellatio eius inanimatum in eo, quod intelleximus inconueniens. & si non comprehendit appellare hoc scientiam, & non comprehendet subiectum suum, oino est inconueniens. hic quidem est modus falsita tis eius. Conuersio vero generum C aliquid loquentium dixerunt qd est quid considerabile Deo glo. & di cunt nos ponimus rem aliud no in telligibile. nam nigredo cum con uersa est i posse, exempli gratia, tuc quæto an nigredo remanet, vel ne? si corrumpitur, igitur non conuertit, sed corrumpitur nigredo, & reperit posse. & si ambo reperientur, tunc non conuertitur, sed copulatur ei aliud, & si remanet nigredo, & posse corrumpitur, tunc non conuertit, sed remanet prout est. & cum dictus conuersus est sanguis in sper

ma, intelligimus in eo, qd illa eadem materia spoliata est forma, & rece pit aliam formam. & quod prouenit ex hoc, est qd forma corrupta est, & forma generata est, & ibi est mate ria antiqua, in qua veniunt forme successiue. & sic, cum dicimus con uersa est aqua in aerem caliditate, intelligimus in eo qd materia illa recipiens mutabilis recepit formam aeris, & spoliata est forma aquæ, sicut diximus antea. & sic, cum dici mus qd conuersus est baculus in ser pentem, & terra in animal. & no est inter accidens, & substantiam mate ria communis. & hoc quidem est in conueniens hoc mo. & sic no est in ter nigredine & posse materia com munit. motus vero manus ab ipso Deo glo. in mortuo, & erectio eius, ac si esset viuus, qui sedet & scribit, adeo qd sit ex motu manus eius scri ptura ordinata, non est inconueniens in ipso, quotienscunq; deputabim? inuouationes voluntati eligenti: vi detur vero negandum, cum succedit consuetudo in contrarium eius. cum autem dicitis destruit in eo ro adaptationis operationis scientie a gentis, non est verum. nam agens est Deus glo. & ipse est adaptas, & agens eius. Cum aut dicitis qd non remanet dicitur inter motum terræ motus, & motu electiuum, dicimus qd comprehendimus hoc ex nobis ipsis, qm nos videmus ex nobis ipsis dicitur in ter ambo ista, & proferimus ex hac dicitur posse, & scimus qd ex duab? partibus possibilibus, vna quidem est i vno tpe, & alia in alio tpe: & est in uentio motus cum posse ad eum in aliquo tpe, & inuentio motus absq; posse in alio tpe. cum vero inspicimus alios, & viderimus multos mo tus

Disputatio

rus ordinatos, proveniet nobis scia de posse eius. igitur ha sunt scia diver sa, qd creat Deus glo. in cursu cofue tudinu, ex quibus scitee vnus par tium polis, & non declaratur ex eo falsitas alterius partis, vt dictum est.

AVERROES.

A It Auer. Qm vidit sermonem q non sunt rebus attributa p pria, nec forma, ex quibus sequunt operationes propriae in quolibet ente, ee sermone in vltimitate incoe uentiae, & quid aliud ab eo, quod i telligunt hoies, id ecessit hunc ser monem, & permutauit negatione sua ad duo loca: quoru vnus est, qd pos sibile est vt reperiant haec attributa enti, & non reperit ei impressio, in eo qd currit eius consuetudo vt repe riat ei vt ignis, ex epli gratia, cui pos sibile est vt reperiat ei caliditas, & non comburetid, quod tangit, licet natura eius sit vt comburatur, cum approxime ei ignis. Secundus ve ro locus est, qd non est formis prop riis cuiuslibet enti materia propria. Sermo aut primus no negat. na co fitent eum Philosophi. actiones. n. agentium, non est emanatio opera tionum earum necessaria pp ea, q sunt ab extra, & non prohibet quin copulet ignis bombici, exempli gra in aliquo tpe, & no coburat ea, si re perit ibi aliquid, ex cuius copulatio ne bobici factus est bobix, non recipiens combustione, vt de lapide Al telach cu aiali. Quod sit ma e sunt co ditio ex condonibus entium habentium m am est quid, quod non pnt Loquenteseuadere ab eo, nam sicut dicit Alg. non est dria inter negare nfm, & affirmare nfm rem ipsam si mul: aut negare nfm, & affirmare

nfm parte eius simul: quemadmo dum cum constituentur res ex duo bus attributis vli, & proprio, & sunt que significant Philosophi nomine definitionis, copositae quidem apud eos ex genere, & dria. & no est dria inter negationem entium, & nega tionem vnus horu duoru attributorum. v.g. cu constitutio hominis fuerit ex his duobus attributis, quo rum vnum est vli, & est animalitas exempli gra, & aliud proprium, & est ro, tunc quemadmodum nos, cu auferimus ab eo, qd sit ronalis, non remanebit homo, sic et cum auferimus ab eo, qd sit animal. na animal est condn in ronali. & cu remouet conditio, remouet condonatum. & nulla est dria inter Loquentes, & Philosophos in hoc, nisi in rebus parti cularibus, in quibus tenent Philoso phi qd attributa vli sunt eis condi tio, vt sunt attributa propria. Loque tes vero no tenent hoc, sicut calidu & humidu, quae sunt apud Philoso phos ex condone animalitatis in sta li gnabili & corruptibili, quia sunt vltora aialitate, vt est aial cum ronal li. & Loquentes no tenent hoc: quare audies eos dicetes non ex condone vitae apud nos dispo, & senectus. & sic figura apud eos est condn ex conditionibus vitae propriis entibus, ha bentibus figura. na, si non esset con ditio, erit posse alterum duoru: aut enim erit proprietas aiali, & non erit ei operatio eius oino, aut non erit. v.g. qm manus apud eos est in sstm intellus, ex quo emanat ab homine operationes intellectuales, vt scriptura, & aliae artes. & si esset pos sibile ee intellm in asino, tunc posse esset vt sit intellu, absq; eo qd reperia tur opatio eius, quae emanat ab eo. sicut

Prima.

A sicut, si eet posse vt sit caliditas, absq; eo quod calefaciat id, cuius natura est vt calefiat ab eo. Igitur omne ens apud eos est ei quantitas termi nata, licet habeat latitudinem cuilibet enti apud eos. & est ei qualitas terminata etiam, licet habeat latitudinem apud eos. & sic esse entium est terminatum, & tempus duratio nis eorum est terminatum: licet habeat latitudinem etiam, sed est terminata. Et non est differentia inter eos in hoc, quod entia, quae commu nicant eadem materia, talis quidem materia eorum aliquando recipit vnam duarum formarum, & aliquando recipit oppositam eius t sicut est apud eos in formis corporum simpliciū quatuor, quae sunt ignis, aer, aqua, & terra. sed differentia est in non habente materiam commu nem, aut eis, quorum materiae sunt diuersae, an sit possibile vt aliquod eorum recipiat formas alterius. ver bi gratia id, cuius natura est vt videatur no recipere aliquam formam formarum, nisi multis mediis, an sit possibile ei vt recipiat formam vltimam absque mediis. verbi gratia ex elementis componitur planta, de inde ea nutritur animal, & generatur ex ea sanguis, & sperma, deinde generatur ex sanguine & spermate animal. Loquentes quidem dicunt qd forma hominis potest inesse ter rae absque istis mediis, quae videntur Philosophi veto negant hoc: & dicunt, si hoc esset possibile, erit sapietia vt creet hominem absque istis mediis: & erit creatio eius huiusmo di magis conueniens, qua aliae crea tiones, & magis potens ipsis. & vna queque harum duarum sectarum determinat quod id, quod dicit, est

notum per se: & nulla earum habet D rationem in opinione sua. tu autē prepara cor tuum, & quicquid dicit tibi, sit positio tua, cui debes credere, & est id, quod iustum est tibi. & Deus glo. ponat nos, & te ex hominibus veritatis, & conuenientiae. Et opinatus est aliquis Maurorum quod Deo glorio. attribuitur posse congregare duo opposita & consideratio eorum est quod determinatio intellectus de impossibilitate huius rei est quid, in quo innatus est intellectus. si vero innatus est in natura determinante possibilitatem eius, non negaret hoc, & id admitteret. Attamen sequeretur eis vt non sit intellectui natura perfecte perueniens nec entibus, & non erit veritas reperta in eo sequens esse entis. Loquentes vero veterundantur ex hoc sermone. & si tenerent eum, esset magis conseruans positione eorum ab inconuenientibus euenientibus eis i hac re ex aduersariis. quoniam ipsi quaerunt differentiam inter id, quod affirmauerunt in hoc genere, & id, quod negauerunt, & est difficile eis sed non inueniunt nisi sermones fallaces. quare inuenimus eum, qui est expertus in arte tationis, oportere eum vt neget necessitatem, quae est inter conditionem & conditionatum, & inter rem & definitionem suam, & inter rem & aliud ab ea, & inter rem & rationem suam. & hoc totum est profundario in opinione Sophistarum. & nihil est. & qui facit hoc ex Loquentibus est Auoalmahely. Attamen sermo vniuersalis solues has dubitationes est quod entia diuiduntur ad opposita, & conuenientia. & si esset possibile vt distinguantur conuenientia, erit

Disputatio

G erit possibile vt congregentur opposita: sed non congregantur opposita: ergo non distinguuntur conuenientia. Hæc autem est sapientia Dei in entibus, & in apprehensione huius sapientie erit intellectus intellectus in homine, & esse sic in intellectu diuino est causa esse eius in entibus, & ideo intellectus non est possibile vt sit creatus diuersis attributis, vt imaginat hoc Auenhazá.

DISPUTATIO II.

H De dicto eorum, quod animæ humanæ sunt substantiæ, existentes in se, & nõ sunt innatæ in corpore.

A L G A Z E L.

I T Alga. Disputatio Secunda est de diminutione eorũ in constituenda demonstratione intellectuali de eo, quod anima humana est substantia spiritalis existens per se, & non continet terminum, & non est corpus, nec innata in corpore, nec cõtinuata corpori humano, nec est separata ab eo, quemadmodũ Deus glo. non est extra mundum, nec infra mũdum, & sic Angeli apud eos. & sermo in hoc requirit declarationem opinionis eorum de virtutibus vitalibus, & aialibus. Virtutes autem vitales diuiduntur apud eos in duas partes, motiuas, & apprehensiuas, & apprehensiuæ sunt duæ partes, extrinsecæ & intrinsecæ. extrinsecæ autem sunt quinque sensus, & sunt res innatæ in corporibus, scilicet istæ virtutes. in-

trinsecæ vero sunt tres virtutes: quarum Vna est virtus Imaginatiua, & est in parte anteriori cerebri post virtutem visuam. & in ea quidem est remanentia formarum rerum, quæ videntur post clausuram oculi in eo, quod imprimitur in ead, quod defertur ad eam sensus quinque, & congregantur, & appellatur sensus communis & nisi esset ipse, is quidem qui vidit mel album, non apprehenderet dulcedinem eius, nisi gustu. & cum viderit id secundo, non apprehenderet dulcedinem eius, quotienscunque non gustauerit id, sicut fecit primo. atamen in eo non est aliquid, quo indicat quod hoc album sit dulce. & non est dubium quod erit apud eum iudex, apud quem congregata sunt ambo, scilicet color, & dulcedo ita quod determinabit cum presentia vnius eorum, quod sit præsens alterum. Secunda vero est virtus cogitativa: & est ea, quæ apprehendit intentiones: prima vero virtus apprehendebat formas. Et intelligitur per formas id, quod impossibile est vt sit sine materia, scilicet corpus, & intelligimus per intentionem id, quod non requirit esse eius corpus, euenit tamen ei vt sit in corpore, sicut amicitia, & odium. nam agnus apprehendit de lupo colorem, & figuram, & dispositionem eius: & hoc quidem non est nisi in corpore: & apprehendit etiam quod sit eius inimicus. & apprehendit de pecude figuram matris, & colorem eius, deinde apprehendit amicitiam eius: quare non appropinquatur lupo, & deambulat post matrem. diuersitas autem, & conuenientia non est de necessitate earum, vt sint in corporibus, sicut est de necessitate figuræ, & coloris

Secunda.

A micitia etiam vt sint in corporibus. Hæc virtus est distincta à prima virtute: & locus eius est ventriculus vltimus cerebri. Tertia vero virtus est virtus: quæ appellatur in aialibus imaginatiua, & in homine estimatiua. & natura eius est componere formas sensibiles adinuicem, & componere intentiones eum formis: & est in ventriculo medio cerebri inter conseruatorem formarum, & conseruatorem intentionum. quare potest homo imaginari equum volatentem, & hominem, cuius caput est caput hominis, & corpus eius corpus equi, & alias compositiones, licet nõ viderit talia. & dignius est vt attribuat hæc virtus virtutibus motiuis, quam sit in virtutibus apprehensiuis. Sciuntur autem loca harum virtutum in arte Medicinæ. nam latio in capite cum fuerit in his ventriculis, inuoluuntur hæc, quæ appellantur virtutes. deinde exilimauerunt quod virtus, in qua imprimuntur formas sensibiles in quinque sensibus, conseruat illas formas, adeo quod non amittat receptionem. & res quidem conseruat rem non cum virtute, quæ eam recipit. nam aqua recipit figuram, & non conseruat eam. & cera recipit figuram cum humiditate sua, & conseruat eam cum sicciat sua, aliter quam aqua. Igitur conseruator hæc conseruatione est diuersus à recipiente. & appellatur hæc virtus conseruatiua. Et sic intentiones imprimuntur in cogitatiua, & conseruat eas virtus, quæ appellatur memoratiua. & erunt apprehensiones intrinsecæ hæc conseruatione, cum coniungitur eum estimatiua, quinque: quemadmo-

dum fuerunt extrinsecæ quinque. **D** Sed virtutes motiuæ diuiduntur ad motorem, per modum, quo ipse præcipit motum, & motorem per modum, quo ipse agit eum. motor autem in eo quod præcipit motum, est virtus concupiscibilis, appetitiua: & est illa, quæ cum imprimitur in virtute imaginatiua, quam diximus, forma alicuius quæ sit, aut aliquod, quod est fugiendum ab eo, præcipit virtutem motiuam agentem motionem. & habet duos ramos. Vnus ramus est quidem, qui appellatur virtus Appetitiua, & est virtus, quæ præcepit motum, ad quem appropinquatur ex rebus imaginatis, necessario sequens ad perquirendum delectationem. & alius ramus est, quæ appellatur virtus Irascibilis: & est virtus præcipiens motum, quo expellitur res imaginata, nocens, aut faciens perquirere victoriam. & cum hæc virtute perficitur cõgregatum perfectum actioni, quæ dicitur voluntas. Virtus vero motiua, in eo quod est agens, est virtus transmissa per nervos, & musculos. & de natura eius est vt excitet musculos eum attractione cordarum, & ligamentorum iunctorum membrum ad partem loci, in quo est virtus: aut eos letos reddat, & extendit longitudinem & ibunt chordæ, & ligamenta ad contrariam partem. Hæc sunt virtutes animæ vitalis, vniuersaliter dimittendo differentiam. Anima vero intellectiua rerum est, quæ appellatur apud eos rationalis. & intelligunt per rationalem intellectuam. quoniam ratiocinatio est propriior proprietatibus intellectus in apparentia. & ideo attribuunt eam ei. & habet duas virtutes, virtutem quidem intellectuam &

Disputatio

G & virtutem factiuam. & vnaquaq; earum dicitur intellectus, sed equivoce. Factiua autem virtus est principium motuum corporis humani ad artes ordinatas humanas, quae inuenit ordinem earum consilio proprio homini. Intellectiua vero est ea, quae appellatur speculatiua. & est virtus, cuius natura est vt apprehendat veritatem intelligibilem abstractorum a materia, & loco, & partibus. & sunt propositiones vniuersales, quas appellant dispositiones aliquando, & modos aliquando, & appellant eas Philosophi vniuersalia abstracta. Igitur animae sunt duae virtutes respectu ad duas partes. virtus quidem speculatiua respectu ad partem Angelorum, cum ex ea assumamus ab Angelis scientias veras. & debet esse hae virtus continuae receptionis ex parte superiori. & virtus factiua inest ei respectu ad inferiora: & est pars corporis, & regimen eius & adaptatio morum. & haec quidem virtus oportet vt dominetur aliis virtutibus corporalibus, & aliae virtutes sint correctae ab ea, & subiectae sub ea, adeo quod non patitur, nec sit ei impressio ex eis, sed patiuntur illae virtutes ab ea, ad hoc vt non fiat nobis in anima ex attributis corporalibus aliqua mala qualitas, quae appellatur vicium: sed erit ipsa praedominans vt perueniat ad animam propter eam qualitas, quae appellatur virtus. Haec est breuitas eius, quod distinxerunt de virtutibus vitalibus humanis. & prolixi fuerunt in narratione earum cum dimissione narrationis virtutum plantarum, quae non sunt necessariae in intentione nostra. & nihil est eorum, quae dixerunt, quod debet negari in fide. nam sunt res ap-

parentes, quod Deus gloriosus procedit in gubernatione earum volumus tamen hic dubitare contra eos, qui hoc negat, procedere a posse Dei gloriosi, aut videt quod in lege venit oppositum eius. sed forte declarabitur in congregatione in dictu dicit, & resurrectionis, quod lex hoc verificat. nos vero negamus rationationem eorum cum ratione abstracta intellectus, & non indigere lege. & quaerimus ab eis vt afferant in hoc rationem. sunt tamen eis multae demonstrationes secundum opinionem eorum.

AVERROES.

It Auerr. Hoc totum non est in eo, nisi recitatio opinionis Philosophorum de his virtutibus, & attributis earum, nisi quod sequitur in hoc Auicenna: differet tamen a Philosophis in eo, quod ponit in animali virtutem praeter virtutem imaginatiuam, quam appellat cogitativa loco cogitativae in homine. & dicit quod nomen imaginativae proferunt id Antiqui pro hac virtute. & cum id proferant, erit imaginatiua in animali loco cogitativae, & erit in ventriculo medio cerebri. & cum prolatum fuerit nomen imaginativae pro ea. quae includit figuram, dicitur de ea quod est in anteriori parte cerebri. & nulla est discordia quod conseruatiua, & memoratiua sunt in posteriori parte cerebri. nam conseruatio, & memoratio sunt duae in actu, vna vero in subiecto. At tamen quod apparet ex opinione Antiquorum est quod imaginatiua in animali est ea, quae indicat quod lupus sit inimicus agno, & quae

pecua

Secunda.

Appensit amica. nam imaginatiua est virtus apprehensionis, & iudicat necessario absque eo quod indigeat ingressu alterius virtutis, praeter virtutem imaginatiuam. esset autem possibile id, quod dixit Auicenna. si virtus imaginatiua non esset apprehendens. igitur nihil est addere virtutem praeter virtutem imaginatiuam in animali, & praecipue in animali, cui sunt multae artes naturaliter. nam imaginationes in istis non apprehenduntur sensu: & quasi sunt apprehensiones mediae inter formas intellectas, & imaginatas. & iam declarata est dispositio huius formae in de sensu & sensato, quod dimitimus in hoc loco. & reuertamur ad id, quod dicit iste vir, contradicens hominibus.

ALGAZEL.

It Alg. Demonstratio autem prima est cum dicunt quod scientiae intellectuales existunt in animabus humanis, & includuntur in eis vnitare quadam, & non diuiduntur. & non est dubium quod subiectum carum etiam non diuiditur: & omne corpus diuiditur, igitur indicat quod subiectum eius est quid non diuisibile. Et potest hoc reduci ad conditionem logicalem in figuris eius, & est quasi vt dicatur si erit subiectum scientiae corpus diuisibile, tunc scientia, quae inest ei, est etiam diuisibilis: sed scientia, quae inest ei, non est diuisibilis: igitur subiectum non est corpus. & hic est syllogismus conditionalis continuus, in quo reiteratur oppositum consequentis, & concluditur oppositum antecedens.

Et non est disputatio de verificatione figurae syllogismi, nec etiam de verificatione amborum propositionum. nam, cum dicimus, omne, quod existit in diuisibili, est diuisibile: proculdubio, & euenit diuisio in subiecto, est primum intellectum, in quo dubitatio impossibilis est. Secunda vero, cum dicimus quod scientia vna existit in homine, & tamen ipse est indiuisibilis, est intellectam secundum. nam, si diuideretur in infinitum esset inconueniens. si vero esset ei finitas, includitur in vnitatibus proculdubio non diuisibilibus. demum noscimus aliquas res, quarum partem non possumus ponere auferri, & partem remanere, ex eo quod non habent partes aliquas. & sic remanebit dubitatio in duobus locis. Quorum Primus est vt dicatur quare negatis dicenti quod subiectum scientiae est substantia, indiuisibilis, occupans regionem, quae non diuiditur? & iam scitum est hoc ex opinione Loquentium. & non remanet post hoc, nisi negatio absoluta. & est quomodo existent omnes scientiae in substantia indiuisibili, & remanebunt omnes substantiae natantes in ea absque scientia frustra. negatio autem non est utilis ei, cum fuerit possibile etiam dicere secundum opiniones eorum quomodo erit anima quid vnum, non occupans regionem, & non inuuitur ei, & non erit infra corpus, nec extra, nec continuum corpori, nec separatum ab eo. Sed nos non eligimus hunc locum. quoniam sermo de parte non diuisibili est prolixus, & ipse habet in ea rationes Geometricas, in Extraord. Auerr. S qua-

Disputatio

E quarum narratione esset proximitas. & ex eis est, cum dicunt cum ponimus esse substantiam indivisibilem infra duo corpora, an contingit una duarum extremitatum eius id, quod contingit alia, vel ne? si idem est inconueniens, cum sequitur ex eo contactus duarum extremitatum. nam contingens contactum est contactum. si vero fuerit id, quod contingitur, aliud, in hoc quidem est affirmatio numerationis, & diuisionis. & hoc dubium est difficultis solutionis, aut prolixus esset sermo de eo. & non est nostrum ut disputemus de eo, & veniamus ad alium locum. Secundus vero locus est, ut dicamus id, quod narrauistis, quod omne existens in corpore, oportet ut diuidatur, est falsum, & conuertitur contra vos, in eo quod comprehendit virtus estimatiua agni odii lupi. nam ipsa in iudicio vnus rei non potest considerari quod diuidatur, cum non est odio aliqua pars ita quod consideretur apprehensio alicuius partis eius, & ablatio alterius partis. & iam peruenit apprehensio eius per virtutem corporalem apud vos. nam animae bestiarum sunt innate in corporibus, & non remanent post mortem. & in hoc conueniunt omnes, & si esset possibile eis ut conarentur ad considerandum diuisionem in apprehensio per sensus quinque, & sensum communem, & virtutem conseruatiuam formarum, impossibile est tamen eis considerare diuisionem in virtute intentionum, ex cuius conditione non est ut sit in materia. Si autem dixerit agnus non apprehendit odium absolutum abstractum a materia, sed ap-

prehendit odium lupi demonstrati talis indiuidualis, copulatum quidem indiui duo suo, & sede sua: virtus vero intellectiua apprehendit veritates abstractas a materiis, & indiuiduis, dicimus agnus quidem apprehendit colorem lupi, & figuram eius usque ad odium. & si color inprimis in virtute visiva, & sic figura, & diuiditur diuisione subiecti visus, quo, odium, cum quo apprehendit ab eo. & si id apprehendit in corpore, igitur diuidit? Et velle scire quid est hec apprehensio, cum diuiditur? & quomodo erit pars eius? an sit apprehensio partis, aut quaelibet pars apprehensio totius odii? & erit odium scitum pluribus vicibus, & erit apprehensio eius in omnibus partibus partium subiecti. hae sunt dubitationes, quae sunt demonstrationibus eorum, & non possunt euadere ab inconuenienti. Si autem dicet, haec est contradictio in intelligibilibus, quae non possunt contradici. nam vos, cum non potestis dubitare in ambabus propositionibus & est quod scientia vna non diuiditur, & quod id, quod non diuiditur, non existit in corpore diuisibili, non poteritis dubitare in compositione syllogismi. & iam verificatum est quod figura eius est figura concludens: & impossibile est vobis dubitare in conclusionem. Responso autem est quod hic libet, non composuimus eum, nisi ad declarandum conatum, & contradictionem verbis Philosophorum. & prouenit ex eo, quod contradicimus cum hoc vni duarum rerum: aut enim ei, quod dixerunt de anima rationali, aut ei, quod dixerunt de virtute estimatiua. postea per sermo-

Secunda.

Sermonem huius contradictionis declarabitur quod ipsi dereliquerunt locum, quo inuoluitur in syllogismo. locus autem inuolutionis est, cum dicunt, si scientia existit in corpore modo, quo existit tinctura coloris in colorato, & diuiditur tinctura ad diuisionem colorati, diuiditur quidem scientia ad diuisionem subiecti. & inconueniens consistit in dictione existentiae, cum potest esse ut non sit proportio scientiae ad subiectum, sicut proportio tincturae ad coloratum, ita quod si extenditur super id existens in eo, & dispersitur in lateribus eius, & diuiditur ad diuisionem eius. & forte proportio scientiae ad subiectum suum est alio modo. & hic quidem modus, impossibilis est ei diuisio ad diuisionem subiecti: sed proportio eius ad id est proportio odii ad corpus: & modi proportionum attributorum ad subiecta non includuntur eodem modo. & non sunt notae differentiae nobis scientiae, cui considerandum est. & iudicium de eo praeter inclusionem differentiae proportionis est iudicium, cui non est considerandum. Demum non negatur quod id, quod dixerunt, est id, propter quod vigoratur estimatio, & fortificatur, sed negatur quod sit scitum scientia vera, in quam non transit error, & non distinguuntur dubitationes ad eam. & hoc capitulum dubitat contra eam.

AVERROES.

Ait Auer. Cum accipiuntur propositiones factae a Philosophis in hoc quaesito indefinite, tunc disputatio facta ab Alga. sequitur eis.

nam, cum dicimus omne, quod existit ex attributis in corpore, est diuisibile ad diuisionem corporis, intelliguntur de eo duo. quorum vnum est quod sit definitio partis illius attributi existentis parti ipsius corporis definitio totius: ut existentia albedinis in corpore albo. nam quaelibet pars albedinis existens in corpore demonstrata, talis erit definitio eius, & definitio albedinis totius eadem definitio. Secundum vero est, ut sit attributum alligatum corpori absque figura propria, & hoc etiam est diuisibile ad diuisionem corporis: non autem quod definitio totius, & partis sit eadem definitio, ut virtus visiva existens in visu, sed ex eo quod ipsa recipit magis & minus, recipit etiam subiectum magis & minus. & ideo erit virtus visiva in sanis fortior, quam sit in aegris, & iuuenibus fortior, quam senibus. Et quod in eo communicant hae duae potentiae est quod sunt indiuiduales. scilicet quod diuiditur in quantitate, & non diuiditur in quiditate, scilicet quod ipsae aut remanebunt idem definitione, & quiditate, aut auferentur, & diuiduntur ad vnum terminum in quantitate, & sunt idem definitione, & quiditate, & non diuiduntur ad quamlibet partium. & totum hoc differt a primo secundum magis, & minus. & pars eius, quae deperditur, non est operatio eius operatio residui. nam operatio deperditae ex visu debili non agit actionem visus debilis. & communicant in eo quod coloratio etiam non diuiditur ad diuisionem sui subiecti ad quamlibet partem. & definitio eius remanet eadem: sed finit diuisio ad terminum

Disputatio

Minum, ad quem si dividitur, corrumpitur coloratio. Attamen quod conseruat diuisionem semper est natura continui, scilicet forma conuinitatis. Et haec propositio etiam, cum sic posita fuerit, erit nota ex se ipsa, scilicet qd omne recipiens diuisionem his duabus speciebus diuisionis subiectum eius est corpus ex corporibus. & conuersio etiam est manifesta: & est quod omne existens in corpore recipit diuisionem aliqua harum duarum specierum diuisionis. Et, cum verificatum fuerit hoc, tunc conuersio sui contradictoria est vera, si scueris quid sit conuersio contradictoria: & est, id, quod recipit diuisionem aliquo horu duorum modorum, non existit in corpore. & cum copulaueris huic id, quod manifestum est etiam de intellectis vniuersalibus, & est qd ipsa non recipiunt diuisionem aliquo duorum modorum, cum non sint formae indiuiduales, manifestu est qd sequitur ex hoc qd intelligibilia, non est eis subiectum corpus ex corporibus, nec potentia ad ea est potentia in corpore: ergo sequitur vt sit subiectum eorum virtus spiritalis comprehendens seipsam, & aliud. Alg. vero, quoniam assumpsit vna speciem duarum specierum diuisionis, & remouit eam ab intellectis vniuersalibus, contradixit per secundam partem reperam in virtute vi sua, & virtute imaginatiua, & fecit in hoc sermonem sophisticum. & scientia animae est nobilior, & profundior, quam vt apprehendatur in arte topica. Praeterea ipse non adduxit demonstrationem Anticennae secundum modum eius. nam vir ille

fundauit demonstrationem suam, & dicens qd intellecta, si existent in corpore, aut existant ex eo in parte non diuisibili, aut in parte diuisibili. deinde inconueniens est vt existant in re diuisibili ex corpore. & cum hoc fuerit inconueniens, remanet vt intellectus, si existit in corpore, vt existat in eo in re diuisibili, deinde destruxit qd existat in re diuisibili: ergo falsum est vt existat in corpore omnino. Et, quoniam destruxit Alg. vnam duarum partium, dixit non est absurdum, quin sic proportio intellectus in corpore alia est proportio. & est manifestum qd, si proportio abie corpi, non sunt hic nisi duae proportionales, aut proportio ad id ad subiectum diuisibile, aut subiectum non diuisibile. Attamen qd cum eo completur haec demonstratio, est qd intellectus non habet alligationem alicui virtuti virtutum animae alligatione formae in subiecto. nam, si auferetur ab eo, qd est alligatus corpori, non est dubium qd auferetur ab eo, qd non est alligatus virtuti virtutum animae alligatus corpori. nam, si esset alligatus alicui virtutum animae, vt dicit Arist. non erit operatio ei nisi ex virtute illa. & si hoc esset, non apprehendit virtutem illam. Hoc est, quo sustentatus est Arist. in declarando qd intellectus est separatus. Et narrabimus etiam dubitationem secundam, quam adduxit in secunda ratione, quam Philosophus assumpsit pro ratione, postquam notificauerimus qd ratio nec eorum, cum permutata fuerit ab arte sibi propria, est supremus gradus eorum gradus sermonum topicorum. & ideo intentio nostra in hoc libro est

Secunda.

est scire qualitatem sermonum positum in eo, attributorum ambabus lectis, & ad patefaciendum, qui duorum sermonum sit dignior vt attribuantur domino eius destructio, & contradictio.

ALGAEZEL.

At Alg. Ratio Secunda. Dixerunt, si dispositio scientis scito vno intellectu, & est scitum ab intellectu a materia, est existens in materia existentia accidentium in substantiis corporalibus, sequitur diuio eius in forma ad diuisionem corporis, vt diximus antea. Et, si non fuerit existens in eo, nec extensum in ipso, & negant dictionem existentiae, veniemus profecto ad aliam proportionem, & dicemus an scientiae sit proportio scienti, vel ne? & est falsum cessare proportionem. nam, si cessaret proportio de eo, tunc qd sciat id, non erit dignius, quam non sciat. Et, si est ei proportio, non euadet a tribus partibus. aut. n. erit proportio ad quamlibet partem partiu subiecti, aut ad aliquas partes subiecti praeter alias, aut non erit ad aliquam partium proportio. Et falsum est vt dicatur non est proportio ad aliquam partium. nam, cum non fuerit proportio in vnitatibus, non erit proportio in aggregato: aggregatum enim ex separatis est separatum. & falsum est vt dicatur proportio ad aliquas nam id, ad quod non habet proportionem scientiae, non est de dispositione scientiae. & de eo non loquimur. Et falsum est vt dicatur qd cuilibet parti positae sit proportio ad substantiam. nam, si esset proportio ad substantiam scientiae fm totum,

manifestum est qd quolibet pars non est pars sciti, sed erit scitum sicut est totum. & tunc erit intellectum vicibus in finitis in actu. si vero quolibet pars habet proportionem aliam quam sit proportio, quam habet alia pars ad substantiam scientiae: igitur substantia scientiae dividitur re. & iam declarauimus qd scientia de scito vno omnimode non dividit re. & si fuerit proportio cuiuslibet ad rem ex substantia scientiae alia, quam illa, ad quam est proportio alterius, tunc diuidi hanc scientiam in hoc est magis apparens, & est falsum. Et ex hoc declarabit qd sensibilia imprecisa in quinque sensibus non erunt nisi similitudines formatum particularium diuisibilem. nam haec apprehensio est aduentus similitudinis apprehensi in animam apprehendentis, & erit cuilibet parti similitudinis sensati proportio ad partem instrumenti corporalis. Dubitatio tamen hinc est id, quod dictum est supra. nam permutare dictionem existentiae in dictionem proportionis non auferit dubium in eo, quod existit. si erit virtus estimatiua in agno, & odium lupi, vt dixerunt, quae est apprehensio absq; dubio, & non proportio ad eum. & sequitur ex proportione illa illud qd dixistis. nam odiu non est quid, cui mensurata sit proportio habens quantitatem mensurabilem, adeo qd imprimatur similitudo eius in corpore mensurato, & proportionent partes eius partibus illius. & esse figuram lupi mensurata non soluit dubiu. na genus aliquid apprehendit praeter figuram, & est diuersitas, & odium, & contrarietas. & hoc quidem odium additu figurae

Disputatio

G non habet mensuram: & iam apprehendit id in corpore mesurato. Hoc profecto est dubium huic demonstrationi, sicut est prima. Si autem dixerit aliquis, vos repulistis has demonstrationes, ex eo quod scientia existit in subiecto per substantiam occupantem regionem, quae non dividitur, & est pars indivisibilis, dicimus quod non: quoniam loqui de substantia indivisibili pendet in rebus Geometricis, & prolixus esset sermo in solutione eius. Praeterea, non est in eo aliquid, quo auferatur dubium. nam sequitur ut sit posse, & voluntas etiam

H in hac parte homini enim est actio, & hoc non potest considerari nisi cum posse, & voluntate, & non potest considerari voluntas, nisi cum scientia, & posse scribere cum manu & digitis scientia vero eius non est cum manu, cum non auferatur in incisione manus, nec voluntas eius est cum manu: nam vult eam praeter dominium manus. & prohibetur non ex privatione voluntatis, sed ex privatione ipsius posse.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo non est de claratio distincta in se, sed est complementum sermonis praecedentis. Nam in sermone praecedenti posuit quod scientia non dividit ad divisionem subiecti positivae, in hoc vero sermone conatus est declarare illud, faciens quidem divisionem eius ad tria, & tunc dubitatio prima remansit ei, & remansit, quoniam ipse non complevit ambas res, de quibus dicitur divisio materialis. nam, quoniam ipsi auferunt quod dividat intellectus ad divisionem subiecti eo modo, quo dividitur accidentia ad divisionem subiecti

& haec est una species divisionis corporalis, & est quae reperitur in virtutibus corporeis apprehensivis, in quibus est profecto contra eum dubitatio propter has virtutes, completur vero demonstratio, cum auferantur haec duae species divisionis ab intellectu, & declaratur quod omne habens permanentiam in corpore non evadit ab una harum duarum specierum divisionis. Et forte dubitatur in eo quod reperitur in corpore in hac specie alia entitatis, scilicet quae non dividit ad divisionem subiecti definitione, verum sit separatum a subiecto, vel ne? nam nos videmus plurimas partes subiecti auferri, & tamen non auferit hic modus entitatis, scilicet apprehensio individualis, & existimatur quod, quaedam non auferitur forma in destructione partis, aut partium a subiecto, sic non auferit in destructione totius, & quod ablatio actionis formae pro subiecto est similis ablationi operationis artificialis pro intellectu, & ideo dixit Aristoteles, si esset senu oculus, sicut est iuveni, videret sicut videt iuveni, id potest existimari quod diminutio visus oculi quae evenit senu in virtute visus, non est ex debilitate visus, sed ex debilitate in senu, & sumitur hoc ex destructione in senu, aut plurimarum partium eius in somno, & apoplexia, & ebrietate, & aegritudinibus, quibus destruuntur apprehensiones sensuum, nam non dubitatur quod virtutes non destruuntur in illis temporibus, & hoc videtur magis in animalibus, quae cum incidantur in duas partes, vivunt, & plurimae plantae sunt homini, licet non fuerit in eis virtus apprehensiva. Sermo autem de anima est nimis profundus, sed Deus appro-

Secunda.

A appropriavit eum sapientibus profundis in scientia, & ideo dixit Iob, simplex ego sum, nescio animam meam. Et similitudo mortis somno in hoc est ratio evidens permanentiae animae, quoniam destruitur operatio animae in somno ex destructione membrorum eius, & tamen ipsa non destruitur, igitur necesse est ut sit dispositio eius in morte, sicut est dispositio eius in somno. Iudicium enim partium est idem, & est ratio communis omnibus, convenienti vulgo in credendo, veritatem, & excitat homines sapientes ad vitam, ex qua scient immortalitatem animae, & hoc manifestum est ex sermone Dei, Perueniunt animae in morte in eo, qui non moritur in somno.

ALGAZEL.

A It Alga. Ratio Tertia. Dicitur si scientia existet in parte corporis, tunc esset sciens, qui scit hanc partem praeter alias partes hominis, & tamen homo dicitur de eo sciens, & scite est attributum ei vult absque portione ad subiectum proprium. & hoc est manifestum, quoniam ipse appellatur videns, & audiens, & gustas & odor reperitur ei, & sic bestia attribuitur ei hoc, & id quidem non indicat quod apprehensio sensibilium non sit in corpore, sed est species permissionis, sicut dicitur talis homo est in Gallia, licet fuerit in parte aliqua universae Galliae, non in tota, & tamen refertur ad totam.

AVERROES.

A It Auer. Cum autem conceditur quod intellectus non attribuitur alicui membro hominis, & constituta est demonstratio in hoc: id quod non est notum per se: manifestum

est quod sequitur ex eo ut non sit subiectum eius aliquod corpus ex corporibus. Et non erit dictum nostrum de homine, quod sit sciens, sicut dictum nostrum, quod videat, quoniam, cum fuerit notum per se quod videt per aliquod membrum deputatum, manifestum est quod, cum attribuitur ei visum absolute, est possibile secundum consuetudinem Maurorum, & aliarum gentium in hoc, & cum non fuerit intellectui membrum deputatum, manifestum est quod, cum dicimus de eo quod sit sciens, non est ex eo quod aliqua pars eius scit, sed quomodo hoc sit non est notum per se, nam ipse non tenet quod sit hic membrum deputatum ei, nec locus deputatus in aliquo membro membrorum, sicut est in virtute imaginativa, & cogitativa, & memorativa, nam loca ista sunt nota in cerebro.

ALGAZEL.

A It Alga. Demonstratio Quarta. Si autem scientia existit in parte cordis, aut cerebri, exempli gratia, tunc ignorantia est contrarium ei, & oportet ut admittamus quod sit in alia parte cordis, aut cerebri: & erit homo aliquando sciens, & ignorans de aliqua re, & cum hoc falsum fuerit, declarabitur quod subiectum ignorantiae est subiectum scientiae, & hoc subiectum est vult, ita quod falsum est aggregari duo contraria in eo, & ipse quidem, si esset in subiecto, non esset falsum existere ignorantiam in aliqua parte eius, & scientiam in aliqua parte eius, quoniam rei existenti in subiecto non contrariatur contrarium eius in alio subiecto, ut congregant nigredo & albedo in eodem oculo, sed in duobus subiectis, & non sequitur

Disputatio

Sequitur hoc in sensibus. nam nullu est contrarium apprehensioni eorum. ipsi enim apprehendunt, & no apprehendant. & non est inter eos nisi oppositio esse, & priuationis. & propter hoc dicimus q apprehendit per aliquas partes eius, vt oculus & aures: & non apprehendit per residuum sui corporis. & nulla est ei co traditio. & non sufficit dictum verstrum q scire est contrarium ignorantie. & iudicium est vniuersale eis in toto corpore, cum non sit falsum vt sit iudicium prater subiectu causam. nam sciens est subiectum, in quo existit scientia: & si profertur nome de vti, est abusive, sicut dicitur in Galia, licet fuerit in aliq parte eius, & sicut dicitur videns, licet sciuerimus de necessitate q iudicium visionis non consistit in pede, & manu, sed est propriu oculo. & conuertitur iudicium de subiectis, vt conuertitur de causis, nam iudicium est diminutum de subiecto causarum. & non euadit ab hoc sermo dicentis q subiectum, aptum ad recipiendum scientiam, & ignorantiam hominis, est vnum, & conuertuntur cum eo. nam apud vos omne corpus, habens vitam, recipit scientiam, & ignorantiam, & no ponunt prater vitam aliam conditione, & alia partes corporis apud eos circa receptionem scientie sunt in eodem gradu. Dubitatio vero, q hoc conuertitur, est contra vos in appetitu, & desiderio, & voluntate. na hec existunt in bestiis, & hominibus, & sunt simul existentia in corpore. deinde falsum est vt mutetur, ex eo q appetunt, & congregantur in eo fuga, & perfectio ad idem, cum fuerit desiderium in subiecto, & fuga

in alio subiecto. & hoc non indicat q ipsa non existant in corpore. quoniam ista virtutes, licet multae fuerint, & mouentur diuersis instrumentis, habent tamen vnum copulans: & est anima. & hoc homini, & bestiae simul. & cum vnitur copulatae mutabuntur relationes contradictoriae in comparatione ad id. & hoc quidem non indicat q anima non sit existens in corpore, sicut est in bestiis.

AVERROES.

Ita Auer. Hoc, quod narratur nomine Philosophorum, non sequitur ab eo, nisi q scientia non existit in corpore, modo, quo existit coloratio in eo, demum alia accidentia, no autem q ipsa existat in corpore omnino. nam prohibito subiecta scientie, quin recipiat ignorantiam de re, & scientiam de ea, indicat necessario q non sit ei vitium contraria. n. non existit in eodem subiecto. & hae species impossibilitatis reperitur in aliis attributis, quae sunt apprehensiones. & ex apprehensionibus, quod vero est propriu subiecto scientie ex receptione est q apprehendit contraria simul. Item, & contrarium eius. & hoc quidem impossibile est vt sit, nisi apprehensione no diuisibili in subiecto no diuisibili. nam iudex est vnus necessario. & ideo dicitur q scientia contrarium est eadem. Hic quidem modus receptionis est, qui appropriatur animae necessario. Attamen declaratum est apud eos q hae est dispositio sensus comis indicantis de quibus sensibus, & est apud eos corporeum, quare non est ratio ad probandum q intellectus no existat in corpore. quoniam nos diximus q existetia e duobus

Secunda.

bus modis, aut existentia attributorum no apprehendentium, aut existentia attributorum apprehendentium. Et id profecto, cum quo hoc sermone dubitauit eis, est verum: & est q anima concupiscibilis no mouetur ad contraria simul, & tamen est corporea. Et non vidi aliquem Philosophorum ratiocinari ex hoc, in affirmando permanentiam animae, nisi non considerantem sermones suos, nam proprietates vniuscuiusque virtutis apprehensiuae est vt non copulentur in apprehensione eius duo opposita, sicut proprietates duorum contrariorum extra animam est vt non congregentur in eodem subiecto. Igitur hoc est in quo communiuntur virtutes apprehensiuae cum virtutibus non apprehensiuis. & appropriatur virtutibus apprehensiuis q ipse iudicant de contrariis repertis simul. scilicet sciunt vnum eorum ex scientia alterius. & appropriatur virtutibus non apprehensiuis, quoniam diuiduntur ad diuisionem corporis, & repertiuntur in diuersis partibus eiusdem corporis contraria simul, non autem in eadem parte. & quoniam anima subiectum eius no diuiditur in haec specie diuisionis, non euenit ei vt repertiuntur in ea duo contradictoria simul in duabus partibus subiecti. Quare isti sermones omnes sunt sermones hominis non peruenientis ad opiniones Philosophorum in his rebus. Quae est remota opinio afferentis rationem de permanentia animae, ex eo q ipsa non iudicat de duobus contradictoriis simul. nam sequitur ex hoc vt subiectum eius sit vnum non diuisibile. & quare quae est ratio ad probandum

q subiectum non diuisibile ad diuisionem subiecti accidentium, quod non sit diuisibile omnino?

ALGAZEL.

Ita Alga. Ratio Quinta. Dicitur si intellectus intelligit intelligibilia instrumento corporeo, ipse quidem non intelligit seipsum. & eod sequens est falsum, quia ipse intelligit seipsum: igitur antecedens est falsum. Dicimus, nos bene obcedimus q reiteratio oppositi consequentis concludit oppositum antecedentis: attamen, cum probatur consequentia consequentis ab antecedenti, no admittimus, sed dicimus no concedimus consequentiam consequentis. Et quare quae est ratio eius? Si autem dixerit ratio eius est, quia visus est in corpore, & visus, non alligatus visui in aspiciendo non videt, & auditus non audit, & sic alij sensus, & intellectus non apprehendit etiam, nisi in corpore: ergo non intelligit seipsum. intellectus autem, quemadmodum intelligit aliud, sic intelligit seipsum, & intelligit q intelligat aliud, & q ipse intellexerat seipsum. Dicimus id, quod dixistis est corruptum ex duobus. Primum quidem, quoniam visus apud nos possibile est vt alligetur sibi ipsi, & erit visus alteri, & sibi ipsi, quemadmodum erit vnum sciens sciens aliud, & sciens seipsum, sed eod suetudo currit in contrarium huius, & recessio consuetudinis apud nos admittitur. Secundum vero, & est fortius, est concedendo hoc in sensibus. Attamen non, cum hoc impossibile est in quibusdam sensibus impossibile est etiam in quibusdam. Et quid inconuenientius est

Disputatio

Et ut distinguatur iudicium sensuum in modo apprehensionis cum communicatione eorum q. sunt corporei: ut differunt visus, & tactus. quia tactus non acquirit apprehensionem, nisi cum continuatione contactu instrumenti tactus. & sic etiam est gustus & differt ab eo visus, cum conditionatur in eo separatio, ita q. si ponatur super palpebras, non videt colorem, quia non distat ab eo. & hac quidem diuersitas non facit diuersitatem, quo ad eorum indigentiam corpore. & non negatur quin sit in sensibus corporeis quid, quod appellatur intellectus, & differt ab eis, in eo q. apprehendit seipsum.

AVERROES.

Ita Auer. Contradictio autem prima, & est, cum dicit q. possibile est ut rescindatur consuetudo, & videbit visus seipsum, est sermo in vltimitate sophisticationis, & inuolutionis. & iam locuti sumus de hoc superius. Secunda vero contradictio, & est, cum dicit q. non est absurdum ut apprehensio corporea apprehendat seipsam, habet quidem quendam sufficientiam. Attamen cum scirus fuerit modus, qui mouit eos ad hoc, scietur q. hoc est impossibile. nam apprehensio est quid reperitur inter agens, & passum, & est apprehendens, & apprehensum. & falsum est ut sit sensus agens, & patiens eodem modo. & cum reperitur agens, patiens est duobus modis, scilicet q. actio est ei ex parte formae: passio vero ex parte materiae: igitur omne compositum non intelligit seipsum. quoniam substantia eius est alia ab eo,

per quod intelligit. nam intelligit partem substantiae suae. & quia intellectus est ipsum intellectum, cuius si compositum intelligit seipsum, compositum compositum in simplex, & totum sit pars. & hoc totum est falsum. Et hic sermo, cui scribitur hic, est rhetoricus. & cum scribitur secundum ordinem demonstrationum, & est ut praecedat eum conclusiones, quae debent praecedere, potest fieri demonstratiuus.

ALGAZEL.

Ita Alga. Ratio Sexta. Dicunt si intellectus apprehenderet eum instrumento corporeo, ut visus, non apprehenderet instrumenta sua, ut faciunt alij sensus: sed ipse apprehendit cerebrum, & cor, & quod ponitur, q. sit instrumentum eius: ergo indicat q. non habet instrumentum, nec subiectum. sin autem, id non apprehenderet. Dubitatio autem huius est, sicut dubitatio, quae sit in praecedenti. quoniam nos dicimus q. non est inconueniens quin visus apprehendat subiectum suum, sed currit secundum consuetudinem. nam dicimus non est falsum ut differant sensus in hoc, licet communicentur existentia eorum in corporibus, ut autem. Et quare dicitur q. existens in corpore, falsum est ut apprehendat corpus, quod est subiectum eius? & quare sequitur ut iudicemus ex vno demonstrato tali particulari remoto super vniuersale absolute? & unde scitur deliberative falsitas eius? iam dictum est in Logica q. iudicatur ex causa particulari, aut particularibus plurimis, super vniuersale,

ita

Secunda.

Ita q. dat exemplum in hoc, cum dixerit aliquis q. omne animal mouet in masticando mandibulam inferiorem, quoniam vidimus induciue oia animalia esse talia. & hoc quidem erit, quia nescit tanfah. nam ipsum mouet mandibulam superiorem, & sic isti profecto non inquirunt induciue, nisi quinque sensus, & inueniunt eos modo tali, & iudicauerunt de omnibus eum eo. & forte intellectus est sensus, qui currit in his sensibus curio tanfah inter alia animalia. igitur sensus cum hoc, q. sunt corporei, diuiduntur ad id, quod apprehendit subiectum suum, & ad id, quod non apprehendit, ut diuiduntur ad id, quod apprehendit obiectum suum absq. contactu, ut est visus, & ad id, quod non apprehendit, nisi continuatione, ut gustus, & tactus. igitur ad id, quod dixerunt, si generauit existentionem, non generauit tamen veritatem, cui confidendum sit. Si autem dicit nos non sustentatur simplici inductione sensuum, sed de demonstratione, & dicimus si essent cor, & cerebrum in anima hominis, non deficeret ei apprehensio eorum, adeo q. non euadet ab apprehensione sui ipsius, nam vnus homo non scit seipsum ex seipso, sed affirmat se per animam suam ex anima sua. sed non est sic in apprehensione eorum. homo enim cum non audiet recitationem cordis, & cerebri, nec videt ea in anatomia alicuius hominis, non apprehendit ea, nec eredit q. sint. & si intellectus esset in corpore, oportet ut intelligat hoc corpus semper, aut id non apprehendit semper. Dubitatio autem est, q. nullum amborum est verum, sed intelligit seipsum

aliquando, & non intelligit seipsum aliquando. & hoc probatur. quoniam, si apprehensio, existens in subiecto, apprehendit subiectum ex portione eius ad subiectum, & non consideratur q. sit ei proportio ad id, nisi existetia in eo, profecto nunquam id apprehendet. Et, si haec proportio non erit tunc, nunquam debet id apprehendere: cum impossibile est ut sit ei alia proportio ad id, prout est ipse. quoniam ex eo q. intelligit seipsum, intelligit seipsum semper, & hoc non deficit ei in aliqua hora. Dicimus q. homo, quotienscumq. persequeretur considerare animam suam, & non celatur ei, ipse profecto considerat corpus suum. Veruntamen q. non innuitur ei nomen cordis, & forma eius, & figura eius, sed affirmat animam suam esse corpus, adeo q. affirmat esse animam suam cum vestibus suis, & esse domi. anima vero, quam dixerunt, non attribuitur vestibus, & domui. & affirmatio ei ad corpus, quod est principale, sequitur ei. & non curant de figura eius, & nomine eius, sicut non curant de subiecto odoris, & q. sunt addita in anteriori parte cerebri similia capitibus mammillarum. Et, sicut homo scit q. apprehendit odorem cum naribus, tamen subiectum apprehensionis non consideratur ab eo, nec demonstratur, licet apprehenderit q. est propinquior ad caput, q. sit propinquior ad infra aures, sic considerat homo animam suam, & scit q. esse eius, quo consistit, est propinquior cordi, quam sit pedi. nam ipse considerat animam suam, remansuram cum priuatione pedis, & non considerat consideratione animae suae remansurae

Disputatio

manfere cum priuatione cordis. igitur id, quod dixerunt de eo, quod ipse intelligit de corpore aliquando, & aliquando non intelligit, non est sic.

AVERROES.

It Auer. Dubitatio autem eius, quod id, quod est in corpore, aut virtus in corpore, non intelligit se ipsum per rationem, quoniam sensus sunt virtutes apprehensivae in corporibus, & ipsae non intelligunt se ipsas, hoc quidem est in capitulo inductionis, quae non facit adipisci veritatem. Et assimilatio eius inductioni factae de eo, quod omne animal mouet mandibulam inferiorem, profecto non est ei similis aliquo modo, licet fuerit similis aliquo modo. Quod autem sit ei dissimilis est, quoniam ponens inductive quod omne animal mouet mandibulam inferiorem, facit inductionem diminutam: nam inducit in ea omnes species animalium. ponens vero quod omnes sensus non apprehendunt se ipsos in rei veritate, facit inductionem perfectam, cum non sit sensus praeter quinque sensus. Iudicium autem per id, quod videtur ex sensibus, quod omnis virtus apprehensiva non est in corpore, est simile inductioni, qua iudicamus quod omne animal mouet mandibulam inferiorem. nam ponens hoc, quemadmodum non facit inductionem in omnibus animalibus, sic ponens quod omnis virtus apprehensiva non est in corpore, ex eo quod sic est in sensibus, non facit inductionem in omnibus virtutibus apprehensivis. Quod vero dixit de eis in eo quod, si intellectus esset in corpore, comprehenderet corpus,

in quo est apud apprehensionem suam, est sermo leuis, & non est ex sermonibus Philosophorum. quoniam hoc sequeretur, si omnia apprehendens esse rei, id apprehenderet per definitionem eius. & non est sic. nam nos apprehendimus animam, & multa, & non apprehendimus definitiones eorum quoniam, si apprehenderemus definitionem animae cum esse eius, sciremus necessario ex definitione eius esse eius, an sit in corpore, vel non sit in corpore. si esset in corpore, esset corpus necessario assumptum in definitione eius. & si non fuerit in corpore, non erit corpus assumptum in definitione eius. hoc quidem est id, quod debet teneri hic. Contradictio autem Algae huic sermone, quod homo considerat de anima quod sit in corpore eius, licet non discernatur ab eo membris, in quo est ex corpore, est profecto vera. & Antiqui differunt in hoc. sed scientia nostra, quod sit in corpore, non est scientia, quod sit ei existentia in corpore. nam hoc non est notum per se. & est id, in quo differunt homines Antiqui, & Moderni. si enim corpus esset ei ut instrumentum, nullam quidem habet existentiam in eo. si vero esset ei ut accidens substantiae, non erit esse nisi in corpore.

ALGAEZEL.

It Alga. Ratio Septima. Dixerunt virtutes apprehensivae instrumentis corporeis, accidit eis ex consuetudine in operatione, & continuatione apprehensionis diminutio. nam continuatio motus corrumpit complexiones corporum, & destruit

Secunda.

AVERROES.

struit eas. & sic res excessive excelsiois comprehensionis debilitat eas, & aliquando corrumpunt eas, adeo quod non apprehendunt postea aliquid leuius, & debilius: sicut est vox excelsiva auditui, & lux clara visui. nam aliquando corrumpit eum. aut prohibetur postea ab apprehensione vocis leuis. & sic etiam apprehensa ex gustu. apprehendens enim dulcedinem excelsiuam non sentit postea dulcedinem, quae est minor ea. Dispositio vero in virtute intellectiva est in contrarium. nam continuatio in speculando intelligibilia non eam reddit infestam in hoc. & apprehensio speculabilium supremorum fortificat eam ad comprehendendum speculabilia leuia, & non debilitat eam. si vero euenit ei aliquando fessitas, hoc est, quia indiget virtute imaginatiua, & coadiuuatione eius, & debilitatur virtus imaginatiua, & non inseruit intellectui. Dubitatio autem est ex visis praecedentibus. nam nos dicimus non negatur quod differant sensus corporum in hoc. & non omne, quod affirmatur aliquibus eorum, oportet ut affirmetur aliis. sed non negatur quod differant corpora. nam sunt aliqua eorum, quae debilitat ea motus aliquis: & aliqua, quae ea fortificat alius motus, & non debilitat. & si receperint impressionem ex eis, erit profecto ibi causa mutans virtutem eorum, ita quod non sentiet impressionem. & totum hoc est possibile, cum iudicium affirmans in aliquibus, non oportet ut affirmet in omnibus.

It Auer. Haec est ratio antiqua ex rationibus eorum, & conclusio eius est quod, cum intellectus apprehendit intelligibile forte, deinde reuertitur ad apprehensionem eius, quod est debilius, tunc apprehensio eius est facilior. & hoc indicat quod apprehensio eius non est in corpore. nam nos reperimus virtutes corporeas apprehensivas recipere impressionem ab apprehensis fortibus impressione tali, qua debilitatur apprehensio earum, ita quod impossibile est eis ut apprehendant ea, quae sunt facilioris apprehensionis post apprehensionem fortioris apprehensionis. Et causa in hoc est, quoniam omnis forma existens in corpore, existentia eius in eo est, quia recipit hoc corpus impressionem ab ea, sed existit in eo, quoniam est diuersa proculdubio. si autem, non erit forma in corpore. & quoniam inueniunt quod recipiens intelligibilia non recipit impressionem ab intelligibilibus, determinauerunt quod hoc recipiens non sit in corpore. At tamen hoc non est ei contradictio. nam omne recipiens impressionem a subiecto ex existentia formae in eo, convenientem quidem, aut fugientem, aut paucam, aut multam, est corporeum necessario. & conuersio huic est etiam vera. & est, omne, quod est corporeum, recipit impressionem a forma adueniente ei, & mensura impressionis eius est secundum mensuram missionis illius formae corpori. Et causa in hoc est, quoniam omnis generatio sequitur mutationem, & si introduceretur forma in corpore absque mutatione, tunc esset possibile

Disputatio

bile ut reperiretur forma corporea, ex qua non imprimatur aliquid subiecto in aduentu eius.

ALGAZEL.

It Alga. Ratio Octava. Dixerunt omnes partes corporis debilitatur vigor earum, postquam pervenerint ad statum prope quadraginta annos: & quod postea, debilitatur visus, & auditus, & alie virtutes, virtus tamen intellectiva ut plurimum fortificatur post hoc in pluribus. Et non est dicendum contra hoc, ex eo qd evenit privatio speculationis intelligibiliu, cum acciderint morbi corpori, & hinc causa senectutis, nam quotienscumq; declaratum sit qd fortificatur eum debilitate corporis in quibusdam temporibus, declarabitur etiam qd existat in corpore. Sed destructio eius apud destructioem corporis non infert necessario ut existat in corpore, nam reiteratio consequentis non concludit, nos enim dicimus si virtus intellectiva existeret in corpore, debilitaret eam debilitas corporis in aliquibus temporibus: igitur declarata est existentia eius in seipso in omni tempore, sed consequens est falsum igitur antecedens est falsum, & cum dicimus consequens, quod repetitur in aliquibus temporibus, non sequitur ut antecedens sit verum. Ulterius causa eius est, quoniam anima habet operationem in seipsa, cum non fuerit ei prohibens, & non fuerit ei occupans, nam ipsius anime duae sunt operationes, operatio quidem respectu corporis, & est regere id: & operatio respectu principiorum

snorum, & sui ipsius, & est apprehensio intelligibilium, & sunt duae operationes diversae, & distinctae: & si occupaverit seipsam in aliqua parte, declinat ab alia, & deficit ei congregare ambas simul, occupatio autem eius ex parte corporis sunt sensatio, & imaginatio, & appetitus, & timor, & ira, & exultatio, & tristitia, & dolor, & cum inceperit considerare intelligibili, deficit ab istis rebus, immo sensus tantum prohibet, & remouet ab apprehensione intellectus, & speculatione eius, absq; eo qd aliquid tangat instrumentum intellectus, aut accedat ipsi in seipso. Et causa huius est occupatio anime in aliqua operatione. & ideo destruitur speculatio intellectus etiam apud dolorem, & morbum, & timorem, quia est morbus in cerebro. Et quomodo prohibetur impossibilitas est diversitate modorum actionis anime, & numeratione vnus modi sequitur impossibilitas: nam timor inuoluit a dolore, & appetitus ab ira, & consideratio in intelligibili ab aliquo intelligibili separato ab eo, & si gaum, qd morbus eueniens corpori non est in subiecto seipso, est, qm cum reuertitur sanum, non indiget disciplina scientiarum denovo, sed redit qualitas anime eius, prout fuerat, & reuertuntur illi met scientia, absq; quod fiat disciplinatio. Dubitatio autem, quoniam nos dicimus qd diminutio virtutum, & additio earum habeat multas causas, quae non concluduntur, & aliqua profecto virtutes fortificantur in principio vite, & aliqua in medio, & aliqua in fine, & intellectus est sic etiam, & non remanet nisi quod topicus ratiocinetur,

Secunda.

non concedat quoddam differant odor, & visus, quoniam odor fortificatur post quadagesimum annum, & tamen visus debilitatur, licet sint aequales, cum sunt in corpore, que admodum differunt iste virtutes in aequalibus, & fortificatur odor in quibusdam, & auditus in quibusdam, & visus in quibusdam ex diversitate complexio nis eorum, & non est quidem possibile hoc scire & non est inconueniens ut sint et complexiones instrumentorum diversae secundum individua & secundum tempora, & erit vna causarum prioritas debilitatis visus prae ter intellectum, quoniam visus est prior intellectu, nam videt in principio creationis, & tamen non perficitur intellectus eius, nisi post quindecimum annum, aut plus, prout vidimus quod differunt homines in eo, ita quod dicitur quod canities in capillis capitis est prior ea, quae est in barba, quoniam capillus capitis est prior. Haec sunt causae, de quibus, si aliquis loquitur, & non attribuit hoc carui consuetudinum, non potest edificare super eas scitum, quoniam modi possibilitatis, in eo quod adduntur ex eo virtutes, aut debilitantur, non includuntur, & hoc non facit peruenire ad aliquid veritatis.

AVERROES.

It Auer. Si posuit quod virtutes apprehensivae, subiectum earum est calor naturalis, & calori quidem elementalium euenit diminutio post quadagesimum annum, tunc debet esse intellectus in hoc, ut aliae virtutes, scilicet quod oportet,

si esset subiectum eius calor elementalis, ut veterascat ad venerationem eius. Attamen, si consideretur quod subiecta sint diversa in intellectu, & sensibilibus, tunc non sequitur ut sint aequalia tempora eorum.

ALGAZEL.

It Alga. Ratio Nona. Dixerunt quomodo erit homo perfectio corporis, & accidentium eius: & tamen haec corpora non deficiunt resolvi: & nutrimentum restaurat id, quod soluitur, adeo quod cum videmus sensu vnus puerum aegrotare aliquando & macrescere, deinde impinguari & crescere, tunc possumus dicere quod non remanet ei post quadagesimum annum aliquid ex partibus, quae reperiebatur in eo apud exitum ab utero matris, sed fuit initium esse eius ex partibus spermatis tunc, & non remanet ei aliquid ex partibus spermatis, sed resoluitur totum hoc, & permutatur in aliud, & erit hoc corpus aliud a corpore illo, & tamen dicimus hunc hominem esse eundem hominem, adeo quod remanent cum eo scientiae eius ab initio pueritiae, & iam mutauit omnes sensationes suas, igitur indicat quod si anima esse praeter corpus, & quod corpus sit instrumentum anime. Dubitatio autem, quod hoc destruitur in belua, & arbore, est cum consideratur clementum earum a pueritia, nam dicitur quod hoc est illud, sicut dicitur de homine, & tamen non indicat hoc, quod sit esse praeter corpus, & quod dictum est de scientia destruitur, cum in aetate natua conseruat formas, nam ipsa remanet a pueritia ad clementum, licet mutentur partes cerebri.

AVER-

Disputatio

AVERROES.

A It Auer. Hec est ratio, quam non fecit aliquis Antiquorum in permanentia anime sed fecerunt eam in eo, q in indiuiduis est substantia remanens a genitura vsq; ad mortem, & q res non sunt in continuo fluxu, vt putauerant multi ex Antiquis, auferentes necessarium, adeo q necessitatus fuit Plato ponere ideas. & non est occupandum tempus in hoc. & dubitatio Alga. huic rationi est vera.

H ALGAZEL.

A It Alga. Ratio Decima. Dixerunt, virtus intellectiua apprehendit canones vniuersales intellectuales, quos appellant Loquentes dispositiones, & apprehendit hominem absolutum, ex eo q videt aliquid in diuiduum humanum demonstratum tale. & est scientia de indiuiduo, quod videtur, nam id, quod videtur, est in loco proprio, & colore proprio, & tempore proprio, & mensura propria, & situ proprio. homo vero absolutus intellectus est abstractus ab his rebus: immo in eum ingreditur omne, de quo profertur nomen hominis: licet non fuerit secundum colorem apparentem in mensura eius, & situ eius, & loco eius, & tempore eius. immo is, cuius esse est possibile in futurum, ingreditur in eum, adeo q, si corrumpitur homo, remanet verificatio hominis in intellectu, abstracti quidem ab istis proprietatibus, & omne, quod sensus vidit, id in diuiduale, ex eo peruenit in intellectum verificatio illius indiuidui vni

uersalis abstracta a materiis, & generalibus, adeo q diuidentur attributa eius ad id, quod est ei essentialis, vt est corporeitas platee, & animalis, &c. vsq; ad finem capituli.

AVERROES.

A It Auer. Id autem, quod recitauit nomine Philosophorum de hac ratione, est q intellectus apprehendit de indiuiduis, quae communicant specie aliquid, quo communicant. & est quiditas illius speciei, absq; eo q diuidat illud in ea, in quae diuidantur indiuidua, in eo q sunt indiuidua, ex loco, situ, & materiis, ex quibus plurificantur. igitur necesse est vt sit non generabilis, nec corruptibilis, nec deperditur, cum deperdat aliquid indiuiduorum, in quibus inuenit ille. & ideo scientia sunt aeternae, & non generabiles nec corruptibiles, nisi per accidens, scilicet ex copulatione earum Socrati, & Platoni, scilicet sunt corruptibiles propter copulationem, non q sint corruptibiles ex se. nam, si essent generabiles & corruptibiles, tunc esset haec copulatio in eismet ipsis, & non congregarentur in eadem re. Dixerunt &, cum hoc habitum fuerit de intellectu, & fuerit in anima, necesse est vt sit anima non diuisibilis ad diuisionem in diuiduorum, & vt sit etiam quid vnum in Socrate, & Platone. Et haec quidem ratio de intellectu est fortis, quoniam intellectui nihil est indiuiduitatis. anima autem, licet fuerit abstracta ab accidentibus, quibus numerantur indiuidua, famosi tamen ex sapientibus dixerunt q non existat a natura indiuidui, licet sit apprehensum.

Tertia.

A dens. & est speculatio in hoc loco. Dubitatio autem, quam fecit contra eos Alga. consistit in hoc quod intellectus est quid indiuiduale: & vniuersalitas accidit ei. & sic assimilauit considerationem eius de re communi indiuiduis considerationi vnius sensus multis vicibus. nam est vnus apud eos, non autem quid vniuersale. & vita exempli gratia in Socrate est eadem numero, quam vidit in Platone. & hoc est falsum. nam, si hoc esset verum, non esset inter apprehensionem intellectus, & apprehensionem sensus differentia. & non tradidimus sermonem eius hic, quia prolixus est.

DISPUTATIO III.

De dicto eorum, quod falsum est dicere quod corrumpantur istae animae: sed, cum reperiantur, sunt aeternae perpetuae, & non potest considerari corruptio, & finitas earum.

AVERROES.

A It Auer. Et sic dixit postea q Philosophi in eo, q anima habet corruptionem post esse, q sit falsum, habet duas rationes. Quarum vna est, si anima corrumpitur, corruptio eius non euadat ab vna trium rerum. aut enim corrumpitur cum corruptione corporis, aut corrumpitur propter contrarium repertum ei, aut ex posse potentis. & falsum est vt cor-

rum patur ad corruptionem corporis. est. n. separata a corpore. & falsum est vt sit ei contrarium, nam substantia separata non habet contrarium. & falsum est vt alligetur posse potentis priuationi, vt dictum est supra. Dubitatio autem eius est. nos non coecidimus q sit separata a corpore. Vterius, quia dilectum apud Auicennam est vt sint animae numeratae ad numerationem corporum. nam esse animam vnam numero omnimode in omnibus indiuiduis, accidit ei multa inconuenientia, ex quibus illud est, q, cum scit Socrates aliquid, sciet etiam Plato. &, cum ignorat id Plato, ignorat id Socrates. Iterum sunt inconuenientia alia, quae sequuntur huic positioni. ipse vero respondet huic sermone q ipsa cum ponitur numerata ad numerationem corporum, sequeretur vt esset alligata eis, & corrumpatur necessario ad corruptionem corporum. Attamen Philosophi possunt dicere q non sequitur, cum fuerit inter duo proportio alligationis, & amoris, vt est proportio inter desiderans, & desideratum, & vt est proportio inter ferrum, & magnetem, vt, cum corrumpitur vnum, corrumpatur aliud. sed aduersarius potest interrogare eos quid est, quo appropriantur animae, & plurificantur plurificatione numerali, & tamen sunt separatae a materia. nam plurificatio numeralis indiuidualis prouenit ex materia. Veruntamen defendenti permanentiam animae, & numerationem eius est dicere q sit ex materia subtili: & est calor animalis, qui insluitur a corporibus coelestibus: & est calidum, quod non est ignis, nec
Extra ord. Auer. T est

Disputatio

Gest in eo principium ignis, sed in eo sunt aīa informantes corpora, quę sunt hic, & animas existentes in illis corporibus. Et nullus Philosophorum contradicit quin in elementis sit calor cęlestis, deferens virtutes generantes animal, & plantam. sed aliqui appellant has virtutes naturales cęlestes: Galenus vero appellat eam virtutem informantem, & aliquando appellat eam creatorem, & dicit qđ ipse tenet quod sit hic agens animalis sapiens, id creans, & hoc apparet ex anatomia. vbi vero existit hoc agens, & quid sit, est quid nobilem quam possit homo id scire. Et ex hoc assumpsit rationem Plato, quod anima sit separata a corpore, quoniam ipsa est creatrix eius, & informatrix. nam, si corpus esset conditum in esse eius, non crearet, nec informaret illud. & hæc quidem anima, scilicet creatrix magis apparet in animali non generante, postea in generante. nā nos, quemadmodum scimus quod anima sit, quid additum calori elementali, cum calor, in eo qđ est calor, non est de natura eius vt efficiat operationes ordinatas intelligibiles, sic etiam scimus quod calor, qui est in spermatibus, non est ei sufficientia ad creationem, & informationem. & nulla est differentia apud eos quod sint in elementis animę, creantes quamlibet speciem specierum repertarum in animali, & plantis, & mineralibus, & totum, quod opus est in esse eius & permanentia cum regione, & quod sint virtutes conseruanteseam. Hęc autem animę aut erunt tanquam medię inter animas corporum cęlestium, &

animas, quę sunt hic in corporibus & sensibilibus, & habebunt absque dubio in animabus, quę sunt hic, & corporibus dominium: & hinc ortus est sermo de parte: aut ipse in se ipsis sunt alligata corporibus, quę ab eis sunt creata propter similitudinem, quę est inter ea. & cum corumpantur corpora, reuertuntur ad materias suas spirituales, & corpora sua subtilia, quę non sentiuntur. & nullus est Philosophorum antiquorum, qui non concedat esse has animas: differunt tamen an sint illę, quę existunt in corporibus, aut est aliud genus præter illas. Qui vero dixerunt de datore formarum ipsi quidem posuerunt has formas intellectum separatum. & hoc non reperitur alicui Antiquorum, nisi quibusdā Philosophis Maiorum. quoniam ex radicibus eorum est, qđ separata non mutant materias mutatione trāsmutationis per se, & primo. nani mutans est contrarium eius, quod mutatur. Et hæc quidem disputatio est profundissima disputationum, quę sunt in Philosophia. Et fortissimum, quod testatur in hoc, est quoniam intellectus materialis intelligit in hęc in vno, & eodem intellectu, & iudicat de eis iudicio vniuersali, & non est substantia eius hæc substantia. igitur est non materialis omnino. Et ideo laudat Aristoteles Anaxagoram, cum posuerit primum motorem intellectum, aut formam separatam a materia. & ideo non patitur ex aliquo entium. nam causa passionis est materia. & in hoc est dispositio in virtutibus recipiētib; sicut est dispositio i virtutibus agentibus.

Atibus, nam virtutes recipientes, habentes materiam, sunt quę recipiunt res determinatas.

DISPUTATIO III.

De dicto eorum, quod non sit falsum quod animę reuertantur amplius in corporibus.

AVERROE.

It Auer. Et, cum separatus fuit ab hac disputatione, incepit cogitare quod Philosophi negant congregationem corporum in die iudicij. & hoc quidem non reperitur sermo de eo in aliquo præcedentium. Sermo autem de congregatione corporum habet paucam prouulgationem in legibus prouulgatis, & quod dixerunt de ea Philosophi, est præter numerum duorum. nam primi, qui dixerunt de cōgregatione corporum, sunt Prophete Israelitę, qui venerunt post Moysen principem Prophetarum, & hoc apparet in psalms, & in multis libris attributis filiis Israel. & affirmatur etiam hoc in euangelis. & est sermo Zabaitarum, quam quidem legem dixit Auenhazam fuisse antiquissimam legum. Sed isti homines apparet de eis qđ sunt vigorosiores ad magnificandum eam, & credendum ei. Et causa huius est, quoniam ipsi tenent quod currit cursu regiminis hominum, in quo quidem consistit esse hominis, & aduentus summi boni ei proprij. nam ipsa est neces-

Quarta

saria inuentioni virtutum moralium in homine, & virtutum speculabilium, & artium operatiuarum. ipsi enim tenent qđ homo nō habet vitam in hac nostra habitatione, nisi per artes operatiuas: & non est ei vita in hoc seculo, & in futuro, nisi per virtutes speculatiuas: & non perficitur quilibet harum duarum, & non peruenit ad eum, nisi per virtutes morales: & virtutes morales nō vigorant nisi per cognitionem habitam de Deo glo. & magnificationem eius p operationes legales præceptas in qualibet gente, vt sunt hoc locusta, & orationes, & similia ex sermonibus, quos dicit de Deo glo. & Angelis, & Prophetis. Denique tenent quod leges sunt artes necessariz morales, quarum principia accipiuntur ab intellectu, & lege, & præcipue id, quod est commune omnibus legibus: licet differant in hoc secundum magis, & minus. & tenent cum hoc quod non debemus dubitare, per sermonem affirmantem, aut negantem, in principiis eorum vniuersalibus, vt an necesse sit seruire Deo glo. vel ne, & quod maius est an reperiat, vel ne? & sic tenent in alijs principijs eius, sicut sermo de inuentione summi boni ultimi, & qualitate eius. nam omnes leges conueniunt circa entitatem ultimam post mortem, licet differant in qualitate huius entitatis: quemadmodum conueniunt circa sciētiam esse eius, & attributa, & operationes eius, licet differant in eo, quod est de substantia principij, & operationibus eius secundum plus, & minus. & sic etiam conueniunt in operationibus perducentibus ad summum

Disputatio

Gnum bonum, quod est in habitatione vltima, licet differant in consideratione harum operationum. Demum ipse leges quid videntur modo scientiæ per viam communem omnibus, quæ est necessaria apud eos. nam Philosophi vtuntur vsu notificationis summi boni aliquorum intelligentium, quibus opus est addiscere scientiam, & leges. & ideo intendunt docere vulgus generaliter: & tamen non inuenimus legem ex legibus, quæ nõ excitet ad id, quod est proprium sapientibus, & includat id, in quo communicat vulgus. Et, quoniam species hominum propria. perficitur esse eius, & peruenit felicitas eius ex communicatione speciei vniuersalis, ideo doctrina vniuersalis, est necessaria in esse speciei propriæ, & vita eius. in tempore autem pueritiæ, & cremento eius nemo quidem in hoc dubitat. cum vero permutauerit sed ad id, quod est sibi proprium, tunc ex necessitate nobilitatis eius est, vt non vilipendat id, in quo nutritus est, sed id exponat pulchra expositione, & sciat quod id, quod intendit in hac doctrina, est vniuersale, non autem proprium. Et, si declaratum fuerit ei quod sit dubium in principiis legis, in quibus nutritus est, aut in expositione sit aliquid contradicens Prophetis, & declinauerit à viis eorum, est ex illis hominibus, qui debent appellari Hæretici, & debet condemnari in lege, in qua nutritus est condemnatione Hæretici. & oportet etiam eum cum hoc vteligat legem nobiliorem suæ ætatis: licet omnes apud eum fuerint veræ, & ab igno-

biliori permutetur ad nobiliorem ea. Et ideo conuersi sunt ad sectam Maurorum sapientes, qui docebant discipulos Alexandriæ, cum peruenit ad eos lex Maurorum, & facti sunt Christiani sapientes, qui erant Romæ, cum peruenit ad eos lex Christiana. & nemo dubitat quia fuerant in filiis Israel sapientes multi. & hoc est manifestum ex libris, qui reperiuntur apud filios Israel, attributis Salomoni. & non deficit scientia reperiri in hominibus Prophætiæ, & sunt Prophæte. & ideo verissima omnium propositionum est, quod omnis Propheta est sapiens, & non omnis sapiens est Propheta: sed sunt sapientes, de quibus dicitur quod sunt hæreses Prophætarum. Et, cum artes demonstratiuæ habeant in principiis suis præambula, & radices positas, quanto magis est dignum vt sit hoc in legibus, assumptis à prophetia, & intellectu. & omnis lex, quæ est per prophetiam, miscetur ei intellectus, & qui tenet quod possibile est vt sit hic lex per intellectum tantum, necesse est ei vt sit diminuta omnium legum, quæ extractæ sunt per intellectum, & prophetiam. & vniuersum conuenit in hoc, quod principia operationis debent recipi ab alio: cum demonstratio non possit producere operationes, nisi per virtutes, proventientes ab operationibus moralibus, & factiuis. Igitur declaratum est ex hoc sermone quod Sapientes omnes opinantur in legibus hanc opinionem, scilicet quod recipiatur à Prophetis, & ponenti bus principia operationis, & præcepta legalia in qualibet gente, & laudabilius apud eos

Quarta.

147

A eos ex istis principiis necessariis est id, quod magis excitat vulgus ad operationes laudabiliores, adeo quod erant, qui nutriuntur cum eis, perfectioris virtutis, quam qui nutriuntur cum aliis: vt sunt orationes apud nos. quia non est dubium quod orationes abstinere faciunt à turpibus verbis, & Hæresi. & oratio posita in hac lege, reperitur ei hæc operatio, perfectior quam aliis orationibus positis in aliis legibus. & hoc quidem est ex eo, quod conditionatur de numero eius, & temporibus eius, & sermonibus eius, & alio, quod conditionatum est de mundicie, & dimissione operationum, & sermonum corruptentium eam. & sic id, quod dicitur de merito in ea, magis excitat ad operationes bonas, quam quod dicitur in alia. & ideo assimilari meritum in eis rebus corporeis est nobilium, quam assimilari rebus spiritualibus. vt dixit Deus gloriosus. Et fluuius egrediebatur de loco voluptionis ad irrigandum Paradisum. Et dixit Propheta Oculus non videt eam domine præter te. & dixit sapiens in hoc. Id, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec reputatur in corde carnis. Et dixit Hauhas hen nega non est in fine huius mundi, nisi cælum. Igitur indicat quod illa entitas est superior, & excelsior, hac entitate, & alius gradus nobilior hoc gradu. & non debet negare hoc, qui credit quod nos comprehendimus vni eius permutari à gradu ad gradum, vt est permutatio formarum inanimatarum ad id, quod comprehendant seipsas, & sunt formæ intellectuales. Qui vero dubitaue-

runt in his rebus, & disputauerunt contra hoc, & se patefecerunt in eo, sunt qui intendunt destruere leges, & destruere virtutes, & sunt Epicurei, qui opinantur quod nullus est finis intentus in homine, nisi profectui delectationes, & hoc quidem est cui nemo dubitat, & hoc quidem est hoc facere de eis, non est dubium quod habentes leges, & sapientes simul interficerent eum, & qui non habet posse super eum, perfectior quidem sermonibus, quibus ratiocinatur contra eum, sunt rationes, quas includit liber excellens. Id autem, quod dixit hic vir, contradicens eis, est bonum. & non euadet in contradicendo eis, quin ponatur anima immortalis, vt indicauerunt hoc rationes intellectuales, & legales, & vt ponatur quod qui reuertentur, sunt vt ista corpora, quæ fuerant in hac habitatione, non ipsamet. nam corruptum non reuertitur in indiuiduum, sed reuertitur ens simile ei, quod corruptum est, non ipsummet, quod corruptum est, vt declarauit Algazel. Quare non est verus sermo de reuersione secundum opinionem opinantis ex Loquentibus. quod anima sit accidens, & corpora, quæ reuertentur, sunt illa, quæ corrupta sunt. nam id, quod corruptum est, & postea inuenitur, est vnum specie, non vnum numero, sed duo. & præcipue apud eum, qui dixerit ex eis quod accidentia non permanent per duo tempora. Hic autem vir negauit Philosophis tres disputationes. quarum Vna est ista: & est apud eos ex disputationibus speculatiuis. Secunda vero est, cum dicunt quod Deus gloriosus scit particula

E
Quo pacto
indiv
dua reuert
tantur.

Disputatio Quarta.

Culatia. & iam diximus etiam qd hic sermo non est ex sermonibus eorum. & Tertia, cum dicunt de antiqutate mundi. & iam diximus etiam quod id, quod intelligunt per hoc nomen, non est id, quod negauerunt Loquentes in eo. & dixit in hoc libro, quod nullus Maurorum dicit de merito spirituali: & dixit in alio libro quod Sapientes id dicunt.

Et secundum hoc non erit Heretis ei, qui dicit de merito spirituali, & non dicit sensibilibiter congregationem, & ponit possibilitatem huius sermonis de merito spirituali, & reuertitur etiam in alio loco in negationem congregationis. & hoc totum est implicatio, & perturbatio, vt vides. & non est dubium quod iste vir errauit secundum legem, sicut errauit secundum scientiam, & Deus est dirigens ad verum, & ap-

proprians veri tati eum, quem vult. Et decreui refecare hic sermonem de his rebus. & peto veniam de sermone nostro in eis. & nisi fuisset necessitas perquisitionis veritatis et, cui conuenit: & est, sicut ait Galenus, vnus ex mille, & prohibitio vt loquatur de ea cum eo, qui non est ex hominibus eius, non laborassem in hoc. & Deus glo. bene scit etiam & vnicam literam. & debet Deus glo. recipere excusationem nostram in hoc, & remouere seropulum ex

bonitate, & misericordia sua, quia est tribuens, & benefaciens omnibus.

Destructionum destructionum Philosophia Algazelis fuit.

Auerrois

AVERROIS TRACTATUS DE ANIMAE BEATITVDINE.

Proponit declarare anime beatitudinem, que est secundum Aristotelem conuinctio intellectus abstracti cum anima humana. Cap. 1.

ntentio mea in hoc tractatu nobilissimo est declarare beatitudinem vltimam anime humane in hoc mun-

qui vocatur gradus intellectuum abstractorum, qui vere sunt formae edantes perfectionem, non existentes in subiecto. Ideo, cum dicitur de anima quod ascendit, intelligitur conuinctio eius cum aliquo intellectu abstractorum.

Intentionem Philosophorum in ascensu supremo ipsius. Et, cum dico ascensum, intelligo quod perficiatur, & nobilitetur, ita vt coniungatur cum intellectu abstracto, & vnietur cum eo, ita vt cum eo fiat vnum: & hoc sine dubio est supremus gradus sui ascensus. Nam manifestum est omnia entia sub tribus speciebus comprehendi.

Vna est materia infima, & quae ex ea generantur. & illa quidem ignobilior est in gradu, & loco. Et super istam in gradu, & loco est species corporum sphaericorum: quorum semper est fixa forma, & stabilis in suis materijs: ita quod dicuntur materia, & forma in illis, & generabilibus ex materia infima aequiuoce. Et super illa est vnus gradus supremus, & gloriosus,

Et, quia cognosco principalem intentionem Philosophorum fuisse contemplari in essentia huiusmodi entis apud eos, & apud veritatem, & vltimam beatitudinem, visum est mihi declarare hoc, sermone breui: & intelligenti, sicut tu: in quo reperies declarationes huius rei, plusquam in commentis meis de Anima: & plus argumentis probatum, quam in libris Philosophorum. Solicite itaq; me ipsum dedi, nobilissime socie super rem a te postulatam, scilicet ad opinionem Philosophi in conuinctio intellectus abstracti cum anima humana declarandam, & ad veritatem aperiendam. & hoc secundum radices suas: nam illud quidem fundamentum est, quod ab omnibus glorificatur Philosophis, sed multum condruis sunt Philosophi

De Anima

Philosophi: quemadmodum per intentionem sermonum apparet diuisio in eo, quod de sermonibus ipsius est verum.

De intellectu materialis essentia, tum ex antiquorum, tum ex propriis dictis declarata. Cap. 2.

Radicibus duarum ad cognitionem conexione intellectus abstracti cum hoc.

Scias quod certitudinis huius rei cognitio existit in duabus radicibus. Vna est speculatio in esse intellectus materialis. & hoc est fundamentum huius questionis. & non sunt diuersificati Philosophi in hoc, nisi propter diuersitatem, quam habet in esse huius intellectus. Secunda radix est speculatio in re, propter quam intellectus abstractus est causa reducendi intellectum materiale in esse actu intellectum. & hoc est scire, si est causa secundum modum efficientis, & motoris solum, sicut reperitur in motoribus naturalibus, aut per viam formae, & finis, sicut faciunt abstracta in animalibus sphaericis. Hic uolo enarrare tibi breuiter intentionem Philosophi in esse intellectus materialis, & abstracti. Post hoc autem declarabo tibi quid oritur ex sententia sua ex ijs duobus. Deinceps perueniam ad cognitionem possibilitatis coniunctionis animae cum intellectu. Dico autem quod principium dicti Philosophi in speculatione intellectus, qui materialis dicitur, si est, aut non, fuit quod proposuit ex rebus notis per se, & dixit quod comparatio intelligibilium ad intellectum, scilicet materialis ipsorum apprehensum, est una, & eadem, quae est sensibilem ad sensum. Et ex hoc habet quod intellectus apprehensum intelligibilem est virtus recipiens, & non agens: sicut sensus, qui est virtus recipiens a sensato. Et, cum declaratum fuit ei quod intellectus materialis est de virtutibus recipientibus, & non agentibus, resultauit ei de necessitate una duarum rerum: aut quod intellectus, qui est in potentia recipiat, quae sunt intelligibilia actu, & permuteur ex eis, sicut receptio sensus ad sensatum: aut si haec receptio, & permutatio alio modo. Et postquam vera est haec diuisio, speculatur postea in esse intellectus, dicens conueniens esse quod natura huius receptionis, & permutationis sit diuersa a natura receptionis sensus, & dicatur receptio, & permutatio de eis a quo uocet. & hoc ideo est, quia est de rebus notis per se quod intellectus materialis habet intelligere omnes formas. De necessitate ergo est quod illa virtus non sit disgregata, siue distensa per corpus, neque diuisibilis ad diuisionem corporis sicut sunt virtutes sensibiles, quae sunt disgregatae in corpore, & diuisibiles ad diuisionem corporis secundum unum modum. Et hoc probatur quatuor medijs demonstratis. Primo quidem, quia, si intellectus materialis esset virtus apprehensua in corpore secundum modum sensuum, non apprehenderet nisi unam formarum. quia propria subiecta non recipiunt nisi proprias formas: sicut natura sensus uisus non recipit sensatum gustus.

Artista dicta, & quod ex eis comprehedit.

Secundo.

Beatitudine.

Secundo, quia, si esset virtus in corpore ad propriam formam, non apprehenderet rem sibi appropriatam. nam, si oculus, esset coloratus non posset recipere virtus uisibilis colorem. & si in lingua esset sapor, non apprehenderet alios sapores. Tertio, si esset haec virtus in corpore ad formam propriam, sicut dictum est, non apprehenderet seipsam. quia uides formas sensibiles materiales non seipsas apprehendere: & finis esse earum est apprehensio alterius rei a se. Quarto, si haec virtus, & preparatio esset in corpore ad formam propriam, contingeret ei quod accidit sensibus, quoniam apprehendunt unum sensatum. Nam duorum alterum accidit sensui: uel quia non recipit contrarium, quando apprehendit istud sensatum: uel si recipit, imperfectum, & permutatum recipit: sicut accidit uisui in contrariis coloribus, & gustui in contrariis saporibus. & hoc uoluit Philosophus, cum dixit, si esset mixtus, non reciperet contraria: uel imperfecta, & permutata reciperet. Et haec est summa eius, quod comprehendit potest ex uerbis Philosophi in essentia huius intellectus. Et quando declaratum fuit ei esse intellectus materialis, fuit etiam declaratum quod haec pars perfectionis, quae est in anima, quae uocatur intellectus materialis, non habet nisi naturam possibilitatis, & preparationis solui: quia non est mixtus materiae, nec de uirtutibus motiuis. Et non est haec preparatio in proprio subiecto essentia intellectus materialis, sicut opinati sunt Antiqui commentatores. Et ideo diuersa est eius possibilitas ab aliis possibilitatibus. Et ideo dico quod non est aliquod entium, antequam intelligat. Sed Antiqui commentatores, sicut Themistius, & alii, quando dicitur ab Aristotele quod intellectus materialis non est aliquod entium, intellexerunt quod non sit ens actu: sed est apud eos sublatia potentia, recipiens formas materiales, scilicet possibilitas ipsius est in seipso, & quod est potentia propriae speciei, quam recipit. Et postquam occurrit in hoc sermone incidet memoratio possibilitatis, non recusabo de ea uerbum nouum dicere, uile, & necessarium. Et, quamuis possibilitas, & potentia in pluribus comunicent, scias tamen quod differt possibilitas in duobus a potentia. Unum est, quia possibilitas attribuitur substantiae rei, cuius est: potentia uero attribuitur ei, quod recipit aliquid aliud extra ipsum in specie. uerbi gratia massa ferri habet in se possibilitatem ut ex ea fiat ensis: iterum etiam habet in se potentia ensis, sed possibilitas attribuitur substantiae suae solum, & dicitur quod est possibilis in se, & preparatae uirtutis ut ex ea fiat ensis & caetera alia, quae ex ferro fiunt, & non possunt nec ex palea, nec ex cera fieri: potentia uero attribuitur formae aptae recipi in subiecto in specie ensis: & dicitur quod ensis est in hac massa in potentia. possibilitas ergo est magis substantialis, & magis generalis, quam potentia: & praecedat in intellectu, quia est preparatio fixa, & stabilis in substantia talis rei, per quam potest habere uirtutem ut efficiatur hoc, uel illud. Aliud autem est, quia potentia est necessi-

Themistius opinio. 2. Theophrastus.

Difia inter possibilitatem, & potentiam.

q

necessi-

G necessitate est ut exeat in actum in aliquo individuorum specie alioquo tempore. & si non, esset vana verbi gratia, sicut ex necessitate est ut sit aliquis Philosophus in specie humana: sed non est de necessitate ut sit Socrates Philosophus, quāvis Philosophiam habeat in potentia, sed possibilitas non est necessarium ut exeat in actum in specie, nec in individuo, nec in aliquo tempore, verbi gratia, sicut omne vinum possibile est fieri acetum: sed non est necessarium ut aliquod vinum demōstratum efficiatur, si ab extrinsecis custodiat accidentibus. Et cum dixerim quod possibilitas est magis substantialis, dico propter substantiam remmet. Et scias quod multi Sapientes errauerunt in hoc, credentes non esse aliquam differentiam, & nō expectes declarationem aliquam in aliquo librorum antecedentiū me. Nunc autem redeo ad sententiam meam, & dico quod secundum illorum Antiquorum opinionem debet intelligi quod natura intellectus materialis intelligitur, sicut natura materia: scilicet ut dicatur quod iste intellectus comparatur rei intelligibili comparatione materiae, & forme: quāvis essentia materiae sit potentia. Et, quando ponunt quod hec substantia intellectus materialis sit solum ens in potentia, sicut materia prima, non possunt dicere quod generetur, & corrumpatur, quia quod in potentia est, non generatur, neque corrumpitur, sicut declaratum est in esse materiae primae. Alexander autem, qui fuit de postremis inquisitoribus, sentit quod natura huius partis intellectus non est aliud, nisi prae-

Alexandri opinio.

ratio quaedam in anima. Et hoc ideo mouetur dicere, quia Aristoteles assimilauit intellectum materialem preparationi, quae est ut tabula rasa ad recipiendum omnes formas, & ipse opinatus est, ideo quod subiectum preparationis est anima, & cū anima. Ex hoc trahitur argumentum quod haec preparatio adueniat cum esse animae: quemadmodum aliae preparationes cum subiectis adueniunt suis. Et quidem secundū verisimile apparet ex radicibus Aristotelis quod ipsa sit preparatio. Siquidem enim ipsa esset substantia, tunc intelligibilia, quae sunt etiam per se forme rerum sensibilia non fierent: & essent secundum hoc intelligibile, & sensus res vna omni ex parte: & ex ea parte, quae est intelligibile, non esset possibile cognoscere essentiam rerum. Finis denique huius rei est quod sermo iste similis est sermoni formarum intelligibilium, quae apparent in esse eorum, quod in eis nō est aliud, nisi rei separatae forma. Et, nisi hoc esset, nullo modo daret ad cognoscendum seipsam. Substantia enim vniuersae rei non facit alterius rei substantiam intellectam, in quantum est alia ab ea. Et haec quidem res est cum aliis, quae sunt hic, necessaria, ad sciendum vnam de magnis reprehensionibus, quas de his in aliis narrauimus locis. Confirmatio vero Alexandri est, quia tenet esse per se notum quod iste intellectus est ingenerabilis, & incorruptibilis: quoniam non habet naturā nisi possibilitatis, & preparationis. & haec res, per Deum, nō est res clara, verum ipsa est dubitatione digna, atque inquisitione. sed est

A est enim contradicere potest, sicut contraximus, quod nunc praetermittamus. Sed in hoc Aristoteles non firmiter manifestauit sententiam suam, eo quod superficies sui textus sustinet duo simul: primo scilicet quod sit permurabilis: secundo vero quod sit separabilis. Et potest intelligi pro separabile quod non sit virtus in corpore, recipiens diuisionem corporis, scilicet ut diuidatur secundum diuisionem corporis, quamuis a corpore necessariam habeat dependentiam, mediante anima: & propter hoc sustinet quod non in toto separabilis sit. sustinet etiam quod separabilis sit: quia separabile nihil aliud est, nisi quod est separabile. Et propter hoc diximus hoc apud nos, non bene esse declaratum, praeter illud, quod habemus ab Octauo Physicorum. Nam ibi dicitur quod non diuiditur ad corporis diuisionem: haec est mixta materia: relinquatur ergo quod in toto sit separabilis. & hoc est contrarium coniunctionis: & contradicere huius contrarietatis non est declarata. Adhuc etiam, quia virtus quaelibet, quae non diuiditur ad corporis diuisionem, separabilis est. Et, quia habet radices apud se quod formae inueniuntur, quae non habent relationis naturam, quid eō tradicere esse preparationis hoc modo multo fortius cum eo, quod videmus in esse huius preparationis, quod est vna numero in omnibus hominibus, plures tamen per accidens quod in formis non est materialibus.

De intellectu materiali cum abstractis intellectibus conexione. Cap. 3.

Ed praetermittamus hoc quia alterius eget inquisitionis in loco alio, & redeamus ad dictum nostrum. Et dicamus quod nulla duarum sententiarum horum hominum, qui vocati sunt scientiarum inquisitores de secta existentis Aristotelis, de intellectu est apud eos aliquid, quod denegat istum intellectum materialem intelligere intellectus abstractos, ita ut efficiatur in intellectu abstractus vnum cum eo. Declaratum est enim quod illud, quod intelligitur de abstractis, non est aliud quam intelligere rem, quae per se sit, videlicet intellectum agentem. Et iste intellectus materialis, si est substantia aeterna, ut expositores omnestantur, non est impossibile ei intelligere rem aeternam. Et, si est preparatio solum ut dicit Alexander, non inuenitur ratio, per quam denegari possit, quin efficiatur aeternum, veluti Auennasar fatetur. Credo autem quod hoc ideo opinatus est Auennasar, quia credit intellectum materialem esse substantiam possibilem, nouam, ac corruptibilem. Et hoc est obliuio, & error, nam omnes Philosophos concordari vides vltimam animae hominis beatitudinem esse in apprehendendo abstractos intellectus. Et quidem vides quod Alexander posuit hoc in vno libro suorum, ac si per se notum esset. Et Themistius in hoc dicit verbum abbreviatum, credes illud esse in hoc sufficiens, si intellectus,

Themistius dictum.

De Anima

C lectus, qui est in nobis, intelligit id, quod non est intellectus per se, multo magis id, quod est intellectus per se. Et huic, si vellem, possem quodam modo contradictionis contradicere. Nam Sol est magis apparet aliquo apparet, & ut plurimum ab habentibus visum magis quam aliud quid apparet apprehendi debet: & cum hoc vesperilionis visus ipsam minime apprehendit, comprehendens tamen quaedam minus visu comprehensibilia. Philosophus autem promittit in libro de Anima tentare hanc questionem: verum nunquam inveni solutionem in aliquo suorum librorum. Sed inveni in quodam Alexandri libro viam unam demonstratam, ubi credit eam movisse Philosophum ad inveniendam eiusmodi apprehensionem, & intellectus huiusmodi coniunctionem, & est ut supra dixi, & quemadmodum hic melius repetam. Dicit namque, scis quod comparatio intelligibilis ad intellectum est una, & eadem in hoc, sicut sensati ad sensum. & hoc quasi notum est per se. Et manifestum est quod sensus in tribus consistit. Vnum est recipiens: & hoc est membrum sensitivum. Aliud est receptum in eo, videlicet sensibilis virtus fixa in membro sensitivo. Tertium est motor, qui sentitur in actu, videlicet extra animam: ut lux in visu. Similiter haec tria in intellectu reperiri debent: intellectus recipiens, ut intellectus materialis: intellectus receptus, ut intelligibile, quod est speculativum acquisitum: & intellectus motor, & agens, ut abstractus. Hac quidem declarata proportionem necessaria, coniungitur de

Alexan. de monstrato

bite alia huic, videlicet quod, si sensorium potentiam habet recipiendi sensibile, quod in actu est, licetum est similiter ut intellectus, qui in potentia est, debeat in se habere potentiam recipiendi intellectum, qui est in actu, qui sensato ipsi comparatur. Et cum coniungitur huic una propositio, cuius certitudinem omnes confirmant, videlicet quod omne, quod in potentia est ad aliquid, indubitanter accedit in actu aliquo tempore: & hoc specie, aut genere. & hoc est necessarium, cui nullus contradicit. & cum intellectus materialis in se potentia habeat intellectum abstractum, necessario oriatur ex his, ut in actu reducat aliquo tempore. haec autem receptio in actu non est aliud, nisi esse cum eo. Et propter hoc dixit Alexander in eodem sermone verbum simile supradicto. Dicit enim quod intellectus, qui est in potentia, quando perfectionem recipit, intelligit abstractum: nam, sicut virtus ambulandi, quae est in homine tempore suae natiuitatis, ex longitudine temporis, & consuetudine multa exit in actum, similiter intellectus materialis exit, cum perficitur intelligendo res suapte natura intelligibiles, & a sensibilibus intelligibilia recipias. Nec existimes ut propter hoc permutetur in seipso, ita ut efficiatur aliud in se, & ut recipiat per modum sensus, hoc est ut permutetur. immo specialiter hoc contrarius est ipsi sensus esse: quia sensus est passio cum permutatione sed quod recipit intellectus ab intelligibili est solum receptio apprehensionis: quae quidem apprehensio est idem

Beatitudine.

A idem, quod ipse. Et non accidit ei permutatio ex hac receptione, sicut accidit sensui, qui est in potentia. Nam enim nihil aliud est, nisi quod receptum est, quod in sensu non est, quia sensus est in potentia aliud, quam receptum in eo. Et vere post hoc dicendum est quod, si esset intellectus materialis aliud, quam extra receptionem, nasceretur ex hoc quod comprehendendo intellectum abstractum, fieret ex novo eternum. & est hoc impossibile declaratum, ut videbis. Adhaec autem iam manifestum est quidem apud nos quod intellectus agens non tantum est causa in intellectu materiali per viam efficiens, & motoris, sed per viam ultimam perfectionis, hoc est per viam formae, & finis. Et hoc est unum eorum, quae fecerunt errare Avennasarem, cum opinatus sit quod est causa solum, sicut motores materiales. Et quidem argumentum Themistij ad huiusmodi copulationem supra adductum, est, quod videlicet sensata haec intelligibilia sunt a parte intellectus abstracti: & quia res efficit semper sibi simile: conveniens est igitur, & magis dignum ut intellectus materialis cum eo coniungatur, & fiat unum in aliquo individuo. Nam, licet res sensibilis per naturam sit occulta oculis alicuius speciei animalis propter suam debilitatem, non accidit esse occultam omnibus speciebus. Nam, si occulta esset omnibus speciebus, igitur providentia divina, quae dicitur natura sapientiae, fecisset aliquid vanum, ponendo rem in potentia, quae nunquam ad actum reduceretur, ut, quavis vesperilio

lumen Solis intueri non possit, non in omnibus animalibus est hoc: similiter quamvis aliqua hominum societas non possit intelligere hunc intellectum, non est de necessitate ut hoc contingat toti speciei, immo necesse est ut hoc non accidat. Et hic solum est dubium supra monstratum, quod videlicet preparatio haec, cum qua abstracta recipiuntur est unum, quod accidit intellectui speculativo post perfectionem, ita ut huius preparationis proportio ad intellectum adeptum completum, est sicut materialis intellectus ad animam. Vides namque post quamlibet formam novam particularem generabilem & corruptibilem quod accidit recipiendi impressio ad formam aliam, & aliam: & quamvis procedat in infinitum in preparationum sine, recipit formam unam, non materialem. Quia vero est hoc, iam habes quod intelligibilia intellectus speculativi sunt scientiae in potentia, cum sint scientiae rerum, quae sunt in potentia. Et ex hoc remouetur dubium, cum dicit, quomodo possunt verificari univertalia in apprehensione, cum non inveniuntur extra animam. & hoc est, quod induxit Platonem dicere quod sint formae singulares abstractae, quae dant esse singularium speciei humanae, & animalis. Responso quidem ad hoc est, quod univertalia sunt scientiae in potentia eorum sensibilium, quae sunt extra animam. Et iam diximus esse notum per se quod id, quod est in potentia in aliquo genere, necessario exit ad actum in illo genere ex aliquo illius: sed scientia

Quo pacto via potest apprehensione cum non inveniatur extra animam.

Themistij

De Animæ

Gtiæ in potentia sunt intelligibilia: igitur necessario educuntur à scientijs, quæ sunt in actu, quando requirunt motorem efficiere de ea potentia ad actum. Difficile est autem ei, qui non peruenit ad hunc gradum, concedere hoc. itaque dubitat. sicut longe est ei, qui est in vna ætate temporis, credere quod accidit sibi in futuris. Et nobis quidem in hoc videtur quod euentus ad hanc perfectionem naturaliter accidit vt plurimum ex aggregatione rerum coadiuuantium sese. igitur euentus huius perfectionis vt plurimum continget tempore senectutis, ac post multum studium in speculatione, & moribus, & post elongationem superfluarum rerum, quæ videntur necessaria & non sunt. & videtur quod plures debeant peruenire ad hanc perfectionem, quando vicinatur segregationi huius æui: quia hæc perfectio est opposita perfectioni corporeæ. Et cum Auennasar credidit in fine suorum dierum peruenire ad hanc perfectionem, & non peruenit, posuit impossibile hoc, & vanum, & dixit esse fabulas veterarum. sed est solum, vt nos diximus non autem, vt dixit vir iste.

Quo tempo-
re intellectus
humani
perfectio-
ne copula-
uonis cũ
H
intellecti-
bus abstra-
ctis acqui-
rat.

De intellectu agentis natura: ac quo pacto
elo intellectus causa sit hominis
intellectui. Cap. 4.

Remansit iterum declaratio vna, adiuncta iam dicto ad inquirendū, videlicet intellectū in actu qui moueat materialem, & reducat eum in actū: sicut reperiuntur hæc duo in quolibet generabili, & corruptibili specie, hoc est potentiale, & actuale, quod trahit illud in actum. & sicut Aristoteles in libro de Anima hæc via est manifestior ad inueniendum intellectum abstractum, qui ducat intellectum materialem ad actum. Et dicemus nobis quod intelligere est simile ipsi sentire, non debes propter hoc credere quod hic intellectus est extra animam, sicut sensus est extra animam, quia intelligibile, quod est comparatum intellectui materiali comparatione sensati ad sensum, est in anima, & sensatum est extra animam. Et propter hoc non de necessitate est quod hæc intelligibilia sint separabilia, vt opinatus est Plato. & anima recipitur in definitione intelligibilium speculabilium, sensus autem non. Et remansit nobis declarare, quomodo formæ materiales mouent intellectum materialem, & reducant eum in actum: sicut sensatum sensum. Hanc autem preparationem non habent formæ, in quantum sunt in materia, sed in quantum formæ: nam impossibile est rem materialem operari in immaterialem, nisi in quantum est forma solum. Formæ igitur materiales sensate mouent intellectum materialem, cum

Quod
intellectus
humani
perfectio-
ne copula-
uonis cũ
H
intellecti-
bus abstra-
ctis acqui-
rat.

Beatitudine.

Cum acquirunt esse formarum, quæ de necessitate non sunt in materia. Hæc autem est forma illa, quæ inducit formas materiales efficiere intellectio- nis. Et scis quod oportet, quod inducit aliquid facere rem intellectus, est intellectus necessarius: & ideo dicitur quod formæ materiales sunt intelligibiles in potentia: & oportet quod habeant vnum agens, quod extrahat eas de potentia ad actum: sicut habet quodlibet, quod est in potentia. Et sicut res, quæ apprehendit à sensu visus, apparet per illud, quod videtur, quod est sua causa, vt est lux, per hanc eandem rationem est proportio intellectus abstracti cum materiali similis proportioni primi apparentis, videlicet lucis cum sensu visus. Et, cum intellexisti hæc, intelliges etiam illud, quod Aristoteles ait dixit, non quod conueniens est huic esse intellectum intelligentem omnino, & vnum intellectum, qui omnia reducat intelligibilia: vt lux, quæ omnia apparentia in potentia reducit ad actum. Et, postquam comparatio intellectus abstracti ad materialem est similis comparationi lucis ad visum: igitur deceet ipsum esse intelligibile ab intellectu materiali, magis quam illud, quod est intelligibile per ipsum. Sicut ignis est dignior calefacere, quæ est calefacta per ipsum, nam res apta recipere ignem particulariter, magis de necessitate est apta recipere ignem absolute, hoc in proposito, quod mediet aliquid, hoc autem accidit per vnum subiectum accidentale. nam sunt multa, quæ recipiunt per medium vnius, vel plurium rerum. Et ex hoc videtur quod causa, propter quam non recipit intellectus materialis hunc intellectum, nisi per medium alterius rei quæ est intellectus, est vna, & eadē,

cum qua multa entium non recipiunt suam ultimam perfectionem, nisi per media aliqua: vt reperitur iuuentus post infantiam, & alia innumera entia. & hæc causa à parte naturæ manifesta est. A parte vero consuetudinis est alia causa, nam videmus quod multa entia non recipiunt perfectionem, quæ est per naturam in aliquo genere, nisi ex consuetudine: & existentiam omnium horum recipit intellectus iste in hoc, quod est materialis. Et, si forte dicere vellet quis, natura est velamen separatum, à Deo, vt has apprehensiones apprehendere non possimus: quem ad modum naturæ materiali oculorum visus per speculacionem obstat videre lucem, quam visus sit sui natura apparet, respondeas, vt supra diximus, quod in individuo solum est, non autem in specie. Et scias quod non est alia species, quæ apprehendat intelligibilia, nisi homo: animalium autem plures sunt species præter vesperilionem, quæ lucem apprehendunt. immo dicitur quod sunt quædam animalia, quæ etiam corpus stellæ contuerentur, vt animalia sunt quædam raptantia. Similiter oportet vt inueniantur aliqua individua in specie hominis, quæ apprehendant hanc intellectum ex necessitate: & erunt illa quidem, quæ sunt perfecta in scientiis speculatiuis cũ aliis nobilitatibus quæ oportet necessario vt cum illis coniungantur. Et, si quis dicere vellet esse forte dubium, quod in Ethica sua Auennasar monuit, videlicet quod intellectus, qui est in potentia, est vna res, quæ non potest dici vt naturam habeat priuationis, & est nouum: & cũ hoc est nouum, renouabitur

Dubitatio
a. l. separatum.

Solutio.

Solutio h6
apprehendat
intelligibilia.

Dubitatio

Dubitatio
Auennasar,
quo pacto
intellectus
noster
possit recipere
formam
intellectus
abstracti.

Solo Auer
rois. & de-
claratio.
quo pacto
intellectus
H
intelligat
intel's ab-
tractos
& etia se-
ipsum.

G tur etiam ex necessitate ex parte receptionis huius, si ei accidat hæc receptio: & si reciperet formam intellectus abstracti, & vniretur cum eo, fieretque vnum: igitur possibile esset corruptibile effici æternum. & quia hoc impossibile est de rebus notis per se, sententiatu est Auenna far verba dicentium quod vnemur cum intellectu abstracto, esse verba vetulatum. Dico igitur, quemadmodum declaratum est nobis, quod formæ materiales mouent hunc intellectum, qui in potetia est, & huc motum faciunt a parte intellectus abstracti. nam motor materialis nõ potest mouere, nisi in virtute rei, que non est in materia: vt declaratum est. Similiter nobis declaratum est quod receptio, quam habet iste intellectus, qui est in potentia, est speciei receptionis nature in intellectu abstractorum, non speciei receptionis materialis: & speciei receptionis est illa, que limitat ei hanc vnionem cum abstracto, ad hoc reducuntur ad vnã substantiam essendi: & maxime quando intelligit seipsum: & tunc erit intellectus abstractus necessario. nam hæc speciei motus, que accidit intellectui materiali, accidit ei a parte rei, que est intellectus necessario: quoniam declaratum est intellectuum abstractorum esse proprietatem, vt seipfos apprehendant. & scis quod proprium, in quantum est proprium, conuertitur. Et postquam declaratum est quod intellectus materialis apprehendit seipsum, & cetera abstracta, oportet vt habeat hoc, aut ex se, aut ab alio: & postquam est impossibile vt habeat ex se, quia

nihil mouet seipsum: & est impossibile etiam vt sit nouum: necesse igitur est vt habeat hanc proprietatem a parte coniunctionis, scilicet vt coniugatur cum ea re, que est ipsa eadem apprehensio, abstractio videlicet. Et postquam ita est, oportet quod hæc speciei receptionis, quam habet iste intellectus, sit per viam coniunctionis, & vnionis cum abstracto sine nouatione, & generatione: ita vt ipse idem recipiat seipsum. Et ordo vnionis huius, & sui esse hoc modo est, vt dixerunt Philosophi, quod intellectus intelligit agens primum & omnia secunda, & seipsum: & similiter que non sunt actu intelligibilia, reducit ad intelligibilia actu. Et quod seipsum intelligibilia sunt, ea sunt, que a corporibus separata sunt, nec sunt in materia: & substantiæ quidem harum rerum intelligunt, & intelliguntur. Et scias quod intelligunt ex ea parte, qua intelliguntur, & quod in eis est res intellecta, est res intelligens: quod non est in aliis intelligibilibus. verbi gratia lapis, & terra nascens sunt intelligibilia: id tamen, quod ex eis intelligitur, non intelligit. nam que sunt corpus, vel stant per corpus, non sunt in se intelligibilia, vel substantiahter: nec aliquid eorum est intellectus in actu: sed agens intellectus est, qui facit ea actu intellecta, eleuans ea a gradu essentie, in quo erant ad gradum nobiliorem essentie, plusquam: eis sit concessum a parte nature ipsarum. Nam virtus rationalis, que est in homine, non est ipsa eadem in se intellectus in actu, nec per naturam suam essentie: sed intellectus agens reducit eam

A tam in intellectu in actu, & concedit quod alia sunt sibi intelligibilia in actu. Et, cum rationali virtute acciderit vt sit intellectus in actu, ascendit tunc ille intellectus in actu ad assimilationem rerum abstractarum, & intelliget suum esse, quod est actu intellectus: & tunc relinquatur suum intelligibile esse intelligens: & etiam intellectus, intelligibile, & intelligens erit tunc vnũ, & idem in hoc, & reducetur in essentiam gradus intellectus agentis. nam erit tunc intelligens intellectus materialis, res intellecta est agens, & intellectus erit intellectus materialis. & hæc sunt vnũ in esse, & tria in dispositione. Verbi gratia scis quod comparatio intellectus agentis ad hominem est sicut comparatio Solis ad sensum visus: & vt Sol dat vi su lucem, & postea per hanc lucem, quam recipit videns a Sole, efficitur videns ipsum Solem in actu, qui fuit causa faciens ipsum videre rem in actu, & quod omnes colores, qui erant apparentes in potentia, efficiuntur apparentes in actu: similiter intellectus agens facit: quia tribuit homini esse impressum in virtute rationali, quod habet comparationem cum anima rationali, quam habet lux cum visu: & cum illa eadem re intelligit anima rationalis id, quod fecit eam intelligere: & reducuntur per hoc ea, que erant potentia intelligibilia ad actu intellecta: & reducitur vt sit ipsa idem cum intellectu agente, & efficitur intellectus, quod non erat prius, & reducit se ad intelligibile, hoc est vt intelligat se, quod non erat prius: igitur reducuntur om-

nia hæc, que tria sunt, in vnũ, D quando sunt in actu: & res, que erat attributa materie reducitur ad esse diuinum. Et hæc est actio, quã facit in nobis intellectus agens: & hinc vocatus est agens. Et quando quidem ad hunc peruenimus gradum, completa est nostra beatitudo. Et scias quod, quando est separata a nobis aliquo tempore accidentaliter, non debet hæc separatio sibi attribui a diminutione, & permutatione in sua substantia: nec coniunctio simpliciter acquirat ei aliquam formam, quam antea non habuerit. Neque vti que est in vanum ista apprehensio. Nam intentio diuina in hoc fuit quod formæ, que sunt æternæ in genere, vt vniuersalia, debeant ascendere ad formã vnã numero. Nam cuiuslibet enti inest diuina intentio, vt perueniat ad recipiendum tantum illius nobilis finis, quãtum competit sue nature: nec denegatur ab eius essentia pars sibi concessa. itaque entibus, que in ipsorum natura non habent, nisi vt sint in hac essentia diminuta, vt bruta animalia, erit possibile habere in seipsis virtutes, per quas in fine ascendunt ad talem perfectionem, qualis est primi entis simpliciter. Quod quidem igitur est primum ens simplex, ideo est primum, quia primum primo habuit semet ipsum, non autem ab antecedente causa. quod vero est post ipsum, suũ esse habet virtute primi. & hoc est esse primæ materie cum prima forma: quia ipsum primum tribuit sibi meritum in prima dispositione, vt gratiam habeat recipiendi. Extra ord. Auer. V di

De Anima

Di formas, quæ possunt sibi accedere: & formis materialibus tribuit gratiam, qua possint peruenire ad formas complete abstractas, tanquam in finem.

De ordine Principiorum. Cap. 5.

Voluntas autem nunc concludere sermonem nostrum, & cum hoc ubi demonstrare, & breuibus verbis referre ordinem valde pulchrum principiorum, vt ponit Auennas. & est quidem radix vna eleuandi intellectum intendentibus scire magna. Dixit itaque Auennas principia, per quæ constituuntur corpora, & ipsorum accidentia esse sex gradus altos, & supremos: & vnaquæque specierum continetur in aliquo illorum graduum hoc modo: vt prima causa in primo gradu, secunda in secundo, intellectus agens in tertio, anima in quarto, forma in quinto, materia demum in sexto. Quod est in primo gradu, non potest esse plura, sed omnibus modis est vnum solum, separatum: quæ autem sunt in alijs, sunt plura. Et horum quidem tria, neque sunt corpora, neque ad corpus, videlicet prima causa, secunda causa, & intellectus agens: tria autem alia, licet non sint corpora, sunt ad corpus, videlicet anima, forma, & materia. Genera autem corporum sunt sex, videlicet corpus celeste, rationale animal, irrationale animal, vegetabile, mineralis, & quatuor elementa. Summa vero ex his sex generibus

composita est mundus, cuius propriam, & Primam causam credendum est esse altissimum Deum benedictum, ipse enim est causa propria essentiarum secundorum, & essentiarum intellectus agentis. Secunda vero sunt causæ corporum celestium, & ab his proueniunt substantiæ horum corporum. essentia enim cuiuslibet corporis celestis dependet à quolibet secundorum. nam summum secundorum in gradu constituit esse prima sphaera: infima constituit esse Luna, media quoque, quæ sunt inter hæc, constitunt esse cæterarum sphaerarum, quæ sunt inter has. Et numerus quidem secundorum est secundum numerum corporum celestium. Et, cum dico hic numerum, debes intelligere per modum causarum, & causatorum. scis namque causam, quæ non est corpus, non recipere numerum, nisi per modum, quo est causa corporum numeratorum: hæc autem secunda sunt, quæ dicuntur Angeli. Et intellectus quidem agens habet de sua virtute, & opere providentiam, quæ est in animali rationali, & apprehendere quidem illum est vltimus gradus perfectionis animæ nostræ, quia illud est finis, & nostra beatitudo. Contingit autem hoc, cum separatur, nec eget in suo esse re, quæ sit sub ea: vt est corpus materia, vel accidens: & in hac perfectione remanet semper. Et substantia quidem intellectus agentis est vna, quamuis gradus suus contineat id, quod dependet ab omnibus animalibus rationalibus receptis beatitudinis. & hoc est quod vocatur Spiritus

Beatitudine.

Sanctus. Res autem illæ principiorum, quæ sunt in gradu anime, sunt plures. earum enim sunt anime celorum: & earum, sunt anime rationabilium animalium: & earum, irrationabilium. In anima autem rationalium animalium continetur virtus rationalis, motiua, imaginatiua, & sensibilis. Virtus quidem enim rationalis ea est, qua homo apprehendit artes, & scientias: & qua etiam deprehenduntur conueniens, & disconueniens in operationibus, & virtutibus moralibus: & id, quod est conueniens facere, vel non facere iuuatum vel nocuum, delectabile vel triste. Et de hac quidem quædam est speculatiua, & quædam practica: practica vero quædam artificialis, quædam cogitatiua. Speculatiua quidem ea est, qua homo adipsius cognitionem rerum, quæ non possunt fieri ab homine. Practica vero, qua cognoscitur quod potest homo facere, & quod pertinet ipsi homini facere. Artificialis est illa, qua apprehendit omnes artes Mechanicas. Cogitatiua vero, qua preuidet homo, si est conueniens facere, vel non. Motiua vero est, per quam est motus humanus ad prosequendum, vel fugiendum, delectando, vel abhorrendo: & ab hac contingunt odium & beneuolentia, timor & audacia, ira & mansuetudo, crudelitas & pietas, & aliæ anime affectiones. Et illa quidem est imaginatiua, quæ impressiones rerum sensatarum obseruat, postquam à sensibus abierit, & componit vnã cum alia, & separat vnã ab alia, & in som-

no, & in vigilijs, compositiones, & separationes dico in parte veras, & in parte falsas. & cum hoc etiam apprehendit iuuatum, & nocuum, & alia, quæ in virtute rationali supradicta sunt. Sensibilis autem manifeste est illa, qua sensata apprehenduntur quinque sensuum, & delectabile & triste, non autem iuuatum & nocuum, nec conueniens ab inconuenienti. Sed in quibusdam animalium irrationabilium repetiuntur tres virtutes, scilicet videlicet rationalem: in quibus quidem imaginatiua stat loco rationalis, quam habet animal rationale, & in quibusdam repetiuntur solum motiua, & sensibilis. Anime vero corporum celestium diuersificatur ab his animabus in esse ipsa re, & specie. Nam per has animas, quas habent corpora celestia, stant, & mouentur motu continuo, & circulari, & recipiunt multam nobilitatem, & perfectionem. & sunt nobilioris essentia, quam sint anime, quæ sunt anime, quæ sunt apud nos. Nec sunt in potentia aliquo tempore, sed actu semper. quoniam intelligibilia ipsarum nec defuerunt, nec defunt ipsis à principio earum: quia id, quod intelligunt, semper intelligunt. anime vero nostræ primo sunt in potentia, postea reducuntur ad actum: & accidit hoc ab aptitudine, quam habent ad recipiendum intelligibilia. Et corpora quidem celestia non habent de anima sensibilem, neque imaginatiuam: licet ipsorum anima intellectiua sit similis anime rationali aliqua parte assimilationis.

De Anima

G Et intelligibilia ipsorum sunt substantiæ abstractæ à materia: quia quælibet anima illorum intelligit primum, & se, hoc est suum esse, quod Dahaath appellatur. de secundis vero intelligit Zobar, quod dedit sibi suum esse. Nobiles autem gradus intelligibiliū, qui sunt apud nos, quamuis sint nobiles in intellectu, cum ipsi sint in materia, ab animabus ecelorum non intelliguntur. nam gradus ipsorum intelligibiliū est multo nobilior, quam sit gradus intelligibiliū, quæ sunt sub ipsis. Nec pluralitas intelligendi est depurata pro vltima nobilitate. Vides enim Primum se solum intelligere, quamuis sit quodam modo omnia entia. cum igitur se intelligit, iam omnia intellexit per illum modum, quia quodlibet ens recipit esse suū ab eo. itaque pluralitas intelligendi * pluralitas non est. Et quide ipsorum secundorum intelligere diminutum est ab illo. nam quodlibet horum itelligit se, & primum. & solutio huius quæstionis dimitatur in alium locum. Animæ autem, in quantum perseuerant in esse ipsarū, nec faciunt opiniones earum, sunt virtutes, & præparationes solum præparatæ ad recipiendum in impressiones rerum, quæ recipiuntur, verbi gratia vt est virtus visibilis, antequam videat, & imaginatiua, ante impressiones rerum imaginabiliū, & ijs similia, vsque ad hunc punctum, ipsæ sunt formæ. verum quando impressiones sunt receptæ in ipsis in actu, videlicet impressiones sensorum in virtute sensibili, & impressiones

Pluralitas intelligendi n e depurata p nobilitate.

* a. l. perfectio.

imaginabiliū in virtute imaginatiua, & impressiones intelligibiliū in virtute rationali sunt separata: à formis: neque sunt formæ, nisi per viam similitudinis. & quæ sunt longiores ab his, vt dicantur formæ, sunt impressiones intelligibiliū, quæ accidunt virtuti rationali: ipsæ nanque sunt possibilis esse separatæ à materia. similitudo etiam ipsarum existens in virtute rationali est multum longiora à similitudine coniunctionis formæ cum materia. & quando accidit quod intellectus in actu est similis intellectui agenti, tunc non debet vocari intellectus forma, nec similis formæ. Quidam tamē homines vocant omnes subtilitates incorporeas formas, equiuoce dicentes de formis. Dico quod formarum quædam sunt separatæ, & denudatæ à materia, nec egent materia: quædam sunt, quæ sunt inseparatæ à materia, vt illæ quæ dictæ sunt. & hæc diuisio est per equiuoca. Et formæ, quæ egent materia, sunt plurium graduum. magis autem infimus gradus formarum est gradus formatum quatuor elementorum. ipsæ nanque sunt quatuor formæ in quatuor materijs: & sunt aliæ formæ corporum, quæ generantur ex commixtione elementorum. Et de his etiam sunt aliquæ, quarum vna est nobilior altera, aliqua nanque forma corporum mineralium est nobilior alia in gradu, & formæ corporum mineralium sunt nobiliores formis elementorum, & formæ nascentium terræ secundum earum nobilitatem sunt nobiliores formis

Beatitudine.

A nima corporum mineralium, & formæ animalium irrationalium sunt nobiliores formis nascentium terre: forma autem rationalis animalis, in quantum rationalis, est nobilior omnibus formis dictis. Verum tamen prima materia, & prima forma plus diminutæ sunt omnibus alijs in ipsorum esse. nā quælibet illarum eget in suo esse stabilitate alterius: altera vero, scilicet forma, stabilitatem non habet ni-

si in materia. Similiter & materia d est ens & in seipsa, & in sui natura propter formam, & perfectio suæ essentiæ est vt recipiat formam. nam, si forma non esset, nequē, materia esset. post hoc autem sunt formæ quædam, quæ abstractæ sunt.

De animæ Beatitudine finis.

Sequens epistola De connexionione intellectus abstracti cum homine idem est cum tractatus De animæ Beatitudine parte: quam alia ab illo versam translatione hic ap' posuimus; ut codicum, & interpretum diuersitas inspicere possit.

LIBELLVS SEV
EPISTOLA
AVERROIS DE CONNEXIONE
intellectus abstracti cum homine,

Calo Calonymos, Hebræo, Neapolitano,
Medico, Interprete.

HPERAM dedi, fra-
ter optime, ei qd
petisti à me, vt ti-
bi patefaciam mè-
tem Aristotelis cir-
ca connexionē in-
tellectus abstracti cum homine, &
ostendam verificationem sermo-
nis in hoc, iuxta radices huius vi-
ri. ipse enim fuit princeps, quo per-
ficiuntur omnes sapientes post eū:
licet differant in intelligendo ver-
ba eius, & in eo, quod ex eis sequi-
tur. Notitia autem huius quesiti
fundatur super duas radices, qua-
rum Vna est natura intellectus ma-
terialis, & est fundamentum huius
quesiti: & euenit differentia inter
eos vt plurimum ex eorum differē-
tia in natura huius intellectus. Se-
cunda vero radix est modus, quo
intellectus abstractus est intellectui
materiali causā vt sit intellectus in
actu, scilicet an sit ei causā, tanquā
agens, & motor tātum, vt est dispo-
sitiō in motoribus naturalibus, vel
tāquā forma, & finis, vt est dispo-
sitiō in motoribus abstractis, qui

Radices
dux ad co-
gnoscēda
I
connexio-
nē intelle-
cti abstra-
cti ad hōie

mouent animas corporum cele-
stium. Decevimus tamen ante
omnia breui sermone narrare tibi
id, quod dixit sapiens de natura in-
tellectus materialis, & natura intel-
lectus abstracti. Deinde narra-
mus tibi id, quod videtur in hoc
quesito ex rebus consequētibz ab
opinionē eius in his duabus natu-
ris. ex hoc enim possibile erit per-
uenire ad veritatem ei⁹: si quidem
hoc possibile fuerit homini.
Et dicimus qd sapiens primum,
quod dixit, cum incepit perferri
de natura intellectus, quem ip-
se materialem appellat, est presup-
ponendo quōd ex rebus per se no-
tus est quōd proportio intellectus
ad intellectum apprehēdētem ea
est, sicut proportio sensibilem ad
sensum. & veris catū est ei ex hoc,
quōd intellectus apprehēdens in-
tellecta est potentia recipiens, non
autem agens, sicut est in sensibus,
scilicet quōd est potentia receptiua
sensibilis. Et, cum verificatum est
ei qd sit ex potentijs receptiuis, scilicet
quę sunt in potentia, nō autem

A ex potentijs actiuis, sequitur neces-
sario ex hoc vnum duorum, scilicet
aut qd receptio intellectus, qui est in
potentia intellectus, quę sunt
in actu, & passio eius ab eis est sicut
receptio sensus sensibilium, & pas-
sio eius ab eis: aut quōd receptio
intellectus, & passio eius est aliter.
Et, cum verificata fuit ei hęc diui-
sio, in qua restringitur veritas, per-
serutatus est de natura intellectus,
& dixit qd necesse est vt sit natura
eius in hac re diuersa à natura sen-
sus: & vt sit nomen passionis, & re-
ceptionis dictum de eis equiuoce.
Quoniam, cum sit notum per se de
intellectu quōd intelligit omnes for-
mas, necesse est vt hęc potentia nō
sit potentia in corpore, ita quōd sit
extensa in eo, & diuisa ad diuisio-
nem eius: sicut est dispositio in po-
tentijs sensuum, scilicet quōd sunt
extensa in corporibus, & diuisa
quodammodo ad diuisionem eor-
um. Nam, si ipse esset quid reper-
tum in corpore, sicut est in sensi-
bus, eueniret quidem ei vt appre-
henderet vnum genus tantum for-
marum. subiecta enim propria re-
cipiūt formas proprias. Vterius, si
esset potentia in corpore, tunc illa
potentia non reciperet formam il-
lius corporis sibi propriam. oculus
enim si esset habens colorem, non
esset possibile virtuti visuę recipere
colores. & sic est in reliquis potē-
tjs sensuum. Iterum, si esset hęc po-
tentia in corpore, habens formā si-
bi propriam, non apprehenderet
seipsam. nam formę apprehēden-
tes materiales, & sentientes non app-
hēdunt seipsas, neq; sinem suę di-
spositionis. Pēterea, si esset hęc po-
tentia, & hęc preparatio in corpo-

re determinato, tunc accideret eis D
id, qd accedit sensibus, cum appre-
hendunt aliqd sensibile. & est vnu
duorum: aut enim non apprehen-
dunt rem hora apprehensionis suę:
aut, si apprehenderint ipsam, appre-
hendunt quidem eam, non prout
est. quemadmodum accidit colori-
bus, qui sunt contrarij adiuicem
in visu, & saporibus, qui sunt con-
trarij in gustu. & hoc voluit Arist.
cum dixit, si enim i eo apparuerit,
apparet impedit alienum, quia est
aliud. Hęc est summa eius, quod di-
xit sapiens de natura huius intelle-
ctus, & eius, quod sequitur ex vet-
bis suis. Et, cum peruenerit ad eum
hoc tñ de intellectu materiali, pa-
ruit ei qd hęc pars perfectionis, quę
in anima reperitur, appellata qui-
dem intellectus materialis, non ha-
bet naturam, nisi naturam possibi-
litate, & preparationis tñ, cū non
fuerit mistus cū materia neq; cum
natura aliqua naturarū sensibilium
omnino. Quare non est hęc pre-
paratio, seu dispositio, appella eam
vt vis, existens in subiecto propor-
tionato nature intellectus, vt ima-
ginabatur expositores Anagui. vn-
de pre ceteris possibilizab⁹ fuerat
intellectus. & ideo dixit loco huius
q; ipse nihil est ex entibus antequā
intelligat. Expositores autem An-
tiqui, vt Theophrastus, & alij in-
tellexerunt de hoc, qd ipse nihil est
ex entibus in actu, sed est substan-
tia in potentia, s; qd est substantia
intellectiua cuius esse est in poten-
tia, prout est in potentijs recepti-
uis formarum materialium, scilicet
quōd possibilitas in eis est in
substantia, quę est in potentia pro-
portuonata speciei, quam recipit.
V iij Et

Intellect⁹
nālis nō
hēt nisi na-
turā possi-
bilis, & p-
paratiōis.
Thea opi-
nio.
a. l. The-
nālit.

Epistola

Gra nauitatis, exit in actum cum p
 cessu temporis, & perficitur res, me-
 diante qua id erit, sic etiam intelle-
 ctus, cum perficitur, intelligit res, q̄
 sunt in natura sua intellecta, & fa-
 cit etiam sensibilia intelligibilia. Nā
 intellectus non est in natura sua pas-
 sibilis, i eo q̄ recipit aliud, prout est
 sentiens, sed est in contrarium sen-
 uenti, sensus enim est in eo passio,
 & receptio impressionis: apprehensio
 uero illius est receptio, quæ addit.
 Causa autem receptionis intellectus
 materialis rerum abstractarum est,
 quoniam non euenit ei in receptio-
 ne earum passio, prout est in sentiē-
 te, qui est in potētia. nam intellectus
 non est aliud ens, nisi substantia re-
 cepti in contrarium sentienti, quod
 est in potentia aliud, præter receptio-
 nem in se. Et dixit hoc, qm̄, si esset in-
 tellectus materialis aliquid præter
 receptionē, sequeretur, cum perfec-
 tatus fuerit de intellectu abstracto,
 ut inouatum fiat æternū. & hoc pa-
 tet, ut uides. Et patet profecto ex hac
 pportione q̄ intellectus agens non
 est intellectui materiali ut agens tā-
 tum, sed ut perfectio ultima eius per
 uiam formę, & finis, prout est sentiē-
 ti cum sensibili. Et hoc est etiam u-
 num ex eis, quæ fecerunt errare Al-
 pharabium, qui existimauit q̄ sit ei
 agens tm̄, prout est in motorib⁹
 naturalibus. Demptio uero Themis-
 tlij prædicta uera est. qm̄, cum hæc
 sensibilia sint intellecta ex parte in-
 tellectus abstracti: & res semper tri-
 buit similitudinem suæ entitatis: et
 go multo dignius est ut ipsum sit in-
 tellectum, quemadmodum colores
 cum fiant uisibiles ex parte luminis
 Solis, multo dignius est ut lumē ei⁹

Them. de
 mario.

fit magis uisibile. Et licet omne uisi-
 bile, & uis sensibile naturaliter oc-
 cultetur alicui speciei animalis pp
 debilitatem eius, non occultatur ta-
 men alteri speciei. nam, si occultare-
 tur omnibus speciebus, tunc proui-
 deūa diuina, & est illa, quam appel-
 lant naturam, frustra operata tuis-
 set: cum posuissent aliquid in potētia
 ad aliquid absque eo, q̄ id exeat in
 actum. Vespertiones enim si non
 possunt aspiciere lumen Solis, hoc
 tamen non est sic in cæteris anima-
 lib⁹. Et sic etiam, si aliqui homines
 non possunt respicere hunc intelle-
 ctum non est necesse ut ita sint oēs
 hofes. qm̄ fuit hoc eis ex aliquo eue-
 tu, qui eis accidit, seu ex natura, seu
 ex voluntate vli, quæ sic uoluit. sed,
 si hoc esset pp dispositionem, quæ
 est intellectui abstracto, dantem q̄
 sit intellectum, non exiens i actum,
 tunc esset frustra. Id autem, ex quo
 apparet, q̄ hæc preparatio, qua ho-
 mo recipit res abstractas, fiat in in-
 tellectu speculatio post suā pfectio-
 nem, adeo q̄ hæc preparatio erit p-
 portio eius ad intellectum adeptū
 perfectissime, ut proportio prepara-
 tionis appellatæ intellectus materia-
 lis ad animam, est hoc, qm̄ oīs for-
 ma inouata euenit ei p̄litas, & p-
 paratio ad recipiendum aliam for-
 mam. & hoc quidem aut procedet i
 infinitum, aut ultima præparatio-
 num recipiet formam non materia-
 lem. & hoc indicat, quoniam intel-
 lecta rerum, quæ sunt i habitu, sunt
 scientiæ in potentia, ex eo, q̄ sunt
 scientiæ rerum in potentia. & ideo
 uniuersale includit id, quod est infi-
 nitum. & iam declarauit hoc Aristo-
 teles in sermone suo in Metaphysi-
 ca.

De Intellectu

A Et ex hoc soluitur dubium, qd̄ sit,
 quomodo uniuersalia sunt uera, &
 tamen non reperiuntur extra ani-
 mam: & est id, quod coegit Platonē
 ad tenendum formas abstractas. Et
 respondetur q̄ uia sunt scientiæ in
 potentia rerum, quæ sunt extra ani-
 mam i potentia. & ex rebus per se
 notis est q̄ in omni genere rerū id,
 quod est in potentia, necesse est ut
 procedat ad id, quod est in actu in il-
 lo genere. & cum fuerint scita scien-
 tiæ in potentia, & moueantur a po-
 tētia in actū, necesse est ut moueant
 ad scientias, quæ sunt in actu. Quā-
 quam hoc uideatur absurdum ei, q̄
 non peruenit ad hūc gradum, adeo
 q̄ pudet eum loqui de eis: prout uide-
 tur absurdum ei, qui fuerit in ali-
 qua ætate suorum annorum, crede-
 re quod ei eueniet in alia ætate, ad
 quam adhuc non peruenit. In eo ue-
 ro, quod interrogasti me de dicto sa-
 pientis, si quidem animæ fuerit a-
 ctio, tunc erit posse ut abstrahatur,
 ipse profecto inuit id, quod declara-
 tum est de intellectu materiali, qd̄
 nō indigeat in operando, ut sit unū
 ex entibus materialibus. qm̄ ens ta-
 le posse est ei abstractio: & non est
 necesse ut perfectio sit ei posse, non
 autem necessaria. & hoc patet ex o-
 pinione eius. Et uidetur q̄ proueniat
 hæc perfectio naturaliter: & ut pluri-
 mum erit ex aggregatione hoium,
 qui congregantur ad hoc, ut proue-
 niat hæc perfectio, & cum hæc per-

fectio proueniat ex his congregatio-
 nib⁹, illa quidem perfectio huic uni-
 uersali difficilis est, nisi senectute, & per
 seuerantia in speculationibus, & nō
 deficiendo ei res, quæ existimantur
 esse necessariae. Et uidetur fm̄ eos q̄
 adueniat hæc perfectio multis hoib⁹
 bus, prope separationem eorum ab
 hoc seculo, qm̄ est perfectio contra-
 ria perfectioni corporali. Alpharabius
 autē, ut uidisti, contradixit i suo
 libello huic interrogationi. & cum
 reputauit se esse perfectum in fine
 suæ ætatis, & non peruenit illud ad
 eum, adduxit inconuenientia ex re-
 bus per se notis. & ideo dixit de eis
 q̄ sunt uanitates senectutis. Perfec-
 tio uero, ex qua prouenit hoc, ut di-
 ximus, est nimis difficilis. nam ex
 conditionibus eius est ut non sit pec-
 catum in credulitate sua. & iō existi-
 matur de eo q̄ sit proprium hoib⁹
 excelsis. Et hoc totum, quod cā tui
 recitauimus, est narratio opinionū
 hoium. & qui id intelligit, & illud ne-
 gat, non debet decidere q̄ sit opinio
 recitantis. Et accidunt ei, & similib⁹
 multi errores, & maximi quidem, &
 Deus omnipotēs auertat nos, & uos
 a lapsu in eis, & dirigat nos omnes
 ad scientiam. & operationes rectas. ¶
 Et pax uobis, ac pietas Dei, & bene-
 ctiones eius. Demum perfectio, quā
 inuimus, erit per scientias inuati-
 uas, & opiniones ueras, & mores
 bonos, ac operationes bonas.
 Vale.

MARCI ANTONII ZIMARAE

SOLUTIONES

contradictionum in dictis Auerrois,

Super Sermone de Substantia Orbis.

De substantia orbis. ca. 1.

Dicit Auer. in 1. cap. de substantia orbis, qd vnum compositum habere nisi vna formam est impossibile.

Huius oppositum patet ab ipso in 3. ca. commento

solutio

67. vbi ponit plures formas elementorum in eodem remanere. Solutur. ipse sentit loquendo de formis substantialibus perfectis & totalibus qd in vno composito nō est nisi vna tantum. nam cum illa constituat rē in actu simpliciter, quolibet superuenientes esset accedens. saltem autem de formis, quae non sūt vere substantiae, sed sūt quasi medietates inter substantiam & accidentia, quales sunt formae elementorum apud ipsum. Et ideo cauere ponentes formam corporeitatis in via eius, & multo magis cauere tenentes in via eius animam intellectiuis esse formam vere informātem: quia ista nūquam fuit opinio eius. & si veritas sit ista, vt catholice confitemur.

De substantia orbis. ca. 1.

Secunda contradictio est, quia potentia est differentia substantialis materiae, dicit Commentator in eodem capite. Sed huius oppositum patet primo phys. commē. 7. o.

solutio

Vide. 1. phys. commen. allegato, quia ibi diffuse diximus.

De substantia orbis. ca. 1.

Tertia contradictio est in 2. cap. dicit Commentator qd caelum indiget anima mouente ipsum in loco, & virtute mouente ipsum semper. Sed huius oppositum patet in 2. ca. li. commen. 6. Solutur. negatur. 2. caeli. tex. commen. 6. caelum habere animam, quale Antiqui ponebant quia crederentur permanentiam illius animati corporis esse eiusdem rationis cum istis, quae sunt hic non negat tamen caelum animatum esse, pro quanto habet principium separatum a quo mouetur, & per quod appetit: sicut patet primo capitulo de substantia orbis in fine, vbi dicitur. & non fuit caelum dictum habere animam. Et hoc est rationale. nam, vt scribit

bit Commen. 8. phy. commen. 1. principium motus de omnibus mobilibus est, sicut anima de rebus visis & hoc non intelligit Moderni, qui ponunt intelligentiam vero caelum animata, quia non possunt eleuare imaginatiuam supra cogitatuam.

Quarta contradi. est ibidem. Commen. De substantia orbis. ca. 1. dicit qd caelum de se habet finitatem actionis. Huius tamen oppositum patet ab ipso in 2. cap. huius, vbi dicitur qd caelum recipit actionis infinitatem. Similiter contra dicit illi, quod immediate dixerat, & est qd caelum est simplex, & ideo non habet potentiam ad corruptionem. Solutur. caelum respectu motus localis de se finitatem habet, quia potest quiescere, si pro obe tantum sumatur caelum. nam infinitas motus eius totaliter est ab extrinseco motore. caelum respectu sui esse non habet principium intrinsecum, per quod possit non esse, sicut sunt ista generabilia, quia tale principium est materia prima bene tamen caelum habet principium extrinsecum danti sibi permanentiam aeternam. & conferat ipsi in suis dispositionibus necessariis. & si tale principium non esset, via esset de substantia caeli, inquit Commen. hic, sicut de eius motu, & est locus iste expressus contra Gregorium Arminensem, qui voluit aeterna & necessaria non habere causam efficiens. caelum igitur bene potest recipere actionem infinitam, cum aeternum sit, sicut dicitur 1. cap. de substantia orbis sed causa efficiens sui perpetui motus non est ipsum, sed est abstractum principium, sic igitur mens Auer. sibi concordat.

Quinta contradi. est in cap. 1. dicit Commen. qd caelum est subiectum tantum, non materia. Huius oppositum patet. 9. meta. commen. 17. Solutur. nomen materiae quandoque distinguitur contra formam, & quandoque distinguitur contra subiectum. Et primo quidem modo sumpsit Auer. 9. meta. commen. 17. quando dicit nihil prohibet vt caelum sit materia, sed prohibet vt sit forma. Et ratio huius est, quia 2. de generatione, 3. tex. materiae est moueri & pati, forma vero agere & mouere. quia igitur caelum mouetur, ideo potest habere rationem materiae, vt ex eo & intelligentia sic vnum motum ex se. quia omne tale ex duabus naturis componitur, scilicet natura causante motum quae habet modum formae, & ex natura recipiente motum, quae est natura per modum materiae, sicut patet in 1. cap. huius. Et ex hoc patet error multorum Auerroistarū, qui

qui videntes qd Commen. tenet caelum se cluati intelligentia non esse compositū ex materia & forma, crederent caelum esse formam simplicem de intentione eius. & hoc nunquam dixit Auer. bene dixit 5. ca. de substantia orbis qd mediat inter puram potentiam & actum purum. nunquam tamen absolute dixit caelum actum, aut formam esse, sed bene, quando caelum comparatum ad ista inferiora dicitur quasi forma, sicut patet 1. caeli commen. 2. 4. & 2. de generatione & corrup. tex. commē. 5. o. vbi dicitur qd forma & species in terminis omnium. Si autem materia sumatur, vt distinguitur contra obiectum, sic caelum verius dicitur subiectum qd materia. quia materia isto modo, vt contra subiectum distinguitur, dicitur carentiam formae cum aptitudine ad illam: hinc pulchre declarat Theophrastus 1. phys. in digressionem propria, quam fecit de potentia materiae. & quia caelum non habet potentiam ad esse, ideo verius subiectum dicitur quam materia. & sic locus est Commentator hic, dum dicit caelum subiectum esse non materiam.

Sexta contradi. est in 4. cap. Scribit Commen. qd si motus caeli destrueretur, etiam caelum destrueretur: quia caelum non est, nisi propter motum suum. Sed oppono, quia Commen. 12. meta. commen. 4. dicit qd in caelo nulla alia est potentia nisi ad generationem, & tamen in caelo non est potentia ad non esse, cum in eo non sit materia, quae res potest non esse, neque contrarium, primo caeli te x. commen. 2. o. Amplius, caelum secundum Peripateticos est necesse esse formaliter, sed dispositio entis necessarii est vt nō sit propter suam actionem. Immo actio eius est propter ipsum: non ergo sequitur, si

motus caeli non esset, qd substantia caeli non esset. Nisi esset qd caelum prima intentione non est propter motum suum, sed e contra. Sed dictum Commen. est a signo, non a causa. caelum enim secundaria intentione est causa intendens generationem, & corruptionem istorum. & ideo, si motus caeli nō esset, non esset caelum, quia caelum est propter motum suum secundaria intentione, vt est ordinatum ad generationem, & conservationem, & omnem virtutem conferuandam in ijs, quae sunt hic. oportet enim mundum istum inferiorem superioribus latioribus esse continuum vt omnis eius virtus inde gubernetur, vt dicitur in principio libri meteororum. vnde immediate Commen. in eodem loco intulit qd, si motus caeli destrueretur, motus entium inferiorum destrueretur, & sic mundus. ex quo verificatur qd dator continuationis motui est dator esse omnibus entibus alijs. Ecce igitur qd propter necessariam dependentiam inter mundum inferiorem cum superiori, ista sequuntur. sed non per viam intentionis primae sed secundae, sicut diximus. & hoc argumenta praetendunt.

Septima contradi. est in 5. capite. Dicit Commen. qd corpora caelestia sunt diuersarum specierum. Oppositum huius patet 2. caeli commen. 39. & 49. Solutur. duplex species analogica, & vniuoca, vt saepe diximus, corpora caelestia sunt eiusdem speciei analogice, non sunt eiusdem speciei vniuocae, sed, vt sic sunt diuersarū specierū.

FINIS

Solutio

De substantia orbis. ca. 5.

solutio

De substantia orbis. ca. 1.

solutio

R E G I S T R V M.
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V

Omnes Quaterniones

Venetijs apud hæredes Lucæ Antonij Iunctę.
Anno Dñi. M D LXII.

A
ar